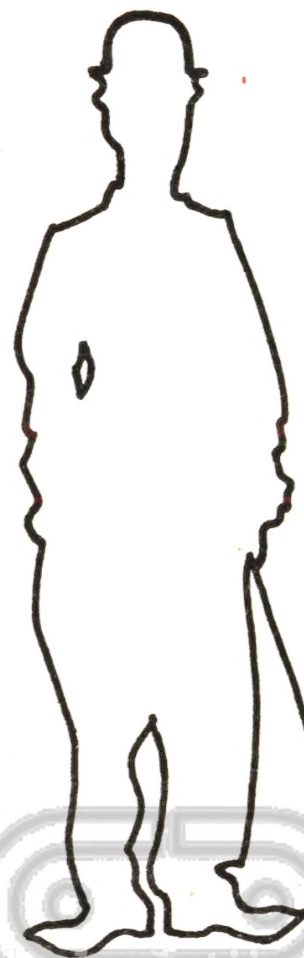
SECOLUL CINEMATOGRAFULUI

SECOLUL CINEMATOGRAFULUI

ISBN 973-29-0001-6

Lei 55

Coordonatori:

CRISTINA CORCIOVESCU
BUJOR T. RÎPEANU

Autori:

DOINA BOERIU
CRISTINA CORCIOVESCU
RODICA POP-VULCĂNESCU
BUJOR T. RÎPEANU
| IOANA CREANGĂ |

Lucrarea a fost realizată după cum urmează:

Bujor T. Rîpeanu	Precinematograf; 1895—1919
Ioana Creangă	1920—1929
Rodica Pop-Vulcănescu	1930—1944
Cristina Corciovescu	1945—1959
Doina Boeriu, Cristina Corciovescu, Ioana Creangă, Rodica Pop-Vulcănescu, Bujor T. Rîpeanu	1960—1980
Bujor T. Rîpeanu	Addenda (1981—1988)
Cristina Corciovescu, Bujor T. Rîpeanu	Indici

SECOLUL CINEMATOGRAFULUI

Mică enciclopedie a cinematografiei universale

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ
București, 1989

Supracoperta și coperta:
arh. DAN JITIANU

Reproduceri foto:
Mircea Dușa

ISBN 973-29-0001-6

ARGUMENT

„Secolul cinematografului" este o istorie a cinematografului în date și comentarii, un releveu al întregului fenomen cinematografic de la nașterea lui și pînă în zilele noastre, o trecere în revistă ce se întregește cu un necesar preambul cuprinzînd date referitoare la acumulările cinematografice ce au făcut posibilă apariția celei de a șaptea arte și — pentru aducerea la zi — cu „Addenda" acoperind fenomenul cinematografic al anilor 1980—1988, perioadă pentru care selecția valorilor este încă în curs. Corespunzător acestei cuprinderi în timp, am optat pentru o largă deschidere în spațiu ce are în vedere acoperirea ariei mondiale a cinematografului în toate etapele existenței sale istorice. De asemenea, am adoptat o viziune globală și în ceea ce privește multiplele aspecte ale fenomenului: artă, industriel, comerț, tehnică etc.

Rezultat al unei ample investigații de surse, întreprinse pe parcursul mai multor ani în bibliotecile din țară și din străinătate, lucrarea năzuiește să fie nu numai, prin formula și prin dimensiunile ei, o premieră editorială absolută, ci și expresia unui punct de vedere românesc în problemele de istorie generală a cinematografului în configurarea căruia a fost rezervat un loc firesc datelor privind cinematografia națională, evoluția și afirmarea ei în contextul mondial. Lucrarea ordonează cronologic cele peste 4 000 de articole — prezentări de filme, portrete de cineaști, prezentări de curente, școli, invenții, cărți, studiouri etc. — îmbinînd informația esențială cu aprecieri formulate de personalități de marcă ale istoriei și criticii de film românești și străine. La începutul fiecărui an, articolele se succed în ordinea strictei lor datări (lună-zi sau, cel puțin, lună), pentru ca apoi să fie inserate cele pentru care data nu a putut fi depistată sau care se referă la întregul an calendaristic. În multe cazuri datarea la care ne-am oprit a fost stabilită prin consultarea mai multor surse și confruntarea informațiilor, uneori contradictorii.

Filmele sînt inserate, în majoritatea cazurilor, la data de premieră în țara de origine și, în mod excepțional, unele dintre

ele sînt introduse prin data primului tur de manivelă, a încheierii filmărilor, a prezentării sau premierii lor în festivaluri etc. Importanța filmelor prezentate, precum și intenția de a sublinia aportul unuia sau altuia dintre realizatorii operei în cauză a determinat de la caz la caz amploarea genericelor reținute.

Articolele privitoare la *persoane* sînt plasate de obicei în epoca pe care acestea o reprezintă sau / și la data morții. Filmele citate în cuprinsul articolelor sau în filmografiile sumare ce încheie aceste portrete constituie momente de vîrf ale activității cineaștilor respectivi. Pentru economie de spațiu, titlurile din filmografii sau din alte enumerări sînt date numai în traducere românească (titlul de difuzare în România, în cazul filmelor ce au rulat pe ecrane), cititorul urmînd a regăsi în indice echivalentul original.

În *Addenda*, informațiile sintetice oferite sînt grupate în fiecare an în trei paragrafe: filme; cineaști; evenimente-varia. Selecția făcută se bazează mai ales pe palmaresurile principalelor festivaluri internaționale și naționale indicate, ca și în corpul lucrării, prin orașul de desfășurare a acestora.

Desigur, pentru cei interesați, consultarea lucrării este posibilă și „în suită", pentru a lua cunoștință de configurația unei anume perioade a istoriei cinematografului; ca *instrument de lucru* însă, volumul de față îl are în vedere îndeosebi pe cititorul care dorește să-și clarifice operativ, pornind de la o informație mai mult sau mai puțin sumară, o anume problemă. Pentru acesta, *indicii* lucrării aduc nu numai un plus de informație, ci constituie și o obligatorie „cheie" în consultarea acesteia. Astfel *indicele de filme* oferă pentru toate cele peste 5 000 de titluri românești ale filmelor cuprinse în volum denumirea originală, regizorul, anul și țara producătoare. *Indicele de persoane* este alcătuit în principal din numele citate în textele articolelor, din generice preluîndu-se numai numele regizorului. În ambii indici trimiterile la pagină evidențiază grafic locul în care filmul sau persoana este tratată în mod special.

Bibliografia selectivă inserată în încheiere cuprinde principalele opere de referință consultate (mai ales istorii, enciclopedii, dicționare). Ele reprezintă doar nucleul unei posibile bibliografii exhaustive, în care un loc la fel de important l-ar fi deținut monografiile de cineaști, precum și numeroasele (peste 30) colecții de periodice care au furnizat date și citate pentru corpul lucrării.

În elaborarea volumului de față, am beneficiat de sprijinul unor instituții care ne-au permis un larg acces la fondurile lor de cărți și publicații de specialitate (Arhiva Națională de Filme, Biblioteca Americană, Biblioteca Franceză — București), de sprijinul unor filmologi din străinătate, care au răspuns apelului nostru de a ne furniza informații filmografice (Eberhard Spiess — Frankfurt, Irina Miagkova — Moscova, Győngyi Balogh — Budapesta, Margareta Norstöm — Stockholm, Alfred Krautz — Berlin, Neda Stanimirova — Sofia, Wladyslaw Leszczyinski — Varșovia), precum și de colaborarea unor colegi, care, în diverse faze de lucru, ne-au ajutat cu redactări parțiale, despuieri de surse și indexări (Silvia Borcan, Beatrice Comănescu, Marina Juc, Mariana Olteanu, Ileana Popovici) sau, făcînd o lectură exigentă a manuscrisului, au formulat observații deosebit de utile pentru finalizarea lucrării (dr. Manuela Cernat, Dumitru Fernoagă și îndeosebi dr. Florian Potra). Tuturor acestora, expresia gratitudinii noastre.

AUTORII

Abrevieri

a. = actori
ACIN = Asociația Cineaștilor din România
A.S.I.F.A. = Asociația Internațională a Filmului de Animație
CIDALC = Comitetul Internațional pentru Difuzarea Artelor și Literaturii prin Cinematograf
cor. = coregrafie
cosc. = coscenarist
d. = decor
FIPRESCI = Federația Internațională a Presei Cinematografice
flm. = filmografie
i. = imagine
m. = muzică
n. = născut
O.C.I.C. = Oficiul Catolic Internaționa a Cinematografiei (Roma)
p. = producător
pr. = premieră
r. = regie
sc. = scenariu
s.m. = scurtmetraj
V.G.I.K. = Institutul Unional de Artă Cinematografică (Moscova)

1 2 000 î.e.n.

Omul primitiv utilizează în reprezentările sale — desene şi gravuri pe pereţii peşterilor — *descompunerea grafică a mişcării*.

6 0 0 0 î.e.n.

Babilonienii, egiptenii şi chinezii dobîndesc primele cunoştinţe ştiinţifice despre lumină şi umbră şi realizează primele proiecţii.

1 1 0 0 î.e.n.

În China, artiştii epocii Chou realizează pergamente, care, la o derulare rapidă, pun în evidenţă fazele succesive ale aceluiaşi gest.

3 5 0 î.e.n.

Matematicianul grec Euclid demonstrează că lumina se propagă în linie dreaptă, principiu fundamental pentru orice proiecţie.

5 0 e.n.

Naturalistul roman Pliniu consemnează în scrierile sale efectul aerului şi al luminii asupra argintului. Seneca descoperă fenomenul „persistenţei retiniene".

1 3 0

În „Optica" sa, astronomul şi fizicianul grec Ptolemeu studiază persistenţa retiniană, legile reflexiei şi cele ale refracţiei.

7 5 0

Alchimistul arab Abu Mussah Djafar Al Safi consemnează efectele luminii asupra nitratului de argint, element de bază în formularea principiului fotografiei.

1 0 1 0

Fizicianul, matematicianul şi opticianul arab Ibn al Haitam dezvoltă observaţii asupra mişcării şi persistenţei retiniene. Abu Ibn-Sina şi Ibn-Roşd studiază mişcările ochiului în procesul vederii.

1 4 5 0

Arhitectul italian Leon Battista Alberti realizează prima „camera lucida", dispozitiv permiţînd, prin intermediul unui joc de prisme, reproducerea conturului obiectelor proiectate pe o hîrtie.

1500

Leonardo da Vinci studiază descompunerea grafică a mişcării şi dă prima descriere tehnică a „camerei obscure", subliniind relaţia dintre aceasta şi mecanismul ochiului omenesc. Prima explicaţie detaliată a „camerei obscure", în cartea italianului Gianbattista della Porta, „Magia Naturalis" (1558). Începe exploatarea divertismentelor şi a spectacolelor bazate pe camera obscură — „lanternele magice".

1644

Călugărul iezuit Athanas Kirscher prezintă la Roma lanterna magică. Aparatul este descris în cartea sa „Ars magna lucis et umbrae" (1646).

1676

Fizicianul şi matematicianul englez Isaac Newton prezintă discul-experienţă, rezultat al studiilor sale privind persistenţa retiniană.

1763

Păpuşile articulate, plate şi translucide, mînuite cu baghete („wayang") aduse de navigatori din Java, tradiţiile europene şi orientale ale teatrului de umbre şi posibilităţile lanternei magice dau un impuls deosebit dezvoltării acestui tip de spectacol în Europa. În Franţa, François Séraphin va deschide la Versailles, *în 1772*, un celebru teatru de umbre. „Fantascope"-ul fizicianului şi iluzionistului belgian Étienne Gaspard Robert (brevet din 27 martie 1799) va aduce însemnate îmbunătăţiri lanternei magice. „Originalitatea sa constă în efortul de a anima figuri desenate sau pictate, în întrebuinţarea planurilor variabile, al căror efect se poate compara cu ceea ce, în limbaj cinematografic, se cheamă, azi, *zoom* sau *traveling optic*" (P. Davay).

1765

Matematicianul şi fizicianul Patrice d'Arcy prezintă la Academia Franceză un memoriu „asupra duratei senzaţiilor vizuale", în care stabileşte — pe baza experienţelor sale — durata persistenţei retiniene la 13 sutimi de secundă.

1824

dec. 9 — În „Memoriu privind unele iluzii optice decurgînd din suprapunerea impresiilor optice pe retină", medicul englez Peter Mark Roget produce proba ştiinţifică a persistenţei retiniene. Cercetările lui Michael Faraday asupra „evoluţiei optice a roţilor în mişcare", publicate în lucrarea sa „Observaţii asupra iluziilor optice" (1831), reprezintă un moment important în drumul către sinteza mişcării.

1826

ian. — În Franţa, Joseph Nicéphore Niepce şi Louis Jacques Mandé Daguerre întreprind, independent, cercetări în domeniul „fixării vederilor pe care le oferă natura, printr-un mijloc nou, fără a recurge la un desenator" (L. J. Daguerre). În vara anului 1826, Niepce reuşeşte, pentru prima oară, să fixeze pe o placă sensibilă imaginea formată în interiorul unei camere obscure, prima fotografie (timp de expunere circa 8 ore). În 1831, cercetările celor doi duc la punerea la punct a procedeului fotografic pe bază de clorură de argint şi la obţinerea, în 1837, a primului „Daguerréotype". Englezul William Henry Fox Talbot şi francezul Hippolyte Bayard obţin, în 1839, primele fotografii pe hîrtie sensibilă. Primul obiectiv fotografic conceput matematic (1 : 3, 7) şi primul aparat fotografic metalic sînt realizate în 1840 de austriacul Peter Wilhelm Voigtländer; Niepce de Saint Victor introduce — în 1847 — procedeul fotografic cu plăci de sticlă, pe care substanţele fotosensibile sînt fixate cu amidon sau cu albumină. Adoptarea — în 1851 — a tehnicii clişeelor cu colodiu umed, de bună calitate, uşor de developat şi de mînuit, deschide „era fotografiei".

1829

ian. 3 — Fizicianul belgian Joseph Antoine Ferdinand Plateau susţine la Universitatea din Liège teza de doctorat „Dizertaţie asupra cîtorva proprietăţi ale impresiilor produse de lumină asupra organului vederii". Sînt formulate aici legile fundamentale ale persistenţei retiniene, element primordial al percepţiei cinematografice.

1833

ian. 20 — J. A. F. Plateau publică descrierea primului aparat care realizează sinteza mişcării, plecînd de la imagini elementare, succesive ale acesteia: „Phénakistiskope"-ul. Aparate similare, denumite „Fantascope", „Phantasmascope", „Zootrope", „Daedaleum", sînt create, concomitent şi independent, de Simon Stampfer (în Austria), Peter Mark Roget şi William George Horner (în Anglia) şi de alţii. În 1852, francezul Julien Duboscq realizează „Stéréofantascope"-ul, combinaţie între „Stéréoscope" şi „Phénakistiscope".
apr. 21 — Franz Freiherr von Uchatius prezintă, la Academia de Ştiinţe din Viena, două aparate de proiectat imagini mişcătoare, rezultate din combinarea lanternei de proiecţie cu un disc kinetoscopic.

1859

apr. 7 — În Belgia şi apoi în Franţa, Henry Dumont brevetează nouă aparate derivate din „Phénakistiscope", denumite „Omniscope". „Principiul acestor aparate — scrie inventatorul — constă în utilizarea unei suite de imagini reprezentînd fazele unei mişcări, imagini ce defilează rapid în faţa privitorului, cu ajutorul unui mecanism". Pentru a putea utiliza fotografia mişcării în locul desenului, Dumont concepe şi prezintă, la *12 ianuarie 1862*, la „Societatea franceză de fotografie" din Paris, un „aparat pentru obţinerea rapidă a 12 clişee succesive."

1870

iul. 12 — Dezvoltînd cercetările englezului Alexander Parkes (datînd din 1855), fraţii John W. şi Isaiah G. Hyatt, tipografi americani, trec la fabricarea industrială a celuloidului. Abia după 1889, celuloidul va putea deveni suportul ideal al imaginii fotografice.

1874

dec. 8 — Astronomul francez Jules Janssen, creatorul „Revolverului fotografic", fotografiază o serie de 48 de imagini succesive — trecerea planetei Venus prin fața Soarelui.

1877

iul. — Fotograful și inventatorul englez Edward Muybridge obține primele reușite în fotografia instantanee a cailor în galop (expunere 1/1000 sec.). Rezultatele experiențelor sale sînt reunite în volumele „The Horse in Motion" (Calul în mișcare) (1884) și „Animal Locomotion" (Locomoția animală) (1887). Muybridge este cel dintîi care a reușit să analizeze mișcarea cu ajutorul fotografiei și, totodată, realizatorul primelor proiecții publice (în 1880), care nu mai sînt poze succesive *reconstituind* o mișcare, ci imagini animate *reproducînd* exact mișcarea înregistrată.

1878

mart. 11 — Tînărul inventator american Thomas Alva Edison prezintă, la Academia de Științe din Washington, cea de-a 67-a invenție a sa: „Phonograph"-ul, aparat de înregistrat și redat vocea umană. Chiar din anul apariției sale, tehnicienii vor încerca să cupleze fonograful cu diverse aparate de proiectare a imaginii.

1879

Francezul Émile Reynaud îmbunătățește „Praxinoscope"-ul (brevet *21 decembrie 1877*), creînd praxinoscopul-teatru și, apoi, praxinoscopul de proiecție. „Printr-un adaos foarte simplu am reușit să produc adevărate scene animate, cu decoruri, ca într-un teatru liliputan. Personajul în mișcare apare cu un puternic relief în mijlocul acestei mici scene; în toată această nouă combinație, aparatul, mecanismul însuși, dispare, lăsînd vizibilă doar ciudata iluzie produsă." (É. Reynaud).

1882

mart. 9 — Fiziologul francez Étienne Jules Marey obține, cu „Pușca fotografică", primele rezultate în studiul zborului păsărilor. Între 1883 și 1888 el efectuează importante lucrări de analiză a mișcării prin metoda cronofotografică. Lucrările sale se extind după 1887, cînd „Chronophotographe"-ul său, cu un singur obiectiv, va trece la utilizarea benzilor de hîrtie sensibilă. Marey este cel dintîi care realizează, într-o manieră aproape perfectă și cu bune rezultate fotografice, analiza mișcării pe o bandă fotosensibilă.

1885

Compania americană „George Eastman" din Rochester (New York) lansează pe piață rulouri de hîrtie fotografică sensibilă, care vor fi folosite din 1888 și pentru aparatul fotografic „Kodak".

1887

apr. 29 — Chimistul american Hannibal Goodwin obține un brevet pentru „o materie suplă și transparentă pe bază de nitrat de celuloză", ceva fi utilizată, începînd din anul următor, ca suport pentru emulsia fotosensibilă de gelatino-bromură. Firma „Goodwin Co." începe producția și vînzarea noului suport în anul 1889. În același an, cercetările întreprinse de firma „Eastman" duc la realizarea de către inginerul Harry N. Reichenbach a unui alt suport de tip nitrocelulozic.

1888

ian. 10 — Francezul Louis-Aimé-Augustin Le Prince brevetează în S.U.A., Franța și Anglia „metodă și aparat pentru producerea imaginilor animate". Descrierile celor două aparate concepute de Le Prince — unul cu 16 obiective, celălalt cu un singur obiectiv, ambele prevăzute să utilizeze benzi de hîrtie, ambele concepute atît pentru luarea de vederi, cît și pentru proiecție — probează o viziune remarcabilă. Dispariția inventatorului, la numai 48 de ani, în *septembrie 1890*, va pune însă capăt unei experiențe care ar fi putut fi hotărîtoare pentru crearea cinematografului.

oct. 9 — T. A. Edison formulează primele sale idei privind un fonograf optic („Kinetograph") și un aparat de examinare a imaginilor animate („Kinetoscope"). Colaboratorul său apropiat, englezul William-Kennedy-Laurie Dickson, este însărcinat cu realizarea practică a „Kinetograph"-ului în laboratorul de la West Orange.

dec. 1 — Émile Reynaud brevetează „Teatrul optic". Aparatul — scrie inventatorul — are ca scop să obțină iluzia mișcării, fără a o limita la repetarea ciclică a acelorași imagini, așa cum aceasta se produce, în mod necesar, în toate aparatele cunoscute („Zootrope", „Praxinoscope" etc.), ci avînd, din contră, o varietate și o durată nedeterminate și producînd, astfel, veritabile scene animate, de o dezvoltare fără limită. Aparatul construit după acest brevet va fi gata abia în 1892.

1889

iun. 21 — Fotograful londonez William Friese-Greene, în colaborare cu inginerul Mortimer Evans, brevetează un „aparat destinat să ia fotografii în serii rapide".

sept. 30 — La reuniunea „Societății fotografice" din Marea Britanie, Friese-Greene — de data aceasta în colaborare cu inginerul Frederick Varley — expune concluziile sale privind posibilitatea realizării unui aparat „capabil să fotografieze obiecte în mișcare și să proiecteze cu aceeași viteză pe un ecran, imaginile obținute, putînd reproduce viața și mișcarea". Cercetările lui Friese-Greene vor fi întrerupte de falimentul survenit în anul 1891.

oct. — Adoptarea unor noi soluții tehnice scoate din impas experiențele lui W. K. L. Dickson pentru realizarea „Kinetograph"-ului: banda de peliculă perforată este angrenată de o roată dințată, ceea ce permite obținerea unor imagini perfect echidistante, condiție esențială pentru a realiza, în final, o reproducere satisfăcătoare a mișcării, fără sacadări și sărituri. Dickson comandă, în noiembrie, firmei „Eastman" bobinele de film transparent necesare continuării cercetărilor. În toamna anului 1890, se vor obține primele rezultate concludente: „Kinetograph-ul cu cilindru" înregistrează gesticulația și maimuțărelile lui Sacco Albanese, primul om care pozează pentru filmele lui Edison.

1892

febr. 12 — Pentru prima oară în istoria tehnicii, o invenţie — aparatul de cronofotografie al francezului Léon Bouly — este denumită *cinematograf* („Cinématographe").
mart. 3 — Francezul Georges Demeny, colaborator al lui Marey, brevetează „Phonoscope"-ul, aparat reproducînd mişcarea fizionomică în timpul vorbirii. „Fotografiile vorbitoare", portretele animate create de Demeny, marchează apariţia gros-planului figurii umane
oct. 28 — La „Musée Grévin" din Paris, „Teatrul optic" al lui Émile Reynaud prezintă un program de 31 de minute cuprinzînd trei „pantomime luminoase", pentru care autorul desenase pe peliculă 1 500 de imagini: *Le Clown et ses chiens* /Clovnul şi cîinii săi/, *Un bon bock*/Un ţap de bere /şi *Pauvre Pierrot*/Sărmanul Pierrot/. Pînă în 1900, „Teatrul optic" al lui Reynaud va prezenta peste 12 000 de şedinţe, în faţa a aproape 500 000 de spectatori.
dec. — În cadrul laboratoarelor sale de la West Orange, Edison începe construcţia unui studio glisant şi pivotînd pe un ax, orientabil în funcţie de lumina soarelui, primul studio de cinema din lume, „Black Maria". Aici, în acest studio, dar şi în afara lui, W. K. L. Dickson turnează din *ianuarie* 1893 pînă în *aprilie* 1895, utilizînd un „Kinetograph", cîteva zeci de filme pentru „Kinetoscope". „Benzile turnate la „Black Maria" au revoluţionat pretutindeni lumea fotografiei: o revoluţie care a dat naştere cinematografului" (J. Deslandes).

1893

oct. 10 — Georges Demeny brevetează un aparat de luat vederi derivat din ultimul model al „Chronophotographe"-ului lui Marey. Cu perfecţionările aduse ulterior, aparatul, utilizînd peliculă de 60 mm, va fi cedat de inventator firmei „Gaumont", care-l va exploata şi comercializa începînd din *aprilie* 1896.

1894

febr. 22 — Inginerul Eugène Augustin Lauste, fost colaborator al lui Dickson la West Orange, şi Acmé John Le Roy prezintă, la Clinton (New Jersey), cu aparatul lor, „The Marvelous Cinematograph", cîteva benzi filmate cu un „Kinetograph" împrumutat de la Dickson. Acestea constituie, după unii istorici, (J. Deslandes) „primele proiecţii ale filmului în lume".
apr. 14 — La New York, pe Broadway, se deschide primul „Kinetoscope Parlor"; localul este înzestrat cu zece aparate destinate vizionării individuale de benzi de imagini în „buclă fără sfîrşit", kinetoscoape care sînt puse în funcţiune prin intermediul unei monede de un penny (de aici şi numele de „Penny Arcade"). Asemenea localuri se deschid în toate marile oraşe americane şi, apoi, în capitalele ţărilor din Europa Occidentală.

1895

febr. 13 — Francezii Auguste şi Louis Lumière, conducătorii unei uzine de material fotografic din Lyon, înregistrează brevetul pentru „un aparat servind la obţinerea şi la vizionarea probelor cronofotografice", pe care-l vor numi, la *6 mai 1895*, CINÉMATOGRAPHE. Corelînd elemente tehnice din descoperirile predecesorilor — în primul rînd, ale lui Marey şi Edison —, fraţii Lumière rezolvă original problema sistemului de antrenare a peliculei, care să poată asigura imaginilor un timp de expunere şi de substituire uniform discontinuu, necesar atît calităţii fotografice (la luarea de vederi), cît şi luminozităţii lor (la proiecţie). Prototipul aparatului construit de Eugène Moisson, mecanicul-şef al Uzinelor „Lumière", trebuie să servească, conform brevetului: „1) la obţinerea imaginilor negative sau a clişeelor, prin pozarea directă a scenelor de reprodus; 2) la tirajul copiilor pozitive; 3) la vizionarea directă sau la proiecţia pe un ecran a fotografiilor în mişcare". Clişeele — notează inventatorii — „vor fi obţinute pe o bandă de hîrtie sensibilă, transparentă sau, mai bine, pe peliculă sensibilă perforată pe margine".

mart. 22 — Paris: la „Societatea de încurajare a industriei naţionale" are loc prima proiecţie publică, cu aparatul fraţilor Lumière; este prezentat filmul lor, *La Sortie des Usines „Lumière"* /Ieşirea muncitorilor de la Uzinele „Lumière"/. Proiecţiile din *10 iunie 1895* de la Lyon aduc două noutăţi: prezentarea unui program de opt filme, printre care şi *L'Arroseur arrosé* /Grădinarul stropit/, prima bandă cu subiect, precum şi realizarea şi prezentarea, la interval de o zi de la filmare, a unei actualităţi filmate.
mart. 29—Actul de naştere al cinematografului englez—scrisoarea fotografului şi tehnicianului Robert Wiliam Paul către Edison despre posibilitatea unui schimb de filme reciproc avantajos. Pentru a alimenta cu benzi noi kinetoscoapele contrafăcute de el, R. W. Paul apelase la colaborarea cu un alt fotograf, Birt Acres, realizatorul unui aparat de luat vederi construit în *iarna lui 1894* (brevet, *25 mai 1895*).Cu acest aparat, Acres turnează în Anglia şi Germania, *în 1895*, pentru kinetoscoapele lui Paul, scurte benzi de actualităţi.
apr. 2 — W. K. L. Dickson părăseşte laboratorul lui Edison. El construieşte, împreună cu E. Lauste, un aparat cu dublă utilizare, pentru luat vederi şi pentru proiecţie — „Panoptikon" —, folosind peliculă de 57 mm şi avînd capacitatea de a proiecta filme de patru minute. Primul film, prezentînd meciul de box (înscenat) între Young Rifflo şi Battling Barnett, este vizionat de presă la 21 aprilie. La *20 mai 1895* au loc primele proiecţii publice. Succesul este însă de scurtă durată şi epuizarea lui îl face pe Dickson să se ocupe de o altă invenţie, „Mutoscope"-ul, aparat utilizînd o serie de fotografii, format mare, care, răsfoite, creează spectatorului iluzia mişcării. Pentru luarea acestor fotografii, Dickson construieşte „Mutograph"-ul. În vederea construcţiei şi exploatării mutoscoapelor, se va înfiinţa, în *decembrie 1895*, „American Mutoscope Co.", cu sediul la Jersey City. În scurt timp, mutoscopul va predomina faţă de kinetoscop în dotarea „Penny-Arcade"-lor din S.U.A.
aug. 8 — Paris: concesionarul de kinetoscoape Charles Pathé se asociază cu fotograful şi mecanicul Henri-Joseph Joly, pentru construirea unui aparat de luat vederi. Aparatul acestuia (utilizat din octombrie 1895 şi brevetat la 26 august 1896) va fi exploatat în continuare de către Pathé, ca „Ecnétographe Pathé, Type Cinématographe" („Kinétographe Pathé") şi perfecţionat de Joly şi E. Normandin din mai 1896, cu noua sa denumire, „Royal Biograph".
aug. 28 — După plecarea lui Dickson de la West Orange, producţia de benzi pentru „Kinetoscope" continuă. Printre altele, se realizează un film istoric, primul film Edison, conceput pe baza unui scenariu: *The Execution of Mary, Queen of Scots*/Execuţia Mariei Stuart/ (r. Alfred Clark); în

scena decapitării, filmul utilizează trucajul, prin stoparea filmării şi substituirea actorului cu un manechin.

oct. 2 — La expoziţia de la Atlanta (Georgia) — primele demonstraţii publice cu un „Phantascope" (brevet, 28 august 1895), realizat de Thomas Armat şi C. Francis Jenkins, aparat de proiecţie a imaginilor de kinetoscop pe un ecran. Sustras ulterior din locuinţa lui Jenkins de către agenţii lui Edison, care cumpărase drepturile de la Armat, unicul exemplar al prototipului va fi relansat, în 1896, ca „Vitascope Edison — model Armat".

nov. 1 — Berlin: este prezentat în proiecţie publică „Bioskop"-ul lui Max Skladanovski. Sînt proiectate opt filme (format 50 mm), realizate de inventator în vara şi toamna 1895, program compus în întregime din numere de varieteu. Fiecare film e precedat de proiectarea, cu o lanternă magică, a titlului său — *Der Kanguruh Boxkampf* /Cangurul boxer/, *Der Jongleur* /Jonglerul/, *Der Schlangentanz* /Dans serpentin/, *Der Ringkampf* /Lupta/ etc. — şi e însoţit de muzică. Este prima reprezentaţie publică de cinematograf în Europa, la care se percepe taxă de intrare.

nov. 11 — În Italia, Filoteo Alberini brevetează un aparat de luat vederi, copiere şi proiecţie de imagini animate, „Kinetograf Alberini".

dec. 28 — Prima reprezentaţie publică a cinematografului fraţilor Lumière la Paris, în „salonul indian" de la „Grand Café" (Boulevard des Capucines 14), reprezentaţie ce marchează nu numai începutul exploatării comerciale a cinematografului, ci însăşi data naşterii sale. Pregătite pe parcursul anului 1895, prin proiecţii cu caracter demonstrativ şi ştiinţific, printr-o publicitate discretă şi eficientă, avînd asigurate un repertoriu (în decembrie, fraţii Lumière deţineau circa 80 de filme), aparataj şi personal corespunzător instruit, proiecţiile de la „Grand Café" au reuşit cu adevărat lansarea cinematografului. După ce reţeta primei proiecţii însumează abia modesta sumă de 35 de franci (chiria sălii era de 30 de franci), interesul subit al publicului ridică încasările la 2 500 de franci pe zi (preţul de intrare, un franc) şi determină extinderea programului pînă la 20 de proiecţii a cîte 20 de minute pe zi. „Principalul merit al lui Louis Lumière este nu de a fi creat un aparat care oferea proiecţii sensibil superioare celor ale concurenţilor, ci de a fi furnizat cinematografului un repertoriu de calitate, fără echivalent în lume, şi care a exercitat asupra maselor o atracţie excepţională.[...] Lumière a scos aparatul de filmat din celula în care îl zăvorîse Edison; plimbîndu-l prin oraşe şi în natură, înregistrînd vîntul, soarele, fumul, praful, trăsurile, copiii jucîndu-se şi părinţii uimindu-se de joaca lor, Lumière a realizat un pas considerabil în fotografia animată. Filmele sale au deschis calea comediilor, actualităţilor, documentarului" (G. Sadoul).

dec. 31 — Împreună cu inginerul Ernest Carpentier, Louis Lumière stabileşte modelul de aparat cinematografic ce urmează a fi construit în serie. Se hotărăşte construcţia a 200 de aparate. În colaborare cu Victor Planchon, Lumière deschide, la Lyon, şi o fabrică de peliculă; pentru început aceasta va produce, chiar din ianuarie 1896, 250 m film pe zi. Uzinele „Lumière" trec, concomitent, la angajarea şi formarea de operatori de luat vederi şi „demonstratori", care vor difuza cinematograful în lumea întreagă. Era cinematografului a început!...

1896

ian. 5 — Într-o cafenea din Alexandria are loc prima proiecţie cinematografică din Egipt (şi din Africa). Cîteva luni mai tîrziu, aparatul fraţilor Lumière este prezentat şi la Cairo.

ian. 14 — La Londra, la „Societatea regală de fotografie", au loc primele proiecţii publice din Anglia, realizate de Birt Acres; sînt proiectate filmele sale turnate în 1895.

febr. 20 — Invenţia şi filmele fraţilor Lumière sînt prezentate publicului londonez de către Félicien Trewey. În aceeaşi zi are loc şi prima proiecţie cu „Animatograph"-ul lui William Paul. Aparatul său de proiecţie (denumit şi „Theatrograph") va fi produs în serie şi utilizat de asemenea în proiecţii publice, din martie 1896 pînă în 1898, în cîteva dintre marile music-hall-uri londoneze. Pentru început, sînt prezentate aceleaşi benzi realizate de Acres, în 1895.

mart. 1 — Are loc, la Bruxelles, prima proiecţie publică din Belgia cu un „Cinématographe" Lumière.

mart. 27 — Primele proiecţii Lumière, la Viena; demonstrator, E. J. Dupont. La spectacolul din 17 aprilie asistă împăratul Franz Joseph.

apr. 1 — Primele proiecţii Lumière în Italia, la Milano; demonstrator, Vittorio Calcina. Acelaşi va realiza în noiembrie, la Monza, primele actualităţi italieneşti.

apr. 4 — Directorul teatrului „Robert Houdin" din Paris, iluzionistul Georges Méliès, prezintă proiecţii de „fotografii animate" cu un „Kinétographe". De la proiectarea de benzi Edison, Méliès trece la o producţie proprie de filme, actualităţi asemănătoare celor realizate de fraţii Lumière sau înregistrări ale unor numere de prestidigitaţie, prezentate curent pe scena teatrului său. După descoperirea întîmplătoare, în cursul unui accident de filmare (blocarea aparatului de luat vederi), a „trucajului prin substituire", Georges Méliès, maestru al trucurilor şi iluziilor teatrale, se străduieşte să obţină echivalentul lor cinematografic. Procedeele utilizate — substituirea (în *Dispariţia unei doamne*, *Fachirul indian* şi *Castelul diavolului*), accelerarea, imagini luate în cadenţă redusă şi proiectate în cadenţă normală (în *O noapte de groază* şi *Desenatorul rapid*) — anunţă, încă din 1896, caracteristicile filmelor sale, subliniate şi în publicitatea ce şi-o face: „specialist în scene fantastice şi artistice, capabil să creeze un gen aparte, cu totul distinct de obişnuitele vederi cinematografice, constînd în scene de stradă sau de viaţă cotidiană".

apr. 6 — Proiecţii publice cu „Bioskop"-ul lui Skladanovski, la Oslo. Din Norvegia, inventatorul german va trece în Olanda (*mai 1896*), în Danemarca (*iunie-iulie 1896*) şi în Suedia. La Stockholm, la *6 august 1896*, Skladanovski turnează primul film după un scenariu, *Komische Begegnung* /Întîlnire comică/, cel dintîi film de ficţiune realizat în Suedia.

apr. 15-18 — În studioul lui Edison este turnat filmul *The Widow Jones* /Văduva Jones/, reţinut de istoria cinematografului, nu atît ca unul dintre primele filme care aduc în faţa obiectivului camerei de luat vederi două celebrităţi de pe Broadway (May Irwin şi John C. Rice), cît pentru cea dintîi utilizare strălucită a gros-planului, pentru filmarea sărutului protagoniştilor.

apr. 16 — Inventatorul francez Auguste Baron brevetează un „aparat de înregistrat şi produs simultan scene şi sunete". Ca şi în cazul cererii de brevet a fraţilor Lumière, din *20 august*, acelaşi an, pentru un „aparat

permiţînd prezentarea simultană a mişcărilor şi sunetelor în scenele animate", demersul rămîne pur teoretic.

apr. 23 — New York: la „Koster & Bial's Hall" este prezentat, pentru prima oară, „Vitascope"-ul. Sînt proiectate filme de „Kinetoscope" Edison şi două dintre benzile realizate, în Anglia şi în Germania, de către Birt Acres. Succesul de prestigiu al acestei proiecţii oficializează afirmarea „priorităţii", în numele căreia Edison va acţiona, în anii următori, pentru a-şi impune şi apăra, în S.U.A., monopolul. La *11 mai*, newyorkezii fac cunoştinţă cu „Kinetograph"-ul lui R. W. Paul, iar la *28 iunie*, cu cinematograful fraţilor Lumière.

apr. 25 — Tehnicianul francez Pierre Victor Continsouza brevetează un aparat de cinematograf, utilizînd în mecanismul de angrenare „crucea de Malta", piesă simplă permiţînd derularea sacadat-uniformă a peliculei, obligatorie pentru o bună luare de vederi şi pentru proiecţie.

apr.-mai — Alte premiere europene ale cinematografului Lumière: *29 aprilie* la Budapesta (demonstrator, Eugène Dupont); *30 aprilie* la Berlin; *1 mai* la Geneva; *4 mai* la Petersburg; *19 mai* la Madrid; *24 mai* la Belgrad (demonstrator, André Carré). Demonstratorii trimişi în capitalele europene devin şi realizatorii primelor filmări locale, în acelaşi an: la Viena (în *aprilie*), Alexandre Promio filmează aspecte din parcul de distracţii Prater; la Moscova (*mai*), Charles Moisson şi Francis Doublier filmează încoronarea ţarului; la Madrid (*mai*), acelaşi Promio filmează manevrele artileriei.

mai 16 — Londra: pr. *A Soldier's Courtship* /Soldatul curtezan/ (r. Alfred Moul), primul film umoristic produs de R. W. Paul. Împreună cu alte cîteva filme ale aceluiaşi an, printre care *Arestarea unui bookmaker* şi *Ora 2 noaptea sau reîntoarcerea soţului*, calificate de publicitatea epocii ca „tentative de introducere a elementelor dramatice şi a jocurilor de fizionomie în fotografia animată" — producţia lui R. W. Paul îl recomandă drept primul creator de comedie cinematografică. Programul său are însă ambiţii mai mari: „A exploata toate posibilităţile fotografiei animate, pentru a obţine rîsul, plînsul sau uimirea, [...] a produce o serie de filme comice, patetice şi dramatice". Concomitent cu producţia de filme, R. W. Paul dezvoltă producţia şi vînzarea aparatelor de luat vederi şi proiecţie.

mai 27 — La Bucureşti, în redacţia ziarului în limba franceză „L'Indépendance Roumaine", au loc primele proiecţii cinematografice din România. Pe parcursul lunilor următoare, la Bucureşti şi în cîteva alte oraşe din ţară (Iaşi, Brăila, Galaţi, Craiova), proiecţiile cinematografice — prezentate de către demonstratori străini, ca Louis Janin, Charles Delattre, fraţii Bonheur — cunosc un egal şi nedezminţit succes în faţa publicului românesc.

iun. 3 — În Germania, Oscar Messter pune în vînzare aparatul său „Kinetograph" şi instalează primul cinematograf stabil la Berlin, pe Unter den Linden. Concomitent cu vînzarea de aparate amatorilor din Germania şi din străinătate, Messter începe să producă filme, pentru realizarea cărora deschide, în *noiembrie 1896*, un studio. Primul său catalog, publicat în 1897, cuprinde 84 de titluri de filme. De la *1 ianuarie 1897*, în cinematograful său de la Berlin, Messter prezintă şi filme sincronizate cu înregistrări sonore pe disc.

iun. 7 — Danezul Wilhelm Lauritz Pacht prezintă la Copenhaga aparatul său „Kinoptikon", distrus într-un incendiu la 18 iunie.

sept. 14 — La Pittsburgh (S.U.A.) are loc prima reprezentaţie publică cu aparatul şi filmele „Biograph". De mare succes se bucură scenele filmate din melodrama *Trilby* şi cele opt scene, în care, un reputat actor al vremii, Joseph Jefferson, dă viaţă unui personaj popular *Rip Wan Winkle* (r. Wallace MacCutcheon). Primirea entuziastă făcută „Biograph"-ului pune în lumină noutăţile cuprinse în programul său: structura variată a repertoriului; prezenţa unor actori şi a unor motive teatrale de succes; angajarea cinematografului în lupta politică electorală marchează apariţia reportajului politic; efectele de imagine (travelinguri, panoramice etc.), datorate mobilităţii camerei de luat vederi, aşezată cînd pe botul unei locomotive, cînd într-un vagonet de *montagne-russe*, cînd pe şinele de manevră ale studioului orientabil în funcţie de lumina soarelui. Aparat costisitor şi pretenţios (utilizînd peliculă format 70 mm), „Biograph"-ul a fost doar puţină vreme „vedetă". De epoca începuturilor sale se leagă însă, în mod cert, evoluţia marii firme producătoare „American Mutoscope", devenită, ulterior, „Biograph".

sept. 25 — La Harkov, A. Fedeţki înregistrează, cu un aparat „Demeny", exerciţiile cazacilor; este prima filmare realizată în Rusia de un operator autohton (proiecţie la Moscova, la *30 septembrie*).

sept. 27 — În music-hall-ul parizian „Olympia" este prezentată, cu deosebit succes, pantomima *Le Coucher de la mariée* /În dormitorul miresei/, a cărei vedetă este Louise Willy. Transpunerea acestei pantomime pe peliculă (r. Léar), o „superproducţie" de 60 de metri durînd circa trei minute la proiecţie, este considerată primul film francez înscenat, iar protagonista, prima actriţă apărută într-un film francez.

nov. 13 — Fotograful parizian Raoul Grimoin Sanson brevetează un sistem „permiţînd luarea şi proiectarea de vederi panoramice dînd iluzia realităţii, compus din 12 aparate aşezate în cerc unul lîngă altul, în stare să înregistreze imagini animate, sistemul „Multiplex-Cinérama". Perfecţionări succesive pînă în anul 1900, cînd va fi prezentat la Expoziţia universală de la Paris.

nov. — La Porto, Aurelio Paz Dos Reis turnează primele filme de actualităţi din Portugalia.

nov. — Léon Gaumont pune în comerţ un nou „Chronophotographe" (model Georges Demeny, utilizînd peliculă de 35 mm) — aparat perfecţionat în martie 1897, cu ajutorul lui M. Decaux (tipul „Chrono-Gaumont"), şi începe construcţia studioului său, la Paris. Aici se realizează primele filme din producţia „Gaumont": *Le Ballet du feu* /Baletul focului/ (r. Jacques Ducom), utilizat în spectacolele cu feeria *„La biche au bois"* /Căprioara din pădure/, la Teatrul „Chatelet", comedia *Les Tribulations de madame Pipelet* /Necazurile doamnei Pipelet/ şi „tabloul istoric" *Rouget de l'Isle chantant La Marseillaise* / Rouget de l'Isle cîntînd La Marseillaise/.
— Aparatul fraţilor Lumière cucereşte lumea. Primele proiecţii cinematografice în India (Bombay, *7 iunie*, demonstrator Marius Gasnier), în Olanda (Schweningen, *9 iunie*), în Ungaria (Budapesta, *11 iunie*), în Suedia (Malmö, *16 iunie*, demonstrator C. V. Roikjer), în Portugalia (Lisabona, *18 iunie*), în Finlanda (Helsinki, *28 iunie*), în Brazilia (Rio de Janeiro, *8 iulie*, demonstrator Antonio Sagreto), în Uruguay (Montevideo, *18 iulie*), în China (Shanghai, *11 august*), în Argentina (Buenos Aires, *septembrie*), în Mexic (*octombrie*, demonstrator Gabriel Veyre), în Polonia (Cracovia, *14 noiembrie*, demonstrator Eugène Dupont).

1897

ian. 24 — La Havana este prezentat cinematograful Lumière. Gabriel Veyre — cel care a condus această proiecție — realizează, la *7 februarie*, prima filmare din Cuba, înfățișînd manevrele pompierilor din Havana. La *13 februarie* este prezentat în capitala Cubei și „Vitascope"-ul lui Edison.
febr. 17 — Primele spectacole cinematografice din Bulgaria, la Ruse. Sofia va face cunoștință cu cinematograful, la *27 februarie*.
mart. 16 — La Belgrad sînt prezentate primele actualități cinematografice autohtone, realizate de André Carré.
mart. 17 — În S.U.A., evenimentul sportiv al anului, meciul de box J. M. Corbett-Bob Fitzsimons, este filmat la Carson City, de către Samuel J. Tilden și Enoch J. Rector, cu patru aparate „Veriscope". Din cele cîteva mii de metri de peliculă turnate, se realizează *primul lungmetraj din istoria cinematografului* (1 200 m).
apr. 13 — George Albert Smith, fotograf englez din Brighton, începe valorificarea filmelor realizate de el în acest an — *Corsican Brothers* /Frații corsicani/, *Photographing a Ghost* /Fotografierea unei fantome/, *Faust and Mephistopheles* /Faust și Mefisto/, *Cinderella* /Cenușăreasa/, *Santa Claus* /Moș Crăciun/, *Mesmerist*. Cu un aparat de luat vederi construit de el însuși, G. A. Smith a început, încă din 1896, realizarea de scurte benzi cinematografice, ajungînd treptat la ideea de a aplica și în filmele sale unul dintre procedeele fotografiei: supraimpresiunea pe bază de dublă expunere. Filmele sale de trucaj recurg intens și cu fantezie la acest procedeu, cît și la substituire. Ele sînt distribuite începînd din *august 1898* de către firma „Warwick Trading Co."
mai 5 — Prezent la Stockholm, cu ocazia jubileului regelui Oscar, Alexandre Promio filmează serbările și le proiectează în cinematograful deschis de Numa Peterson, în capitala Suediei. Elevul lui, cel dintîi producător suedez, tînărul fotograf Ernest Florman, va filma și va prezenta în perioada iulie-septembrie cîteva benzi de actualități și trei filme cu subiect — primele de acest fel realizate de un cineast suedez: *Slagsmal i gamla Stockholm* /Duel în vechiul Stockholm/, *Byrakstugan* /Bărbierul satului/ și *Akrobat har otur*/ Acrobatul neîndemînatic/.
mai 10 — În România, un tînăr fotograf, Paul Menu, realizează primele actualități cinematografice. Filmate în București și la Galați, cu un aparat Lumière, și developate la Lyon, cele 17 benzi încep să fie proiectate în cinematograful din salonul ziarului „L'Indépendance Roumaine", începînd din iunie, același an. Aspectele filmate la serbările aniversării Independenței, la tradiționalul Tîrg al Moșilor, la hipodromul Băneasa, în zona inundată de la Galați sau la exercițiile flotilei de pe Dunăre sînt primite cu un deosebit interes de către spectatorii și presa bucureșteană.
mai 14 — Catastrofalul incendiu de la „Bazar de la Charité" (Paris), provocat de explozia lămpii oxieterice utilizate de aparatul de proiecție, soldat cu 140 de morți, impune, în toată lumea, măsuri drastice de prevenire a accidentelor. Ordonanțe ale autorităților interzic sistemele de iluminare periculoase, obligă la introducerea unor cabine de proiecție construite din material neinflamabil, situate în partea opusă ieșirii publicului, la dotarea cu material antifoc etc.
mai — Eduardo Jimeno, proprietarul unor cinematografe deschise la Burgos, Bilbao, Santander, Saragosa și Madrid, este și primul spaniol realizator de actualități cinematografice. Alt operator, Fructuoso Gelabert, va fi, în același an, autorul primului film de ficțiune spaniol, *Riña en un café* /Ceartă la cafenea/, pe al cărui generic apare ca regizor, scenarist, operator și protagonist.

mai — O nouă etapă în activitatea lui Georges Méliès începe cu construcția studioului său de la Montreuil-sous-Bois, primul și, pînă în 1904, cel mai bine utilat din Europa. După ce, către începutul anului, realizase primele filmări cu lumină artificială (patru cîntece mimate în fața aparatului și interpretate, în timpul proiecției, în spatele ecranului, de către cîntărețul Paulus), Méliès își asigură, prin construcția studioului, condițiile necesare producției cinematografice constante. Aici vor fi produse majoritatea celor 60 de filme de 20 m, realizate în 1897, de Méliès („vederi cu transformări, trucuri, feerii, scene fantastice, subiecte comice, scene de război, actualități, fantezii, iluziuni etc." — menționează catalogul firmei sale „Star-Film"). „Complexitatea lor, vivacitatea cu care sînt înlănțuite efectele arată clar ce-l distinge pe Méliès de alți cineaști ai epocii: procedeele tehnice sînt asimilate, îi dau directorului de la „Star-Film" posibilitatea ca, filmînd, să se exprime pe sine, prin «compoziții personale»" (J. Deslandes).
nov. 15 — Edison renunță la exploatarea *în exclusivitate* a „Vitascope"-ului punînd în *vînzare liberă* kinetoscopul de proiecție („Projecting Kinetoscope"), aparat similar, dar avînd un sistem de antrenare a peliculei bazat pe „crucea de Malta". Prezentînd noul aparat de proiecție ca o simplă aplicare a vechilor brevete din 1891, Edison pregătește terenul pentru a-și impune monopolul, în numele dreptului de prioritate.
nov. — Caricaturistul american James Stuart Blackton și inginerul Albert Smith transformă un „Projecting Kinectoscope", rebotezîndu-l „Vitagraph". Primul lor film, realizat în aceeași lună, „urmărirea comico-dramatică" din *A Burglar on the Roof* /Un hoț pe acoperiș/, inaugurează o colaborare care, după *februarie 1899* — data înscrierii societății „Vitagraph & Co." (studiouri, la New York) — își va da pe deplin roadele în activitatea celei de-a treia dintre marile firme americane din epoca începuturilor.
dec. 11 — Susținuți financiar de industriașul C.A.L. Grivolas, frații Charles și Émile Pathé fondează „Compagnie Générale des Cinématographes, Phonographes et Pellicules", societate pe acțiuni. Capital inițial: un milion de franci. Ponderea activităților cinematografice în beneficiile societății este pentru început doar de 10%. Abia după 1900 „imperiul Pathé" va deveni cu precădere cinematografic.
— Operatorul firmei „Edison", James Ricalton, filmează la Shanghai scene de stradă. El va realiza ulterior pentru firma „Underword" filmări de actualități în timpul Răscoalei Yihotuan (Răscoala boxerilor) (1900) și a războiului ruso-japonez (1905-1906).

1898

ian. 31 — New York: pr. *The Passion Play* /Patimile de la Oberammergau/ (r. William Paley), urmată, la 24 februarie, de „Patimile de la Horvitz". Reconstituiri locale ale spectacolelor europene de teatru religios tradițional. Această tematică va aduce cinematografului de pretutindeni substanțiale beneficii economice, dar și artistice. Cîteva dintre „Patimile" realizate în această perioadă, lungmetrajele semnate în Franța de Ferdinand Zecca și Lucien Nonguet (1902-1909), pentru „Pathé", cele realizate de Victorin Jasset, pentru „Gaumont" (1905), fac parte dintre cele mai ambițioase întreprinderi cinematografice ale epocii „primitive" atît prin amploarea montării, cît și prin desfășurarea de forțe tehnice și umane.

febr. 24 — Ziarele newyorkeze publică ştiri privind decizia lui Edison de a-şi impune monopolul în activitatea cinematografică, în producţia, difuzarea de filme şi aparate în S.U.A.
mart. 25 — Operatorul firmei „Lumière", polonezul Bolesław Matuszewski, publică la Paris eseurile „Une nouvelle source de l'histoire" /O nouă sursă pentru studiul istoriei/ şi „La photographie animée, ce qu'elle est, ce qu'elle doit être" /Fotografia animată, ce este şi ce trebuie să fie/, în care subliniază valoarea ştiinţifică a cinematografului, posibilităţile sale de a reproduce, grăbi sau încetini după voie mişcarea, virtuţile de document ale „celei mai importante cuceriri pe care omul a făcut-o în luptă cu uitarea". El propune, cel dintîi, crearea unor arhive de filme-cinemateci.
apr. 30 — New York: pr. primului film de război din istoria cinematografului: *Tearing Down the Spanish Flag* /Să doborîm drapelul spaniol!/ (r. Albert Smith, J. Stuart Blackton). Inspirate tot din războiul hispano-american pentru Cuba, se realizează şi alte filme — în general actualităţi reconstituite: în Franţa, *Explozia cuirasatului „Maine" în portul Havana* (r. G. Méliès) utilizează filmări prin transparenţa unui acvariu, pentru a sugera prezenţa aparatului în mediul subacvatic; în S.U.A., *Bătălia navală de la Santiago* (r. Edwin Hill Amet) reconstituie luptele navale pentru eliberarea Cubei, prin filmarea unor machete comandate electric.
iun. 19 — La Praga, arhitectul Jan Kříženecký realizează primele actualităţi cehe şi cîteva comedii de scurtmetraj interpretate de actorul Josef Šváb Malostranský: *Dostaveníčko u mlýnice* /Întîlnire la moară/, *Vystavní párkař* /Negustorul de cîrnaţi/, *Smích a pláč* /Omul care lipeşte afişe/.
iul. — Savantul român prof. dr. Gheorghe Marinescu începe să studieze maladiile sistemului nervos cu ajutorul cinematografului. Primele sale rezultate vor fi comunicate în „La semaine médicale" (Paris), la *5 iulie 1899*, în articolul „Tulburările mersului în hemiplegia organică studiate cu ajutorul cinematografului". Activitatea cinematografică a profesorului Marinescu (cu concursul operatorului Constantin Popescu) continuă pînă în 1901, perioadă în care sînt realizate peste 30 de filme.
aug. 15 — În revista pariziană „Revue critique de médecine et de chirurgie", chirurgul francez Eugène Doyen explică funcţia didactică şi educativă a filmelor sale ştiinţifice, dedicate, în principal, tehnicilor operatorii (filme realizate pentru imagine cu concursul lui Bolesław Matuszewski şi Clément Maurice; primul dintre ele, creat în 1898 — *Craniectomie şi hysterectomie totală*). „Realizările celor doi oameni de ştiinţă, Marinescu şi Doyen, se plasează în două categorii diferite ale filmului ştiinţific, categorii în care fiecare dintre ei are dreptul să fie recunoscut ca inovator. Realizările doctorului Doyen, care prezenta tehnici operatorii noi şi personale, aveau ca scop esenţial să „demonstreze şi să informeze". Ele se încadrau deci în ceea ce se numeşte „film de difuzare a cunoştinţelor". Din contră, filmele profesorului Marinescu erau luări de vederi, „documente brute" privind unele aspecte patologice supuse interpretării omului de ştiinţă, pentru a-i permite să descopere adevăruri noi, pe care n-ar fi putut să le afle fără ajutorul cinematografului; erau deci „filme de cercetare ştiinţifică" (I. Cantacuzino).
oct. — Fotograful american William H. Selig realizează, la Chicago, un prim film de urmărire, *The Tramp and the Dog* /Vagabondul şi cîinele/. Un hoţ încearcă să intre într-o casă, este fugărit de cîinele de pază, iar acesta se întoarce din cursă cu o bucată din pantalonii celui urmărit.

nov. 15 — George Eastman instalează la Londra o uzină pentru producerea peliculei cinematografice şi constituie firma „Eastman Kodak Ltd", care devine principalul furnizor de peliculă virgină pe piaţa europeană.
— În Mexic, arhitectul Salvador Toscano Barragan este regizorul, producătorul şi operatorul primului film de ficţiune mexican, *Don Juan Tenorio*. Activitatea de reporter cinematografic, desfăşurată ulterior de Toscano Barragan, va face din el un adevărat cronicar al frămîntatei istorii a Mexicului, la începutul secolului XX. Actualităţile sale, filmate în acea epocă, vor fi reunite, după mai bine de o jumătate de secol, în filmul de montaj *Historias de un mexicano* /Povestirile unui mexican/.
— Programele de filme prezentate în cinematografele stabile, în cinematografele ambulante şi în cele instalate în berării şi în cafenele ating o durată medie de 20 de minute. Producătorii înşişi îşi vînd filmele înscrise în cataloagele proprii unor cumpărători, liberi să le exploateze după bunul lor plac în ceea ce priveşte preţul de intrare, numărul proiecţiilor, duplicarea şi revinderea. În cîţiva ani, acest sistem „primitiv" de difuzare va duce industria cinematografică în pragul crizei, impunînd, către 1908, o schimbare radicală.

1899

mart. — Alice Guy, prima femeie realizator de filme, devine regizor principal şi director de producţie al casei „Gaumont". În perioada 1898-1903, printre cele 700 de filme documentare şi de ficţiune produse sub conducerea ei se află şi *Les Méfaits d'une tête de veau* /Blestemăţiile unui cap de viţel/ şi *La Fée aux choux* /Zîna verzelor/, două fantezii comice utilizînd trucaje. După 1904, odată cu orientarea netă a producţiei „Gaumont" către filmul jucat, Alice Guy se va rezuma la atribuţiile generale de producţie, lăsînd regia pe seama noilor angajaţi ai firmei: Henri Gallet, Victorin Jasset, Étienne Arnaud, Georges Hatot, Ferdinand Zecca şi Louis Feuillade. În 1906, va prelua conducerea filialei berlineze a firmei.
mai — În Anglia, la Walton on Thames, lîngă Londra, Cecil Hepworth fondează compania „Hepworth Pictures Co.". Filmul produs de el, *Maria Martin or The Murder on the Red Barn* /Maria Martin sau asasinatul de la Ferma Roşie/ (r. Cricks şi Martin) atestă o reală originalitate, fiind considerat opera cea mai semnificativă pentru cinematograful englez dinainte de 1900, fiindcă este pentru prima oară cînd un fapt divers (o crimă) îi inspiră pe cineaşti, pentru prima dată cînd aceştia depăşesc genurile lor obişnuite: farsa, feeria sau actualităţile.
sept. 14 — Începutul unei strălucite cariere: Edwin S. Porter este angajat de Edison ca operator al firmei „Kinetoscope Co.". Aici începe să realizeze „vederi cinematografice", în seria *Two Minutes of Natural Views* /Două minute de vederi adevărate/. După numai un an, Porter va deveni principalul regizor al firmei, preluînd conducerea studiourilor „Edison" din New York. În 1902 îl va înlocui pe James White în funcţia de director artistic şi de producţie al firmei.
sept. — În plină actualitate — procesul de la Rennes se termină la 9 septembrie — Georges Méliès produce *L'Affaire Dreyfus* /Cazul Dreyfus/, serie de tablouri vivante (220 m), inspirîndu-se din gravurile publicate de presa franceză. Un film pe aceeaşi temă e lansat „la concurenţă" de firma „Pathé", în acelaşi an. Tema este reluată şi în alte filme: în Franţa — 1918 (r. F. Zecca); Germania — 1930 (r. Richard Oswald); Anglia — 1931 (r. F.W. Kraemer); S.U.A. — 1957 (r. José Ferrer).

oct. — Apariţia reportajului de război. Primele filmări autentice în Războiul din Transvaal, aşa-zisul „război al burilor" (octombrie 1899 - mai 1902) aparţin unui amator, John Bennett Stanford. În zona de operaţii militare din Africa de Sud vor mai acţiona ca reporteri cinematografici W. K. L. Dickson şi William Cox (pentru „Biograph"), Joseph Rosenthal (pentru „Warwick"), F. M. Hyman etc.

— La Lisabona, Manuel Maria de Costa Veiga turnează primul documentar portughez, înfăţişînd aspecte de pe plaja de la Cascais. Tot el fondează „Portugal Film", firmă producătoare care va activa pînă în 1902.

— În Australia, J. H. Perry realizează (pentru „Armata Salvării") cel dintîi film de ficţiune autohton: *The Early Christian Martyrs* /Primii martiri creştini/.

1900

ian. — Operatorul englez Frank Percy Smith inventează un aparat pentru filmarea vieţii plantelor, cu care turnează, în aprilie acelaşi an, documentarul ştiinţific *Birth of a Flower* /Naşterea unei flori/.

apr. 12 — În S.U.A., interludiu în „războiul brevetelor": între „Edison" şi „Biograph" intervine acordul prin care „Biograph" cumpără, contra 500.000 de dolari, drepturile în baza cărora „Edison" declanşase lupta. Criza economică survenită la sfîrşitul anului duce însă — în februarie 1901 — la falimentul băncii, prin care „Biograph" trebuia să facă prima plată de 300.000 de dolari. În consecinţă, acordul este anulat şi lupta între companiile cinematografice se reia.

mai - iun. — Expoziţia universală de la Paris prilejuieşte trecerea în revistă a celor mai noi perfecţionări tehnice în domeniul cinematografiei. La *8 mai* are loc premiera „Cineoramei" (brevet Auguste Baron, din 16 nov. 1899), „sistem de aparat pentru proiecţii panoramice, circulare, animate, în culori şi vorbitoare", cu imagini din Spania, Franţa, Anglia şi Belgia. Tot în mai, firma Lumière prezintă „Cinematograful uriaş", proiecţii pe un ecran de 21/18 m. *La 8 iunie*, „Phono-cinémathéâtre", sincronizare între un fonograf perfecţionat şi un aparat de proiecţie (sistem realizat de Clément Maurice şi Henri Lioret), aduce la Expoziţie scene sonore cu Sarah Bernhardt, Coquelin, Cléo de Mérode, filmate de Félix Mesguich şi înregistrate de J. F. Berst.

sept. — Premiera londoneză a filmului realizat de G. Albert Smith, în noul său studio din Brighton, *Grandma's Reading-Glass* /Lupa bunicii/, primul din seria în care cineastul utilizează sistematic gros-planul, delimitat de un caşet circular. Alternanţa gros-planului (obiectele văzute prin lupă de un copil care se joacă) cu planul general indică apariţia unor rudimente de montaj şi chiar de utilizare a unghiului subiectiv.

— Producţia „Pathé" trece de la metodele artizanale la cele industriale. Cifra de afaceri pentru branşa cinematografică a firmei va cunoaşte din acest an o creştere spectaculoasă: de la 164.000 fr., în 1899, la 1.249.000, în 1903, şi de la 70 de filme, în 1901, la 350 de filme în 1902. Sînt angajaţi noi regizori (Georges Hatot, Lucien Nonguet, Ferdinand Broteaux), decoratori (Lorant Heilbronn, Colas, Hugues Laurent şi Menessier) şi operatori (Caussade, Wormser, André Legrand, Alfred Machin) şi se procedează la o extindere a bazei de producţie. Se lucrează în două studiouri, la Montreuil şi la Vincennes. Sînt editate cataloage de filme pe genuri: „scene în aer liber; scene comice; scene cu trucaje; sport-acrobaţie; scene istorice, politice şi de actualitate; scene picante; dans şi balet; scene dramatice şi realiste; feerii şi basme; scene religioase şi biblice; scene cinefonografice". „Marele merit al casei «Pathé» este că a defrişat terenul, a abordat toate genurile cinematografului de mai tîrziu" (F. Kress).

— Filmul englezului James Williamson, *Attack on a China Mission* /Atac asupra unei misiuni în China/, juxtapune scene ce se desfăşoară în ambianţe diferite, dar sînt convergente, dimensionează aceste scene în funcţie de rapiditatea mişcării înfăţişate şi obţine schimbări de plan prin deplasarea actorilor în adîncimea cîmpului. Împreună cu Albert Smith, Williamson este un exponent de seamă al „şcolii de la Brighton", cea care introduce în cinematograful epocii montajul, urmărirea, acţiunile simultane, un anume realism social şi mizanscena în aer liber.

1901

iul. 11 — Léon Gaumont brevetează „un dispozitiv de comandă electrică sincronă a unui fonograf şi a unui aparat de cinematograf". Perfecţionările succesive ale sistemului, denumit „Chronophone Gaumont" — îndeosebi pe planul intensităţii sonore şi al sincronismului — continuă pînă către sfîrşitul anului 1905, cînd se vor obţine rezultate satisfăcătoare. Dintre „sistemele sonore" ale începutului de secol, acesta va cunoaşte cea mai largă răspîndire din Europa.

— Béla Zitkovsky turnează, la Budapesta, primul film de ficţiune ungar, *A tánc* /Dansul/. În fruntea distribuţiei, o stea a scenei din Ungaria, Lujza Blaha.

— Francezul Ferdinand Zecca, omul de încredere al lui Charles Pathé, este angajat ca prim-regizor şi director de producţie al firmei „Pathé Frères". Cu primul său film important, *L'Histoire d'un crime* /Istoria unei crime/, Zecca deschide seria melodramelor populare (în celula sa, condamnatul la moarte visează şi retrăieşte diverse episoade din viaţă, drumul care l-a condus la crimă). *Victimele alcoolismului*, după „L'Assommoir", de Zola (1902), *Viaţa unui jucător* (1903), *Greva*, după „Germinal", de Zola (1904) şi *În ţara cărbunelui* (1905) evidenţiază o evoluţie către un anume realism — mai degrabă naturalism — puternic influenţat de modelul oferit de imagistica muzeelor de figuri de ceară, la modă în epocă. „Este posibil ca azi această metodă să ne apară ca ciudată sau artificială, dar ea a fost la vremea ei mai aproape de natural decît cele folosite de alţi cineaşti. [. . .] Era o căutare ca atîtea altele" (J. Toeplitz). „Stilul lui Zecca", vădit şi în celelalte genuri — farsa, comedia cu trucaje, reconstituirea — abordate de el sau de colaboratorii săi, care, în 1904, vor lucra sub conducerea sa la „Pathé", indică un efort continuu de reprezentare a realului chiar dacă în majoritatea cazurilor prezenţa convenţiei, îndeosebi în fundal, este frapantă.

1902

mart. — Edwin Porter realizează *The Life of an American Fireman* /Viaţa unui pompier american/. Utilizarea unor noi procedee de topică cinematografică în dezvoltarea naraţiunii — supraimpresiunea (visul pompierului), gros-planul (semnalul de alarmă în funcţiune, ochii cailor îngroziţi), schimbarea unghiului de vedere de la plan la plan (goana pompelor de incendiu spre locul dezastrului) generează dramatismul *cinematografic* al benzii,

cu efect de şoc asupra spectatorului confruntat cu „o intensitate spectaculară fără precedent" (L. Jacobs).
mai — Georges Méliès realizează *Le Voyage dans la lune* /Voiajul în lună/. Inspirat din naraţiunile lui Jules Verne şi H. G. Wells, filmul adoptă stilul tradiţional al feeriei, căruia îi contrapune parodia, detaşarea ironică. Reţin atenţia costumele şi decorurile de o debordantă inventivitate şi de o remarcabilă unitate stilistică, precum şi cîteva episoade: luna primind obuzul în ochi, fuga exploratorilor urmăriţi de seleniţi, recăderea obuzului pe pămînt. „Nu este, fără îndoială, cel mai bun film al meu, dar se mai vorbeşte de el după treizeci de ani de la realizare. El a lăsat o amintire neştearsă, fiindcă a fost primul în genul său. Pe scurt, e considerat drept capodopera mea şi, ca atare, nu am altceva de făcut decît să mă înclin." (Méliès).
iun. — La Barcelona, la filiala locală a firmei „Pathé", îşi începe activitatea operatorul spaniol Segundo de Chomón. În 1903 va realiza primele sale filme importante: comedia *Los guapos del parque* /Fanfaronii din parc / şi filmul de trucaj *Hotel Electrico* /Hotel Electric/. Din 1904, va trece în centrala pariziană a firmei, specializîndu-se în filme de trucaj; el utilizează un aparat de filmat special, care permite derularea peliculei în ambele sensuri. În domeniul său preferat, Chomón — „magul spaniol" (F. Cuenca) — va produce, în numai trei ani, circa 150 de filme, printre care *Le Roi des aulnes* /Regele arinilor/, unde supraimpresionează doi călăreţi pe ochiul în gros-plan al unui crap viu, căruia i se zbate pleoapa, şi *La Liquéfaction des corps durs* /Lichefierea corpurilor dure/, în care substituie interpreţilor nişte manechine deformabile pînă la „lichefiere". „Chomón a fost, mai mult decît orice altceva, un descoperitor de trucaje, [...] un extraordinar tehnician de efecte speciale, cum spunem noi azi, şi mai puţin un regizor" (G. Sadoul).
aug. — Charles Urban înfiinţează la Londra propria sa companie „Charles Urban Trading Company". Obiective: difuzarea în Anglia a filmelor Lumière, Méliès, R. W. Paul, G. A. Smith, J. Williamson şi F. Mottershaw; producţia de lungmetraje documentare. Deviza: „Vă aducem universul în faţa ochilor". Reporterii săi împînzesc lumea. Ormiston Smith filmează în Elveţia o ascensiune pe Cervin; H. M. Lomas filmează în Borneo şi în India, iar C. Rider Noble, pe fronturile războiului balcanic; J. Rosenthal, în Canada, ciclul *Living Canada* /Viaţa în Canada/, Félix Mesguich, în Franţa, Italia, Turcia, în Caucaz şi în Turkestanul rusesc.
oct. — Oskar Messter fondează, la Berlin, societatea „Messter Film Aktiengesellschaft", firmă producătoare, care, alături de „Deutsches Bioskop" (Skladanowski) şi de „Deutsches Mutoskop", va domina, pînă în 1909, industria cinematografică germană.

1903

apr. — Londra: pr. *Daring Daylight Burglary* /Jaf îndrăzneţ în plină zi/ (r. Frank Mottershaw). Un hoţ surprins de poliţie este urmărit pe acoperişurile caselor, pe cîmpuri, pînă la trenul care tocmai porneşte din gară şi în care se salvează; în fine, după o luptă aprigă, hoţul este capturat la coborîrea din tren. „Primul film tipic de urmărire" se încadrează într-o tendinţă mai largă a cinematografului englez al anilor 1903-1905, de mare succes în epocă şi cu vădite influenţe şi asupra altor cinematografii, de a produce filme inspirate din faptul divers şi de senzaţie şi de a le relata în stilul înfloritoarei literaturi de acest tip.

aug. 17 — Sub deviza „Nature on the Stage" (Natura pe scenă), firma „Urban" lansează, la Londra, primele două serii de filme ştiinţifice ale lui Martin Duncan: *Natural History* /Studii de istorie a naturii/ şi *Unseen World* /Lumea nevăzută/. Sînt rezultatele spectaculoase ale unei activităţi începute de realizator încă din 1898, odată cu primele sale filmări de microorganisme.
aug. — Peter Elfelt turnează primul film danez de ficţiune, *Henrettelsen* /Execuţia/ (a. Francesca Nathorner).
— În Olanda, Villy şi Albert Mullens semnează primul film de ficţiune autohton, *De aventuren van eèn, frans heartje* /Aventurile unui sanchilot/ (a. Dan Twede).
toamna — Edwin S. Porter realizează, pentru „Edison", *The Great Train Robbery* /Jefuirea trenului rapid/ (a. Marie Murray, G. M. Anderson = Broncho Billy). Inspirat de o piesă de succes cu acelaşi titlu, dar şi de faptul divers, primul western marchează un deosebit progres în înţelegerea elementelor de tehnică a filmului ca mijloace de expresie, în utilizarea continuităţii cinematografice ca generatoare a dramei şi a emoţiei cinematografice. „Un film care poate servi la ilustrarea principiilor elementare ale sintaxei cinematografice. Atacarea telegrafistului, jefuirea pasagerilor în tren, fuga bandiţilor cu locomotiva, urmărirea şi capturarea lor, scena dansului într-un local specific Vestului, fetiţa telegrafistului, care aduce prînzul tatălui ei şi îl găseşte pe acesta trîntit la pămînt — totul era atît de variat şi atît de diferit de tot ce se putea vedea pînă atunci" (E. Wagenknecht). De aceea producătorii au considerat necesar să-i prevină pe spectatori că au de-a face cu „o realizare epocală a artei filmului", iar pe cei ce prezentau filme că este vorba de un „knock-out al box-office-ului" (T. Ramsaye). Succesul filmului va genera numeroase replici şi contrafaceri.
nov. — În Anglia este prezentat filmul lui W. R. Booth, *The Adventurous Voyage on the Arctic* /Voiaj aventuros în Arctica/, film de trucaje (600 m), realizat cu nouă ani înaintea filmului omonim al lui Méliès.
— În Brazilia, portughezul Antonio Leal turnează primul documentar autohton. Tot el va realiza, în 1906, filmul de ficţiune *Los Estranguladores* /Sugrumătorii/.

1904

febr. — Începe războiul ruso-japonez. Félix Mesguich şi George Rogers (alături de armatele ruse) şi J. Rosenthal (alături de cele japoneze) filmează pe fronturile acestui război, pentru firma engleză „Urban". Este pentru prima oară cînd reportajul cinematografic de război înfăţişează aspecte din ambele tabere beligerante.
mart. — Paris: la Institutul „Marey" — Lucien Bull filmează cu 1 500 de imagini pe secundă traiectoria unui glonte şi impactul său cu diverse obiecte mai mult sau mai puţin rezistente. El deschide, astfel, noi posibilităţi utilizării cinematografului în cercetarea ştiinţifică a fenomenelor ce se desfăşoară cu rapiditate.
apr. — Francezul Gaston Velle realizează filmul cu trucaje *La Valise de Barnum* /Valiza lui Barnum/. Pe parcursul perioadei în care lucrează la „Pathé" — peste 40 de titluri în mai puţin de 3 ani — el va evolua de la simpla juxtapunere de trucuri cinematografice către feeria şi comedia fantastică. Cînd, în iunie 1906, Velle trece la firma italiană „Cines", publicitatea îl recomandă ca „autorul celor mai interesante şi universal

cunoscute scene, care, în majoritate, vor inaugura o epocă în analele cinematografului". **Flm**: *Metamorfozele regelui de pică* (1903), *Găina cu ouă de aur*; *Vals pe plafon* (1905); *Călătorie în jurul unui stele* (1906).
aug. 8 — New-York: pr. *Personal*/Căsătorie prin mica publicitate/ (r. Wallace MacCutcheon). Mare succes internațional. Pentru prima oară se speculează efectele comice ale unei urmăriri dezlănțuite. Un candidat la însurătoare prin „mica publicitate", asaltat de o duzină de pretendente, încearcă să fugă, dar este urmărit într-o goană nebună de cele douăsprezece femei, de cîțiva polițiști, chiar și de animale. Venit din lumea music-hall-ului, MacCutcheon, multă vreme principal realizator la „Biograph", aduce în filmele sale comicul tartelor cu frișcă, al urmăririlor comice și al distrugerii obiectelor, ce va fi cultivat cu strălucire de toți marii comici americani.
sept. — Eugène-Augustin Lauste face primele tentative de înregistrare optică a sunetului, realizînd cea dintîi bandă pe care este imprimat sunetul alături de imagine. Ducîndu-și mai departe cercetările, el va obține (*în 1910*) primele înregistrări fotoelectrice ale sunetelor prin metoda „densității fixe".
— La Shanghai, spaniolul Antonio Ramos deschide prima sală de cinema din China. Acesta și alți operatori străini — americanul J. Ricalton, italianul A. E. Lauro etc. — realizează filmări de actualități pentru marile case de filme din Europa și America, unele dintre primele filmări documentare despre această țară difuzate în întreaga lume. Tot ei sînt cei care filmează scurte scene din spectacolele de teatru și operă tradiționale chineze ale epocii.
— În Noua Guinee, profesorul austriac R. Pöch realizează cîteva filme etnografice din viața papuașilor.
— În Uruguay, M. Corbillier, trimisul casei de filme „Le Page", din Buenos Aires, filmează pe fronturile războiului civil din această țară. El va rămîne în continuare la Montevideo, realizînd, în perioada 1904-1909, numeroase filme documentare și de actualități.

1905

ian. 9 — La Petrograd, „duminica sîngeroasă" este filmată de Félix Mesguich, trimis al casei „Urban". Tot el va filma și manifestațiile de stradă din 22 ianuarie. Revoluția rusă este evocată și în numeroase actualități reconstituite, realizate (îndeosebi) în Franța.
mart. — În Franța, André Débrie construiește și lansează o mașină de copiat de mare randament, important utilaj pentru industrializarea proceselor cinematografice de laborator.
mai — Într-un orășel din Macedonia, ocupată în acea vreme de turci, la Bitolia, un tînăr fotograf macedo-român, Milton Manaki, realizează cu un aparat „Urban" primele filmări din Balcani turnate de un localnic.
mai — La Paris se construiește noul studio „Gaumont". Platoul de filmare are 3 043 m² și este înalt de 43 m; pereții și acoperișul sînt de sticlă, iar iluminarea, în zilele fără soare, se face cu lămpi cu vapori de mercur. Acesta va rămîne pînă în anul 1914 cel mai mare studio din Europa.
iul. — Pr. *Rescued by Rover*/Salvată de Rover/ (r. Levin Fitzhamon, Cecil Hepworth), operă clasică a cinematografului primitiv englez, film de urmărire dramatică. Un copil răpit de o cerșetoare este regăsit datorită cîinelui credincios al familiei. Filmări abile, inclusiv mișcări de aparat și un montaj elaborat, dau ritm și tensiune unei pelicule care marchează prin evoluția protagonistului ei — un cîine — și relația filmului primitiv cu spectacolul de circ.

oct. — La Chicago, firma „Selig" realizează primul său film important, *Trapped by Blood Hounds or A Linching at Criple Creek*/Linșaj la Criple Creek/, fapt divers reconstituit, constînd în principal din urmărirea unui asasin. Filmul e considerat ca prima „urmărire tragică" din istoria cinematografului.
nov. 6 — La Pittsburgh se deschide primul cinematograf permanent din S.U.A., primul „Nickel Odeon" (intrarea 5 cenți, piesă de nichel). Program zilnic de la orele 8 la 24, cu spectacole de 20 de minute. Într-un singur an, pe întregul teritoriu al S.U.A. vor apărea peste o mie de asemenea săli; la sfîrșitul lui 1908, circa 10 000. Se vor organiza „rețele" și „circuite" de săli și vor apărea distribuitorii de filme, intermediari între producători și exploatatorii de săli. Treptat, *distribuitorii* vor fi singurii clienți ai fabricanților de filme, exploatatorii de săli avînd foarte rar contact direct cu producătorii. În limitele acestui sistem se vor afirma cîțiva dintre cei care vor domina cinematograful american al secolului, la început proprietari ai unui „Nickel Odeon", apoi proprietari de mari circuite, mari distribuitori și, în final, producători: Adolphe Zukor, Marcus Loew, William Brady, William Fox, Carl Laemmle, John Freuler, Harry F. Aitken ș.a.

1906

ian. 1 — Ernest Quimet deschide primul cinematograf permanent din Montreal.
mart. 25 — La Havana își începe activitatea cinematografică operatorul și regizorul Enrique Diaz Quesada, cu un scurtmetraj documentar-publicitar consacrat parcului de distracții din capitala Cubei, *El Parque de Palatino*; în același an, el realizează documentarul *Havana în august 1906*.
mai — Londra: Walter R. Booth prezintă primul desen animat realizat în Anglia, *The Hand of the Artist*/Mîna artistului/. În continuare, el va realiza, în 1907, seria „Comedy Cartoons".
mai-aug. — Noi veniți pe piața europeană a producției de filme. *Italia*: filiala „Pathé" de la Roma devine „Film d'Arte Italiano" și e condusă de Ugo Falena. La Torino, tot în *mai*, opticianul milanez Arturo Ambrosio fondează firma „Ambrosio-Torino". Prim-regizor, Roberto Omegna. La Roma, în *iunie*, societatea „Alberini e Santoni" devine „Cines". Prim-regizor, Gaston Velle (în numai doi ani de zile, această firmă va deveni a treia ca importanță în Europa, după „Pathé" și „Gaumont"). *Spania*: filiala „Pathé" de la Barcelona devine „Hispano-film", fiind condusă de Segundo de Chomón, și apoi, de Ricardo de Baños. *Franța*: în august, sucursala firmei „Urban" devine firma „Éclipse". *Danemarca*: Ole Olsen (care, cu un an în urmă, deschisese la Copenhaga primul cinematograf stabil) formează, împreună cu Arnold Richard Nielsen, „Nordisk Film Compagny". Prim-regizor, Vigo Larsen.
aug. — Odată cu premiera pariziană a filmului *Boireau déménage*/Boireau se mută/, actorul André Deed capătă identitatea personajului interpretat, preluîndu-i numele. Este un tip distrat și năuc, care se împiedică mereu și sparge tot ce-i iese în cale; care primește tarte cu frișcă în nas și picioare în fund; un erou comic care-i anunță pe Larry Semon și pe Stan Laurel. Acest personaj capătă o mare popularitate europeană între anii 1906—1910 (devine Cretinetti în Italia, Dobitocescu în România). **Flm**: *Un urmă-*

ritor încăpăținat (1906); *Ucenicia lui Boireau* (1907); *O duzină de ouă proaspete* (1908).

sept. — Producția casei „Vitagraph", *The Haunted Hotel* /Casa cu fantome/ (r. J. Stuart Blackton), cel dintîi film în care se animă obiecte, utilizîndu-se filmarea imagine cu imagine, cunoaște un imens ecou internațional, dînd un impuls hotărîtor genului filmelor de animație, care se vor turna după aceeași tehnică. Studiat de cineaștii europeni pentru a-i desluși „secretele", filmul lui Blackton „a fost considerat multă vreme cel mai formidabil film de animație produs în S.U.A. și a determinat un veritabil *boom* al subiectelor cu stafii" (Fr. Talbot).

oct. — Sînt inaugurate Uzinele „Pathé-Joinville", pentru developare, tiraj și colorat filme. Împreună cu laboratoarele de la Vincennes, Uzinele „Pathé" vor fi, pînă în 1910, cele mai moderne centre de prelucrare a peliculei din lume. Vînzările de copii pozitive cresc de la 12 000 m/zi, în 1905, la 40 000 și 80 000 m/zi, în 1906, și, respectiv, 1909.

oct. — În centrala pariziană a firmei „Gaumont", scenaristul Louis Feuillade devine, treptat, figura principală. El se impune prin subiectele originale — îndeosebi comice — oferite regizorilor firmei: Romeo Bosetti, Étienne Arnaud, Émile Cohl. Abia din 1908 va trece și el la regie.

dec. 15 — La Paris se deschide „Omnia-Pathé", prima sală de lux din capitala Franței. (În același an, funcționau la Paris și alte cinci săli, special construite pentru cinematograf). Costul unui bilet — 1,3 franci aur. „Omnia-Pathé" prezintă filme în premieră absolută, cu schimbarea săptămînală a repertoriului. La Viena, prima sală de acest tip, „Kino Schäffer Haushoffer", are 500 de locuri; la Moscova, „Kino Abramovik" — 500 de locuri.

dec. — În filmul *Les Débuts d'un patinateur*/Debutul unui patinator/, realizat la un an de la debutul său cinematografic, actorul și regizorul francez Max Linder creează pentru prima oară personajul care îl va face celebru, Max, imaginea dandy-ului parizian din jurul anului 1900, cu jachetă, pantaloni reiați, joben, mănuși albe, baston cu măciulie și garoafă la butonieră. Din februarie 1910, „Pathé" lansează seria *Max*, cu cîte un film pe săptămînă, realizînd pînă în 1914 circa 200 de filme. „Format în teatru, Linder a înțeles repede cinematograful și a devenit astfel actorul comic cel mai popular în Europa și apoi în lume. El a înțeles deopotrivă că filmul, dacă vrea să devină o artă a mișcării, nu trebuie să cedeze tentației de a confunda mișcarea cu agitația ori cu trepidația. Creator al veritabilului comic cinematografic, primul „amuseur" universal prin intermediul ecranului, a fost și un maestru al noii arte, ale cărui influențe au fost primordiale, lecțiile sale fiind ascultate și urmate pînă în America" (Ch. Ford). Linder este primul mare comic de cinema și prima vedetă internațională care inaugurează regimul starurilor și al onorariilor fabuloase.

— Atena: Cu ocazia Jocurilor olimpice, operatorii locali turnează o actualitate care se developează și se proiectează în aceeași zi. Același eveniment prilejuiește și primul documentar sportiv din istoria cinematografului, realizat pentru „Urban" de Félix Mesguich.

— Cubanezul Manuel Martinez realizează în Brazilia și în Venezuela numeroase actualități pentru „Pathé". Revenit în patrie, el înființează un laborator cinematografic la Havana și realizează documentarul *Cine y azúcar*/Cinematograful și zahărul/.

— În Australia se realizează primul film autohton mai lung de o bobină: *The Story of the Kelly Gang*/Aventurile bandei Kelly/.

1907

febr. 16 — La Christianstadt, în Suedia, este fondată „A. G. Svenska Biografteatern", la început uniune a proprietarilor de cinematografe, apoi, după angajarea în 1909 a lui Charles Magnusson, principala firmă producătoare a Scandinaviei. Primul regizor permanent al firmei — Muck Linden, fost regizor al Teatrului Regal din Stockholm.

mart. — La Chicago este fondată firma „Bell and Howell Co.", prima manufactură americană de aparate de filmat și de material cinematografic. În aceeași lună ia ființă și firma producătoare „Kalem"; studiouri la Koytesville (Chicago).

mai 18 — Torino: scriitorul Giovanni Papini publică eseul „La filosofia del cinematografo" (Filozofia cinematografului). În raport cu teatrul, el definește cinematograful „un spectacol mai scurt, mai puțin complicat, mai ieftin, un spectacol care cere mai puțin timp, efort și bani și, ca atare, un spectacol care corespunde mai bine necesităților omului modern".

mai — Pr. *The Magic Fountain Pen* /Stiloul magic/ (r. J. S. Blackton), primul desen animat american, în care un stilou desenează singur diverse personaje, ce se animă de la sine.

iun. 22 — Englezul George Albert Smith brevetează procedeul bicrom „Kinemacolor". Primul film, *A Visit to Seaside*/O vizită pe litoral/ (r. G. A. Smith), creat după acest procedeu, are premiera în septembrie 1908.

iul. — Firma „Pathé" anunță că își încetează vînzările de filme „la metru". Se generalizează sistemul „locației", care va înlocui vînzarea liberă a copiilor, metodă proprie cinematografului primitiv, ambulant.

aug. — În Rusia, la Teatrul de vară „Eden", din Petersburg, Aleksandr Drankov filmează fragmente din spectacolul „Boris Godunov". În *octombrie*, ziarele vor anunța „crearea la Petersburg a primului studio cinematografic din Rusia, condus de fotograful Dumei, „A. O. Drankov".

oct. 24 — Nou episod în „războiul brevetelor" din S.U.A.: un tribunal din Chicago îl amendează pe William N. Selig și-l obligă să-i plătească lui Edison redevențe. În *noiembrie*, același an, Congresul distribuitorilor de filme din S.U.A., desfășurat la Pittsburgh, stabilește poziția comună față de dictatul lui Edison. După o întîlnire cu reprezentanții acestuia din urmă, un nou congres, în *decembrie*, la Chicago, consemnează capitularea: toți distribuitorii se vor supune plății unor redevențe pentru orice film închiriat sau prezentat.

dec. — Firma americană „Vitagraph" începe să producă seria de filme cu apariție săptămînală, *Scenes of True Life*/Scene din viața de toate zilele/ — circa 300 de titluri, pînă în 1914 —, mici melodrame populare inspirate din cotidian și care-și plasau acțiunea în exterioare reale și în decoruri reproducînd ambianța reală. Realizate sub conducerea lui J. S. Blackton, de Van Dycke Brooke și George D. Baker, cu o trupă de actori din care fac parte Maurice Costello, Florence Turner, Norma Talmadge, John Bunny, Flora Finch, Mabel Normand etc., aceste mici drame, mai mult veriste decît realiste, trăiesc în primul rînd prin simțul detaliului și justețea observației. Ele au „o deosebită importanță pentru impunerea în Europa a serialului cinematografic american, încă înainte de Griffith, determinînd schimbarea de la filmarea totală la cea apropiată sau de

detaliu, modalități care fac din aparatul de filmat un povestitor și din montaj un procedeu de variație în timp și spațiu" (J. Toeplitz).
— În Franța începe editarea primului Jurnal cinematografic de actualități cu apariție regulată, „Pathé-Journal". După înființarea, în *1908*, a unui serviciu special pentru realizarea și difuzarea Jurnalului, periodicul va avea o apariție săptămînală. Realizatori principali; Armand Werthylle și Lucien Doublon. Din *1909*, „Pathé Journal" va avea ediții în Germania și Anglia, apoi în Rusia și S.U.A.
— Segundo de Chomón revine în Spania, își instalează la Barcelona un studio și își îndreaptă atenția către genul, foarte popular, al teatrului cu cîntece, *zarzuela*, ecranizînd (după 1910) numeroase piese ale acestui repertoriu de succes. Prin aceste filme, de Chomón a contribuit hotărîtor la lansarea unui cinematograf specific spaniol.
— Cu *Lövejagten* /Vînătoarea de lei/, film exotic turnat în preajma Copenhagăi, își începe cariera regizorul principal al casei „Nordisk", Vigo Larsen, în anii 1907-1910. Creația lui Larsen evoluează de la mici documentare romanțate, inspirate din viața pescarilor și a țăranilor danezi, la ecranizări ale unor succese internaționale, ca: „Dama cu camelii", „Madame Sans-Gêne", „Tosca", pentru a se fixa în epoca sa de maturitate la ecranizarea operelor cu caracter specific scandinav, semnate de Andersen, Strindberg etc.
— Doctorul Jean Commandon își dezvoltă activitatea de realizare a filmelor științifice în laboratorul modern de microcinematografie ce-i este pus la dispoziție la Institutul Pasteur din Paris. Aici va realiza, în colaborare cu profesorul român C. Levaditti (în 1909), filmele *Fagocitoza* și *Mișcarea la amoebe și infuzori*.

1908

ian. — Prima ecranizare a romanului lui Lewis Wallace, *Ben Hur* (r. Sydney Olcott), dă naștere primului proces intentat în legătură cu dreptul de autor. Firma „Kalem", care nu obținuse autorizația prealabilă a autorului pentru ecranizarea operei literare, este condamnată la plata a 25 000 de dolari despăgubire. Filmul, oprit din difuzare, este „eliberat pe cauțiune", în luna aprilie a aceluiași an, și va cunoaște un deosebit succes.
ian. — Firma „Essanay" instalează noi studiouri în California, la Niles. G. M. Anderson, regizor și protagonist, începe turnarea seriei *Broncho Billy*. Acest cowboy simpatic va fi, pînă în 1915, eroul a peste 400 de filme (cîte unul pe săptămînă).
febr. 15 — Moscova: pr. primului film de ficțiune rusesc, *Donskie kazaki* /Cazacii de pe Don/, realizat pentru „Pathé" de Maurice André Maître (i. Joseph Mundviller).
febr. — Jeremiah Kennedy cumpără pentru „Biograph" brevetele Latham și Armat, devenind concurentul lui Edison. Tratativele pentru joncțiunea brevetelor și protejarea drepturilor sînt finalizate în septembrie, cînd „războiul brevetelor" se încheie printr-o acțiune tipică de concentrare monopolistă. La *18 decembrie*, principalii producători americani („Vitagraph", „Lubin", „Kalem", „Selig", „Essanay", „American Star Film") constituie, sub egida firmelor „Edison" și „Biograph", trustul „Motion Picture Patent Corporation" (M.P.P.C.), condus de Jeremiah Kennedy (din *ianuarie 1909* se alătură trustului și „Pathé"). Trustul controlează realizarea și vinderea oricărui film pe întregul teritoriu al S.U.A., precum și livrarea peliculei de către firma „Eastman Kodak".

febr. 17 — La Torino este prezentat primul din seria filmelor științifice și didactice realizate de către Roberto Omegna, la cererea și sub conducerea științifică a profesorului Camillo Negro, *La Neuropatologia*.
febr. 28 — Bancherul Paul Lafitte, actorii Le Bargy, Albert Lambert și dramaturgul Henri Lavedan fondează, la Paris, societatea „Le Film d'Art". Studiouri, la Neuilly. Regizor, André Calmettes. Activitatea societății marchează istoric începutul unei noi ere a cinematografului, era în care se elaborează ceea ce avea să se cheme *arta mută*. „Deși teatrale, concepțiile lui Le Bargy i-au învățat pe majoritatea regizorilor vremii cum să dirijeze actorii și să-i situeze în decor, cum să compună și să mobileze un spațiu, cum să «pună în scenă» după principii valabile pentru toate filmele, limbajul cinematografic fiind încă în fașă. Aceștia au învățat, îndeosebi, să construiască un scenariu solid, concentrat dramaturgic, singura formulă convenabilă pentru durata redusă a spectacolului de cinema. Aici se află cîștigurile decisive, care nu trebuie ignorate, sub pretextul apartenenței lor la o concepție eronată, arta spectacolului fiind, pe atunci, de neconceput altfel decît în legătură cu scena și sub auspiciile teatrului" (J. Mitry).
febr. — Expansiune și concurență în viața cinematografică din Rusia. Filiala „Pathé" lansează o serie de documentare prezentînd „Rusia pitorească", la concurență cu o serie similară, susținută de „Drankov". Actualități editează — în afară de firmele citate — filiala din Moscova a firmei „Gaumont" și „Hanjonkov", firme recent create.
mart. 9 — La Paris, primul Congres al producătorilor cinematografici europeni. La ordinea zilei: adoptarea unei tactici de luptă împotriva Trustului, care interzice intrarea filmelor europene în S.U.A. (cu excepția celor de la „Pathé" și „Méliès"). Congresul decide să vîndă filme în S.U.A. pe orice cale, neacceptînd condițiile lui Edison.
mart. — În Germania, la Bitterfeld, concernul „Bayerische Anyline A. G." instalează Uzinele „Agfa" pentru producerea de peliculă cinematografică și fotografică. Abia în *decembrie 1910*, uzinele vor începe să aibă o producție semnificativă.
apr. — Luigi Maggi devine regizor principal al firmei „Ambrosio" din Torino și începe turnarea filmului *Gli ultimi giorni di Pompei* /Ultimele zile ale orașului Pompei/, după romanul lui Bulwer Lytton (i. Roberto Omegna; a. Lydia de Roberti, Mirra Principi). Ambițiile culturale și spectaculare, mizanscena elaborată, abilitatea trucajelor, excepționalele calități fotografice aduc filmului un mare succes internațional, care orientează hotărîtor cinematografia italiană către filmul istoric de mare montare. Limitele acestei orientări sînt sesizabile chiar în filmul lui Maggi: tendința către mișcarea exagerată și grandilocventă, predilecția pentru pitoresc, în dauna reconstituirii riguroase, jocul actoricesc adesea emfatic, necinematografic.
mai 20 — Ca urmare a proliferării spectacolelor cu filme pornografice, în Germania se instituie prin decret cenzura cinematografică. Este prima cenzură cinematografică de stat din Europa.
mai — Pentru a scăpa de urmărirea agenților Trustului, David Horsley, producător și regizor al casei „Nestorfilm" din Bayonne (New Jersey), se refugiază la Los Angeles, unde, într-un hangar dezafectat de pe Sunset Boulevard, improvizează „primul studio din Hollywood". În noiembrie același an, firma „Selig" instalează la Los Angeles (Mission Road 3 800)

două platouri în aer liber, dotate doar cu schelele metalice necesare fixării decorurilor.
iun. 22 — Paris: în acord cu „Société des auteurs et des gens de lettres" (S.A.G.L.), firma „Pathé" creează S.C.A.G.L., societate menită să concureze produsele societății „Film d'Art". Regizori: Albert Capellani, Henri Desfontaines, Georges Monca și Michel Carré. Atît la S.C.A.G.L., cît și la „Gaumont" și „Éclair", preocuparea pentru seriile „de artă" devine primordială. Acestea evoluează însă, de la literatura clasică către romanul popular și drama bulevardieră, de la actorii „Comediei Franceze" la cei ai „Teatrului Liber" și de la estetica teatrului academic la aceea a naturalismului teatral.
iun. — În efortul de a se impune pe ecranele rusești și peste hotare, A. O. Drankov îl filmează pe primul-ministru Stolîpin; filmul este însă confiscat de poliție. În aceeași lună, Drankov reușește să-și prezinte celelalte filme în fața țarului și a familiei sale și să le trimită la Expoziția internațională a industriei cinematografice de la Hamburg.
iul. 14 — Actorul și scenaristul american David Wark Griffith debutează în regie cu *The Adventures of Dolly* /Aventurile lui Dolly/ (a. Arthur Johnson, Linda Arvidson). Peripețiile micuței Dolly, răpită din căminul părintesc, și salvarea ei de la înec, cînd butoiul în care a fost închisă de răpitori este pe punctul de a se scufunda în apele unui rîu. Filmul este realizat pentru firma „Biograph", al cărei angajat este în perioada 1908-1913, cînd regizează 44 de filme. Începutul unei strălucite cariere cinematografice, piatră de hotar în istoria artei filmului; totodată punctul de plecare al unei constante colaborări între regizor și operatorul Billy Bitzer.
aug. 17 — Pr. primului desen animat realizat la „Gaumont" de caricaturistul Émile Cohl — *Fantasmagorie*. Între 1908 și 1913 — mai întîi la „Gaumont" și la „Pathé", apoi la „Éclipse" — Émile Cohl, considerat, pe bună dreptate, părintele animației europene, realizează peste 30 de desene animate, printre care: *Microbii veseli* — 1909 și filmul de păpuși *Micul Faust* — 1910. „La Cohl, desenul animat s-a constituit ca o scenă de prestidigitație grafică, ca o ședință de transformism vizual. El aplică metoda iluzionistă a lui Méliès, alternînd scenele desenate cu cele în care apar și actori. Linia care se desfășoară pe ecran, singură parcă, ne introduce în universul cu desăvîrșire liber, anarhic chiar, al graficii sale animate" (I. Chimet). É. Cohl (n. 4 ian. 1857) moare, la Orly, la 27 ian. 1938.
sept. — Inspirat de romanele-foileton, Victorin Jasset realizează (pentru „Éclair") șase episoade din *Les Aventures de Nick Carter* /Aventurile detectivului Nick Carter/, primul *serial* din istoria cinematografului. În rolul titular: actorul André Liabel. Spre deosebire de serialele de mai tîrziu, în care „continuarea în numărul viitor" devine element hotărîtor al construcției, „seriile" lui Jasset cuprind pentru fiecare film „o poveste inedită și *completă*". Este cel dintîi care adoptă principiul trupei permanente de actori, în aceleași tipuri de roluri — de la film la film. „Jasset a fost primul în Franța care s-a străduit să povestească în imagini. [...] Filmele sale cîștigau printr-un verosimil adus de filmările ce păreau surprinse pe viu. În loc să-i supună pe actori regulilor scenice, Jasset le-a acordat o anumită libertate de acțiune, făcîndu-i să se comporte în fața aparatului de filmat ca în viața de toate zilele" (J. Mitry).
oct. 15 — Petersburg: pr. *Stenka Razin* (r. Vladimir Romașov; a. Evgheni Petrov Kraievski). Inspirat din istoria națională, este primul film dramatic realizat în Rusia. „Marele succes al filmului a destrămat superstiția adînc înrădăcinată, potrivit căreia filmul rusesc nu poate concura produsele străine de acest gen" (J. Leyda) și a deschis calea atragerii către cinematograf a unor importante forțe actoricești.

nov. 17 — Paris: în cadrul primului program „Film d'Art" este prezentat filmul *L'Assassinat du duc de Guise* /Asasinarea ducelui de Guise/ (r. André Calmettes; m. Camille Saint-Saëns; a. Le Bargy, Albert Lambert, Berthe Bovy). Evocare a evenimentelor istorice petrecute în secolul XVI, cînd ducele de Guise, pe punctul de a-l înlătura de pe tron pe Henric al III-lea, este ucis la Blois, din ordinul regelui, de garda credincioasă acestuia, „cei 45". „Primul film prezentat de «Film d'Art» era minunat executat. Chiar dacă avea greșeli de meserie, ușor de înțeles (și cu atît mai scuzabile), vădind efortul cineaștilor de a surmonta dificultăți în fața cărora se aflau pentru prima oară, filmul era o capodoperă. El aducea principii noi și nu ținea seamă de experiența precursorilor; metoda se dovedea justă. În afară de cîteva reguli tehnice, nu se mai păstra nimic din ceea ce vechea școală elaborase atît de lent. Era eșecul principiilor consacrate" (V. Jasset).
dec. 24 — New York: sînt închise din ordinul primarului 500 de săli. Este o încercare a Trustului de a-i obliga pe exploatatorii de săli să se supună condițiilor sale. Protestul unui „comitet de apărare", constituit ad-hoc și condus de William Fox și Marcus Loew, duce la anularea măsurii după numai 48 de ore.
dec. — Viena: pr. celui dintîi film austriac de ficțiune, *Von Stufe zu Stufe* /Din treaptă în treaptă/ (r. Heinz Hanus, Claudius Veltee; a. Luise Kolm, Heinz Hanus). În aceeași lună apare și prima revistă de cinema austriacă, „Kinematographische Rundschau".
— La Oslo, suedezul Charles Magnusson — care, încă în 1905, filmase în același oraș sosirea regelui Haakon — reconstituie un fapt divers în primul film norvegian de ficțiune, *Fiskelivet Faror* /Pericolele vieții de pescar/.
— Operatorul João Freire Correia, realizator a numeroase actualități în anii 1905-1907, și Manuel Cardoso fondează la Lisabona „Portugalia Film". Producția continuă pînă în 1914, îndeosebi cu actualități și filme documentare, dar și cu filme „de artă și de aventuri". Printre altele, două versiuni la *Crimes de Diego Alves* /Crimele lui Diego Alves/ (r. João Tavares).
— În Macedonia, Milton Manaki filmează evenimentele legate de înscăunarea sultanului Mahomed al V-lea și de proclamarea „hurietului" (libertatea naționalităților), precum și deschiderea școlilor macedo-române, la Bitolia.
— În Turcia, cetățeanul român Sigmund Weinberg, originar din Polonia, care deschisese la începutul secolului primul cinematograf cu sală proprie din Constantinopole, realizează primele actualități locale.
— În Siria, la Alep, au loc primele spectacole de cinema din această țară. La Damasc, abia în *1912*.
— În Brazilia, Francisco Serrador și Alberto Botelho încearcă să sonorizeze filmele, utilizînd actori ascunși după ecran, pentru a sincroniza dialogul și mai ales cîntecele filmate.
— Primul film argentinian de ficțiune: *El fusilamento de Dorrego* /Execuția lui Dorrego/ (r., i. Mario Gallo; a. Salvador Rossi, Eliseo Guttierez), cap de serie pentru cîteva producții istoric-patriotice: *Juan Moreira*, *Moarte civilă*.
— Enrique Diaz Quesada realizează primul film cubanez de ficțiune: *El Cabildo de ña Romualda* /Trupa doamnei Romualda/.

— Filmarea unor scene din spectacolele operei din Beijing constituie materia primului film de ficţiune chinez, scurtmetrajul *Ting-chun Shan* /Muntele Ting-chun/ (r. Liu Zhonghu; a. Tan Xinpei).

1909

ian. 17 — Tînărul canadian Michael Sinnot — devenit, în S.U.A., Mack Sennett — este angajat ca actor, regizor şi scenarist la „Biograph". Perioada de mai bine de trei ani cît lucrează la această firmă se află sub semnul colaborării cu Griffith, care-i îndrumă primii paşi în regia de film (debut regizoral în 1910, în *A Lucky Toothache*/O fericită durere de dinţi/), şi a specializării treptate în genul comediei burleşti, pentru care dovedeşte remarcabile aptitudini, îndeosebi ca inventator de idei comice, ca descoperitor de actori capabili să susţină acest gen (Mabel Normand, Dell Henderson, Ford Sterling, Fred Mace). Filmele semnate de Mack Sennett la „Biograph" — circa 60, din *martie 1911* pînă în *iunie 1912* — obţin un asemenea succes comercial, încît îl fac pe realizator să se gîndească la înjghebarea unei case de producţie proprii.
ian. — New York: la Congresul proprietarilor şi antreprenorilor de cinematograf, trustul M.P.P.C. îşi anunţă noile condiţii: fiecare sală va plăti doi dolari pe săptămînă; fiecare distribuitor, o licenţă de 5 000 de dolari pe an; fiecare producător, 0,5 dolari pe metru de film vîndut. Cei care nu acceptă aceste condiţii formează la *20 martie* „Cartelul independenţilor". De-abia ieşit din „războiul brevetelor", cinematograful american intră în „războiul independenţilor".
febr. 2 — Paris: la Congresul internaţional al producătorilor şi distribuitorilor de filme (preşedinte, Georges Méliès) participă 32 de societăţi din Franţa, Italia, Anglia, Germania, Danemarca şi Rusia, precum şi reprezentanţi ai cinematografiei americane. Cu acest prilej se adoptă formatul pe 35 mm, perforaţiile standard şi se propune generalizarea sistemului locaţiei, care prevede returnarea filmelor la producător după 4 luni de exploatare. Ultima măsură îi nemulţumeşte pe cinematografiştii ambulanţi. La *15 martie*, are loc ultima şedinţă a congresului. „Pathé" denunţă acordurile privind locaţia şi se retrage. „Eastman", ratînd organizarea unei pieţe mondiale a peliculei sub egida sa, părăseşte de asemenea congresul.
mart. 2 — Pr. *Pesni pro kupţa Kalaşnikova*/Cîntec despre negustorul Kalaşnikov/ (r. Vasili Goncearov), după poemul lui Lermontov, în care actorul I. Potemkin creează primul Ivan cel Groaznic pe ecran. În acelaşi an, la *6 octombrie*, are loc premiera filmului *Moartea lui Ivan cel Groaznic*, al aceluiaşi regizor, cu A. Slavin în rolul titular; filmul va fi interzis de cenzură ca antimonarhic.
apr. — Ca reacţie la presiunile Trustului, se creează primele societăţi de producţie „independente": în *aprilie*, „Independent Motion Pictures" (regizor, Harry Salter) şi „Bison Life M.P." (regizori, Charles K. French, Fred Balshofer); în *august*, „Rex Motion Pictures" (regizor, Edwin Porter); în *octombrie*, „Powers Pictures Play Company" (regizor, Joseph Golden; studioul, la Mount Vernon, lîngă New York) etc. Chiar înainte de a deveni — către 1912 — mari firme producătoare, importanţa economică şi artistică a societăţilor independente nu e deloc neglijabilă, iar succesul lor de public e remarcabil. Primul film al societăţii I.M.P., *Hiawatha* (r. Harry Salter), ecranizare a unui poem de Longfellow (pr. *25 octombrie 1909*), e doar începutul.

iun. 28 — „Albert Hall", Londra: locotenentul Shakleton prezintă filmul expediţiei polare a căpitanului Scott, primul film documentar de lungmetraj din istoria cinematografului englez şi primul succes internaţional al acestui gen de film.
iun. — Cu complicitatea reprezentanţilor societăţii „Lumière" în S.U.A. şi în pofida angajamentelor sale faţă de Trust, „Eastman" începe să vîndă peliculă producătorilor independenţi: pelicula virgină fabricată la Rochester (S.U.A.) era livrată însă în cutii „Lumière".
iul. 7 — Actriţa de 17 ani Mary Pickford (Gladys Smith) deţine primul său rol important în *The Violin Maker of Cremona*/Constructorul de viori din Cremona/ (r. D.W. Griffith). În scurtă vreme, „the little Mary" devine stea de prima mărime a firmei „Biograph". Cu ochii săi albaştri şi mari, cu aerul ei de păpuşă blondă şi cîrlionţată, Mary Pickford cucereşte prin ingeniozitatea interpretărilor sale inima publicului american. Filme din epoca „Biograph": *Vila singuratică* — 1909; *Pippa trece* — 1910 (primul succes de public semnificativ în cariera tinerei actriţe); *Pălăria newyorkeză* — 1912.
sept. — Gazetarul şi omul de teatru italian Ernesto Maria Pasquali, fostul colaborator al lui Arturo Ambrosio, fondează la Torino o firmă proprie („Pasquali-Film"). Începutul producţiei acestei firme, ce va juca un rol deosebit în epoca de glorie a filmului mut italian, îl constituie ecranizările unor opere literare de succes notoriu: „Cyrano de Bergerac", „Capitaine Fracasse", „Ettore Fieramosca". Prima adaptare după „Divina Commedia" — *L'Inferno*/Infernul/ (r. Giuseppe De Liguoro; i. Emilio Roncarlo; d. Francesco Bertolini; a. Arturo Pirovano, Salvatore Papa, Eugenia Tattoni). Depăşind tentaţia transpunerii elementare a gravurilor lui Gustave Doré, filmul reuşeşte să se impună prin plastica sa grandioasă, atributele compoziţionale, picturale, îndeosebi în versiunea ce utilizează culoarea, fiind strălucit potenţate de folosirea ingenioasă a trucajelor pentru obţinerea efectelor de fantastic impuse de subiect. Filmul de „mare spectacol" este considerat în anul premierei sale o capodoperă.
— Primele filme chineze de ficţiune cu subiect original, scris special pentru film, scurtmetrajele *Pu Hsi Erh*/Fiul nedemn/ şi *Hsi T'ai Hou*/Împărăteasa văduvă/ sînt realizate la Shanghai de operatorul Benjamin Polaski, în colaborare cu doi cineaşti locali neidentificaţi.
— Caricaturistul american Winsor McKay (cu sprijinul tehnic al lui J. S. Blackton) animă desenele sale publicate în „New York American" şi realizează *Gertie the Dinosaur*/Dinozaurul Gertie/. Mare succes de public. În 1910, va continua cu un nou desen animat, *Micul Nemo*. Cea mai ambiţioasă operă a sa este lungmetrajul *Scufundarea Lusitaniei*, pentru care McKay realizează (*în 1918*) peste 25 000 de desene.
— Primele scurtmetraje documentare, în două dintre ţările Americii Latine: în Venezuela, Augusto Gonzales Vidal şi M. A. Gonham îşi dedică filmele carnavalului de la Caracas; în Peru, cel dintîi documentar autohton, realizat de un cineast neidentificat, are ca obiect manevrele cavaleriei.

1910

ian. — Actorul de comedie John Bunny debutează în filmul „Vitagraph": *My Old Dutch*/Bătrînul meu olandez/ (r. George D. Baker). Este un tip corpolent, cu o figură apoplectică, dar cu o fizionomie extrem de expresivă şi cu un joc deosebit de fin. Succesul său determină lansarea unei serii

de filme intitulate *Scène de umor*, avîndu-i ca protagonişti pe obezul Bunny şi pe slăbuţa Flora Finch; urmează celebra serie *Căpitanul Barnacles*. Regia filmelor cu Bunny e semnată de George D. Baker. „Comediile sale, destul de asemănătoare cu cele ale lui Sennett, au un simţ mai dezvoltat al umorului. Dispreţul pentru logică şi înlănţuirea situaţiilor accentuează caracterul insolit al acestora, cu atît mai mult cu cît se încearcă un fel de satiră a convenienţelor sociale, a egoismului mic-burghez" (G. Sadoul).

febr. — Firma germană „Ernemann" lansează un aparat de luat vederi, de concepţie nouă, singurul rival european al aparatelor „Pathé", pînă la primul război mondial.

mart. — Englezul Charles Armstrong realizează cîteva filme de „umbre animate" (siluete de carton decupat, a căror proiecţie pe un ecran e filmată imagine cu imagine). Printre ele, şi filmul *The Clown and His Dunkey* /Clovnul şi măgarul său/. După un început în domeniul caricaturii politice, Armstrong cantonează în filmul publicitar de animaţie.

apr. — Reprezentanţa „Pathé" la New York, înfiinţată din august 1904, devine, sub numele „Pathé-America", societate de producţie avînd la Bound Brook (New Jersey) laboratoare, studiouri şi o mică uzină. Producţia este de două filme pe săptămînă; westernuri (regizate de Donald Mackenzie), comedii sentimentale (regizate de Joseph Golden, Oskar Apfel şi Henry Otto) şi filme cu trucaje. Primul film al noii case de producţie, prezentat la *16 mai 1910*, este *The Girl from Montana* /Fata din Montana/ (r. D. Mackenzie). Prosperitatea filialei americane face ca, în *decembrie* acelaşi an, numai difuzarea filmelor sale în S.U.A. să aducă firmei „Pathé" 50% din totalul beneficiilor.

apr. — La Berlin, ca reacţie la penetraţia capitalului străin (în special francez şi danez) în domeniul distribuţiei de filme, se constituie trustul de distribuţie „Film Industrie Anonym Gesellschaft" (F.I.A.G.), care încearcă să monopolizeze domeniul. Susţinut de alte grupuri financiare (în primul rînd de către puternicul trust industrial „Bayerische Anyline A.G.", care sesizase legătura dintre F.I.A.G. şi interesele europene ale trustului „Edison" şi ale firmei „Eastman"), un alt grup de distribuitori formează, în *mai*, la Frankfurt, un al doilea trust cinematografic, „Projektion A. G. Union" (P.A.G.U.). Lupta acerbă pentru piaţă între cele două trusturi va duce la falimentul F.I.A.G., în 1912.

apr. — Presupusa moarte, într-un accident, a vedetei firmei „Biograph", Florence Lawrence, constituie „prima bombă publicitară din istoria cinematografiei".

iun. — În Austro-Ungaria, la Pfraumberg, contele Alexander Kolowrath fondează „Sascha Filmfabrik", prima firmă austriacă importantă. Studiouri, la Grommerhofen-Taschau (Boemia). Din *1913*, sediul firmei va fi la Viena.

iun. — Cu filmul *The Life of Buffalo Bill* /Viaţa lui Buffalo Bill/ (r. Paul Panzer) se afirmă o tînără actriţă de operetă, Pearl White, care va deveni o mare vedetă, supranumită „The Powers Girl", după numele societăţii care o lansase. Pentru a putea proiecta acest film de mare succes, numeroşi exploatatori de săli sînt nevoiţi să părăsească Trustul, care le interzicea achiziţionarea filmelor „independenţilor".

iul. — Primul western cu legendarul Tom Mix — *The Ranch Life in the Great South-West* /Viaţa într-un ranch din marele Sud-Vest/. Interpretul, un excelent călăreţ, creează un personaj care, prin imensa sa popularitate internaţională, devine sinonim cu cow-boy-ul. Din 1913, odată cu *The Child of the Prairie* /Copilul preeriei/, Tom Mix începe să-şi asume şi sarcini regizorale. „Tom Mix, călăreţul cu inima de aur, trebuie văzut de departe. Masca împietrită a figurii sale dezamăgeşte şi pe cei mai îngăduitori prieteni. De fapt, el nu dispune decît de două expresii fizionomice, rezultante ale singurelor emoţii ce l-au încercat vreodată: bucuria victoriei şi timiditatea dragostei. [...] Dar, cum personajul se detaşează limpede şi net pe orizont, într-o perspectivă care anulează detaliile şi păstrează numai marile gesturi, abstracţie făcînd de aventură, anecdota îşi pierde stereotipia şi stîngăcia pentru a rămîne numai încîntătoare" (I. Chimet).

aug. 2 — Actorul danez August Blom debutează în regie cu *Den Hvide Slavenhandel* /Sclavele albe/. Curînd el devine director artistic şi principal regizor al firmei „Nordisk", sarcină pe care o va îndeplini pînă în 1918. Apogeul carierei sale coincide cu momentul „de vîrf" al cinematografului mut danez şi al firmei „Nordisk" pe piaţa mondială. Blom îşi creează o echipă de actori talentaţi, care devin vedetele casei „Nordisk": Clara Wieth-Pontoppidan, Olaf Fonss, Robert Dinesen, Betty Nansen, Asta Nielsen şi Valdemar Psilander. Filmele sale, orientate pentru început către un pseudo-realism pitoresc şi romanesc, către descrierea mediilor interlope, în care domină viciul şi senzualitatea, se îndreaptă treptat spre „depăşirea naturalismului de tip foiletonistic, prin abordarea unui repertoriu tematic ambiţios şi a unor forme superioare de tratare a acestuia. Stilul său cel mai frecvent devine acum un amestec specific de naturalism (mediu, atmosferă) şi psihologism (desenul personajelor)" (J. Toeplitz). Chiar dacă în aceste filme fatalitatea întunecată domină soarta eroilor, accentele idilice şi cultivarea iluzoriului permit de cele mai multe ori să se creeze acel „vis de fericire şi succes, de călătorie spre îndepărtatele mări albastre" (U. Gad), specifice filmului danez al epocii. **Flm**: *Hamlet*; *Robinson Crusoe* (1910); *La poarta închisorii*; *Aviatorul şi ziarista* (1911).

aug. 21 — Moscova: pr. filmului biografic *Jizn i smert A. Puşkina* /Viaţa şi moartea lui Puşkin/ (r. V. Goncearov) este urmată, la *30 noiembrie*, de premiera unei ecranizări după Puşkin: *Dama de pică* (r. Piotr Ciardînin; a. P. Biriukov, A. Goncearova), „primul film rusesc primit fără rezerve de critica vremii, care descoperă cu acest prilej, la fel ca în cazul celor mai bune filme străine, temeiurile artistice ale realizării decurgînd din scrupulozitatea ecranizării" (J. Leyda).

sept. 17 — Copenhaga: pr. dramei *Afgrunden* /Abisul/, prima colaborare dintre regizorul Urban Gad şi viitoarea sa soţie, actriţa Asta Nielsen; primul mare succes internaţional al celei ce va fi considerată „o adevărată Duse a ecranului". Cea mai mare tragediană a cinematografului european din perioada de pînă la primul război mondial („Ea e totul! Şi viziunea celui care se îmbată, şi visul celui însingurat!" — G. Apollinaire) aduce pe ecran „o metodă originală de joc, ce deschide nu numai noi perspective actorului de film, ci şi artei filmului însăşi" (J. Toeplitz). Carieră cinematografică de excepţie, comparabilă în istorie cu cea a Gretei Garbo şi a Marlenei Dietrich. Activitatea actriţei continuă după 1911 în Germania. **Flm** (din perioada daneză): *Vis negru*; *Balerina*; *Gar el Hama* (1911).

dec. 7 — Moare scriitorul rus Lev Tolstoi. Producătorul rus A. O. Drankov pune în difuzare publică un film de montaj de lungmetraj cuprinzînd imagini din viaţa marelui scriitor, filmate în anii 1908-1910.

dec. — La „Gaumont" îşi începe activitatea regizorală (cîte un film pe săptămînă, pînă în 1913) Jean Durand, creator al burlescului cinemato-

grafic francez, autor al seriilor Calino, Onésime şi Zigoto. Protagonişti: Clément Migé, Ernest Bourbon şi respectiv Georges Bataille. „Sînt parodii caricaturale şi bufonerii satirice compuse dintr-o multitudine de gaguri, unul mai uluitor decît celălalt, cocteil de urmăriri şi farse funambuleşti, ţinînd deopotrivă de circ şi de «non-sense story», maimuţărind convenţiile, cu veselie corosivă, într-un climat delirant şi suprareal" (J. Mitry). Filmele lui Durand, cărora istoricii de cinema le găsesc o sursă în tradiţia franceză a farsei medievale, utilizînd profesionişti ai music-hall-ului şi ai circului, par să-i fi influenţat pe Mack Sennett şi, mai tîrziu, pe René Clair.

dec. — Eizo Yoshizawa creează, la Tokio, societatea de producţie „Goshi Kwaisha Fukuhodo".

— Primul film jucat, realizat în Serbia, *Karadjordje* (r. I. Stanojević-Čiča), film istoric-patriotic.

— În primul studiou cinematografic din Cuba, improvizat la Havana de E. Diaz Quesada, sînt realizate cele dintîi filme cu actori profesionişti din această ţară, metrajele medii *Criminal por obsecració*/Criminal la cerere/ şi *Juan José*.

— Primul lungmetraj mexican, *El Grito de dolor*/Strigătul durerii/ (r. Felipe De Jesus Haro), realizat în cinstea centenarului independenţei Mexicului. Serbările centenarului independenţei în alte două ţări latino-americane prilejuiesc filmări documentare importante: în Columbia filmează Félix Mesguich, în Chile operatorul rămîne anonim.

1911

ian. 28 — Pr. *Das Liebensglück der Blinden*/Fericirea în dragoste a unei oarbe/ (r. Franz Porten), cu Henny Porten în rolul principal. Începînd din decembrie 1906, cînd debutase în *Appaschentanz*/Dans apaş/, tînăra artistă germană jucase doar roluri mici în filmele „sonore" realizate de tatăl său, Franz Porten. Cariera sa, îndelungată şi de prestigiu, îndeosebi în anii filmului mut, începe cu comediile şi dramele sentimentale interpretate, în anul 1911, la firma „Messter". În jurul actriţei — supranumită „Die blonde Henny" (blonda Henny) — se face o amplă publicitate. Prin succesul său, cinematografia germană descoperă avantajele „star-sistemului". „Această Walkirie un pic greoaie, cu trăsături regulate, era totodată sentimentală şi brutală. Ea a devenit, pentru publicul cinematografic berlinez, încarnarea unui ideal, aşa cum era Mary Pickford pentru newyorkezi" (G. Sadoul).

ian. — Inginerul Giovanni Pastrone, director al companiei „Itala-Film" şi (sub numele Piero Fosco) regizor, construieşte la Torino noile studiouri ale firmei, în care, pentru prima oară, utilizează pentru deplasarea aparaturii de iluminare podurile rulante; contribuţia sa la dezvoltarea tehnicii cinematografice constă în numeroase dispozitive menite să perfecţioneze aparatele de filmat, printre care şi unul pentru asigurarea stabilităţii peliculei în timpul filmării („culoarul cu presiune" — cumpărat şi utilizat, din 1912, de firma americană „Bell and Howell" la construcţia aparatelor sale), precum şi o platformă pe roţi permiţînd mişcări de aparat în interiorul decorurilor şi printre personaje, „carrello", realizată în 1913.

ian. — Mary Pickford, Owen Moore, Thomas Ince trec de la „Biograph" la I.M.P. Sub conducerea regizorală a lui Thomas Ince şi a lui George Loane Turner, aceştia turnează în Cuba — pînă la revenirea, în *mai 1911*, a trupei la New York — 30 de filme.

febr. — Gheorghe Ionescu şi Constantin Theodorescu realizează, la Bucureşti, filme de actualităţi şi documentare, printre care şi *România*, prezentat la Viena şi Budapesta, în *mai 1912*.

mart. 3 — La Paris, ziaristul, eseistul şi criticul de cinema Ricciotto Canudo publică „Le Manifeste des sept arts" (Manifestul celor şapte arte), eseu ce defineşte locul cinematografului în cadrul unui sistem general al artelor ca „a şaptea artă". După Canudo, cinematograful este „arta sintezei totale, pruncul uimitor al maşinii şi al sentimentului, artă totală spre care toate celelalte au tins dintotdeauna — fuziunea absolută a artelor. [...] Noi am logodit ştiinţa cu arta, adică descoperirile, şi nu datele ştiinţei cu idealul artei, contopindu-le pentru a capta şi fixa ritmurile luminii. Acesta este cinematograful — cea de-a şaptea artă, care le împacă, astfel, pe toate celelalte".

apr. — George Eastman denunţă acordurile care-l leagă de trustul M.P.P.C., punînd pelicula în vînzare liberă. Noua situaţie creată dă un impuls hotărîtor producţiei şi difuzării „independente".

apr. — Primele încercări franceze de film color prin tricromie (procedeu „Gaumont-color", propus de Ducos de Hauron, pus la punct de M. Audibert). Imaginile alb-negru, înregistrate simultan prin trei filtre colorate (roşu, albastru, verde), sînt proiectate prin filtre complementare menite să reconstituie culorile originale. Procedeul a dat rezultate mulţumitoare îndeosebi în documentarul cu subiecte din natură.

apr. — Louis Feuillade publică manifestul „La vie, telle qu'elle est"/Viaţa aşa cum este/, „încercare de a aduce realitatea pe ecran, [...] de creare a unor filme, adevărate frînturi de viaţă, care să înfăţişeze oamenii şi lucrurile aşa cum sînt şi nu cum ar trebui să fie". Seria de peste 20 de filme realizate — pînă în august 1913 — conform acestui program debutează, în aceeaşi lună, cu *Les Vipères*/Viperele/. Majoritatea filmelor au 360-600 m şi sînt interpretate de aceeaşi trupă (a. René Navarre, Renée Carl, Suzanne Grandais, Alice Tissot).

apr. — În Italia, Filoteo Alberini obţine un brevet pentru un „aparat de luat vederi panoramice", utilizînd pelicula de 70 mm. Filmul lat de mai tîrziu (1931) şi sistemul „Tod-A.O.", utilizat în cinematografia modernă, îşi află predecesorii în această experienţă.

iun. 19 — Un incendiu ale cărui cauze nu au putut fi stabilite, dar care pare a nu fi fost străin de lupta dintre firmele producătoare, distruge studiourile „Powers", de la Mount Vernon, utilizate intens de cîteva firme producătoare independente. Evenimentul determină o accelerare a procesului de transferare a cinematografiei americane din estul industrial către Coasta de Vest. Astfel, firma „Kalem" îşi instalează studioul la Jacksonville, în Florida (*iulie*), „Bison", la Santa Monica, în California, „Nestorfilm", la Hollywood (*noiembrie*).

iul. 26 — Cel dintîi film de ficţiune produs la Varşovia de către societatea „Sfinks", înfiinţată de Aleksander Hertz, este comedia *Antek Klawisz, bohater Powiśla*/Antek Klawisz, eroul din Powiśla/ (r. J. O. Sulnicki), avîndu-l ca protagonist pe popularul actor Anton Fertner. Alte zece filme de ficţiune sînt produse de cineaştii polonezi în anul 1911.

aug. 28 — Pr. *De Fire Djaevle*/Cei patru acrobaţi/ (r. Robert Dinesen). Film danez, de mare succes internaţional, a influenţat cinematograful scandinav, jalonîndu-i o direcţie specifică. Ecranizarea romanului lui Hermann Bang despre viaţa a două cupluri de acrobaţi reuşeşte, dincolo

de melodramă şi de spectaculos, o incursiune în domeniul fantasticului de factură expresionistă.

sept. 18 — Bucureşti: pr. *Amor fatal* (r. Grigore Brezeanu). Primul film românesc de ficţiune. Marchează începutul unei perioade de efervescenţă cinematografică în România. La *21 octombrie*, un grup de actori fruntaşi ai Teatrului Naţional din Bucureşti (Aristide Demetriade, Ion Brezeanu, Constantin Nottara, Petre Liciu) cere sprijin direcţiei teatrului, pentru realizarea unei activităţi cinematografice constante. La *7 noiembrie*, în spectacolul *Înşir'te, mărgărite*, de Victor Eftimiu, sînt utilizate episoade filmate (r. Gr. Brezeanu, Ar. Demetriade). În lunile ce urmează, o aprinsă polemică pe tema relaţiilor teatru-cinema, provocată de spectacolul Teatrului Naţional, depăşeşte cazul în discuţie, permiţînd o trecere în revistă a poziţiilor privind noua artă.

sept. — Thomas Ince devine directorul firmei „Bison", specializată în producţia de filme western. Un western de două bobine — lungime neobişnuită pentru filmele de acest tip — *Across the Plains*/Peste cîmpii/ marchează începutul activităţii sale la noua firmă şi introduce un nou standard în westernul american.

oct. — Londra: pr. primei părţi a filmului Expediţiei Scott la Polul Sud (r., i. Herbert G. Ponting). Abia în *martie 1913*, filmul integral (inclusiv materialul turnat la *19 ianuarie 1912*, la Pol, recuperat după descoperirea resturilor expediţiei), este prezentat publicului; prima capodoperă a documentarului.

oct. 1 — Actorul Ivan Mosjuhin debutează în *Kreiţerova Sonata*/Sonata Kreutzer/ (r. Piotr Ciardînin). Viitoare mare vedetă internaţională, el creează aici un tip de erou romantic, ce-l impune în filmul rus prerevoluţionar chiar de la această primă apariţie pe ecran.

oct. 13 — În cadrul concursului cinematografic internaţional, organizat la Expoziţia de la Torino, juriul — format din cei mai de seamă fotografi italieni şi francezi ai epocii, acordă premiul I, la categoria filme de ficţiune, filmului istoric italian *Nozze d'oro*/Nunta de aur/ (r. Luigi Maggi), „episod din bătălia de la Palestro, 1859". *La Vita delle farfalle*/Viaţa fluturilor/, realizat de Roberto Omegna şi Guido Gozzano, obţine suprema distincţie la categoria film ştiinţific.

oct. — Alfred Machin, trimisul casei „Pathé", fondează la Amsterdam firma „Hollandscke Film". În aceeaşi lună, turnează într-un sat de pescari primul film al acestei case, *Het Vervlockte Gold*/Aurul care arde/. Ajutat de operatorul Paul Sablon, Machin mai realizează alte opt filme, în *noiembrie*, şi o a doua serie de şase filme, în *aprilie-iunie* 1912. Filmele sale au, în genere, teme eroice inspirate din istoria Olandei sau din viaţa pescarilor.

oct. — Evenimentele legate de revoluţia burghezo-democratică din China şi abdicarea ultimului împărat (12 februarie 1912) sînt filmate de operatorii de actualităţi. Reunirea acestor actualităţi într-un lungmetraj documentar constituie primul film realizat în Republica Chineză.

nov. 11 — Pr. *Der fremde Vogel*/Pasărea străină/, cel dintîi dintre cele 20 de filme realizate în Germania, în stagiunea 1911-1912, de cuplul Urban Gad—Asta Nielsen pentru firma „Bioskop". Din această serie fac parte şi *Der Totentanz*/Dansul morţii/, care lansează moda *femeii-vampir, vampa*, care-şi va avea în Musidora (Franţa), Lyda Borelli (Italia) şi Theda Bara (S.U.A.), reprezentantele notorii.

dec. 9 — Pr. *Oborona Sevastopolia*/Asediul Sevastopolului/ (r. Vasili Gonciarov, A. Hanjonkov; a. A. Gromov, I. Mosjuhin), comparat de presa moscovită, pentru reuşita sa, îndeosebi în scenele de masă, cu filmele de mare montare realizate în Franţa şi în Italia.

dec. — După o perioadă în care, fiind bolnav, lipseşte de pe platouri, Max Linder revine pe ecrane cu capodopera sa, *Max et le Quinquina*/Max şi vinul de Quinquina/, comedie de situaţii brodată în jurul avatarurilor eroului, care ia prea în serios indicaţiile doctorului de a consuma un pahar de vin înaintea fiecărei mese.

— Combinarea aparatului de filmat cu aparatul de radioscopie îngăduie filmarea organelor interne văzute la raze X. Filmele obţinute de doctorii Jean Commandon şi André Loman — prezentînd mişcările stomacului sau cele consacrate combaterii tuberculozei — sînt amplu difuzate, ca filme didactice, de către societatea „Pathé".

— În Franţa, Gérard Bourgeois realizează pentru „Pathé" filmul, de mare succes în epocă, *Les Victimes de l'alcoolisme*/Victimele alcoolismului/ (a. Jacques Hamand, Gabrielle Lange, Marie Barthe), punct de plecare şi operă capitală într-o carieră ce cuprinde peste 300 de filme, în majoritate melodrame şi drame sociale. Adaptînd liber romanul lui Zola, „L'assommoir", filmul lui Bourgeois, „capodopera naturalismului cinematografic francez dinainte de 1914, se situează în tradiţia „Teatrului Liber" al lui Antoine şi a teatrelor populare din faubourg-urile pariziene, marchează, prin subiect, o evoluţie netă a cinematografului către tradiţia romanului realist al secolului al XIX-lea, iar prin tehnică, o interesantă utilizare a adîncimii cîmpului. Filmul are un farmec şi un ton care-l apropie de şcoala neorealistă italiană" (G. Sadoul).

— În efortul de a rivaliza cu succesul lungmetrajelor europene, J.S. Blackton încalcă decizia Trustului de a nu produce decît filme scurte şi realizează la „Vitagraph" *The Tale of Two Cities*/Povestea celor două oraşe/, ecranizare după Dickens. Marele succes comercial al acestei producţii, „excelentă din trei puncte de vedere: imagine, decoruri, interpretare" (Fr. Talbot), îi încurajează pe producătorii americani să realizeze mai puţine filme, dar mai bune şi mai lungi.

— La Bitolia, în Macedonia, fraţii Manaki filmează vizita sultanului Mahomed, primul reportaj cinematografic de mari dimensiuni realizat pe teritoriul Iugoslaviei.

1912

mart. 12 — John R. Freuler, Charles T. Hite şi Harry E. Aitken formează, în S.U.A., consorţiul de producţie, locaţie şi distribuţie „Mutual Film Corporation". În replică, la *17 mai*, Carl Laemmle constituie un alt consorţiu, „Universal Manufacturing Co.". Polarizarea de interese în domeniul locaţiei şi al distribuţiei va stîrni conflicte chiar în tabăra „independenţilor".

mart. 26 — Moscova: Ladislav Starevici prezintă *Prekrasnaia Lukanida*/Frumoasa Lukanida/, primul dintre cele trei filme de animaţie care impun o nouă tehnică cinematografică: animarea păpuşilor. Urmează: *Crăciunul locuitorilor pădurii* — 1912 şi *Greierele şi furnica* — 1913, ecranizarea fabulei lui Krîlov. Pornind de la experienţa dobîndită cu documentarele entomologice întreprinse în jurul anului 1909, Starevici reuşeşte să anime, filmînd imagine cu imagine, insecte şi animale modelate din ceară, din sîrmă sau din hîrtie. Filmele sale sînt premiate, în *1913*, cu Medalia de aur la Expoziţia universală de la Milano.

mart. — La Berlin, „Societatea directorilor de teatru" și „Societatea germană a autorilor" interzic actorilor din teatre și, respectiv, scriitorilor să colaboreze la filme. Cinematograful devine țapul ispășitor pentru șomajul existent în branșă — peste 2 000 de actori șomeri numai la Berlin! Interdicția rămîne însă literă moartă: actorii de teatru Paul Wegener, Fritz Massari, Harry Walden etc. continuă să joace în filme; regizorul Max Reinhardt semnează un contract pentru realizarea a patru filme pe an; scriitorul Hugo von Hofmannsthal cedează drepturile de adaptare cinematografică a operelor sale.

apr. — Inspirate din cotidian, mimînd documentarul și relatînd isprăvile celebrei bande de anarhști Bonnot—Garnier, recent capturată, filmele lui Victorin Jasset — *L'Auto grise*/Automobilul cenușiu/ și *Les Hors-la-loi*/În afara legii/ (a. Henri Gouget, Pierre Bressol, Josette Andriot) — deși se încheie cu prinderea și ghilotinarea bandiților, sînt considerate că fac apologia acestora și sînt nterzise de autoritățile franceze. Sub semnul aceluiași aparent realism se situează și alte filme realizate de Jasset, în același an, în seria *Bătăliile vieții* (*În țara tenebrelor, Sabotorul, Mîntuire*); aici, observația realistă a mediilor și a tipurilor este minată de alunecarea în melodramă și în *grand guignol* sau de un tezism cu intenții de diversiune socială.

apr. — Pe baza contractului de cedare a exclusivității distribuției, „Pathé" începe să difuzeze (în versiuni mutilate) două dintre ultimele filme ale lui Georges Méliès, *Cendrillon*/Cenușăreasa/ și *À la conquête du Pôle*/Cucerirea Polului/. „În aceste două filme, Méliès și-a pus tot sufletul. Și, poate, niciodată nu a realizat perfecțiunea ca în *Cucerirea Polului*, cea mai deplină reușită a sa prin eleganța și ritmul punerii în scenă, prin armonia decorurilor și prin amploarea mașinăriei tehnice pe care o animă. [...] Filmul este azi o capodoperă, care are perfecțiunea lui Giotto. Dar un Giotto terminat în epoca lui Michelangelo" (G. Sadoul).

mai 15 — Londra: pr., în proiecție privată, a filmului *Queen Elisabeth*/Regina Elisabeta/ (r. Louis Mercanton, Henry Desfontaines). În rolul titular, marea tragediană Sarah Bernhardt, care consideră filmul „cel mai deplin succes al carierei sale". Succesul său internațional marchează apogeul filmului de artă. În S.U.A., unde aduce un beneficiu de 80 000 de dolari, el dă un impuls deosebit producției filmelor de lungmetraj.

mai 25 — Primul tur de manivelă la filmul *Quo Vadis?* (r. Enrico Guazzoni; d. Camillo Inocenti; a. Amleto Novelli, Gustavo Serena, Lea Giunchi). Ecranizarea romanului lui Sienkiewicz înseamnă un succes comercial — beneficii, de zece ori mai mari decît investițiile — dar și un mare succes în plan artistic. De la durata cu totul neobișnuită a filmului (circa două ore de proiecție) la grandoarea decorurilor, construite în trei dimensiuni, de la amploarea reconstituirilor la desfășurările de mase, totul contribuia la crearea opiniei epocii, căreia îi dă glas și marele sculptor Rodin, cînd numește *Quo Vadis?* — „o capodoperă". „În filmul acesta, pentru prima oară, geniul arhitectonic al italienilor a impus noii arte problema perspectivei, rezolvînd-o cu mijloacele limitate de atunci și operînd prima cucerire a spațiului, care este, pînă astăzi, unul dintre meritele indiscutabile ale școlii italiene. Descoperirea aceasta are în istoria cinematografului aceeași importanță ca descoperirea perspectivei la Paolo Uccello și Piero Della Francesca" (R. Paolella).

iun. 1 — Regizorul francez Ferdinand Zecca inaugurează seria *Scènes de la vie cruelle*/Scene din viața crudă/ (a. Gabrielle Robinne, Robert Alexandre, Gabriel Signoret). Opere puternic influențate de melodramă și de teatrul de bulevard, simptomatice pentru tendința de cantonare în drama mondenă, specifică repertoriului cinematografic francez din anii 1912-1914. Cîteva titluri: *Febra aurului, Mai tare ca ura, Lacrimile iertării.*

iun. 30 — Mack Sennett, Mabel Normand, Ford Sterling, Fred Mace și Henry Lehrman părăsesc firma „Biograph". La *4 iulie*, Sennett și Adam Kessel fondează „Keystone Pictures Co.". Primele producții ale noii firme, de al cărei nume se leagă epoca de glorie a comediei americane, văd lumina ecranului la *29 septembrie*: *Cohen Collects a Debt*/Cohen la Coney Island/ și *The Water Nimph*/Sirena/ (r. Mack Sennett). Activitatea desfășurată în a doua jumătate a anului 1912 — cîte un film pe săptămînă, comedii în care elementele de vodevil se alătură celor preluate de la „urmăririle comice", în care farsa inocentă se îmbină cu satira și cu metafora ironică — îl conduce pe Sennett, treptat, la revelația comicului care rezultă cu precădere din montaj, la *revelația burlescului cinematografic.* La sfîrșitul anului 1912, din trupa „Keystone" mai fac parte și Hank Mann, Al. St. John, Chester Conklin, Alice Davenport, Edgar Kennedy, Roscoe Arbuckle, Minta Durfee ș.a.

iun. — Spectacolul cu piesa lui Gerhart Hauptmann, „Das Wunder"/Miracolul/, pusă în scenă de Max Reinhardt la „Deutsches Theater" din Viena, stă la baza filmului realizat în Austria de Michel Carré, *Le Miracle*/Miracolul/. Protagonistă — marea tragediană Agatha Bârsescu. Filmul, de 2 000 m, utilizînd peste 300 de actori — este unul dintre succesele stagiunii cinematografice la Londra și la New York.

iun. — La Tokio se constituie firma „Nikkatsu". Prim-regizor, Eizo Tanaka.

iun. — La Bruxelles, Alfred Machin fondează „Belge-Cinéma-Film". În perioada *iunie 1912-iulie 1914*, Machin realizează, în colaborare cu André Jacquemin, peste 20 de filme. Primul dintre acestea, prezentat la *27 decembrie 1912*, *Histoire de Minna Claessens*/Povestea Minnei Claessens/ este primul lungmetraj realizat în Belgia.

iul. 26 — New York: pr. primului episod din serialul *What Happened to Mary?* Ce s-a întîmplat cu Mary?/ (r. J. Searle Dawley, Walter Edwin, Charles Brabin, George A. Lessey; a. Mary Fuller, Marc Mc.Dermott, Harold Shaw), prima producție cinematografică ilustrînd aventurile unui erou, paralel cu relatarea acelorași fapte într-un foileton, în presă. (În cazul dat, magazinul feminin „The Ladies World"). Nașterea serialului american este în strînsă legătură cu evoluția presei de mare tiraj, cu lupta pentru influență dintre marile cotidiene americane; preluînd de la presa tipărită narațiunea foiletonescă a unei serii de aventuri, dar ilustrînd-o specific, cinematograful contribuie la revitalizarea foiletonului ca gen publicistic, favorizînd totodată difuzarea ziarelor care îl adăpostesc.

aug. 20 — La Stockholm cenzura interzice prezentarea filmului *Trädgårdsmästern*/Grădinarul/ (a. Lilli Bech, Gösta Eckmann), amînînd debutul regizoral al lui Victor Sjöström. Personalitate de prim plan a cinematografiei suedeze, încă din epoca începuturilor carierei sale, Sjöström își continuă activitatea de actor, apărînd alături de soția sa, actrița de origine daneză Lilli Bech, în numeroase filme ale casei „Svenska", realizate mai ales de celălalt corifeu al școlii suedeze, Mauritz Stiller. Mai norocos, debutul acestuia din urmă se va produce la *30 decembrie*, cu premiera comediei *Mor och Dotter*/Mamă și fiică/. Din colaborarea Stiller-Sjöström-Bech, două filme se bucură de un deosebit interes în epocă, anunțînd

marile succese ale casei „Svenska": *Masca neagră* — 1912, film senzațional, asemănător, ca factură, producțiilor daneze, despre dragostea dintre un ofițer și o dansatoare pe sîrmă, și *În puterea unei femei* — 1913, dramă sentimentală cu vădite intenții de analiză psihologică.

aug. 25 — În ziua centenarului bătăliei de la Borodino, în cîteva mari orașe din Rusia este prezentat, în premieră, filmul istoric *1812* (r. Vasili Goncearov, A. Uralski, Kai Hansen; i. A. Levițki, George Mundviller, Louis Forestier, Alexander Rillo).

aug. — În Germania se constituie societatea „Deutsches Kinematograph Gesellschaft" (D.K.G. = „Dekage"). Studiouri, la Köln. Primele filme, în regia danezului Vigo Larsen. Principalul său concurent: concernul P.A.G.U., din Frankfurt, care, în luna septembrie a aceluiași an, va construi primele mari studiouri din Germania, la Berlin-Tempelhof, unde își va și muta sediul.

sept. 1 — București: pr. filmului istoric *Independența României* (r. Grigore Brezeanu, în colaborare cu Ar. Demetriade; i. Franck Daniau; a. Aristide Demetriade, Constantin Nottara, Aurel Athanasescu, Ion Niculescu, Jenny Metaxa-Doro, Aristizza Romanescu), cea mai semnificativă realizare a cinematografiei românești în epoca începuturilor. Anunțat de publicitate ca „film de mare artă și senzație patriotică, în care e reconstituit întreg războiul româno-ruso-turc din 1877-1878", filmul se vrea o cronică a evenimentelor istorice, o evocare fidelă a acestora și, totodată, o punere în imagini cinematografice a literaturii și plasticii românești legate de acest eveniment. Afirmare prestigioasă a societății producătoare „Filmul de Artă Leon M. Popescu".

sept. 8 — Moscova: A. Hanjonkov fondează o societate cinematografică pe acțiuni, devenită, în scurt timp, cea mai importantă din Rusia.

sept. — Adolphe Zukor, Edwin S. Porter, Daniel Frohman și alții fondează „Famous Players Pictures". Direcția artistică: E. S. Porter. Sub deviza „actori celebri în piese celebre" și axînd întreaga publicitate pe numele interpretului, Zukor pune bazele „star-sistemului", care va domina, decenii de-a rîndul, industria cinematografică americană. Primele filme ale noii case producătoare au premiera în *ianuarie 1913*: *Eternal City* /Cetatea eternă/ (r. E. S. Porter; a. Pauline Frederick) și *Prisonier of Zenda* / Prizonierul din Zenda/ (r. Hugh Ford, E.S. Porter).

oct. — Pentru a-i impune lui Thomas Ince cedarea dreptului de difuzare a filmelor sale — cele peste o sută de westernuri produse în perioada octombrie 1911- septembrie 1912 de „Bison Life" — Carl Laemmle declanșează, prin intermediul firmei „Universal", „războiul bizonilor". În *noiembrie*, cedînd presiunilor și șicanelor, Ince abandonează producția firmei „Bison" lui Laemmle.

nov. — Arhitectul ceh Max Urban fondează, la Praga, societatea A.S.U.M. și construiește un studio care-și va începe activitatea în același an, funcționînd fără întrerupere pînă în 1917. Filmul cel mai reprezentativ al anului este *Cholera v Praze* /Holeră la Praga/ (r. Alois Jalovec).

dec. — Paris: pr. *Les Misérables* /Mizerabilii/ (r. Albert Capellani), ecranizare după Victor Hugo, primul mare film francez: 4 ore, 5 000 m. Printre interpreți, alături de Henri Krauss, Henri Étiévant și Mistinguette, se află și actrița română Maria Ventura. Alte versiuni ale ecranizării vor fi realizate, de-a lungul anilor, în Franța, S.U.A., U.R.S.S., Italia, Egipt, Japonia, India.

— Animatorul francez Émile Cohl pleacă în S.U.A. la studiourile „Éclair" de la Fort Lee (New Jersey). Aici începe colaborarea cu animatorul american George McManus, la seria *Snookums*: „Un mic și dezagreabil bebeluș, care-i joacă tot felul de renghiuri crude sărmanului său tată, sub privirile candide ale prea elegantei sale mame" (É. Cohl).

1913

febr. 15 — Pr. *Der Andere*/Celălalt/ (r. Max Mack). Un judecător somnambul devine, în timpul nopții, un criminal periculos. Filmul marchează o dată importantă în istoria cinematografului german prin nivelul său artistic, prin apariția primelor tendințe expresioniste și prin debutul cinematografic al unui mare actor de teatru — Albert Bassermann.

febr. 16 — Aniversarea a trei sute de ani de la instaurarea dinastiei Romanov e omagiată de premiera „la concurență" a două filme dedicate evenimentului, produse de Hanjonkov și, respectiv, de Drankov: *Voțarenia doma Romanovih* /Ascensiunea dinastiei Romanov/ (r. Vasili Goncearov, Piotr Ciardînin) și *Triohstoletie țarstvoivania doma Romanovih* /Tricentenarul dinastiei Romanov/ (r. A. Uralski, N. Larin). În același an, pe un raport al poliției privind participarea cinematografiștilor ruși la un congres în S.U.A., țarul Nicolae al II-lea notează: „Consider cinematograful un divertisment inutil și periculos. Doar o persoană anormală poate pune pe planul artei acest fel de spectacol".

febr. 17 — New York: *Julius Caesar*, primul lungmetraj sonor, cuplare mecanică a cinematografului cu fonograful, încercată de Edison, înregistrează un „eșec memorabil". Este ultima tentativă din deceniul al doilea de a rezolva problema sunetului în cinematograf.

febr. 28 — Viena: pr. filmului istoric austriac *Speckbacher* /Logodnica morții/ (r. Pierre Paul Glunaus), inspirat de lupta de eliberare a tirolezilor împotriva lui Napoleon. Aceleași evenimente (abordate pentru prima oară de cinematograf, în 1909, de filmul lui Franz Porten — *Andreas Hoffer*) fac și obiectul unui film german de mare montare, *Tirol in Waffen* /Tirolul înarmat/ (r. Carl Froelich).

febr. — Roma și Torino: pr. *L'Histoire d'un Pierrot* /Povestea unui Pierrot/ (r. Baldassare Negroni; a. Francesca Bertini, Leda Gys, Emilio Ghione). „Pentru a se menține fidel pantomimei ecranizate, Negroni a încercat să dea filmului un montaj cinematografic de o sobrietate excepțională, ținînd seama de originea teatrală a subiectului. El adoptă mijloace expresive tipice, pe care nu le putem găsi în nici un film al epocii, cu un viu simț al dirijării maselor, cu o inteligență a mișcării acestora. În rolul lui Pierrot, Francesca Bertini mizează pe mobilitatea mimicii și pe forța gestului." (Maria Adriana Prollo).

mart. 23 — Regizorul-actor danez Benjamin Christensen debutează cu *Det Hemmelighetsfulde X* / Misteriosul X/, reușită îmbinare a fantasticului și a halucinației cu aventura polițistă. El va deveni unul dintre cei mai importanți regizori danezi, cu o contribuție specifică la istoria cinematografiei mondiale.

mart. — „Pathé" inaugurează noi studiouri, moderne, lîngă uzina de peliculă de la Vincennes. Aici sînt turnate principalele filme produse de „S.C.A.G.L.-Pathé", printre care *Germinal* și drama istorică *93*, adaptări de Albert Capellani, după Zola și, respectiv, Hugo. Deși vizibil influențat de naturalism și de concepțiile „Teatrului Liber", Capellani, „pentru care adevărul — adevărul actorilor și cel al mizanscenei — sînt

esențiale în cinema" (M. Bardèche, R. Brasillach) se păstrează în limitele formulei teatrului fotografiat.

mart. — Efervescentă activitate cinematografică în Germania: noi studiouri la Berlin („Neubabelsberg" și „Marienhof"); Erich Pommer, directorul filialei berlineze „Decla" a firmei „Éclair", cumpără „Deutsches Bioskop". Sub conducerea sa, aceasta devine una dintre cele mai mari societăți producătoare. Cel mai important succes al acesteia va fi seria de 45 de filme, regizate de Joe May, avîndu-l ca erou pe detectivul Stuart Webbs (a. Ernest Reicher), în care îmbină fantasticul, groaza și aventura polițistă.

apr. 23 — Paris: pr. primului film din seria *Fantômas* (r. Louis Feuillade; a. René Navarre, Renée Carl, Bréon, Yvette Andreyor). Inspirat din romanul omonim, publicat în foileton, începînd din 1911, de Pierre Souvestre și Marcel Allain, *Fantômas* relatează aventurile extraordinare ale unui bandit care se ridică împotriva întregii societăți. Eroul „preia asupra sa ura și speranțele unui proletariat exploatat, decis să distrugă ordinea stabilită de cei bogați, și luptă să instaureze o adevărată justiție, într-o lume în care nimic nu e adevărat și totul e permis" (Fr. Lacassin). Dimensionînd poetic continua opoziție dintre naturalismul minuțios al descrierii și acțiunea rocambolescă, neverosimilă, Feuillade se dovedește în *Fantômas* „un reprezentant timpuriu a ceea ce se va numi mai tîrziu fantasticul în cotidian, o poetică pentru care este esențială recunoașterea calității în lucruri, înainte de orice altceva și, concomitent, descrierea lor realistă, pentru a le face să devină expresie și prin aceasta a le elibera de orice artificialitate" (G. Franju).

apr. — New York: se fondează „Jesse Lasky Feature Play Co.". Sloganul firmei: „Piese de prestigiu cu actori proeminenți". Pentru început, firma cumpără dreptul de ecranizare a douăzeci de piese de succes. Turnările celor dintîi filme ale noii case vor începe, însă, abia în *decembrie*.

mai 17 — Bombay: pr. celui dintîi film indian de ficțiune, *Raja Harishandra* /Rajahul Harishandra/ (r. Dadasheb Phalke). În studioul său de la Nasik, la 150 km de Bombay, dotat cu aparataj importat din Anglia, Phalke realizează, în perioada *1913—1918*, 33 de filme, pe al căror generic semnează ca regizor, scenarist și operator. Filmele sale, inspirate din mitologie, din istoria Indiei sau din opera clasicilor literaturii indiene, dezvoltă cu precădere latura fantastică și feerică a subiectelor, realizatorul indian dovedind o adevărat virtuozitate a trucajului cinematografic. **Flm:** *Legenda lui Mohini* (1914); *Turkaram* (1915); *Lanka Dahan* (1917); *Krishna* (1918).

iun. — Cu o bază tehnică asigurată (laboratorul modern instalat la Teatrul Liric din București) și cu un personal de specialitate angajat ferm (operatorii francezi Franck Daniau și Alphonse Chagny, monteza Paule Cambon), cu o trupă actoricească de mîna întîi, trupă condusă de Marioara Voiculescu și Constantin Radovici, asigurîndu-și colaborarea scenaristică a unor tineri scriitori de talent — Liviu Rebreanu, Emil Gîrleanu, Corneliu Moldovanu ș.a. — societatea „Filmul de artă Leon Popescu" trece, concomitent cu lansarea primelor sale filme — *Răzbunarea* (r. Haralamb Lecca), *Un leac pentru soacră* (r. Vladimir Maximilian), *Urgia cerească* (r. Constantin Radovici), la o intensă activitate de producție. În lunile iulie și august se filmează peste 10 000 de metri negativ, pentru 12 filme aflate în producție; brusc, un conflict fără ieșire între producător și angajații săi blochează terminarea filmelor, ce vor ajunge pe ecrane eșalonat în anii următori: *Cetatea Neamțului*, *Spionul*, *Bastard* (1914); *Viorica*, *Detectivul* (1915); *Amorurile unei prințese*, *Dragostea marinarului* (1916). Laboratorul va continua să funcționeze, condus de Gheorghe Ionescu și Nicolae Barbelian, producînd actualități și documentare pînă în 1916.

iun. 22 — Moare, la Neuilly, regizorul francez Victorin Jasset (n. 1862), regizor principal și director artistic al firmei „Éclair" între 1908 și 1913, realizator al primelor serii cinematografice (*Nick Carter* — 1908) și al unora dintre cele mai populare romane cinematografice (*Zigomar* — 1910-1912, *Protéa* — 1913). „Unul dintre rarii artiști ai cinematografului francez dinainte de 1914. Cultivat, reținut, estet — un Henri Bataille al cinematografului. El a știut, odată cu sau chiar înaintea lui Feuillade, să descopere frumosul și insolitul în cotidian și să creeze poezia filmului polițist în episoade" (G. Sadoul).

iun. — Sub influența filmelor italiene de mare montare, D. W. Griffith începe, în California, primul său film de patru bobine, *Judith of Bethulia* /Judith din Betulia/ (i. Billy Bitzer; a. Blanche Sweet, Henry B. Walthall, Mae Marsh, Robert Harron). Lungimea neobișnuită îi aduce conflicte cu firma producătoare („Biograph"), care, la refuzul său de a scurta filmul, amînă premiera cu peste un an. „În comparație cu producția americană a anului 1913, această operă opulentă și viguroasă proba concludent că Griffith atinsese un maximum de capacitate creatoare. Episoadele individuale erau temeinic construite, imaginile erau de o mare bogăție a detaliilor, iar prospețimea lor, ca viziune, era foarte bine pusă în valoare de un montaj remarcabil. Unele episoade, ca atacul zidurilor Bethuliei și incendiul care distruge tabăra asiriană, se numărau printre cele mai mărețe spectacole produse pînă atunci în S.U.A." (L. Jacobs).

iul. 27 — Tînărul poet futurist Vladimir Maiakovski publică în revista moscovită „Kinojurnal" articolul: „Teatru — cinema — futurism". Răspunzîndu-și la întrebarea: „Poate teatrul modern să reziste competiției cu cinematograful?", autorul conchide: „Teatrul se îndreaptă spre propria-i distrugere și trebuie să-și canalizeze moștenirea spre cinema. Industria cinematografică, îndepărtîndu-se de realul naiv și artificial à la Cehov și Gorki, trebuie să deschidă uși largi teatrului viitorului, legîndu-se trainic de arta actorului".

aug. 1 — În S.U.A. firma „Pathé" rupe angajamentele sale din 1909 cu trustul M.P.P.C. Boicotul în distribuție, amenințarea interzicerii jurnalului său cinematografic și criza de peliculă aduc firma în pragul falimentului. Situația este restabilită prin: crearea firmei de producție-distribuție „Pathé Exchange"; înțelegerea cu Eastman pentru livrarea de peliculă; contactul cu magnatul presei William Randolph Hearst pentru finanțarea producției de seriale după foiletoanele publicate în gazetele sale; fuzionarea jurnalului „Pathé News" cu actualitățile cinematografice „Hearst."

aug. 6 — Havana: pr. primului lungmetraj cubanez *Manuel Garcia o El rey de los campos de Cuba* /Manuel Garcia sau Regele cîmpiilor cubaneze/ (r. Enrique Diaz Quesada; a. Gerardo Artecona, Evangelina Adams), film de aventuri pe fundal istoric, dedicat unuia dintre eroii populari ai luptei pentru independența insulei.

aug. 22 — Pr. *Der Student von Prag* /Studentul din Praga/ (r. Stellan Rye; a. Paul Wegener, Lyda Salmonova, Fritz Weidemann). Povestea unui student care și-a vîndut diavolului reflexia în oglindă și care, urmărit de dublul său, sfîrșește prin a se sinucide. Utilizînd supraimpresiuni

şi trucaje remarcabile, exploatînd la maximum resursele fotografiei de artă semnate de Guido Seeber (despre care se spune că evocă, prin maniera sa, plastica lui Ribeira) şi fotogenia decorurilor reale — un vechi cimitir evreiesc, străduţele strîmte din vechea Pragă, peisaje crepusculare — filmul reuşeşte să creeze o atmosferă fantastică şi un climat ce se înscriu pe linia romantismului german, prefigurînd totodată expresionismul cinematografic.

sept. 15 — Moscova: prima ecranizare a unei opere de Dostoievski, *Prestuplenie i nakazanie* /Crimă şi pedeapsă/ (r. I. Vronski; a. Pavel Orlenev, I. Vronski).

oct. 1 — D. W. Griffith părăseşte „Biograph" şi trece la firma „Reliance Majestic". Noul său contract prevede realizarea a patru lungmetraje pe an şi supervizarea producţiei mai multor regizori, printre care Christy Cabanne, Paul Powell, James Kirkwood, Edgar Lewis. Majoritatea trupei de la „Biograph" — Lillian şi Dorothy Gish, Mae Marsh, Blanche Sweet, Owen Moore, Robert Harron, Donald Crisp — îl urmează.

oct. 7 — Petersburg: cel mai mare succes al anului şi, totodată, cel mai mare succes al cinematografiei ruse prerevoluţionare, drama sentimentală *Cliuci sciastia* /Cheile fericirii/ (r. Vladimir Gardin, Iakov Protazanov; a. Vladimir Maximov, Olga Preobrajenskaia).

oct. 12 — Bucureşti; Leon Popescu publică „Memoriul asupra unui program cultural-cinematografic", în care anticipează intervenţia autorităţilor române în problemele cinematografiei. „Legea Dissescu" pentru „crearea unui cinematograf cultural şi introducerea filmului în şcoală" stîrneşte însă reacţia ostilă a distribuitorilor de filme şi proprietarilor de cinematografe, care reuşesc să obţină blocarea ei. Prima angajare a statului român în favoarea cinematografului, menită să încurajeze producţia naţională, să înlesnească difuzarea filmului cultural şi să folosească cinematograful în educaţia publică, suferă, astfel, un eşec. O acţiune similară va mai avea loc abia peste douăzeci de ani — „Legea Mavrodi" din *1934*.

oct. 24 — Copenhaga: pr. *De Dodes Ø* /Insula morţilor/ (r. Wilhelm Glückstadt; i. Julius Folkmann), film inspirat din poemul lui Palle Rosenkranz şi din tabloul lui Arnold Boecklin (personajul principal al filmului, un aristocrat bogat, reconstituie pe proprietatea sa „Insula morţilor", imaginată de Boecklin). Susţinînd, prin plastica imaginii, filonul de vis şi de mit existent în scenariu, filmul se impune în epocă prin rafinamentul fotografiei datorat unei tehnici de iluminare exemplară.

oct. — R. T. Jupp, directorul unui circuit de săli din Marea Britanie, fondează firma producătoare „London Film". Cu o primă echipă de cineaşti, adusă din S.U.A. (scenariştii Anne şi Bannister Merwin, regizorii George Loane Turner şi Harold Shaw, actriţa Edna Flugarth), firma reuşeşte, în scurt timp, să se impună în fruntea producţiei insulare.

nov. 20 — Pr. filmului biografic austriac *An der schönen blauen Donau* /Dunărea albastră/ (r., a. Karl Zeska), cap de serie al mai multor filme dedicate vieţii şi creaţiei celebrului compozitor vienez, Johann Strauss.

dec. 15 — Tînărul actor englez Charles Spencer Chaplin, remarcat de Mack Sennett în spectacolele trupei de pantomimă „Fred Karno", soseşte la studiourile „Keystone" din Hollywood, cu care încheie un contract pentru un an (150 de dolari săptămînal). În acest interval realizează 35 de filme. Primul dintre ele: *Making a Living* /Ca să-şi cîştige existenţa/

(r. Henry Lehrmann; pr. *2 februarie 1914*) îl impune drept „un comic de mîna întîi" („Movie Picture World").

dec. 26 — Pr. unuia dintre marile succese ale cinematografiei daneze, *Atlantis*, ecranizare după romanul lui Gerhart Hauptmann (r. August Blom; a. Ida Orloff, Olaf Fonss, Ebba Thomson). Drama scufundării unui transatlantic în drum spre America. Profitînd de actualitatea naufragiului vasului „Titanic", utilizînd pentru realizarea sa ample mijloace tehnice şi materiale (inclusiv un veritabil transatlantic), A. Blom atinge cu acest film punctul culminant al carierei sale. „Reuşită — poate chiar de excepţie! — pe plan tehnic, filmul este insuficient în planul conturării tipurilor umane, al căror desen psihologic infantil are foarte puţin de-a face cu Hauptmann" (J. Toeplitz).

dec. — În Venezuela, F. Zimmermann realizează primul lungmetraj autohton, parodie a „Damei cu camelii": *La Dama de las Cayenas* /Doamna din Cayenne/.

— Primul lungmetraj chinezesc de ficţiune *Nan fu nan qi* /Un cuplu reuşit/ (r. Zheng Zhengqiu, Zhang Shichuan), film influenţat de ideile revoluţiei democrate. În acelaşi an, la Hong Kong, Li Minwei turnează lungmetrajul *Zhuangzi shi qi* / Zhuangzi îşi pune soţia la încercare/.

— În Uruguay, argentinianul Julio Irigoyen turnează primul film de ficţiune, *Tripin y Carlitos a Montevideo* / Tripin şi Carlitos la Montevideo /.

— *Ma l'amor mio non muore* /Dragostea mea nu moare/ (r. Mario Caserini; a. Lyda Borelli, Mario Bonnard, Letizia Quaranta). Adaptare a unui roman-foileton. Într-un principat imaginar din Europa Centrală, moştenitorul tronului este îndrăgostit de fiica unui colonel, actriţă şi spioană. „Filmul a marcat o distanţă netă faţă de alte filme ale anului, ca iniţiator de noi genuri, ca moment de afirmare pentru noi actori, precum şi al unui nou stil regizoral. Lyda Borelli, pentru prima oară în film, a cucerit dintr-odată unul dintre locurile cele mai înalte în ierarhia valorilor [...] Borelli, actriţa cea mai semnificativă a epocii sale, cea mai impregnată de simţul teatral, aduce în cinematografia italiană un nou element, personificarea idealului feminin al timpului, dragostea dusă pînă la imposibil" (Maria Adriana Prollo).

1914

ian. 14 — Moscova: pr. „primului film futurist din lume", parodie de film guignol, *Drama v Kabare futuristov No 13* / O dramă în cabaretul futurist nr. 13/ (r. Vladimir Kasianov), produs de grupul futuriştilor ruşi.

ian. 28 — Cluj: pr. filmului *A Sarga csiko* /Mînzul şarg/ (r. Felix Vanhyl; a. Berky Lili, Várkonyi Mihály, Fekete Mihály) marchează începutul unei prolifice activităţi cinematografice, al cărei principal animator este directorul teatrului maghiar din localitate, regizorul şi actorul Janovics Jenö. Dramă populară, ce-şi desfăşoară acţiunea în mediul unui sat ardelenesc şi urmăreşte destinul tragic al unui ţăran condamnat pe nedrept la ani grei de închisoare, *Mînzul şarg* cunoaşte o remarcabilă carieră internaţională, 137 de copii ale filmului fiind difuzate în Europa şi în Asia de către casa „Pathé". După această primă colaborare cu firma franceză, Janovics fondează succesiv, la Cluj, cîteva case de filme (*1914* — „Proja"; *1916* — „Corvin"; *1917* — „Transsylvania"), sub egida cărora va realiza, între anii *1913-1918*, ca producător, regizor şi, uneori, protagonist, 65 de lungmetraje de ficţiune.

febr. 3 — Debutul regizoral al polonezului Edward Cyprian Puchalski, cu filmul *Słodycz Grzechu*/Dulceaţa păcatului/ (i. Jan Skarbek-Małczevki; a. Maria Duliba, Josef Wegrzin) reprezintă un punct de plecare pentru o semnificativă carieră cinematografică.

febr. 17 — New York; pr. westernului *The Squaw Man*/Indianul/, film de debut al regizorului Cecil B. De Mille, constituie unul dintre primele succese ale companiei „Lasky", care îşi construieşte pînă la sfîrşitul anului un studio permanent la Hollywood. Cinci regizori şi 80 de actori cu contract, dreptul de ecranizare a zece piese de teatru de succes, obţinut pentru 100.000 de dolari, constituie baza viitoarei producţii a firmei.

febr. 18 — Regizorul danez Holger Madsen se afirmă cu *Evangelic Mandens Liv*/Predicatorul/ (a. Valdemar Psilander, Else Froelich, Augusta Blad). Venit din lumea teatrului, fostul actor H. Madsen se dovedeşte în primul rînd un excelent îndrumător al actorilor. „Filmele sale dezvoltă pentru prima oară tema angoasei şi a halucinaţiilor, obsesia păcatului. Climatul de vis şi de halucinaţie este la el şi mai frapant prin tratarea subiectului, prin insolitul pe care-l degajă imaginile cele mai simple; prin stilul care uneşte straniul formei cu cel al conţinutului. Prin tratarea lor într-o tehnică total nouă, filmele sale, unele dintre cele mai semnificative pentru cinematograful danez al deceniului doi, anunţă expresionismul german, pe Murnau şi pe Dreyer" (J. Mitry). **Flm:** *Ciuma* (1913); *Intrigă de dragoste* (1914); *Spiritistele* (1914).

mart. 10 — George Eastman cumpără, pentru trei milioane de dolari, brevetele „Goodwin" pentru fabricarea peliculei. Astfel, rivalitatea dintre proprietarii acestor brevete, firmele „Ansco" şi „Kodak", încetează.

mart. 15 — Apare, la Bucureşti, revista „Viaţa cinematografică în România, Bulgaria, Serbia, Grecia, Turcia şi Egipt", menită să faciliteze schimbul de informaţii cinematografice în această zonă.

apr. 11 — New York: pr. *The Spoilers*/Jefuitorii/ (r. Colin Campbell; a. William Farnum, Tom Santeschi, Kathlyn Williams). În Alaska, în timpul goanei după aur, un miner cinstit se opune şefului unei bande specializate în furturi de concesiuni miniere. „Filmul reconstituie tensiunea permanentă, violenţa, culoarea locală, susţinute de un decor foarte fidel. El prezintă, într-o optică cvasidocumentară, condiţiile de viaţă ale acestei populaţii, antagonismele epocii, într-un cuvînt, febra aurului" (J. L. Rieupeyrout).

apr. 11 — Pr. primului episod al serialului *The Perils of Pauline*/Primejdiile Paulinei/ (r. Louis Gasnier, Donald Mackenzie; a. Pearl White, Krane Wilbur, Paul Panzer, Lyonel Barrymore). Fiica unui miliardar (interpretată de Pearl White, la primul ei mare film) este urmărită de o bandă misterioasă, care, după ce o capturează, o condamnă la moarte. La începutul fiecărui episod însă, ea găseşte mijloace să scape din situaţia îngrozitoare în care părea să se afle în ultimele imagini ale episodului anterior. Imens succes de public, care aduce o redresare pentru filiala americană „Pathé", şi o serie de contracte cu trustul de presă „Hearst" pentru alte seriale.

apr. 12 — Primul film turnat de Chaplin ca scenarist, regizor şi interpret, *Caught in a Cabaret*/Charlot, chelner/. „Stilul e întru totul conform cu cel al lui Mack Sennett, cu încăierări, tarte cu frişcă, în final, dar anumite detalii dezvăluie un spirit de observaţie sigur, precum şi cîte ceva din psihologia personajului" (P. Leprohon).

apr. 18 — Torino: pr. *Cabiria* (r. Giovanni Pastrone; sc. G. Pastrone, Gabriele d'Annunzio; i. Segundo de Chomón, Giovanni Tomatis, Augusto Batagliotti, Natale Chiusano; a. Italia Almirante Mazzini, Lidia Quaranta, Bartolomeo Pagano; m. Ildebrando Pizzeti; d. Camillo Innocenti, Luigi Bargnano). Supravieţuitoare a cataclismului care-i distruge oraşul natal, Cabiria, fiica unui patrician din Catania, este răpită de piraţi, dusă în Cartagina şi vîndută ca sclavă. Pe fondul mai multor episoade ale războaielor punice sînt relatate aventurile eroinei la Cartagina şi Siracuza, cînd în pericol de moarte, cînd salvată în ultima clipă de patricianul roman Fulvius Axilla şi de sclavul său credincios Maciste. Durata realizării: circa şase luni, în imensele decoruri construite la Torino şi în exterioare, în Sicilia, Tunisia şi în Alpi. Peliculă folosită: peste 20.000 de metri. Lungimea variantei definitive: 4 500 m (patru ore de proiecţie). Costul filmului: 1, 250 milioane lire aur. *Cabiria* constituie apogeul filmului italian de mare montare, care revoluţionează cinematograful epocii prin inovaţiile tehnice şi de limbaj introduse (o scenografie în trei dimensiuni, mişcări de aparat ce accentuează senzaţia de spaţiu; folosirea sistematică a iluminării artificiale pentru obţinerea unor efecte expresive). În ciuda limitelor evidenţiate atît în epocă, cît şi mai tîrziu, şi care ţin de domeniul interpretării actoriceşti şi al montajului, istoricii de cinema sînt în consens să aprecieze *Cabiria* ca una dintre cele mai importante opere din primele decenii de cinema: „Se poate considera că acum a fost intuit întregul viitor artistic al cinematografului. Termenii esenţiali, de la conţinutul narativ la tehnică, se prefigurau în filmul lui Pastrone. *Cabiria*, care, printr-o stranie eroare, a fost considerat un fel de proiect pentru *Intolerance*, trebuie reţinut ca prima operă de artă cinematografică din lume" (Maria Adriana Prollo).

apr. — Începe realizarea primului lungmetraj în care apare Chaplin, totodată, prima comedie de lungmetraj din istoria cinematografiei: *Tillie Punctured Romance*/Charlot face dolari/ (r. Mack Sennett; a. Charles Chaplin, Marie Dessler, Mabel Normand, Mack Swain). Adaptare a unei comedii muzicale. Charlie şi complicea sa, Mabel, o răpesc pe Mary, fiica unui fermier bogat, şi-i fură banii. După ce şi-l dispută, cele două femei coalizate îl predau în cele din urmă pe Charlie poliţiei. „Durata filmului îi permite lui Chaplin să dezvolte *trouvaill*-urile. Totuşi, deşi personajul său capătă unitate, preciziei şi conciziunii din alte pelicule scurte li se opune aici o încîlceală de aventuri, al căror haz nu e totdeauna eficace" (P. Leprohon).

apr. — „Chicago Evening American" inaugurează prima rubrică permanentă de cinema din presa americană, susţinută săptămînal de scenarista de la „Essanay", Louella Parsons. Aceasta va deveni curînd un critic de temut pentru comentariile veninoase şi capricioase care vor însoţi, decenii în şir, viaţa cinematografică din S.U.A.

mai 14 — Se constituie consorţiul de exploatare şi distribuţie „Paramount Pictures Co." (preşedinte: William W. Hodkinson). Printr-un acord pe 25 de ani, semnat cu cîţiva dintre marii producători, „Paramount" obţine dreptul de distribuire în exclusivitate a 104 filme pe an şi o cotă de 35% din încasările brute. Companiile producătoare urmează să primească un avans de 35.000 de dolari pentru fiecare film angajat cu „Paramount" şi 65% din încasările obţinute. În Consiliul de conducere al consorţiului „Paramount" sînt aleşi, ca vicepreşedinţi, Zukor şi Lasky. În distribuire începe să se impună sistemul programului săptămînal, locaţia „la metru" fiind înlocuită cu locaţia „în bloc" (block-booking)

Potrivit acestui sistem, proprietarul de sală angajează o programare pe un an (52 de filme), cu consorțiul, devenit participant la încasări.
mai — La Catania (Sicilia) se fondează firma cinematografică „Morgana Film". Producția acestei case, *Sperduti nel buio*/Pierduți în întuneric/ (r. Nino Martoglio; a. Maria Carmi, Dillo Lombardi, Giovanni Grasso, Virginia Balistrieri), realizată în același an, adaptează o melodramă veristă de mare succes, a lui Roberto Bracco, despre fata unui cîntăreț cerșetor și orb, ce este sedusă — ca și altădată mama sa — de un bogat aristocrat. În *Pierduți*... „prezentarea celor două medii contrastante, cel al fastului și cel al mizeriei, l-a condus pe realizator să utilizeze montajul prin contrast, anunțîndu-i astfel atît pe puternicul Griffith, cît și pe inspiratul Pudovkin. [...]. Cu o simplitate și o claritate în iluminare care se armonizează perfect cu realismul general de care e impregnată întreaga operă, cu o coerență stilistică perfectă, realismul filmului se accentuează pe parcursul povestirii, pînă la a se autodepăși, pentru a deveni metaforă și semnificație" (U. Barbaro). Filmul marchează strălucit existența vocației realiste a cinematografului italian încă în epoca începuturilor. Cvasiignorat de contemporani, considerat multă vreme definitiv pierdut, redescoperirea sa la începutul anilor '40 și studierea sa la „Centro Sperimentale" au avut o influență deosebită în geneza neorealismului.
iun. — Perspectiva foarte apropiată a războiului este intuită și în lumea cinematografică. Un film cu mesaj pacifist, *Maudite soit la guerre!* /Blestemat fie războiul !/, realizat în Belgia de către Alfred Machin și terminat încă din 1913, găsește, în fine, un distribuitor. Altul, realizat în Danemarca, de către Holger Madsen — *Ned Med Vaabnene!* /Jos armele! /, — va mai aștepta trei ani pînă a putea fi prezentat. În schimb, proliferează filme care anticipează acțiunile războinice, pregătind terenul pentru ceea ce se va întîmpla, cum este, de pildă, filmul *England's Menace* /Anglia în pericol/ (r. Harold Shaw).
iun. — Inaugurarea primului „Drive in" (cinematograf în aer liber pentru spectatori în automobile) din S.U.A. — „Ebbet Field Theatre" — cu filmul lui T. Ince, *The Wrath of the Gods*/Mînia zeilor/ (a. Sessue Hayakawa, Tsuru Aoki), melodramă desfășurată pe fondul unui cataclism (o erupție vulcanică), dimensionat simbolic ca o intervenție a destinului menită s-o pedepsească pe eroină.

aug. 1 — Germania declară război Rusiei. Sistemul general de alianțe care leagă marile puteri duce la dezlănțuirea primului război mondial. La *3 august*, Germania declară război Franței; la *4 august*, Marea Britanie declară război Germaniei. În aceeași lună, filmul de montaj *The Cause of the Great European War* /Cauza marelui război european/ (r. George Pearson) evocă evenimentele legate de declanșarea războiului. Împreună cu desenul animat *Peace and War — Pencillings* /Pacea și Războiul — Schițe/ (r. Harry Furniss), acest film deschide amplul capitol al filmului de război din producția cinematografică britanică. Pînă la armistițiul general din decembrie 1918, în toate țările beligerante se vor produce numeroase filme cu tematică de război, filme de propagandă și melodrame patriotice, filme politice de animație, pamflete cinematografice și filme de montaj.

sept. 25 — Actrița poloneză Pola Negri, viitoare stea a cinematografiei mondiale, debutează în *Niewolnika Zmysłow* /Sclava simțurilor/ (r. Jan Pawlowski). „Pentru prima dată apărea în filmul polonez o actriță care, prin mimica, gestul și jocul său, reușea să impună cu forță, să transmită

stările sufletești" (J. Toeplitz). Pînă în 1917, actrița va mai juca în alte șapte filme poloneze produse de casa „Sfinx".
nov. 14 — Moare, ca prizonier de război, într-un lazaret francez, tînărul regizor german Stellan Rye (n. 14 iun. 1887), originar din Danemarca, realizatorul cîtorva dintre cele mai importante opere ale cinematografului preexpresionist german: *Studentul din Praga*, *Casa fără ușă*, *Ewinrude* (1913) și *Ochii lui Ole*, *Brandis* (1914).
dec. 29 — Pr. *The Clutching Hand* /Mîna care ucide/, primul episod al serialului în 36 de episoade *The Exploits of Elaine* /Aventurile Elainei/ (r. Louis Gasnier, Donald Mackenzie; a. Pearl White). Acest serial american va cunoaște cel mai mare succes în Europa. Versiunea franceză, intitulată *Misterele New York-ului* (22 episoade), va fi dublată de un foileton de Pierre Decourcelle, în ziarul parizian „Le Matin". „Amalgam necronologic al episoadelor serialului american, *Misterele New York-ului* reprezintă triumful acțiunii prin care se ajunge la o poezie a mișcării gratuite. Acțiunea pentru acțiune, într-o farandolă, în care, sub conducerea unei tinere femei atletice, se aruncă rapide pete de lumină asupra unor personaje stranii." (A. Kyrou).
— La realizarea seriei *Bobby Bump*, animatorul american Earl Hurd introduce metoda foilor de celuloid transparente, care va revoluționa animația (brevet, împreună cu animatorul John Randolph Bray). „El trasează personajele în mișcare pe foi de celuloid transparent și le suprapune pe fundaluri în acuarelă. Astfel, un singur decor poate fi utilizat pentru o întreagă scenă, ca un decor de teatru. Înainte de Hurd, animatorul era forțat să deseneze fundalul pe fiecare desen. Acest procedeu a permis ca mai mulți artiști să lucreze concomitent pe fiecare desen al filmului" (W. Disney).
— În Columbia, frații Donato și Vincente Di Domenico realizează un documentar biografic despre eroul național, generalul Rafael Urife. Tot ei vor produce, în 1919, un alt film important pentru începuturile producției naționale columbiene, metrajul mediu *Tierra Caucana*.

1915

ian. 15 — Berlin: pr. *Golem* (r. Henrik Galeen; a. Paul Wegener, Lyda Salmonova), cea dintîi versiune cinematografică a celebrei legende medievale despre automatul care se revoltă împotriva autorității și împotriva propriului său creator. În continuarea tentativelor danezilor Holger Madsen și Urban Gad și a influențelor expresionismului din pictură și literatură, el poate fi considerat ca veritabil precursor al școlii cinematografice expresioniste. Alte filme cu aceeași temă sînt realizate în 1920 (r. P. Wegener) și 1936 (r. J. Duvivier).
ian. 23 — Sofia: pr. comediei *Balgaran e galant* /Bulgarul e galant/ (r. Vasil Ghendov), primul film de ficțiune realizat în Bulgaria. O femeie tînără își bate joc de un curtezan obraznic, tocîndu-i banii și nervii și lăsîndu-l apoi cu buzele umflate.
ian. — Actrița americană Theda Bara (Theodosia Goodman) debutează în *A Fool There Was* /A fost odată un nebun/ (r. Frank Powell), după poemul lui Kipling „The Vamp". Prima vampă a cinematografului american, menită să concureze „femeile fatale" din cinematograful european al epocii. „Chiar și în America, voga filmelor și a tipului creat de Theda Bara („femeia nimănui", în opoziție cu tipul creat de Mary Pickford — „logodnica tuturor") a trecut repede, după succesul celor 40 de filme

interpretate de ea în numai trei ani. Aceasta pentru că genul ei nu găsește terenul pe care să fie cultivat: dacă „logodnica tuturor" a creat o adevărată dinastie, „femeia nimănui" a rămas unică. Făcînd abstracție de peliculele cu Mae West, se poate spune că, după Theda Bara, sensul banal și profund al chemării senzuale a dispărut, practic, din producția americană, cel puțin pînă în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial" (L. Jacobs).

febr. 1 — Chaplin își începe perioada „Essanay" cu *His New Job* /Charlot debutează/. Vor urma 13 filme, cele mai importante dintre ele fiind: *Charlot, boxer, Vagabondul, Charlot la bancă*. Este etapa în care Chaplin stabilește legături trainice cu cîțiva dintre cei mai prețioși colaboratori ai săi (operatorul Rollie Totheroh, cu care va lucra pînă în *1952*, actorii Edna Purviance, Ben Turpin și Leo White) și-și reînnoiește estetica. „Cea mai mare parte a filmelor „Essanay" sînt perfect construite. Fiecare aventură ne este înfățișată, apoi dezvoltată și desăvîrșită cu o remarcabilă virtuozitate. Acum, Chaplin introduce pentru prima oară în comedie elemente dramatice. Înainte, știam că Charlot există. Acum, știm că, dincolo de aparența comică, înăuntrul acestui soi de obiect mobil, bate o inimă" (P. Leprohon).

febr. 1 — În S.U.A., William Fox constituie societatea de producție și difuzare „Fox Film Corporation", companie foarte prosperă în anii filmului mut. Lucrează atît pe Coasta de Est (studioul de la Flushing, New York), cît și pe cea de Vest (din 1917 la Hollywood). Director artistic și regizor principal al firmei: James Gordon Edwards, care reprezintă în cinematograful american al anilor 1914—1920 „stilul italian" de tip Guazzoni, Caserini. El conduce o echipă de realizatori prolifică: Colin Campbell, Raoul Walsh, Jack Conway și Harry Millarde.

febr. 8 — Los Angeles: pr. *Birth of a Nation* /Nașterea unei națiuni/ (r. D. W. Griffith; i. Billy Bitzer; m. Joseph Carl Breil; a. Henry B. Walthall, Mae Marsh, Josephine Cromwell, Lillian Gish, Elmer Clifton, Robert Harron, Donald Crisp, Raoul Walsh). Contribuție remarcabilă la cristalizarea limbajului cinematografic, filmul lui Griffith este totodată un document al furiei rasiste a Ku Klux Klan-ului, prezentat, în mod inacceptabil, ca salvator al națiunii americane. Filmul înfățișează istoria a două familii de proprietari din Sud, pentru care războiul de secesiune reprezintă o ispășire fără vină. Forțele principale în conflict sînt, pe de o parte, armata de negri, care amenință cu distrugerea totală, ducînd pretutindeni abuzul, violul și crima, iar pe de altă parte, Ku Klux Klan-ul. Deși primitivă, greoaie în multe privințe, epopeea lui Griffith, privită exclusiv din punctul de vedere al limbajului filmic, cuprinde episoade de valoare antologică: moartea tînărului ofițer alb ucis de un negru; descrierea patetică a bătăliei de la Petersburg; incendiul Atlantei; magistrala imagine a cîmpului de luptă acoperit cu morți; montajul, care alternează, în final, panica familiei asediate și apropierea ritmată, de galop, a Klan-ului. Filmul, care pe planul ideilor se dovedea conform poziției segregaționiste a autorului romanului ecranizat, reverendul Thomas Dixon, a fost boicotat în numeroase orașe americane și a fost interzis în multe țări. „Exceptînd orice considerații privind felul în care filmul tratează relațiile dintre albi și negri, ceea ce a stabilit aici Griffith cu această operă a sa este că filmul, în general, nu va mai fi numit pe mai departe cu acea vorbă de ocară „pîlpîire", cu care era gratificat deseori. Cu *Nașterea unei națiuni*, filmul a fost recunoscut ca o formă a artei, cea mai persuasivă și penetrantă a

timpului nostru. Și aceasta, la numai 20 de ani de la prima demonstrație publică a lui Edison" (A. Knight).

febr. 13 — În Rusia sînt prezentate la concurență două adaptări ale capodoperei lui Tolstoi: *Voina i Mir* /Război și pace/, cea dintîi semnată de Vladimir Gardin și Iakov Protazanov, cea de-a doua, *Natașa Rostova*, de Piotr Ciardînin. Alte ecranizări: în 1955, în S.U.A. (r. King Vidor) și în 1965, în U.R.S.S. (r. Serghei Bondarciuk).

febr. 25 — Sînt inaugurate la San Fernando, lîngă Los Angeles, pe un teren de 230 de hectare, studiourile gigant „Universal City". Prima veritabilă „citadelă a cinematografului" consemnează începutul producției industrializate hollywoodiene; pentru prima dată vizitarea studiourilor cinematografice în plină activitate devine obiect de „spectacol" și sursă de venituri.

febr. — Brevet pentru procedeul american utilizînd filtre selectoare „tehnicolor" obținut de inginerii din Boston: Herbert T. Kalmus, D. F. Constok și W. B. Westcott. Primul film experimental utilizînd acest procedeu, intrat în difuzare în 1916, filmul experimental de metraj mediu *The Gulf Between* /Prăpastia/ (r. Tom Gibson) dă rezultate încurajatoare.

febr. — Se creează „Serviciul fotografic și cinematografic al armatei franceze". Din *iulie 1916*, reportajele cinematografice de front reușesc să filmeze războiul din ce în ce mai aproape, operatorilor permițîndu-li-se accesul și în linia întîi a luptelor. Concomitent, cenzurarea materialelor filmate de către autoritățile militare se va înăspri. Serviciul va funcționa pînă în 1920 și va servi ca model pentru unități similare în cadrul tuturor armatelor țărilor Antantei.

iun. 20 — Harry F. Aitken, Adam Kessel și Charles O. Bauman constituie societatea „Triangle Corporation", menită să stabilească o bază financiară consolidată pentru firmele producătoare „Majestic", „Kay-Bee" și „Keystone", o direcție generală și un organism comun de distribuire a filmelor. Casele producătoare își păstrează autonomia, avînd fiecare cîte un regizor important ca director artistic: D. W. Griffith la „Majestic Triangle", Thomas Ince la „Triangle Kay-Bee", Mack Sennett la „Triangle Keystone". Pentru a-și onora deviza „Cele mai mari filme — cei mai importanți realizatori", „Triangle" angajează la cele trei case producătoare peste 50 de regizori deja afirmați sau pe cale de afirmare (Walter Edwards, Scott Sydney, Franck Borzage, Alan Dwan, Jack Conway, John Emerson, Raoul Walsh și alții), precum și operatori (Billy Bitzer, J. August, Cl. De Vinna), scenariști (Anita Loos, Fr. Woods, Gardner Sullivan) și actori (Douglas Fairbanks, Lillian și Dorothy Gish, Norma și Constance Talmadge, William Hart, Gloria Swanson, Chester Conklin, Fatty Arbuckle, Buster Keaton, Mabel Normand și alții). Primul program „Triangle" (23 septembrie 1915) cuprinde: *Nașterea fierului* (r. Reginald Barker), *Mielușelul* (r. William Christy Cabanne); *Valetul meu* (r. Mack Sennett). În perioada 1915-1917, „Triangle" devine cea mai puternică societate americană de producție (circa 700 de filme).

aug. 22 — Actrița rusă Vera Halodnaia debutează în filmul *Pesni torjestvuiușcei liubvi* /Cîntecul dragostei triumfătoare/ (r. Evgheni Bauer), ecranizare după Turgheniev. „Părul ei negru, paloarea feței accentuată de un machiaj alb, dar mai ales ochii furtunoși, verzi ca sticla — ochii despre care actrița spunea că sînt „pîinea ei" — constituie o imagine izbitoare. Marele ei succes s-a bazat pe maleabilitatea deosebită în mîinile unor regizori inteligenți, pe calitățile unei figuri grațioase ce permitea

filmarea din aproape orice unghi" (J. Leyda). Face o carieră de scurtă durată, deoarece moare în plină glorie, în martie 1918, la Odessa, în timpul unei epidemii de gripă. **Flm:** *Viață pentru viață* (1916); *Femeia care a inventat dragostea* (1917); *Cadavrul viu* (1918).

oct. 15 — Pr. *The Battle Cry of Peace* /Strigătul de luptă al păcii/ (r. J. S. Blackton, Wilfred North). Primul film de propagandă în favoarea intrării S.U.A. în războiul împotriva Germaniei. Film violent antigerman, de ficțiune politică: trupele germane invadează noul continent, flota germană ajunge în portul New York, doborînd zgîrie-norii ca pe niște gigantice castele de cărți de joc. Este primit cu emoție, dar și cu destulă suspiciune. Partizanii neutralității dezvăluie legăturile dintre filmul lansat cu o publicitate senzațională și cercurile politice, militare și industriale, îndeosebi fabricanții de armament. Pe plan cinematografic, reacția neutralistă se va concretiza în cîteva filme importante produse în 1916: *Civilizație* (r. Thomas Ince); *Intoleranță* (r. D. W. Griffith); *Logodnice de război* (r. Herbert Brenon). „Violente rechizitorii antimilitariste, aceste filme sînt ecoul opiniei publice, denunțînd, în stilul de spectacol al vremii, inutilitatea războiului, distrugerile și tragediile sale" (L. Jacobs).

nov. 13 — Primul episod din serialul francez *Les Vampires* /Vampirii/ (r. Louis Feuillade; a. Musidora, Jean Aymé, Marcel Levesque). Concomitent cu cele zece episoade se publică foiletonul în „Le Petit Parisien". „O capodoperă născută din hazard și instinct, de o remarcabilă frumusețe clasică, cu un umor caustic și o poezie sumbră" (F. Lacassin). Scenariul acestui roman-foileton, improvizat în cursul turnării, urmărește peripețiile extravagante ale unei asociații criminale, ai cărei membri îmbrăcau, pentru a se pierde în întuneric, maiouri negre.

dec. 1 — Pr. *Portret Doriana Greia* /Portretul lui Dorian Gray/ (r. Vsevolod Meyerhold, Aleksandr Levițki; d. Vladimir Egorov; a. Varvara Ianova, Mihail Doronin, V. Meyerhold). „Am dorit să aduc pe ecran ritmul specific al gesturilor, care corespunde legilor generale ale ritmului, utilizînd cît mai bine posibil efectele de lumină proprii cinematografului. Prima mea sarcină este să întreprind cercetări asupra metodelor cinematografului, metode încă ignorate și neutilizate", declara cunoscutul om de teatru, la prima sa experiență cinematografică. Considerată de unii istorici ca cel mai important film rus realizat înainte de Revoluția din februarie 1917, ecranizarea romanului omonim de Oscar Wilde urmărea în viziunea lui Meyerhold „utilizarea tuturor mijloacelor pentru a umple această povestire simbolică cu un lux decadent și o subtilă oroare" (J. Leyda).

— Actrița italiană Pina Menichelli se afirmă în filmul *Il fuoco* /Focul/ (r. Giovanni Pastrone; a. Febo Mari) — romanul dragostei dintre o castelană excentrică și un pictor tînăr — drept una dintre cele mai ilustre dive ale cinematografului mut, pe care presa vremii o definește: „simplă, armonioasă, senzuală, cea mai tulburătoare dintre vedetele adulate de public. De o frumusețe neliniștitoare și provocatoare, subțire, înaltă, somptuos îmbrăcată, hieratică în atitudini și lentă în gesturi, ea e născută pentru filmul de dragoste."

— Filmul lui Gustavo Serena, *Assunta Spina* /Puntea suspinelor/, adaptare a unui roman de Salvatore di Giacomo, ce-și plasează acțiunea în lumea interlopă din Neapole, impune în rolul titular o mare actriță de cinema, Francesca Bertini, interpretă aici a unui personaj dominat de instinct, straniu, orbit de patimă și purtînd cu sine, fără să vrea, propria-i distrugere și a tuturor celor îndrăgostiți de ea. „Dacă Borelli era frumusețea intangibilă, Bertini era femeia adevărată, aderînd la viața cartierelor populare, dar și la aceea a saloanelor luxoase, în care evoluează personajele lui Sardou. Supersensibilă, ea își valorifică expresivitatea imediată în reprezentarea pasiunilor umane eterne: dragoste, ură, disperare, fericire, credință, cruzime" (Maria Adriana Prollo). **Flm:** *Trubadurul* (1909); *Salomeea* (1913); *Dama cu camelii* (1915); *Tosca* (1918); *Monte Carlo* (1927).

1916

ian. — Primul episod al serialului american *The Graft* /Corupția/ (r. George A. Lessey, Richard Stanton). Caracteristic pentru momentul campaniei antitrust, lansată de președintele democrat Woodrow Wilson, serialul, ale cărui douăzeci de episoade poartă titluri edificatoare — „Trustul morții", „Trustul prafului de pușcă", „Escrocii de la Asigurări", „Pirații finanței" — demască tirania trusturilor, în contrast cu instituțiile americane direct angajate în lupta împotriva monopolurilor.

febr. 26 — Chaplin semnează contractul cu societatea „Mutual" pentru realizarea a 12 filme de cîte două bobine, în decurs de un an. Primul dintre ele, *The Floor Walker* /Charlot, șef de raion/, intră în distribuție în *mai 1916*. Seria „Mutual" marchează evoluția ireversibilă a artei lui Chaplin și cristalizarea mitului lui Charlot prilejuiește apariția universului lui Charlot. „Tocmai de aici derivă importanța ei în contextul întregii creații a autorului. Cu atît mai mult cu cît schița primară e imediat definitivată. Cele mai bune filme ale seriei — *Charlot, polițist*, *Cămătarul*, *Emigrantul*, *Muzicantul* — au valoare de prototip. De acum înainte, strada, maidanul, dugheana «marcă Mutual» le vom regăsi în toate operele următoare; caracterele și tipurile sociale, de asemenea" (P. Leprohon).

apr. 19 — Moscova: pr. *Pikovaia Dama* /Dama de pică/ (r. Iakov Protazanov; a. Vera Orlova, V. Pșilitnevski), film care îl va impune în întreaga Europă pe actorul Ivan Mosjuhin.

iun. 11 — Madrid: pr. serialului spaniol în opt episoade *Barcelona y sus Misterios* /Barcelona și misterele sale/ (r. Alberto Marro) — cel mai reprezentativ dintre filmele spaniole de acest gen.

iun. 14 — Ciudad de Mexico: pr. *En defensa propria* /În legitimă apărare/ (r. Joaquin Coss) inaugurează producția casei „Azteca Film".

aug. 4 — București: semnarea Tratatului de alianță dintre România și puterile Antantei, consemnînd intrarea României în război. Cinematografic, campania militară desfășurată din a doua jumătate a anului 1916 este oglindită, pentru început, doar sporadic (în special în filmările corespondentului de război al casei „Pathé", operatorul Georges Ercolle, sau în cele realizate de operatorul Serviciului fotografic aerian al armatei, Gheorghe Ionescu).

sept. 5 — New York, „Liberty Theatre": pr. *Intolerance* /Intoleranță/ (r. D.W. Griffith; i. Billy Bitzer, Karl Brown; d. Frank Wartman; a. Mae Marsh, Robert Harron, Constance Talmadge, Bessie Love, Lillian Gish, Sam de Grasse, Margery Wilson, Erich von Stroheim). Primul film de sinteză istorico-filozofică, capodoperă a începuturilor cinematografiei, contribuție substanțială la formarea limbajului filmic. Patru istorii diferite se desfășoară concomitent, într-o împletire de episoade ce întrerup mereu cronologia fiecărei povestiri, pentru a face loc celorlalte: I. „Mama și legea" prezintă aspecte din luptele greviste ale anului 1911, urmărind destinul unui tînăr muncitor învinuit pe nedrept de crimă și

salvat, în ultima clipă, înainte de execuţie; II. „Noaptea Sfîntului Bartolomeu" descrie pieirea unui cuplu de tineri hughenoţi ucişi la Paris, în timpul masacrului pus la cale de Caterina de Medicis. III. „Patimile lui Cristos" transpune motivul metafizic al calvarului, ideea nedreptăţii şi a cruzimii; IV. „Poveste din Babilon" reconstituie un complot de la Curtea lui Balthazar ce culminează cu invadarea Babilonului, atacat şi cucerit de către perşi. Acestor acţiuni întreţesute, li se adaugă o imagine-simbol a timpului, veşnic altul şi veşnic acelaşi: o femeie care leagănă un copil. Costul total al realizării — două milioane de dolari, cifră-record pe care nu o va mai atinge nici un alt film, pînă în 1926. Din cele o sută de mii de metri negativ turnaţi, regizorul montează iniţial o variantă de nouă ore, apoi alta de cinci ore şi apoi alta, finală, cea difuzată, de trei ore şi 40 de minute. Primit cu un deosebit interes de critică şi de publicul intelectual, filmul cunoaşte un evident eşec în întîlnirea cu marele public, derutat de forma revoluţionară şi refractar, în noile condiţii, la mesajul său. Retras treptat din circulaţie ca inoportun, *Intoleranţă* va deveni cel mai mare eşec financiar din istoria cinematografului. Cauzele şi implicaţiile acestui eşec, dar şi imensa forţă novatoare a filmului, fac obiectul a numeroase analize întreprinse de istoricii de cinema. „Conceput în plină campanie electorală a preşedintelui Wilson, *Intoleranţă* era, ca şi *Civilizaţie*, un protest împotriva mizeriilor războiului. Acest protest se extindea la diverse forme de injustiţie socială: represiunea sîngeroasă a grevelor, persecuţiile contra nonconformiştilor, erorile judiciare, intoleranţa religioasă. În ansamblu, filmul era o apologie a nonviolenţei, un apel la menţinerea păcii, o propagandă pentru ca America să nu participe la luptele din Europa. Un film pacifist, a cărui premieră coincide aproape cu intrarea S.U.A. în război. Or, schimbarea aceasta politică face aproape şocant pentru opinia publică un asemenea rechizitoriu împotriva violenţei şi a războaielor. De aceea, primirea făcută filmului a fost foarte rezervată. Dar, mai mult decît toţi aceşti factori, forma neobişnuită întrebuinţată de Griffith este aceea care a determinat eşecul comercial al filmului. Realizatorul s-a lăsat furat de noua concepţie asupra naraţiunii, de un simultaneism pe care spectatorul nu era capabil încă să-l înţeleagă şi să-l asimileze" (G. Sadoul). „Operă barocă, confuză şi genială, în avans cu zece ani faţă de cinematograful vremii sale, *Intoleranţă* a fost producţia cea mai arbitrară încercată vreodată. Marea sa slăbiciune e că a fost realizat în 1916, adică într-o epocă în care nici geniul lui Griffith, nici limbajul filmic nu erau în măsură să domine un asemenea subiect, o epocă în care motivaţiile trebuiau să fie melodramatice pentru a fi înţelese de către public. Există în acest film un constant decalaj între o concepţie revoluţionară, o structură ultra-modernă, un ritm uluitor, o ambiţie suverană şi slăbiciunile unei construcţii dramatice fondate pe motivaţii imposibile şi fundamental convenţionale. [. . .] Influenţa filmului a fost considerabilă. Şi nu numai asupra cinematografului, ci şi asupra literaturii, pentru că acestui film romanul anglo-saxon îi datorează construcţiile acronologice şi salturile în timp/spaţiu, în care vor excela ulterior Dos Passos, Faulkner, Huxley, Virginia Woolf şi alţii, construcţii romaneşti pe care le-am căuta, în van, înainte de 1916" (J. Mitry). „*Intoleranţă* este cel mai însemnat film produs vreodată. Prin forma lui originală, şi prezentat aşa cum se cuvine, este o capodoperă de concepţie şi de execuţie creatoare, care stă alături de opere de artă de talia Simfoniei a IX-a, de Beethoven, a «Coborîrii de pe cruce», de Rembrandt, a «Monnei Lisa», de Da Vinci, de sculpturile Parthenonului sau de opere literare de talia romanului lui Tolstoi, «Război şi Pace», a poemelor lui Whitman şi de «Hamlet» al lui Shakespeare" (Th. Huff).

sept. 11 — Corifeul futurismului italian, Filippo Tomaso Marinetti, împreună cu Bruno Corra, Emilio Settimelli, Arnaldo Ginna şi alţii, lansează primul „Manifest al cinematografului futurist", în care scriu: „Trebuie să eliberăm cinematograful, ca mijloc de expresie, pentru a face din el instrumentul ideal al unei arte noi, infinit mai vastă şi mai subtilă decît toate cele existente. El va fi pictură, arhitectură, sculptură, cuvinte în libertate, muzică de culori, linii şi forme, îngrămădire de obiecte şi realitate haotizantă". În aceeaşi lună, filmul lui Anton Giulio Bragaglia, *Perfido incanto* /Farmec perfid/ se afirmă ca primul film futurist italian.

oct. 30 — Ca urmare a unei invitaţii primite din partea firmei „Essanay" (contract de 5.000 de dolari pe săptămînă pentru regia şi interpretarea a 12 filme de două-trei bobine într-un an), Max Linder se îmbarcă pentru Statele Unite. La bordul navei, el începe turnarea primului dintre filmele sale americane, avînd ca subiect peripeţiile comice ale lui Max, pornit să cucerească America: *Max Comes Accross* /Max trece oceanul/. Primit triumfal, el începe turnările mai întîi la Hollywood, apoi la Chicago; îmbolnăvindu-se în vara anului 1917, nu poate realiza însă mai mult de trei filme. Experienţa Linder, cu deficitul ei de 87.000 de dolari, va contribui şi ea la falimentul firmei „Essanay".

oct. — În Statele Unite se constituie compania producătoare „Goldwin Pictures". După un început de activitate în studiourile de la Fort Lee (New Jersey), compania, a cărei emblemă este un leu, va trece din *iunie 1918* în studiourile proprii de la Hollywood. Primul film al acestei companii: *Polly of the Circus* /Polly de la circ/ (r. Charles T. Horan) — pr. *16 septembrie 1917*.

oct. — „Serviciul cinematografic al armatei franceze" îşi extinde activitatea, sub conducerea lui Charles Delac şi a lui René Jeanne. Se începe editarea periodică de actualităţi, sub titlul *Les Annales de la Guerre* /Analele războiului/, cît şi difuzarea unor ample documentare şi reportaje de front.

— Inginerul englez Paul Nipkow întreprinde, la Londra, primele experienţe de transmitere a imaginii la distanţă.

— Primul succes al actorului şi regizorului italian Emilio Ghione, cu foiletonul cinematografic *Za la Mort*. „Faimosul personaj creat de el reprezintă tipul apaşului sentimental, care trăieşte în violenţă, dar o urăşte, răpeşte prinţesele, dar iubeşte florile, persecută văduvele, dar protejează orfanii, delincventul şic, durul cu inimă simţitoare, totdeauna în frac, cu fular alb şi cu pelerină neagră. Masca sa, cu trăsături ascuţite şi esenţiale, rămîne una dintre cele mai straniu-fotogenice imagini pe care ecranul le-a oferit spectatorului" (R. Paolella).

— Primul film italian de animaţie, *La guerra e il sogno di momi* / Războiul şi visul păpuşilor/ (r. Segundo de Chomón, Giovanni Pastrone).

— Un succes al cinematografului german al anului, interpretarea lui Olaf Fonss în serialul fantastic *Homunculus* (r. Otto Rippert, Albert Neuss), al cărui erou este un fel de supraom, dotat cu puteri magice, menit să domine lumea prin inteligenţa sa rece şi lucidă, prin absenţa oricăror sentimente umane şi a oricăror scrupule. La un nivel mai elevat,

această temă, formulată pentru prima oară aici, o vom regăsi în deceniul următor în *Cabinetul doctorului Caligari*, *Nibelungii*, *Faust* și *Metropolis*.

— La Cracovia, pictorul și filozoful Feliks Kuczkowski realizează primele filme de animație poloneze, *Flirt Krzeselek* /Amorul celor două scaune/ și *Luneta ma dwa konce* /Luneta cu două capete/.

— În Rusia, an de vîrf pentru producția cinematografică: 500 de filme, față de 231, în 1914, și 372, în 1915. Nu este un fenomen singular, deoarece apetența publicului pentru această distracție ieftină, cît și nevoile propagandei, contribuie la sporirea producției mondiale de filme, în ciuda dificultăților provocate de război.

— Fostul caricaturist și autor de benzi desenate, Larry Semon, devine una dintre vedetele comediei burlești americane. Personajul său — în Franța, Zigotto, în Italia, Ridolini — este o replică a celui creat în Europa de André Deed, o siluetă de clown cu melon, cu pantaloni imenși, prea largi și prea scurți, atîrnați de bretele late, cu o cămașă cu mîneci scurte, ieșindu-i din nădragi pe toate părțile, cu obrazul dat cu făină și cu un nas fals, lipit pe figura ascuțită. Un comic mecanic și absurd, adăugînd gagurilor tradiționale ale music-hall-ului, circului și acrobației, trucajul și gagurile specifice animației. Succesul pe care îl va înregistra *în anii 1917—1920* face din Semon un concurent al lui Lloyd, Fatty și chiar Chaplin. După *1920*, odată cu trecerea la filme de două bobine, majoritatea peliculelor sale sînt regizate de Norman Taurog. Lungmetrajele din anii 1924-1925 vor marca atît epuizarea succesului, cît și limitele estetice ale comicului său. **Flm**: *Zigotto, boxer* (1916); *Zigotto, mare duce* (1917); *Zigotto, agent vamal* (1918); *Zigotto, șerif* (1919); *Zigotto, băiat de prăvălie* (1920).

— În Japonia, Norimasa Kayeriyama, primul regizor semnificativ din istoria cinematografului nipon, publică volumul „Producerea și fotografierea dramei cinematografice".

— În Egipt se constituie societatea „Sacca Film". Se vor produce cîteva filme de scurtmetraj, printre care *Kharaf El Bady* /Onoarea beduinului/ (r. U. Rossi), iar în *1918* un film de ficțiune de lungmetraj, *El Hawya* /Către abis/ (r. F. Osato).

1917

ian. 19 — Paris: pr. primului episod al serialului *Judex* (r. Louis Feuillade; i. Guérin; a. René Cresté, Musidora, Yvette Andréyor). Foileton în „Le Petit Parisien". Ținînd seama de criticile aduse serialelor anterioare, potrivit cărora ar „demoraliza" publicul în anii de război, Feuillade și scenaristul său Arthur Bernède fac din Judex un justițiar, „un misionar, a cărui viață este dedicată protejării celor slabi — deci, cei buni — și pedepsirii celor răi, sarcină nobilă căreia îi sacrifică totul, în afară de dragostea sa. Eroul jură să-și răzbune tatăl împins la ruină și la sinucidere de către un cămătar fără scrupule. Inflexibilul justițiar se va îndrăgosti însă tocmai de fata cămătarului" (F. Lacassin). Filmul depășește în popularitate serialele precedente, dar încă din acest moment critica sesizează pericolul ce-l reprezintă pentru artistul Feuillade cantonarea în acest gen.

ian. 22 — *Easy Street* /Charlot, polițist/ (i. Rollie Totheroh; a. Charles Chaplin, Edna Purviance, Eric Campbell). Genială satiră chapliniană ce-și plasează acțiunea într-un cartier rău famat din Londra, unde veșnicul vagabond Charlot, de dragul unei frumoase misionare din „Armata

Salvării", se angajează polițist pentru a restabili ordinea pe „strada Liniștii". „Filmul e afirmarea mitului lui Charlot prin «negativul» său. Căci ce poate fi mai nepotrivit pentru Charlot decît uniforma de polițist, anti-Charlot-ul prin excelență. Și, în măsura în care Charlot face să triumfe ideea pe care o încarnează, ghicim că Chaplin a mizat aici pe ironie. Aceasta atinge, de altfel, sublimul în ultima secvență: pe «strada Liniștii» domnește pacea, grație înțelegerii dintre Poliție și Religie" (A. Cavallier).

ian. 29 — Pr. filmului suedez *Terje Vigen* (r. V. Sjöström; i. Julius Jaenzon; a. V. Sjöström, August Falk, Edith Erastoff). Inspirat de un poem de H. Ibsen, filmul povestește viața unui pescar, blocat de către o escadră engleză cu întreaga sa familie, pe coasta Norvegiei, în timpul răscoalelor napoleoniene. Forțînd blocada, pescarul cade prizonier, îi pierde pe cei dragi, decide să se răzbune, dar, în final — reintrînd în viață, redobîndindu-și calmul — iartă totul. „Filmul a reușit să traducă cinematografic poemul marelui norvegian. Intensitatea sentimentelor și ritmurile vieții, totul se regăsea în filmul acesta, care reprezintă Arta cu A mare, din motive mai serioase decît o bună regie, un joc perfect al interpreților și o imagine fără cusur. El arată că filmul suedez s-a angajat pe calea artei profunde, către o glorie veritabilă". (T. Dahlin). Considerat ca o cotitură în istoria cinematografului suedez, *Terje Vigen* reprezintă totodată prima operă importantă în creația regizorală a lui Sjöström.

ian. — Ia ființă la Iași „Serviciul fotocinematografic al armatei române"; comandant: ofițerul francez originar din România, locotenentul Jean Oliva. Activitatea intensă desfășurată de operatorii acestui prim organism cinematografic de stat — printre care Constantin Ivanovici și Tudor Posmantir, devine publică la 2 mai 1918, cînd la Teatrul Național din Iași este prezentat primul documentar, *Frontul român*.

mart. 1 — În Rusia, zguduită de revoluția burghezo-democratică, activitatea cinematografică nu stagnează. Începe montajul unui film de strictă actualitate, *Velikie dni Rossiiskoi Revoliuții s 28.II. po 4.III.1917 goda* /Marile zile ale Revoluției ruse din 28.II—4.III.1917/ (r. M. Bonci-Tomașevski, Viaceslav Viskovski). Filmul cuprinde imaginile luate de reporterii Aleksandr Levițki, Samuel Benderski, Evgheni Slavinski, martori ai evenimentelor revoluționare. Încep să fie difuzate atît filme antițariste, de orientare burgheză sau anarhistă — *Forțe obscure: Grigori Rasputin și acoliții săi* (r. S. Veselovski), cît și filme despre revoluție și revoluționari — *Revoluționarul* (r. Evgheni Bauer), *Să nu mai curgă sînge!* și *Andrei Kojuhov* (ambele în regia lui Iakov Protazanov). „Din totalul celor 240 de filme produse în *1917*, mai mult de jumătate vor avea ca temă atentatele anarhiste și biografia socialiștilor revoluționari" (J. Leyda). Pentru a filma evenimentele autentic revoluționare și a realiza pelicule care să oglindească punctul de vedere bolșevic, Sovietul muncitorilor și țăranilor din Moscova își creează, la *15 martie*, o secție cinematografică proprie. Pe de altă parte, în căutarea unei zone de activitate mai îndepărtată de centrele revoluționare, principalii producători, J. Ermoliev și A. Hanjonkov, decid mutarea studiourilor și a întregii lor producții la Ialta, în Crimeea, unde își vor desfășura activitatea pînă în primăvara anului 1919, cînd vor emigra în Europa Occidentală.

mart. 16 — Moare actorul danez Valdemar Psilander (n. 9 mai 1884) — una dintre vedetele cinematografului european din deceniul al doilea, „actor ce a precedat, în admirația maselor, numele celebre ale Hollywood-ului, trezind gustul pentru filmele plasate în înalta societate. Simplu și grav, surîzînd arareori, purtînd joben și frac și un strălucitor fular alb de mătase în jurul gîtului, el e bărbatul incapabil să strănute în prezența unei femei, adevăratul bărbat, impunător și distins. Într-un anume fel, Psilander îl anticipează pe Rudolf Valentino" (R. Paolella). Protagonist a peste 70 de filme realizate în perioada 1910—1916 de regizorii August Blom, Holger Madsen, A. W. Sandberg, Robert Dinesen. **Flm**: *Portretul lui Dorian Gray* (1910); *La poarta închisorii* (1911); *Balerina* (1911); *Vis negru* (1911); *Predicatorul* (1914); *Clovnii* (1916).

apr. 14 — Cu trei zile înainte de intrarea Statelor Unite ale Americii în război se constituie „Comitetul pentru propaganda prin film în favoarea aliaților" și „Serviciul de actualități cinematografice de război", condus de Charles Urban, și cuprinzînd pe principalii operatori americani. Întregul cinematograf american este mobilizat în favoarea propagandei de război. Marile vedete parcurg America în cadrul campaniei de susținere a „Împrumutului libertății". Filmele violent antigermane se succed și cunosc un considerabil succes de public. Printre ele: *Patru ani petrecuți în Germania, Kaizerul, bestia din Berlin, Micul american.*

mai 1 — La Moscova și Petrograd, operatorii Aleksandr Levițki, Grigori Lemberg, Piotr Novițki, Louis Forestier filmează demonstrațiile muncitorești și, pentru prima oară, pe V. I. Lenin. „De cîte ori se întîlnea cu noi, Ilici ne dădea îndrumări: «Dragi tovarăși, filmați mai mult pe cei care mă ascultă! Filmați-mă mai puțin pe mine și mai mult poporul!»" (E. Tissé).

mai 19 — Barcelona: pr. *La vida de Cristobal Colón y el descubrimento de América* / Viața lui Cristofor Columb și descoperirea Americii / (r. Gérard Bourgeois, Charles Louis Drossner; a. Georges Wague, José Maria Maristani, Leontine Massard). Cost: 1 milion de pesetas. Una dintre cele mai ambițioase realizări ale producției cinematografice spaniole din primele decenii.

iun. — În Franța, D. W. Griffith și colaboratorii săi (operatorul Billy Bitzer, actorii Lillian și Dorothy Gish, Robert Harron și alții) încep să lucreze la filmul de război *Hearts of the World* /Inimile lumii/. Considerat de unii istorici „o melodramă patriotică ce dezamăgește, un film de război foarte plictisitor, cu o povestire rece, anostă și doar cu cîteva scene lirice și de luptă reușite" (G. Sadoul), iar de alții „o vibrantă pledoarie umanitară, primul film de război contra ideii de război, un film ce conține pasaje răscolitoare, de care Abel Gance, King Vidor, G. W. Pabst și Lewis Milestone își vor fi amintit mai tîrziu" (J. Mitry), filmul lui Griffith a cunoscut un incontestabil succes de public (pr. *4 aprilie 1918*, la New York). Cu acest film se va impune și Dorothy Gish, apreciată pentru rolul său ca o adevărată „Chaplin femeie".

iul. 17 — Pe fondul puternicelor mișcări greviste, al chemării cu tot mai puternic ecou la „pace generală, fără anexiuni", și al revoltei din flota militară germană, generalul Ludendorff cere, într-un raport adresat Ministerului de Război din Germania, „urgenta regrupare a tentativelor disparate ale cinematografiei germane", pentru susținerea efortului de război. Primă și imediată consecință, crearea unui serviciu cinematografic unic al armatei germane, B.U.F.A., care instalează pe Fronturile din Est și Vest peste 1 200 de cinematografe de campanie, prin care va difuza filme de montaj și actualități, menite să susțină moralul trupelor. Tot ca o consecință a raportului Ludendorff poate fi considerată și constituirea, în *noiembrie 1917*, a consorțiului „Universum Film Aktiengesellschaft" (U.F.A.), regrupare sub egida importantelor trusturi industriale a circuitelor de săli și firme distribuitoare. Treptat, U.F.A. va absorbi firmele „Messter", „Union Film", P.A.G.U. și B.U.F.A., devenind gigantul cinematografiei germane.

iul. 22 — Moare, la Ialta, în timp ce superviza producția noilor studiouri „Hanjonkov", instalate în Crimeea, regizorul, scenaristul și scenograful Evgheni Bauer (n. 1865), cel care a fost „primul artist adevărat venit spre film, într-o epocă în care, în Rusia, acesta era îndeobște o operă de artizanat" (A. Voznesenski). A realizat pe parcursul a numai trei ani și jumătate mai bine de 60 de filme de toate genurile (comedii, filme patriotice, seriale polițiste și, îndeosebi, drame pasionale — în majoritate cu subiecte contemporane), o operă ce se situează pe plan estetic la nivelul celor mai avansate căutări ale momentului. „Meritul principal al lui Bauer a constat în aceea că a fost primul dintre regizorii ruși care a acordat atenție părții formale a filmului: cadrului decorativ, compoziției cadrului, desenului și ritmului mișcării actorului în cadru. Bauer a fost întemeietorul direcției picturale în cinematograful rus, filmele sale fiind (sau năzuind să fie) tablouri vii pe ecran, pictură în mișcare" (N.A. Lebedev). **Flm**: *Viața în moarte* (1914); *Cîntecul dragostei triumfătoare* (1915); *Viață pentru viață* (1916); *Revoluționarul* (1917).

sept. 23 — Iași, Teatrul Național: pr. filmului de montaj *În jurul ultimelor bătălii de pe frontul român: Mărăști, Mărășești, Oituz*, realizat pe baza materialelor filmate pe front de operatorii „Serviciului cinematografic al armatei" (Tudor Posmantir, Constantin Ivanovici și alții).

sept. — Cu *Over the Fence* /Peste barieră/, Harold Lloyd inaugurează seria care va cuprinde, pînă în 1919, 98 de comedii de o bobină, și va impune treptat un inocent tandru, caracterizat atît prin optimismul său naiv și prin politețea sa remarcabilă, cît și prin silueta sa de neconfundat: costum elegant și canotieră, ochelari mari cu ramă de baga.

sept. — Congresul organizațiilor culturale ale muncitorilor din Rusia (viitorul „Proletkult") adoptă o rezoluție despre cinema, în care se scrie: „Puterea populară ce se va naște, va reuși să facă din cinema o armă autentică și puternică de informare și de difuzare a ideilor în rîndurile clasei muncitoare și ale maselor largi populare, un instrument important al luptei conduse de proletariat pentru a ieși din sclavia artei burgheze".

oct. 9 — Cel mai important film rus al anului, din punct de vedere politic: *Țar Nicolai II . . .* / Țarul Nicolae al II-lea, autocrat al întregii Rusii/ (r. A. Ivonin, Boris Mihin). Filmul, văzut de Lenin, este propus, după Revoluția din Octombrie, pentru difuzare în străinătate, în cadrul propagandei revoluționare a tînărului stat al muncitorilor și țăranilor.

nov. — Falimentul companiei „Triangle". Salariile astronomice plătite unor vedete, eșecul filmului *Intoleranță* și mai ales dificultățile financiare decurgînd din aplicarea intensivă a sistemului de locație în bloc („Block-Booking") stau la baza acestui faliment. Din *iulie 1915* pînă la data falimentului, compania produsese 370 de filme, multe dintre ele repere importante în existența cinematografiei americane și mondiale.

— La Paris, Louis Delluc și Henri Diamant Berger scot revista „Film" primul periodic cu valoare culturală consacrat cinematografului. Ei

reuşesc să strîngă în jurul revistei, ce va apărea fără întrerupere pînă în *1919*, majoritatea scriitorilor pasionaţi de cinema (Colette, Cocteau, Aragon) şi pe cîţiva dintre cineaşti (Abel Gance, Germaine Dulac, Jacques de Baroncelli etc.).

— Ciudad de Mexico: pr. unuia dintre cele mai importante filme mexicane din epoca filmului mut: *La Luz* /Lumina/ (r. Manuel de la Bandera; a. Ema Padilla, Ernesto Agueros).

— În Argentina, datorită eforturilor producătorului José Ferreira, se realizează 15 filme anual, în regia lui Manuel Quiroga, Alberto Traverso şi Mario Campogalliani.

— În Japonia, Eizo Tanaka realizează filmul *Ikiru Shikabane*, ecranizare a „Cadavrului viu", de Tolstoi.

— La Bombay, J. F. Madan creează societatea „Eliphinstone Bioscop Company". Primul film: *Nala Damayanti.*

— În Africa de Sud, Harold Shaw fondează compania „African Film Limited" şi realizează filmul de ficţiune *Winning A Continent* /Cucerirea unui continent/.

1918

ian. 1 — Pr. filmului suedez *Berg Ejvind och Hans Hustru* /Proscrişii/ (r. Victor Sjöström; i. Julius Jaenzon; d. Axel Esbensen; a. V. Sjöström, Edith Erastoff, John Eckman). Inspirat din literatura lui Johann Sigurjönsson, acţiunea filmului se petrece în Islanda secolului al XIX-lea. Dragostea dintre o tînără şi bogată văduvă şi un evadat din închisoare se transformă în ură, sub oprobiul opiniei publice, care îi obligă pe cei doi eroi să se refugieze în munţi, unde vor pieri în condiţii tragice.„Sjöström şi-a clădit drama pe principiile tragediei clasice, concentrînd acţiunea în puţine tablouri. Avem de-a face totodată cu o construcţie simfonică a filmului, care decurge din felul cum sînt topite laolaltă peisajul şi lumina ca participanţi la tragedie. *Proscrişii* este cea mai importantă operă a lui Sjöström şi unul dintre cele mai frumoase filme suedeze" (J. Toeplitz).

ian. 8 — Moare, la Ivry, inventatorul francez Émile Reynaud (n. dec. 1844), pionier al cinematografului mondial. „A creat, înaintea cinematografului, spectacolul de desen animat (program de circa o jumătate de oră), compunînd şi colorînd manual sute de imagini ce vor deveni cele ale desenului animat. [...] Reynaud nu are numai meritul de a fi inventat primul aparat permiţînd lungi proiecţii animate, dar şi pe acela de a-l fi însoţit cu un repertoriu, a cărui valoare artistică şi comercială este comparabilă cu aceea a majorităţii filmelor lui Méliès, de exemplu. El a fost însă un artizan, care nu s-a dovedit capabil să facă faţă oamenilor şi realităţilor noii industrii a imaginilor animate" (G. Sadoul).

ian. — Pr. comediei de lungmetraj *Mickey*, produsă de Mack Sennett (r. F. Richard Jones). Protagonistă, Mabel Normand. Succesul de public obţinut de film — beneficii de 16 milioane de dolari în mai puţin de un an — infirmă prejudecăţile privind lipsa de popularitate a lungmetrajului comic. Pe plan stilistic, *Mickey* marchează pătrunderea umorului şi a ironiei sentimentale în lumea burlescului, prefigurînd una dintre direcţiile fertile ale comediei cinematografice americane, ilustrată ulterior de opera lui Frank Capra.

febr. 8 — Pr. filmului austriac *Der Martyrer seines Herzens, Beethoven Lebens Roman* /Martiriul inimii sale, romanul vieţii lui Beethoven/ (r. Emil Justitz), primul film biografic despre Beethoven, avîndu-l ca protagonist pe Fritz Körtner. Alte filme cu aceeaşi temă: *Nemuritoarea iubire* (Abel Gance, 1936), *Eroica* (W. Kolm-Weltee, 1949), *Rebelul magnific* (Georg Fressler, 1960), *Nepotul lui Beethoven* (P. Morrissey, 1985).

mart. 4 — Sovietul din Moscova emite „Decretul privind introducerea controlului muncitoresc asupra întreprinderilor cinematografice", primul decret al Puterii Sovietice cu privire la cinematograf, menit să împiedice stagnarea activităţilor şi dispersarea bazei materiale a cinematografiei. La *26 martie* se creează „Comitetul cinematografic", care preia toate sarcinile organizatorice şi de îndrumare politică specifice domeniului.

apr. 27 — Pr. *A Dog's Life* /Viaţă de cîine/, primul film realizat de Chaplin pentru „First National"; constituie totodată începutul unei trilogii care va prelua „cele trei chipuri ale artei clasice: tragedia, în *Viaţă de cîine*; epopeea, în *Charlot, soldat*; pastorala, în *Idilă pe cîmp*. Toată gama de expresii ale sentimentelor, tradusă cu o simplitate de mare poet. Un moment unic în continua căutare pe care o reprezintă opera lui Chaplin. Niciodată el nu va mai regăsi acelaşi ton, aceeaşi uşurinţă de exprimare" (P. Leprohon).

mai 8 — La Madrid are loc primul Congres hispano-american al cinematografiei.

mai 14 — Pr. *Oteţ Serghei* /Părintele Serghei/ (r. Iakov Protazanov; a. Ivan Mosjuhin, V. Djeneeva, Vladimir Gaidarov, Natalia Lisenko), ecranizare a nuvelei lui Tolstoi. Prinţul Kasaţki, tînăr ofiţer de cadeţi, descoperă că lumea înaltei aristocraţii, căreia îi aparţine, dispreţuieşte cinstea şi onoarea, valori considerate de el intangibile. Retras la mănăstire, el are revelaţia cupidităţii, ipocriziei şi minciunii, acoperite aici de haina sfinţeniei. El va părăsi mănăstirea, topindu-se în masa pribegilor fără nume ce străbat drumurile Rusiei. Punctat de accente de critică socială şi străbătut de un anume nihilism îndreptat împotriva aristocraţiei şi a bisericii, filmul trăieşte prin realismul decorului şi prin autenticitatea mediilor descrise, prin vigoarea montajului, prin conciziunea povestirii, prin sobrietatea interpretării, în fruntea căreia străluceşte Ivan Mosjuhin. „Oricît de limitate ar fi tendinţele realiste ale lui Protazanov, ele ţin, mai mult decît la oricare alt artist al cinematografului rus prerevoluţionar, de arta cu adevărat cinematografică şi îl definesc drept cel mai valoros realizator al epocii sale" (I. Lebedev).

iun. 1 — Apare numărul 1 al jurnalului de actualităţi sovietic *Kinonedelia*, din care vor fi editate, pînă în *decembrie 1919*, 43 de numere. Prim-operator, Eduard Tissé; monteur-şef, Dziga Vertov. Cei doi vor fi animatorii primului tren de propagandă cinematografică „V. I. Lenin" al Comitetului cinematografiei, care pleacă la *13 august 1918* de la Moscova spre Kazan.

oct. 30 — *Die Augen der Mummie Ma* /Ochii mumiei Ma/ marchează începutul colaborării dintre actriţa Pola Negri şi regizorul Ernst Lubitsch. Tandemul va mai realiza alte şase filme, printre care *Carmen* — 1918, *Madame Du Barry* — 1919, *Patima* — 1922. Ele pun în valoare calităţile protagonistei, considerată — prin înscrierea ei pe linia tragică iniţiată în cinema de o altă mare actriţă — „o Asta Nielsen slavă". „Întreaga ei artă e bazată pe emoţii reale, trăite, pe care le plasează ca notele pe un portativ, pe canavaua tehnicii sale, a disciplinei sale de dansatoare, pe ştiinţa atitudinilor, a mişcării. Pola Negri e făcută pentru cinema!" (R. Florey).

nov. 7 — Cu ocazia celei dintîi aniversări a Revoluției din Octombrie, sînt difuzate primele filme sovietice, realizări ale Comitetelor cinematografice din Moscova și Petrograd: *Vostanie* /Revolta/ (r. Aleksandr Razumnîi), *Signal* /Semnalul/ (r. Aleksandr Arkatov), *Podpolie* /Activitatea clandestină/ (r. Vladimir Kasianov), *Uplotnenie* /Congestia/ (r. A. Penteleev; sc. Anatoli Lunacearski), *Skazka o Pope Pankrat* /Povestea popii Pancrat/ (r. A. Preobrajenski, Aleksandr Arkatov, pe un scenariu inspirat de satira lui Demian Bednîi). Evocînd lupta revoluționară și evenimentele anului 1917 sau atacînd frontal probleme principale ale Revoluției, aceste filme au un puternic caracter agitatoric, definindu-se ca atare: „Aghit-Filme".

nov. 22 — Viena: pr. *Der Mandarin* /Mandarinul/ (r. Fritz Freisler), realizare puternic influențată de literatura expresionistă și anticipînd, prin subiect și manieră plastică, expresionismul cinematografic german al deceniului următor. În spiritul aceleiași legături cu literatura austriacă se situează și filmul *Vortragsabend* /Reprezentația/ (r. Wilhelm Fritsch), ecranizare a unor poezii și proze de L. Uhland, G. A. Bürger și H. Klöpfer.

dec — Perfecționînd metoda sa de „ultraralanti cu scînteie electrică", francezul Lucien Bull atinge viteza de filmare de 25.000 de imagini pe secundă.

dec. — În Finlanda, un grup de oameni de teatru formează compania producătoare „Suomen Biografi Oy". În anul următor, actorii Erkky Karu și Teuvo Puro fondează o a doua companie producătoare, „Suomi Filmi Oy". Principalele producții ale acestor firme vor apărea abia în deceniul al treilea.

— În Franța, belgianul Henry Roussel realizează melodrama patriotică „de război" *L'Âme du bronze* /Sufletul bronzului/, film de un deosebit interes pentru felul în care evocă lumea muncitorilor și munca în industrie. „Aici, cel mai pasionant personaj nu e actor, ci însăși uzina, feeria modernă a metalurgiei. E un film frumos ca o pagină de Verhaeren. Iată adevărata poezie, cea mai înaltă poezie la care poate visa cinematograful. Modern, cinematograful trebuie să privească tot ceea ce este modern" (L. Delluc).

— Nunes De Matos și Henrique Alegria fondează, în Portugalia, „Invicta Film", societate producătoare cu studiouri și laboratoare la Porto. Sînt angajați regizori și operatori din Franța și din Italia. Cel mai mare succes al acestei case va fi, în 1919, filmul *Os fidalgos da Casa Morriska* /Nobilii din familia Morriska/ (r. Georges Pallu), adaptare a romanului lui Julio Diaz.

— În S.U.A., Maurice Tourneur, considerat de un referendum publicat de revista „Photo-Play" ca regizorul nr. 4 al Americii (după Griffith, Ince și De Mille), realizează feeria cinematografică *The Blue Bird* /Pasărea albastră/, operă de vîrf a îndelungatei sale cariere, ecranizare după M. Maeterlinck (d. Ben Carré, André Ibels; i. John van den Broek). „O lume imaginară, feerică; un univers construit, decorativ, din pînză pictată, ca în teatru. O menținere în teatralitate, dar care nu împiedică regia să fie funciar cinematografică. Într-un anumit fel, Tourneur precedă căutările cinematografului expresionist, caligarismul, care va apărea în Germania peste doi ani. Este vorba aici de un simbolism inspirat din căutările decorative ale lui Craig și, poate mai mult, de baletele ruse din 1911, de Bakst, Benoist, Egorov și alții" (J. Mitry).

— Argentinianul Federico Valle realizează desenul animat de lungmetraj *El Apostol* /Apostolul/, satiră politică împotriva președintelui J. Irigoyen.

— Primul film egiptean realizat în întregime de egipteni, *El Bash Kateb* /Funcționarul/ (r. Mohamed Baoumi; a. Amin Atalia).

1919

mart. 19 — Chaplin, Griffith, Pickford și Fairbanks constituie societatea „United Artist's Corporation". Susținută financiar de grupurile Du Pont și Morgan, noua companie urmează să se organizeze ca firmă distribuitoare, fiecare dintre participanți păstrînd controlul propriei producții și părți egale din acțiuni; contractele în curs — fie cu „First National", fie cu „Paramount" — îi împiedecă însă pe cei patru să-și înceapă producția pentru noua firmă, înainte de 1920.

mart. 23 — De „Ziua Agitatorului Roșu" sînt prezentate, la Moscova, 13 filme de scurt și mediumetraj, supervizate de Vladimir Gardin, direct legate de problemele războiului civil. Filme cu un scenariu destul de schematic, în care construcția scenaristică primitivă era total subordonată tezei, filmele agitatorice aveau în primul rînd în vedere finalitatea practică și spectatorul căruia ele se adresau: masele de țărani și muncitori chemați la luptă revoluționară.

mart. — pr. *J'accuse!* /Acuz! / (r. Abel Gance; a. Severin Mars, Romuald Joubé, Desjardins, Maryse Dauvray, Blaise Cendrars) stîrnește violente proteste, fiind considerat ca „defetist". Vădit influențat de celebrul roman „Le Feu", de Henri Barbusse, filmul (început încă din 1917) se vrea, potrivit realizatorului său, „un strigăt bărbătesc împotriva zăngănitului belicos al armelor, un strigăt obiectiv împotriva militarismului german și asasinatului pe care acesta l-a produs în Europa civilizată". Eroul filmului — un poet pacifist, copleșit de realitățile războiului — dezvoltă, înainte de propria-i moarte, un rechizitoriu pătimaș împotriva acestora.

apr. 12 — Naționalizarea cinematografiei în Republica Ungară a Consiliilor. În cele 133 de zile ale Republicii vor fi realizate 31 de filme, documentare remarcabile. Tot acum este editat un jurnal săptămînal de actualități cinematografice, din care apar pe ecrane 23 de numere. „Cinematograful este, alături de presă, cel mai puternic mijloc de propagandă de care dispune burghezia. Este important ca proletariatul să cunoască formidabila semnificație a cinematografului pentru propaganda revoluționară" (B. Kun).

apr. 17 — În Germania este înregistrat brevetul „Triergon", al inginerilor Hans Vogt, Joe Engl, Joseph Marsolle, primul aparat permițînd înregistrarea aproape perfectă a sunetelor.

apr. — Berlin: pr. *Veritas vincit* (r. Joe May; d. Paul Leni), film de mare montare ce-și situează acțiunea în trei epoci istorice diferite, începînd cu cea a Romei și terminînd cu cea modernă. Cost: peste 750.000 mărci. Deschide seria filmelor de mare spectacol, dintre care cele mai importante vor fi, în același an: *Madame Du Barry* (r. Ernst Lubitsch; d. Karl Machus) și *Ciumă la Florența* (r. Otto Rippert; d. Jaffe, și Hermann Warm). „Ele marchează atît debutul unei strălucite stagiuni berlineze plasate sub semnul «păcii sociale», cît și spargerea blocadei aliaților împotriva producției cinematografice germane, începutul unei lupte pentru cucerirea ecranelor lumii. Filmul german de mare spectacol devenea capabil să preia de la italienii în degringoladă locul de rival european pe măsura Hollywood-ului" (G. Sadoul).

mai 5 — Se deschide, la Petrograd, prima școală din lume pentru învățarea artei filmului și unica timp de peste douăzeci de ani.

mai 13 — Pr. *Broken Blossoms* /Crinul strivit/ (r. D. W. Griffith; i. Billy Bitzer, Hendrik Sartov; a. Richard Barthelmess, Donald Crisp, Lillian Gish). Tragica soartă a unei fete terorizate de tatăl său, un boxer ratat, care în cele din urmă o ucide. „Este un film crud și tulbure. El revelează o compoziție temeinic gîndită și foarte expresivă, diversele scene mărturisind un simț ascuțit al observației și un mare talent al compoziției. Detaliul este minuțios pînă la perfecțiune, fără ca prin aceasta să fie ruptă unitatea ansamblului. Pe această cale, Griffith ajunge la *stil*. [. . .] Atmosfera decorurilor este totdeauna justă. Un mic număr de decoruri simple, dar realizate cu artă și conștiinciozitate. Nici o declamație, nici o etalare pompoasă de știință inutilă: artistul transpune viața!" (L. Moussinac).

aug. 27 — Lenin semnează decretul de naționalizare a industriei cinematografice în Rusia Sovietică, „Decretul pentru trecerea comerțului și industriei fotografice și cinematografice la Comisariatul Poporului pentru instrucțiunea publică".

sept. 28 — Pr. filmului suedez *Herr Arnes Pengar* /Comoara lui Arne/ (r. Mauritz Stiller; i. J. Jaenzon, Gustav Boge; a. Mary Johnson, Richard Lund, Bror Berger, Erich Stocklasse). În Suedia secolului al XVI-lea, trei mercenari scoțieni jefuiesc ferma pastorului Arne și îi ucid întreaga familie, cu excepția unei nepoate, care, reîntîlnindu-i pe făptași, se îndrăgostește de unul dintre ei. Realizînd că ei sînt criminalii, fata își învinge sentimentele și îi denunță. „Ceea ce ne reține atenția în filmul lui Stiller nu e atît povestea în sine, [. . .] ceea ce ne captivează în narațiunea sa este pregnanța portretelor, personajele ce poartă pe chip furtunile existenței. Stiller vedea în primul rînd ca pictor, nu ca dramaturg, și iată ceea ce dă rezistență filmelor sale" (T. Caranfil). Admirabila plasticitate a imaginii peisagistice, jocul unor actori de mare talent, un dramatism de tip monumental definesc filmul lui Stiller. Cîteva secvențe celebre, în care aceste caracteristici își găsesc expresia deplină (crima și fuga peste fiordul înghețat, refugierea pe corabie și mai ales cortegiul funerar final) constituie termenul de referință atunci cînd se are în vedere influența capodoperei lui Stiller asupra unor cineaști ca Eisenstein (*Ivan cel Groaznic*), Lang (*Nibelungii*) și Welles (*Othello*).

nov. 7 — Cu ocazia celei de-a doua aniversări a Revoluției, cineastul sovietic Dziga Vertov realizează un film de montaj în 12 bobine, prima încercare de amploare, pe linia pe care maestrul filmului de montaj și al documentarului va excela în anii următori.

nov. 8 — Se inaugurează la New York „New Capitol Theatre" — sală cinematografică gigant cu 4 500 de locuri.

dec. 12 — Mexico City: pr. *El Automobil Gris* /Automobilul cenușiu/ (r. Enrique Rosas, Joaquin Coss). Serial de aventuri, plasîndu-și acțiunea pe fondul luptelor în timpul războiului civil din Mexic, la începutul secolului. Filmat în decoruri naturale și cu o remarcabilă sensibilitate în evocarea epocii și a mediilor sociale.

dec. 27 — Prin fuzionarea celor două mari firme producătoare suedeze „Svenska" și „Skandia" se creează puternica societate „A. B. Svensk Film-industri", ceea ce duce la creșterea producției pînă la 50 de lungmetraje anual, construirea de noi studiouri moderne, angajarea de noi realizatori (inclusiv atragerea la Stockholm a unora dintre cei mai dotați realizatori danezi — Benjamin Christensen și Carl Theodor Dreyer).

— Constituirea unor noi state în Europa Centrală dă impuls și producției cinematografice. În Polonia — 20 de filme; în Cehoslovacia — 30 de filme produse numai în 1919. Primul film important al noii cinematografii cehoslovace, difuzat cu succes și în străinătate, este *Stavitel Chramu* /Catedrala/, interpretat de actorii Teatrului Național din Praga, ecranizare a unei legende pragheze, realizată de frații Karel și Emanuel Degl.

— Criticul cinematografic, teoreticianul și regizorul francez Louis Delluc publică volumul „Cinéma et Cie", culegere de articole care analizează exigent situația cinematografului francez, pledînd pentru un cinematograf popular.

— În Franța, la Montrogue, animatorul Lortac (Robert Collard) fondează primul studio european de animație, în care lucrează 15 desenatori, utilizînd cinci camere de luat vederi.

— Regizoarea franceză Germaine Dulac realizează *La Fête espagnole* /Sărbătoare spaniolă/ (i. P. Parguel; a. Eve Francis, Gaston Modot, Jean Toulout), pe un scenariu de Louis Delluc. „O poveste de sînge, de voluptate și de moarte" (L. Moussinac), în care doi tineri se ucid pentru o femeie, care se consolează cu al treilea. Colaborarea directă a celor doi cineaști la elaborarea unei opere comune a fost o întîlnire benefică pentru cinema, pentru că „din conjugarea acestor două individualități de excepție s-a născut mișcarea de avangardă. [. . .] Cu temperamentul lor, cei doi fondatori ai avangărzii vor întreprinde o renovare a cinematografului, susținîndu-și aici ideile cu egală ardoare și bună credință" (Ch. Ford).

— În S.U.A. Pat Sullivan începe seria *Felix The Cat* /Felix Cotoiul/, cea mai apreciată pînă la sfîrșitul filmului mut. Succesul acestei serii și popularitatea personajului, mînuit de realizatori cu fantezie și dinamism, cu o deosebită inventivitate a gagului absurd, determină, pe de o parte, apariția în filmul desenat a numeroase personaje comice animale și , pe de altă parte, recunoașterea culturală a unui gen pînă atunci ignorat, dar care-și dovedea dincolo de virtuțile clasice și pe cele pur cinematografice.

— Primul lungmetraj uruguaian *Puños y nobleza* /Putere și noblețe/ (r. Edmundo Figari; i. Isidoro Damonte; a. Angelito Rodriguez).

— Federico Valle realizează în Argentina filmul de lungmetraj satiric-politic, cu păpuși, *Una noche de gala en el Colón* /O noapte de gală la teatrul Colón/.

1920

ian. 1 — Pr. *Klostret i Sendomir* /Mănăstirea din Sendomir/. Pentru prima dată suedezul Victor Sjöström își caută sursa de inspirație în afara Scandinaviei, adaptînd, ca scenarist și ca regizor, un roman de F. Grillparzer — o originală poveste romantică de iubire și de răzbunare, situată în Galiția secolului al XVIII-lea.

ian. — Societatea americană „Goldwyn Pictures Corporation" lansează ciclul „Eminent Authors" (Autori de vază), în care sînt antrenați prozatori celebri în epocă — Booth Tarkington, Rupert Hughes, Basil King, Scott Leroy — care scriu scenarii ori acceptă să li se ecranizeze operele.

febr. 9 — Copenhaga: regizorul danez Carl Theodor Dreyer debutează cu *Praesidenten* /Președintele/ (a. Halvard Hoff, Olga Raphael Linden). Un judecător recunoaște în persoana unei acuzate de pruncucidere pe propria sa fiică, de a cărei existență n-a vrut să mai știe după ce și-a alungat soția, dar pe care acum o ajută să scape de rigorile justiției. Subiectul, melo-

dramatic şi complicat prin nenumăratele flash-back-uri, este tratat într-o manieră care nu-l anunţă aproape prin nimic pe marele cineast de mai tîrziu. Excepţie face grija pentru compoziţia cadrelor, pentru plastica imaginii, pentru contrastul de alb şi negru, de umbră şi lumină. Ca şi în alte filme de început, Dreyer este aici şi semnatarul decorurilor.
febr. 26 — Berlin: se difuzează *Das Kabinett des Doktor Caligari* /Cabinetul doctorului Caligari/ (r. Robert Wiene; sc. Carl Mayer, Hans Janowitz; i. Willy Hameister; d. Walter Röhrig, Walter Reimann, Herman Warm; a. Werner Krauss, Conrad Veidt, Lil Dagover), operă cap de serie a curentului expresionist. Într-un orăşel de provincie, magicianul Caligari comite o serie de crime prin intermediul somnambulului Cesare. Această poveste fantastic-tenebroasă, descinzînd direct din marea tradiţie romantică germană şi din legendele medievale, prilejuieşte realizatorilor un experiment vizual fără precedent, dar şi fără succesori. Decorurile din pînză pictată şi mucava imaginează un univers diform şi contorsionat, în care liniile oblice şi unghiurile ascuţite potenţează senzaţia de ameninţare şi de nelinişte care guvernează întreaga povestire. Înseşi personajele sînt concepute ca nişte semne grafice integrate în decor, ca nişte pete de culoare ce se preling prin străduţele înguste, pe lîngă felinarele cocîrjate, pe aleile ospiciului. Dar dincolo de aceste rezolvări formale, exegeţii filmului expresionist german au descoperit o puternică ancorare în realităţile politice ale vremii, pentru că scenariştii „au stigmatizat semiintenţionat omnipotenţa unei autorităţi de stat manifestate prin declaraţii de război. [...] Personajul Caligari personifică autoritatea nelimitată care idolatrizează puterea în sine şi care, pentru a-şi satisface dorinţa de a domina, violează orice drept şi valoarea umană" (S. Kracauer). Prin expresionismul său total, *Cabinetul doctorului Caligari* rămîne o experienţă irepetabilă, realizatorii apelînd în continuare la alte formule: cea legendar-arhitecturală, proprie lui Fritz Lang (*Moartea obosită* — 1921, *Nibelungii* — 1923-1924, *Metropolis* — 1927) şi cea realist-imaginară, proprie lui F. W. Murnau (*Nosferatu* — 1922, *Faust* — 1926). Acest curent, a cărui existenţă în Germania se limitează în timp la aproximativ un deceniu, rămîne în istoria cinematografului prin cîteva nume de primă mărime (scenariştii Carl Mayer şi Henrik Galeen, operatorii Carl Hofmann, Karl Freund şi Guido Seeber, actorii Emil Jannings, Werner Krauss, Conrad Veidt, Brigitte Helm, regizorii amintiţi), prin cîteva capodopere deja citate, precum şi prin covîrşitoarea influenţă pe care a avut-o asupra evoluţiei ulterioare a artei filmului.
mart. 15 — Firma americană „Universal" se transformă în „Universal Pictures Corporation", în cadrul căreia producătorul Carl Laemmle patronează pe lîngă pelicule de rutină (melodrame, comedii uşoare, filme de aventuri) şi filme de deosebită valoare, numite de el bijuterii cinematografice. Printre acestea se vor număra operele lui Eric von Stroheim: *Femei, nebune* — 1922 şi *Căluşeii* — 1923.

mart. 18 — Regizorul american J. S. Robertson ecranizează cartea lui Robert Louis Stevenson „Doctor Jekyll şi Mister Hyde", avîndu-l în dublu rol pe John Barrymore. Alte adaptări cinematografice celebre ale aceluiaşi roman: 1932 — r. Rouben Mamoulian, protagonist Fredric March; 1941 — r. Victor Fleming, protagonist Spencer Tracy. În 1963 Jerry Lewis parodiază subiectul în *Profesorul trăsnit.*

mart. — După o întrerupere de şapte luni, cauzată de un accident survenit în timpul turnării filmului *Haunted Spooks* /Casa bîntuită de stafii/, comicul american Harold Lloyd revine pe platoul de filmare. Condiţionarea moştenirii unei case „bîntuită de stafii" de obligaţia de a face ca aceasta să fie locuită de doi tineri căsătoriţi constituie premisa unei comedii care îmbină rîsul cu emoţia. „Acest film arată trecerea cinematografului fantastic prin burlescul american. În intervalul care îl separă pe Méliès de «Universal», rîsul va deveni paşaportul groazei" (R. Borde).
apr. 4 — Pr. primului desen animat românesc *Păcală în lună*, de Aurel Petrescu, care va relua acelaşi personaj în filmul *Păcală, amorezat* (1924).
apr. 11 — Pr. *La madona de las rosas* /Madona cu trandafiri/ (r. Jacinto Benavente). Unica producţie a societăţii „Madrid Cines", înfiinţată de celebrul scriitor devenit cineast, „este o dramă lipsită de sensibleria lacrimogenă a peliculelor de pînă acum, lipsită de artificii şi justificări arbitrare. Benavente a înţeles cinedrama ca pe o artă liberă a acţiunii complete şi nu ca pe o anecdotă" (T. Barras).
iun. 9 — Regizorul Frank Borzage se impune cu *Humoresque* /Humoresca/. Cel care a debutat în 1912 ca actor, şi care apoi a realizat westernuri modeste, va deveni unul dintre primii stilişti ai cinematografului american din anii 1925-1935, izbutind să descrie cu o puritate idilică chiar şi mediile cele mai sordide.

iun. — Casa producătoare japoneză „Shochiku" îşi începe activitatea propunîndu-şi „să producă filme de artă, asemănătoare celor mai recente şi mai apreciate pelicule din cinematografia occidentală, să le distribuie atît în ţară cît şi în străinătate, să facă cunoscută adevărata imagine a vieţii nipone în ţările străine, să participe la reconcilierea internaţională" (din prospectul de lansare). Pe lîngă atribuţiile de producător, firma îşi asumă şi formarea cineaştilor prin înfiinţarea „Institutului de cinema «Shochiku»" condus de Kaoru Osanai.
iul. — Producătorul german Erich Pommer fuzionează societăţile „Decla" şi „Bioscop" sub numele de „Decla-Bioscop", o firmă care va promova în acest deceniu cinematograful expresionist.

sept. 30 — Pr. *One Week* /O săptămînă/ (r., sc. Buster Keaton, Eddie Cline; a. B. Keaton, Sybil Sealey). Doi tineri căsătoriţi se străduiesc să-şi construiască o casă din elemente preambalate, dar numerele cutiilor sînt încurcate. Totul culminează în momentul cînd casa, ciudat asamblată, dar plină de oaspeţii veniţi să o viziteze, începe să se învîrtă, expulzîndu-i atît pe gazde, cît şi pe invitaţi. Bogat în gaguri, „acest filmuleţ frumos construit — un carusel tot mai rapid al catastrofelor — poate fi considerat prima capodoperă a lui Keaton" (D. Robinson).

sept. — Regizorul D. W. Griffith termină primul film realizat pentru „United Artists": *Way Down East* /Drumul spre est/ (a. Lillian Gish, Richard Barthelmess), melodramă sentimentală, ecranizare după o piesă de Lotte Blair Parker. Dragostea dintre o tînără orfană şi băiatul unui fermier este pe punctul de a fi zădărnicită de apariţia celui care a sedus-o cîndva pe fată, lăsînd-o cu un copil. Alungarea eroinei de către fermier şi regăsirea celor doi îndrăgostiţi, în condiţii pline de dramatism şi de suspans, constituie momente antologice ale acestui film. „Scena-cheie a ruperii gheţii pe rîu, îndoielnică în intenţii, este neîndoielnică prin efectul ei, datorită minunatului talent al lui Lillian Gish, a forţei lui Barthelmess şi a măreţiei peisajului înzăpezit, pe care realizatorii îl inserează doar atît cît trebuie" (L. Delluc). Acest film cunoaşte un răsunător succes de public, fiind, după unele opinii „cel mai bun film al lui Griffith, în ciuda sentimentalismului, moralităţii şi eroismului victorian" (G. Sadoul), iar

după altele, un film care, „în pofida succesului de casă, nu egalează cu adevărat realizările anterioare ale regizorului“ (B. Wright). În 1935, Henry King va relua subiectul, avîndu-i ca protagonişti pe Rochelle Hudson şi Henry Fonda.

sept. — Producătorul rus Nikolai Ermoliev se instalează în vechile studiouri „Pathé“, la Montreuil, constituind „Société Française des Films Ermolieff“, unde lucrează împreună cu regizorii emigranţi Alexandre Volkoff, Viatcheslav Tourjanski, Jacob Protazanov, precum şi cu actorii Ivan Mosjoukine şi Nathalie Lissenko, filmele lor impunîndu-se în cinematograful european la începutul deceniului.

oct. 29 — Pr. *Der Golem* /Golem/ (r. Paul Wegener, Carl Boese; i. Karl Freund; a. P. Wegener, Albert Steinrück, Lyda Salmonova). Reluare a legendei medievale, ecranizată anterior de Henrik Galeen (1915). Spre deosebire de această versiune care imaginează resurecţia Golemului în timpurile moderne, filmul lui Wegener respectă întocmai legenda, redînd geneza şi viaţa uriaşului de lut într-o Pragă medievală. Operă tipic expresionistă, filmul mizează, spre deosebire de *Cabinetul doctorului Caligari*, pe fascinaţia eclerajelor, pe jocul savant de umbre şi lumini, creînd astfel un univers plastic misterios. Decorurile lui Hans Pölzig, cu „contururile lor colţuroase, oblice, densitatea lor incertă, scările lor tocite, scobite, sînt întruchiparea — nu tocmai ireală — a unui ghetou nesănătos şi suprapopulat, unde se trăieşte într-o spaimă fără sfîrşit“ (Lotte Eisner).

oct. — Actorul american Victor MacLaglen debutează cu *The Call of the Road* /Chemarea drumului/ (r. E. A. Colleby). Specializîndu-se în filme de acţiune, în care interpretează roluri de „brută cu suflet mare“, el devine unul dintre actorii preferaţi ai lui John Ford: *Patrula pierdută* — 1935, *Denunţătorul* — 1935, *Fort Apache* — 1948, *Omul liniştit* — 1952.

nov. 8 — Pr. *Erotikon* (r., cosc. Mauritz Stiller; a. Anders de Wahl, Tora Teje, Lars Hanson). Comedie care îi aduce lui Stiller recunoaşterea internaţională. Complicatele tribulaţii amoroase ale cîtorva cupluri, privite cu umor şi detaşare, demonstrează că „suedezii pun în scenă comedia burgheză, zisă mondenă, cu tot atîta aplicaţie ca şi filmul rustic sau legendar“ (L. Wahl).

nov. 17 — Moare, la Roma, regizorul italian Mario Caserini (n. 1874), una dintre personalităţile proeminente ale începuturilor cinematografului italian, specializat în ecranizări de opere literare, melodrame şi filme istorice de mare amploare. **Flm:** *Otello* (1907); *Ultimele zile ale oraşului Pompei* (1913); *Vocea inimii* (1920).

nov. 20 — Actorul american Douglas Fairbanks creează prototipul eroului filmelor de capă şi spadă — nervos, acrobatic, ironic — în *The Mark of Zorro* /Semnul lui Zorro/ (r. Fred Niblo). Rolurile de juni primi, sportivi şi fermecători, îl consacră timp de un deceniu drept campionul box-office-ului american. „Sîntem aici în faţa unui fenomen care depăşeşte cu mult magnetismul personal al unei vedete. Filmele lui Fairbanks (atît splendoarea superproducţiilor, cît şi ironia primelor satire) reprezintă America primului sfert de veac, care se priveşte visînd“ (B. Eisenschitz). „El se considera mai mult sau mai puţin un dansator şi îşi scria scenariile ca un coregraf, ţinînd seama de ritm. [...] Cu toţii erau asistenţii lui. Ei aveau foarte puţină autonomie: dacă erau inteligenţi, erau asociaţi de primă importanţă, dar creaţia artistică îi aparţinea în întregime“ (D. Fairbanks Jr.) **Flm:** *Intoleranţă* (1916); *Cei trei muşchetari* (1921); *Robin Hood* (1923); *Hoţul din Bagdad* (1924); *Viaţa privată a lui Don Juan* (1934).

— Regizorul sovietic Lev Kuleşov înfiinţează la Moscova un atelier cinematografic numit „Laboratorul Kuleşov“, în care, împreună cu un grup de tineri viitori regizori (Vsevolod Pudovkin, Boris Barnet, Serghei Komarov), realizează „filme fără peliculă“, adică improvizaţii pe o temă dată. Experimentele *Laboratorului* vor fi puse în practică de Kuleşov şi de ceilalţi în filmele lor ulterioare.

— Actorii de teatru Teuvo Puro şi Erkki Karu înfiinţează prima casă de producţie cinematografică din Finlanda — „Suomi Film“ — unde vor realiza şi vor produce o serie de pelicule inspirate din literatura şi realităţile scandinave.

— Regizorul francez Louis Delluc scrie şi regizează *Le Silence* /Tăcerea/. Povestind despre un bărbat singuratic care se crede justiţiar, cînd de fapt el însuşi s-a lăsat supus influenţelor criminale, autorul „caută să creeze senzaţia că drama se înalţă dintr-un personaj unic. [...] Un fel de monolog filmat, o dramă cu adevărat psihologică, rapidă, precisă, în care cadrele nu fixează decît amintirile care redau auster, palpitînd încă, sufletul eroului“ (L. Moussinac).

— An important pentru regizorul german Ernst Lubitsch, care realizează filmele *Anna Boleyn* şi *Sumurun*. Narînd viaţa particulară a lui Henric al VIII-lea, el priveşte evenimentele istorice ca pe nişte reflexe ale cazurilor şi psihologiilor individuale, dar şi ca pe nişte pretexte pentru nişte mari şi spectaculoase montări. În timp ce în *Sumurun*, aventurile amoroase ale unui bătrîn şeic sînt tratate cu ironie şi cu eleganţă coregrafică.

— Operatorul român Tudor Posmantir realizează în cadrul unei călătorii în jurul lumii documentarul de lungmetraj *Peste mări şi ţări*.

— Cineastul argentinian José A. Ferreyra se afirmă cu comedia plasată în mediul studenţesc *Palomas rubias* /Porumbiţe blonde/. De formaţie plastician, „Ferreyra poate fi considerat fără exagerare primul artist cu adevărat cinematografic“ (J. M. Couselo) din ţara sa, un cineast care mizează în primul rînd pe valorile plastice ale imaginii şi care improvizează acţiunea la filmare. **Flm:** *Buenos Aires, oraş de vis* (1922); *Iertare, bătrînico* (1927).

— Regizorul american Rex Ingram începe să lucreze pentru „Metro-Goldwyn-Mayer“, devenind unul dintre realizatorii importanţi ai Hollywood-ului, recunoscut ca atare mai ales pentru proiectele sale ambiţioase şi pentru atenţia acordată plasticii cadrului. Interpreta principală a filmelor sale din această perioadă — *Cei patru cavaleri ai apocalipsului* — 1921, *Prizonierul din Zenda* — 1922, *Scaramouche* — 1923, *Arabul* — 1924 — este soţia sa Alice Terry. Frumuseţea ei rece contrastează cu înflăcărarea pasională a unor parteneri ca Rudolph Valentino sau Ramón Novarro.

— Se inaugurează în Cuba studiourile „Golden Sun Pictures“, pentru care regizorul Ramon Peon realizează în colaborare cu Pedro Vazquez filmul inaugural — *Dios Existe* /Dumnezeu există/. Alături de Enrique Diaz Quesada, Peon se afirmă drept unul dintre cei mai interesanţi şi mai prolifici regizori cubanezi ai perioadei. **Flm:** *Realitate* (1920); *Lucrurile nevestei mele* (1921); *Mama Zenobia* (1921); *În aer liber* (1924).

— Cu *L'Homme du large* /Omul din larg/ (a. Roger Karl, Jacques Catelain), adaptare după o nuvelă de Balzac, regizorul Marcel L'Herbier se impune drept unul dintre reprezentanţii impresionismului cinematografic francez. „Urmînd lecţia lui Sjöström, acest film vroia să fie dominat de prezenţa permanentă a oceanului şi, totodată, să introducă în cinematograf variaţiunile sonatei: allegro, andante, scherzo, largo“ (G. Sadoul).

— Începe în întreaga lume modernizarea sălilor de cinema prin instalarea a cîte două aparate de proiecție dotate cu motoare electrice (nu cu manivelă ca pînă acum). Ele permit derularea nesacadată a peliculei și desfășurarea continuă a proiecției.

— Apare la Paris cartea „Photogénie"/Fotogenie/ a criticului francez Louis Delluc. Aici, el definește unul dintre conceptele primordiale ale cinematografului de avangardă — fotogenia — drept „aspectul poetic al lucrurilor și oamenilor, susceptibil de a fi relevat în mod exemplar de limbajul cinematografic. Orice alt aspect, ce nu e sugerat de imaginile în mișcare, nu e *fotogenie*, nu aparține artei cinematografice" (G. Aristarco).

— Pictorul și cineastul de avangardă german Hans Richter publică la Berlin volumele „Filmkritische Aufsätze" (Teme de critică filmică) și „Der Spiel-Film. Ansätze zu einer Dramaturgie des Films" (Filmul jucat. Note la o dramaturgie a filmelor). Pornind de la cubism și de la cinematograful abstract, Richter pledează pentru „cinematograful cinematografic", pentru modalitățile sale tipice de expresie și pentru „înțelegerea formei pure", a „muzicii orchestrale", care îndeamnă ochiul să mediteze. Pentru autor, subiectul „nu contează, nu există deloc sau joacă un rol cu totul subordonat", în timp ce ritmul e „ceva ce nu poate fi adăugat, ci e însăși condiția poeziei filmice, elementul de bază al forței sale".

1921

ian. 1 — Pr. *Körkarlen* /Trăsura-fantomă/ (r., sc. Victor Sjöström; a. V. Sjöström, Hilda Borgstörm, Tore Svennberg). Adaptare după un roman de Selma Lagerlöf. Un om în agonie vede legendara trăsură a morții, condusă de fostul lui prieten, care decedase cu un an în urmă, tot în noaptea de Anul Nou. Eroul își reamintește viața sa plină de erori (brutalitate, gelozie, ingratitudine). Dincolo de atmosfera onirică, filmul conține o crudă analiză realistă, efectele aparatului de filmat și dubla expunere fiind folosite pentru redarea expresivă a unui adevăr concret, dar și a unor simboluri morale. Construită destul de complicat, cu multe flash-back-uri, narațiunea rămîne perfect inteligibilă. „Realismul romantic al lui Sjöström triumfă în scenele fantasmagorice, cea a cimitirului și a mării; tocmai în această atmosferă supranaturală apare, ca o logică necesitate, vizitiul cu mîrțoaga și cu căruța sa hodorogită — care sînt însă în egală măsură și simboluri ale perenității lucrurilor terestre. [...] *Trăsura-fantomă* nu este numai o capodoperă a lui Sjöström, ci marchează totodată apogeul filmului mut suedez" (R. Waldekranz). Selma Lagerlöf își exprimă și ea entuziasmul într-o scrisoare adresată regizorului: „Acum filmul a ajuns într-un moment fast și munca extraordinară pe care ați depus-o ca scenarist, regizor și actor va fi desigur foarte apreciată. Cred că ați deschis un adevărat drum nu numai în cinematograful suedez, ci și către cărțile mele".

ian. 24 — Pr. *Blade of Satans Bog*/File din cartea lui Satan/ (r. Carl Th. Dreyer; a. Clara Wieth, Jons Mayer, Helga Nissen). Puternic influențat de *Intoleranța* lui Griffith, cineastul ilustrează tema persistenței răului, de-a lungul veacurilor, prin cele patru episoade consacrate începutului creștinismului, inchiziției, Revoluției franceze și războiului civil din Finlanda. Astfel apare una dintre temele esențiale ale creației lui Dreyer — protestul împotriva fanatismului. „Începînd cu *File din cartea lui Satan*, tema intoleranței este la fel de importantă pentru estetica pe care o suscită ca și pentru etica pe care o implică. [...] Unele panoramice care surprind chipuri superb luminate sînt foarte frumoase; această voință expresivă, eficientă cu sobrietate, va pune în valoare judecătorii din *Patimile Ioanei d'Arc*. Dreyer este deja maestrul ansamblurilor caracteristice, al portretelor de grup și mai puțin al portretelor individuale; el știe să capteze evoluția unui chip" (J. Sémolue).

febr. 6 — Pr. *The Kid*/Piciul/, primul lungmetraj al lui Charles Chaplin (i. Rolland Totheroh; a. Chaplin, Edna Purviance, Jackie Coogan). „Un film cu un zîmbet și, poate, o lacrimă: o mamă își părăsește copilul, punîndu-l într-o limuzină; mașina e furată și hoții lasă copilul lîngă o ladă de gunoi. Apar eu în chip de vagabond, [...] descopăr copilașul și-l înfiez" (Chaplin). „Povestea e vădit melodramatică, iar acțiunea conține răsturnări de situații și schimbări de ton demne de Sardou, Courteline sau Labiche. Dincolo de subiect există însă două teme serioase: dilema mamei necăsătorite într-o societate puritană și cruzimea cu care, în numele legii, copiii sînt luați de lîngă cei care îi iubesc și le poartă de grijă. Plus tema preferată a lui Chaplin: Vagabondul față în față cu societatea" (B. Wright). Realismul descrierii, construirea gagurilor din detaliile vieții mizere sublimează durerea. Comicul își păstrează forța, dar se implică tot mai mult în tragic. Exegeții operei chapliniene consideră antologică secvența alegorică, în care stîngaciul vagabond se imaginează plutind grațios printre ghirlande de trandafiri; baletul feeric se transformă însă brusc, făpturile celeste încep să se bată între ele, „împroșcînd ecranul cu o magnifică ploaie de pene albe. Charlot, oprit din zbor de o împușcătură, cade cu aripile frînte. Acest episod al visului este el singur un veritabil film" (P. Leprohon).

febr. 6 — Comicul francez Max Linder realizează în S.U.A. *Seven Years Bad Luck* /Șapte ani de ghinion/, în tripla calitate de producător, scenarist și interpret. Filmul urmărește tribulațiile lui Max, începute odată cu cearta dintre logodnici și sfîrșite cu fericita lor împăcare. Moment de virtuozitate comică; secvența pantomimei în oglinda spartă.

febr. 13 — „Mack Sennett Production" prezintă *A Small Town Idol* /Un idol al orășelului/ (r. Erle Kenton). Farsă tipică pentru marea epocă a *slapstick*-ului, cu numeroase gaguri, urmăriri și răsturnări de situații. Protagonist — Ben Turpin, în rolul unui individ disprețuit și alungat din orășelul său, dar care devine idolul concetățenilor, imediat ce ajunge vedetă în studiourile de la Los Angeles. Ca de obicei, în cazul lui Turpin, comicul provine din contrastul dintre înfățișarea sa (mic de statură, chip grotesc, ochi șașii) și personajul pe care îl interpretează, de regulă bărbați frumoși, importanți, iubiți de femei.

febr. 9 — Pr. *Hamlet*, în care scenograful și regizorul danez Sven Gade îmbină elemente din subiectul shakespearian cu o veche legendă neerlandeză (o prințesă vrea să treacă drept bărbat, din motive politice). În rolul titular, în travesti, marea tragediană a ecranului mut — Asta Nielsen.

febr. 15 — Societatea „Pathé-Cinéma" își limitează activitatea transformîndu-se în „Pathé Consortium Cinéma", firmă specializată doar în distribuție, locație, exploatare.

febr. — Pr. *Carnival* /Carnaval/ (r. Harley Knoles; a. Matheson Lang Ivor Novello, Hilda Bayley), unul dintre cele mai apreciate filme produse de firma londoneză „Alliance", companie specializată în pelicule de mare montare, cu precădere ecranizări ale unor romane și piese la modă. În cazul acesta, o piesă de M.C.M. Hardinge și Matheson Lang, montată cu succes în 1920, la „New Theatre". „Filmul era frumos, cu scene de

carnaval filmate la Veneția, baloane, torțe, canale și mulțime de oameni, dar cronicile sugerează că povestea în sine — un interpret al lui Othello suferă în viața de toate zilele de gelozie — e povestită prea mult prin subtitluri" (R. Low).

mart. 6 — New York: pr. *The Four Horsemen of the Apocalypse* /Cei patru cavaleri ai apocalipsului/(r. Rex Ingram; sc. June Mathis; a. Rudolph Valentino, Alice Terry). Ecranizare după romanul lui Vincente Blasco Ibañez. Poate cel mai mare succes de casă din istoria cinematografului mut american. În ciuda mesajului său prorăzboinic și a construcției dramatice debile, filmul se remarcă prin realizarea vizuală, influențată deopotrivă de Griffith și de cinematograful german. „Un amestec de decoruri exotice, de compoziții impresionante și de atmosferă plină de culoare, chiar dacă sordidă" (L. Jacobs). Moment hotărîtor în cariera lui Rudolph Valentino, care devine una dintre cele mai mari vedete ale Hollywood-ului. Adaptarea aceluiași roman, în 1962 (r. Vincente Minnelli), deplasează acțiunea în anii celui de-al doilea război mondial.

mart. 14 — Pr. *En lyckoriddare* /Cavalerul rătăcitor/ (a. Gösta Ekman, Mary Johnson), reconstituire a unui episod din istoria Suediei secolului al XVII-lea, confirmă vocația regizorului suedez John W. Brunius pentru acest gen. În perioada interbelică, după plecarea în S.U.A. a marilor maeștri Sjöström și Stiller, el va fi alături de Rune Carlsten, Ivan Hedquist și Gustaf Edgren principalul exponent al acestei cinematografii, apreciat mai ales pentru abilitatea de a realiza scene de mare amploare, în reconstituiri istorice costisitoare (*Vox populi* — 1923, *Karl XII* — 1924-1925, *Gustaf Wassa* — 1928). Colaboratorii săi credincioși sînt operatorul Hugo Edlund și actorul Gösta Ekman.

mart. — Americanul dr. Herbert T. Kalmus experimentează filmul tehnicolor. Caracteristica acestui procedeu este faptul că se realizează mai întîi trei pozitive intermediare, obținute prin trei filtre zonale (verde, roșu, indigo). Îmbibate cu coloranți suplimentari, peliculele intermediare se suprapun, rînd pe rînd, pentru a se obține imaginea finală. Varianta industrială a procedeului va fi utilizată pentru prima oară în 1935, în filmul *Becky Sharp*, de Rouben Mamoulian.

mai 5 — Moare, la Londra, tehnicianul William Friese-Greene (n. 7 oct. 1855), importantă personalitate a precinematografului, reprezentant de seamă al școlii de la Brighton. A studiat și a perfecționat atît sistemele mecanice ale aparatului de proiecție, cît și modalitățile de înregistrare fotografică. Cel de-al treilea aparat de filmat, construit de el în 1889, folosește pelicula și are aproape toate caracteristicile aparatelor moderne Din 1892 s-a ocupat de filmul stereoscopic și de cel în culori. În 1905 a brevetat sistemul bicolor (cu două prisme, una cu filtru portocaliu, alta cu filtru azuriu-roșu), pe care apoi l-a perfecționat. Filmul biografic *Cutia magică* (r. John Boulting, 1951) evocă viața și cariera inventatorului englez.

mai 9 — Pr. *Vallfarten till Kevlaar* /Pelerinaj la Kevlaar/ (a. Renée Björling, Hylten Cavallius). Acest film inspirat dintr-un poem de Heinrich Heine, ale cărui versuri le folosește și ca inserturi, reprezintă una dintre operele importante ale actorului-regizor suedez Ivan Hedquist. Apreciat actor de teatru, interpret în filmele lui Stiller, Sjöström, Brunius și Molander, el realizează cîteva filme de o anume ținută regizorală. **Flm:** *Vicleana* (1919); *Viața la țară* (1924).

mai 27 — Regizorul german de origine română, Lupu Pick, creează una dintre capodoperele *Kammerspiel*-ului — *Scherben* /Cioburi/ (sc. Carl Mayer; i. Friedrich Weinmann; d. Robert Dietrich; a. Edith Posca, Werner Krauss, Paul Otto). *Kammerspiel*-ul (denumire împrumutată de la Teatrul de cameră al lui Max Reinhardt) se definește prin contrast cu expresionismul, deși le sînt comune esențializarea faptelor și personajelor sub semnul metaforic, prezența obsesivă a obiectelor, de unde și supranumele de „expresionism realist", dat adeseori *Kammerspiel*-ului. Filmele acestui curent au în general un număr limitat de personaje, iar întîmplările sînt banale, dar apăsătoare, și decupate din mediile cele mai umile. *Cioburi*, de pildă, este o dramă ce se petrece de-a lungul a cîteva zile într-un canton izolat: fata acarului este sedusă de un inspector venit în control; mama îndurerată moare în viscol, iar tatăl se răzbună, sugrumîndu-l pe arogantul seducător. Filmele *Kammerspiel* „caută să exprime psihologia individuală într-o manieră excesiv simbolică, relatează doar acțiuni și reacții elementare pe marginea unor fapte diverse convenționale, prezintă caractere schematice în situații paroxistice. [...] Hipnoza licăririlor spectrale și a umbrelor crepusculare, care învăluie lucrurile, înseamnă chemarea nopții, înseamnă omul căutînd și altceva decît pe sine însuși, decît mediocrul lui destin și negăsind, în cele din urmă, decît dezastrul, asasinatul și dezolarea" (J. Mitry). **Flm:** *Din zori și pînă în miez de noapte* (r. Karl Heinz Martin, 1920); *Scara de serviciu* (r. Leopold Jessner, 1921); *Strada* (r. Karl Grüne, 1923); *Noaptea de Anul Nou* (r. Lupu Pick, 1924); *Ultimul dintre oameni* (r. F. W. Murnau, 1924).

mai — Comedia *The Goat* /Capra/ marchează în cariera americanului Buster Keaton începutul unei serii de scurtmetraje ce vor deveni celebre — *Sala de teatru*, *Iahtul*, *Față palidă* — prin faptul că fiecare anunță performanțele ori experimentele lungmetrajelor sale de maturitate.

iun. 21 — București: pr. *Ecaterina Teodoroiu* (r. Nicolae Barbelian), reconstituire documentară a evenimentelor istorice, a cărei autenticitate este sporită prin integrarea unor fragmente din jurnalele de actualități.

iun. 30 — La convenția anuală a „Motion Picture Theater Owners of America", proprietarii independenți de săli de cinema protestează împotriva sistemului „block-booking" (vînzarea filmelor în bloc, bune și proaste la un loc) și contra producătorului Adolphe Zukor, care îl aplică în nordul și estul Statelor Unite.

iul. 1 — Sofia: pr. *Diavolat v Sofia* /Diavolul în Sofia/ (r., sc., a. Vasil Ghendov). Comedie fantastică: plictisindu-se, diavolul hotărăște să coboare pe pămînt și își alege ca loc de distracție — Sofia. Mare succes de public ce sporește popularitatea acestui regizor bulgar, deosebit de activ în anii '20—'30. **Flm:** *Bulgarul e galant* (1915); *Dragostea e o glumă* (1917); *Furtuna tinereții* (1930).

iul. 7 — Regizorul francez Marcel L'Herbier prezintă în avanpremieră pentru presă filmul *Eldorado* (a. Eve Francis, Jacques Catelain), care va fi considerat ulterior drept capodopera sa. Subiectul — o dansatoare spaniolă, care își sacrifică viața pentru a-și salva copilul — reprezintă un pretext pentru un exercițiu de stil, foarte apreciat în epocă de teoreticienii și realizatorii impresionismului. „Un anumit manierism, o prea evidentă virtuozitate tehnică" nu distrug „intensa emoție pe care o provoacă, de exemplu, apariția tulbure a marelui zid oblic al Alhambrei, în lungul căruia Sybilla, formă somnambulă, merge către destinul său; sau scena de o mare puritate, în care cei doi îndrăgostiți își scaldă fruntea

în lumină, ori moartea tragică a Sybillei, care, grație neuitatei Eve Francis, rămîne cel mai frumos fragment de fotogenie pe care l-am admirat vreodată" (L. Moussinac).

iul. 11 — În tînărul stat sovietic naționalizarea întreprinderilor cinematografice din Georgia reprezintă un prim pas spre dezvoltarea industriilor de film din viitoarele republici unionale. Primul film al Georgiei sovietice, drama *Arsen Djordjiașvili*, este realizat de Ivan Perestiani, iar rolul titular este interpretat de viitorul regizor Mihail Ciaureli.

sept. 5 — Într-un hotel din San Francisco, moare, în timpul unei petreceri, starleta Virginia Rapp. Actorul Roscoe Arbuckle, celebrul Fatty, e acuzat de asasinat. Deși achitat, scandalul dezlănțuit este fatal pentru cariera actorului, care nu va mai apărea pe ecran, iar filmele sale vor fi retrase din distribuție. „Grăsunul cu privire inocentă de copil", fosta vedeta de la „Keystone", fostul partener al lui Mabel Normand, Keaton și Chaplin, cel care a făcut publicul să rîdă în: *Knockout* — 1914, *Faity și Mabel în voia valurilor* — 1916, *Un erou al țării* — 1917, *Garajul* — 1919, *Milioanele lui Brewster* — 1921, va continua să lucreze sub pseudonim (William B. Goodrich) ca regizor.

sept. 11 — Actrița americană de origine rusă, Alla Nazimova, cunoaște un deosebit succes în rolul Margueritei Gauthier din filmul *Camille* (r. Ray C. Smallwood; a. Rudolph Valentino), producție a propriei sale case de filme. În aceeași dublă calitate, ea va relua unul dintre succesele sale de pe Broadway: „Nora", de Ibsen (*Casa păpușilor* — 1922) și va juca rolul titular din *Salomé* (1923), ecranizare după Oscar Wilde. Ambele filme, în regia soțului său Charles Bryant. „A simțit cinematograful mai puternic decît regizorii ei, iar jocul ei a fost mai romantic, mai incitant decît scenariile interpretate. [...] Mai mult imaginativă decît realistă, artista nu a avut modele, nu s-a supus tradiției. Fiecare rol l-a nazimovizat" (H. Howe).

sept. 11 — Actrița americană Mary Pickford interpretează în filmul *Little Lord Fauntleroy* /Micul lord Fauntleroy/ (r. Alfred E. Green) atît rolul titular, cît și pe cel al mamei eroului. „Pentru a doua oară în cariera ei, Mary Pickford încearcă un dublu rol. Datorită imensei publicități făcute pe seama faptului că Mary joacă rolul unui băiat, mulți nici n-au băgat de seamă rolul mamei, în care a izbutit una dintre cele mai subtile și mai reținute interpretări ale sale" (R. B. Cushman). Filmul se numără printre marile succese ce au jalonat cariera „logodnicei Americii". Începînd din 1913, formula interpretativă a actriței — fetițe orfane, găsite, sărace, drăgălașe și persecutate de soartă, pînă într-o zi cînd apare un Făt-Frumos care le aduce fericirea — rămîne aceeași pînă spre sfîrșitul anilor '20, cînd, femeie de 30 de ani, Mary Pickford joacă aceleași roluri, ceea ce îi obligă pe regizori să-i găsească parteneri foarte înalți și să schimbe dimensiunile obiectelor. **Film**: *Un drăcușor cumsecade* (1913); *Tess din Țara furtunilor* (1914); *Sărmana fetiță bogată* (1917); *Tata-picioare lungi* (1919); *Pollyana* (1920); *Vrăbiile* (1926).

sept. 15 — Moare, la Catania, Nino Martoglio (n. 3 mart. 1870), poet, dramaturg, regizor italian de teatru. Film din 1911. Reprezentant al verismului, al acelei apropieri mai nuanțate de realitate care caracterizează arta italiană a epocii, Martoglio va fi considerat, ulterior, drept unul dintre precursorii neorealismului. „Imaginile sale răspund unei evoluate și savante viziuni cinematografice prin construirea expresivă a încadraturii, prin sobrietatea materialului plastic. Ținuta psihologică a

personajelor se articulează de la un film la altul cu o tot mai mare complexitate" (F. Savio). **Film**: *Romanță* (1913); *Pierduți în întuneric* (1914); *Teresa Raquin* (1915).

sept. 25 — Regizorul american Cecil B. De Mille — director artistic al firmei „Paramount" — lansează prin filmul său *The Affairs of Anatol* /Aventurile lui Anatol/ formula „all star cast" (o distribuție numai din vedete). De altfel, De Mille este recunoscut drept unul dintre fabricanții de vedete ai Hollywood-ului anilor '20. Lui îi datorează lansarea Wallace Reid, Gloria Swanson, Bebe Daniels, Elliot Dexter, Julia Faye, Geraldine Farrar.

sept. 30 — Paris: pr. *L'Atlantide* /Atlantida/ (r., sc. Jacques Feyder; a. Stacia Napierkowska, Georges Melchior, Jean Angelo). Ecranizare după romanul lui Pierre Benoit. Doi bărbați descoperă legendarul continent îngropat în nisipurile deșertului și cad sub vraja reginei Antineea. Cel mai costisitor film realizat pînă la această dată în Franța se remarcă prin mizanscena spectaculoasă și prin transformarea peisajului saharian în personaj principal al dramei. Alte adaptări ale aceluiași roman sînt realizate de G. W. Pabst (1932) și de E. G. Ulmer (1961).

oct. 7 — Pr. *Der müde Tod* /Moartea obosită/ (r. Fritz Lang; sc. Thea von Harbou; i. Fritz Arno Wagner; d. Robert Herlth, Walter Röhrig, Herman Warm; a. Lil Dagover, Bernhard Götzke, Walter Janssen). Trista iubire a doi tineri dintr-un orășel german din secolul al XIX-lea se prelungește către alte ținuturi și timpuri — în Bagdadul lui Harun-al Rașid, în Veneția veacului al XVI-lea, în China dinastiei Ming. „Acțiunea peliculei vrea să transmită publicului convingerea fermă că, oricît de arbitrare ar părea actele tiranilor, ele sînt manifestări ale destinului. Împuternicitul acestuia sprijină tirania nu numai în cele trei episoade ale filmului, ci și în povestea principală. Moartea care îl răpește pe tînărul îndrăgostit apare atît de absurdă, încît ai impresia că un tiran fără scrupule a pus totul la cale.[. . .] Cu o nespusă durere Moartea stinge flacăra unei lumînări, despărțind cu blîndețe sufletul unui copil de trup. Acest gest, ca și duioșia pe care o manifestă față de tînăra îndrăgostită, trădează revolta sa lăuntrică împotriva misiunii care i se impune" (S. Kracauer). Subiectul fantastic, arhitectura monumentală și geometrizată, metamorfozată subtil și iluminată savant — diferit în fiecare episod — circumscriu filmul curentului expresionist.

oct. — Cineastul francez Jean Epstein publică placheta „Bonjour Cinéma", în care impune noțiunea de „cameră subiectivă", pledează pentru filmul gîndit și exprimat ca o confesiune, pentru „cinematograful la persoana întîia".

nov. 21 — Primul film al noii companii producătoare americane „Inspiration Films", creată de actorul Richard Barthelmess și de regizorul Henry King — drama rurală *Tol'able David* /David, băiat la toate/ — reprezintă un moment important în filmografia ambilor cineaști. Din punct de vedere regizoral, este „un exemplu perfect de folosire artistică a materialelor plastice ale cinematografului" (V. Pudovkin), relevînd totodată trăsături tipice ale operei lui King de mai tîrziu (predilecția pentru spații largi, nostalgia vremurilor trecute, preferința pentru ambianța rurală). Din punct de vedere interpretativ, filmul inaugurează o nouă etapă în creația lui Barthelmess după fructuoasa colaborare cu D. W. Griffith (*Crinul strivit* — 1919, *Drumul spre est* — 1920), fiind considerat de unii critici chiar cel mai bun rol al său. Celebritatea sa va fi constantă pînă la apariția

sonorului, iar la prima ediţie a premiului „Oscar" (1927—1928), va figura printre candidaţii la premiul de interpretare pentru rolurile din *Băiatul cu pantofi de lac* (1927) şi *Laţul* (1928).

dec. 13 — Madrid: pr. *La verbana de la Paloma* /Chermesa de la Paloma/, ecranizare a libretului unei foarte populare opere lirice. Constituie primul mare succes al regizorului spaniol José Buchs, autor de o deosebită prolificitate (*Răzbunarea marinarului* — 1919, *Inaccesibila* — 1920, *Curro Vargas* — 1923, *Bunicul* — 1925, *2 mai* — 1927) şi, totodată, începutul unui nou gen cinematografic „care a prejudiciat mult evoluţia tehnicii cinematografice, deoarece libretele unor asemenea opere, celebre pentru muzica lor, erau foarte deficitare în ceea ce priveşte conţinutul şi dinamismul acţiunii" (F. Mendez-Leite).

dec. 22 — Pr. *Hintertreppe* /Scara de serviciu/ (r. Leopold Jessner; sc. Carl Mayer; a. Henny Porten, William Dieterle, Fritz Kortner), o dramă decupată parcă dintr-un fapt divers: o servitoare este sedusă de factorul poştal care îi ucide iubitul. „Această dramă intimistă se desfăşoară foarte lent, liniştit, într-un stil foarte german, într-o manieră foarte apăsată, în ciuda folosirii cîtorva elipse inspirate de teatru. [...] Ceea ce impresionează astăzi în acest film este marea ruptură de ton a stilurilor folosite. [...] Iar jocul actorilor reflectă şi el acest contrast" (Lotte Eisner). „O combinaţie de violenţă şi mizerie" (S. Kracauer), în care *Kammerspiel*-ul, intimist şi psihologic, dobîndeşte contorsionate accente expresioniste.

dec. 28 — Boston: pr. *The Orphans of the Storm* /Orfelinele furtunii/ (r. D. W. Griffith; a. Lillian Gish, Dorothy Gish). „Filmul nu conţine nici un fel de inovaţie remarcabilă, dar în schimb e un fel de vitrină unde se expun toate descoperirile tehnice strălucite pe care le dezvoltase şi le şlefuise cu măiestrie Griffith. [. . .] Secvenţele luării cu asalt a Bastiliei şi salvarea Henriettei de la ghilotină, în ultima clipă, amintesc de cavalcada Klanului din *Naşterea unei naţiuni* şi de punctul culminant al episodului modern din *Intoleranţă*" (L. Gish). Publicul parizian protestează vehement, fiind jignit de modul în care fusese evocată Revoluţia de la 1789, ceea ce determină montarea unei versiuni speciale pentru Franţa. Griffith replică însă uimit: „Dacă poporul francez are vreun temei a se plînge, acesta trebuie căutat în cartea «Povestea celor două oraşe» şi plîngerea s-ar fi cuvenit să fie formulată, cu multă vreme în urmă, împotriva domnului Dickens, din al cărui roman celebru au fost inspirate în mare măsură peripeţiile".

— An hotărîtor în activitatea scenaristului german Carl Mayer, colaborator principal al regizorilor expresionişti şi *Kammerspiel*: Robert Wiene, Leopold Jessner, Lupu Pick, F.W. Murnau. După ce a contribuit la apariţia expresionismului caligaresc (*Cabinetul doctorului Caligari* — 1920, *Genuine* — 1921), el îşi plasează scenariile în lumea micii burghezii germane. „Mayer îşi concepe personajele ca pe nişte fiinţe ale unei lumi în descompunere, dominate de instinct, provocînd inevitabil distrugere şi autodistrugere" (S. Kracauer). „Mayer a vrut să dezvăluie splendorile şi tenebrele aflate în străfundul sufletului, acea alternanţă de întuneric şi lumină care caracterizează relaţiile psihologice dintre fiinţele umane" (L. Pick). Aceste preocupări tematice sînt dublate de interesul lui Mayer pentru imagine, pentru formă, pe care o consideră hotărîtoare şi o sugerează încă din scenariu. Avînd „o imaginaţie intens orientată în sens vizual, el îşi modela sensibilitatea din perspectiva aparatului de filmat şi a iluminării, fiecare avînd pentru el o importantă funcţie dramaturgică" (E. Pommer). **Flm** *Scara de serviciu* (1921); *Cioburi* (1921); *Noaptea de Anul Nou* (1924); *Ultimul dintre oameni* (1924).

— Regizorul francez Henri Diamant Berger ecranizează romanul lui Alexandre Dumas *Cei trei muşchetari* (a. Aimé Simon-Girard, Henri Rollan, Charles Dullin), obţinînd un important succes de public. Conceput în opt episoade, filmul încearcă să respecte cadrul istoric, folosind exterioare reale în care sînt plasate scenele de acţiune (urmăriri, cavalcade, dueluri). Acelaşi Diamant Berger realizează în 1933 şi o versiune sonoră a aventurilor celor patru muşchetari. Alte ecranizări: 1921 (r. Fred Niblo), 1953 (r. André Hunebelle), 1973-1974 (r. Richard Lester).

— Pictorul şi cineastul de avangardă german Hans Richter realizează scurtmetrajul abstract *Film ist Rhytmus* /Filmul este ritm/ sau *Rhytmus 21*, în care încearcă să-şi anime propriile tablouri. Acest film, pe care nu reuşeşte să-l prezinte publicului berlinez, va fi inserat în pelicula sa următoare *Rhytmus 23* (1923).

— La Londra debutează o serie de scurtmetraje, educative, intitulată sugestiv *Secrets of Nature* /Secretele naturii/, la realizarea cărora participă oameni de ştiinţă şi cineaşti specializaţi: Percy Smith pentru filmările la microscop, Charles Reed pentru păsări, Walter Higham răspunde de plastica subiectelor, iar supervizarea aparţine omului de ştiinţă Edgar Chance.

— Regizorul danez Lau Lauritzen lansează în filmul *Film, Flirt og Forloven* /Film, flirt şi învăţătură/ cuplul Pat şi Patachon. Contrastul dintre lunganul Carl Schenström şi rotofeiul Harald Madsen, ingeniozitatea şi individualizarea caracterologică a gagurilor (Pat este în bufonadele sale un cavaler romantic, dar robust, în timp ce Patachon e şiret, profitor şi cu preţiozităţi (ridicole) înnobilează peregrinările celor doi vagabonzi. Epoca de mare popularitate internaţională a acestui duo grotesc se situează în perioada filmului mut. **Flm**: *Soare, vară şi studenţi* (1922); *Tempo, ton şi picături* (1925); *Don Quijote* (1926).

— Comedia indiană de mare succes, *England Returned* /Sosit din Anglia/ (r., a. Dhiren Ganguli), „ridiculizează pretenţiile indienilor reîntorşi de la studii cu idei occidentale, dar şi conservatorismul autohton, impermeabil oricărei noutăţi" (E. Barnouw, S. Krishnawamy).

— Apare la Roma cartea „Verso una nuova arte: il cinematografo" Către o nouă artă: cinematograful) de Sebastiano Arturo Luciani. Preocupat de film încă din 1913, autorul încearcă să-i fundamenteze principiile estetice. În studiul său se găsesc *avant la lettre* elemente ale teoriilor „factorilor diferenţiali" şi a „mijloacelor formative", formulate ulterior de Arnheim. Lucrarea îl impune, de asemenea, pe Luciani ca precursor al ideilor lui Balázs şi Pudovkin.

— Apare în Franţa revista „Cinéa" — publicaţie de aleasă ţinută intelectuală, condusă de regizorul şi teoreticianul Louis Delluc — ce are ca motto: „Cinematograful francez să fie cinematograf! Cinematograful francez să fie francez!". În paginile ei sînt susţinute căutările şcolii impresioniste, reprezentată de regizori ca Abel Gance (*Roata* — 1922), Germaine Dulac (*Sărbătoare spaniolă* — 1919), Jean Epstein (*Inimă credincioasă* — 1924), Marcel L'Herbier (*Omul din larg* — 1920, *Inumana* — 1923). Numită astfel, mai degrabă pentru a se delimita de expresionismul german decît pentru a-şi afirma înrudirea cu mişcarea omonimă din pictură, această şcoală cultivă unghiurile subiective, fluul, supraimpresiunile. Deşi subiectele filmelor sale sînt inspirate de regulă din viaţa oamenilor

obişnuiţi, cultul pentru plastica decorului, pentru vizualismul şi ritmul pur, pentru mişcare muzicală şi pentru inovaţiile formale le diminuează forţa şi reduce tabloul social.

1922

ian. 11 — New York: pr. *Foolish Wives*/Femei nebune/ (r., sc. Erich von Stroheim; a. E. von Stroheim, Maude George, Mae Busch). Melodramă plasată în lumea înaltei aristocraţii internaţionale: la Monte Carlo, un prinţ rus o escrochează pe nevasta unui diplomat american şi trăieşte din munca amantei sale, o biată cameristă. Vrînd să arate „viaţa adevărată cu murdăriile ei, cu mîrşăvia ei, cu violenţa ei, cu senzualitatea ei şi — straniu contrast — cu puritatea ei în mijlocul mocirlei" (Stroheim), cineastul se opune „atît expresionismului imaginii, cît şi artificiilor de montaj. La el, realitatea îşi dezvăluie intenţiile, aşa cum se dezvăluie faptele în cursul unui interogatoriu necruţător. Principiul său regizoral este simplu — să priveşti lumea suficient de aproape şi cu suficientă insistenţă pentru ca ea să-şi arate cruzimea şi urîţenia" (A. Bazin). Rezultatul este un film de 5 ore de proiecţie (redus pentru exploatare comercială la 3 ore şi jumătate), în care Stroheim face din nou dovada proverbialei sale scrupulozităţi (oraşul Monte Carlo este reconstituit pe platou cu fidelitate); un film elogiat de unii critici şi acuzat de alţii pentru „frenezia sa naturalistă".

ian. 15 — Politicianul american Will H. Hays primeşte conducerea asociaţiei „Motion Picture Producers and Distributors Inc.", care grupează principalele firme producătoare şi distribuitoare de filme americane. Aceasta a fost creată de magnaţii Hollywood-ului, în strădania de a reconsidera imaginea de imoralitate, pe care scandalurile larg popularizate o creaseră lumii cinematografului, şi de a răspunde presiunilor crescînde pentru crearea unei forme de cenzură" (E. Katz).

febr. 3 — Moare, la Paris, actorul şi regizorul francez Henri Pouctal (n. 1859). După o bogată experienţă teatrală (actor şi regizor la Odéon, asistentul lui André Antoine), începînd din 1910 se dedică filmului. Este director artistic al societăţii „Film d'art" pînă în 1915. „Unul dintre cei mai buni artizani, [...] considerat cel mai bun regizor francez din perioada 1912-1918" (J. Mitry). El rămîne autorul primei ecranizări *Monte-Cristo* (1915), regizorul care a condus-o pe Réjane în *Alsace* (1915) şi pe Sarah Bernhardt în *Dama cu camelii* (1911); tot el a fost iniţiatorul personajului comic Bicard, supranumit „Le Bouif" (Cîrpaciul).

mart. 5 — Pr. *Nosferatu* (r. F.W. Murnau; sc. Henrik Galeen; i. Fritz Arno Wagner; d. Albin Grau; a. Max Schreck, Gustav von Wangenheim, Greta Schröter). Ecranizare după romanul „Dracula", de Bram Stoker. Subintitulat „o simfonie a ororii", filmul redă confruntarea dintre un tînăr om de afaceri dintr-un orăşel german şi contele Orlock, *alias* Nosferatu, stăpînul-vampir al unui castel din Carpaţi, care va deveni „flagelul lui Dumnezeu", răspîndind ciuma, şi nu va putea fi anihilat decît prin sacrificiul soţiei tînărului. Această poveste, în care Béla Balázs simţea „suflul îngheţat al judecăţii de apoi", comportă mai multe interpretări. Nosferatu „este tiranul însetat de sînge şi care suge sînge, rătăcind prin acele sfere în care miturile şi basmele se întîlnesc. Şi e foarte semnificativ că, în acea perioadă, fantezia germană, din orice punct ar fi plecat, ajungea întotdeauna să graviteze în jurul unor asemenea personaje" (S. Kracauer). Totodată filmul poate fi citit ca un discurs subtil despre puterea iubirii — tînăra soţie se sacrifică pentru a-şi salva bărbatul — sau ca o expresie a neliniştii existenţiale care a caracterizat dintotdeauna spiritul septentrional. Toate acestea, Murnau le sugerează prin „imaginile cele mai răscolitoare, cele mai impresionante pe care le-a creat ecranul german" (Lotte Eisner). El foloseşte pentru prima oară în filmul expresionist natura însăşi, pe care o transformă în „spaţiu sufletesc" şi o impregnează cu fiorul spaimei. Rămîn antologice: secvenţa călătoriei spre castelul contelui, realizată în negativ, în care copacii albi şi fantomatici se detaşează pe cerul negru, sau cea a navei spectrale care alunecă pe apa fosforescentă.

mart. — Regizorul sovietic Lev Kuleşov anunţă în revista „Kino-Fot", nr. 3, experimentul creării unei „geografii ideale", prin alăturarea unor imagini filmate în diverse locuri. Prin analogie, în 1923, el va experimenta „anatomia ideală", alcătuind cu ajutorul montajului o imagine a unui „om cu totul nou, pe baza unui material foarte real" — mîini, trup, chip aparţinînd însă mai multor persoane diferite. Această funcţie creatoare a montajului este confirmată o dată în plus de „efectul Kuleşov", pe care l-a obţinut prin folosirea „unui prim-plan unic, al lui Ivan Mosjuhin, pentru a sugera trei impresii diferite: dorinţa, ura, lăcomia. În acest scop, el a montat prim-planul respectiv, mai întîi alături de imaginea unui nud feminin, apoi de uciderea unui om şi, în fine, alături de imaginea unui ospăţ. Semnificaţia precum şi emoţia imaginilor erau create prin juxtapunerea, prin legătura lor" (H. Colpi).

apr. 27 — Berlin: pr. *Dr. Mabuse der Spieler*/ Dr. Mabuse, jucătorul/ (r. Fritz Lang; sc. Thea von Harbou; a. Rudolf Klein-Rogge), ecranizare după un roman poliţist de Norbert Jacques. Povestea omniprezentului şi proteicului Mabuse, care, cu ajutorul unei bande de criminali, terorizează o societate întreagă, este folosită de realizatori în intenţia de a prezenta un tablou al vieţii contemporane, un document al lumii actuale. Urmăririle, răpirile, travestiurile, evadările sau asasinatele angrenează succesiv oameni de afaceri şi politicieni, intelectuali declasaţi ori şomeri epuizaţi, hoţi de buzunare şi prostituate, o faună umană trăind într-un climat psiho-social expresionist. Protagonistul e „simbolul unui regim despotic, al unei societăţi în care te temi de orice, pentru că oricine poate fi urechea sau braţul tiranului" (S. Kracauer). Lang reia personajul în *Testamentul doctorului Mabuse* — 1933 şi în *Cei 1 000 de ochi ai doctorului Mabuse* — 1961.

apr. — Apare cartea lui Charles Chaplin „My Trip Abroad" (Călătoria mea în străinătate), cuprinzînd impresiile călătoriei în Europa (dictate lui Monta Bell), precum şi amintiri din anii de început ai carierei sale cinematografice.

apr. — Poetul sovietic Vladimir Maiakovski publică în revista „Kino-Fot" manifestul intitulat „Cinema şi cinema", în care afirmă: „Pentru voi cinematograful e spectacol. Pentru mine e aproape o concepţie despre lume. Cinematograful produce mişcare. Cinematograful întinereşte literatura. Cinematograful demolează estetica. Cinematograful înseamnă îndrăzneală. Cinematograful e un atlet. Cinematograful e propagare de idei. Dar cinematograful e bolnav. Capitalismul i-a aruncat un pumn de aur în ochi. Antreprenori dibaci îl plimbă pe străzi ţinîndu-l de mînă. Strîng bani, impresionînd lumea cu meschine subiecte lacrimogene. Stării

acesteia trebuie să i se pună capăt. Comunismul trebuie să smulgă cinematograful din mîinile speculanților. Futurismul trebuie să producă evaporarea apelor stătute: stagnarea și moralismul".
mai 21 — Moscova: Dziga Vertov, M.A. Kaufman, I.I. Beliakov, E.I. Svilova, I.E. Kopalin constituie grupul de documentariști denumit „Kino-Glaz" (cine-ochi). Înlăturînd orice artificii teatrale — chiar și subiectul e considerat străin esteticii filmice — ei doresc să „sesizeze realitatea pe viu". „Important și esențial este cinematograful ca senzație a lumii. Principala constatare de la care trebuie plecat: pentru a analiza (explora) haosul de fenomene vizuale și a realiza o senzație a spațiului, aparatul de filmat folosit ca cine-ochi este cu mult mai perfect decît ochiul. [. . .] Desființez filmarea obișnuită cu cele 16 imagini pe secundă. Filmarea accelerată, filmarea desenelor animate, micro și macrofilmarea, filmarea înapoi, filmarea cu aparatul în mișcare etc. devin procedee obișnuite" (Vertov). Absolutizînd atotputernicia aparatului de filmat, „Kino-Glaz" alege formula reportajului ca document, al „vieții luate prin surprindere", dar filmate din unghiuri cu totul insolite, montate pentru reliefarea ideii, a frazei, a temei. Ca ilustrare directă a teoriilor sale, apare jurnalul de actualități *Kino-pravda* /Cine-adevăr/, pe care Vertov îl realizează în perioada 1922-1925.
iun. 11 — După multe ezitări, sucursala americană a firmei „Pathé" distribuie filmul lui Robert Flaherty, *Nanook of the North* /Nanuk/, documentar de lungmetraj despre viața unei familii de eschimoși. Astfel, cineastul amator — finanțat de o firmă de blănuri — care în anii 1910-1920 participase la o serie de expediții polare, purtîndu-și în spate camera de luat vederi, devine ctitorul unui gen, iar opera sa un reper fundamental al istoriei cinematografului. *Nanuk* este epopeea luptei cotidiene pentru supraviețuire, poemul gesturilor obișnuite ale omului, care luptă împotriva climei aspre a Antarcticii, vînează ca să-și hrănească familia și construiește — ca să și-o ocrotească. Totul este filmat și montat cu discreție (lungi planuri-secvență restituie timpul real al faptelor). „Odată cu Flaherty, principiul potrivit căruia povestirea trebuie să fie descoperită și să reprezinte istoria succintă a locului a devenit adevăr absolut. De aceea conflictul său este un conflict al zilelor și nopților, al horei anotimpurilor, al luptei fundamentale cu natura" (J. Grierson).
iul. 9 — Leningrad: scenograful Grigori Kozințev, scenaristul Leonid Trauberg, criticul de artă G. Krîjițki și regizorul Serghei Iutkievici fondează „Fabrica ekscentriceskovo aktiora" (Fabrica actorului excentric), școală avangardistă de interpretare teatrală și cinematografică. În manifestul ei, intitulat „Excentrism", se susține necesitatea inovării limbajului artistic prin trucuri și deformări scenografice, prin elemente iraționale și moderniste de interpretare: „mișcări mecanizate, strîmbături, strigăte, urmăriri, transformări, comicitate excentrică, acrobație, [. . .] cancan pe coarda logicii și a bunului simț. Trecînd prin absurd și imposibil se ajunge la excentrism".
sept. 7 — Berlin: se proiectează în public cîteva scurtmetraje sonore care experimentează procedeul „Tri-Ergon", modalitate de înregistrare fotoelectrică a sunetului, pusă la punct încă din 1919 de Joe Engl, Joseph Massole și Hans Vogt.
sept. 18 — Pr. *Häxan* /Vrăjitoria de-a lungul secolelor/, „documentar" reconstituit, realizat în Suedia de danezul Benjamin Christensen, un fel de istorie a superstițiilor. Christensen — el însuși interpret în film — modelează hidos chipurile actorilor profesioniști și neprofesioniști, aleși tocmai pentru expresivitatea stranie a fizionomiilor lor, și accentuează prin contraste de umbre și lumină fantasticul tramei.

sept. 22 — După succesul în filmele germane ale lui Ernst Lubitsch, actrița poloneză Pola Negri semnează un contract cu societatea americană „Paramount". Este unul dintre primele exemple ale migrației cineaștilor europeni către Hollywood, fenomen ce va lua proporții în anii următori. Rînd pe rînd trec oceanul regizori și actori celebri din Germania (Lubitsch, F.W. Murnau, Paul Leni, Lya de Putti, Conrad Veidt, Emil Jannings), din Suedia (Victor Sjöström, Mauritz Stiller, Greta Garbo, Lars Hanson), cineaști din studiourile de la Budapesta sau Viena (Alexander Korda, Paul Fejös, Mihaly Kertész). Căci, „descoperind că studiourile din Europa produc excelente filme și formează vedete noi, al căror succes de public crește în fiecare zi, șefii studiourilor americane au hotărît să întîrzie progresele producției europene (ce ar fi putut amenința succesul filmului yankeu nu numai în Statele Unite, ci și în lumea întreagă), angajînd prin contract vedetele, regizorii, scenariștii europeni de talent" („Film Mercury", 7 mai 1926).
oct. 15 — Producătorul american Irving Thalberg îl concediază pe Eric von Stroheim, regizorul vedetă al firmei „Universal", după imensul succes de public al filmului său *Femei nebune*. Motivul: „«extravaganțele» lui Stroheim care prelungește perioadele de filmare și construiește decoruri costisitoare, urmărind cu obstinație autenticitatea fiecărui detaliu".
oct. 30 — New York: pr. *Oliver Twist* (r. Frank Lloyd), primul film al corporației „Jackie Coogan", înființată pentru a exploata succesul copilului-actor lansat de Chaplin în *Piciul*.
nov. — Paris: pr. *La Roue* /Roata/ (r. Abel Gance; i. Léon H. Burel; a. Severin Mars, Ivy Close, Gabriel de Gravone), „o tragedie a timpurilor moderne". Povestirea melodramatică a unui mecanic de locomotivă, rival în dragoste al fiului său, comentată naiv și grandilocvent prin inserturile citate din Sofocle ori Nietzsche, îi oferă regizorului francez prilejul de a prelua „toate experiențele predecesorilor săi, de la Méliès pînă la Griffith" (P. Leprohon). El reușește „să creeze emoție prin senzație" (Germaine Dulac) cu ajutorul unghiulației subiective și al montajului rapid. Rămîne celebru poemul vizual al locomotivelor, șinelor și fumului, după cum antologică este și elegiaca fugă a eroinei către piscurile munților înălbiți de zăpadă, unde murise eroul. Operă cinematografică de excepție prin complexitatea — secvențe color, partitură muzicală scrisă special de Arthur Honegger —, dar și prin expresivitatea limbajului filmic, dincolo de suprasolicitările simbolice, nu totdeauna de un gust sigur.
dec. 4 — Paris: pr. *Crainquebille* (r., sc., d. Jacques Feyder; a. Maurice de Féraudy). Ecranizare după Anatole France; drama unui negustor ambulant întemnițat pe nedrept. „Adevărata valoare a filmului nu trebuie căutată în artificii, ca de pildă transformarea la tribunal a unora dintre martori în uriași și a altora în pitici. Ceea ce este pe nedrept trecut sub tăcere e admirabila zugrăvire a mahalalei pariziene și profunda umanitate a eroului" (G. Sadoul). *Crainquebille* utilizează efectele avangardiste ale epocii, anunțînd totodată realismul poetic al anilor '30.
dec. 5 — Copenhaga: pr. *David Copperfield* (r. Anders Wilhelm Sandberg; a. Frederik Jensen, Martin Herzberg, Karina Bell), o interesantă translare în imagini a romanului lui Dickens, cel mai bun film al regizorului danez,

care mai semnează şi alte ecranizări ale cărţilor clasicului englez (*Marile speranţe* — 1921, *Mica Dorrit* — 1924).
— Douăzeci şi două de firme producătoare germane (printre care U.F.A. şi „Decla-Bioscop") organizează la München o săptămînă a filmului german, în care sînt prezentate cîteva dintre realizările importante ale anului (*Scara de serviciu, Dr. Mabuse jucătorul, Ogorul în flăcări* etc.) Manifestarea se vrea a fi internaţională, deşi nu sînt prezenţi decît 13 reprezentanţi ai altor industrii cinematografice europene.
— Societatea „Belgia-Film" îşi construieşte un important studio, în periferia bruxelleză „Machelin". În acest studio vor lucra în anii '30 cineaştii francezi Jacques de Barroncelli şi Julien Duvivier.
— Pictorul suedez Viking Eggeling prezintă, la Berlin, filmul *Diagonal Symphonie* /Simfonia diagonală/, succesiune ritmică de forme pure, acompaniată de fragmente din simfoniile lui Beethoven. Astfel, el îşi continuă experimentele picturale în filme abstracte, realizînd ceea ce Appolinaire definea a fi „arta nouă, a picturii în mişcare".
— Regizorul francez Louis Delluc realizează unul dintre filmele sale de referinţă *La Femme de nulle part* /Femeia de nicăieri/ (a. Eve Francis, Roger Carl, Gine Avril, André Daven). „O femeie revine în casa unde a trăit fericită, îşi evocă trecutul şi împiedică o fată să plece cu iubitul ei, aşa cum făcuse ea cu douăzeci de ani în urmă. Observaţie asupra faptelor mărunte, revelatoare pentru înclinaţiile inimii şi spiritului; din punct de vedere istoric, unul dintre primele filme care au ca obiect studiul unei stări sufleteşti" (J. Mitry). „Tema vizuală este armonic dezvoltată, unitar şi tandru, iar emoţia se naşte în timp ce ochii noştri urmăresc imaginile, aşa cum urmărim elanul unui poem sau al unei melodii" (L. Moussinac).
— Mahomed Bayoumi realizează primul film egiptean — scurtmetrajul *Al Baach Kateb* /Secretarul general/.
— Fotograful mexican Abita fondează studiourile „Chapultepec". Din 1923, ele se vor numi „Nacional Productores de Peliculas S.A."
— Comicul francez Max Linder filmează la Hollywood, în decorurile filmului *Cei trei muşchetari*, de Fred Niblo, propria sa versiune. Mai puţin o parodie la adresa romanului lui Dumas, cît la cea a filmului, interpretat de Douglas Fairbanks — *The Three-Must-Get-There* /Cei trei Muşcă-Tari/ îşi află principala sursă a comicului în anacronisme. „Comicul lui Linder a redevenit un comic al faptelor, bazat pe obiecte, pe confuzia ideilor sau a lucrurilor, pe parodia artelor pure, un fel de burlesc ironic şi sentimental, care pune în cauză lumea din jur, lumea lucrurilor şi mai puţin pe cea a caracterelor" (J. Mitry).
— În Polonia două adaptări cinematografice după opere literare, *Chlopi* /Ţăranii/, după Reymont (r. Eugeniusz Modzelewski), şi *Rok 1863* /Anul 1863/, după Zeromski (r. Edward Puchalski), anunţă „pentru prima oară în anii '20 un fenomen care a rămas o trăsătură caracteristică a cinematografului polonez: unitatea sa intimă cu literatura" (J. Fuksiewicz).

1923

ian. 1 — Regizorul suedez Mauritz Stiller se inspiră din nou din opera Selmei Lagerlöf, realizînd *Gunnar Hedes Saga* /Zarul ursitei/ (a. Einar Hanson, Pauline Brunius). Un tînăr păstor de reni îşi pierde memoria într-un accident, dar devotamentul iubitei îl va ajuta să se vindece. Filmul

este un amestec de realism, burlesc şi fantezie, avînd cîteva secvenţe de excepţie: imaginile semidocumentare ale turmelor de reni pornite către sud, accidentul eroului, întrerupt de visul premonitoriu al iubitei.
ian. 10 — Berlin: pr. *Erdgeist* /Spiritul pămîntului/ (r. Leopold Jessner; a. Asta Nielsen, Albert Basserman). Ecranizare după piesa lui Wedekind. Operă crudă şi viguroasă, în care se regăsesc darurile expresivităţii polemice şi rigoarea critică a omului de teatru Leopold Jessner. El încearcă să impună semnificaţia adînc umană a subiectului prin decoruri stilizate de coloratură expresionistă.
ian. 12 — Moare, la Los Angeles, ziaristul, scenaristul, regizorul şi actorul american Wallace Reid (n. 15 apr. 1890), victimă a alcoolului şi a stupefiantelor. Afirmat în echipa lui D. W. Griffith, apoi consacrat ca vedetă în filmele lui Cecil B. De Mille (*Carmen* — 1915, *Ioana D'Arc* — 1916, *Aventurile lui Anatol* — 1921), el devine o populară stea a firmei „Paramount", interpretînd roluri de bărbaţi frumoşi şi plini de vitalitate.
ian. 25 — Comicul american Harold Lloyd atinge unul dintre momentele de vîrf ale carierei sale cu *Safety Last* /Între cer şi pămînt/ (r. Fred Newmeyer, Sam Taylor), film rămas, printre altele, celebru pentru numărul de cascadorie al eroului agăţat de limba unui orologiu în vîrful unui zgîrie-nori. „Păstrînd proporţiile, această escaladă este comparabilă cu anume cadre din *Mecanicul „Generalei"*, în care locomotiva prin simpla ei prezenţă devine un obiect hazliu. Lloyd şi Keaton operează cu construcţii mentale la limitele raţiunii. Lucrurile se animă ca într-un vis, ele participă la o acţiune hilară şi absurdă şi plutesc în derivă pe ţesătura aparenţelor" (R. Borde).
ian. 28 — Chicago: pr. *Robin Hood* (r. Allan Dwan; cosc,, a. Douglas Fairbanks) aduce pe ecran legenda medievală despre eroul-simbol al rezistenţei împotriva invadatorilor normanzi. „*Robin Hood* este pentru mine o armată de flamuri în mers, cavalcade, dansul unor oameni liberi într-o pădure, urmăriri într-un castel de giganţi, sărituri peste prăpastii" (R. Clair). În 1938 rolul este reluat cu acelaşi succes de Errol Flynn în *Aventurile lui Robin Hood*.
febr. 8 — Regizorul japonez Kenji Mizoguchi debutează cu *Ai ni Yomigearu Hi* /Renaşterea iubirii/. Complicata poveste a ucenicului care se îndrăgosteşte, pe rînd, de ambele fiice ale maestrului său, în timp ce soţia acestuia se sinucide împreună cu amantul ei, suferă influenţa naturalismului, care îşi pune amprenta atît pe literatura, cît şi pe cinematograful japonez al epocii. Filmul deschide o etapă prolifică în cariera regizorului: 47 de filme în zece ani.
febr. 21 — Actorul şi scenaristul german Georg Wilhelm Pabst debutează în regie cu *Der Schatz* /Comoara/ (a. Werner Krauss, Albert Steinbück, Lucie Mannheim). Povestea de iubire, tulburată de credinţa medievală a existenţei unei comori ascunse, se derulează în ambianţa spectaculoasă a unui atelier de construit clopote. Subiectul, impregnat cu elemente fantastice, prilejuieşte „debutul expresionist al unui regizor realist" (Lotte Eisner).
febr. 25 — New York: pr. *The Pilgrim* /Pelerinul/, ultimul scurtmetraj al lui Chaplin (a. Edna Purviance). Într-un orăşel din Texas, la coborîrea din tren, un evadat este luat drept noul pastor al comunităţii; furtul comis de fostul său tovarăş de celulă duce la dezvăluirea imposturii. Secvenţe antologice: predica-pantomimă despre David şi Goliat, masa cu pălăria servită în chip de prăjitură, eliberarea eroului la graniţa mexicană. Satiră necruţătoare la adresa ipocriziei şi bigotismului. „Rituri şi

credincioşi sînt aruncaţi într-o lume absurdă, reduşi la o existenţă de obiecte ridicole, aproape obscene şi lipsite de sens. Printr-o ironie amară şi paradoxală, singurele acte ce capătă sens în această ceremonie sînt tocmai cele ale lui Charlot care verifică roadele chetei, mulţumind cu un surîs donatorilor mai generoşi şi încruntîndu-se la cei zgîrciţi, [. . .] salutînd după slujbă de mai multe ori, ca un actor de music-hall mulţumit de sine" (A. Bazin). Cenzura din Pennsylvania interzice filmul, considerîndu-l o bătaie de joc la adresa clerului.

mart. 16 — New York: pr. westernului *The Covered Wagon*/Caravana/ (r. James Cruze; a. Lois Wilson, J. Warren Kerrigan, Ernest Torrence). „Eposul Vestului începe cu filmul lui Cruze, în care mişcările de mase, frumuseţea înscenării şi ideea desăvîrşirii destinului istoric al naţiunii contrastează cu naraţiunea firavă şi superficiala caracterizare a eroilor — indienii sînt înfăţişaţi ca personaje tipic negative" (J. H. Lawson).

mart. 26 — Moare, la Paris, marea actriţă franceză Sarah Bernhardt (n. 22 oct. 1844), care prin filmele realizate (toate sub emblema „Film d'art") a dat „un imbold divismului american, cu toate că minunata prietenă a lui Racine nu se simte în largul ei în această lume întunecată, şovăitoare şi tremurătoare" (L. Delluc). **Flm:** *Dama cu camelii* (1911); *Regina Elisabeta* (1912); *Mame franceze* (1917).

mart. — Serghei Mihailovici Eisenstein turnează prima sa peliculă — *Pobişcenie dnevnika Glumova*/Jurnalul lui Glumov/, un filmuleţ spiritual pe care îl integrează în spectacolul său de la teatrul „Proletkult" cu piesa „Orice naş îşi are naşul", de Ostrovski. Din această experienţă se naşte ideea montajului de atracţii, pe care îl va teoretiza în revista „Lef" (nr. 2): „montajul liber al influenţelor (atracţiilor) alese arbitrar, independente (chiar în afara compoziţiei respective şi a subiectului scenei), dar avînd un obiectiv calculat exact, în vederea unui anumit efect tematic final".

mart. — În filmul *Picking Peaches*/Culesul piersicilor/, producătorul şi regizorul Mack Sennett lansează o nouă vedetă a comediei burleşti americane: Harry Langdon, un actor cu îndelungată experienţă în pantomimă, circ şi teatru de varietăţi. Cu aspectul de copil întîrziat, cu chipul machiat în alb, cu hainele scurte şi strîmte de adolescent în creştere, el este întruchiparea inocenţei. Personajul se va desăvîrşi în momentul în care Langdon va începe să lucreze cu regizorul Harry Edwards şi cu gagmanul Frank Capra: *Boc, boc, boc* — 1926; *Bărbatul puternic* — 1926; *Primii pantaloni lungi* — 1927.

mai 14 — Moare, la Havana, regizorul şi operatorul cubanez Enrique Diaz Quesada. Pionier al cinematografului din ţara sa, realizează numeroase filme documentare şi de ficţiune începînd din 1906. **Flm:** *Parcul de distracţii* (1906); *Juan José* (1910); *Manuel Garcia* (1913); *Vrăjitoria în acţiune* (1920).

iun. 20 — Actorul şi criticul René Clair începe turnarea primului său film, *Paris qui dort ou le Rayon invisible*/Parisul adormit sau raza invizibilă/ (a. Albert Préjean, Henri Rollan, Madeleine Rodrigue), la care semnează scenariul, regia şi montajul. Îmbinînd în tradiţia Méliès comicul cu fantasmagoria şi realul cu imaginarul, filmul este povestea unui savant care a găsit „o modalitate de a cufunda oamenii într-un somn letargic. [. . .] Doar cîteva personaje refugiate în vîrful turnului Eiffel sau sosite pe calea aerului scapă de raza diabolică şi domnesc asupra oraşului adormit. De-a lungul acestei teme fantastice apar trăsăturile care vor caracteriza opera lui Clair: ironia şi poezia" (P. Leprohon).

iul. 6 — Paris: întîlnirea „Cœur à Barbe", organizată de Tristan Tzara la Teatrul Michel, determină „marea schismă" a dadaismului şi naşterea suprarealismului. Cu prilejul acestei reuniuni se prezintă scurtmetrajul *Le Retour à la raison*/Întoarcerea la raţiune/, realizat de pictorul şi fotograful Man Ray prin montarea insolită a fotografiilor sale, cu felurite deformări. „Toate filmele pe care le-am făcut au fost improvizaţii. Nu scriam scenariu. Era un cinematograf automat, intenţia mea fiind de a pune în mişcare compoziţiile mele fotografice" (M. Ray). Construite pe aceleaşi principii — amestecul şocant şi gratuit de elemente concrete şi forme abstracte — filmele *Emak Bakia*, de Man Ray (1926), *Anémic Cinéma*, de Marcel Duchamp (1926), *Filmstudie*, de Hans Richter (1926), sînt revendicate, deopotrivă, de dadaişti şi de suprarealişti. După unii teoreticieni (de exemplu J. Mitry), autentic suprarealiste nu sînt decît *Scoica şi preotul* (r. Germaine Dulac), *Cîinele andaluz* şi *Vîrsta de aur* (ambele, în regia lui Luis Buñuel). Confuzia dintre dadaism şi suprarealism este scuzabilă, deoarece „ele pot fi considerate două etape ale aceleiaşi mişcări novatoare; nu numai că au o grămadă de puncte comune, ci şi aceiaşi reprezentanţi" (A. Virmaux). Ambele renunţă la drama clasică, la poveste, dar în timp ce dadaismul urmăreşte obţinerea „cinematografului pur" prin exerciţii abstracte şi căutări exclusiv formale, suprarealismul „dezvoltă o serie de stări de spirit care se deduc una din cealaltă, aşa cum gîndul reproduce şirul rezonabil al faptelor" (A. Artaud).

sept. 1 — La Tokio, un puternic cutremur de pămînt distruge toate studiourile şi 80% din sălile de cinema.

sept. 2 — Actorul american Lon Chaney înregistrează unul dintre marile sale succese în *The Hunchback of Notre-Dame*/Cocoşatul de la Notre-Dame/ (r. Wallace Worsley). Vedetă la fel de populară ca şi Rudolph Valentino, el interpretează peste 150 de roluri. La începutul carierei (1913), apare în comedii şi westernuri, dar faima şi-o cucereşte datorită personajelor bizare sau macabre, care adesea impresionează însă prin patetismul lor. Maestru al deghizării prin personaj şi costumaţie, Chaney a fost supranumit „Omul cu o mie de feţe", cum de altfel s-a intitulat şi filmul biografic realizat despre el în 1957. **Flm:** *Diavolul de „Batesse"* (1918); *Victorie* (1919); *Omul-miracol* (1920); *Fantoma de la Operă* (1925).

sept. 11 — Apare la Mosocva revista „Kinogazeta", organ al „Asociaţiei prietenilor filmului sovietic", care din 1925 va căpăta numele de „Kino".

sept. 25 — Tiflis: pr. *Krasnîie diavoliata*/Drăcuşorii roşii/ (r. Ivan Perestiani). Aventurile a trei copii, care, pentru a-şi răzbuna părinţii ucişi de albi, se înrolează voluntari în rîndurile cavaleriei lui Budionîi. „Un splendid poem cinematografic al recenţei furtuni revoluţionare" (din presa sovietică a epocii). „Peisajul este minunat — munţi sălbatici, rîuri, păduri şi cascade; [. . .] există descrieri excelente ale unui sat în care sosesc saltimbancii, secvenţe vii cu Armata Roşie şi o pasionantă bătălie între cazaci şi un tren blindat" (cronică din ziarul „Times"). Această primă peliculă, ce îmbină elementele specifice filmului de aventuri cu tematica revoluţionară, se bucură de mare succes de public, ceea ce determină reluarea de către Perestiani, în 1926, a peripeţiilor „drăcuşorilor, roşii" (*Savur-Moghila*, *Crima prinţesei Şirvanska*, *Pedepsirea Prinţesei Şirvanska*, *Illan Dilli*).

oct. 1 — New York: pr. *A Woman of Paris*/Parizianca/ sau *The Public Opinion*/Opinia publică/ (r., sc., p. Charles Chaplin; i. Rolland Totheroh, Jack Wilson; a. Edna Purviance, Adolph Menjou, Carl Miller), unica

dramă din filmografia lui Chaplin, ce își rezervă aici doar rolul de figurant. O tînără provincială se desparte de iubitul ei, pictorul Jean Mullit, pleacă la Paris și devine metresa unui bogătaș, Pierre Ravel. Reîntîlnirea celor doi îndrăgostiți nu duce decît la o nouă serie de neînțelegeri care se soldează cu sinuciderea lui Jean. „Fiecare personaj reprezintă o trăsătură a omenescului: diletantismul crud al lui Pierre, slăbiciunea feminină a Mariei, pasiunea lipsită de vlagă a lui Jean, afecțiunea egoistă, dar profundă a mamei, totul — pînă la falsa amiciție a prietenelor Mariei și pînă la bonomia interesată a unui *maître d'hôtel* — e de un adevăr nud" (O. Leprohon). Deși nu are succes în epocă, filmul are calitățile unui „curs superior de tehnică cinematografică, util regizorilor și producătorilor" (Th. Huff): știința creării atmosferei, precizia racordurilor și ritmurilor de montaj, sugestivele elipse temporale și vizuale (cea mai des citată plecarea din gara orășelului, în care trenul-destin nu apare, ci își proiectează doar luminile pe chipul îndurerat al Mariei). *Parizianca* „nu este numai o capodoperă, ci și primul film autentic psihologic, primul studiu al moravurilor, în care nuanțele, subtilitatea sentimentelor, ambiguitatea caracterelor au fost resimțite într-o manieră specific cinematografică". (J. Mitry).

oct. 10 — În Japonia se constituie firma „Mikino Shojo", aparținînd fraților Kasahi și Tomoko Mikino, de numele cărora se leagă resurecția cinematografului național. Societatea are platouri la Oizumi, în apropiere de Tokio. Cel mai important regizor — Teinosuke Kinugasa.

oct. 16 — Pr. *Schatten*/Umbra/ (r., cosc. Arthur Robison; i. Fritz Arno Wagner; d. Albin Grau; a. Fritz Körtner, Ruth Weyher, Gustav von Wangenheim). La o petrecere, un magician, un „prezentator de umbre, înfățișează invitaților gîndurile și dorințele lor proiectate pe un ecran. În această „halucinație nocturnă, care se înrudește cu poemele cinematografice ale lui Mayer, Robison mînuiește fantomele ca un adevărat iluzionist" (Lotte Eisner). Cu mijloace expresioniste, Robison — un american transplantat în mediu german — recompune în registrul fantastic elemente ale psihanalizei freudiene.

oct. 29 — Pr. *Malarpirater*/Pirații de pe lacul Malaren/. Trei tineri pleacă într-o barcă cu pînze în întîmpinarea verii suedeze, protestînd astfel împotriva ordinii impuse de părinți. Această comedie constituie prima afirmare a regizorului suedez Gustaf Molander. El „introduce o nouă abordare a realității, manifestînd o anume tandrețe față de psihologia adolescentină"; de asemenea „experimentează un nou stil expresionist, alert și pozitivist, foarte diferit de cel german, angoasant și static" (R. Waldekranz).

oct. — Regizorul german Robert Wiene ecranizează în stil expresionist romanul „Crimă și pedeapsă", de Dostoievski. Beneficiind de colaborarea scenografului Andrei Andreiev, filmul *Raskolnikoff* „comportă cîteva planuri în care decoruri și personaje par ieșite cu adevărat din universul lui Dostoievski și acționează unele asupra altora printr-un fel de halucinație reciprocă" (Lotte Eisner).

oct. — Semne de criză la Hollywood: studiourile își sistează producția pînă în ianuarie 1924. Așteptînd ca superproducțiile de tip *Robin Hood* sau *Cele zece porunci* să-și demonstreze rentabilitatea, bancheri din Wall Street nu mai investesc noi capitaluri.

nov. 10 — Moare, la Paris, criticul și teoreticianul de origine italiană Ricioto Canudo (n. 2 iun. 1879). El „a încercat să integreze cinematograful într-un sistem al artelor, luptîndu-se pentru asimilarea intelectuală a noii arte" (R. Boussinot). „Concepția sa asupra cinematografului ca artă totală a influențat mult formația estetică a primilor regizori de avangardă, ca de pildă Gance ori Delluc" (L. Ghirardini). Canudo a meditat asupra ritmului înțeles ca „joc de planuri", a scris despre „gama plastică", despre „tonalitățile expresive ale unor imagini simultane în același cadru", a lansat noțiunea de „fotogenie", a prevăzut descoperirea cinematografului în culori naturale. A fost un precursor al criticii (articolele sale despre școala nordică, panoramicele pe genuri — aventuri, drame, melodrame, filme bufe și comedii, documentare — ori cronicile despre pelicule ale lui Griffith, Gance, L'Herbier, Wiene au încă viabilitate) și al esteticii cinematografice prin „Le Manifeste des sept arts" (Manifestul celor șapte arte — 1911). A chemat către film creatorii din celelalte arte, fondînd C.A.S.A. (Club des amis du septième art / Clubul prietenilor celei de a șaptea arte/), primul cineclub din lume. Volumul postum „L'Usine aux images" /Uzina de imagini/, 1927, adună majoritatea studiilor sale de cinema.

nov. 21 — Pr. *Our Hospitality*/Legea ospitalității/ (r. Buster Keaton, Jack G. Blystone; a. B. Keaton, Natalie Talmadge). Comedie burlescă pe tema vendettei, un fel de „Romeo și Julieta", transplantat în anul 1830 printre fermierii americani. Alături de *Mecanicul „Generalei"*, este unul dintre cele mai desăvîrșite filme ale lui Keaton. Exemplara reconstituire a epocii ca și fantezia umoristică, peisajele Sierrei Nevada ca și mizanscena în profunzimea cîmpului demonstrează maturitatea cineastului. Secvențele se compun cursiv, ritmate ca gaguri cu structură unitară: călătoria cu trenul alcătuit din nostime diligențe pe șine, urmărirea continuă a tînărului îndrăgostit de fata din familia dușmană, pescuitul plin de surprize în care o cascadă devine salvatoare, performanțele de acrobație de-a lungul rîului.

nov. 29 — Pr. *Die Strasse*/Strada/ (r., cosc. Karl Grüne; a. Eugen Klöpfer, Aud Egede-Nissen, Lucie Höflich). Nefericita aventură a unui bărbat, care, sătul de monotonia vieții mic-burgheze, își petrece noaptea într-un cabaret unde este acuzat pe nedrept de crimă. Spațiul străzii devine obiectul principal de investigare al filmului german, căci acolo se adună toate simbolurile degradării și viciilor, acolo se pierd ultimele speranțe. Scenografia „transpune dinamica sălbatică a unei străzi de metropolă, noaptea, alternanțele de lumină și întuneric fiind distribuite pictural. Figurile schițate pentru acest film sînt individualități considerate independent, marcate, e drept, de spiritul întregului, dar trăind și în afara spațiului imagistic" (R. Kurtz). Personajele — Bărbatul, Femeia, Prostituata — își rostesc direct dramele, într-un stil marcat de influența *Kammerspiel*-ului.

nov. — București: apare primul număr al revistei „Film" (redactor-șef: Nestor Cassvan), care, așa cum menționează articolul-program „Ținta noastră", urmează „să se ocupe de arta cinematografică și totodată de interesele cinematografiștilor, să fie o legătură între marele public și acei care se silesc să-i satisfacă setea de frumusețe".

dec. 21 — New York: pr. *The Ten Commandments* /Cele zece porunci/ (r. Cecil B. De Mille; a. Richard Dix, Rod La Rocque, Nita Naldi, Theodore Roberts). Încercare ambițioasă de a evoca eterna luptă dintre bine și rău, în care întîmplările moderne se interferează cu temele biblice. „Asediind cartea sfîntă de parcă ar fi fost un general victorios care ocupă

o cetate, De Mille [. . .] predica ascultarea față de legile divine, oferind totodată cele mai spectaculoase orgii din cîte apăruseră pînă atunci pe ecrane" (J. H. Lawson). Scenele de mare tensiune, trucajele, cele cîteva secvențe color, asigură filmului un mare succes. De Mille, preocupat constant de subiecte grandioase, „reface" *Cele zece porunci*, în 1957.
dec. 30 — București: pr. *Țigăncușa de la iatac* (r. Alfred Halm; a. Petre Sturdza, Leon Lefter, Elvira Popescu, Dorina Heller, Ion Iancovescu). Această colaborare cu cineaștii germani se „constituie ca semnalul unei efervescențe în producția românească, în ciuda tuturor lipsurilor noastre tehnice" (I. Cantacuzino). Pelicula povestește o suită de întîmplări cu boieri și țigani robi, cu peripeții pitorești, atractive prin peisajele și ambianțele evocate.
— Regizoarea franceză Germaine Dulac realizează *La souriante Madame Beudet* /Surîzătoarea doamnă Beudet/ (a. Germaine Dermoz, Alex Arquillère, Jean D'Yd), unul dintre titlurile de referință ale impresionismului cinematografic. Întîmplările din viața unei „doamne Bovary" a timpurilor moderne, dorința ei de evadare dintr-un cămin cenușiu și de lîngă un soț plicticos și insensibil „se desfășoară într-un posomorît orășel de provincie, cu străzi pustii, traversate de oameni în sutană. Obiectele exprimă și ele conflictele conjugale, dar nu dobîndesc sens simbolic, pentru că metaforele sînt exprimate prin montaj" (G. Sadoul). Considerat de unii critici capodopera autoarei, *Surîzătoarea doamnă Beudet* încearcă să transpună în practică teoriile Germainei Dulac: acțiunea cinematografică trebuie să fie viață și mișcare, dar să nu se limiteze la personaje, ci să se extindă în spațiul naturii și al visului.
— După cîteva încercări la Kansas City, în domeniul filmului de animație publicitar, tînărul Walt Disney, împreună cu fratele său Roy, inițiază la Hollywood prima serie de filme — *Alice in Cartoonland* /Alice în Țara desenului animat/ (aproximativ 57 scurtmetraje pînă în 1927) — în care personajul real (Alice) intră în relație cu desenele animate.
— Regizorul italian Enrico Guazzoni reconstituie cu mult fast antichitatea în filmul *Messalina* (a. Lina de Liguoro). După *Cabiria* (1914), este cel mai important succes al peliculelor de mare montare. Cineastul recompune abil spectaculoase lupte greco-romane, întreceri de discoboli, curse de care, utilizînd un decupaj bine ritmat.
— Celebrul om de teatru francez André Antoine, care din 1914 cochetează cu cinematograful, realizînd în principal ecranizări după Victor Hugo (*Muncitorii mării* — 1918), Émile Zola (*Pămîntul* — 1921), Alphonse Daudet (*Arleziana* — 1922), abandonează creația propriu-zisă, dar își asumă cronica de film la publicația pariziană „Le Journal". Este un nou prilej pentru Antoine de a-și exprima părerile despre cinema, de a vorbi despre diferențele dintre acesta și teatru, de a pleda pentru formarea actorilor și a regizorilor specializați.
— Compania japoneză „Nippon Katsudo Shashin" (fondată de Nikkatsu în 1912) se specializează treptat în realizarea unor filme despre oamenii sărmani. În acest an, regizorul Keinosuke Suzuki realizează *Ningenku* /Suferința umană/, o peliculă despre lumea proletariatului nipon.
— La Paris ia ființă societatea producătoare „Cinégraphie", în cadrul căreia întemeietorul ei, Marcel L'Herbier, încurajează activitatea unor tinere talente, precum scenograful Claude Autant-Lara care debutează în regie cu *Fapte diverse*. Tot aici Louis Delluc regizează ultimul său film *Inundația*, iar avangardiștii Pierre MacOrlan, Fernand Léger, Alberto Cavalcanti, Darius Milhaud contribuie la realizarea filmului *Inumana*, de L'Herbier. Cu dificultăți și cu unele compromisuri comerciale, societatea rezistă pînă la apariția sonorului.

— Regizorul turc Ertugrül Muhsin realizează pentru firma „Kemal-Films" trei pelicule influențate de serialele americane de aventuri: *O dramă de iubire la Istambul*, *Misterul din Bosfor* și *Cămașa de fier*. Doar acesta din urmă — ecranizare a unui roman patriotic de Halide Edil Hanoun — obține popularitatea scontată.
— Egipteanul Mahomed Bayoumi inițiază jurnalul de actualități filmate, *Amon*, al cărui prim număr înregistrează întoarcerea din exil a lui Saad Zaghoul, lider al mișcării naționale din 1919.
— Regizorul olandez J. C. Moll debutează cu un documentar despre naturalistul *Anthony van Leeuwenhoek*. Cu ajutorul trucajelor, filmul ilustrează studiile și descoperirile pe care savantul le-a făcut datorită microscopului inventat de el.

1924

ian. 1 — Pr. *Sylvester* /Noaptea de Anul Nou/ (r. Lupu Pick; sc. Carl Mayer; a. Eugen Klöpfer, Edith Posca, Frieda Richard). Film de referință pentru cinematograful *Kammerspiel*. Un fapt divers — în ajunul Anului Nou, terorizat de vechiul conflict dintre mama și soția sa, un patron de local se spînzură — e tratat în registrul realismului psihologic. Drama, derulată în decursul unei singure ore, are relief filozofic, deși păstrează strict reperele vieții obișnuite. Atenția realizatorilor se concentrează asupra ambianței, care „trebuie să constituie baza și fondul simfonic al destinului individual și se cuvine să devină emblema ideii principale" (Pick). „Important e tot ceea ce se întîmplă în jurul dramei: viața petrecăreților din cîrciumă, atmosfera grea de bere și fum, contrapunctul insistent cu imaginile-simbol din *Umwelt* (marea agitată, cerul plin de nori, cimitirul în amurg, cîmpia pustie), care încearcă să dea pregnanță naturii eterne" (J. Mitry).
ian. 10 — Extinzîndu-și compania „C.B.C. Film Sales", frații Harry și Jack Cohn, împreună cu Joseph Brandt, întemeiază „Columbia Pictures Corporation", societate americană de producție și distribuție. Firma are ca emblemă o femeie ținînd deasupra capului făclia libertății. În anii '30-'40 se numără printre cele cinci mari case producătoare hollywoodiene, realizînd filme de calitate, în regia unor buni profesioniști (Fr. Capra, W. Dieterle, R. Quine, Delmer Daves, A. Mann).
ian. — Pr. *Cœur fidèle* /Inimă credincioasă/ (r., sc. Jean Epstein; a. Léon Mathot, Gina Manès, E. Van Daele), cel mai valoros film al lui Epstein din această perioadă bogată în căutări și reușite, printre care se numără de asemenea *Hanul roșu* și *Frumoasa nivernezǎ*, turnate tot în 1923. Relatînd povestea unei rivalități amoroase din suburbiile Marsiliei, *Inimă credincioasă* aparține atît impresionismului (prin soluțiile de limbaj cinematografic), cît și realismului poetic (prin mediu și personaje). Filmul a fost „conceput special pentru ecran, pentru bucuria ochilor «inteligenți». [. . .] Obiectivul se apleacă în toate părțile, se învîrtește împrejurul obiectelor și al ființelor, caută imaginea expresivă, surpriza unghiului de vedere. Această exploatare a aspectelor lumii este pasionantă; pare de necrezut că alți realizatori s-au străduit să abuzeze de trucaje fotografice, cînd ei puteau printr-o simplă înclinare a aparatului să trezească atîta curiozitate" (R. Clair).

febr. 14 — Pr. *Die Nibelungen*/Nibelungii/, peliculă în două părţi: *Siegfrieds Tod*/Moartea lui Siegfried/ şi *Kriemhilds Rache*/Răzbunarea Kriemhildei/ (r. Fritz Lang; sc. Thea von Harbou, F. Lang; i. Carl Hoffmann, Günther Rittau; d. Otto Hunte, Karl Vollbrecht, Erich Kettelhut; a. Paul Richter, Margarete Schön, Hanna Ralph, Gertrud Arnold, Theodor Loss, Bernhard Goetzke). „Tema Nibelungilor m-a interesat dintr-un punct de vedere pur decorativ" (Lang). Epopeea medievală cu toate evenimentele sale (luptele lui Siegfried cu balaurul care păzeşte comoara, cucerirea reginei Brunhilda de către Günther, prin emisarul său Siegfried, căsătoria lui Günther cu Brunhilda şi a lui Siegfried cu Kriemhilda, asasinarea lui Siegfried de către războinicul Hagen) se transformă într-un poem geometrizat, împietrit în propriul crescendo din prima parte. De altfel, „corpul uman este tratat şi el ca un element de decor, absolut static, lipsit de viaţă individuală, înţepenit de simetria sa. [...] Numeroşii figuranţi [. . .] ca nişte stîlpi neclintiţi, se instalează în faţa cortegiului de regi şi eroi, asemenea unui zid, conferind planurilor respective o anumită profunzime dar, în acelaşi timp, dînd impresia că împiedică să fie văzute" (Lotte Eisner). Dincolo de aparenţa statuară, de monumentalitatea tragediei desprinse din legendă, pasiunile omeneşti au o alură rece, elaborată. „E surprinzător că, în ciuda frumuseţii lor prea căutate şi a gustului lor cam depăşit — depăşit încă din 1924 — aceste scene îşi păstrează eficienţa. [...] Lang ştia bine de ce în loc să apeleze la pitorescul stil de operă, caracteristic lui Wagner, sau la cine ştie ce pantomimă psihologică, a preferat să se bazeze pe fascinaţia acestor compoziţii decorative care simbolizează de fapt Destinul. Forţa coercitivă a Destinului se răsfrînge din punct de vedere estetic în riguroasa îmbinare a tuturor elementelor, structurate într-o osatură de forme lucide" (S. Kracauer). În cea de a doua parte a filmului, ritmul se strînge, mişcările devin trepidante, spasmodice, dominante fiind cavalcadele şi veşnicile încrucişări de spade dintre burgunzi şi huni.

febr. 15 — Pr. *Dvoreţ i Kreposti*/Palatul şi fortăreaţa/ (r. Aleksandr A. Ivanovski; a. Evgheni Boronihin, I. Korvin-Krukovski, Kondrat Iakovlev). Primul mare film istoric sovietic prezintă soarta tragică a ofiţerului democrat revoluţionar Beideman, închis, timp de 20 ani, în fortăreaţa Petropavlovsk. „Filmul abundă în jocuri speculative şi ai impresia că urmăreşte să introducă opoziţia din titlu, în chiar stilul lucrării: [. . .] picioarele balerinei pe poante (Palatul) şi picioarele lui Beideman ferecate în lanţuri (Fortăreaţa). La fel de speculativ, pe linia paralelismului primitiv, este prezentată de asemenea asociaţia de cadre — Beideman după gratii şi . . . canarul în colivie, în odaia paznicului" (S. M. Eisenstein).

febr. 21 — New York: pr. *America* (r., p. D. W. Griffith; a. Neil Hamilton, Carol Dempster, Lionel Barrymore). Rememorarea eliberării primelor 13 colonii britanice şi a Războiului pentru independenţă e întîmpinată de presa vremii cu aceleaşi elogii ca şi *Naşterea unei naţiuni*. Dar *America* „n-a fost niciodată o peliculă prea profitabilă — poate şi din pricină că detaliile istorice cu care era încărcată şi spiritul educativ infiltrat nu se potriveau deloc cu epoca jazzului în care fusese realizată" (E. Bowser).

mart. 10 — Pr. *Gösta Berling Saga*/Povestea lui Gösta Berling/ (r. Mauritz Stiller; a. Gerda Lundegvist, Lars Hanson, Greta Garbo), ecranizare a romanului omonim al Selmei Lagerlöf. „Folosind romanul, pe care făgăduise să-l respecte, regizorul elimină scenele secundare, schimbă cronologia acţiunii şi creează o frescă gigantică" (J. Béranger). Rigorile difuzării au impus prescurtări abrupte, dar filmul este compus „într-un stil de o măiestrie absolută. Din punct de vedere tehnic, toţi profesioniştii recunosc că e o capodoperă. Scene ca aceea a incendiului ori cea a urmăririi saniei de către lupi au un ritm şi o mişcare ce evocă realizările cele mai de seamă ale lui Griffith. Iar calitatea imaginilor, contopite şi distincte, ca şi haloul psihologic ce iradiază împrejurul personajelor, depăşeşte cu mult cele mai frumoase realizări americane" (E. Vuillermoz).

mart. 22 — Moare, la Paris, regizorul, scenaristul, criticul şi teoreticianul francez Louis Delluc (n. 14 oct. 1890). „Romancierul Delluc nu a lăsat urme nepieritoare, iar în calitate de poet dramatic, în ciuda inspiraţiei pline de nobleţe, a creat multe versuri slăbuţe. Regizorului de film i se pot reproşa o poezie fadă şi un stil cam prea încărcat; [. . .] în schimb, opera sa de critic mi se pare exemplară, prin rolul pe care l-a jucat în epocă şi prin calitatea sa intrinsecă" (R. Boussinot). El rămîne „părintele criticii cinematografice" (V. Jasset), preţuit teoretician şi important regizor şi scenarist al impresionismului francez. A aprofundat conceptul de fotogenie şi elementele sale esenţiale — lumina, cadenţa, ambianţa, masca. A dat, de asemenea, accepţia modernă cuvintelor de „cineast" şi „cinefil"; a luptat pentru răspîndirea operelor de mare valoare, a descoperit în studiile sale virtuţile filmului american, a educat la Cineclubul fondat de el o avangardă a publicului; s-a împotrivit întotdeauna indulgenţei faţă de operele mediocre, a pledat pentru o industrie şi o difuzare inteligentă, nesupusă improvizaţiei şi nici intereselor meschin-comerciale. **Cărţi:** „Photogénie" (Fotogenie — 1919); „Charlot" — 1920; „La jungle du cinéma" (Jungla cinematografului — 1921); „Les origines du cinématographe" (Originile cinematografului — 1923); „Drames du cinéma" (Dramele cinematografului — 1923). **Flm:** *Tăcerea* (1920); *Friguri* (1921); *Femeia de nicăieri* (1922).

apr. 21 — Pr. *Sherlock Junior* (r. Buster Keaton a. B. Keaton, Kathryn McGuire, Ward Crane). „Un proiecţionist se visează amestecat printre personajele de pe ecran. O.K. Treaba mea era să transform aceste personaje din film în personajele mele (ale proiecţionistului) de acasă şi astfel am obţinut intriga. [. . .] După ce am făcut acest film toţi operatorii de la Hollywood şi-au pierdut multe nopţi încercînd să descopere cum am făcut unele secvenţe" (Keaton). Pe lîngă episoadele de virtuozitate tehnică — eroul intră firesc în lumea imaginară a ecranului —, celebre rămîn cele de inventivitate comică. Ca, de pildă, cadrul-gag, cu o durată de 40 secunde, în care după săriturile de pe un vagon pe altul, Keaton se desprinde de pe trenul în mişcare şi rămîne agăţat de o pompă de apă, jetul acesteia azvîrlindu-l între şine (performanţe acrobatice şi de mare efect, realizate fără nici un trucaj), sau fragmentul final, în care, aşezat pe ghidonul unei motociclete fără conducător, eroul „se strecoară printre vehicule, zdrobeşte un remorcher, e împroşcat cu noroi în obraz, [. . .] se apropie în mare viteză de o colibă, a cărei uşă sare în aer la timp, pentru a-i permite să treacă prin colibă şi să zboare de pe ghidon ca o săgeată dintr-un arc, intrînd pe fereastra unei cocioabe şi reuşind să-şi salveze iubita" (J. Agee).

apr. 27 — Pr. satirei *Neobîcenîe prikliucenia Mistera Vesta v strane bolşevicov*/Mister West în ţara bolşevicilor/ (r. Lev Kuleşov, sc. Nikolai Aseev; a. Porfiri Podobed, Boris Barnet, Vsevolod Pudovkin). Aventurile unui american sosit la Moscova, unde se aşteaptă să găsească numai sălbatici şi bandiţi. Un pamflet împotriva propagandei antisovietice, o comedie

trăsnită, în care apare pentru prima oară în cinematografia sovietică o muncă de regie de adevărat profesionist, măsurată cu exactitate, planificată anticipat și executată cu precizie" (N. Lebedev).

iun. — Pr. *Reveille*/Deșteptarea/ (r., sc. George Pearson; a. Betty Balfour, Frank Stanmore, Stewart Rome). Urmărind efectele războiului asupra unui grup de oameni sărmani, „regizorul englez face o pledoarie pentru victoria curajului". „Știam că risc totul pentru a-mi demonstra încrederea că filmul mut poate fi mai liber în structură"; de aceea „*Deșteptarea* nu are o poveste solid construită, ci este dezvoltarea unei teme" (Pearson). Mare succes de public și de critică, filmul îi aduce lui Pearson reputația de regizor cu exigențe intelectuale.

iul. 5 — Primul tur de manivelă la filmul românesc *Păcat*, cea dintîi ecranizare după I.L. Caragiale, și debut al regizorului Jean Mihail. În filmele acestui regizor de formație teatrală, a cărui activitate ilustrează atît perioada interbelică, cît și începuturile cinematografiei socialiste, predispoziția pentru melodramatism și viziunea de factură scenică se conjugă cu efortul de vizualizare, cu aducerea în prim plan a unor elemente de viață cotidiană, deprinsă în practicarea concomitentă a documentarului. **Flm:** *Manasse* (1925); *Lia* (1927); *Viața unui oraș* (1929); *Trenul-fantomă* (1933); *Rapsodie rustică* (1945); *Brigada lui Ionuț* (1954).

aug. 24 — Se constituie „Metro Goldwyn Mayer Corporation", prin fuzionarea societăților „Metro Pictures", „Louis B. Mayer Production" și „Goldwyn Pictures Corporation". Noua societate are un capital de 65 milioane de dolari, studiouri cu 14 platouri și 42 departamente administrative. Președinte este Marcus Loew, director general Louis B. Mayer, iar director artistic — Irving Thalberg, care va fi supranumit „Napoleon al cinematografului". La începutul anilor '30 va fi cel mai bogat studiou din Hollywood atît datorită investițiilor sale financiare, cît și anvergurii creatorilor săi; aici lucrează mari regizori (Stroheim, Lang, Vidor, Lubitsch, Ingram, Cukor, Fleming) și mari vedete (L. Gish, Garbo, Crawford, Harlow, Gilbert, Tracy). Emblema M.G.M.: un leu care rage, iar motto-ul său: „Ars Gratia Artis". Produce cu precădere filme de divertisment și de mare montare, evitînd temele sociale.

aug. 28 — New York: pr. *The Iron Horse*/Calul de fier/ (r. John Ford; a. George O'Brien, Madge Bellamy), un western dedicat constructorilor primei linii transcontinentale de cale ferată, inaugurată în 1869. Un film care dezvăluie „în paralel munca feroviarilor și o poveste de răzbunare și de dragoste, unirea îndrăgostiților fiind simbolizată prin fixarea ultimului nit de aur. John Russell „a scris scenariul inițial care era o simplă povestioară, [. . .] dar din povestioara aceea simplă a ieșit un așa-numit film epic, cel mai mare film pe care l-a făcut vreodată casa Fox" (Ford). *Calul de fier* aduce consacrarea lui Ford ca maestru al westernului.

sept. 25 — Pr. *Aelita* (r. Iakov Protazanov; a. Igor Ilinski, Iulia Solnțeva, Nikolai Batalov). Ecranizare după un roman de Aleksei Tolstoi. Un soldat și un inginer, care inventase o rachetă, ajung în Marte, unde organizează o revoluție a sclavilor împotriva reginei Aelita. Peliculă de referință pentru începuturile filmului științifico-fantastic. Filmul se remarcă prin plastica imaginii (jocuri de lumină, decoruri constructiviste semnate de Serghei Kozlovski, Viktor Simonov, Isaak Rabinovici), dar și prin dimensiunea burlescă, perfect slujită de actorul de comedie Igor Ilinski, aici la debutul său în film.

oct. 13 — Pr. *The Navigator*/Navigatorul/ (r. Buster Keaton, Donald Crisp; a. B. Keaton, Kathryn McGuire). Un tînăr băiat de bani gata, împreună cu fata pe care vrea să o ia de soție, se află singuri pe un vapor în mijlocul oceanului, situație-pretext pentru o adevărată explozie de gaguri. „Pe navă se află obiecte care trebuie stăpînite cu naturalețea inocenței. Trebuie să-l vedeți pe Keaton aprinzînd soba cu un bloc de cărbune sau jonglînd cu ouăle. Trebuie să o vedeți pe Kathryn McGuire numărînd cinci-șase boabe de cafea și aruncîndu-le în apa de mare clocotită. Felul de a deschide o cutie de conserve devine o capodoperă de neîndemînare și de ingeniozitate. [. . .] Portretul unui marinar fioros, explozive, fotolii, cearșafuri, cărți de joc, scafandru, tun în miniatură, totul se coalizează împotriva lui Keaton, dar numai pentru a-l scoate de fiecare dată din încurcătură" (R. Lefevre). Una dintre capodoperele acestui maestru al comediei mute americane.

oct. 15 — București: revista „Film" își schimbă titulatura devenind „Cinema", periodic ilustrat, care, în ciuda unei ritmicități de apariție variabile (lunar, bilunar, săptămînal), va fi editat continuu pînă în 1948. O revistă de breaslă care aspiră să cultive gustul spectatorilor. Conține știri, scurte cronici, articole din culisele vieții cinematografice internaționale. Revista încearcă însă neîncetat să-și depășească servituțile (se susține din reclamele plătite de casele de distribuție), obținînd nu numai colaborarea cineaștilor, dar și a oamenilor de litere.

oct. 11 — Pr. *Kino-glaz*/Cine-ochi/ (r., sc. Dziga Vertov; i. Mihail Kaufman). Primul și singurul lungmetraj realizat din ciclul polemic „despre o parte a oribilei moșteniri lăsate de regimul burghez", pe care și-l propusese Vertov. Dorind să surprindă viața pe viu pentru a vorbi despre „vechi și nou, despre copii și adulți, despre cooperație și piață, despre sat și oraș", cineastul sovietic cedează în fața efectelor spectaculoase. El alcătuiește paradoxale secvențe, precum aceea în care carnea din vitrina cooperativei se transformă vertiginos (așa cum explică și inserturile) într-un bou viu. „Doar scena ridicării drapelului învinge uzura timpului și impresionează spectatorul prin afirmarea realității sovietice. Imaginile ei, care nu ascund sărăcia veșmintelor, nici trupurile slabe ale primilor pionieri, își păstrează întreaga lor putere de emoție" (N. Abramov).

oct. — Compania londoneză „Welsch-Pearson" (producătorul T.A. Welsch și regizorul George Pearson) încheie cu firma distribuitoare „Gaumont" un contract pentru zece filme, din care cel puțin jumătate cu actrița Betty Balfour în rolul principal. Împreună cu titlul de „cea mai populară actriță engleză", acordat de cotidianul „Daily News", tot în acest an, contractul vine să confirme statutul interpretei, „capabilă să aducă pe ecran un farmec și o sensibilitate neegalate de alte actrițe britanice" (R. Low). Descoperită de regizorul George Pearson, ea își datorează în principal popularitatea serialului *Squibs* (1921-1923). **Flm:** *Nimic nu contează* (1920); *Dragoste, viață și rîsete* (1923); *Deșteptarea* (1924); *Blinkeyes* (1926).

nov. 13 — Berlin: pr. *Mutter und Kind*/Mamă și copil/. Cel mai bun film al regizorului Carl Froelich, reprezentant al realismului german din anii 1920-1925. Ecranizare după o nuvelă de G. Hessel. Redînd viața unor țărani care își vînd copilul în schimbul unei bucăți de pămînt, filmul are rigoare și forță tragică.

nov. 13 — Pr. *Das Wachsfigurenkabinett*/Cabinetul figurilor de ceară/ (r., sc. Paul Leni; d. Henrik Galeen; a. Conrad Veidt, Emil Jannings, Werner Krauss, Wilhelm Dieterle). Un student sărac e angajat de patronul barăcii cu mulaje de ceară, pentru a imagina povestiri despre personajele expuse. Un film în trei părţi, cu trei protagonişti din epoci diferite: Jack Spintecătorul, Harun al-Raşid şi Ivan cel Groaznic. Filmul îmbină formula stilistică din *Cabinetul doctorului Caligari* (linii neliniştitoare, spaţii contorsionate, planuri oblice, unghiuri ascuţite, contraste violente de umbră şi lumină etc.) cu structura narativă din *Moartea obosită*. „O perfecţiune înţepenită, o compoziţie prea rafinată, un manierism prea decorativ" (Lotte Eisner) caracterizează această mostră de expresionism pur vizual, deşi unii exegeţi (S. Kracauer) descifrează dincolo de vis şi halucinaţie un substrat psihosocial: „visele se întemeiază pe obsesiile actuale ale celui ce visează. Caracterul oniric al episodului cu Jack Spintecătorul stîrneşte bănuiala că Jack şi cei de o seamă cu el nu sînt doar figuri ale trecutului, ci tirani încă în viaţă".

nov. 14 — Paris: Jean Tedesco, director al revistei „Cinéa-Ciné pour tous", inaugurează la teatrul „Vieux Colombier", cu filmul *Umbra*, de Arthur Robison, şi cu fragmente din *Roata*, de Abel Gance, un cinematograf de activitatea căruia se va lega în anii '20-'30 lansarea unora dintre cele mai importante filme de avangardă.

nov. 19 — Moare, la Hollywood, producătorul şi regizorul american Thomas Harper Ince (n. 6 nov. 1882). A debutat ca actor în 1906, iar în 1910 ca regizor; din 1912 a devenit şi producător, întemeindu-şi studiouri pe malul Pacificului (Inceville). Regizorii cu care a lucrat pînă în 1915 au fost doar simpli executanţi, căci împreună cu Gardner Sullivan, colaboratorul său apropiat, Ince corecta toate decupajele, supraveghea filmările, controla montajul. „Elementul cel mai important era pentru el povestirea. Denumit «cel mai mare tehnician al montajului, medicul filmului bolnav», el tăia fără milă ceea ce nu contribuia direct la dezvoltarea subiectului". (L. Jacobs). Specialist în western, el poseda ştiinţa redării în imagini a istoriilor emoţionante, pasionante, pentru că avea „simţul naturii ş al peisajului, care îl duceau cu uşurinţă la lirism" (G. Sadoul). Ince a fost precursorul ideii scenariului de fier şi „primul dramaturg" al filmului; „el a limitat insertul la rolul de indicativ, l-a folosit numai pentru a lega secvenţele în spaţiu şi timp. [. . .] El nu punea în scenă decît personaje definite prin actele lor, într-un conflict bine tranşat şi strîns în timp" (J. Mitry). I-a lansat pe William S. Hart, Sessue Hayakawa, Charles Ray şi pe mulţi alţi actori. **Flm:** *Owen Moore* (1911); *Peste cîmpii* (1911); *Bătălia de la Gettysburg* (1913); *Mînia zeilor* (1914); *Civilizaţie* (1915).

nov. 21 — Pr. *Nju* (sc. Carl Mayer; d. Lupu Pick; a. Elisabeth Bergner, Emil Jannings, Conrad Veidt), primul film al regizorului Paul Czinner, reprezentant al realismului psihologic german. Ecranizare după o piesă de Ossip Dymow. O femeie, ce se consideră neînţeleasă şi este în căutare de compensaţii romantice, îşi petrece viaţa între soţ — un om cumsecade, dar lipsit de rafinamente — şi iubit — un scriitor fascinant, dar sceptic.
nov. — Paris: afişul reprezentaţiei date de baletul suedez anunţă «Relâche», balet instantaneist în două acte şi un antract cinematografic şi coada de cîine a lui Francis Picabia. Muzica: Dl. Erik Satie. Decorurile: Dl. Picabia. Antract cinematografic: Dl. René Clair. Coregrafia: Dl. Jean Borlin". După apariţia primelor imagini ale filmului *Entracte* /Antract/ „o rumoare formată din rîsete şi mormăieli confuze s-a ridicat din mulţimea spectatorilor. [. . .] Picabia, care dorise să audă publicul strigînd, a avut de ce să fie mulţumit. [. . .] Balerina cu barbă şi cămila funerară au fost primite cum trebuie şi cînd toată sala s-a simţit îmbarcată în *montagnes russes* la Luna Parc, dezordinea şi plăcerea noastră au atins apogeul datorită urletelor" (R. Clair). Filmul „este un fel de manifest al avangărzii, un mod de revoltă împotriva academismului burghez, împotriva artei impuse" (J. Mitry). „Spectatorul este surprins în fiecare clipă de noutatea imaginilor şi dacă, pe alocuri, raportul dintre ele îi scapă, nu are timp să reflecteze la această anomalie, deoarece o altă imagine îl surprinde, îl îmbată am putea spune şi îl antrenează într-un vîrtej" (B. Peret).

dec. 8 — Bucureşti: pr. *Milionar pentru o zi* marchează debutul ca scenarist, regizor şi actor al lui Jean Georgescu. Povestea unui tînăr pictor sărac care moşteneşte un milion de lei, cu condiţia să se însoare, e filmată în decoruri de teatru. „Inspirat de filmele comice franceze ale lui Max Linder şi, pe alocuri, de comediile americane, [. . .] o comedie fără mari pretenţii, dar cu destule gaguri, [. . .] mai ales că J. Georgescu dispune de un umor sec şi de un stil de joc reţinut, foarte cinematografic" (J. Mihail).

dec. 9 — Regizorii sovietici Grigori Kozinţev şi Leonid Trauberg debutează cu *Pohojdenia Oktiabrinî*/Aventurile Oktiabrinei/, o şarjă politică juvenilă, descriind lupta comsomolistei Oktiabrina împotriva speculanţilor din epoca NEP-ului. Această comedie excentrică e prima producţie a FEKS (Fabrica actorului excentric). Colaboratori nedespărţiţi pînă în 1944, cei doi cineaşti realizează împreună cîteva filme de referinţă pentru cinematograful sovietic al perioadei: *Mantaua* — 1926; *Noul Babilon* — 1929; *Tinereţea lui Maxim* — 1935; *Întoarcerea lui Maxim* — 1937; *Cartierul Vîborg* — 1938.

dec. 23 — Pr. capodoperei *Kammerspiel*-ului: *Der letzte Mann*/Ultimul dintre oameni/ (sc. Carl Mayer; r. F. W. Murnau; i. Karl Freund; a. Emil Jannings). Filmul urmăreşte decăderea unui bătrîn portar de la un hotel de lux, care, fiind destituit din funcţie, ajunge îngrijitor de lavabouri. Atunci cînd „poartă livreaua strălucitoare, cu o inimitabilă demnitate, nu numai că însoţeşte clienţii prin uşa turnantă, ci şi oferă bomboane copiilor din curtea casei de raport unde locuieşte împreună cu familia sa. Toţi vecinii şi, mai ales, femeile sînt în admiraţia livrelei sale, a cărei simplă prezenţă pare a conferi o mistică splendoare existenţei lor cenuşii. Ei o venerează ca pe un simbol al autorităţii supreme". (S. Kracauer). Cînd însă îşi pierde dreptul la impozanta uniformă, cartierul îl dispreţuieşte: copiii îl ocolesc, adulţii hohotesc batjocoritori, privindu-i silueta cocîrjată, mersul umil. O adevărată tragedie morală se construieşte elocvent (pînă la artificialul *happy-end*), prin mijloace exclusiv vizuale — inserturile lipsesc. „Instalat pe un cărucior, aparatul de filmat aluneca, se ridica, plana sau se strecura unde îl solicita intriga. Nu mai era fixat convenţional pe un trepied, ci participa devenind personaj al dramei, [...] iar cadrajele şi unghiulaţiile de tip expresionist înalţă obiectele — scări, coridoare, uşi — către o simbolică firească, abia desprinsă din felia banală de viaţă" (M. Carné).

dec. — Regizorul francez Jean Renoir debutează cu filmul *La Fille de l'eau*/ Fiica apei/, o peliculă „esenţialmente picturală" care, spune mai tîrziu cineastul, nu are valoare „decît datorită interpretării Catherinei

Hessling, o actriță fantastică, mult prea fantastică pentru a putea fi digerată de timizii negustori francezi".

— Julien Duvivier realizează în colaborare cu Henri Lepage *La Machine à refaire la vie* /Mașina de refăcut viața/, primă încercare de antologie a cinematografului, „un fel de istorie a cinematografului prin cinematograf" (P. Leprohon). Succesul filmului îl determină pe Duvivier să îl reia, în 1933, în versiune vorbită.

— În Franța, Jacques de Baroncelli ecranizează romanul lui Pierre Loti *Pêcheurs d'Islande*/Pescari din Islanda/, peliculă semnificativă pentru activitatea acestui prolific artizan al cinematografului francez (76 de filme în perioada 1925-1947), recunoscut prin „forța și sensul imaginii" (L. Moussinac), dovedite îndeosebi în adaptările sale după opere literare. **Flm:** *Moș Goriot* (1921); *Visul* (1931); *Crainquebille* (1934); *Michel Strogoff* (1936); *Misterele Parisului* (1943).

— Ia ființă la Paris „Société des films historiques" (Societatea filmelor istorice), care își propune să producă nu atît filme istorice, cît legende cinematografice pline de pitoresc și de suspans. Pe această linie, regizorul Raymond Bernard realizează *Miracle des loups* /Miracolul lupilor/ (a. Romuald Joubé, Charles Dullin), un film de mare montare, în care filonul autentic (lupta lui Ludovic al XI-lea pentru unitate națională) se îmbină cu elemente spectaculoase (reprezentarea unui mister medieval, bătălia dintre oameni și lupi).

— *Le Ballet mécanique*/Baletul mecanic/, film de avangardă al pictorului cubist francez Fernand Léger, „corespunde exact titlului său: este un dans de obiecte și de angrenaje, legate prin ritm și analogii de formă. [. . .] Obiectele, aproape întotdeauna ușor de recunoscut, sînt luate din viața oamenilor simpli — călușei, articole de bazar, roți de loterie de bîlci, bile de sticlă argintată. Figura umană nu e exclusă din filmul a cărui temă e precumpănitor umoristică" (G. Sadoul).

— Teoreticianul ungur de film Béla Balázs publică la Viena „Der Sichtbare Mensch oder die Kultur des Films" (Omul invizibil sau cultura filmului), în care stabilește elementele specific cinematografice — prim-planul și montajul supranumit de el „foarfecele poetic". „Prin intermediul montajului, fluxul cadrelor va fi cînd rapid și amplu ca hexametrul poeziei epice antice, cînd asemeni baladei, adică la început sprinten, apoi molcom; montajul e sufletul filmului". Montajul oferă posibilități stilistice: „simultaneitatea" — prezentarea unei cantități de fapte fără legătură cauzală, menite „să trezească impresia cosmică", și „refrenul" cu laitmotivele sale. „Filmul mut realizează apropierea fizică dintre oameni și lucrează pentru crearea tipului de om internațional".

— Apare cartea „Dziesiata Muza" (A zecea muză) a teoreticianului și criticului literar polonez Karol Irzykowski. „Contrar celor ce gîndeau să dea cinematografului titlul de noblețe, saturîndu-l cu elemente provenind din literatură și din celelalte arte, el decelează șansele cinematografiei în specificitatea sa, care consistă în a arăta omul navigînd în vecinătatea materiei" (J. Fuksiewicz).

1925

ian. 1 — Întreprinderea sovietică de producție cinematografică „Sovkino" își începe activitatea unificînd toate celelalte societăți de profil din U.R.S.S.

ian. 26 — Pr. *Greed* /Rapacitate/ (r., sc. Erich von Stroheim; i. William Daniels, Ben Reynolds, E.B. Schoedsack; d. Cedric Gibbons, Richard Day; a. Zasu Pitts, Gibson Gowland, Jean Hersholt). Ecranizare după romanul „McTeague", de Frank Norris. Fiica unor emigranți, Trina, se căsătorește cu un dentist, McTeague. Treptat, ea devine tot mai zgîrcită. Pierzîndu-și dreptul de a profesa și exasperat de metamorfozarea hidoasă a Trinei, McTeague cade în patima beției, devine violent, iar în cele din urmă își ucide soția. „E perfect posibil să povestești un mare subiect într-un mod cinematografic care să-l facă pe spectator [. . .] să creadă că vede chiar realitatea" (Stroheim). Turnîndu-și filmul chiar pe locurile acțiunii (la San Francisco și în Death Valley), reconstituind minuțios ambianțele mizere de la sfîrșitul veacului trecut și sugerînd îndeosebi scurgerea apăsătoare a timpului, care modifică monstruos chipurile și caracterele, Stroheim atinge „un realism subiectiv hipertrofiat — datorită temperamentului său puternic —, împins uneori pînă la cruda caricatură a comportamentelor" (J. Mitry). Acuzat de unii comentatori pentru naturalismul brutal al imaginilor sale, cineastul este elogiat de alții pentru „realismul integral" (A. Bazin), pentru „un realism și o obiectivitate atît de pronunțate, încît ai impresia că asiști la un documentar. [. . .] Folosirea prim-planurilor, a detaliilor, a unghiulației și a iluminării dramatice, iradiind și transfigurînd machiajul, toate derivă din Griffith, dar și mai influențate de Griffith sînt simbolurile, stilul interpretării și al caracterizării personajelor" (L. Jacobs). Secvențe celebre: momentul nunții, contrapunctat ironic de convoiul de înmormîntare ce trece pe sub ferestre, urmărirea lui McTeague sub soarele deșertului și calvarul final (McTeague își ucide dușmanul, după ce acesta izbutise să-i pună cătușele, astfel încît trebuie să-i poarte cadavrul pînă va muri el însuși de epuizare). Versiunea inițială a filmului are 42 de bobine; cineastul izbutește să facă o variantă de 24 de ore, apoi, cu aprobarea lui, regizorul Rex Ingram reușește o variantă redusă de 18 bobine. Dar singura variantă prezentată publicului este cea de 10 bobine, montată de scenarista June Mathis, fără consimțămîntul și contribuția lui Stroheim.

febr. 7 — San Francisco: regizorul Joseph von Sternberg debutează cu *The Salvation Hunters* /Vînătorii salvării/. Filmat în docurile din San Pedro, filmul prezintă fața sordidă a Americii (o poveste de rivalitate și iubire în lumea lumpenilor și a infractorilor) și, prin ineditul subiectului cît și printr-un stil vizual cu totul original, filmul atrage atenția mediilor cinematografice asupra noului regizor. Totodată grandilocvența tonului, dorința de a șoca, preferința pentru simboluri anunță operele sale de mai tîrziu.

febr. 26 — Moare, la Nisa, regizorul francez Louis Feuillade (n. 19 febr. 1874). „Între 1906 și 1924 a realizat 800 de filme, unele dintre ele atingînd zece mii de metri. La acestea se adaugă și vreo sută de scenarii pentru alți regizori și scenariile propriilor sale filme, deoarece, cu rare excepții, el a fost întotdeauna autorul filmelor sale. [. . .] El a lansat filmul estetic ca o replică la peliculele realizate de «Film d'art» și de «Societatea cinematografică a autorilor și oamenilor de litere»; *Viața așa cum este*, ca răspuns la *Scene din viața reală*, de la «Vitagraph», seria *Fantômas*, pentru a se opune lui *Rocambole*, de la «Pathé», și serilor *Nick Carter* și *Zigomar* realizate la «Éclair» de Jasset. El a fost promotorul, în Franța, al filmelor în episoade, ținînd piept năvalei de filme americane de acest gen. [. . .] Era triumfurilor sale se situează între proiectarea filmului *Fantômas* (mai 1913) și aceea a filmului *Barrabas* (mai 1920), apogeul plasîndu-se în epoca filmului *Vampirii* (1915) și *Judex* (1917) (F. Laccassin). „Nimeni

n-a reușit mai bine ca el să taie respirația publicului" (H. Fescourt) ori să-l atragă către un romanesc realist, popular.

apr. 16 — Pr. *Luci smerti* /Raza morții/ (r. Lev Kulešov ; a. Serghei Komarov, Profiri Podobed, Vladimir Vogel). „Melodramă de aventuri, *Raza morții* evidențiază cunoscutele calități tehnico-formale kulešoviene: cadrele simple, limpezi, ușor de descifrat pe ecran, minunata dirijare a actorilor îmbrînciți, cățărați pe frînghii, fugăriți pe acoperișurile uzinelor și executînd cele mai complicate trucuri acrobatice, episoade și scene ritmic montate, fotografia ireproșabilă a lui Aleksandr Levițki și, mai presus de acestea, strălucita organizare a scenelor de masă. [. . .] Cu toate acestea, filmul e departe de a fi satisfăcător : e un foarte inteligent talmeș-balmeș de scene trucate, legate vag unele de altele pe firul unui subiect primitiv" (N. A. Lebedev).

apr. 28 — Moscova : filmul *Stacika* /Greva/, de Serghei Eisenstein, este salutat în „Pravda" drept „prima operă cinematografică revoluționară". „În intențiile lui Eisenstein, *Greva* era primul film al unui ciclu despre Revoluția rusă. Fără îndoială, el și-a modificat de multe ori planurile, din diferite motive, dar *Potemkin* a devenit a doua parte, *Octombrie* a treia, *Vechiul și noul* a patra" (G. Aleksandrov). În *Greva*, montajul-șoc, asociativ, generînd prin idee emoția (celebra secvență a represiunii muncitorilor montată în paralel cu imaginile tăierii vitelor la abator) e atotstăpînitor. Eisenstein afirmă răspicat și demonstrează că „nu e nevoie de un cine-ochi, ci de un cine-pumn". De aceea personajele sînt conturate tranșant : spionii poliției, de pildă, dobîndesc pe lîngă nume-simbol (Maimuțoiul, Buldogul, Vulpea, Bufnița) chiar și înfățișarea animalelor respective.

mai 10 — Moare, la Berlin, pictorul și cineastul avangardist suedez Viking Eggeling (n. 13 oct. 1880). Reprezentant al filmului de avangardă german, el utilizează „cinematograful pentru a exprima mișcarea ritmică a formelor pure". A încercat prin intermediul filmului să descopere valorile expresive ale formelor contrastante puse în relație prin mișcare — mare față de mic, lumină și întuneric, diferite forme geometrice. Filmele sale, *Simfonia diagonală* — 1922 și *Simfonia verticală-orizontală* — 1924, după unii rămasă neterminată, sînt repere esențiale ale cinematografului abstract.

mai — Pr. *Die freudlose Gasse* /Ulița durerii/ (r. Georg Wilhelm Pabst; a. Asta Nielsen, Greta Garbo, Werner Krauss). Inspirat din romanul lui Hugo Bettauer, filmul urmărește destinul a două femei din Viena postbelică, ajunse — ca urmare a compromisurilor la care le obligă foamea și inflația — angajatele unei case de toleranță. Povestea decăderii lor sociale și morale se alcătuiește utilizînd modalități expresioniste (spațiu simbolic, lumină tulbure, ecleraje contrastante, oglinzi cu reflexe ciudate) pe o canava epică de tip *Kammerspiel* (exacta descriere a ambianțelor sordide, fascinația pentru soarta oamenilor neînsemnați). Virtuozitatea peliculei constă „nu atît în intriga paralelă, ilustrată de cele două admirabile interprete principale, cît în tabloul strălucitor și sinistru, în care măcelarul libidinos și patroana bordelului fac legea ; între foametea unora și orgiile altora tronează micii burghezi conformiști, ariviști, descurcăreți, moralizatori" (F. Buache).

iun. 26 — Hollywood: pr. *The Gold Rush* /Goana după aur/ (r., sc. Charles Chaplin ; i. Rolland Totheroh, Jack Wilson ; a. Chaplin, Georgia Halle, Mack Swain). „Una dintre operele cele mai complete ale lui Chaplin, cea care conține cel mai bine măreția tragică a lui Charlie, dar și una dintre

cele mai puțin accesibile și mai dificile din pricina fineții psihologice. [. . .] Tragedia nu mai există în paralel, ci este încorporată comediei, astfel încît scenele cele mai hazlii sînt și cele în care drama interioară e mai puternică" (P. Leprohon). Prin aventurile căutătorului de aur, prospectorul solitar de la sfîrșitul veacului trecut, Chaplin aduce ironic în discuție motive și mituri tipic americane: implantarea civilizației în sălbăticie, posibilitatea îmbogățirii rapide, obsesia banului și a succesului. Amestecul de tragic, burlesc și lirism caracterizează numeroase secvențe antologice: halucinațiile celor doi înfometați, izolați în deșertul de zăpadă, cabana suspendată pe marginea prăpastiei, mîncatul bocancului, baletul pîinișoarelor. Filmul s-a impus ca unul dintre cele mai mari succese financiare ale epocii și ca un triumf al artei chapliniene.

iun. — Paris: în cadrul Expoziției de arte decorative se inaugurează „Tribuna liberă a cinematografului". În fiecare vineri cele mai originale pelicule sînt supuse discuției publice. În noiembrie, cînd expoziția se va închide, proiecțiile și discuțiile vor continua în sala „Ingénieurs civils", iar din 1926, în sala „Théosophie". În acest cerc se formează critici, precum Jean G. Auriol, B. Brunius, R. de Jarville; mai tîrziu, tot aici își fac ucenicia cineaști ca Pierre Chénal, Jean Vigo, Jean Grémillon, Marc Allégret.

aug. 4. — Moare, la Berlin, regizorul Arthur von Gerlach (n. 1876?). El a îmbogățit expresionismul cu două opere de referință: *Vanina* (ecranizare după Stendhal) — 1922 și *Cronica de la Grieshuus* (după o nuvelă de Th. Storm) — 1924.

sept. 20 — Pr. *The Freshman* /Bobocul/, filmul lui Harold Lloyd (r. Sam Taylor, Fred Newmeyer), egalează în epocă succesul *Goanei după aur*. „*Bobocul*, ca și *Băiatul bunicii*, din 1922, „unul dintre cele mai bune filme mute pe care le-am creat, era o comedie de caracter" (Lloyd). Gagurile acrobatice, ce se țin lanț, dau un farmec irezistibil acestei naive povestiri despre victoriile aceluiași personaj burlesc, compus fără artificii de machiaj sau costum de actorul american: omul obișnuit, purtînd ochelari cu ramă neagră.

sept. 27. — Filmul *The Dark Angel* /Îngerul tenebrelor/ (r. George Fitzmaurice) lansează un cuplu ideal pentru *love-story*-urile de mare popularitate: Vilma Banky și Ronald Colman. Ei joacă împreună, pînă la apariția sonorului, cînd Vilma Banky se retrage. „Pe ecran Colman aparținea categoriei frumoșilor melancolici. În filmul care a pecetluit succesul cuplului — *Îngerul tenebrelor* — el interpreta rolul unui om care se întoarce orb din război. Ronald era brun, Vilma era blondă" (G. C. Castello); Ronald era de origine engleză, „un gentleman, așa cum am vrea să fim cu toții, și pe care toate femeile ar vrea să-l cunoască" (F. Capra); Banky, grațioasă și eterică, fusese importată de Goldwin din Europa Centrală și lansată cu sloganul publicitar „Rapsodia ungară". **Flm:** *Noapte de dragoste* (1927) ; *Flacăra magică* (1927) ; *Doi amanți* (1928).

oct. 5 — București: regizorul de teatru Ion Șahighian debutează cu filmul *Năbădăile Cleopatrei* (a. Charlotte Brodier, Nicolae Soreanu, Jean Georgescu, Gheorghe Ciprian, Sonia Cluceru, Alexandru Giugaru). O comedie ce folosește anacronismul și costumația teatrală și căreia „mediul românesc, strada noastră, șoseaua, birjarul îi dau un farmec deosebit și nou" (V. Voiculescu). Pînă în 1940 Șahighian realizează filme de ficțiune (*Datorie și sacrificiu* — 1925, *Simfonia dragostei* — 1928, *State la București* — 1934, *O noapte de pomină* — 1939), apoi se consacră în exclusivitate activității teatrale.

oct. 30 — Paris: actorul, scenaristul și regizorul Max Linder (n. 16 dec. 1883) se sinucide împreună cu soția sa. Chaplin l-a recunoscut ca maestru: „Linder a înțeles înaintea tuturor celorlalți simplitatea necesară cinematografului. A dat dovadă de o inteligență prodigioasă. [. . .] A fost un comic și un umorist adevărat". Scurtele sale aventuri se desfășoară în mediul burghez și sînt concepute asemenea unor mici schițe, care prin tonul și concizia lor amintesc de Labiche sau Maupassant. Totul este drăguț, fermecător, plăcut" (G. Sadoul). Debut în 1905, vedetă internațională din 1911 — seria de filme cu *Max* fiind aclamată în toată Europa. După război, succesele sale își pierd strălucirea, deși continuă a fi socotit „cel mai mare om al cinematografului francez" (L. Delluc). A lucrat și în America, unde a creat una dintre capodoperele sale *Cei trei Mușcă-Tari* — 1922, iar ultimul său film *Regele circului* (r. M. Linder, E. Violet) — 1925 a fost realizat în Austria.

nov. 16 — Bucureș: pr. *Manasse* (r., sc. Jean Mihail; i. Vasile Gociu; a. Romald Bulfinsky, Maria Ciucurescu, Alexandru Finți, Josef Kamen). Ecranizînd piesa omonimă a lui Ronetti Roman, regizorul face eforturi de a scoate povestea de dragoste din spațiul teatral, filmînd pe străzile Fălticenilor, la București, în cartierul Văcărești sau pe Calea Victoriei. „Am subliniat paralelismul simbolic al unor fapte. [. . .] Am dat mai multă amploare caracterului masiv al bătrînului Manasse — închistat în ideile tradiției ca într-o concepție de castă—, a cărui figură e, uneori, umbrită în piesă de Zelig Sor, misitul sărac, vagabond, plin de umor. [. . .] Dar, mai ales, am axat filmul pe lupta celor două concepții de viață — una patriarhală,. legată pînă la absurd de tradiții, și alta nouă, liberă și umană" (J. Mihail)

nov. 5 — Los Angeles: pr. *The Big Parade* /Parada cea mare/ (a. Renée Adorée, John Gilbert) consolidează reputația regizorului King Vidor, realizator a numeroase filme începînd din 1919. Descriind idila unui soldat american cu o tînără franțuzoaică, în timpul primului război mondial, filmul impune prin performanțele tehnice (cîteva secvențe color), prin subtilitatea decupajului (mulțimea devine erou al dramei) și mai ales prin mesajul său pacifist, subliniat chiar în sloganul publicitar de lansare: „Un film care te face să urăști războiul."

nov. 16 — Pr. *Variété* (r., sc. E. A. Dupont; a. Emil Jannings, Maly Delschaft, Lya de Putti). Melodrama trapezistului, care ucide pentru a-și înlătura rivalul la favorurile femeii iubite, îmbină, ca și alte filme germane ale perioadei, elemente expresioniste (cadrarea personajului principal, obiecte și planuri simbolice) cu cele realiste, de tip *Kammerspiel* (descrierea mediului umil al circului). Remarcabilă e mobilitatea camerei de luat vederi (insolitele unghiuri subiective ale acrobatului în timpul numărului său de trapez).

dec. 20 — Cu westernul de mari proporții, *Tumbleweeds* /Fiul preeriei/ (r. King Baggott), actorul american William S. Hart se retrage din viața cinematografică. Specializat în roluri de cowboy („am fost o parte din Vest — Vestul a fost casa copilăriei mele, a fost sîngele meu"), el a debutat, în 1913, în echipa lui Thomas Ince, și-a cucerit celebritatea cu personajul Rio Jim și a adus pe ecran tipul eroului dur și rău intenționat care se răzbună în final printr-o faptă bună. **Flm:** *Evadatul* (1913); *momentul bărbăției* (1914); *Arianul* (1916), *Omul cu ochi albaștri* (1918).

dec. 21 — La „Teatrul Mare" din Moscova este prezentat în premieră absolută filmul *Bronenoseț Potiomkin* /Crucișătorul Potemkin/ (r. Serghei Eisenstein; sc. Eisenstein, N. Agadjanova-Sutkò; i. Eduard Tissé; a. Aleksandr Antonov, Vladimir Barski, Grigori Aleksandrov). Reconstituirea revoltei de pe crucișătorul „Potemkin", în rada portului Odessa, este rezultatul final al unui proiect cinematografic foarte vast al lui Eisenstein, prin care urma să celebreze a 20-a aniversare a Revoluției din 1905. (Premiera cu public a filmului va avea loc la 18 ianuarie 1926.) „*Potemkin* nu e un episod individual, ci unul care reflectă măreția întregului" (Eisenstein). Conceput în cinci acte, ca o tragedie antică, filmul redă: 1) viața mizeră a marinarilor, atmosfera încordată de pe vas și izbucnirea răscoalei; 2) înfruntarea dintre răsculați și ofițeri, soldată cu moartea unuia dintre matrozi; 3) înfrățirea locuitorilor Odessei cu marinarii de pe crucișător; 4) replica sîngeroasă a armatei care măcelărește populația civilă; 5) ieșirea din încercuire a crucișătorului aflat în stăpînirea matrozilor. Conceput ca un film epic, în care măreția subiectului contrastează cu simplitatea conflictului, *Potemkin* este aplicarea principiilor teoretizate ulterior de Eisenstein, care, prin a face cinema, înțelege „a realiza o serie de imagini compuse în așa fel, încît să provoace o mișcare afectivă și să suscite la rîndul lor o serie de idei. Mișcarea merge de la imagine la sentiment și de la sentiment la teză". Rigoarea compoziției, forța de sugestie a detaliului semnificativ (folosit uneori ca sinecdocă), măiestria montajului care stă la baza unor momente antologice (secvența scărilor, metafora leilor) fac din *Crucișătorul Potemkin* una dintre capodoperele artei filmului, așa cum va confirma în 1958 și clasamentul de la Bruxelles, în care filmul lui Eisenstein ocupă locul întîi. „*Crucișătorul Potemkin* atinge un țel la care poate ajunge numai o operă de artă desăvîrșită și care e inaccesibil unei descrieri narative sau științifice. El reflectă specificul Revoluției ruse de la 1905, sentimentul necesității și entuziasmul ei [. . .] prin mijloace proprii artei cinematografice și caracteristice numai ei. În mod consecvent, el înlocuiește tensiunea exterioară cu cea interioară" (L. Feuchtwanger). „Valoarea *Crucișătorului Potemkin* nu este dată numai de profunzimea umană a subiectului, de elanul său revoluționar, de rezonanța sa socială, nici de perfecțiunea sa formală, de concizia și de ritmul său, ci de faptul că unele le potențează și le multiplică pe celelalte" (J. Mitry).

dec. 30 — New York: pr. *Ben Hur* (r. Fred Niblo; a. Ramon Novarro), superproducție foarte costisitoare, dar al cărei succes de public acoperă de trei ori investițiile. Poate cea mai des citată versiune cinematografică a romanului pseudobiblic al lui Lew Wallace (prima — 1908, în regia lui Sidney Olcott, ultima — în 1959, aparține lui William Wyler), celebritatea ei în timp datorîndu-se, în principal, secvenței cursei de care, filmată cu 22 de aparate și folosind mii de figuranți.

— Începe la New York construirea cinematografului „Roxy", care va fi terminat în primăvara lui 1927. Sală gigantică (2 000 locuri, 3 orgi și o fosă pentru o orchestră de 100 instrumentiști), denumită „Catedrala cinematografului".

— La Londra, Ivor Montagu și Hugh Miller fondează „Film Society" un cineclub destinat vizionării de filme bune pentru a ajuta propășirea artei engleze prin educația estetică a realizatorilor, dar și a publicului. Printre membrii de seamă se numără: G. B. Shaw, H. G. Wells, Anthony Asquith, G. A. Atkinson.

— Se inaugurează, la Cairo, „Societatea egipteană de teatru și cinema", al cărei deziderat este: „Filme egiptene, cu subiecte naționale, inspirate dintr-o literatură egipteană, respectînd o estetică egipteană".

— Animatorul rus Vladislav Starevici realizează în Franța *La Voix du rossignol* /Vocea privighetorii/, film de păpuși care îmbină detaliul naturalist cu ingenioase trucaje, într-o plăcută ambianță lirică.

— Regizorul belgian Ernest Genval turnează în Africa Ecuatorială documentarul *Congo qui s'éveille* /Congo se trezește/.

— Filmul chilian *Un grito en el mar* /Un strigăt în larg/ (r., a. Pedro Sienna) obține Medalia de aur la Expoziția internațională de la La Paz, confirmînd atît „supremația cinematografului chilian asupra celorlalte cinematografii sudamericane" (F. Savio), cît și valoarea lui Sienna, importantă personalitate a filmului chilian mut, poet, actor și regizor. **Flm**: *Totul pentru patrie* (1920); *Pleacă paiațele* (1921); *Husarul morții* (1925).

— Regizorul Miguel Contreras Torres deschide lunga serie de filme mexicane cu toreadori, prin pelicula *Oro, sangre y sol* /Aur, sînge și soare/. Protagonist, celebrul toreador Rodolfo Gaona.

— Producția indiană *Gun sundari* /De ce păcătuiesc soții?/ (r. Chandulal J. Shan) încearcă să implice argumente sociale în pledoaria pentru transformarea femeii într-o adevărată tovarășă de viață a bărbatului. Marea popularitate a filmului a determinat realizarea a trei *remake*-uri în epoca sonorului.

— Regizorul brazilian Humberto Mauro debutează cu filmul *Valadiao ou cratera?* /Fortificație sau crater?/. Scenarist, operator, scenograf și actor, el este unul dintre principalii realizatori ai cinematografului latino-american din perioada '20-'50. „Entuziasmul meu a adoptat imediat imperativul național. [. . .] Lipsindu-ne actorii, monteurii, machiorii, toată lumea trebuia să joace. Filmam omul de la oraș și de la țară, surprinzîndu-l în activitatea sa obișnuită. Surprindeam natura și ne răscoleam imaginația pentru a înlocui mijloacele tehnice prin diverse improvizații" (Mauro). **Flm**: *În floarea vieții* (1926); *Comoara pierdută* (1927); *Foc mocnit* (1928); *Sînge de miner* (1929).

— Regizorul francez de origine rusă, Dimitri Kirsanoff, realizează *Ménilmontant*, o dramă populară a cărei acțiune este plasată în cartierul parizian cu acest nume. Prin subiect și prin realizare, „filmul anunță tonul realist pe care cinematograful francez îl va adopta cîțiva ani mai tîrziu" (G. Strazulla), ceea ce îi determină pe istoricii de film să-l plaseze pe Kirsanoff între Feyder și Renoir.

— Popularitatea actriței americane Gloria Swanson atinge apogeul în acest an în care realizează, în Franța, *Madame Sans Gêne* și, în S.U.A., în regia lui Allan Dwan, filmele *Țărmul nebuniilor* și *Pasionat de teatru*. „Fata slabă, cu ochi foarte mari, de culoarea apei glaciare și cu un cap care părea prea mare pentru trupul ei fragil" (Louella Parsons), ce a debutat în comediile lui Mack Sennett, în 1915, devine în anii '20 una dintre reginele Hollywood-ului. „Regina Gloria a fost o vedetă fantastică în acea epocă fantastică, pe care istoricii societății o numesc «era minunatei absurdități». [. . .] Publicul vroia «glamour» și Gloria a fost fericită să-i satisfacă dorința" (A. Zukor). „Gloria Swanson a fost vedeta care voia ca lumea să vorbească despre ea. [. . .] O șmecherie înnăscută o făcea să profite de orice ocazie favorabilă. Împlinirea carierei sale o reprezintă colaborarea cu C. B. De Mille" (Hedda Hopper), care face din ea interpreta ideală a femeii mondene și elegante, implicată în intrigi amoroase. **Flm**: *Mascul și femelă* (1919); *Aventurile lui Anatol* (1921); *Sadie Thompson* (1928); *Regina Kelly* (1928).

— Vedeta spectacolelor de revistă de pe Broadway, W. C. Fields, interpretează primul său rol important pe ecran, în filmul *Sally of the Sawdust* /Sally din arenă/ (r. D. W. Griffith), adaptare cinematografică a unui musical, în care cu doi ani în urmă obținuse un deosebit triumf. „El apare, cu succes variabil, într-o serie de alte filme mute, dar devine cu adevărat o vedetă a comediei cinematografice odată cu apariția sonorului, cînd inimitabila sa voce aspră va împlini interpretările sale comice" (E. Katz).

— Stabilit la Hollywood, comicul englez Lupino Lane interpretează nenumărate comedii de scurtmetraj, cunoscute sub numele generic de „Lupino Lane Comedies", în care își pune în valoare calitățile sale de acrobat și de mim. **Flm**: *Reporterul* (1922); *Filfizonul certăreț* (1925); *Țara cinematografului* (1927); *Zile de înfrigurare* (1928).

— Numărul dublu (16—17) al revistei literare franceze „Les Cahiers du Mois", dedicat în întregime cinematografului, marchează efervescența gîndirii teoretice; textele semnate de Marcel L'Herbier, Germaine Dulac, Jacques Catelain, Jean Mitry exaltă vizualismul, magica forță poetică și muzicală a imaginii.

— Apare, la Paris, „La Naissance du cinéma" (Nașterea cinematografului), de Léon Moussinac, un volum de meditație asupra destinului noii arte, inspirat de scurta sa istorie (referiri la Chaplin, Ince, Griffith, la contribuția diferitelor „școli" — suedeză, franceză, germană). Criticul și teoreticianul francez fixează două categorii de film: „descriptiv" și „poetic"; olul ese nțial între mijloacele expresive îl are „ritmul interior", implicînd și dinamizînd concepția plastică și „revelația morală a imaginii".

1926

ian. 7 — New York: pr. documentarului dramatic *Moana of the South Seas* /Moana din Mările Sudului/ (r. Robert Flaherty). Cînd localnicii din Insulele Samoa (Polinezia) au aflat „că dorim să filmăm vechile lor costume și obiceiuri au fost adînc mișcați. Au început să ne povestească întîmplări uitate demult, în care mai supraviețuiau elemente ale vechii culturi polineziene" (Flaherty). Dar Hollywood-ul „dorea să impună materialului brut o formă dramatică fixă. I se cerea să contravină autenticității documentarului și să prezinte samoezii într-o montare de operetă, cu rechini și fete frumoase făcînd baie. Flaherty a refuzat cu hotărîre să aplice acest sistem" (J. Grierson). El a creat un documentar, în egală măsură liric și dramatic, a urmărit viața reală ca „un poet aflat în extaz în fața frumuseții lumii și a inocenței omului, ferit de legile morale constrîngătoare și de civilizația corupătoare" (J. Mitry).

ian. 10 — Dresda: pr. filmului austriac *Der Rosenkavalier* /Cavalerul rozelor/ (r. Robert Wiene; sc. Hugo von Hofmannsthal; m. Richard Strauss; a. Jacques Catelain, Huguette Duflos). Ecranizare a operei lui Hofmannsthal și Strauss, care se înscrie pe linia unei tendințe cinematografice tipic vieneze, de filme „sensibil sentimentale", pe teme romantic-istorice, în ambianțe baroce, rococco sau Biedermayer. Această direcție a filmului mut austriac, începută în 1919 cu *Timpuri vechi, timpuri noi*, de Alfred Deutsch-German, se încheie cu *Cavalerul rozelor*, în care „barocul de primă calitate și arhitectura rococco din exterioare se îmbină armonios cu decorul construit pe platou de cunoscutul scenograf de teatru Alfred Roller" (W. Fritz).

ian. 21 — Paris: se inaugurează „Studio des Ursulines" — „cinematograful de avangardă prin excelență", unde se prezintă noutăți cinematogra-

fice, filme de o certă valoare artistică, precum *Ulița durerii*, de Pabst, ori *Antract*, de Clair.
ian. — Paris: se difuzează *L'Image* /Imaginea/ (a. Arlette Marchal), film realizat de Jacques Feyder la Viena, unde este director artistic al casei producătoare „Vita Films", pe un scenariu de Jules Romains. Patru bărbați abandonează totul pentru a porni în căutarea unei femei pe care n-au văzut-o decît într-o fotografie. Deși filmul este un mare eșec de public, iar Jules Romains îi intentează proces regizorului, pentru că i-ar fi denaturat scenariul, *Imaginea* dovedește talentul lui Feyder de a crea atmosfera cu ajutorul decorurilor naturale (aici pusta ungară) și al culorii, precum și înclinația sa spre un romantism de factură onirică.
mart. 4 — Paris: pr. *La Croisière noire* /Croaziera neagră/ (r. Léon Poirier), un documentar realizat cu prilejul unei expediții în Africa Centrală, organizată de firma „Citroën". Cu acest prilej, Poirier izbutește să pună în practică ideea sa de film exotic: „adevăratul cinematograf se face pornind cu o mică echipă și surprinzînd viața brută, fără trucaje, ignorînd platoul, decorul, orice organizare care paralizează entuziasmul".
apr. 27 — Pr. filmului *Nana* (a. Catherine Hessling, Jean Angelo, Werner Krauss), ecranizare după romanul lui Émile Zola, marchează o etapă decisivă în cariera regizorului francez Jean Renoir: „Am început să bag de seamă că gestul unei spălătorese, al unui negustor ambulant în fața căruței sale aveau adeseori o valoare plastică incomparabilă. Am reconstituit un fel de studiu al gestului francez pornind de la tablourile tatălui meu și ale pictorilor din generația mea [. . .] în primul meu film despre care merită să se vorbească, *Nana*".
mai 14 — Paris: sub președinția Germainei Dulac se fondează „Asociația cinecluburilor din Franța" reunind aproape 20 de „grupări de spectatori luminați și iluminați, care vizionează noile filme în ședințe private și le discută cu pasiune" (G. Sadoul). Alte organizații similare: „Films-Clubs" (Belgia), „Film-Liga" (Olanda), „Film Freunde" (Germania), „Film-Society" (Anglia), „Film Art Guild" (S.U.A.).
iun. 21 — Pr. documentarului american *The Grass* /Iarba/, de Merian Cooper, Ernest Schoedsack, Margueritte Harrison. Reportaj liric al vieții păstorilor nomazi din Iran, filmul atestă apartenența realizatorilor la școala lui Flaherty.
iul. — Roma: pentru apărarea și stimularea producției naționale, se adoptă o lege prin care un sfert din repertoriul cinematografelor din întreaga Italie trebuie să fie filme autohtone.
aug. 6 — New York: pr. *Don Juan*, de Alan Crosland, constituie unul dintre semnele apariției iminente a cinematografului sonor. John Barrymore interpretează o secvență muzicală, iar întreaga peliculă e însoțită de o partitură executată de „New York Philharmonic Orchestra". Din același program mai fac parte și cîteva filme scurte, tot cu sunet înregistrat pe discuri (sistem Vitaphone): o cuvîntare a lui W. H. Hays, variațiuni ale *Sonatei Kreutzer*, interpretate de virtuozul Mischa Elman recitaluri ale cîntărețelor Ana Case și Marion Falley sau ale corului de la „Metropolitan Opera".
aug. 13 — Pr. *Three Bad Men* /Trei oameni răi/ (a. George O'Brien, J. Farrell MacDonald, Tom Sentschi) este unul dintre cele mai importante westernuri mute realizate de John Ford. În 1876, în timpul colonizării Dakotei, trei oameni „răi" își dau viața pentru a salva un tînăr cuplu de banda unui șerif corupt. „Scenariul se baza pe întîmplări adevărate, de pildă, incidentul cu copilul smuls de sub roțile caravanei sau personajul ziaristului care-și poartă cu el tiparnița pentru a publica imediat comentarii despre evenimentele la care asistă" (J. Ford). Secvența memorabilă: goana căruțelor spre noile teritorii.

aug. 23 — Pr. filmului sovietic *Proțes o trioh milionah* /Procesul celor trei milioane/, ecranizare a povestirii scriitorului italian Umberto Notari, „Trei hoți". „Regizorul I. Protazanov (semnează și scenariul) folosește fără reticență experiența de teatru a colaboratorilor săi. [. . .] Tapioca (I. Ilinski) este și mai comic atunci cînd, schimbîndu-și costumul zdrențăros (flanelă de marinar, șapcă ruptă și ghete scîlciate), îmbracă fracul, își pune pantofi de lac și joben. Mișcările și expresia feței rămîn însă cele de vagabond, [. . .] Tapioca a devenit un personaj foarte popular, nefiind însă un tip de mare acuitate satirică și nici erou pozitiv" (R. Iureniev).
aug. 23 — Moare, la New York, actorul american de origine italiană Rudolph Valentino (Rodolfo Pietro Filiberto Alfonso Raffaele Guglielmi, n. 6 mai 1895). La funeraliile lui, „zeci de mii de bărbați, femei și copii blochează străzile înconjurătoare. Sute de oameni sînt călcați în picioare sau răniți de caii poliției. În ploaia densă, polițiștii pierd controlul. [. . . Capela funerară e devastată, bărbați și femei se luptă pentru o floare, o bucată de tapet, o țandără de geam. Vitrinele sînt sparte. Mașinile parcate sînt răsturnate și distruse" (J. Dos Passos). Valentino, marea vedetă a anilor '20, a interpretat mereu același tip de roluri. „Eroului aventurii i se adaugă eroul dragostei, june prim fatal, cu trăsături feminizate, cu ochi focoși. Între aceste două arhetipuri, Valentino realizează o sinteză perfectă. Șeic arab, patrician roman, aviator, zeu care moare, renaște și se metamorfozează, el rămîne, înainte de orice, idolul dragostei" (E. Morin).
Flm: *Cei patru cavaleri ai apocalipsului* (1921); *Șeicul* (1921); *Sînge și nisip* (1922); *Vulturul* (1925); *Fiul șeicului* (1926).
aug. — Regizoarea sovietică Esfir Șub începe să lucreze la documentarul de montaj *Padenie dinastii Romanovih* /Căderea dinastiei Romanov/. Vizionează peste 60 000 metri de film, descoperă în arhive o serie de documente cinematografice și filmează ea însăși obiecte sau documente legate de perioada istorică evocată. La montaj, povestește cineasta, „totul era subordonat temei. Acest lucru mi-a dat posibilitatea ca, în ciuda limitelor cunoscute, ale evenimentelor și faptelor filmate, să colorez înțelesurile materialului în așa fel încît să evoce perioada prerevoluționară și zilele din februarie".
sept. 6 — Regizorul german Gerhard Lamprecht se impune cu *Die Unehelichen* /Nelegiuiții/ drept un iscusit realizator de filme cu și despre copii, gen pe care va continua să-l abordeze cu *Poteca pisicii* — 1927, *Emil și detectivii* — 1931.
sept. 27 — Are loc la Paris primul Congres internațional al cinematografului, sub egida Societății Națiunilor.
sept. — Cel de-al treilea film al regizorului englez Alfred Hitchcock, *The Lodger* /Chiriașul/ (a. Ivor Novello), anunță prin subiect (o proprietăreasă își suspectează chiriașul de a fi Jack Spintecătorul), prin temă (un om obișnuit și inocent prins în plasa unor evenimente extraordinare și a unor acuzații neîndreptățite) și prin mijloacele de realizare (îndrăznețe efecte speciale, sugestii vizuale indirecte etc.) opera de mai tîrziu a acestui maestru al suspansului. Totodată, este primul film în care Hitchcock își face apariția ca figurant, apariție ce va deveni tradițională.

oct. 11 — Pr. *Mat* /Mama/ (r. Vsevolod Pudovkin; i. Anatolii Golovnia; a. Vera Baranovskaia, Nikolai Batalov). Ecranizînd opera lui Gorki, Pudovkin realizează un film după legile sonatei: „*Allegro*: prima şi a doua bobină (cîrciuma, acasă, fabrica, greva, urmărirea). *Adagio*: a treia bobină (tatăl omorît, doliul, scena dintre mamă şi fiu); *Allegro*: a patra şi a cincea bobină (poliţia, descinderea, trădarea, arestarea, procesul, închisoarea); *Presto*: a şasea şi a şaptea bobină (venirea primăverii, demonstraţia, revolta din închisoare, masacrul, moartea fiului şi a mamei)" (J. Leyda). În construcţia cinematografică, „obiectul neînsufleţit ocupă, alături de om, un loc considerabil: [. . .] o pendulă stricată, cizmele unui jandarm, căderea unei picături de apă, un pod metalic, o scară zărită deasupra unui zid, o piatră ridicată de jos sînt mai mult decît nişte simple accesorii" (G. Sadoul). Ele sînt folosite metaforic ori contrapunctic, orchestrate în montaj paralel, procedee pe care însuşi Pudovkin le explică şi teoretizează astfel: „În *Mama*, m-am străduit să impresionez spectatorul, nu prin jocul psihologic al actorului, ci prin sinteza plastică realizată prin montaj. Fiul se află în închisoare. Pe neaşteptate, primeşte un bileţel înmînat în taină, din care află că în ziua următoare va fi eliberat. Problema artistică o constituia expresia filmică a bucuriei lui. [. . .] Să arăt mişcările nervoase ale mîinilor lui şi un plan foarte apropiat al părţii inferioare a feţei: colţurile gurii zîmbitoare. Am intercalat între aceste cadre un alt material divers, cadrele unui pîrîu umflat de apele primăverii, jocul razelor de soare reflectat în apă, păsări scăldîndu-se în iaz, şi, în sfîrşit, un copil rîzînd. Prin îmbinarea acestor componente, expresia dorită a bucuriei prizonierului a luat formă".

oct. 25 — Pr. *Der Student von Prag* /Studentul din Praga/ (r. Henrik Galeen; i. Günther Krampf, Erich Nitzschmann; d. Hermann Warm; a. Conrad Veidt, Werner Krauss, Agnes Esterhazy). Unul dintre „ultimele suspine ale expresionismului german", tot aşa cum *Studentul din Praga*, versiunea realizată în 1913 (r. Stellan Rye), e socotit a fi unul dintre „presentimentele" aceluiaşi curent. Povestirea se orînduieşte în jurul unui motiv central — omul căruia i s-a furat imaginea din oglindă — astfel încît pelicula devine „mediumul prin excelenţă al neliniştilor romantice, [. . .] în climatul fantastic al unor viziuni tulburi, estompîndu-se în profunzimea infinită a ecranului, spaţiu ireal care se sustrage timpului" (Lotte Eisner).

oct. 25 — Milano: în revista „Il Convegno" (nr. 10), Antonello Gerbi publică studiul „Teoriile cinematografului". Protestînd împotriva entuziasmului fără rezerve şi fără argumente, împotriva „delirului" intelectual profesat îndeosebi de unii critici francezi, teoreticianul italian utilizează pentru analiza fenomenului filmic criterii crociene. El subliniază că noua tehnică, noul instrument de expresie permit fixarea anumitor impresii şi obţinerea anumitor efecte, dar nu are în sine calitatea de a crea frumosul, fiindcă frumuseţea e întotdeauna opera artistului. Efortul autorului de a alcătui o „estetică *in nuce* a cinematografului" se continuă prin studiul „Iniţiere în plăcerile cinematografului".

oct. — Londra: în Camera Comunelor se pune problema mediocrităţii şi sărăciei industriei cinematografice britanice şi se preconizează construirea, cu sprijinul statului, a unor studiouri mari şi bine echipate.

dec. 3 — Pr. *Po zakonu* /Dura lex/ (r. Lev Kuleşov; sc. Viktor Şklovski; a. Aleksandra Hohlova, Serghei Komarov), adaptare după Jack London, deseori criticată pentru inconsecvenţele şi stîngăciile ei, dar importantă,

pentru că „scena morţii şi sfîrşitul filmului trebuie socotite în cinematografia sovietică la fel cum sînt apreciate anumite pasaje ale lui Ince pentru istoria cinematografului american" (G. Sadoul).

dec. 22 — Pr. *The General* /Mecanicul „Generalei"/ (r., sc. Buster Keaton, Clyde Bruckman), una dintre cele mai apreciate comedii ale lui Keaton. Pornind de la o întîmplare istorică reală, filmul reconstituie cu minuţie epoca Războiului de Secesiune, realizînd un scînteietor recital de gaguri. De-a lungul urmăririi, pierderii şi recuperării repetate a îndrăgitei locomotive în mijlocul deplasărilor de trupe, „acţiunea dramatică şi trama comică alcătuiesc un tot, fiind interdependente. Nici o clipă nu simţi că povestea e pur şi simplu un pretext pentru comedie sau că gagurile sînt podoabe plantate pe naraţiune" (D. Robinson).

dec. 25 — Pr. *Flash and Devil* /Carnea diabolică/, film-reper pentru participarea regizorului Clarence Brown la crearea mitului Garbo. De la această primă colaborare, cineastul îşi cucereşte reputaţia că ştie să domine cea mai dificilă vedetă a companiei M.G.M. şi că poate să-i valorifice graţia misterioasă, utilizînd pentru prima oară prim-planurile, în halouri de lumină (datorate operatorului William Daniels), devenite imediat celebre. Alte filme realizate împreună: *Delir* — 1928; *Romanţa* — 1930; *Inspiraţie* — 1931; *Anna Karenina* — 1935; *Contesa Walewska* — 1937.

— Apare la Berlin volumul „Expresionismus und Film" (Expresionismul şi filmul), de Rudolf Kurtz. „Filmul expresionist este un organism deliberat artificios, constituind o re-creare neobişnuită a realităţii, [. . .] rezultatul unei viziuni unitare, care cuprinde toate componentele filmice şi le restructurează adecvat. [. . .] Forma expresionistă a pătruns în film pe calea decorului". Enigmaticul scenariilor, „straniul în stare brută se dovedeşte surogatul cel mai răspîndit al năzuinţei de exacerbare a existenţei la o înălţime unde trăirile cotidiene îşi pierd culoarea iniţială şi nu mai apar decît ca sens, formă, destin".

— Celebrul personaj literar soldatul Švejk, creat de Jaroslav Hašek, devine erou de film în *Dobrý voják Švejk* /Bravul soldat Švejk/, realizat de regizorul cehoslovac Karel Lamač. Peripeţiile lui vor fi reluate în aceeaşi interpretare — Karel Noll, care pare a fi actorul ideal pentru acest rol: „Îmi dau seama că am creat soldatul Švejk pentru el" (Hašek): *Švejk pe front* (1926), *Švejk, prizonier* (1926), *Švejk în civilie* (1927). Ulterior, după apariţia sonorului, personajul va fi interpretat de actorii: Saşa Rasilov (1931) şi Rudolf Hrušinský (1957) şi, de asemenea, va fi eroul unui film de păpuşi realizat de Jiři Trnka (1954).

— În Egipt, fraţii Ibrahim şi Badr Lama înfiinţează cineclubul „Mina Film".

— Cineastul german dr. Arnold Fanck realizează *Der heilige Berg* /Muntele sfînt/, film despre alpinişti avînd ca protagonişti pe viitorii regizori Leni Riefenstahl şi Louis Trenker. Fank se specializează în acest gen de filme, popular pentru cinematograful german, şi care evidenţiază măreţia şi poezia muntelui. **Flm**: *Plăcerile schiului* (1921); *Muntele destinului* (1926); *Infernul alb de la Pitz Pallu* (1929).

— Regizorul australian Charles Chauvel debutează cu filmul *Moth of Mombi* /Molia din Mombi/. Este începutul unei prolifice şi îndelungate cariere ce se va continua pînă în anii '50. **Flm**: *Moştenirea* (1935); *Şobolanii din Tobruk* (1945); *Drumul spre rai* (1956).

— Regizorul japonez Teinosuke Kinugasa semnează filmul *Kurutta Ippeiji* /O pagină nebună/. Un marinar, a cărui soţie e nebună, se angajează servitor la ospiciul în care aceasta e internată. „Pelicula e parţial turnată din unghiul de vedere al nebunilor, cu tăieturi impresioniste de montaj, în stilul avangardei ruse sau franceze" (J. I. Anderson, D. Richie). Comentatorii relevă, de asemenea, puternica influenţă a expresionismului (de la subiect şi pînă la alcătuirea decorurilor).

— Regizorul francez Jean Grémillon realizează documentarul de lungmetraj, pe teme marine, *Tour au large* /Plimbare în larg/, în care valorifică experienţa sa muzicală (fost elev la „Scuola Cantorum" din Paris, muzicant într-o orchestră de acompaniament a filmelor mute). El compune partitura filmului, o înregistrează pe un rulou „Pleyela", făcînd astfel prima sa tentativă de sonorizare cinematografică.

— Regizorul R.V. Shantaram debutează cu filmul *Nethaji Palkar*. El va deveni principalul promotor al liniei sociale în cinematograful indian, criticînd obiceiurile feudale şi superstiţiile religioase, luptînd pentru emanciparea femeii: **Flm:** *Ghirlanda* (1929); *Puştiul* (1936); *Neaşteptatul* (1937); *Sacrificiul* (1938); *Vecinii* (1941).

1927

ian. 10 — Pr. *Metropolis* (r. Fritz Lang; sc. Thea von Harbou, F. Lang; i. Karl Freund; d. Otto Hunte, Erich Kettelhut, Karl Vollbrecht; a. Brigitte Helm, Gustav Fröhlich, Heinrich George, Alfred Abel), film de anticipaţie ştiinţifică, tratat în manieră expresionistă. Într-un oraş al tehnicii viitorului, stăpînii trăiesc în zgîrie-nori confortabili, străbat şosele suspendate şi petrec în localuri de lux, în timp ce sclavii maşinilor trudesc închişi în subterane. Antinomia bine-rău, simbolizată chiar prin etajele citadelei, este personificată şi de cele două Marii: femeia simplă, bună, iubită de toţi, care predică înţelegerea universală şi femeia-robot, invenţie sinistră a unui savant nebun, care instigă la revoltă şi la autodistrugere (în dublu rol — Brigitte Helm). Triumful binelui, prin pactizarea celor două lumi, soluţionează idilic violentul conflict, după cum Lang însuşi va mărturisi mai tîrziu: „Nu-mi place *Metropolis*, deoarece mi se pare că încearcă să rezolve o problemă socială într-o manieră puerilă". Valoarea peliculei este cu precădere vizuală — geometrizarea decorurilor, folosirea ingenioasă a luminii (care sugerează pe alocuri senzaţii auditive), stilizarea expresionistă a personajelor şi a mişcării acestora fac din *Metropolis* „o strălucitoare capodoperă de baroc decorativ şi de fantasmagorie futuristă" (M. Martin). „*Metropolis* este o strălucită piesă de design expresionist (grupurile umane sînt folosite arhitectural), cu momente de incredibilă frumuseţe şi forţă (secvenţa vizionară a Turnului Babel), cu imagini absurde (eroul îndrăgostit, în pantalonii lui caraghioşi) şi ciudăţenii care sfidează analiza (înfăţişarea lascivă a vampei-robot)" (Pauline Kael).

ian. 10 — Madrid: prezentarea fimului *La Malcasada* /Mezalianţa/ (r. Francisco Gomez Hidalgo) produce o puternică impresie asupra publicului, nu prin realizarea artistică şi tehnică care sînt modeste, ci prin tema abordată: susţinerea necesităţii divorţului, în cazurile cînd nepotrivirea dintre parteneri nu duce decît la minciună şi la adulter. Pentru sporirea autenticităţii, regizorul intercalează cu multă abilitate în acţiune cadre cu oameni politici, ziarişti, artişti surprinşi în timpul ocupaţiilor lor obişnuite.

ian. 11 — Din iniţiativa producătorului american Louis B. Mayer — care simte că industriei cinematografice îi e necesară o „respectabilitate" intelectuală — se constituie „Academy of Motion Pictures Arts and Sciences", organizaţie profesională a actorilor, scenariştilor, tehnicienilor şi producătorilor de elită. „Academia de arte şi ştiinţe cinematografice" are nu numai scopuri imediate (rezolvarea problemelor legate de angajamentele actorilor, ori de respectarea contractelor dintre studiouri şi cineaşti), ci doreşte să impună creaţiile de înaltă valoare (premiile pe care le acordă începînd din 1929, cunoscute după 1931 sub numele de „Oscar", împlinesc tocmai această aspiraţie).

febr. 5 — Filmul *It* (r. Clarence Badger) face din actriţa americană Clara Bow simbolul femeii libere şi fără prejudecăţi. „Plină de magnetism şi energie, cu ochi scăpărători, cu părul scurt şi buzele ostentativ arcuite, ea reprezintă epoca anilor '20" (E. Katz). Celebritatea acestei „It girl" (aşa o numesc admiratorii în cele peste 36 de mii de scrisori săptămînale) nu depăşeşte însă deceniul trei.

febr. — Paris: au loc primele proiecţii de filme realizate cu aparatul lui M. Bull, care înregistrează de la 1 000 pînă la 20 000 de fotograme pe secundă. Imaginile redau în ralanti zborul unei libelule, spargerea unui balon de săpun, traiectoria unui glonte, etc.

mart. 4 — Pr. *Sorok pervîi* /Al 41-lea/ (r. Iakov Protazanov: a. Ada Voiţik, Ivan Kovali-Samborski). Tragica poveste de dragoste dintre o tînără înrolată în Armata Roşie şi prizonierul ei, un ofiţer alb. Adaptînd nuvela lui Boris Lavreniev, Protazanov realizează una dintre cele mai bune pelicule ale sale. În 1956, Grigori Ciuhrai ecranizează aceeaşi proză.

mart. 15 — Moscova: pr. *Tretia meşcianskaia* /Patul şi divanul/, comedie satirică bazată pe situaţiile ridicole, generate de „clasicul" triunghi conjugal, regizată inventiv de Abram Room şi interpretată cu savoare (Nikolai Babelov, Ludmila Semionova, Vladimir Fogel).

mart. 28 — Bucureşti: regizorul român Horia Igiroşanu debutează cu filmul *Iadeş*, în care distribuie şi elevi ai şcolii sale de mimodramă, una dintre primele tentative de învăţămînt cinematografic din ţara noastră. Activitatea de regizor şi pedagog a lui Igiroşanu este dublată în anii '20 de cea de publicist (redactor-şef al revistelor „Clipa" şi „Clipa cinematografică") şi de animator cultural (fondator al „Asociaţiei prietenilor filmului"). **Flm:** *Iancu Jianu* (1928); *Haiducii* (1929); *Ciocoii* (1931); *Insula Şerpilor* (1934).

apr. 7 — Paris: pr. *Napoléon*, „vu par Abel Gance" (a. Albert Dieudonné, E. Van Daele, Gina Manes, Koubitsky, Antonin Artaud, A. Gance, Macudian, Pierre Batcheff). Acest film de 5 000 de metri, îndelung elaborat — primul tur de manivelă s-a tras la 4 iunie 1924 — nu reprezintă „în intenţia autorului decît prima parte a unei epopei care trebuia să cuprindă întreaga viaţă a lui Napoleon. Acest proiect îndrăzneţ n-a putut fi înfăptuit. [. . .] Opera — chiar mutilată — îşi păstrează în cel puţin trei momente izbitoarea ei forţă. Este vorba, în primul rînd, de momentul naşterii Marseillesei, în care lirismul este obţinut numai prin intermediul montajului, ca în *Roata*; de momentul vijeliei Convenţiei, prin îndrăzneala de stil care îmbină două acţiuni paralele într-o singură dramă; şi, în sfîrşit, de tripticul campaniei din Italia, prima experienţă de poliviziune realizată de Gance cu magistrală putere de convingere. [. . .] Camera avea mobilitatea actorului-spectator. Gance o lega de crupa unui cal în galop, o fixa pe pieptul unui om care arunca bulgări de zăpadă, o încredinţa şuvoaie-

lor furtunii sau o pendula deasupra Convenţiei" (P. Leprohon). Mişcarea se reliefează, de asemenea, prin utilizarea inventivă a poliecranului (filmări realizate cu aparatul triplu sincron, brevetat în august 1926 de André Débrie), fiecare cadru reunind mai multe imagini juxtapuse. Cineastul ordonează întregul prin cele mai diferite tehnici, căutînd să obţină, în fervoarea acestui imn popular, „trei expresii: fiziologică, cerebrală şi afectivă" (Gance).

mai 14 — Ecranizarea dramei lui Gerhard Hauptmann, *Die Weber* /Ţesătorii/ (r. Friederich Zelnick; a. Paul Wegener, Wilhelm Dieterle, Dagny Serwaes) recompune cu autenticitate atmosfera din Silezia anului 1844, iar actorii îşi trăiesc firesc partiturile realiste. Costumele aparţin celebrului caricaturist Georg Grosz.

mai 18 — Hollywood: cinematograful „Chinese Theatre" este inaugurat cu premiera filmului *King of Kings* /Regele regilor/, de Cecil B. de Mille. Acest palat al filmului, construit de Sid Grauman, decorat cu tapiserii, vase şi candelabre orientale, îşi va forma cu timpul, la intrare, o originală colecţie: imprimate în ciment, amprentele şi iscăliturile marilor vedete prezente la premierele de gală ce au loc aici.

mai — Regizorul danez Carl Th. Dreyer începe în Franţa turnarea filmului *La Passion de Jeanne d'Arc* /Patimile Ioanei d'Arc/ (sc. Dreyer, Joseph Delteil; a. Renée Falconetti, Eugène Sylvain, André Berley, Maurice Schultz, Antonin Artaud, Alex. Mihalesco). Recompunînd şi condensînd textele interogatoriilor reale, cineastul nu se teme nici de abundenţa cuvintelor (numeroase inserturi întrerup derularea imaginilor), nici de austeritatea lineară a subiectului. „Drama în sine nu este exprimată numai prin cadraje, ci şi prin montaj. Numai cîteva planuri largi situează, din cînd în cînd, personajele în raporturile lor dramatice, iar spaţiul filmului nu e determinat de un decor, de un context; spaţiul este în primul rînd un joc abstract de linii, sugerat în succesiunea cadrelor, de liniile privirilor, linii pe care le urmează personajele cînd se deplasează de la unul la celălalt sau de la un interogatoriu la altul. [...] Prim-planul devine necesar, deoarece întregul film se situează în planul conştiinţei, al spiritualităţii şi al misticii. [...] Lumina contribuie la punerea în valoare a obiectelor, transformîndu-le în adevărate naturi moarte — scaunele agitate în mîini, coroana sau părul care e strîns într-o lopată cu o mătură grosolană sînt înfăţişate ca adevărate compoziţii plastice pe fond alb." (B. Amengual, V. Pinel). „Dreyer aproape că ajunge să o martirizeze pe Falconetti, pentru a o face să îndure patimile Ioanei d'Arc. El nu se mulţumeşte să-l îndemne pe operatorul de imagine să dăltuiască figurile cu vitriol, ci lucrează chipul Ioanei după Falconetti», scrutîndu-l, decapitîndu-l sub tăişul proiectoarelor pentru a-l surprinde pe viu, ca la microscop, şi încercînd să-i resculpteze capul atunci cînd o tunde cu adevărat în prim-plan, încîntat să o vadă suferind şi plîngînd" (J. G. Auriol). Filmul, devenit un maiestuos monument clasic al celei de a 7-a arte, e un oratoriu, în care apariţia unor mişcări brusce şi dezordonate (judecătorii care se ridică, gurile care urlă, roţi de tortură care se învîrtesc, mulţime în delir) imprimă o pulsaţie aspră şi necăutată interogatoriilor, doar aparent lente şi statice" (Ph. Parrain).

iun. 25 — New York: actorul german Emil Jannings începe scurta, dar glorioasa etapă americană a carierei sale cu *The Way of All Flesh* /Drumul păcatelor/ (r. Victor Fleming), în care interpretează rolul unui tată ce se pierde în imoralitate. „Simplitatea jocului, expresiilor şi atitudinilor sale, valoarea celui mai mic gest, a celei mai palide notaţii constituie arta cea mai sigură şi cea mai emoţionantă. În *Drumul păcatelor*, Jannings atinge o culme, culmea emoţiei şi a pateticului" (A. Tinchant). Pînă în 1930, el va lucra în S.U.A. cu Sternberg, Stiller şi Lubitsch. Premiul „Oscar" (1928) pentru rolurile din *Drumul păcatelor* şi *Ultima comandă*. Acest interpret, cu un neobişnuit simţ histrionic şi cu o mare probitate profesională, vedetă a marilor filme expresioniste şi *Kammerspiel* (*Ultimul dintre oameni* şi *Cabinetul figurilor de ceară* — 1924, *Tartuffe* şi *Variété* — 1925, *Faust* — 1926), îşi consolidează astfel renumele internaţional. „Nu exista rol pe care să nu-l poată interpreta mai bine decît oricare alt actor, nu există rol care să i se pară prea mic pentru a-i stîrni interesul" (E. Lubitsch). Jannings lucrează „asemenea unui sculptor care acoperă cu lut un schelet de lemn. [...] Totul este studiat, gîndit, cumpănit" (C. Th. Dreyer).

iul. 27 — Moare, la Hollywood, actriţa şi scenarista americană June Mathis (n. 1892). Alături de Anita Loos, a fost una dintre primele scenariste ale Hollywood-ului. Lucrînd pentru „Metro-Goldwin-Mayer", ea îi lansează pe Rudolph Valentino şi Alla Nazimova. „Ei şi lui Thomas Ince putem spune că i se datorează elaborarea scenariului, cum o cunoaştem astăzi. [...] A fost iniţiatoarea coaliţiei scenarist-regizor, prin care se împlinea realizarea în detaliu a filmului chiar de la început. Rezultatul: o scurtare a timpului de muncă, cost mai redus, o operă finală mai completă şi de o mai mare acurateţe formală" (J. Jacobs). **Flm**: *Ochi pentru ochi* (1918); *Cei patru cavaleri ai apocalipsului* (1921); *Rapacitate* (1925); *Ben Hur* (1925).

iul. — Apare revista engleză „Close Up", care publică studii şi articole de teoria cinematografului, semnate de John Grierson, Paul Rotha, Serghei Eisenstein, Vsevolod Pudovkin.

aug. 10 — La primul tur de manivelă al reconstituirii „documentare" *Verdun, visions d'Histoire* /Verdun, viziuni ale istoriei/, regizorul francez Léon Poirier spune: „Cinematograful e, fără îndoială, prin acţiunea sa directă, arta cea mai indicată să combată uitarea nefasta uitare; căci, începînd din momentul în care oamenii un şi-nu-şi amintesc învăţămintele trecutului, ei sînt din nou tentaţi să înceapă un război". Pentru a-şi realiza filmul, el caută în arhive, solicită personalităţile epocii, ecompune faptele şi luptele războiului mondial chiar pe locurile unde -au desfăşurat.

aug. 20 — New York: pr. *Underworld* /Declasaţii/ (r. Josef von Sternberg; a. George Bancroft, Evelyn Brent). „Realizînd acest film, Sternberg a vrut să concilieze gusturile sale personale cu gusturile producătorilor. Era vorba de o simplă poveste cu gangsteri şi, la prima vedere, nimic din subiect sau din realizare nu era făcut să şocheze. [...] În filmul său, pîrîitul mitralierelor sau violenţa sentimentelor simple ajung însă la un romantism frenetic, nou pentru cinematograful hollywoodian. Eroul, plin de nobleţe cvasimedievală, nu avea nimic din gangsterul clasic, iar eroina, Feathers, numită astfel pentru că îşi anunţa trecerea semănînd cîteva pene dintr-un şal boa, e una dintre imaginile cele mai apropiate de femeia sternbergiană" (A. Kyrou), mai tîrziu strălucitor întruchipată de Marlene Dietrich.

sept. 2 — Documentarul american despre jungla hindusă, *Chang*, de E. B. Schoedsack şi M. C. Cooper, marchează o premieră tehnică: rea.

lizatorii utilizează pentru prima oară obiectivul cu distanță focală variabilă (cel care, folosit curent după cel de-al doilea război mondial, se numește „zoom“ ori „transfocator“).

sept. 6 — Moare, la New York, producătorul american Marcus Loew (n. 1872), supranumit, pe bună dreptate, Henry Ford al spectacolului cinematografic. De la cele cîteva „penny-arcades“, cumpărate în 1904, ajunge în 1919 să fie proprietarul a 150 săli. Din 1920 se lansează în producția de filme, achiziționînd „Metro Pictures“; apoi coparticipă la imperiul M.G.M. Intuiește importanța publicitară a starurilor de cinema, iar politica sa de pionier al exploatării cinematografului se bazează pe sloganul: „prețul scăzut al biletelor aduce toată familia în sală“. I-a lansat pe Rudolph Valentino și pe Ramon Novarro, a produs filmele cu Mae Murray și cu Jackie Coogan.

sept. 9 — Pr. comediei sovietice *Poțelui Mary Pickford* /Sărutul lui Mary Pickford/ (r. Serghei Komarov), realizată în timpul vizitei la Moscova a vedetei americane, împreună cu soțul ei Douglas Fairbanks. Igor Ilinski joacă cu inventivitate și cu umor rolul unui „liniștit controlor de bilete, care devine zeul adoratoarelor celebrei Pickford, pentru că fusese sărutat de aceasta. [...] Gagurile folosite pentru a scăpa de admiratoare sînt demne de un excelent acrobat“ (R. Iurenev).

sept. 23 — Pr. documentarului german *Berlin, Symphonie einer Grossstadt* /Berlin, simfonia unui mare oraș/, de Walter Ruttmann. Realizat în spiritul principiilor și metodei lui Dziga Vertov, filmul împlinește o mai veche aspirație a regizorului german: „Încă de cînd am început să fac filme, am dorit să surprind energiile din viața unei mari metropole. Ideea s-a concretizat în momentul întîlnirii cu operatorul Karl Freund, care voia același lucru. [...] Berlinul încerca să se eschiveze eforturilor de a-i prinde în obiectiv ritmul și viața. Noi aveam febrilitatea unor vînători, dar secvențele orașului adormit au fost cele mai grele, pentru că e mai simplu să lucrezi cu lucruri în mișcare decît să dai impresia de încremenire totală“. Filmul se remarcă prin puterea de a recrea cadențele contrastante ale celor 24 de ore, de a materializa lumina palidă a zorilor și vîrtejul amețitor al bodegilor și cabaretelor, în noapte, de a privi atent munca din uzine și pauza de prînz, de a transforma un obișnuit ropot de ploaie într-un eveniment deosebit. Extrăgîndu-și materia din viața cotidiană, filmul folosește inspirat cadrajele insolite, supraimpresiunile, accelerarea și ralantiul, reinventează mișcarea prin montajul simfonic al imaginilor. „Simfoniștii au găsit o cale de a transpune elementele realității comune în secvențe foarte plăcute. [...] Tradiția simfonică a cinematografului e totuși un pericol, [...] căci simfonia este apreciată pentru frumusețea formei și absolvită de orice intenție mai profundă“ (J. Grierson).

sept. 23 — New York: pr. *Sunrise - A Song of Two Humans* /Aurora/ (r. F. W. Murnau; sc. Carl Mayer; a. George O'Brien, Janett Gaynor, Margaret Livingston). Un țăran încearcă să-și omoare tînăra nevastă, pentru că s-a îndrăgostit de o altă femeie; pînă la urmă însă, își domină pornirile pătimașe și își regăsește tandrețea inițială. „Acest cîntec al Bărbatului și al Femeii, de nicăieri și de pretutindeni, ar putea fi situat oriunde și oricînd. Peste tot răsare și apune soarele; în vîrtejul orașelor sau în spațiul deschis al unei ferme, viața e mereu aceeași, cînd amară, cînd dulce, cu rîsetele și lacrimile, cu greșelile și iertările ei“ (Murnau). Îmbinare de tușe impresioniste și de simboluri expresioniste, filmul „se bazează pe cîteva concepte opuse (sat-oraș, zi-noapte, conștiința umană-forțele naturii) și pe cîteva teme frecvente în epocă: dorința întoarcerii la natură, amenințarea orașului apăsător și corupt, sentimentul unei primejdii necunoscute“ (E. Fuzellier). „Cel mai perfect film al lui Murnau, care, deși făcut la Hollywood, are un stil pur german. Stilul său este dominat de mișcările de aparat, atît de fluide și de bine conduse încît par invizibile“ (G. Sadoul).

sept. 25 — București: pr. *Lia* (r. Jean Mihail; i. Iosif Bertok; a. Lilly Flohr, George Vraca, Mia Teodorescu), film comercial „utilizînd toate rețetele agreate în acele vremuri [...] și dragoste și aventură, și război și comedie sentimentală, și dansuri populare și un bal mascat, interioare bucureștene luxoase ca și exterioare pitorești“ (J. Mihail). Cronicarii vremii subliniază „figura extrem de fotogenică și linia aristocratică“ a lui George Vraca, aici la a doua sa apariție pe ecran, după *Datorie și sacrificiu* — 1925, și la începutul unei cariere de aproape patru decenii. **Flm:** *Se aprind făcliile* (1939); *Viața învinge* (1951); *Tudor* (1963).

oct. 6 — New York: pr. *The Jazz Singer* /Cîntărețul de jazz/ (r. Alan Crosland), lansat cu succes de frații Warner, marchează cea de „a doua naștere“ a cinematografului: sonorul. Al. Jolson, vedetă de music-hall, care poartă pe ecran aceeași mască, aceleași gesturi ca și pe scenă, rostește cîteva cuvinte și cîntă cîteva blues-uri, entuziasmînd mulțimile. Revoluția peliculei vorbitoare, definitiv impusă prin acest film, e imediat sesizată de unii cineaști, ca de pildă Griffith: „Sonorul aduce ecranului mut magia vocii umane și toate zgomotele naturii, cele mai intime și cele mai maiestuoase, de la cîntecul privighetorii pînă la mugetul Niagarei“. Aceeași primire entuziastă i-o vor face și maeștrii școlii sovietice. În timp ce alți cineaști, ca de pildă René Clair, privesc neliniștiți noua modalitate tehnică, iar Chaplin chiar o respinge. Aceasta se datorează și faptului că, la început, sonorul reprezintă din punctul de vedere al limbajului și esteticii cinematografice un regres. „Imaginea trebuie să rămînă mult timp aceeași pe ecran, căci montajul în noile condiții e prea dificil ca să fie și rapid. Unghiul vizual e greu de schimbat, în așa fel încît să se modifice și intensitatea vocii în raport cu el. Filmările mobile și ralantiurile sînt suprimate, negăsindu-se însă un corespondent auditiv egal. Deci, tot ceea ce făcea originalitatea vechiului cinematograf e distrus. Atunci? Atunci trebuie să așteptăm. Drumul e de-abia la început. Dacă în 20 de ani am ajuns de la *Trenul intrînd în gară* la *Goana după aur*, nu va fi prea greu ca, pornind de la *Cîntărețul de jazz*, să ajungem la un echivalent sonor al oricărui film, cît de desăvîrșit“ (I. Cantacuzino).

nov. 6 — București: pr. filmului de animație *Haplea* aduce în peisajul cinematografic românesc numele lui Marin Iorda, grafician și caricaturist, actor, regizor de teatru, autor dramatic. În anul următor, semnează comedia burlescă de scurtmetraj, *Așa e viața*.

nov. 16 — Pr. melodramei sentimentale *Laila* (r. Ahmed Galal; a. Aziza Amir) constituie primul moment important din evoluția cinematografului egiptean, o cinematografie care a demarat greu, fiind sub controlul societăților europene, dar care, în scurt timp, va domina piața de film arabă.

dec. 13 — Pr. *Koneț Sankt-Peterburga* / Sfîrșitul Sankt Petersburgului / r. Vsevolod Pudovkin; sc. Nikolai Zarhi; i. Anatolii Golovnia; a. Alek-

sandr Cistiakov, Vera Baranovskaia, Ivan Ciuvelev, Serghei Komarov). Trezirea conştiinţei de clasă a unui ţăran venit la Petersburg, în preziua primului război mondial şi a Revoluţiei din Octombrie, constituie subiectul acestui film, care, ca şi *Octombrie* al lui Eisenstein, trebuia să celebreze cea de-a 10-a aniversare a Revoluţiei. „Prima parte a filmului marchează, cred, punctul culminant al întregii opere pudovkiniene. Cineastul n-a atins o astfel de amploare, o atît de mare bogăţie de expresie nici în *Mama*. [...] Nu ştiu ceva mai demonstrativ pentru geniul muzical şi cinematografic al lui Pudovkin decît intrarea celor trei teme ale filmului, trei teme ce mai întîi se opun una alteia, luptă între ele cu aceeaşi forţă, apoi, după dezvoltarea necesară, se rezolvă în finalul patetic" (L. Moussinac). Este vorba despre imaginile revoltei din uzină, ale frontului şi ale Bursei, care alternează savant pînă la apoteoza revoluţiei triumfătoare. „Montajul este cel care creează realitatea cinematografică şi natura nu reprezintă decît materia primă a acestei activităţi creatoare. [...] Cînd în filmul *Sfîrşitul Sankt Petersburgului* am avut de înfăţişat figura unui magnat al industriei, am căutat să rezolv problema, montînd imaginea lui, împreună cu statuia ecvestră a lui Petru I. Consider că personajul creat prin această compoziţie este mult mai convingător, mai real decît ar putea fi mimica unui actor" (Pudovkin).

dec. — Regizorul francez Claude Autant-Lara turnează scurtmetrajul *Construire un feu*/Să facem un foc/, primul film de ficţiune realizat cu obiectivul „Hypergonar", inventat de prof. Henri Chrétien, care, 30 de ani mai tîrziu, va sta la baza cinemascopului. Inspirat dintr-o nuvelă de Jack London, subiectul — lupta pentru viaţă a omului şi a cîinelui în imensităţile de zăpadă ale Nordului — se pretează perfect noii invenţii.

— Regizorul de origine braziliană Alberto Cavalcanti turnează, la Paris, primul său lungmetraj *En rade*/În radă/ (a. Nathalie Lissenko, Pierre Batcheff, Philippe Hériat, Catherine Hessling), un film de atmosferă, dominat de nostalgia pămînturilor necunoscute. Într-o ambianţă „populistă", reconstituită cu rafinament plastic, un tînăr doreşte să plece pe mare, dar mama sa îl împiedică să-şi pună planurile în aplicare. Trama şi stilul peliculei se concentrează în două secvenţe principale: una „dominată de linii verticale (un cabaret din port) şi care conţine numai figuri masculine, docheri şi marinari grupaţi în jurul unei femei, o servitoare; cea de a doua scenă (o spălătorie cu multe spălătorese şi doar un băiat, fiul eroinei) este dominată de linii orizontale şi sînt prezente, deci, numai femei grupate în jurul unei figuri masculine" (Cavalcanti).

— După cîteva scurtmetraje comice în care Stan Laurel şi Oliver Hardy interpretează roluri episodice, filmul *Do Detectives Think?*/Gîndesc oare detectivii?/ (r. Fred Guiol) prilejuieşte crearea celebrului cuplu comic. În rolurile a doi funcţionari ai unei agenţii de detectivi particulari, porniţi în căutarea unui criminal evadat din închisoare, Laurel şi Hardy „poartă deja tradiţionalele lor meloane şi costume ponosite şi joacă astfel, ca şi cum ar fi fost un cuplu de multă vreme. [...] Cîteva dintre numerele or tipice apar aici, inclusiv repetata schimbare a pălăriilor" (W.K. Everson).

— Regizorul francez Marc Allégret realizează documentarul *Voyage au Congo*/Călătorie în Congo/ în timpul voiajului pe care îl face împreună cu André Gide (scriitorul consemnînd în jurnalul său şi note despre filmare). Filmul se remarcă prin plasticitatea peisajelor şi a chipurilor umane.

— Regizorul belgian Charles Dekeukeleire debutează cu cine-poemul *Combat de boxe* /Meci de box/, inspirat din versurile lui P. Werrie, interpretat chiar de boxeri, mulţimea publicului fiind reprezentată doar prin 12 caractere, care îşi schimbă poziţia şi veşmintele. Un exerciţiu de stil bazat pe montaj, care alătură imagini pozitive şi negative în diferite ritmuri de filmare.

— Scriitorul american F. Scott Fitzgerald, căruia i se ecranizaseră cîteva cărţi, printre care şi „Marele Gatsby" (r. Herbert Brenon, 1926), devine unul dintre scenariştii Hollywood-ului. Nemulţumit de servituţile impuse în studiourile cinematografice, el abandonează această activitate, în repetate rînduri, ca s-o reia mai apoi. Fenomenul se repetă şi cu alţi literaţi, căci „în perioada imediat următoare inventării sonorului, SOS-urile deznădăjduite ale producătorilor au fost captate pe Coasta de Est de către o mulţime de romancieri, dramaturgi, povestitori şi poeţi de talent, dintre care unii laureaţi ai Premiului Pulitzer : Dorothy Parker, William Faulkner, J. S. Perelman, John Van Druten, John O'Hara, Nathanael West, William Saroyan, Robert Benchley şi alţii, tot atît de valoroşi. [...] Dar îndată ce au fost integraţi în banda rulantă, pe care o reprezintă un mare studio, nici unul dintre aceşti autentici scriitori nu s-a dovedit capabil să producă o operă autentică, un text memorabil pentru ecran" (B. F. Schulberg).

— Se difuzează în Franţa *Le Chapeau de paille d'Italie* /*Pălăria florentină*/ (r., sc. René Clair ; a. Albert Préjean, Paul Oliver, J. Gerald). Ecranizare a vodevilului lui Labiche şi Michel. „Parodie filmată a unei opere care a cunoscut un deosebit succes într-o epocă mediocră, pelicula face, în consecinţă, şi o caricatură a acelei epoci şi a spiritului său" (L. Moussinac). Un balet burlesc străbate pregătirile de nuntă şi peripeţiile regăsirii pălăriei florentine : „acţiunea, faptele, ideile, gîndurile şi cuvintele biciuiesc desfăşurarea intrigii-urmărire, care jonglează pînă şi cu măsura timpului. Ritmul, încetinit sau accelerat, răvăşeşte gîndurile soţului ; născociri comice punctează discursul primarului ; o femeie leşinată devine un obiect incomod pe care îl plasează de la unul la altul partenerii : surdul, valetul, amanţii. [...] Celebrul cadril al lăncierilor şi urmărirea finală dau tonul acestei comedii care prefigurează întreaga artă a autorului şi filiaţia sa de la comicul începuturilor cinematografului francez" (P. Leprohon).

— Primul film indonezian *Lutang Hasarung* /Maimuţa credincioasă/ (r. G. Kruger) adaptează o populară legendă din insulele Sonde.

— Regizorul grec Dimitris Gaziadis fondează, la Atena, societatea producătoare „Dag Film". Împreună cu fratele său, operatorul Costas Gaziadis, el filmează în cadrul Festivalului de la Delphi spectacolul cu *Prometeu dezlănţuit*, realizînd prima transpunere pe ecran a unei tragedii greceşti. Tot el va inaugura, un an mai tîrziu, cu *Astero*, seria filmelor „fustanela", comedii în costume folclorice „inspirate atît din spectacolele de revistă, cît şi din teatrul popular, care îmbină strîns trama dramatică cu satira şi cu farsa" (A. Mitropoulos).

— La Paris, Germaine Dulac publică eseul „Les Esthétiques, les entraves, la cinégraphie intégrale" (Esteticile, piedicile, cinegrafia integrală), în care demonstrează că, prin mişcările expresive, promotoare de emoţii, cinematograful pur e „capabil să existe în afara tutelei celorlalte arte, a oricărui subiect sau a interpretării actoriceşti". Autoarea preconizează „cinematografia integrală", pledează pentru filmul ca „muzică a ochilor", ca „simfonie vizuală".

1928

ian. 7 — New York: pr. *The Circus* /Circul/ (a. Chaplin, Allan Garcia, Merna Kennedy, Harry Crocker), film pentru care Chaplin, în multipla sa calitate de producător, scenarist, regizor și actor, primește un „Oscar" special la prima ediție a premiilor Academiei. Relatînd povestea unui vagabond urmărit pe nedrept ca hoț de buzunare, cineastul amestecă echilibrat patosul, poezia și umorul. Refugiat în circ, Charlot devine clovn, se îndrăgostește de o călăreață, dar renunță altruist la fericirea visată. „Găselnițele se succed și se înlănțuie fără pauză. Una după alta apar admirabila scenă a galeriei oglinzilor — unde Charlot multiplicat la infinit încearcă zadarnic să scape de el însuși — transformarea sa în automat de bîlci, sosirea în arena circului" (P. Leprohon). Antologică e, de asemenea, scena răzbunării imaginare : dorind să-și înfrîngă rivalul, Charlot se dedublează, iar alter ego-ul, crescut din fantezia lui, luptă și își învinge spectaculos adversarul, în timp ce, în realitate, eroul continuă să stea nemișcat. Finalul filmului îmbină armonios mișcarea (deplasarea căruțelor circului) și compozițiile statice (silueta solitarului nefericit în mijlocul unui cerc larg, care este urma circului), implicînd pe de o parte semnificațiile simbolice în spațiul concret, iar pe de altă parte detaliind acțiunea, în sine gravă, într-o avalanșă de elemente burlești. În atmosfera creată de scandalul provocat de Lita Grey la divorțul ei de Chaplin, publicul american rămîne rezervat față de film; doar spectatorii europeni primesc cu entuziasm noua capodoperă.

ian. 20 — București: pr. *Năpasta* (r. Eftimie Vasilescu, Ghiță Popescu; i. E. Vasilescu, Ion Cosma; a. Ecaterina Nițulescu-Șahighian, Ghiță Popescu, Nicolae Manolescu, Ion Cosma). Respectînd textul dramei lui Caragiale, cineaștii încearcă să depășească barierele teatrului filmat prin cîteva flash-back-uri, turnate, în mare parte, în decoruri autentice (satul Corbeni, salinele Ocnele Mari, închisoarea Văcărești). Alte ecranizări Caragiale: *O noapte furtunoasă* — 1943; *Mofturi 1900* — 1964; *Înainte de tăcere* — 1978, *Năpasta* — 1982.

ian. 21 — Regizorul american Joseph von Sternberg evocă lumea cinematografului, în mod realist, în filmul *The Last Command* /Ultima comandă/ (sc. J. F. Goodrich; a. Emil Jannings, William Powell, Evelyn Brent). Un fost general țarist, emigrat în America, moare pe platoul de filmare în timp ce interpreta ca figurant rolul unui general ce își conduce soldații la atac. „Este în primul rînd un film despre răzbunarea ficțiunii împotriva realității și invers (deși e greu de știut cine iese învingător). Apoi, e un film despre Hollywood unde, ca nicăieri altundeva, realitatea se împletește cu ficțiunea, dar unde, de asemenea, ca în nici un alt loc din lume, transformările sociale și-au aflat întotdeauna expresia lor pitorească" (G. Sadoul).

febr. 10 — Paris: în noua sală de avangardă și de cultură cinematografică „Studio 28" (director Jean Mauclaire) se proiectează filme de Méliès, vechi jurnale de actualități, dar și noul film suprarealist *Un chien andalou* /Cîinele andaluz/ (r. Louis Buñuel; sc. Salvador Dali, L. Buñuel; a. Pierre Batcheff, Simone Mareuil, Jaime Miravilles; muzica, pe discuri, fragmente din Wagner și pasaje dintr-un tango argentinian). Filmul este o suită elaborată de imagini șocante, de coșmar, înlănțuite conform poeticii suprarealiste: un ochi retezat cu o lamă de brici, o mînă prinsă în ușă, invadată de furnici, un pian în care se află leșuri de măgari etc. Unii exegeți au încercat să decodifice aceste reprezentări onirice, în cheie social-politică, alții le-au căutat explicații de ordin psihanalitic. Cineastul însă, a negat că ar fi vrut să le confere o semnificație precisă. Filmul întruchipează „o disperare nebună și înnebunitoare, o revoltă anarhică, o condamnare de-a valma a banului și a muncii, a religiei și a rațiunii, a Occidentului și a civilizației. [...] Un puternic strigăt de furie neputincioasă, a cărei sinceritate îi dă o tragică umanitate" (G. Sadoul). „O izbutită realizare în imagini a unui voiaj prin lumea visului și a inconștientului, acolo unde nu e nici logică, nici rațiune, nici palpabil. Dar în afară de subiect, de substanța acțiunii, *Cîinele andaluz* este un adevărat film revoluționar, prin maniera cu totul descătușată de frivolitate în care tratează scenele erotice. [...] De aceea e o bucurie și o sărbătoare a pupilei această fotografie din *Cîinele andaluz*, de o puritate desăvîrșită și care curăță ca un antidot veranda ochilor de tot mucegaiul, de toate posomorîrile suferite. Și e o fotografie-dinamită, care va submina și va face să plesnească în țăndări fața cabotinizată de succese a vedetelor de pînă acum" (Geo Bogza).

febr. 12 — Berlin: pr. *Thérèse Raquin* (a. Gina Manès, Wolfgang Zilzer), ecranizarea romanului lui Zola, realizată în studiourile germane de regizorul francez Jacques Feyder, care s-a remarcat și prin alte adaptări literare (*Crainquebille* — 1922, *Carmen* — 1926). „Stilul ales i-a permis să creeze atmosfera, să redea mediul în care s-a format eroina, să evoce viața cotidiană împotriva căreia spiritul mic-burghez al Thérèsei se revoltă continuu. Mediocritatea, fundalul abject sînt evidențiate prin detalii de montare, adică prin accesorii, decoruri, actori și mai ales prin lumină" (L. Moussinac).

febr. 18 — New York: pr. *The Crowd* /Mulțimea/ (r., cosc. King Vidor; a. James Murray, Eleanor Boardman) e cea de a doua piatră de hotar — după *Parada cea mare* (1925) — în cariera lui K. Vidor, care optează pentru formula realismului social. Drama unui cuplu (căruia îi moare copilul) se consumă în indiferența marelui oraș; de fapt „e replica americană la filmele germane ale străzii; în varianta americană se evită însă brutalitățile și efuziunile din prototipurile europene ;[...] se povestește simplu că oamenii sînt izolați, neajutorați, și că nu izbutesc să stabilească între ei căi de comunicare. Protagoniștii filmului — o femeie și un bărbat — sînt aleși în aparență întîmplător din mulțimea anonimă a oamenilor care colindă străzile newyorkeze. Viețile lor sînt searbede, trăiesc în umbra zidurilor, rătăcind neajutorați în mijlocul mulțimii" (J.H. Lawson). În 1933, Vidor reia aceiași eroi în *Pîinea noastră cea de toate zilele*, în care cuplul părăsește orașul și se stabilește la țară.

febr. — Regizorul englez Anthony Asquith debutează (în colaborare cu A. V. Bramble) cu *Shooting Stars* /Vînătorul de stele/ (a. Annette Benson, Brian Aherne, Donald Calthrop), un film despre lumea studiourilor. Se remarcă prin îndrăzneala tăieturilor de montaj în care se simte influența operelor lui Eisenstein și Pudovkin.

febr. — *La Coquille et le Clergyman* /Scoica și preotul/ (r. Germaine Dulac; sc., a. Antonin Artaud) „rămîne primul film suprarealist, nedatorînd nimic căutărilor cinematografului pur" (A. Kyrou), deși e contestat vehement tocmai de suprarealiști. Acuzațiile că regizoarea a „feminizat" și a înecat scenariul „într-o puzderie de trucuri tehnice prin care nu răzbat decît cîteva admirabile imagini disparate" (J. Brunius) par exagerate astăzi. Prin subiectul șocant (un preot obsedat de dorințe interzise), se încerca să se realizeze „ideea cinematografului vizual, în care însăși psihologia este devorată de acte. [...] Acest scenariu caută adevărul sumbru al spi-

ritului în imagini, izvorîte numai din ele însele, și care nu își trag înțelesul din situația care se dezvoltă, ci dintr-un fel de necesitate interioară puternică, care le proiectează în lumina unei evidențe fără apel" (Artaud).

mart. 14 — Pr. *Oktiabr*/Octombrie/ (r., sc. Serghei Eisenstein, Grigori Aleksandrov; i. Eduard Tissé). Chemat să intoneze patetic omagiul cinematografic la împlinirea unui deceniu de la Marea Revoluție (fragmente ale filmului au fost prezentate încă în noiembrie 1927 participanților la serbările jubiliare), regizorul îndrăznește să renunțe la limbajul instituit de el însuși în *Potemkin*, pentru a experimenta, pentru a concretiza noua sa aspirație către „cinematograful intelectual". „*Octombrie* este tăgăduirea dialectică a *Crucișătorului Potemkin*! El devine interesant tocmai prin fragmentele și părțile care nu seamănă cu *Crucișătorul*" (Eisenstein). Înlănțuind dramatic detaliile asaltului Palatului de Iarnă sau cele ale masacrului de pe bulevardul Nevski, Eisenstein își construiește direct simbolurile polemice (secvența urcării scării de către Kerenski, satiricele supraimpresiuni, succesiunea de imagini religioase) ori recompune rafinat și acut strigătul durerii doar prin lenta ridicare a brațelor de pod, pe care stau suspendate o fată ucisă și un cal împușcat. *Octombrie* este un film despre Revoluție, dar și o operă revoluționară a celei de a șaptea arte. Deși considerat „o etapă pe drumul spre o artă nouă, spre arta viitorului" (N. Krupskaia), filmul este întîmpinat cu destule rezerve în epocă și definit, îndeosebi în anii '40, drept „un eșec edificator al metodei eisensteiniene, un fel de rebus de un formalism nestăvilit" (R. Iurenev).

mart. 15 — Moscova: se deschide prima conferință unională de partid în probleme de cinematografie avînd, în principal, pe ordinea de zi orientarea politică a creației cinematografice, partinitatea creatorilor și caracterul popular al filmelor.

mart. 16 — Regizorul polonez Józef Lejtes debutează cu *Huragan*/Uragan/ (a. Zbyszko Sawan, Aleksander Zelwerowicz), o frescă expresivă a insurecției poloneze din 1863.

apr. 12 — Berlin: în spectacolul lui Piscator cu *Aventurile bravului soldat Švejk* „a luat naștere filmul politic-artistic de desene animate, al cărui autor a fost Georg Grosz. În acest film, personaje reprezentînd armata, biserica și poliția erau puse să execute mișcări caracteristice, oribile și grotești. Meritul principal al lui Grosz nu constă numai în geniala redare a tipologiei, ci în primul rînd în desprinderea, prin film, a lui Švejk și a lumii sale din stricta condiționare istorică, felul în care se crea legătura cu actualitatea arzătoare" (E. Piscator).

apr. 13 — Kiev: regizorul sovietic Aleksandr Dovjenko se afirmă cu filmul *Zvenigora* (a. N. Nademski, Semen Svașenko). Pelicula este admirată de Eisenstein pentru „farmecul îmbinării armonioase între realitatea obiectivă și inspirația poetică, a elementelor mitologice introduse în lumea modernă, a umorului și a pateticului. Un adevărat Gogol".

apr. — Filmul britanic de război *Dawn*/Zorile/ (r. Herbert Wilcox) stîrnește vii dispute. Unii consideră că (povestind viața și activitatea sorei de caritate Edith Cavell) exagerează cruzimile războiului și resuscită sentimente antigermane: „Cred că filmul e atît de abominabil, încît nu trebuie precupețit nici un efort ca proiectarea lui să fie oprită" (H. L. Mencken). Alții îl apreciază ca pe o reușită: „Iată o extraordinar de mișcătoare și de impresionantă încarnare a acestei eroine prin marea noastră tragediană Sybile Thorndike, care cu demnitate ridică povestirea

pe cel mai înalt plan. Se poate spune că tînărul poet al filmului e pe de-a întregul credincios marii teme alese" (G. B. Shaw).

mai 5 — Amsterdam: documentaristul olandez Joris Ivens debutează cu *De Brug*/Podul/, scurtmetraj la care semnează scenariul, regia, imaginea și montajul. Acest poem cinematografic despre un pod mobil din Rotterdam, nu e doar un pretext pentru insolite și plastice unghiuri de filmare. Ivens izbutește să capteze mișcarea și să dea senzația (deși filmul e mut) că „se aude cum puntea grea se deschide și se ridică, se întind cablurile, motoarele pun în mișcare masele grele de metal, trenurile intră pe pod, șlepurile trec." (R. Grelier). Acest scurtmetraj (300 m) asimilează căutările avangardiste ale epocii — de la Vertov la Ruttmann și Dulac.

iun. — În Anglia se polemizează violent pe tema calității scăzute a filmului britanic. H. Thompson, director al revistei „London Film Weekly", scrie: „Cel mai mare inamic al filmului englez este presa, care proslăvește instinctiv și filmele bune și pe cele proaste." Iar Tamar Lane, director la „Film Mercury", condamnă mania de a face filme specific britanice, cînd ar fi mult mai eficient să fie urmate rețetele artistice și comerciale ale peliculelor americane.

aug. 5 — Leningrad: apare în revista „Jizn Iskusstva", *Declarația despre sonor* semnată de Eisenstein, Pudovkin, Aleksandrov: „Mult visatul film sonor devine realitate; [...] sunetul este o invenție cu două tăișuri și este foarte probabil că el va fi folosit pe linia minimei rezistențe, adică pe linia satisfacerii curiozității. [...] Această primă perioadă de senzațional nu va prejudicia dezvoltarea noii arte; primejdioasă este însă perioada a doua, care [...] va institui epoca utilizării autonome a acestor posibilități, în drame de «înaltă cultură» și în alte «spectacole» fotografiate, de gen teatral. Astfel utilizat, sunetul va distruge arta montajului. [...] Numai *utilizarea contrapunctică* a sunetului în raport cu o bucată de montaj vizual poate oferi noi posibilități de dezvoltare și de perfecționare a montajului. [...] *Metoda contrapunctică* de construcție a filmului sonor, nu numai că nu va altera *internaționalismul* cinematografului, dar va ridica semnificația și forța lui culturală la un nivel necunoscut în prezent".

aug. 28 — Berlin: pr. *Heimkehr* /Întoarcerea/ (r. Joe May; a. Lars Hanson, Gustav Fröhlich, Dita Parlo). Inspirat din comedia dramatică a lui L. Franck, filmul se impune ca o operă importantă a școlii realiste germane, prezentînd cu simplitate o situație stranie, generată de război: cuplul nelegitim, alcătuit dintr-un prizonier ce izbutește să evadeze și soția celui mai bun camarad din timpul captivității, își păstrează echilibrul, dincolo de traumele morale suferite.

aug. — Dictatorul spaniol José Antonio Primo de Rivera încearcă să protejeze producția națională prin decretul ce asigură un procent de 10% filme spaniole în repertoriul cinematografelor.

sept. 15 — Viena: pr. coproducției româno-austriece *Povara* (r. Jean Mihail; a. V. Valentineanu, Oscar Beregi, Theo Schall, Elvira Godeanu). O melodramă cu multe răsturnări de situații și coincidențe — copiii îndrăgostiților despărțiți de familie se căsătoresc peste ani. „Interesul principal al acestui film constă în exotismul povestirii, în peisajele noi, în interioarele pitorești și în foarte frumosul documentar despre București" („La Cinématographie française"). Premiera bucureșteană va avea loc la 15 noiembrie.

sept. 15 — Pr. *The Cameraman* /Operatorul/ (r. Edward Sedgwick; a. Buster Keaton, Marcelline Day, Harold Goodwin). „La început, Keaton

este un mic fotograf de stradă, fără ambiţii şi importanţă. Apoi urmează convertirea la cinematograf, pe care întîi îl abordează orbeşte: filmînd tot ceea ce vede, dublînd şi triplînd imaginea pe aceeaşi bucată de peliculă, pe faţă şi pe dos, în mişcare accelerată sau încetinită.[. . .] Pe scurt, o serie de trucaje involuntare care amintesc de filmele fantastice de la începuturile cinematografului, gen Méliès" (A. Segal). „Sînt aici reminiscenţe din filmele de început ale lui Keaton. Secvenţa Coney Island [. . .] aminteşte de cel de al patrulea scurtmetraj cu Arbuckle, *Conney Island* — 1917. Lansarea navei este un ecou din *Iahtul* — 1921; parada poliţienească şi vesela încuviinţare a aplauzelor mulţimii ne amintesc de *Copoi* — 1922. [. . .] Ca şi *Sherlock Junior* — 1924, *Operatorul* este un film despre film" (D. Robinson). Renunţînd la independenţa sa (*Operatorul* e primul film pe care nu-l mai realizează în studioul propriu, ci la M.G.M.), Keaton se priveşte pe sine, îşi reexaminează modul de a-şi construi operele; alternînd burlescul şi dramaticul, precum în recentele sale capodopere (*Legea ospitalităţii* — 1923, *Navigatorul* — 1924, sau *Mecanicul „Generalei"* — 1926), el îşi demonstrează prin *Operatorul*, încă o dată, virtuozitatea şi rafinamentul de mare comedian.

sept. — Se retrage din afaceri industriaşul francez Léon Gaumont (1864—1946); constructor, împreună cu Demeny, al „cronofotografului Gaumont" (1895), împreună cu alţi inventatori al unui „cronofon" (1902) şi al unui „cronocrom" (1910). Fondatorul primei mari firme de producţie „Société des établissements Gaumont" şi întemeietorul primului mare studio francez, la Buttes-Chaumont. El contribuie la crearea primei şcoli realiste franceze, reprezentate prin Louis Feuillade, şi a şcolii burleşti, reprezentate de regizorul Jean Durand.

oct. 6 — Pr. *The Wedding March* /Marşul nupţial/ (r., cosc. Erich von Stroheim; a. George Fawcett, Maud George, George Nichols, Zasu Pitts). Nefericita poveste de dragoste dintre un prinţ şi o fată săracă prilejuieşte o caricatură stilizată a aristocraţiei vieneze din anul 1914, „un vehement act de acuzare la adresa comportării şi moralei claselor sus-puse; vedem într-una din scene un aristocrat şi un milionar tîrîndu-se pe podeaua unui bordel, în momentul cînd semnează contractul de căsătorie a copiilor lor" (J. H. Lawson). Antologică e lunga secvenţă a balului, structurată astfel încît timpul real şi cel imaginar se contopesc.

oct. 8 — Moare comicul american Larry Semon (n. 6 iul. 1889). A fost descoperit de Mack Sennett, în 1915. Statura măruntă, faţa pudrată contrastînd cu melonul strîmt, pantalonii largi, traşi de bretele late pînă subraţ, completează alura burlescă a tipului său, poreclit de spectatori Jester (S.U.A.), Zigoto (Franţa) ori Ridolini (Italia). Din 1917 participă la scrierea, la producerea şi regizarea filmelor sale; se specializează în parodierea diferitelor genuri cinematografice. **Flm:** *Pistoale şi mîntuitori* (1917); *O pereche de regi* (1922); *Fata din limuzină* (1924); *Vrăjitorul din Oz* (1925).

oct. 15 — Madrid: se deschide primul Congres spaniol de cinematografie şi Expoziţia generală a celei de a şaptea arte, sub patronajul revistei „La Pantalla" (Ecranul), publicaţie condusă de criticul Antonio Barbera.

oct. 23 — Regizorul gruzin Nikolai M. Şenghelaia îşi prezintă filmul *Eliso*, în care conflictul social (tragedia maselor populare alungate din ţinuturile natale de către autorităţile ţariste) conţine în egală măsură forţă şi poezie. Unul dintre primele filme despre trecutul popoarelor din Caucaz.

nov. 8 — Moare, la Stockholm, actorul, scenaristul şi regizorul Mauritz Stiller (Moshe Stiller, n. 17 iul. 1883). Film din 1912, iniţial în studioul lui Magnusson apoi la „Svenska", unde împarte conducerea artistică cu Victor Sjöström; realizează şi comedii (unii istorici consideră că Lubitsch a fost influenţat de operele sale), dar şi epopei alegorice, definitorii pentru marea epocă a şcolii suedeze. Cunoscut îndeosebi pentru ecranizările după Selma Lagerlöf (*Comoara lui Arne* — 1919, *Zarul ursitei* — 1923, *Povestea lui Gösta Berling* — 1924) şi pentru descoperirea actriţei Greta Garbo. Forţa descriptivă, măiestria alcătuirii atmosferei, simplitatea şi lirismul naraţiunii, rafinamentul plastic al imaginilor decupate din peisajele reale, ca şi subtila coordonare a actorilor caracterizează personalitatea cineastului. Scurta sa escală hollywoodiană nu aduce nimic evoluţiei sale; totuşi el rămîne „spiritul cel mai deschis spre universal dintre toţi regizorii suedezi" (R. Waldekranz).

nov. 9 — Varşovia: pr. *Pan Tadeusz* (r. Ryszard Ordyński; a. W. Brydzinski, S. Knake); filmul încearcă să ilustreze riguros poemul lui A. Mickiewicz dedicat luptei pentru independenţă, inserturile fiind preluate direct din opera literară.

nov. 10 — Filmul de montaj, *Rossia Nikolaia II i Lev Tolstoi* /Rusia lui Nikolai al II-lea şi Lev Tolstoi/, de Esfir Şub, utilizează actualităţile turnate în Rusia în perioada 1896-1912. Pelicula, iniţial concepută pentru a celebra centenarul naşterii marelui scriitor, se extinde evocînd o întreagă epocă, devine nu un simplu film-portret, ci un „film-cronică, cu o putere de convingere ce nu va păli şi nu se va învechi niciodată" (E. Şub). Cineasta îşi completează astfel trilogia documentară, începută în vara lui 1926, cu *Căderea dinastiei Romanov*, în care folosise materialul turnat în Rusia anilor 1912 - 1917, şi continuată în 1927 cu *Marele drum*, în care utiliza peliculele de arhivă ce înregistrează evenimentele autentice din anii 1917 - 1927.

nov. 10 — Pr. *Potomok Cinghishana* /Urmaşul lui Genghis-Han/ (r. Vsevolod Pudovkin; i. Anatolii Golovnia; a. Valeri Inkijinov, Anna Sudakievici adaptează romanul omonim al lui I. Novokşonov. Prezentînd conştientizarea ultimului descendent al lui Genghis-Han, care respinge propunerile englezilor, atras de elanul revoluţionar al anilor '20, cineastul etalează soluţii metaforice, pregnant plastice, şi îndrăzneli de decupaj. În cele 2 500 de cadre ale sale, filmul reuneşte elocvent elemente şi ritmuri contrastante — secvenţa uraganului e citată ca una dintre reuşitele excepţionale ale cinematografului sovietic mut. Filmul se remarcă de asemenea prin interpretarea lui Valeri Inkijinov — actor educat la şcoala lui Meyerhold şi a lui Kuleşov — şi prin „documentul" despre Mongolia acelor timpuri: „Mongolia cu bordeiele ei, ciuperci uriaşe răsărite în deşertul stepelor; tîrgul de negustori misterioşi; ceremoniile sacre; bătălia; sărbătorile—tot atîtea microuniversuri în mijlocul unui univers formal" (P. Herze).

nov. 10 — Regizorul american Willard S. Van Dyke îşi cîştigă notorietatea prin filmul *White Shadows in the South Seas* /Umbre albe în Mările Sudului/. Inspirat din romanul lui F. O' Brien, scenariul, conceput de Robert Flaherty, Ray Doyle şi W. S. Van Dyke, respectă structurile tipic hollywoodiene. După un an petrecut în Tahiti, pentru a definitiva scenariul şi pentru a pregăti turnarea, Flaherty renunţă însă la coregie. „Cu ajutorul unei intrigi pline de întorsături spectaculoase, se povesteşte viaţa unei tinere indigene care, pe insula ei invadată de civilizaţie, ajunge

prostituată din cauza mizeriei şi disperării pricinuite de moartea soţului ei, un alb, ucis de compatrioţii săi americani din pricina sentimentelor lui antirasiste" (M. Martin).

nov. 18 — Filmul de animaţie *Steamboat Willie* /Vaporaşul „Willie"/, cel de al treilea scurtmetraj cu Mickey Mouse, este şi primul film sonor al lui Walt Disney, care îi împrumută şoricelului vocea sa. Lansat în *Rîndeaua nebună* — 1928, Mickey „întruchipează un băiat mijlociu, fără vîrstă bine definită, locuind într-un orăşel, ducînd o viaţă onestă, plăcîndu-i să se amuze, altfel politicos şi ţinînd cu fetele.[. . .]Corpul său are forma unei pere, fiind mai degrabă rotunjor, poartă încălţări voluminoase, nici prea moi, nici prea tari, şi e mai amuzant să fie desenat cu umerii înguşti şi cu ceva burticică şi funduleţ" (Disney). Personajul, realizat cu mijloacele caricaturii realiste, devine „vedetă" internaţională, căci „anulînd legile convenţionale, printre care şi cea a gravitaţiei care ne ţine pe pămînt şi ne impune un anumit stil de viaţă, [...] el ajunge să înfăptuiască imposibilul şi să-şi împlinească dorinţele prin procură" (L. Maltin).

nov. 23 — Pr. *The Wind* /Vîntul/ (a. Lillian Gish, Lars Hanson), capodopera regizorului Victor Sjöström, din perioada sa americană. Ecranizare după un roman de Dorothy Scarborough, *Vîntul* urmăreşte destinul dramatic al unei tinere din Virginia, căsătorită în Texas cu un cow-boy pe care nu-l iubeşte, dar de care ajunge să se apropie treptat, purtînd împreună o terifiantă taină. Personajul principal este însă natura ostilă, vîntul şi praful ce modifică peisajul şi care pătrunde necontenit în interiorul casei. „Sjöström realizează efectele ca şi Stroheim în *Rapacitate* — 1925. Adică foloseşte detaliile în dinamica unei scene, în loc să construiască scena din asamblarea planurilor-detalii" (L. Jacobs).

dec. — *Vesela Bălgaria* /Bulgaria e veselă/ (r. Boris Grejov; sc. Dimităr Pancev; a. Boris Kumenov) e un film interesant, în care eroul principal doarme şi-şi visează gîndurile împlinite.

— Regizorul ungur Paul Fejös realizează la Hollywood pentru firma „Universal" filmul *Lonesome* /Singurătate/. Tema tragică a singurătăţii, în opoziţie cu cea a dragostei salvatoare, ca şi interesul pentru destinul oamenilor mărunţi, cărora le redă durerile şi bucuriile, viaţa de zi cu zi ritmată de muncă, reprezintă constantele operei acestui regizor. „Fejös a ştiut să fie atent la suferinţa anumitor fiinţe vulnerabile, izolate şi sărmane, care nu pot învinge disperarea ce-i pîndeşte" (P. Haudiquet). **Flm:** *Ultimul moment* (1928); *Maria, legendă ungară* (1932).

— Cineastul portughez José Leitão de Barros debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Maria do Mar* (a. Oliveira Martins), în care reia o temă ce l-a preocupat ca documentarist: obiceiurile şi viaţa pescarilor. Influenţat de cinematograful sovietic al timpului, filmul se remarcă prin puternicul său realism (sporit prin distribuirea unor actori neprofesionişti aleşi dintre pescarii oraşului Nazari), prin sobrietatea şi coerenţa sa stilistică, şi marchează renaşterea cinematografului portughez.

— Filmul abstract *Vormittagsspuk* /Fantome înainte de amiază/, de Hans Richter, sugerează — după definiţia pictorului, teoreticianului şi cineastului german — „revolta anumitor obiecte (pălării, cravate, ceşti de cafea) împotriva rutinei cotidiene". „Procedeele tehnice, ca filmarea inversă şi utilizarea măştilor pentru dubla filmare a imaginilor, sînt întrebuinţate pentru a crea efecte naive, dar în acelaşi timp surprinzătoare" (F. Pasinetti). Interpreţi sînt regizorul însuşi, precum şi prietenii lui, compozitorii Paul Hindemith şi Darius Milhaud.

— Regizorii sovietici Serghei şi Gheorghi Vasiliev (cunoscuţi în istoria cinematografului sub denumirea de „fraţii Vasiliev", în ciuda faptului că nu sînt rude) debutează cu documentarul reconstituit *Podvig vo ldah* /Eroism printre gheţuri/, care relatează emoţionant căutarea supravieţuitorilor dirijabilului „Italia", prăbuşit chiar în 1928 în zonele polare.

— Regizorul-scenarist chinez Chang Shih-Chuan iniţiază serialul *Huoshao Hongliansi* /Incendiul templului „Lotusul roşu"/, care se va încheia în 1931. Filmul încununează o carieră îndelungată (debut 1913), în care figurează unele dintre primele succese de public ale cinematografului chinez mut. **Flm:** *Falsa fantomă din ascunzătoarea opiumului* (1916); *Aventura negustorului de fructe* (1922); *Orfanul îşi salvează bunicul* (1923).

— Filmul grecesc *Maria Pentayotissa* (r. Achille Madras) transpune pe ecran legenda frumoasei fete din Pentayi, care-şi eliberează satul de bandiţi. Realizatorul, care şi-a făcut ucenicia la Hollywood, face dovada unei anume abilităţi în organizarea scenelor de masă.

— Filmul belgian *Impatience* /Nerăbdare/ (r. Charles Dekeukeleire) este un „poem psihologic", după cum îl defineşte însuşi realizatorul, brodat în jurul unei trame poliţiste. În manieră suprarealistă, aparatul pătrunde în lumea patologică, diferitele întîmplări fiind recompuse din perspectiva subiectivă a unui erou invizibil.

— Filmul japonez *Jujiro* /Răscrucea drumurilor/ (r. Teinosuke Kinugasa) îmbină modalităţile expresive ale artei nipone (regizorul însuşi invocă tradiţia picturală) cu cuceririle limbajului cinematografic internaţional. Povestea unei tinere, care, încercînd să-şi ajute fratele, ajunge să ucidă, este tratată în tehnica flash-back-ului, cu supraimpresiuni şi ecleraje incisive. Imaginile în subtile tonalităţi de cenuşiu modelează chipurile ca pe nişte măşti accentuat caracterizate.

— În Portugalia se iau măsuri protecţioniste pentru încurajarea producţiei naţionale. În acest sens, un decret special stipulează ca proporţia filmelor autohtone difuzate să fie obligatoriu de 5%.

— În Germania ia fiinţă „Volksverband für Filmkunst" (Asociaţia populară pentru arta cinematografică). Printre fondatorii ei se numără: Heinrich Mann, Erwin Piscator, G. W. Pabst, Karl Freund. Poliţia va interzice „diabolica prestidigitaţie" prin care vechile actualităţi U.F.A. sînt remontate, astfel încît să devină elocvente documentare progresiste, agitatorice.

— Primul film sirian, realizat de către compania autohtonă „Hermon Film", *Al mutaham al Bari* /Victima inocentă/ (r., a. Ayoub Badri).

— Criticii italieni de la revistele „Il cinematografo" şi „Lo schermo", Umberto Barbaro, Francesco Pasinetti, Luigi Chiarini, Glauco Viazzi, întemeiază o mică societate producătoare „Augustus Film", unde debutează ca regizor criticul de film Alessandro Blasetti cu filmul *Il Sole* /Soarele/. Redînd cu dinamism şi patos drenarea unor zone mlăştinoase, Blasetti este evident influenţat de Eisenstein şi Dovjenko. „Tînărul avangardist dorea să transpună pe solul italian experienţa maeştrilor sovietici" (J. Toeplitz), fiind interesat de lupta omului cu natura.

— Trei procedee de înregistrare sonoră îşi dispută piaţa internaţională, „Movietone" (sistem cu celulă fotoelectrică, înregistrare pe peliculă); „Vitaphone" (cu înregistrare pe discuri) şi „Photophone".

— Apare la Berlin cartea „Film-Regie und Film-Manuskript" (Regia de film şi scenariul de film), de Vsevolod Pudovkin, volum ce vine să completeze studiul anterior al realizatorului sovietic „Regizorul şi materialul cinematografic", apărut în 1926. „Format la şcola lui Kuleşov, Pudovkin

susţine că înţelegerea şi efectul imaginilor cinematografice sînt determinate de montaj, luat în sensul unei legături liniare între imaginile înşirate în lanţ sau suprapuse asemenea imaginilor unui edificiu, pentru a construi şi expune ideea" (Eisenstein). Această carte asupra tehnicii şi stilisticii scenariului şi regiei este socotită la fel de importantă ca „Tratatul de pictură" al lui Leonardo da Vinci.
— Se editează, la Roma, „L'Antiteatro. Il cinematografo come arte" (Antiteatrul. Cinematograful ca artă), de Sebastiano Arturo Luciani. Încercare de edificare a unei estetici personale, la baza căreia teoreticianul aşază deosebirea faţă de teatru: „Dacă în comparaţie cu teatrul, cinematograful se bucură de o nelimitată libertate de joc şi de acţiune, el nu trebuie să se supună unei unităţi, ci unei continuităţi de timp", unui ritm interior. Luciani consideră absenţa cuvintelor şi a culorii o caracteristică importantă care a condus filmul către descoperirea frumuseţii mişcării şi a chipului uman. Astfel, el e unul dintre precursorii teoriei lui Rudolph Arnheim despre „factorii diferenţiali" şi „mijloacele formative".

1929

ian. 8 — Pr. *Celovek s kinoaparatom* /Omul cu aparatul de filmat/ (r., sc. Dziga Vertov; i. Mihail Kaufman). Un eseu în şase părţi, o operă experimentală, exclusiv vizuală — fără inserturi, fără scenariu, fără actori şi decoruri. „Omul cu aparatul trebuie să renunţe la imobilitatea lui obişnuită. El trebuie să dea dovadă de maximum de spirit de observaţie, de spontaneitate şi mobilitate, ca să poată ţine pasul cu fenomenele de viaţă în plină mişcare [. . .] şi trecînd la atac să folosească o serie întreagă de procedee (filmarea camuflată, distragerea atenţiei, filmatul prin surprindere şi altele)" (Vertov).
febr. 1 — Los Angeles: pr. *Broadway Melody* (r. Harry Beaumont; a. Anita Page, Charles King, Bessie Love) demonstrează virtuţile sonorului şi lansează genul filmului muzical „100% vorbit, cîntat şi dansat", aşa cum anunţă afişele. Povestea de dragoste dintre un cîntăreţ şi sora unei dansatoare este un simplu pretext pentru înlănţuirea numerelor muzical-coregrafice de succes, preluate din spectacolele de revistă de pe Broadway.
febr. 2 — Bucureşti: pr. *Iancu Jianu* (r. Horia Igiroşanu; a. Dorin Sireteanu, Olivia Munteanu, Iva Dugan) deschide seria filmelor de acţiune avîndu-i drept protagonişti pe justiţiarii codrilor, evocaţi în creaţiile folclorice. Igiroşanu o va continua cu *Haiducii* — 1929 şi *Ciocoii* — 1931.
febr. 9 — Berlin: pr. *Die Büchse der Pandora*/ Cutia Pandorei/ (r. Georg Wilhelm Pabst; a. Louise Brooks, Fritz Körtner). Inspirată din opera lui F. Wedekind, povestea femeii care-şi constrînge amantul să o ia de nevastă, dar îl omoară în noaptea nunţii pentru a trăi cu fiul lui, este filmată „în unghiuri psihologice sau dramatice care dezvăluie de la prima vedere caracterele, relaţiile dintre personaje, situaţia, tensiunea atmosferei, momentul tragic" (Lotte Eisner). Pabst îşi dovedeşte abilitatea de a analiza detaliile sociale, pe care le colorează cu o rafinată senzualitate. În rolul „creaturii de o frumuseţe animalică, dar lipsită de simţ moral", actriţa americană Louise Brooks „este cu adevărat spiritul pămîntului, este, cu adevărat, datorită frumuseţii sale, simbolul etern al dragostei în stare pură şi inconştientă, dragostea care sfîrşeşte prin a se autodistruge" (G. C. Castello). Este cel mai important rol din scurta (15 filme în 12 ani) carieră a acestei actriţe înzestrate cu un deosebit farmec. „Nici o femeie nu a avut mai multă putere de fascinaţie şi nici geniul ei de a interpreta" (A. Kyrou). **Flm:** *Jurnalul unei femei pierdute* (1929); *Regina frumuseţii* (1930).

febr. 25 — Kiev: pr. *Arsenal* (r., sc. Aleksandr Dovjenko; a. Semion Svaşenko, Ambrosi Bucima). În ritmuri de epopee, alăturînd aspecte concrete contrastante pentru a construi simboluri, cineastul reconstituie răscoala din Kievul anului 1918, înăbuşită de forţele contrarevoluţionare. „Senzaţia de dramă nu te părăseşte niciodată, chiar atunci cînd ai impresia că nu există un fir conducător; această senzaţie dobîndeşte un efect cumulativ şi formează unitatea şi coerenţa necesară pentru înţelegerea dramei" (H. Barbusse). Reluînd tema abordată deja în *Zvenigora*, Dovjenko se întreabă deopotrivă „despre sensul vieţii şi despre sensul morţii, despre dreptul de viaţă şi de moarte, inseparabil legat de lupta de clasă şi de lupta noului împotriva vechiului. [...] Compoziţia dramaturgică nu îl conduce într-un trecut cenuşiu şi îndepărtat, ci foloseşte generalizările pe care acesta le cuprinde" (R. Iurenev).
febr. — Serghei Eisenstein formulează în articolul „Despre forma scenariului" teoria scriiturii filmice, avînd funcţia de a „contagia emoţional" pe regizor, scenariul fiind în sine un fel de „stenogramă a pulsului emoţional".
mart. 12 — Pr. *Asphalt* /Asfalt/ (r. Joe May; a. Gustav Fröhlich, Betty Aman). Un poliţist îndrăgostit de o prostituată îşi ucide din greşeală rivalul. Deşi subiectul nu se ridică peste nivelul producţiilor comerciale germane, filmul se remarcă prin fotogenia savantă a străzii, prin poezia scenelor îndrăzneţe, prin abila utilizare a inserturilor (de diferite dimensiuni şi forme), însuşindu-şi cuceririle avangărzii şi ale *Kammerspiel*-ului.
mart. 18 — Pr. *Novîi Vavilon* /Noul Babilon/ (r., sc. Leonid Trauberg, Grigori Kozinţev; i. Andrei Moskvin; m. Dmitri Şostakovici; a. Elena Kuzmina, Piotr Sobolevski). Ultimul film mut al cuplului Trauberg-Kozinţev urmăreşte destinul unei tinere pe fundalul evenimentelor Comunei din Paris. Dacă în scrierea scenariului, unul dintre modele a fost Émile Zola, în realizarea cinematografică „se simte influenţa lui Eisenstein prin bogăţia montajului, ritmul şi frumuseţea imaginilor" (G. Sadoul), la a căror realizare o contribuţie substanţială o au operatorul Andrei Moskvin şi scenograful Evgheni Enei.
mart. 21 — Povestea dragostei amiralului Nelson pentru lady Hamilton cunoaşte una dintre primele sale variante cinematografice în filmul *The Divine Lady* /Divina doamnă/ (r. Frank Lloyd; a. Victor Varconi, Corine Griffith). Filmul impresionează prin patosul său romantic şi prin cîteva secvenţe ce vor fi adesea citate în istoriile de film ca, de pildă, finalul în care Nelson, în clipa morţii, revede episoadele trecutului său scufundîndu-se rînd pe rînd în valuri. Alte versiuni ale aceluiaşi subiect: *Lady Hamilton* — 1941; *O moştenire pentru naţiune* — 1973.
apr. 26 — Filmul muzical biografic *Meister Lehar* /Maestrul Lehar/ (r. H. Otto) are drept principal punct de atracţie distribuirea compozitorului Franz Lehar în rolul principal, adică în propriul său rol.
apr. — „Camioneta sonoră Fox" realizează primele actualităţi sonore în România (operator, Hans von Pebal).
mai 2 — Moare, la Paris, pionierul cinematografiei spaniole Segundo de Chomón (n. 8 oct. 1871). Tehnician, operator, regizor şi producător, ei începe să lucreze, în 1902, în Spania şi apoi în Franţa. În 1910 fondează casa producătoare „Chomón y Fuster", la Barcelona, în intenţia de a stimula producţia naţională. Contribuie la realizarea cîtorva capodopere ale cinematografului mut, precum *Cabiria* lui Giovanni Pastrone, la care

semnează imaginea (în colaborare) și *Napoléon*, de Abel Gance, pentru care realizează efectele speciale.
mai 25 — *Fox Follies of 1920* (r. David Butler, Marcel Silver) deschide moda revistei cinematografice, în care se încearcă valorificarea atracției sonorului. În același an, studiourile M.G.M. realizează *Hollywood Revue of 1929* (r. Charles Reisner), în care numerele de varieteu alternează cu secvențe-reportaj, unde apar Serghei Eisenstein sau compozitorul Richard Strauss.
iun. — Londra: pr. *Blackmail* /Șantaj/ (r., cosc. Alfred Hitchcock; a. Anny Ondra, John Longden). O femeie ucide în legitimă apărare pe un individ care vrea să o violeze, iar logodnicul ei, care este tocmai detectivul însărcinat cu elucidarea cazului, încearcă să descopere adevărul. Deși este conceput inițial, și chiar filmat, ca un film mut, el constituie primul film sonor englez (parțial refilmat cu sunet, parțial dublat) și totodată face dovada abilității lui Hitchcock de a folosi noul mijloc de expresie — el folosește perspectivele subiective ale sunetului pentru potențarea dramei. Asimilînd lecția germană atît a expresionismului, cît și a *Kammerspiel*-ului, Hitchcock este preocupat de valorile picturale ale imaginii, dar și de aspectele semidocumentare ale realităților londoneze cotidiene (străzi pustii la revărsatul zorilor, un post de poliție, o cămăruță modestă în spatele unui magazin).
iun. — Cu *The Skeleton Dance* /Dansul scheletelor/, Walt Disney inaugurează seria „Silly Symphony". Această serie, care își propune să povestească întîmplări lirice din viața animalelor mici, a florilor și a pomilor, fără să apeleze la prezența niciunuia dintre celebrii eroi disneyeni (Mickey, Pluto, Donald), va dura pînă în 1939, va număra 71 de scurtmetraje, dintre care multe premiate cu „Oscar", și se va remarca prin umorul și fantezia imaginilor, dar și a folosirii sunetului.
iun. — Paris: regizorul francez Jean Epstein prezintă *La Chute de la maison Usher* /Căderea casei Usher/ (i. George Lucas; a. Jean Debucourt, Marguerite Gance), ecranizare după Edgar Allan Poe. Urmărind „ultra-drama" pictorului care „răpește" viața femeii iubite pentru a o transpune pe pînza tabloului, cineastul creează „un echivalent cinematografic al lui Debussy. O măiestrie absolută a montajului și ritmului, în care ralantiul, supraimpresiunea, mișcările de aparat joacă un rol deloc gratuit, iar eclerajul transformă decorurile și le conferă mister" (H. Langlois). Ca și în filmul său anterior, *Oglinda cu trei fețe* — 1927, Epstein își impune voința „de a pătrunde în interiorul unei gîndiri, de a transpune întortochierile unei obsesii și de a compune o povestire prin magia pe care o exercită un suflet asupra lucrurilor" (P. Leprohon).
aug. 3 — Frații Marx (Groucho, Harpo, Chico, Zeppo) debutează în *The Cocoanuts* /Nuci de cocos/ (r. Joseph Stanley, Robert Florey), după ce interpretaseră cu deosebit succes această comedie muzicală de George S. Kaufman (text) și Irving Berlin (muzică) pe scena teatrului „Lyric" din New York. Critica teatrală îi aplaudase deja ca pe niște „clovni talentați care știu să facă glume bune din glume proaste" (P. Hammond). Pe ecran, numele lor va deveni sinonim cu *slapstick*-ul absurd, în care interpretează mereu aceleași personaje. Groucho, maestrul calambururilor cinice, poate fi identificat după mersul indolent, mustața uriașă și neagră, privirea vicleană, ochelarii cu ramă de sîrmă și nelipsita țigară de foi. Harpo, talentat harpist și inventiv pantomim, nu scoate niciodată nici un cuvînt; chipul său angelic este încadrat de o perucă cîrlionțată, iar

în zîmbetul său se amestecă răutatea, nerozia și nebunia. Chico, în costumul lui tirolez, interpretează semnele lui Harpo, traducîndu-le într-o engleză cu puternic accent italienesc. În timp ce Zeppo nu participă la extravaganțele fraților săi și face mereu pe curtezanul. **Flm**: *Biscuiți pentru cățel* (1930); *Frații Marx, agenți secreți* (1931); *Supa de rață* (1933); *O noapte la Operă* (1935).
aug. 20 — Pr. *Halleluiah* (r. King Vidor) aduce pentru prima dată pe ecran actori de culoare în rolurile principale, eveniment deosebit în cinematograful american, chiar dacă viziunea e convențională, personajele apărînd superstițioase, excesiv de sentimentale, gata mereu să cînte și să danseze. Din punct de vedere al realizării cinematografice, se remarcă inspirata folosire a sunetului.
aug. — Londra: versiunea sonoră a filmului *High Treason* /Înaltă trădare/, previziune polemică asupra evenimentelor din anul 1940, reprezintă unul dintre momentele de vîrf ale carierei regizorului englez Maurice Elvey, a cărui îndelungată și prolifică activitate (aproximativ 300 filme) se întinde pe o perioadă de 44 de ani (1913-1957).
sept. 2 — Moare, la Hollywood, scenograful și regizorul german Paul Leni (n. 8 iul. 1885), colaborator al lui Max Reinhardt, director al teatrului expresionist „Die Gondel". A debutat în cinematografie, în 1909, ca scenograf și s-a impus ulterior ca regizor. „Apogeul stilului său decorativist ce îmbină visul, fantasticul și feericul" (J. Mitry) îl constituie capodopera sa barocă *Cabinetul figurilor de ceară* — 1924. Contribuția sa este esențială pentru expresionism, dar și pentru *Kammerspiel* (scenografia de tip realist, concepută pentru filmul *Scara de serviciu* — 1921). Producțiile sale americane se cantonează în genul filmelor de groază, dar sînt construite în ambianțe expresioniste, în decoruri cu jocuri de umbre caracteristice (*Pisica și canarul* — 1927, *Omul care rîde* — 1928, *Ultimul avertisment* — 1929).
sept. 9 — Pr. *Narkose* /Narcoză/ (r., a. Alfred Abel; sc. Béla Balázs). Ecranizare după romanul lui Stefan Zweig. Cu un simț ascuțit al nuanțelor, cu precizie cinematografică, acest film german urmărește reacțiile unei femei care, aflată sub narcoză, își revede întreaga viață.
sept. 27 — În castelul din La Sarraz, în apropiere de Lausanne, se desfășoară primul Congres internațional al cinematografului independent. „Reuniunea a fost organizată cu intenția de a grupa cinecluburile existente în diferite țări, pentru a coordona și ușura activitatea celor ce luptau pentru difuzarea filmului independent" (L. Moussinac). La discuțiile teoretice și organizatorice au participat personalități importante ale artei filmului: Hans Richter, Serghei Eisenstein, Béla Balázs, Ivor Montagu, Alberto Cavalcanti, Jean George Auriol și alții.
oct. 2 — New York: pr. *Disraeli* (r. Alfred E. Green), un nou film biografic dedicat omului de stat englez, reprezentant al epocii victoriene. Cel anterior datează din 1921, în regia lui Henry Koblee. În ambele filme, rolul titular este interpretat de George Arliss.
oct. 26 — New York: pr. *The Taming of the Shrew* /Femeia îndărătnică/ (r. Sam Taylor), singurul film în care apar împreună pe ecran soții Mary Pickford și Douglas Fairbanks și, totodată, prima ecranizare sonoră după Shakespeare. „Pickford și Fairbanks știau că nu trebuie să permită sunetului să-i înrobească și și-au dat seama, printre puținii care au făcut-o atît de devreme, că sunetul nu trebuie să izvorască din fiecare centimetru al benzii sonore. Într-un moment în care evoluția artistică a filmului era

grav amenințată, Mary Pickford remarca: «Ar fi fost mult mai logic ca filmele mute să provină din cele sonore decît invers.» Cei doi protagoniști au fost chiar în stare să-și folosească meșteșugul pantomimei și unele scene sînt jucate fără nici un cuvînt" (R. B. Cushman).

oct. 28 — Regizorul suedez Alf Sjöberg debutează cu *Den starkaste* /Cel mai puternic/ (în colaborare cu Axel Lindblom). Povestea celor două echipaje rivale, care pornesc în Arctica la vînătoare de foci și urși albi, alternează secvențele romanești cu cele documentare, filmate în Nordul îndepărtat. „Niciunul dintre pionierii epocii eroice — cu excepția lui Flaherty — nu și-a dus echipa și aparatura atît de departe în singurătățile polare. În plus, dispariția șalupei în ceață și lupta corp la corp dintre un vînător și un urs anunță prin amestecul de autenticitate și ficțiune filonul documentarului anecdotic, reprezentat zece ani mai tîrziu de Arne Sucksdorff" (J. Béranger). Totodată, prin compoziția căutată a cadrelor, prin importanța dată imaginii, prin rolul acordat obiectelor și planurilor-detaliu, Sjöberg își dovedește interesul special pentru valorile plastice ale cinematografului, interes ce îi aduce reputația de caligraf desăvîrșit. **Flm**: *Frămîntări* (1944); *Doar o mamă* (1949); *Domnișoara Iulia* (1951); *Tatăl* (1969).

oct. — New York: pr. *Applause* /Aplauze/ (r. Rouben Mamoulian; a. Helen Morgan). Banala melodramă a unei bătrîne actrițe de varieteu, care se sacrifică pentru fiica ei, constituie pentru regizorul american un pretext de a demonstra posibilitățile sonorului aflat la începuturile sale. El eliberează aparatul de filmat din cabina izolată fonic deplasîndu-l pe roți silențioase de cauciuc; astfel elementele sonore intră în directă corelație cu imaginea.

nov. 7 — Pr. *Gheneralnaia linia // Staroe i novoe* / Linia generală // Vechiul și Noul/(r., sc. Serghei Eisenstein, Grigori Aleksandrov; i. Eduard Tissé; a. Marfa Lapkina, Vasia Buzenkov). Poem cinematografic despre începuturile colectivizării, despre transformarea totală a condițiilor de viață ale țăranilor, a unui mod de trai ancestral. „Vreau să exalt patetismul din cotidian, din lucrurile obișnuite, să găsesc în ele sensul unui entuziasm colectiv, să polarizez într-un fapt oricît de anodin toate pasiunile, toate speranțele care sînt la îndemîna omului și care constituie rațiunea sa de a trăi. Vreau să fac imagini care să radieze un sens profund, dincolo de ceea ce arată, dar pornind de la ceea ce arată, ca și cum obiectul sau faptul reprezentat ar fi semnul unei mișcări psihice, a unei tendințe, a unei inspirații, semnul prin care omul se recunoaște în scopul pe care și l-a fixat" (Eisenstein). „Din punct de vedere plastic, căutarea este aici importantă și marchează punctul de pornire al unei noi dezvoltări a geniului creator al lui Eisenstein" (L. Moussinac).

nov. 9 — Pr. *The Virginian* /În umbra morții/ (r. Victor Fleming; a. Walter Huston, Gary Cooper, Richard Arlen) dezminte opinia potrivit căreia westernul ar fi incompatibil cu filmul sonor, dar totodată confirmă dificultățile introducerii noii tehnici în filmele de acțiune. „În aceste vremuri de început, singurul lucru care conta era ca în film să se vorbească fără încetare. [...] Aparatul stătea locului, intriga stătea, acțiunea stătea, în timp ce actorii ședeau roată și vorbeau la nesfîrșit. [...] *În umbra morții*, de exemplu, un film interesant, poate cea mai bună versiune a acestui subiect de western, suferea tocmai din acest motiv. [...] Cu un minimum de acțiune și foarte mult dialog, părea plin de accidente neimportante, dar era frumos filmat și bine jucat" (G. W. Fenin, W. K. Everson).

nov. 19 — New York: pr. *The Love Parade* /Parada dragostei/ (r. Ernst Lubitsch; a. Maurice Chevalier, Jeanette MacDonald). Film muzical de mare succes atît la public, cît și la critică. Primul film sonor al lui Lubitsch, debut al actriței Jeanette MacDonald. „Mai mult decît cuvîntul — care trebuie păstrat în limitele unor granițe rezonabile — muzica este aceea care merită cea mai mare atenție. Ea constituie elementul viu al filmului sonor" (Lubitsch). Iar despre Maurice Chevalier și Jeanette MacDonald, pe care îi lansează în acest film, tot cineastul spune: „ei întruchipează perechea ideală, plină de fantezie. Maurice este deosebit de înzestrat pentru comedie. E unul dintre cei mai simpatici bărbați pe care i-a cunoscut vreodată ecranul. Chiar și celei mai compromițătoare situații, el izbutește să-i confere o adiere de inocență. Jeanette are o voce încîntătoare, fiind în același timp o actriță multilaterală și cu experiență."

nov. — Documentaristul englez John Grierson sintetizează în *Drifters* /Pescadoare/ experiența lui Flaherty și a lui Vertov, pentru a crea o „simfonie" a muncii și existenței pescarilor din Marea Nordului. „În ambarcațiunea plutind pe mare, oamenii ce aruncă și trag năvodul nu apar ca simpli muncitori care se îndeletnicesc cu un singur lucru. Ei sînt surprinși în cincizeci de activități diferite și fiecare dintre acestea contribuie la descrierea lor. Cu alte cuvinte, succesiunea imaginilor nu constituie numai narațiunea și ritmul, ci și comentariul" (Grierson). *Pescadoare* se impune ca unul dintre cele mai importante documentare ale epocii, succesul său decisiv fiind constituirea — în jurul lui Grierson — a școlii documentare britanice, afirmate cu vigoare în anii '30.

dec. 14 — Amsterdam: pr. scurtmetrajului documentar *Regen* /Ploaia/, de Joris Ivens, care, cu colaborarea lui Manus Franken, duce mai departe căutările formale ce au fost experimentate în *Podul*. „Soarele, vîntul, primele picături, apa în torente, revenirea soarelui constituie singurele elemente ale acestei drame lipsite de anecdotică. Toată viața oamenilor, mersul lor, acțiunile lor, se transformă sub influența ploii. Eu nu caut simbolul, numai obiectul mă interesează" (Ivens).

dec. 26 — Pr. primului film suedez sonor — *Sag det i toner* /Melodia fericirii/ (r. John Julius, Edvin Adolphson) — al cărui subiect (dragostea dintre un conductor de tramvai, compozitor în timpul liber, și fata unui bogat editor de partituri muzicale) este doar un pretext pentru a se cînta cît mai multă muzică.

— Pictorul și cineastul avangardist american Man Ray realizează în Franța *L'Étoile de mer* /Steaua de mare/, film ce se înscrie în curentul suprarealist. „Nefiind nici o ilustrare, nici un comentariu al poemului lui Robert Desnos din care se inspiră, pelicula este o autentică imagine de vis, în care lucrurile și femeia capătă o calitate plastică de o frumusețe stranie, fiind văzute prin pereți de sticlă" (J. Mitry).

— Inspirîndu-se din viața dură a pescarilor din arhipelagul Quessant, regizorul francez Jean Epstein imaginează *Finis terrae*, un film de ficțiune cu aspect de documentar, mai ales că interpreții sînt localnici ai unei insule din arhipelag. Astfel, el se eliberează „de toate elementele care se interpuneau între aparat și viață. De acum încolo, cineastul rămîne singur cu mașina sa în fața universului de imagini — și în curînd de sunete — în fața naturii vii. Nu mai există studio, nu mai există decoruri, nu mai există actori, nu mai există dialog, nu mai există explicații, nu

mai există adevărul din afara noastră, ci apropierile de adevăr, termen prin care el însuşi a definit această operă“ (P. Leprohon).
— Documentarul francez *Nogent, Eldorado du dimanche* /Nogent, Eldorado de duminică/, de Marcel Carné, e o „mică capodoperă de observaţie, pe jumătate ironică, pe jumătate tandră, în care se relevă sufletul de parizian cunoscător al oamenilor şi locurilor“ (R. Jeanne, C. Ford).
— Se formează grupul polonez „Start“ (Societatea prietenilor filmului artistic), din care fac parte importanţi cineaşti şi critici, precum E. Cekalski, T. Kowalski, Wanda Jakubowska, J. Zarzycki, cărora, în 1932, li se alătură Jerzy Toeplitz şi Aleksander Ford.
— Belgianul Henri Stork realizează *Images d'Ostende* /Imagini din Ostende/, o suită de revelatoare şi poetice peisaje documentare evocînd virtuozităţile picturii flamande.
— În filmul *Laila*, regizorul danez George Schneevoigt reconstituie, cu un deosebit simţ al poeziei şi al autenticităţii dramatica poveste a laponilor căzuţi pradă unei grave epidemii.
— Regizorul cehoslovac Gustav Machatý, fost asistent al lui Griffith şi Stroheim, dobîndeşte o anume reputaţie internaţională cu filmul *Erotikon* (a. Olaf Fjord, Ita Rina, Luigi Serventi), în care abordează fără prejudecăţi ori complexe relaţiile sentimentale, fără să neglijeze aspectele sociale ale tramei.
— Tînărul regizor brazilian Mario Peixoto realizează filmul *Limite*, cea mai semnificativă operă a cinematografului brazilian din această perioadă. Influenţat de cinematograful european al anilor '20 şi mai ales de cel de avangardă, pe care le-a cunoscut cu prilejul studiilor sale în Anglia, Peixoto imaginează o poveste cu evidentă tentă suprarealistă pe tema dorinţei de evadare şi a setei de infinit. Trei personaje „sumbre şi taciturne, cu feţe umile şi melancolice“ (N. Pereira Dos Santos) — două femei şi un bărbat — se salvează dintr-un naufragiu într-o barcă, unde îşi rememorează existenţa: una dintre femei a fugit din închisoare, cealaltă şi-a părăsit soţul, iar bărbatul este îndrăgostit de o leproasă. Filmul obţine aprecieri elogioase din partea unor oameni de cultură şi de cinema, precum G. B. Shaw, Serghei Eisenstein, Vsevolod Pudovkin.
— La Berlin, se publică „Film Gegner von Heute, Film Freunde von Morgen“ (Adversarii filmului de azi, prietenii filmului de mîine), în care Hans Richter, teoreticianul filmului de avangardă, adeptul formei pure, abstracte, continuă să-şi susţină ideile, dar într-o formă mai atenuată. Recunoaşte acum valoarea artistică a subiectelor simple şi universale, ori a celor de „satiră a timpurilor“. Ritmul rămîne însă mereu elementul esenţial, „însăşi condiţia poeziei filmice, elementul de bază al forţei sale“.
— La Moscova se editează „Iskusstvo Kino“ (Arta cinematografului), carte ce adună eseurile lui Lev Kuleşov, publicate în reviste încă din 1917; cineastul susţine filmul „turnat după un scenariu organic, cu subiecte organic construite în spaţiu şi timp, cu acţiunile indispensabilelor modele (model=tipul fizic adecvat rolului, materie inertă în mîinile regizorului)“. Kuleşov opune teatrul filmului, iar pe regizor îl compară cu un tehnician, un organizator, un inginer ce dirijează construcţia unei maşini; el susţine de asemenea montajul „ştiinţific“. Kuleşov este cel dintîi cineast „care a vorbit de alfabet, organizînd un material nearticulat, ocupîndu-se de silabe şi de cuvinte. Noi facem film. Kuleşov a făcut însă cinematograful“ (S. M. Eisenstein).

— În toată lumea se fac eforturi deosebit de costisitoare pentru echiparea studiourilor şi a sălilor cu aparatură sonoră. Cinematografia americană e prima care reuşeşte să se adapteze, constatînd că încasările din vara anului 1928 ale filmelor vorbitoare depăşeau cu 75% pînă la 150% pe cele ale celor mai bune pelicule mute; producătorii de peste ocean îşi reorganizează platourile şi întregul sistem de lucru. Din cauza unor voci nefonogenice „cele mai multe dintre vedetele filmului mut dispăruseră. [...] Hollywood-ul îşi pierduse farmecul şi nepăsarea. De pe o zi pe alta, cinematograful devenise o industrie rece şi serioasă. Tehnicienii de sunet renovau studiourile şi construiau aparate acustice complicate“ (Ch. Chaplin). În Europa evoluţia e mai lentă. Anglia şi Franţa îşi constituie abia în anii '30 societăţi pentru realizarea peliculelor vorbitoare; în U.R.S.S. primele lungmetraje sonore datează din 1931 (dar în 1934 din cele 26.000 de săli doar 772 sînt adaptate pentru proiecţii sonore). Ţările mici sînt puternic afectate de revoluţia sonorului.

1930

ian. 2 — Se încep filmările la „primul film francez, vorbit şi cîntat sută la sută“: *Sous les toits de Paris* /Sub acoperişurile Parisului/ (r., sc. René Clair; a. Albert Préjean, Gaston Modot). Această poveste de dragoste dintre un cîntăreţ şi o midinetă (interpretată de actriţa de origine română Pola Illéry) „inaugurează în opera lui Clair un gen ce va deveni în curînd un stil: „romanţa populară“, care îi va permite să exploreze periferiile Parisului şi lumea micilor meseriaşi. [...] Dramele celor umili prieteniile mai puternice decît idilele de o seară vor fi temele sale majore“ (J. Mitry).
ian. — La Hollywood, muzicanţii acompaniatori, puternic afectaţi de apariţia sonorului, protestează împotriva „muzicii în conservă“, apreciind că noua tehnică este contrară artei adevărate.
febr. 7 — După o serie de conferinţe la Amsterdam, Berlin, Bruxelles, S. M. Eisenstein prezintă, la Paris, *Linia generală*/ /*Vechiul şi noul*/. Filmul este interzis de poliţie şi regizorul ameninţat cu expulzarea. La protestele presei şi ale oamenilor de cultură i se prelungeşte viza pînă în aprilie, timp în care, cu Aleksandrov şi Tissé termină *La romance sentimentale* /Romanţa sentimentală/.
febr. — Hollywood: regizorul Lewis Milestone termină filmările la *All Quiet on the Western Front* /Nimic nou pe Frontul de Vest/ (a. Louis Wolheim, Lewis Ayres). Ecranizarea romanului lui Remarque este unul din marile mesaje pacifiste ale anilor '30. „Cred că acest film a fost primul care a spus că soldaţii implicaţi în război se află în aceeaşi situaţie, indiferent de ce parte a baricadei luptă. Filmul e plin de detalii umane, elementul vizual fiind mult mai puternic decît cel „verbal“ (B. Wright). Secvenţe celebre: agonia soldatului cu piciorul amputat, uciderea francezului, moartea eroului din final. Producătorul filmului, Carl Laemmle este propus pentru Premiul Nobel pentru Pace. În 1979 — un *remake*, în regia lui Delbert Mann.
mart. 4 — Berlin: pr. *Die letzte Kompanie* /Ultima companie/ (r. Kurt Bernhardt; a. Conrad Veidt, Karin Evans). Film de război, inspirat de luptele împotriva lui Napoleon, „admirabil interpretat. [...] Pentru prima oară de cînd cinematograful devenise sonor, spectatorii aveau impresia că, în timpul scenelor de luptă, *se aude* liniştea“. (R. Jeanne, Ch. Ford).
mart. 31 — Hollywood: intră în vigoare „Motion Picture Production Code“ (Codul producătorilor de cinema), supranumit şi „Codul Pudoarei“ sau

Marlene Dietrich

„Codul Hays", avînd la bază următorul raționament: „Funcția cinematografului este de a amuza; ar fi o eroare să lăsăm să prevaleze interesul pentru valorile sociale; am cădea într-o artă inferioară, de tip propagandistic". Prin restricțiile pe care le impune, nu face decît să încurajeze ipocrizia sau chiar să obțină o totală tăcere asupra unor subiecte de maximă importanță (criza economică, șomajul, delincvența juvenilă, alcoolismul, drogurile, moravurile). Codul rămîne pentru un timp literă moartă. După 1935, controlul financiar asupra industriei cinematografului se întărește. „Legiunea decenței", înființată la apelul Papei de către episcopii americani, duce o violentă campanie și sfîrșește prin a obține aplicarea lui strictă.

mart. — Filmul *Un trou dans le mur* /O gaură în zid/ inaugurează producția cinematografică a studiourilor din Joinville, unde „Paramount" a creat un puternic centru de producție, cu secții pe țări, în vederea obținerii versiunilor europene ale aceluiași film. El se va desființa peste doi ani, la apariția dublajului.

apr. 1 — Berlin: pr. *Der blaue Engel* /Îngerul albastru/ (r. Josef von Sternberg; i. Günter Rittau, Hans Schneeberger; a. Emil Jannings, Marlene Dietrich). Ecranizare după „Profesorul Unrat", de Heinrich Mann. „Una dintre primele capodopere ale cinematografului sonor. Povestea profesorului îndrăgostit de o cîntăreață de local, care, din degradare în degradare ajunge măscărici de bîlci, are aerul unei melodrame tradiționale. Numai că drama nu este decît pretextul unui poem vizual în care contează doar armonia și compoziția plastică" (J. Mitry). Amestec de realism și de fantastic, filmul e influențat atît de expresionism cît și de *Kammerspiel*, ceea ce se poate observa atît în iluminare, decor, cît și în jocul lui Jannings. *Îngerul albastru* „rămîne celebru pentru că a descoperit talentul Marlenei Dietrich, vocea sa aspră și senzuală, personajul său de femeie fatală, pus în valoare de costumele cu pene. Dintr-o dată, Marlene devine un mit erotic și misterios, iar Sternberg a folosit-o ca vedetă într-o serie de filme bazate tocmai pe fascinația ei" (E. Fuzellier).

apr. 8 — Kiev: pr. *Zemlia* /Pămînt/ (r., sc. Aleksandr Dovjenko; i. David Demutski; a. Stepan Skurat, Semen Svașcenko, Iuliia Solnțeva). „Tema strict contemporană — formarea primelor colhozuri în Ucraina și rezistența kulacilor — se îmbină cu teme eterne: fecunditatea naturii, perpetua ei reînnoire, dragostea, moartea. Ele fac din această operă capitală un poem liric" (G. Sadoul). Accentul pus pe componenta plastică a stîrnit vii polemici în epocă, Dovjenko fiind acuzat de biologism, de subapreciere a puterii kulacilor și a preoților, de înlocuire a realității cu visul. „Dar Dovjenko nu vorbește despre particular, despre concret, ci despre general. El a cîntat în limbajul poeziei cîntecul pieirii inevitabile a exploatatorilor" (R. Iurenev). „Am hotărît de la bun început să nu folosesc efecte, trucaje sau tehnici acrobatice, ci numai mijloace simple. Am luat drept subiect Pămîntul. Pe acest pămînt o izbă, în această izbă oameni, oameni simpli, evenimente obișnuite" (Dovjenko). Secvențe antologice: moartea bătrînului în mijlocul naturii, dansul lui Vasili, beat de fericire, urmat de împușcarea lui, înmormîntarea, cu alternanța dintre cortegiu și durerea logodnicei.

mai 8 — Regizorul sovietic Serghei Eisenstein sosește în Statele Unite. Scenariile pe care le propune studioului „Paramount", cu care are contract, sînt respinse unul după altul. Printre proiecte se numără și ecranizarea romanului lui Dreiser „O tragedie americană" (realizat de Sternberg în 1931). În octombrie i se va rezilia contractul. Între timp, Eisenstein ține conferințe la Universitățile Columbia, Harvard, Princeton, Yale.

mai 23 — Berlin: pr. *Westfront 1918* /*Vier von der Infanterie*/*Westfront 1918*/ (r. Georg Wilhelm Pabst; a. Alex. Granach, Fritz Kampers). Film de război care se înscrie pe linia cinematografului pacifist al anilor '30. Descriere realistă, pe un ton aproape documentar, a vieții combatanților germani pe frontul francez. Dar acest „aspect documentar provine mai mult din montaj decît din imagini, care sînt minuțios compuse și ușor statice. Acest montaj evocă o juxtapunere de fotografii, a căror lipsă de mișcare împiedică fluiditatea înlănțuirii planurilor. Regăsim aici o sintaxă care ne amintește de «cine-ochiul lui Vertov»" (J. Aubry, J. Petat). Reconstituiri sobre, punctate de cîteva intrigi secundare; filmului i s-a reproșat lipsa fundalului economic și politic, ignorarea mecanismului războiului. „Principala scădere constă în a nu depăși limitele pacifismului. Filmul tinde să demonstreze că războiul este, în mod fundamental, absurd și monstruos; dar această condamnare nu este însoțită de nici [...] o analiză a lui. [...] Filmul nu este decît un examen impersonal al erorilor războiului" (S. Kracauer).

mai 28 — Paris: regizorul francez Jean Vigo debutează cu documentarul social *À propos de Nice* /Apropo de Nisa/. Influențat de Dziga Vertov, Vigo intenționează „să arate rațiunea ascunsă a fiecărui gest, să extragă dintr-o persoană și din întîmplări obișnuite frumusețea sau caricatura lor, să releve spiritul unei comunități după una din manifestările sale, pur exterioare, fizice. Și toate acestea cu o asemenea forță, încît de acum înainte lumea pe care o priveam cu indiferență ni se oferă, fără voia ei, dincolo de orice aparență" (A. Kyrou). În acest scop, el evidențiază contrastul dintre lumea turiștilor bogați care lenevesc la soare și cea a localnicilor săraci care trăiesc și muncesc la periferia orașului.

iul. — Paris: se încheie acordul dintre societățile americane R.C.A. și „Western Electric" și cea germană „Tobis Klang Film", punîndu-se capăt contradicțiilor care decurg din exploatarea diverselor procedee de sonorizare. El prevede „un schimb de licențe și brevete, permițînd proiectarea tuturor filmelor", indiferent de sistemul de înregistrare sonoră utilizat în cadrul unor norme standard. Totodată, se stabilește și o împărțire a zonelor de influență, astfel: Europa, în afară de U.R.S.S. și Marea Britanie, — cedată lui „Tobis"; restul lumii revine companiilor americane.

vara — Un grup de cineaști germani, conduși de regizorul U.T.K. Schulz, sosește în România pentru a realiza filme documentare și științifice.

sept. 9 — Havana: pr. *La Virgen de la caridad* /Fecioara îndurării/ (r. Ramón Péon; a. Ernesto Caparros, Diana V. Marde). „Un film mut, de bună calitate, pe care l-am putea califica drept neorealist. [. . .] Excelent pentru autenticitatea actorilor, regiei și decorului natural" (G. Sadoul).

sept. 19 — Regizorul francez Jean Vigo fondează la Nisa cineclubul „Les Amis du 7-ème art" (Prietenii celei de a 7-a arte).

oct. 31 — București: pr. *Ciuleandra* (r. Martin Berger; sc. după romanul lui Liviu Rebreanu; a. Jana Popovici-Poenaru, Nicolae Bălțățeanu, Elvira Godeanu). „Subiectul ar fi putut avea elemente cinematografice interesante, dar nu a ieșit decît o tristă melodramă care provoca rîsul", prilejuind „o campanie de presă care nu a făcut nici un bine ideii de film românesc" (I. Cantacuzino).

dec. 3 — Paris: la două luni de la premiera filmului suprarealist *L'Âge d'or* /Vîrsta de aur/ (r. Luis Buñuel; sc. L. Buñuel, Salvador Dali;

. Albert Dubergen; a. Gaston Modot, Lya Lys, Max Ernest) se stîrnește un adevărat scandal ce începe cu devastarea cinematografului de avangardă „Studio 28" și continuă cu violente atacuri în presa de dreapta, care cere interzicerea spectacolului. „Buñuel e numit trădător, anarhist, pervers, iconoclast, dar nimeni nu îndrăznește să-l facă nebun. E drept că el descrie nebunia, dar nu nebunia lui. Acest haos, care vreme de o oră se învălmășește sub bagheta lui, e nebunia civilizației. [. . .] Omul este condamnat să piară; el și-a trădat instinctele, a sacrificat totul inteligenței. În timp ce el se crede culmea creației, Buñuel îl prezintă în mineral, vegetal și animal — ca o entitate organică compusă din toate elementele, ca o entitate contradictorie, ca templu și azil, ca floare și insectă, ca animal și clovn" (H. Miller).

dec. 5 — Eisenstein pleacă în Mexic, împreună cu Aleksandrov și Tissé, cu care urmează să facă un film finanțat de scriitorul american Upton Sinclair. *Que viva Mexico!*, în șase episoade — *Prolog*, *Fiesta*, *Sandunga*, *Maguey*, *La Soldadera*, *Epilog* — despre condiția poporului mexican, în primele decenii ale secolului; dar și despre viață, dragoste și moarte. Rezultatul: 35 000 metri negativ filmați, reprezentînd materialul pentru 5 episoade. Neînțelegerile cu producătorul duc la întreruperea filmărilor și la sechestrarea materialului filmat, pe care Eisenstein nu-l va mai vedea niciodată. Pe baza lui se vor mai realiza, ulterior, cîteva variante montate de Sol Lesser (*Furtună deasupra Mexicului* — 1933, *Ziua morții* — 1933, *Eisenstein în Mexico* — 1933), Marie Seton (*Timp în soare* — 1940) și Jay Leyda (*Filmul mexican al lui Eisenstein*; *episoade pentru un studiu* — 1958). „Filmul ar fi putut fi un sublim monument cinematografic al timpului nostru și, fără îndoială, unul dintre exemplele cele mai glorioase ale geniului uman. [...] Calitatea fotografiei, [...] perfecțiunea plastică a fiecărei imagini, teribila profunzime a celei mai mici priviri sau a celui mai mic gest, chiar în aceste bucăți disparate, au atins geniul cinematografic" (A. Kyrou). În 1979, G. Aleksandrov montează materialul conform scenariului original.

dec. 6 — Pr. *Morocco* /Maroc/ (r. Joseph von Sternberg). Povestea cîntăreței de cabaret, care își urmează iubitul în deșert, prilejuiește debutul american al Marlenei Dietrich, alături de unul din cei mai promițători tineri actori ai Hollywood-ului — Gary Cooper, „personificarea tipului de tînăr american curajos, un adevărat erou" (L. Goldwyn). Filmul este nominalizat pentru „Oscar": regie, imagine (Lee Garmes), scenografie (Hans Dreier) și interpretare feminină. Este singura dată cînd numele Marlenei Dietrich este luat în discuție pentru premiile Academiei, deși atît critica cît și publicul o plasează în Panteonul actorilor de film ai lumii. „Aerul ei de ușoară detașare lirico-ironică și, să fim cinstiți, forța ei de seducție, fac din ea una dintre cele mai mari personaje ale dramei noastre contemporane" (R. Watts Jr.) „Marlene era făcută să reprezinte categoria de femei-epavă, femei care ascund în sufletul lor gînduri bune și duioase, strivite de o societate nedreaptă, de nedelicatețea oamenilor și de brutalitatea evenimentelor. [. . .] Marlene, acest *doctor honoris causa* în științele durerii, nedreptății și dezamăgirii" (D. I. Suchianu). **Flm:** *Îngerul albastru* (1930); *Capriciu spaniol* (1935); *Șapte păcate* (1940); *Rancho Notorious* (1952); *Martorul acuzării* (1957); *Procesul de la Nürnberg* (1961).

— Poetul, dramaturgul, eseistul Jean Cocteau debutează în cinematograf cu *Le Sang d'un poète* /Sîngele unui poet/ (r., sc. Jean Cocteau; i. Georges Périnal; m. Georges Auric; d. Jean d'Eaubonne; a. Elisabeth Lee-Miller), „o expresie cu totul personală a vieții interioare a poetului, a temerilor și obsesiilor sale, a relațiilor sale cu lumea înconjurătoare și a preocupărilor sale legate de ideea morții" (E. Katz). „Filmul cel mai concret și cel mai artificial din lume (conține) toate liniile de forță ale unui univers care plonjează în straturile cele mai amenințătoare ale invizibilului. [. . .] A surprinde semnele care ne vin din această lume, a pătrunde această zonă interzisă, a străpunge oglinda și a te strecura în marele joc al ocultului, a șterge o clipă granița dintre timpul eternității și moartea vieții, iată sensul acestui film foarte contestat în epocă" (H. Agel). Filmul va fi prezentat publicului abia în 1932.

— Regizorul sovietic Dziga Vertov realizează *Simfonia Donbassa. Entuziasm* /Simfonia Donbasului. Entuziasm/, un documentar liric despre minerii din Bazinul Donului. „N-aș fi crezut niciodată că este posibil ca un ansamblu de zgomote mecanice să creeze atîta frumusețe. Una dintre cele mai minunate simfonii pe care le cunosc. Vertov e un muzician" (Ch. Chaplin).

— Regizorul american John Murray Anderson realizează un original musical, *The King of Jazz* /Regele jazzului/, cu Paul Whiteman, film alcătuit dintr-o succesiune de scheciuri muzicale și numere dansate.

— În Franța se realizează două reportaje clandestine: *Le Départ des forçats* /Plecarea ocnașilor/ (r. Gaston Chelle), „film absolut tulburător prin expresia condamnaților", și *Exécution capitale* /Execuție capitală/ (r. Lucien Hayer), „un act mai mult decît curajos" (A. Kyrou).

— *La canzone dell'amore* /Cîntecul dragostei/, inspirat din nuvela lui Pirandello, „Tăcerea", este marele succes comercial al filmului italian sonor. Regizor: Gennaro Righelli, unul dintre cei mai tenaci pionieri ai filmului italian.

— Criticul, regizorul și producătorul portughez Antonio Lopez Ribeiro lansează și conduce publicația „Kino", în care se adoptă o poziție favorabilă filmului sonor.

— Primul film sonor al regizorului american Howard Hawks, *The Dawn Patrol* /Patrula din zori/ (a. Richard Barthelmess, Douglas Fairbanks Jr.) este o melodramă de război care impune și dezvoltă o temă dragă regizorului: „prietenia virilă într-un grup de bărbați aflați în pericol"; *remake* în 1938, de Edmund Goulding.

— Criticul american Pare Lorenz, în colaborare cu Morris L. Ernst, publică „*Cenzored! Story of American Censorship*" (Cenzurat! Istoria cenzurii americane).

— Apare cartea criticului, teoreticianului și regizorului britanic Paul Rotha „The Film Till Now" (Filmul pînă în zilele noastre), istorie a filmului, a cărei a doua ediție va apărea în 1949, în colaborare cu Richard Griffith. **Alte cărți**: „The Celluloid: the Film Today" (Celuloidul: filmul astăzi), 1931; „Documentary Film" (Filmul documentar), 1952, în colaborare cu R. Griffith și Sinclair Road.

— Victoria sonorului pe piața cinematografică europeană obligă casele de filme americane la adoptarea unor soluții adecvate: „Trei soluții puteau fi luate în considerație: ori să ne hotărîm să alimentăm piața europeană numai cu versiuni sonorizate ale filmelor mute, ori să producem la fața locului, la Paris, Berlin, Torino sau Madrid, filme în limba vorbită în fiecare din aceste capitale, sau, în sfîrșit, să organizăm în aceste orașe departamente ale studiourilor noastre, consacrate în mod special realizării

unor asemenea filme" (Arthur M. Loew, directorul serviciilor pentru străinătate la M.G.M.). Adoptarea acestei ultime soluţii creează, pentru scurtă vreme, o modă şi o industrie (studiouri, regizori, actori etc.) pentru realizarea de filme în multiple versiuni. Chiar şi unele ţări europene produc asemenea filme.

— Actorul John Wayne (care a debutat în 1927) joacă primul său rol principal în westernul *The Big Trail* /Marea urmărire/, de Raoul Walsh. Înfăţişarea sa de „flăcău chipeş, bine legat, cu figură plăcută" (R. Griffith) îl desemnează pentru filme de acţiune, mai ales pentru westernuri. Afirmarea sa definitivă se va datora întîlnirii cu John Ford în filmul *Diligenţa* — 1939.

1931

ian. 6 — New York: pr. *The City Lights* /Luminile oraşului/ (r., sc., m. Charles Chaplin; a. Ch. Chaplin, Virginia Cherrill, Harry Meyers). Vagabondul Charlot se îndrăgosteşte de o tînără florăreasă oarbă, care îl crede un mare bogătaş. Pentru a o ajuta, el face cele mai diverse meserii şi sfîrşeşte prin a fura banii necesari operaţiei care îi redă fetei vederea. Filmul „deschide o nouă etapă în opera autorului", aceea a unui cîntec închinat frumuseţii de a trăi. [...] Acestei lărgiri a orizontului tematic îi corespunde un stil nou, mai puţin incisiv decît pînă acum, dar la fel de puternic şi de echilibrat, de o magistrală siguranţă. [...] În ciuda tristeţii latente care apasă filmul, comicul deţine aici un rol important şi se împleteşte cu subtilităţile dramei, de la şarja satirică a primelor secvenţe împotriva manifestaţiei oficiale pînă la meciul de box, admirabilă mostră de burlesc" (P. Leprohon). Evoluţia tramei se face invers decît la peliculele sale anterioare: în loc să pornească de la realitate pentru a evada, el pleacă de la vis şi iluzie pentru a recădea în real" (J. Mitry). „Rămînînd credincios aversiunii sale faţă de sonor, Chaplin realizează un film mut, căruia îi adaugă însă o partitură muzicală compusă de el însuşi. Într-adevăr, muzica şi cîntecul devin fondul însuşi al acţiunii şi sînt aproape tot atît de importante ca şi jocul" (Chaplin).

ian. 26 — Pr. filmului istoric-biografic *Prim* (r. José Buchs). Această peliculă, de mare montare, despre celebrul militar spaniol Juan Prim y Prats, este una din primele încercări de film sonor în Spania. Sonorizarea pe discuri este realizată la Paris.

febr. 19 — Berlin: pr. *Ariane* (r. Paul Czinner). Protagonista Elisabeth Bergner, sub îndrumarea regizorală a soţului ei ca şi în *Fräulein Else* — 1929, creează un rol emoţionant, complex, în genul de femeie-copil, personaj cu posibilităţi restrînse, dar care îşi găseşte cea mai bună expresie" (S. Kracauer).

febr. 19 — Berlin: pr. filmului *Die Dreigroschenoper* /Opera de trei parale/ (r. Georg Wilhelm Pabst; sc. Leo Lania, Béla Balázs, Ladislas Vajda; d. Andrei Andreiev; m. Kurt Weil; i. Fritz Arno Wagner; a. Rudolf Forster, Carola Neher). Ecranizare după piesa lui B. Brecht. Deşi autorul protestează vehement împotriva viziunii cinematografice a lui Pabst, critica îi recunoaşte valoarea de polemică socială care pune semn de egalitate între bandiţi, poliţişti şi bancheri, chiar dacă „frumuseţea greoaie estompează strigătul satirei" (S. Kracauer). „O fericită întîlnire între impresionismul renăscînd şi expresionismul muribund. [...] Totul este îmbrăcat într-un clarobscur care face ca zidurile de cărămidă ale docurilor

Tamisei şi ale cocioabelor din Soho să pară totodată reale şi fantastice" (Lotte Eisner). Filmul va fi interzis la 10 august 1933.

mart. 9 — Moare, la Berlin, regizorul german originar din România, Lupu Pick (n. 2 ian. 1886). Regizor din 1918, după o scurtă, dar interesantă experienţă de actor în filme care presimt curentul expresionist. Autor de filme psihologice în care realismul de coloratură naturalistă se îmbină cu simbolismul şi expresionismul, el este cel mai de seamă reprezentant al cinematografului *Kammerspiel*, realizînd două dintre capodoperele sale: *Cioburi* — 1921 şi *Noaptea de Anul Nou* — 1924. *Kammerspiel*-ul, aşa cum l-a conceput Lupu Pick, este filmul psihologic prin excelenţă, care presupune un număr redus de personaje ce evoluează în ambianţa vieţii de fiecare zi" (Lotte Eisner). **Flm:** *Casa minciunilor* (1925); *Cîntăreţii străzii* (1931).

mart. 11 — Moare, în S.U.A., într-un accident de maşină, regizorul german Friedrich Wilhelm Murnau (F. W. Plumpe, n. 28 dec. 1888). Declarat post-mortem „cel mai mare regizor pe care l-au avut germanii" (Lotte Eisner), Murnau este în egală măsură creatorul capodoperei expresioniste *Nosferatu*, cît şi al remarcabilului film de gen *Kammerspiel*, *Der letzte Mann* /Ultimul dintre oameni/. În jurul acestor doi poli gravitează întreaga sa creaţie, cea mai mare parte a ei fiind rezultatul colaborării cu scenaristul Carl Mayer. „Opera lui este cîmpul de bătaie al forţelor întunericului şi ale luminii. [...] Comunicînd într-un mod irefutabil acest etern conflict, care, mai întotdeauna se încheie cu dezastrul fiinţei umane, Murnau a folosit limbajul drag expresioniştilor cu o grandoare aproape liturgică" (H. Agel). **Flm:** *Tartuffe* (1925); *Faust* (1926); *Aurora* (1927); *Tabu* (1931).

mart. 14 — Bombay: pr. primului film sonor indian *Alam Ara* (r. Ardeshir Irani; a. Zubeida Vithal). Ecranizare a unei populare piese cu dansuri.

mart. 18: pr. *Tabu* (r. F. W. Murnau; i. Floyd Crosby). O poveste de dragoste dintre o tînără polineziană, sortită să devină vestală a zeilor, şi un pescuitor de perle. Iniţial, filmul urma să fie realizat de Murnau în colaborare cu R. Flaherty, după o temă propusă de acesta: impactul civilizaţiei asupra societăţii primitive. Dar Murnau „nu numai că a romantizat dar a şi europenizat obiceiul polinezian al tabu-ului, atît ca psihologie, cît şi ca motivaţie, iar stilul fotografic — compoziţie şi lumină — este şi el mai degrabă european decît polinezian", declară Flaherty, care renunţă la colaborare. Rezultatul: un film impresionant prin „frumuseţea naturii şi a oamenilor, prin valoarea plastică şi simbolică a obiectelor, prin sentimentul destinului şi al fatalităţii, în contrast cu splendoarea încîntătoare a naturii" (E. Fuzellier). „Un film încîntător ca un concert de Debussy" (P. Lorenz).

mart. 30 — Londra: se inaugurează studiourile „Ealing", care, în anii '40-'50, vor deveni sinonime cu comedia cinematografică engleză de bună calitate. Perioada lor de înflorire, precum şi sfîrşitul acesteia, se va datora producătorului Michael Balcon, care le va conduce din 1938 pînă în 1956, cînd le va vinde BBC-ului.

mart. — Bucureşti: apare volumul lui D. I. Suchianu „Curs de cinematograf", una din primele lucrări româneşti de teorie cinematografică.

apr. 15 — Paris: pr. *Le Million* /Milionul/ (r., sc. René Clair; a. Annabella, René Lefèvre), amestec de operă bufă, balet şi vodevil burlesc. Clair „izbuteşte pentru prima oară să unească cele două forme ale imaginaţiei sale, cea afectivă şi cea satirică, într-un echilibru care face din *Milionul* cea mai armonioasă creaţie din prima parte a carierei sale" (I. Cantacuzino).

Filmul se concentrează în jurul peripețiilor provocate de un bilet de loterie pierdut, furat, căutat, disputat și apoi regăsit. „Un film desăvîrșit din categoria filmelor-urmărire, în care cursele se compun după un ritm muzical care face din ele un adevărat balet burlesc. [...] O satiră socială, avînd ca obiect convenienţele şi obiceiurile unui anumit mediu. [...] O capodoperă totală a unui gen greu de mînuit" (J. Mitry).

apr. — Regizorul american Lewis Milestone realizează prima ecranizare a piesei lui Ben Hecht și Charles MacArthur, *Front Page* /Prima pagină/ (a. Adolphe Menjou, Pat O'Brien). Această comedie satirică, plasată în lumea ziariștilor și beneficiind de un dialog alert și cinic, va forma obiectul a două *remake*-uri: 1940 — *His Girl Friday* /Fata sa Vineri/ (r. Howard Hawks) — „una dintre cele mai ritmate și mai amuzante comedii realizate vreodată" (H. Farber) și 1974 — *Front page* /Prima pagină/ (r. Billy Wilder) — „reeditare dezamăgitoare, bazată pe situații de farsă și pe un limbaj decoltat" (L. Halliwell).

apr. — Pr. *The Public Enemy* /Inamicul public/ (r. William Wellman; a. James Cagney). Punct de reper în istoria filmului american cu gangsteri, gen revitalizat prin introducerea sunetului. Doi tineri de condiție modestă devin traficanți de alcool, ajung mari gangsteri și sfîrșesc prin a fi uciși. „Adevărata forță a filmului este dată de asaltul brutal și viguros asupra nervilor și de interpretarea uluitoare a lui James Cagney" (J. Shelley Hamilton), care se impune cu acest rol ca unul dintre cei mai talentați actori ai generației sale.

mai 11 — Berlin: pr. *„M"*. /„M". Un oraș își caută ucigașul/ (r. Fritz Lang; a. Peter Loore, Otto Wernicke). Primul film sonor al lui Lang. Acțiunea justițiară a unui oraș care caută, descoperă și pedepsește pe un ucigaș de copii. Deși prezintă crima ca o psihoză individuală și sexuală, filmul nu este lipsit de o oarecare rezonanță politică, avînd în vedere epoca în care este făcut. „Dincolo de orice motivații psihologice, criminalul este un produs tipic al societății, mai precis al Republicii de la Weimar. *„M"*. reflectă Germania prenazistă a anilor 1931. Descompunerea socială a Republicii de la Weimar apare limpede: societatea burgheză fără ideal, politica derizorie și formalistă, admirabila organizare a bandei. În acest context, totul este posibil, și crima individuală și genocidul" (R. Borde, F. Buache). În 1951, Joseph Losey va transpune subiectul în ambianța Los Angeles-ului *(M)*.

iun. 1 — Moscova: pr. *Putiovka v jizn* /Drumul vieții/ (r., sc. Nikolai Ekk; a. Nikolai Batalov, Ivan Kîrla). Primul film sovietic sonor. Povestea reeducării prin muncă și încredere a unor copii fără căpătîi. Subiectul este puternic influențat de Makarenko. „Inovația operei este mai mult decît oricînd exprimată prin personajul Sergheev. Cu un chip profund omenesc și sincer, Batalov compune foarte bine figura educatorului" (I. L. Dolinski).

iun. 11 — William Fox demisionează de la „Fox Film Corp.", în urma unor scandaluri financiare.

sept. 6 — Leningrad: pr. *Zlattie gorî* /Munții de aur/ (r., sc. Serghei Iutkievici; m. Dmitri Șostakovici; a. Boris Poslavski, V. Fedoseev). Trezirea conștiinței politice a unui țăran în condițiile luptei dintre muncitori și patroni, în Petersburgul anului 1914. În acest film, conceput mut și sonorizat ulterior, Iutkievici împreună cu Șostakovici „aplică pentru prima oară principiul contrapunctului dintre sunet și imagine și introduc cu multă îndrăzneală laitmotive de zgomote și muzică" (I. Haniutin).

sept. — Apariția dublajului stîrnește vii dispute. În Franța, viitorul regizor Marcel Carné scrie în revista „Cinémagazine": „Va trebui să fie elaborat un statut care să oblige filmele să indice, fără nici o excepție, numele artistului care împrumută vocea sa altuia". Împotriva anonimatului vocii protestează vehement și sindicatul actorilor francezi.

oct. 8 — Berlin: pr. *Berlin Alexanderplatz* (r. Phil Iutzi; a. Heinrich George, Maria Bard). Ecranizare după romanul lui Alfred Döblin. Povestea unui vînzător ambulant atras de o bandă de criminali, pe care inițial îi respinge, apoi colaborează cu ei și, de care, în final, se dezice. „Evoluția eroului de la stadiul de asasin potențial la cel de individ semimatur e lipsită de consistență, dar cel puțin discreditează teoria «căpeteniei» propovăduită de naziști" (S. Kracauer). Morala destul de confuză a filmului (orice om care a greșit se poate redresa dacă are inima bună) este compensată prin calitatea realizării artistice (atmosferă, ritm, interpretare actoricească), influențată de Sternberg, Lang și Ruttmann.

oct. 10 — Berlin: pr. *Der Kongress tanzt* /Congresul dansează/ (r. Erich Charell; a. Lilian Harvey, Willi Fritsch, Conrad Veidt). Film muzical care urmărește aventurile sentimentale ale unei tinere vieneze, pe fundalul Congresului de la Viena din 1815. „Această super-operetă, deosebit de îngrijit realizată și plină de melodii plăcute și de invenții de structură, este un compendiu al tuturor motivelor de operetă posibilă și imaginabilă" (S. Kracauer). Filmul face din Lilian Harvey una din vedetele cinematografului german interbelic.

oct. 15 — Moare, la West Orange, celebrul fizician, inventator și industriaș american Thomas Alva Edison (n. 11 febr. 1847). Inventator al telegrafului Duplex (1864), al microtelefonului (1877), al fonografului și megafonului (1878) și al kinetoscopului (1894); producător de film și distribuitor. El construiește primul studio „Black Maria" (1894), unde realizează sute de filme pentru kinetoscop. Cofondator al trustului „Motion Pictures Patent Company" (1908). În 1910 Edison declanșează „războiul brevetelor", a cărui consecință îndepărtată va fi crearea Hollywood-ului. Din 1917 se retrage din industria cinematografului. În ziua înmormîntării sale, la propunerea președintelui Hoover, cetățenii americani au stins luminile în semn de omagiu.

nov. 1 — Berlin: pr. *Kameradschaft* /Camaraderie/ (r. Georg Wilhelm Pabst; a. Alex. Granach, Fritz Kampers, Ernst Busch). Povestea solidarității minerilor germani și francezi, în timpul unei catastrofe miniere, este inspirată dintr-un fapt real, petrecut în 1906. Pabst plasează acțiunea filmului după primul război mondial, din dorința de a da o deschidere mai largă tramei. „Războiul se identifică aici cu explozia; [...] filmul reflectă aspirațiile muncitorilor și starea de spirit a Germaniei din anii '30, [...] fiind totodată un avertisment, un act curajos și necesar" (R. Borde, F. Buache). „Pabst îmbrățișează teoriile socialiste ale solidarității de clasă și ale pacifismului tocmai cînd aceste teorii degeneraseră în simple abstracțiuni și nu se mai putea spera ca social-democrații să țină piept situației de fapt. Aceștia asistau inerți la continua ascensiune a mișcării naziste. *Camaraderie* oglindește această inerție" (S. Kracauer). „Stilul lui Pabst e sobru, cvasi-documentar. Nu există fundal muzical, regizorul folosind cu maximum de expresivitate sunetele naturale (uruitul mașinilor, geamătul puțului de mină după explozie, orchestra populară, al cărei sunet nu e totdeauna sincron cu imaginea). Este unul dintre cele mai bune filme ale lui Pabst

şi una dintre puţinele pelicule occidentale care au redat veridic, în anii '30, viaţa muncitorilor" (G. Sadoul).

nov. 17 — În Franţa se constituie Comisia de control cinematografic care va interzice filmul lui Jean Vigo, *Zéro de conduite* /Nota zero la purtare/, precum şi o serie de secvenţe din: *Der blaue Engel* /Îngerul albastru/; *Die Dreigroschenoper* /Opera de trei parale/; *Le Jour se lève* /Noaptea amintirilor/.

nov. 19 — Paris: pr. *La Chienne* /Căţeaua/ (r. Jean Renoir, după G. de la Fourchardière; a. Michel Simon, Janie Marèze). Decăderea unui modest funcţionar de bancă, îndrăgostit de o prostituată, pe care o ucide. „Este un film despre minciună, despre laşitate, în care nimeni nu este ceea ce pare" (J.-P. Jeanclos). Această „felie de viaţă, realistă şi brutală" (M. Carné), îmbină subiectul melodramatic cu tabloul social adevărat al cartierului Montmartre. Filmul se remarcă prin folosirea inteligentă a sunetului, căruia Renoir caută să-i dea cît mai multă autenticitate. „Prima capodoperă a realismului poetic în care regizorul îmbină studiul de moravuri cu analiza socială şi cu eseul psihologic, [...] realizînd un film de un echilibru şi de o rigoare deosebită" (J. Cauliez).

nov. 28 — Berlin: pr. *Mädchen in Uniform* /Fete în uniformă/ (r. Leontine Sagan; a. Dorotea Wieck, Herta Thiele). Ecranizare după o piesă de Christa Winsloe, filmul redă viaţa cazonă dintr-un pension de fete din Germania anului 1925. „Ceea ce părea netraductibil pe ecran, scenele adolescenţei, bucuriile, tristeţile şi visurile ei sînt redate aici cu tact şi cu o dragoste deosebită" (P. Gibson). Sub această aparenţă, filmul ascunde însă un aspru rechizitoriu la adresa disciplinei absurde, a supunerii oarbe şi a frustrării, cărora eroina principală este pe punctul de a le cădea victimă. În 1958, Géza Rádványi realizează un *remake* cu Lili Palmer şi Romy Schneider în rolurile principale.

dec. 2 — Berlin: pr. *Emil und die Detektive* /Emil şi detectivii/ (r. Gerhardt Lamprecht; a. Fritz Rasp, Käthe Haack, Rolf Wenkaus). Film pentru copii, inspirat de romanul omonim al lui Erich Kästner. Prin subiect şi ton, filmul pare a fi o replică luminoasă şi utopică la filmul lui Lang „*M*". *Un oraş îşi caută ucigaşul*. Spiritul democratic pe care îl sugerează rămîne fără suport real în viaţa germană a epocii.

— Primul film sonor portughez: *A Severas* /Duritate/ (r. j. Leitão de Barros), o peliculă de epocă care mizează pe efectul peisajelor şi al muzicii.

— Pr. *En Natt* /O noapte/ (r. Gustaf Molander; i. Ake Dahlquist; a. Björn Beglund, Uno Henning). Drama a doi fraţi care în timpul războiului civil din Finlanda sînt angajaţi în luptă în tabere opuse. Influenţat de cinematograful sovietic, regizorul se bazează pe forţa vizuală a imaginilor, reduce la minimum dialogurile şi foloseşte sunetele cu valoare dramatică.

— Moment important în istoria filmului de groază, prin apariţia pe ecran a două personaje preluate din literatură: *Frankenstein* (din romanul lui Mary Shelley) în filmul lui James Whale, şi *Dracula* (din romanul lui Bram Stoker) în filmul lui Tod Browning. Cele două personaje vor apărea de-a lungul deceniilor următoare în nenumărate variante (dramatice, comice, parodice) şi interpretări, dar punctele de referinţă vor rămîne cei doi actori care le-au creat (Boris Karloff şi, respectiv, Béla Lugosi) şi care se vor specializa în acest gen.

— Regizorul belgian Henri Storck realizează *Une idylle à la plage* /O idilă la plajă/, film cu influenţe suprarealiste care pune în valoare peisajul marin flamand.

— În U.R.S.S. apare cartea esteticianului şi teoreticianului Viktor Şklovsky „Cum se scriu scenariile".

— An foarte important în cariera actorului Clark Gable. Cu filmul *A Free Soul* /Prizoniera dragostei/ (r. Clarence Brown), el trece din categoria tinerelor speranţe în cea a marilor vedete. Obţine foarte multe roluri (10, numai în 1931), este partenerul unor actriţe celebre, „numele său devine sinonim cu virilitatea şi sex-appeal-ul, iar la sfîrşitul decadei atît Hollywood-ul, cît şi publicul îl supranumesc «Regele»" (E. Katz). Partea cea mai importantă a carierei sale se consumă în deceniul patru, avînd cel puţin două puncte culminante: *S-a întîmplat într-o noapte* — 1934 şi *Pe aripile vîntului* — 1939.

— Actorul american Warner Oland impune în *Charlie Chan Carries On* /Charlie Chan/ figura acestui detectiv chinez, creat de scriitorul Earl Derr Biggers, personaj pe care îl interpretează pînă la sfîrşitul carierei sale în încă 15 filme. Poliţistul filozof, cu intuiţia infailibilă, flegmatic ca un englez şi curtenitor ca un oriental, este preluat succesiv de actorii Sidney Toler, Roland Winters, J. Carrol Naish. În 1976, Peter Sellers parodiază personajul în comedia poliţistă *Cinci detectivi la miezul nopţii*, de Robert Moore.

— Animatorul american Max Fleischer creează personajul Betty Boop, inspirat de cîntăreaţa Helen Kane. „Prima şi singura vampă a desenului animat" (G. Sadoul) are „o siluetă provocatoare şi e mult mai sexy decît vedetele în carne şi oase" (E. Katz). „Toată dinamica trupului său se concentrează în ochii enormi, cu gene foarte mobile" (M. Alberti). Cariera sa este de scurtă durată (aproximativ 5 ani), personajul fiind interzis de cenzură pentru „imoralitate."

— Cu filmul *Marius* (r. Alexander Korda) începe ecranizarea trilogiei marsilieze sentimentale a lui Marcel Pagnol. Următoarele două piese „Fanny" şi „César" vor fi transpuse pe ecran în 1932 şi, respectiv, în 1936, de Marc Allégret şi ultima, de Pagnol însuşi. Dramaturgul francez, care a văzut în filmul sonor un mijloc de a servi publicului „teatru în conservă", se apropie de cinema tocmai pentru a reînvia arta teatrului şi devine „un fel de şef de şcoală al mişcării cinematografice provensale" (P. Leprohon), fiind totodată exponentul realismului poetic. Îl impune pe Fernandel ca o vedetă a comediei cinematografice franceze.
Flm: *Angèle* (1934); *Nevasta brutarului* (1938); *Patricia* (1940).

— Ecranizarea comediei lui Marcel Achard *Jean de la Lune* (r. Jean Choux; a. Michel Simon), constituie unul din evenimentele cinematografice ale anului în Franţa, primul mare succes al teatrului filmat. Discuţiile asupra paternităţii (Michel Simon revendică şi regia) nu umbresc calităţile acestui „prim film, şi pînă la această dată şi singurul, în care calităţile literare sînt transpuse pe ecran cu o inteligenţă şi un gust rar întîlnite" (M. Marquet).

— Regizorul francez Abel Gance continuă seria experimentelor tehnice cu filmul *La Fin du monde* /Sfîrşitul lumii/, „bogat în idei generoase, dar utopice, [...] în care foloseşte deformări şi trucaje pe care nu le vom mai întîlni decît în 1947 în *Cartea furtunii*, de Jean Epstein." (R. Jeanne, Ch. Ford).

— *Madamu to Nyobo* /Stăpîna şi vecina/ (r. Heinosuke Gosho) este primul film sonor japonez, realizat prin înregistrarea directă a sunetului pe peliculă.

— Primul film sonor mexican, *Santa*, este realizat de actorul spaniol Antonio Moreno.

1932

ian. — Paris: pr. *À nous la Liberté* /A noastră-i libertatea/ (r., sc. René Clair; a. Raymond Cordy, Henri Marchand, Rolla France). Doi prieteni eliberaţi din închisoare intră în angrenajul marii industrii, unul ca patron, celălalt ca muncitor, iar în final amîndoi devin vagabonzi. „Am vrut să atac Maşina care îl nenoroceşte pe om, în loc să-l facă fericit. Am greşit folosind formula filmului-operetă, dar am crezut că ea va sublinia mai bine decît stilul realist natura satirică a tramei" (Clair). „O splendidă satiră muzicală din care reţinem convingătoarele şi spiritualele comparaţii dintre viaţa din închisoare şi cea din uzină, bătaia de joc la adresa politicienilor şi a industriaşilor, parodia stilului «Art Déco», realizată de Lazare Meerson în decorurile sale, imaginea alb-negru, semnată de Georges Périnal, şi mai ales travelingul final, început în fabrica tixită de maşini, care se continuă afară printre pescarii amatori şi la serbarea cîmpenească de pe malul rîului" (B. Wright). Filmul constituie o sursă de inspiraţie pentru Chaplin în *Timpuri noi*. Este interzis în Portugalia şi în Ungaria, cenzura considerîndu-l „un instrument de propagandă periculos pentru ordinea socială şi pentru pacea între clase".

febr. 13 — Regizorul Alexander Korda, împreună cu G. Grossmith, cumpără studiourile „London Film", punînd astfel bazele viitorului său imperiu de producţie din Marea Britanie.

mart. 18 — Regizorul polonez Aleksander Ford dobîndeşte primul său mare succes cu *Legion Ulicy* /Legiunea străzii/, o frescă realistă a vieţii micilor vînzători de ziare varşovieni, un omagiu adus solidarităţii proletare. „Filmul polonez a fost pînă azi o curată abstracţie. El nu avea nimic nici cu viaţa poloneză, nici cu adevărul polonez. *Legiunea străzii* a fost gîndit ca prima relaţie cu adevărul" (Ford). Avînd şi experienţa documentarului, Ford face din realism o profesiune de credinţă. **Flm:** *În zori* (1928); *Deşteptarea* (1934); *Drumul tinereţii* (1936).

apr. 9 — New York: pr. *Scarface* (r. Howard Hawks; a. Paul Muni, George Raft, Ann Dvorak) „În efortul de a-i prezenta pe Al Capone şi banda lui ca pe o dinastie de tip Borgia, cu sediul la Chicago, filmul îmbină talentul unui mare regizor cu cel al cîtorva cineaşti de bază, ca producătorul Howard Hughes, scenaristul Ben Hecht şi operatorul Lee Garmes" (J. Baxter). Un film violent pînă şi în viziunea montajului său, care îi face pe criticii vremii să presimtă apariţia unui nou tip de film poliţist. „În spatele acestei durităţi se află însă una dintre temele majore ale operei lui Hawks: degradarea bărbatului din cauza femeii. În *Scarface*, Hawks a mers mai departe pe această linie: femeia nu numai că desparte doi prieteni, dar îi face să se şi ucidă" (J. A. Gilli).

apr. 11 — Bucureşti: pr. *Visul lui Tănase* (r. Bernd Aldor; a. Constantin Tănase, Lydia Alexandra). „Coproducţie româno-germană, finanţată de Tănase şi realizată la Berlin. Comedie cu cuplete muzicale, urmărind peripeţiile unui actor român la Berlin. „Un început bun pentru tatonarea virtuţilor oferite de filmul sonor" (Alice Mănoiu).

apr. 14 — Cairo: pr. primului film sonor egiptean: *Cîntecul inimii*.

apr. — Inventatorul francez André Débrie lansează un nou tip de cameră de filmat *Super-Parvo*, cu bobine de 300 m şi numeroase alte îmbunătăţiri tehnice.

mai 6 — Berlin: pr. *Vampyr*, de Carl Th. Dreyer. Poveste fantastică, avînd tot arsenalul filmelor de gen — cimitire, case misterioase, vampiri etc. — care prin măiestria realizării se constituie într-un demn urmaş al lui *Nosferatu*, de Murnau. „Dreyer apelează aici la subconştientul nostru, la temerile noastre neformulate. Atmosfera este evocatoare, onirică, spectrală. Surpriza psihologică, spaima şi obsesia constituie esenţa acestui film" (P. Kael). „Puţine cuvinte, panoramice lente, în acord cu lentoarea solemnă a filmului. O dominantă alb-cenuşiu. Atmosfera este supranatural rarefiată, fără să se apeleze la soluţiile facile ale fantasticului" (H. Agel). Secvenţă celebră: înmormîntarea eroului, văzută de el însuşi din interiorul sicriului.

iun. 1-5 — La Hollywood, „Fox Film Corp." inaugurează noi studiouri, cu 12 mari platouri, supranumite „Movietone City"; vechile studiouri rămîn pentru filmele de serie B; în acelaşi timp, lui William Fox i se intentează un proces pentru operaţiuni ilicite şi frauduloase.

iul. 6 — Se constituie Asociaţia distribuitorilor englezi de film, avînd drept scop încurajarea producţiei britanice, sufocată de valul filmelor americane.

aug. — Prima ediţie a Expoziţiei internaţionale de artă cinematografică de la Veneţia, la care participă 8 ţări cu 39 de filme de lung şi scurt metraj. Conceput iniţial ca un festival necompetitiv, această ediţie se încheie cu un referendum în rîndurile publicului, care indică, printre altele, pe regizorul cel mai apreciat (Nikolai Ekk), pe actorii preferaţi (Fredrich March, Helen Hayes), filmul cel mai amuzant (*A noastră-i libertatea*). Devenit ulterior competitiv, festivalul tradiţional de la Veneţia va fi confruntarea internaţională cea mai veche (44 ediţii pînă în 1987).

aug. — Preşedinte al Societăţii drumurilor de fier electrice „Hanshin Kyuko" şi al „Tokyo Electric Light Power", omul de afaceri japonez Ichizo Kobayashi constituie un ansamblu de societăţi artistice, printre care şi firma de producţie cinematografică „To Ho Kabushiki Kaisha" şi uzinele de peliculă „Photo-Chemical Laboratory", care vor avea un rol important în dezvoltarea cinematografiei nipone.

oct. — Hollywood: se demolează cîteva dintre studiourile pionierilor cinematografului american: „Selig", „Majestic", „Reliance". În acelaşi timp, fostele studiouri „United Artists" devin „Allied Studios".

oct. — Paris: au loc primele încercări de televiziune prin procedeul „Barthélemy".

nov. 3 — Budapesta: pr. *Tavaszi Zápor* /Maria, legendă ungară/ (r. Paul Fejös; a. Annabella) marchează reîntoarcerea regizorului, după un intermezzo american, în ţara sa natală şi, totodată, constituie, după unii istorici, cel mai bun film ungar al anilor '30. „Era nevoie de un regizor inteligent pentru ca această poveste (a unei biete servitoare) să nu cadă în pseudo-romantism. Dacă vrem să renască cinematograful ungar trebuie să-l împiedicăm pe Paul Fejös să se întoarcă în America", scria revista „Esti-Kurir" (5 nov. 1932). Filmul reprezintă unul dintre principalele succese ale actriţei franceze Annabella, „ingenua prin excelenţă, fata inocentă, drăgăstoasă şi arţăgoasă din cartierele populare ale Parisului, preferată de René Clair" (G. C. Castello).

nov. 6 — Kiev: pr. *Ivan* (r., sc. Aleksandr Dovjenko; a. Piotr Masoha, Semion Şagaida). Filmul prezintă transformarea conştiinţei eroului, un ţăran care participă la construirea unui mare baraj din timpul primului cincinal. „Dovjenko a tratat subiectul, luat din contemporaneitate, într-o formă poetică, plină de lirism. [...] *Ivan* este un poem filozofic [în care

regizorul] a folosit mijloace poetice, tipajul şi montajul cinematografic, a luat tot ce a fost mai bun din arta cinematografică a anilor '20" (I. L. Dolinski). „Afară de poezia plină de măreţie a secvenţelor rîului şi barajului, există fascinaţia stilului eliptic, precum şi cea a bruştelor schimbări de ton din ultima parte a filmului. Frumuseţea vizuală o depăşeşte chiar pe aceea din *Pămînt*" (R. Roud).

nov. 7 — Leningrad: pr. *Vstrecinti* /Contraplan/ (r. Fridrih Ermler, Serghei Iutkievici; a. Vladimir Gardin, M. Gureskaia, Andrei Abrikosov). Redînd formarea unui erou de tip nou, autorii realizează „prima dramă psihologică. [...] Niciodată pînă acum nu au existat filme ale căror cadre să fie trase în uzine, pe viu. [...] Actorul V. Gardin a ştiut să investigheze sufletul eroului, studiind viaţa în uzină, psihologia muncitorului şi viaţa micului funcţionar. [...] Chipul eroului este redat în evoluţie. Educaţia lui în spirit progresist şi comunist constituie un autentic proces psihologic şi în aceasta constă imensul merit al filmului" (I. L. Dolinski).

nov. 18 — Regizorul Frank Borzage primeşte premiul „Oscar" pentru regia filmului *The Bad Girl* /Nesuferita/. „Alături de Clarence Brown, el a fost un mare romantic, un sentimental lipsit de ostentaţie, care a realizat cu căldură, tandreţe şi lirism cîteva dintre cele mai frumoase poveşti de dragoste ale ecranului" (E. Katz). El şi-a concentrat atenţia asupra minunatei vieţi interioare a îndrăgostiţilor, care contrastează profund cu lumea egoistă şi lipsită de sentimente din jurul lor. Anii '20-'30 reprezintă perioada cea mai importantă a carierei sale. Alte filme: *Humoresca* — 1920; *Al 7-lea cer* — 1927; *Liliom* — 1930; *Trei camarazi* — 1938.

nov — Pr. *I Am a Fugitive from a Chain Gang* /Sînt un evadat/ (r. Mervyn Le Roy; a. Paul Muni, Glenda Farrel). Un şomer nevinovat e acuzat de furt şi trimis într-un lagăr de muncă de unde evadează. Tratat în stil semidocumentar, filmul e un „violent rechizitoriu care dezvăluie o Americă reală, cu închisorile ei înfiorătoare, o Americă mereu absentă din luxosul şi siroposul Hollywood" (G. Sadoul); el este remarcabil pentru curajul, sinceritatea artistică, vigoarea dramatică, înaltul concept de interpretare artistică şi mesajul său social.

nov. — Moare, în S.U.A., regizorul de origine rusă Dimitri Buchowetzki (n. 1885). La începutul anilor '20 lucrează în Germania, unde realizează filme de epocă ambiţioase (*Danton* — 1921, *Petru cel Mare* — 1922), avîndu-i ca interpreţi preferaţi pe Emil Jannings şi Pola Negri. Ca regizor al acesteia din urmă, ajunge şi la Hollywood, unde nu reuşeşte să se impună.

dec. — Paris: apare cartea cineastei Germaine Dulac: „*Le Cinéma des origines à nos jours*" (Cinematograful de la origini pînă în zilele noastre), în care îşi revizuieşte teoriile sale extremist-avangardiste, recunoscînd rolul „cinematografului pur şi simplu, fără calificative: singurul care contează cu adevărat, întrucît reprezintă rezultatul şi realizarea completă".

— Regizorul american Tod Browning, specializat în filme fantastice şi de groază, realizează *Freaks* /Monştrii/, melodramă desfăşurîndu-se în ambianţa unui circ ambulant populat cu fiinţe monstruoase (femeia cu barbă, omul-schelet, surorile siameze etc.), care mutilează o frumoasă trapezistă drept pedeapsă pentru infidelitatea faţă de soţul ei pitic. „Amestec de protest social, ironie şi dispreţ (R. Paolella), filmul are cîteva secvenţe de mare forţă, printre care şi finalul, cînd monştrii se adună pe furtună pentru a înfăptui răzbunarea.

— Karl Freund, celebrul operator german al filmelor expresioniste, realizează în S.U.A., ca regizor, filmul de groază *The Mummy* /Mumia/. „Montajul în stil german, iluminarea superbă, interpretarea minunată a lui Boris Karloff fac ca această fantezie să rămînă fără egal" (J. Baxter). Ceea ce însă nu se poate spune şi despre numeroasele filme care reiau tema şi personajul: *Mîna mumiei* — 1940; *Fantoma mumiei* — 1944; *Mumia* — 1959, *Mormîntul mumiei* — 1964 etc.

— Walt Disney foloseşte pentru prima oară culoarea în scurtmetrajul *Flowers and Trees* /Flori şi pomi/ — din seria *Silly Symphonies* — pentru care obţine premiul „Oscar". „Disney a fost primul care şi-a dat seama că pe ecran culoarea nu trebuie să semene cu cea din viaţa reală şi că obiectele pot avea orice pigmentaţie dictată de imaginaţie. El a realizat că în film culoarea nu trebuie să fie statică, ci să se mişte, şi că această mobilitate este cea care determină emoţiile şi produce noi experienţe vizuale" (L. Jacobs).

— Fraţii Jacques şi Pierre Prévert debutează în cinema prin comedia de scurtmetraj *L'Affaire est dans le sac* /Afacerea e sigură/, în calitate de scenarist şi, respectiv, de regizor. Film de cotitură în avangarda franceză. „Marca Prévert este sinonimă cu uşurinţa, fantezia, dragostea şi revolta totală. Ea face să trăiască personaje extraordinare care au buzunarele pline de focuri de artificii, buzele gata să sărute şi mîinile încărcate cu praf de puşcă destinat copoilor, preoţilor şi domnilor decoraţi" (A. Kyrou). Flm: *Adio, Leonard!* (1943); *Călătoria surpriză* (1947).

— Regizorul italian Mario Camerini realizează *Gli uomini, che mascalzoni!* /Bărbaţii, ce canalii!/ (a. Vittorio de Sica, Lya Franca), primul film din pentalogia sa mic-burgheză. Celelalte sînt: *Aş da un milion* — 1936; *Dar nu este un lucru serios* — 1936; *Domnul Max* — 1937; *Marile magazine* — 1939. Camerini se impune ca regizorul „vervei populiste care însufleţeşte povestiri plasate în peisajul urban frecventat, în sfîrşit, de oameni simpli, obişnuiţi" (R. Paolella). Interpretul principal, Vittorio de Sica, îşi defineşte personajul: băiatul bun, volubil şi mucalit, cu inima deschisă iubirilor, care trăieşte din expediente.

— În U.R.S.S., sub deviza „Ce filmăm azi, arătăm mîine" este pusă în practică o nouă formă de cinematograf: cine-trenul. Un fel de studio pe roţi cu un laborator care poate prelucra 2 000 m de peliculă pe zi. „Mergeam acolo unde existau greutăţi pentru ca să ajutăm la rezolvarea lor prin filmele noastre. Am reinventat o activitate de propagandă care avusese deja o mare importanţă în anii Revoluţiei şi ai Războiului civil" (A. Medvedkin).

— În studiourile japoneze, regizorul Teinosuke Kinugasa realizează o nouă versiune la *Chushingura* /Cei 47 de ronini/ (a. Kazuo Hasegawa, Kinuyo Tanaka). Film tipic pentru genul *jidai-geki* (filme de epocă, inspirate de perioada feudală, glorificînd faptele de eroism şi de vitejie ale samurailor). Din numeroasele *remake*-uri (peste 13 versiuni între 1913 şi 1964), cel mai des citate sînt cele regizate de Hiroshi Inagachi (1962) şi Kenji Mizoguchi (1941-1942).

— Regizorul japonez Yasujiro Ozu trece de la comedia absurdă la cea socială cu filmul *Umarete wa mita keredo* /M-am născut, dar totuşi . . ./, considerat ca una dintre capodoperele sale. Copiii unui modest funcţionar se revoltă împotriva tatălui lor cînd constată că acesta se umileşte în faţa patronului său. Tratînd un subiect grav în cheie comică, Ozu evită teatra-

lismul provocînd spectatorului o acceptare dureroasă, dar cu zîmbetul pe buze" (D. Richie).

— Muncitorul anarhist spaniol Ramón Acin finanţează dintr-un cîştig la loterie documentarul *Las Hurdes* /Pămînt fără pîine/ (r. Luis Buñuel; i. Eli Lotar; comentariu, Pierre Unik). „Fără pudoare, fără ostentaţie, evitînd orice declamaţie, Buñuel a filmat profunzimile celei mai crunte mizerii din regiunea spaniolă Las Hurdes" (A. Kyrou).

— Actorul francez Michel Simon realizează o creaţie deosebită în filmul *Boudu, sauvé des eaux* /Boudu, salvat de la înec/ (r. Jean Renoir) în rolul individului amoral care îşi doreşte o libertate în afara încorsetării sociale. Acest actor, pe care Jean Renoir îl consideră „la fel de mare ca Charlie Chaplin", „nu se fixează niciodată într-un personaj tipic pe care să-l putem regăsi de la un film la altul, cu o psihologie şi un destin definit. Tehnica sa actoricească, total instinctivă, se potriveşte excelent unei concepţii multiforme a rolului său. Ar trebui să vorbim nu atît despre personaj, ci de o anume stare de spirit. Majoritatea creaţiilor lui Michel Simon stau sub semnul libertăţii. De aceea filmul care îl reprezintă cel mai bine este *Boudu*, unde interpretează dezlănţuirea forţelor dionisiace împotriva ordinii apolinice a societăţii "(J. Magny).

— Ecranizarea romanului „Grand Hôtel", de Vicky Baum (r. Edmund Goulding), determină în epocă aprecieri contradictorii. Academia de film americană îi conferă premiul „Oscar" pentru cel mai bun film al anului, critica europeană îl consideră „retoric, inutil, rece". „Obiectiv vorbind, am avea toate motivele să respingem *Grand Hôtel* ca pe o adunătură de artificii şi hocus-pocus. Dar dacă vrem să ştim ce însemna pe atunci strălucire şi ce erau stelele de cinema nu există un film mai potrivit. Filmul supravieţuieşte prin forţa personalităţii actorilor săi" (Pauline Kael). În distribuţie: Greta Garbo, John Barrymore, Wallace Beery, Lionel Barrymore, Joan Crawford.

— Johnny Weissmüller, multiplu campion de nataţie, devine vedetă la Hollywood, datorită rolului titular din *Tarzan the Ape Man* /Tarzan, omul-maimuţă/, de W. S. Van Dyke. Lansat pe ecrane la scurt timp după apariţia sa în literatură (1913), personajul creat de Edgar Rice Burroughs are de-a lungul timpului numeroase interpretări: Elmo Lincoln, Gene Polar, James Pierce, Buster Crabbe, Lex Barker, Gordon Scott etc. Celebru rămîne însă Weissmüller, care îl interpretează în 12 filme.

— Primul film sonor danez: *Kirke og orgel* /Biserica şi orga/ (r. George Schneevoigt).

1933

ian. 20 — Praga: pr. *Extase* /Extaz/ (r. Gustav Machatý; a. Hedy Kieslerová, Zvonimir Rogoz, Arhibert Mog). Această poveste de dragoste într-o ambianţă rurală „este compusă şi controlată din punct de vedere psihologic cu o perfectă intuiţie vizuală, numai prin aluzii şi comparaţii. Climatul erotic atinge accente epice" („Gazzetta di Venezia", cu ocazia prezentării filmului la Festivalul italian, unde selecţia cehoslovacă obţine „Cupa oraşului Veneţia"). Interpreta principală va face carieră internaţională sub numele de Hedy Lamarr.

ian. 27 — Societatea de producţie R.K.O. trece sub controlul financiar al unei filiale a „Case Bank" — fenomen tipic pentru modul în care marea finanţă americană începe să controleze industria filmului.

ian. — Prima ecranizare a romanului lui Hemingway *A Farewell to Arms* /Adio, arme/ (r. Frank Borzage; a. Gary Cooper, Helen Hayes, Adolphe Menjou). Film „îndrăzneţ, fără compromisuri, şi realizat cu cel mai mare respect pentru opera scriitorului. Helen Hayes face o creaţie extraordinară" (P. Lorenz). „Borzage a dezgolit pînă la os romanul romantic de falsa lui carne şi l-a filmat direct" (R. Griffith). Alte ecranizări aparţin lui Michael Curtiz (1951), Charles Vidor (1957).

febr. 16 — Moare, la New York, animatorul american Pat Sullivan (n. 1887), creatorul personajului Felix cotoiul, „unul din cele mai pure personaje de desen animat, făcut din ritm şi bogat în imagini, legat de un semn grafic, născut dintr-o formă geometrică şi avînd un caracter ciudat" (W. Alberti).

febr. 19 — Pr. *Dvaţat şest komisarov* /26 de comisari/ (r. Nikolai Şenghelaia; a. Verico Andjaparidze, Vladimir Gardin, Igor Savcenko), film mut, realizat în studiourile din Azerbaidjan. Tragedia omorîrii celor 26 de comisari bolşevici la Baku în 1918, în timpul intervenţiei anglo-germano-turce, „are un stil original şi extravagant, din punct de vedere dramatic şi imagistic, fără de care cinematograful sovietic ar fi fost mult mai sărac" (J. Leyda).

febr. — Berlin: pr. *Acciaio* /Oţel/, de Walter Ruttman, realizat în Italia după un scenariu de Pirandello. Drama celor doi oţelari îndrăgostiţi de aceeaşi femeie demonstrează că „temperamentul lui Ruttman nu se potrivea filmului de ficţiune, secvenţele descriptive de tip documentar fiind singurele stăpînite de el cu adevărat" (M. Orsoni). Dintre acestea amintim: scenele de muncă în oţelărie, sărbătoarea populară, cursa ciclistă, sosirea celor doi tineri în sat.

mart. 2 — Cu *Ch'un Ts'an* /Rîul sălbatic/, regizorul chinez Cheng Bu-Kao inaugurează seria filmelor pe teme sociale care vor deveni o preocupare constantă a sa în perioada interbelică: *Micuţa Long Tze* — 1936, *Inamicul comun* — 1934.

mart. 13 — Hollywood: prima grevă a tehnicienilor şi a administratorilor de film americani.

mart. 16 — Berlin: pr. *Liebelei* (r. Max Ophüls; a. Magda Schneider, Luise Ullrich, Gustaf Gründgens, Wolfgang Liebeneiner). Ecranizare după piesa lui Arthur Schnitzler. Acest tragic *love-story*, plasat în Viena sfîrşitului de secol, opune gingăşia sentimentelor celor doi tineri severităţii absurde a codului onoarei militare. „Ophüls îndepărtează filmul său de realism pentru a regăsi dincolo de el stilul său propriu, în care toate lucrurile sînt sugerate şi în care semnificaţia nu e disimulată, ci trecută sub tăcerea strălucind de arabescuri poetice. [...] Deşi pare că rămîne la suprafaţa lucrurilor, arta lui Ophüls nu face decît să le picteze cu mai multă profunzime" (J. J. Brochier). Primul mare succes al lui Ophüls. *Remake* în 1958 (r. Pierre Gaspard Huit).

mart. 23 — Pr. *Camicia nera* /Cămaşa neagră/ (r. Giovacchino Forzano), documentar realizat cu prilejul sărbătoririi a 14 ani de la crearea în Italia a primelor organizaţii fasciste. Momentul realizării filmului coincide cu încetarea oricărui liberalism şi cu implicarea directă a statului fascist în orientarea producţiei cinematografice.

mart. 25 — Pr. *Okraina* /Periferie/ (r. Boris Barnet; a. Serghei Komarov, Elena Kuzmina), film în care noile şi dramaticele relaţii create de revoluţie în viaţa periferiei sînt analizate cu profunzime psihologică, nelipsind umorul şi lirismul. „Îmi plac elementele comice din dramă şi cele tragice

din comedie. Este o chestiune de proporţii, pe care nu e uşor s-o descoperi" (Barnet).

mart. 26 — Cenzura germană interzice filmul *Kuhle Wampe* (r. Slatan Dudow; sc. Bertold Brecht, Ernst Ottwald; i. Günther Krampf; m. Hans Eisler; a. Herta Thiele, Ernst Busch), acuzînd caracterul său pronunţat revoluţionar. Filmul denunţă condiţiile de viaţă ale muncitorilor germani şomeri, nevoiţi să-şi părăsească locuinţa şi să se mute într-o colonie în afara oraşului, şi, totodată, invită forţele populare la o acţiune organizată. „Primul şi ultimul film german care a exprimat deschis punctul de vedere comunist" (S. Kracauer). „Mizeria şomerilor este prezentată cu o sobrietate documentară potenţată de ritmul montajului şi de violenţa muzicii" (Lotte Eisner). Secvenţe memorabile: muncitorii pedalînd pe biciclete de la o fabrică la alta în căutare de lucru, petrecerea de logodnă, spectacolul sportiv din final.

mart. 29 — Cenzura germană interzice şi *Das Testament des Dr. Mabuse* /Testamentul Dr. Mabuse/ (r. Fritz Lang; sc. F. Lang, Thea von Harbou; i. Fritz Arno Wagner; a. Rudolf Klein-Rogge, Otto Wernicke). Film de aventuri avînd ca personaj central un doctor, dotat cu puteri parapsihice, care vrea să domine lumea prin escrocherie şi crimă. Dincolo de intriga sa poliţistă, *Testamentul Dr. Mabuse* este o parabolă politică. „Acest film este o alegorie menită să prezinte procedeele teroriste utilizate de Hitler. Lozincile şi doctrinele celui de al III-lea Reich sînt plasate în gura criminalilor. Am vrut să expun teoria secretă a nazismului, şi anume necesitatea de a distruge în mod deliberat tot ceea ce este de preţ poporului, pentru ca acesta, disperat, să apeleze la «noua ordine»" (Lang).

mart. — Pr. *Cavalcade* (r. Frank Lloyd). Epopeea unei familii engleze înstărite, în perioada 1899-1918, constituie un prilej de „exaltare a naţionalismului" (G. Sadoul). Meritele principale ale filmului sînt „scenele realiste, muzica bună şi fotografia minunată" (P. Lorenz). Premii „Oscar" pentru scenografie (William Darling), regie şi film.

mart. — Cu *She Gone Him Wrong* /Lady Lou/ (r. Lowell Sherman), Mae West impune ecranului american un nou tip de vampă. Blondă, planturoasă, cu priviri provocatoare şi cu vocea sa dogită, „ea a făcut din păcat o glumă, exasperîndu-le pe americancele respectabile [. . .] şi a celebrat victoria experienţei asupra inocenţei" (Pauline Kael). Personajul ei, inspirat din lumea cabaretelor populare, este personificarea erotismului, ceea ce în 1936 va declanşa o adevărată campanie de boicotare a filmelor sale. Începînd cu *Lady Lou*, Mae West este scenarista propriilor filme.

mart. — În plină criză economică, filmul *King Kong* (r. Merian Cooper, Ernst B. Schoedsack), povestea uriaşei gorile preistorice, îndrăgostită de o tînără blondă şi fragilă, dobîndeşte un imens succes de public. Explicaţia constă atît în erotismul subiectului (bogat exploatat în epocă de filmul american), cît şi în realizarea tehnică a filmului: trucaje, machete, efecte speciale (Willis O'Brien). Remake în 1976 (r. John Guillermin).

apr. — Sociologul britanic John Grierson constituie societatea de producţie „G.P.O. Film Unit", care va realiza filme documentare şi de propagandă socială. Grupîndu-i în jurul său pe regizorii Paul Rotha, Arthur Elton, Edgar Anstey, Basil Wright, Harry Watt, Alberto Cavalcanti, Joris Ivens şi Robert Flaherty, Grierson creează „şcoala documentaristă engleză", pentru care documentarul constituie un eficient mijloc de propagandă: „Sarcina noastră a fost aceea de a stimula inima şi voinţa oamenilor. [...] Aceasta este datoria documentarului şi, în plus, funcţia sa fundamentală în raport cu statul". Pornind de la ideea că documentarul este o „interpretare creatoare a realităţii prezente", filmele G.P.O. constituie „un act de constatare a faptelor şi a gesturilor unor indivizi aparţinînd unei clase mai mult sau mai puţin proletare, un raport asupra situaţiei materiale şi morale a unei societăţi capitaliste. [...] Este vorba de un gen de reportaje precise, aproape ziaristice, turnate la locul acţiunii, în exterioare sau interioare reale" (J. Mitry). Filme importante ale acestei şcoli: *Song of Ceylon*/Cîntecul Ceylonului/ (r. Basil Wright, 1934); *Night Mail*/Poşta de noapte/ (r. Harry Watt, B. Wright, 1935); *Coal Face*/Faţa de cărbune/ (r. Alberto Cavalcanti, 1935); *North Sea*/Marea Nordului/ (r. H. Watt, 1938); *Spare Time*/Timp liber/ (r. Humphrey Jennings, 1939).

iun. 1 — În Germania se fondează „Filmkreditbank", care avansează producătorilor între 75 şi 30% din costul de producţie al filmelor, contribuind substanţial la dezvoltarea industriei cinematografice germane.

iun. 29 — Moare, la New York, actorul american Roscoe Arbuckle (n. 1877), supranumit Fatty, figură proeminentă a comediei burleşti americane, partener al lui Mabel Normand, Ford Sterling, Chester Conklin, Charles Chaplin. **Flm**: *Fatty şi Mabel în voia valurilor* (1916); *Garajul* (1919); *Moara roşie* (1927); *Muncă grea* (1931); *Ziua mamei* (1932).

iul. — În S.U.A. se creează „Screen Actor's Guild" şi „Screen Director's Guild" (Sindicatul actorilor şi, respectiv, cel al regizorilor de cinema) pentru a apăra interesele profesionale ale celor două bresle.

aug. — Paris: are loc proiecţia pentru presă şi cineaşti a filmului *Zéro de conduite*/Nota zero la purtare/ (r., sc. Jean Vigo; i. Boris Kaufman; m. Maurice Jaubert; a. Jean Dasté, Louis Lefebvre, Gilbert Pruchon). Film de inspiraţie autobiografică înfăţişînd revolta a trei liceeni împotriva principiilor cazone ale vieţii de internat. „Un rechizitoriu violent, care arată că rănile copilăriei nu se cicatrizează niciodată, [...] colegiul însuşi fiind microcosmosul fidel al unei societăţi care a inventat cazarma, ospiciul, închisoarea" (H. Agel). „Vigo se face purtătorul de cuvînt al tineretului, al tuturor celor care-şi păstrează inima suficient de tînără pentru a refuza constrîngerea şi conformismul" (E. Fuzellier). Secvenţe antologice: cursul de ştiinţe naturale, bătaia cu perne, revolta şi evadarea finală. Una dintre capodoperele cinematografului francez. Filmul a fost interzis de cenzură pînă în 1945. Ulterior, va influenţa mulţi regizori care vor aborda aceeaşi temă: F. Truffaut (*Cele 400 de lovituri* — 1959); Lindsay Anderson (*Dacă ...* — 1968); Volker Schlöndorf (*Tînărul Törless* — 1966).

aug. — Cuplul de comici Stan Laurel şi Oliver Hardy (Stan şi Bran) se impune definitiv cu *Fra Diavolo* (r. Hal Roach). Realizată pe un subiect de melodramă — răpirea de către ţigani a unei fetiţe dintr-o familie bună şi apoi regăsirea ei — această „inegală comedie burlescă, presărată cu secvenţe muzicale" (P. Lorenz) conţine momente de mare umor, graţie celor doi comici. „Hardy este reprezentantul tatălui, o figură pompoasă, respectabilă şi plină de respect faţă de autoritate, arătînd publicului exasperata sa înţelegere prin faimoasa sa grimasă în faţa aparatului de filmat. Laurel este un copil literalmente iresponsabil şi distructiv, incapabil să înţeleagă evenimentele, şi plîngăreţ (Lise Anne Bawden). „Prezentînd un contrast evident în ceea ce priveşte aparenţa, Laurel şi Hardy se completează unul pe altul perfect în personalitatea lor sce-

nică şi în manierismele lor" (E. Katz). Ei rămîn alături pe ecran pînă în 1955 şi „în tot acest timp gagurile lor de bază au fost multe, dar au rămas de fapt cam aceleaşi. Nu e nici o îndoială că o însuşire fundamentală — să-i spunem spirituală — i-a menţinut atîta vreme în afecţiunea publicului, o însuşire ce depăşeşte simpla ciudăţenie a aspectului lor fizic, abilitatea lor pantomimică şi gagurile lor pline de haz; acest element străbate întreaga lor operă şi le aduce gloria: inocenţa" (J. McCabe). **Flm:** *Stan şi Bran, contrabandişti* (1931); *Stan şi Bran în Legiunea Străină* (1932); *Stan şi Bran, fiii deşertului* (1934); *Stan şi Bran, studenţi la Oxford* (1940).

aug. — Londra: pr. *The Private Life of Henric VIII*/Viaţa particulară a lui Henric al VIII-lea/ (r. Alexander Korda; a. Charles Laughton, Elsa Lanchester, Merle Oberon), un portret rece, ireverenţios şi spiritual al celebrului monarh englez. Filmul constituie un succes în plan artistic şi financiar al cinematografului britanic. „Imaginea lui Georges Périnal şi decorurile somptuoase ale lui Vincent Korda sînt superbe. Interpretarea desăvîrşită a lui Laughton în rolul tumultuosului, nesăţiosului, lubricului Henric al VIII-lea îi consacră reputaţia internaţională" (G. Sadoul).

sept. — Filmul biografic dedicat lui Franz Schubert, *Leise flehen meine Lieder*/Simfonia neterminată/ (r. Willy Forst), reprezintă primul mare succes al cîntăreţei austro-ungare Martha Eggerth, în rolul contesei Eszterházy. Împreună cu soţul ei, tenorul Ian Kiepura, va forma un popular cuplu al filmelor muzicale: *Cîntă inima* — 1934; *Farmecul boemei* — 1937, *Adio, Mimi!* — 1947.

sept. 19 — Pr. *Dezertir*/Dezertorul/ (r. Vsevolod Pudovkin; i. Anatolii Golovnia; a. Boris Livanov, Vasili Kovrighin, Tamara Makarova), film inspirat din viaţa şi lupta docherilor germani. Primul film sonor al lui Pudovkin în care aplică creator ideile expuse în declaraţia din 1928. „După ce am terminat *Dezertorul*, am avut certitudinea că filmul sonor reprezintă potenţial arta viitorului. El nu este o creaţie orchestrală centrată în jurul muzicii, nu este nici creaţie teatrală dominată de elementul actor, nu se înrudeşte nici cu opera, ci este o sinteză din toate elementele — vizual, oral şi filozofic" (Pudovkin).

sept. 22 — În Germania, după venirea fascismului la putere, printre măsurile luate de ministrul propagandei, dr. Goebbels, se numără şi crearea „Camerei cinematografului german", organism menit să controleze întreaga producţie cinematografică şi să o orienteze în funcţie de imperativele ideologice naţional-socialiste.

oct. 13 — Praga: pr. *Řeka*/Iubire tînără/ (r. Joseph Rovenský; a. Vasa Jalovec, Jarmila Berankovà). „Niciodată pînă acum în Cehoslovacia nu se realizase un asemenea film: atît de pur, atît de unitar artistic, atît de impregnat de natură, atît de plin de o dragoste ca în basme; el poartă în sine sufletul ceh, intimitatea sa, visele şi muzicalitatea" (Sarka Bartoškowa). Menţiune de onoare la Veneţia în 1934.

oct. — Londra: se înfiinţează „British Film Institut", pentru „a încuraja dezvoltarea artei filmului şi a promova folosirea ei ca martor al vieţii şi moravurilor" (din Declaraţia-program). De asemenea, se are în vedere şi constituirea unei arhive naţionale de filme. Preşedinte: Cecil H. King.

nov. 17 — Pr. *The Duck Soup*/Supa de raţă/ (r. Leŏ McCarey). Celebră comedie absurdă a fraţilor Marx: Chico, napolitanul, Harpo, mutul, şi Groucho, mustăciosul exploziv, care „sînt angajaţi într-o luptă permanentă împotriva spiritului tradiţionalist; ei încarnează schimbarea şi refuză staticul. Pe căile convergente ale absurdului şi ale anarhiei, întreaga lor artă este o perpetuă punere sub semnul întrebării a altora şi a lor înşişi" (J.A. Gili).

nov. 17 — Moscova: pr. *Velikii uteşitel*/Marele consolator/ (r., sc. Lev Kuleşov). Inspirîndu-se din viaţa şi nuvelele lui O'Henry, regizorul abordează tema libertăţii creaţiei şi a raportului artă-viaţă. Filmul se remarcă prin plastica imaginii, prin interpretarea actoricească (Konstantin Hohlov, Ivan Novoselţev) şi prin folosirea contrapunctică a sunetului.

nov. 17 — Moscova: pr. *Rvanîe başmaki*/Pantofii fermecaţi/ (r., sc. Margarita Barskaia), film de desene animate pentru copii, cu o mare popularitate.

nov. 26 — Moare, la Paris, actorul, regizorul şi animatorul de teatru Firmin Gémier (n. 1869), colaborator apropiat al lui André Antoine (din 1892). Rarele sale apariţii pe ecran fixează pe peliculă creaţii memorabile: *Mater Dolorosa* — 1917; *Simunul* — 1933.

dec. — Prima ecranizare a celebrului roman al lui H. G. Wells, *The Invisible Man*/Omul invizibil/ (r. James Whale; efecte speciale, John Fulton; trucaje actori, Jack Pierce; a. Claude Rains, Gloria Stuart), impresionează prin „tehnica impecabilă şi prin ştiinţa trucajului, puţin obişnuită" (M. Laclos). Alte variaţiuni pe această temă: *Reîntoarcerea omului invizibil* — 1940; *Femeia invizibilă* — 1941; *Agentul invizibil* — 1942; *Costică şi Mitică întîlnesc omul invizibil* — 1942.

— Animatorul francez de origine rusă, Alexandre Alexeiff, realizează pe muzica lui Musorgski, *Une Nuit sur le Mont Chauve*/O noapte pe Muntele Pleşuv/, folosind tehnica ecranului cu ace, elaborată de el însuşi, împreună cu Claire Parker. Prin acest procedeu se obţin variate tonuri de cenuşiu, o plasticitate deosebită a formelor, precum şi o atmosferă insolită şi neliniştitoare.

— Continuîndu-şi experimentele în domeniul filmului abstract, regizorul german Oskar Fischinger realizează *Composition in blau*/Compoziţie în albastru/, pe muzica „Nevestelor vesele din Windsor", de O. Nicolai, şi *Circolo*, pe muzica din „Tannhäuser", de Wagner. În aceste noi încercări de a ilustra afinităţile dintre ritmurile figurative şi cele muzicale, Fischinger foloseşte culoarea.

— Primul film experimental sonor *Lot in Sodoma*, realizat de cineaştii amatori americani J. Sibley Watson şi Melville Webber, foloseşte „arsenalul obişnuit al avangărzii: expuneri multiple, trucaje, iluminări complicate, combinaţii de modele şi machete cu filmări în direct [...] pentru a asigura o nouă [...] reprezentare a poveştii biblice" (D. Curtis). Considerat de critică unul din cele mai bune filme ale anului 1933.

— La Madrid se inaugurează primul studio: Cinematografia Española Americana (Cinematografia Spaniolă-Americană).

— William Faulkner debutează ca scenarist în *Today We Live*/Trăim astăzi/, de Howard Hawks, cu care va colabora îndeosebi. **Flm:** *A avea şi a nu avea* (1937); *Somnul de veci* (1946).

— An foarte important în cariera coregrafului american Busby Berkeley, care realizează numerele de balet a patru filme muzicale: *Strada 42*, *Parada aurului*, *Paradisul dragostei*, *Scandal la Roma* şi debutează ca regizor, alături de George Amy, cu comedia *She Had to Say Yes*/Trebuia să spună da/. El a deschis o nouă epocă în istoria filmului muzical american prin montările grandioase ale numerelor de balet, cu corpuri

de dans uriaşe şi costume fastuoase. „Vitalitatea şi ingeniozitatea sa depăşesc limitele sensibilităţii sale. Berkeley lasă moştenire posterităţii imaginea antrenantă a îndrăznelii unei epoci de diversiune“ (A. Sarris).
— Animatorii americani Max şi Dave Fleischer creează personajul Popeye, care debutează în *Popeye the Sailor*/Popeye marinarul/, şi a cărui protagonistă este Betty Boop. La început, doar un simplu personaj morocănos şi brutal, el îşi îmbogăţeşte treptat psihologia şi capătă doi parteneri: deşirata Olive Oil şi răul Bluto, împotriva căruia se fortifică mîncînd spanac. În perioada 1933-1950, seria Popeye numără peste 250 de scurtmetraje.

— Cu filmul *Little Women*/Femeiuştile/, regizorul american George Cukor îşi afirmă două dintre trăsăturile care vor jalona întreaga sa carieră: predilecţia pentru universul feminin (prilej de a lucra cu marile vedete ale Hollywood-ului: Katharine Hepburn, Greta Garbo, Norma Shearer, Joan Crawford) şi rafinamentul cu care recompune ambianţa unor opere literare clasice (*David Copperfield* — 1935; *Romeo şi Julieta* — 1936; *Dama cu camelii* — 1937). „Filmografia lui Cukor numără vreo 50 de opere, a căror calitate generală e eleganţa; rafinamentul decorativ este dublat de o incontestabilă inteligenţă în arta de a conduce interpreţii“ (F. Buache). **Flm:** *Motiv de divorţ* (1932); *Poveste din Philadelphia* (1940); *Născută ieri* (1950); *My Fair Lady* (1964); *Călătorie cu mătuşa mea* (1972); *Pasărea albastră* (1976); *Bogaţi şi celebri* (1985).
— În Brazilia, regizorul Humberto Mauro, supranumit „Freud din Cascadure“ (suburbie din Rio de Janeiro), realizează *Ganga Bruta*, „o surprinzătoare antologie de artă cinematografică de inspiraţie freudiană“ (A. Viany).

— Regizorul german G.W. Pabst realizează în Franţa *Don Quijote*, după celebrul roman al lui Cervantes; în rolul principal: Feodor Şaliapin, în singura sa apariţie cinematografică.

— În Mexic, regizorul Luis Marques ecranizează epopeea populară *Ianitzio*.

1934

ian. 15 — Bruxelles: pr. documentarului militant *Borinage* (r., sc., i. Joris Ivens, Henri Storck) despre viaţa şi lupta minerilor. Pentru „a evita romanţarea mizeriei, regizorii au ocolit imaginea strălucitoare care anihilează ce este urît, preferînd o fotografie ternă, cenuşie, apropiată de „cine-ochiul“ lui Vertov. Ei obţineau astfel tonul actualităţii sociale, caracteristica unui punct de vedere documentar, pe care îl doreau şi îl pretindeau“ (R. Grellier).

febr. 5 — În Italia se promulgă legea nr. 320, supranumită a bonurilor de dublaj, prin care statul acordă sprijin material producătorilor italieni. Este o primă măsură pentru susţinerea producţiei naţionale, confruntată cu concurenţa străină.

ebr. 16 — În Germania, legea asupra cinematografului (*Lichtspielgesetz*) dă dreptul regimului nazist să orienteze ansamblul producţiei cinematografice în funcţie de „interesul naţiunii“.

mart. — Pr. *1860*, de Alessandro Blasetti. Un episod sicilian al luptei garibaldienilor împotriva burbonilor. Influenţat de cinematograful sovietic, filmul e realizat în decoruri naturale şi cu actori neprofesionişti. „Blasetti urmăreşte autenticitatea umană şi ambientală, evită clişeele stereotipe ale evocărilor academice, însufleţeşte o materie prăfuită, făcînd-o să vibreze de un sincer patriotism“ (R. Paolella).

apr. 25 — Londra: pr. *The Man of Aran*/Omul din Aran/ (r., sc., i. Robert J. Flaherty), documentar despre viaţa de zi cu zi a pescarilor de pe o insulă izolată din vestul Irlandei. Filmul relevă vocaţia regizorului de a reda poezia naturii sălbatice, adevăraţii protagonişti fiind adesea vînturile şi valurile dezlănţuite. „Am început prin a încerca să explorez viaţa unor oameni, căutînd să ajung la ceea ce are pentru ei o semnificaţie vitală. Cea mai bună modalitate pentru aceasta este de a începe cu lucrurile simple, zilnice, care te pot conduce la sentimentele şi gîndurile cele mai intime ale acestor oameni“ (Flaherty).

apr. 25 — Paris: este vizionat, în proiecţie închisă, ultimul film al lui Jean Vigo, *Atalanta* (a. Michel Simon, Dita Parlo, Jean Dasté). Povestea unei soţii de marinar, care se plictiseşte pe şlepul condus de un bătrîn matelot excentric, are „naivitatea magică a lumii lui Chagall. Nu numai pentru că mireasa, buchetul ei şi silueta sa albă alergînd în noapte par o transpunere a temei chagalliene, ci mai ales datorită inserării insidioase sau brutale a unui soi de cutremur de pămînt care dezminte stabilitatea înfăptuirilor umane“ (H. Agel). „Spiritul operei lui Vigo este clasic, aproape violent şi permanent frămîntat, înfierbîntat, mustind de idei şi de fantezie, brutal, un romantism virulent şi chiar de moniac, care rămîne însă umanist“ (E. Faure). Premiera filmului, mutilat de cenzură, are loc peste cîteva luni, chiar în ziua morţii regizorului.

apr. — Roma: primul Congres internaţional al filmului de învăţămînt şi educaţie, organizat de „Institutul Internaţional al Cinematografului Educativ“, de sub egida Ligii Naţiunilor.

mai — Filmul lui Frank Capra, *It Happened One Night*/S-a întîmplat într-o noapte/ (sc. Robert Riskin; a. Clark Gable, Claudette Colbert), marchează începutul unui nou stil în comedia cinematografică americană. Povestea tinerei milionare cu ifose, îmblînzită de un ziarist, întîlnit în autobuzul New York—Miami, cunoaşte un succes de casă răsunător, deşi „filmul nu are nimic din datele unui mare succes public: fast, costume, mare spectacol. În schimb, are alte calităţi: o intrigă bine construită, bazată pe sentimente umane simple, dialoguri spirituale, intimitate, lipsă de formalism şi mai presus de orice evitarea afectării hollywoodiene“ (L. Jacobs). Moment important în cariera celor doi actori protagonişti, distinşi cu premiul „Oscar“, precum şi a regizorului Capra, care devine maestrul „comediei sofisticate“: *Extravagantul Mr. Deeds* — 1936; *Nu poţi s-o iei cu tine* — 1938; *Dl. Smith la Senat* — 1939; *Vi-l prezint pe Joe Doe* — 1941.

iul. 9 — În România se promulgă legea Fondului Naţional al Cinematografiei, „alimentat din două taxe: una de 1 leu la fiecare bilet de cinematograf, alta de 10 lei pe fiecare metru de film importat în ţară. Fondul avea destinaţia precisă de a servi la crearea bazei materiale şi [...] la finanţarea producţiei cinematografice naţionale“ (I. Cantacuzino).

aug. 21 — Viena: pr. *Maskerade*/Bal mascat/ (r., sc. Willy Forst). Aventurile sentimentale a trei personaje din lumea artistică a Vienei anului 1905 o impun pe actriţa austriacă Paula Wessely drept o protagonistă cu largi posibilităţi de joc, virtuţi pe care le demonstrase şi în teatru. **Flm:** *Episodul* (1935); *Masca iubirii* (1936); *Oglinda vieţii* (1938); *Vă place oţia mea?* (1943); *Maria Theresia* (1951); *Dragoste de mamă* (1954).

sept. 5 — Moscova: pr. *Vostanie rîbakov*/Revolta pescarilor/, ecranizare după romanul Annei Seghers, de regizorul german de teatru Erwin Piscator. Filmul nu a putut fi realizat în Germania, Piscator alegînd pentru unica sa experienţă cinematografică studiourile sovietice. „Conceput ca un film german, el milita pentru formarea unui front popular împotriva naţional-socialismului. [...] În perspectiva timpului, el poate să pară foarte apropiat din punct de vedere formal de producţiile lui Eisenstein şi Pudovkin, dar pe vremea aceea deosebirea era cît se poate de limpede" (E. Piscator). „Ca şi Eisenstein, Piscator a exploatat funcţia de critică socială pe care o poate avea prim-planul. Ca şi Eisenstein, Piscator interpretează un eveniment nu numai prin excelente compoziţii, ci şi prin asociaţii de imagini obţinute cu ajutorul montajului" („Die Welt", 4.IV.1960).
oct. 10 — Moare, la Paris, regizorul francez Jean Vigo (n. 26 apr. 1905). Format la şcoala suprarealismului şi a dadaismului, Vigo este autorul a trei filme experimentale, de o bogăţie lirică fără egal, caracterizate prin „refuzul unei civilizaţii care generează un fel de infern social şi prin dinamitarea unui infern interior care confruntă într-o luptă sîngeroasă imaginarul şi trăitul; [...] nimic calculat în acest itinerar care înseamnă pur şi simplu descoperirea, adesea febrilă şi crispată, a adevăratei suprarealităţi" (H. Agel). **Flm**: *Apropo de Nisa* (1930); *Nota zero la purtare* (1933); *Atalanta* (1934).
nov. 7 — Moscova şi Leningrad: pr. *Ceapaev* (r., sc. Serghei şi Gheorghi Vasiliev; a. Boris Babocikin, Boris Blinov, Leonid Kmit). Evocînd două personalităţi din timpul Războiului civil, pe comandantul Ceapaev şi pe comisarul său politic Furmanov, filmul este „o operă epică, tensionată, plină de umor şi lirism. Este un mare film-etapă. [...] Bilanţ a 15 ani de cinematograf sovietic şi, în acelaşi timp, început al unei epoci noi: epoca realismului socialist" (N. Lebedev).
dec. 3 — Sofia: este prezentat primul film sonor bulgar — melodrama muzicală *Planinska pesen* /Cîntecul munţilor/ (r., sc. Petar Stoicev).
dec. 25 — Moscova: pr. *Vesioltie rebiata*/Toată lumea rîde, cîntă şi dansează/ (r. Grigori Aleksandrov; m. Isaak Dunaevski; i. Vladimir Nilsen, realizator şi al trucajelor; a. Leonid Uteşov, Liubov Orlova). Comedie muzicală, de mare succes, care oglindeşte nu numai „noul patos, ci, prin intermediul satirei, reuşeşte să aducă pe ecran şi umorul popular" (I. L. Dolinski). În filmul său, Aleksandrov „rupe net cu orice tradiţie, realizînd un fel de operetă burlescă, [...] savuros mixaj de bufonerie, de comic american, de comic al absurdului, tip René Clair, de fericite efecte de operetă germană şi de invenţii poetice, naive dar minunate, din primele ere ale cinematografului" (C. Vincent). Aceste trăsături vor rămîne o constantă a comediilor sale. **Flm**: *Circul* (1936); *Volga-Volga* (1938); *Primăvara* (1947).

dec. 27 — Animatorul Bertold Bartosch rupe cu tradiţiile filmului de gen, realizînd în Franţa filmul *L'Idée*/Ideea/, în care siluete decupate din gravurile lui Franz Masereel evoluează pe muzica lui Arthur Honegger. Moment important în istoria genului. Remarcabil prin tehnica folosită (personaje plate pe un sistem multiplan de sticlă mată, luminată în *contre-jour*), cît şi prin armonia dintre imagine şi muzică.
dec. — Alfred Hitchcock se afirmă pe plan internaţional ca maestru al suspansului odată cu filmul *The Man Who Knew too Much*/Omul care ştia prea multe/ (a. Leslie Banie, Peter Lorre, Pierre Fresnay). Un cuplu, în vacanţă, în Elveţia, este întîmplător implicat într-o complicată intrigă a serviciilor secrete, ceea ce face să le fie răpit copilul. „Filmul introduce cîteva dintre reperele hitchcockiene: efectul-şoc neaşteptat şi prezenţa unui grav pericol latent, sub aparenţe calme şi senine" (E. Katz). În 1956, regizorul reface filmul sub acelaşi titlu, dar cu altă distribuţie (James Stewart, Doris Day).

— Filmul lui Jack Conway *Viva Villa!* prilejuieşte actorului american Wallace Beery (în rolul revoluţionarului mexican Pancho Villa) una dintre cele mai importante creaţii ale sale. Actor cu îndelungată experienţă cinematografică (debut în 1917), Beery atinge apogeul carierei sale în anii '30, devenind „un exemplu celebru de bărbat urît, butucănos şi dur, care poate avea la fel de mult succes ca şi frumoşii juni primi" (A. Thomson), mai ales cînd sub aceste aparenţe se ascunde un suflet generos. Marile sale succese: *Campionul* — 1931, premiul „Oscar" pentru interpretare, *Grand Hôtel* — 1932; *Cina de la ora opt* — 1933; *Puternicul Barnum* — 1934.

— Doi reputaţi scenarişti hollywoodieni, Ben Hecht şi Charles MacArthur, îşi creează la New York propria lor companie producătoare. Această tentativă de cinematograf independent se soldează cu cîteva melodrame de coloratură socială, inteligent concepute, deşi cam cerebrale, realizate în tripla calitate de scenarişti, regizori, producători: *Crimă fără pasiune* — 1934; *Jupoaie-l pe bogat!* şi *Şnapanul* — 1935.

— Regizorul american Ernst Lubitsch realizează *The Merry Widow* /Văduva veselă/, ecranizare a binecunoscutei operete a lui Lehar, în care îmbină strălucit predilecţia sa pentru decorurile baroce şi grija pentru caracterizarea şi evoluţia personajelor. Aceste trăsături caracteristice „amprentei Lubitsch" (*Lubitsch Touch*) sînt dublate de inspirata alegere a actorilor. Acomodînd umorul german la comedia americană, el „recreează o epocă şi o atmosferă într-o manieră convenţională dar plină de inspiraţie şi de spirit" (R. Paolella). *Văduva veselă* este cel de al patrulea şi ultimul film al cuplului Jeanette MacDonald - Maurice Chevalier.

— În filmul *Color Box* /Cutia cu culori/ realizat în Anglia de neozeelandezul Len Lye este utilizată pentru prima oară metoda animaţiei prin desenarea directă pe peliculă. Experienţele sale, dezvoltate apoi în filmele *Dansul curcubeului* şi *Caleidoscop* — 1936, vor fi ulterior preluate de Norman Mc Laren, ce se consideră continuator direct al lui Lye.

— *The Gay Divorcee*/Divorţul vesel/ (r. Mark Sandrich) — primul mare succes al cuplului Fred Astaire-Ginger Rogers care, în perioada 1933-1948, apare în 9 comedii muzicale, devenind cea mai apreciată pereche de dansatori din istoria cinematografului. „Cîtă vreme Ginger Rogers a lucrat singură nu a avut nici puterea de atracţie şi nici capacitatea artistică a lui Astaire. Dar ea a fost cea mai bună parteneră a lui. Ea putea să creeze un gag la fel de spiritual şi de spontan ca şi el. Ca actriţă era ceva mai complexă decît el. Ca dansatoare nu-l egala, dar se mişca perfect. Stilul amîndurora era sincronizat şi contopit într-o dimensiune proprie, care n-a mai putut fi atinsă niciodată" (L.E. Stern).

— La numai doi ani de la debut, Shirley Temple obţine un premiu „Oscar" special, pentru că „a adus mai multă fericire milioanelor de copii şi adulţi decît oricare alt copil de vîrsta ei din istoria omenirii". În 1934, ea

turnează nu mai puțin de 9 filme, printre care *Little Miss Marker*/Un îngeraș de fată/, care o plasează în fruntea box-office-ului american.
— La Leningrad apare cartea „Aktor v filme“ (Actorul în film), în care Vsevolod Pudovkin își adună expunerile ținute în fața cercetătorilor științifici ai Academiei de Arte, în decembrie 1933. Prezentîndu-și principiile privind interpretarea cinematografică, Pudovkin afirmă importanța actorului — profesionist sau neprofesionist — în cadrul muncii colective pe care o presupune realizarea unui film.
— Documentarul științific *L'Hippocampe*/Hipocampul/, de Jean Painlevé, încununează creația cinematografică a acestuia. Camera de filmat devine un microscop capabil să îmbine rigoarea științifică cu frumusețile plastice, pentru a face accesibile publicului teme științifice: *Mouvement intraprotoplasmatiques de l'Elodée canadensis*/Mișcări intraprotoplasmatice ale Elodeei canadensis/; *Electrophorèèse du Nitrat d'argent*/Electroforeza nitratului de argint/; *L'Oeuf d'Épinoche*/Oul de ghidrin/.
— Festivalul filmului de la Veneția acordă Premiul pentru cea mai bună selecție Uniunii Sovietice, prezentă în concurs cu trei filme de ficțiune: *O noapte la Petersburg*, de Grigori Roșal, *Furtuna*, de Vladimir Petrov, *Toată lumea rîde, cîntă și dansează*, de Grigori Aleksandrov, precum și cu două filme documentare.
— Documentarul de scurtmetraj *Le Mont Saint Michel, merveille d'Occident*/Muntele St. Michel, minune a Occidentului/ dovedește grija deosebită a regizorului francez Maurice Cloche pentru plastica imaginii. Premiu — Veneția 1935.
— Îmbinare de documentar și ficțiune, filmul olandez *Dood Water*/Apa moarte/ (r. Gerard Rutten) redă lupta oamenilor pentru a salva pămîntul amenințat permanent de ape. Importante virtuți plastice, sugerînd tradiția marii picturi flamande.
— În cadrul Secției cinematografice a „Asociației scriitorilor de stînga“ din Shanghai (înființată în 1930), regizorul Tsai Tzu Sheng realizează *Yu-Kuang Chu*/Cîntecul pescarului/. Inspirat din viața de mizerie a pescarilor săraci, filmul constituie un puternic apel la solidaritate umană.
— Cel mai important regizor polonez al anilor '30, Jósef Lejtes, realizează filmul *Młody las*/Pădure tînără/, despre revolta unor liceeni de la începutul secolului împotriva rigidității sistemului educațional. „Cu un gust sigur și cu o mare abilitate organizatoare, Lejtes demonstrează un stil plin de patos și de realism, influențat de școala sovietică a epocii de aur“. (J. Toeplitz). Alte succese ale sale: *Ziua marii aventuri* — 1935, *Barbara Radziwillowna* — 1936.
— Abel Gance pregătește o versiune sonoră stereofonică a filmului său *Napoléon*, din 1927, adăugînd cîteva scene dialogate și un prolog plasat în 1815, ceea ce face ca filmul însuși să devină un imens flash-back.

1935

ian. 2 — Proprietarii revistei „Time“, în colaborare cu realizatorul Louis de Rochemont, inițiază o serie de actualități intitulate *The March of Time*/Mersul timpului/, remarcabile pentru profunzimea cu care analizează evenimentele internaționale. Comentator: Westbrook van Voorbis. Seria va continua pînă spre sfîrșitul anilor '40.
ian. 8 — Paris: pr. *Pension Mimosas*/Pensiunea Mimosa/ (r. Jacques Feyder). „Dragostea protectoare și tulbure a unei mame adoptive pentru fiul ei oferă actriței Françoise Rosay posibilitatea de a-și pune în valoare toate nuanțele marelui său talent“ (V. Barley). Tandemul Feyder-Rosay realizează în perioada 1922-1946 cîteva filme importante în filmografiile amîndurora: *Crainquebille* — 1922; *Gribiche* — 1925; *Jocul cu moartea* — 1934; *Chermesa eroică* — 1935.
ian. 27. — Pr. *Iunost Maksima*/Tinerețea lui Maxim/ (r. Grigori Kozînțev, Leonid Trauberg; m. Dmitri Șostakovici; a. Boris Cirkov, Stepan Kajukov), prima parte dintr-o trilogie. Apărut în plină dispută între regizorii-poeți și regizorii care postulau datoria cinematografului de a respecta rigorile epicului, „clanul prozatorilor primește întăriri neașteptate și în același timp un cal troian. Prima parte a trilogiei înseamnă pentru realizatori mai puțin o metamorfoză totală, cît un spectaculos salt înainte, care ar fi trebuit să-i ducă în inima realismului. Dar, chiar dacă în timpul povestirii tonul rămîne simplu, vag prozaic, poezia interioară își păstrează întreaga sa forță“ (Luda și A. Schnitzer). Celelalte două părți: *Întoarcerea lui Maxim* — 1937, *Cartierul Vîborg* — 1938.
febr. 7 — București: pr. *Bing-Bang*, „humorescă muzicală, singura realizare exclusiv autohtonă din acea epocă, scrisă regizată și interpretată de Stroe și Vasilache“ (I. Cantacuzino). Filmul folosește aparatura sonoră construită de inginerul român Argani și reunește cîțiva populari actori de comedie ai vremii: Nora Piacentini, Nicolae Gărdescu, Grigore Vasiliu-Birlic, Titi Botez etc.
mart. 15 — Pr. filmului sovietic mut *Sciastie*/Fericirea/, de Aleksandr Medvedkin. Povestea unui țăran sărac, care, îmboldit de nevastă, pornește în căutarea fericirii, speră să o găsească într-o subită și neașteptată îmbogățire, dar eșuează. „Din punct de vedere vizual, filmul e o fantezie care apelează la orice mijloc pentru a-și comunica ideile. Medvedkin folosește deopotrivă exagerarea, farsa, vodevilul, burlescul, suprarealismul și chiar expresionismul și glumele îndrăznețe. Este cel mai original film din istoria cinematografului sovietic“ (J. Leyda).
mart. — Pr. *The Lost Patrol*/Patrula pierdută/ (r. John Ford; sc. Dudley Nichols; m. Max. Steiner; a. Victor McLaglen, Boris Karloff, Wallace Ford). Ecranizare a unei teme tipic fordiene: un grup de oameni, prizonieri ai unui spațiu limitat, este decimat de un dușman nevăzut.
mart. — La societatea americană „Fox Film Corp.“ au loc importante schimbări: industriașii I. M. Schenck și Darryl F. Zanuck cumpără parțial societatea, care își schimbă titulatura în „20-th Century Fox“, cum a rămas pînă în zilele noastre.
apr. 26 — Moscova: pr. *Liotciki*/Aviatorii/ (r. Iuli Raizman; a. Boris Șciukin, Evghenia Melnikova). Acțiunea se petrece într-o școală sovietică de aviație, urmărind formarea conștiinței tinerilor aviatori. Moment important în cariera lui Raizman, care se impune prin modul în care știe să folosească planul doi, să construiască intriga pe evoluția caracterelor și să lucreze cu actorii. În rolul principal debutează în film marele actor de teatru Boris Șciukin.
mai 1 — Goebbels decernează „Premiul național al filmului“ documentarului *Triumph des Willens*/Triumful voinței/, de Leni Riefenstahl, film de propagandă realizat cu prilejul celui de al VI-lea Congres al Partidului nazist de la Nürenberg (6-10 sept. 1934). Redînd atît ceremoniile oficiale, cît și pregătirile Congresului, acest film monumental, realizat cu risipă de mijloace (30 de aparate, 16 operatori, 14 asistenți tehnici, 130 000 m de peliculă), constituie o apologie a fascismului german.

mai 3 — Cel de al 7-lea și ultimul film al cuplului Joseph von Sternberg—Marlene Dietrich, *The Devil Is a Woman*/Capriciu spaniol/, este povestea unei frumoase spaniole (Concha), de la începutul secolului, care distruge inimile și viețile bărbaților. „Cîntecul de lebădă al acestui tandem este ecranizarea onirică și funebră a romanului „Femeia și paiața", de Pierre Louys. Vampa, un fel de super-Carmen hidoasă, în ciuda frumuseții sale metalice și crude, evocă pe devoratoarele cinematografului mut italian, precum și delirurile lui D'Annunzio" (H. Agel). „Concha este unul dintre cele mai fascinante personaje feminine ale lui Sternberg. În orice caz, cel în care el a analizat cel mai bine implicațiile mitului lui Pygmalion și al Galateei: Pygmalion nu o iubește pe Galateea și aceasta are cu creatorul ei doar raporturile contradictorii dintre un tată și copilul lui; ceea ce Pygmalion face cu Galateea este semnul disperării absolute, pentru că el încearcă să substituie realității o aparență, o idee pe care și-o face despre esență" (M. Cems). „Cu zarurile măsluite în așa fel ca să nu pot cîștiga, am plătit un tribut final femeii pe care am găsit-o într-o margine de scenă, la Berlin" (J. von Sternberg). Mare insucces de public și de critică, în epocă. Reconsiderat ulterior drept unul dintre cele mai frumoase filme din istoria cinematografului. Filmele cuplului: *Îngerul albastru* — 1930; *Maroc* — 1930; *Dezonorata* — 1931; *Shanghai Expres* — 1932; *Venera blondă* — 1932; *Uraganul* — 1934.

mai 5 — Serghei Eisenstein începe turnarea filmului *Bejin lug*/Lunca Bejinului/. Pornind de la cazul real al pionierului Pavlik Morozov, ucis de tatăl său pentru că îi demascase pe chiaburii din propria-i familie, regizorul intenționa să creeze o amplă metaforă a luptei de clasă cu puternice valențe emoționale. „Regizorul va turna filmul nu după un scenariu literar, ci făcînd abstracție de el, pasionîndu-se și de această dată, ca în *Vechiul și noul*, pentru ciocnirile dintre exotismul vremurilor de odinioară și prezentul nou, înțeles schematic, simplist, experimentînd în domeniul compoziției cadrelor, al ritmului, al îmbinării imaginii cu sunetul" (R. Iurenev). După numeroase refaceri, filmul este supus unor aspre critici și rămîne neterminat. Materialul păstrat se remarcă prin „frumusețea imaginilor", prin fiorul lor dramatic, puse în evidență și de montajul realizat în 1971 de Serghei Iutkievici.

mai 9 — New York: pr. *The Informer*/Denunțătorul/ (r. John Ford; sc. Dudley Nichols, după romanul lui Liam O'Flaherty; i. Joseph August; a. Victor McLaglen, Heather Angel). Declarat de criticii newyorkezi „cel mai bun film al anului" și deținător a 4 premii „Oscar", filmul relatează cazul unui irlandez care, în timpul rebeliunii din 1922, își trădează tovarășii pentru bani. „Ritmul lent al interpretării și al montajului aprofundează sentimentul tragic, iar tensiunea și suspansul sînt construite mai degrabă în planul mental decît în cel fizic" (L. Jacobs). Estetica imaginii este influențată de expresionism și de *Kammerspiel*.

mai — New York: se înființează „Museum of Modern Art Film Library" (Cinemateca Muzeului de artă modernă).

iun. — Pr. *39 Steps*/39 de trepte/ (r. Alfred Hitchcock; a. Robert Donat, Madeleine Carroll). Un tînăr londonez este implicat întîmplător într-o crimă de ale cărei consecințe nu poate scăpa decît descoperindu-i pe asasini, ceea ce îl poartă pînă în Scoția. „O melodramă de spionaj suavă, dar amuzantă, regizată cu atîta dibăcie încît suspansul se îmbină perfect cu inteligența și umorul" (Pauline Kael). Unul dintre cele mai bune filme ale regizorului din perioada engleză. *Remake* în 1978 (r. Don Sharp).

iul. 3 — Din ordinul Ministerului Propagandei German se hotărăște ca orice film anterior datei de 30.01.1933 (data venirii lui Hitler la putere) trebuie să treacă prin Comisia de Cenzură, pînă la sfîrșitul anului.

iul. — Moare regizorul și actorul francez Léonce Perret (n. 1880), creatorul personajului Léonce, din seria comediilor de scurtmetraj realizate în perioada 1910-1916. Din 1917 se consacră în exclusivitate regiei atît în S.U.A., cît și în Franța.

oct. — București: apare volumul „Uzina de basme", de Ion Cantacuzino, încercare de a oferi publicului larg elemente de estetică a fimului, trecînd în revistă genurile cinematografice, cuprinzînd și date despre diferite cinematografii naționale, precum și portrete de cineaști.

nov. 11 — Kiev: pr. *Aerograd*, de Aleksandr Dovjenko. Film considerat mai puțin important în contextul creației regizorului sovietic. Dar înfruntarea dintre grănicerii din taigaua siberiană și spionii japonezi, care vor să saboteze construirea unui aeroport, prilejuiește „o îmbinare armonioasă între natură și acțiunea dramatică, ceea ce creează o atmosferă poetică" (I. L. Dolinski).

dec. 1 — Paris: pr. *La Kermesse héroïque*/Chermesa eroică/ (r. Jacques Feyder; sc. Charles Spaak; i. Harry Stradling; d. Lazare Meerson,; a. Françoise Rosay, Jean Murat, Louis Jouvet), film foarte apreciat în epocă (Marele Premiu al cinematografului francez, 1935; premiu la Veneția, 1934; premiul criticilor newyorkezi) și al criticii de cinema din toate timpurile: „cel mai bun film francez de epocă" (G. Sadoul), „capodopera lui Feyder" (H. Agel), „unul dintre rarele exemple de filme perfecte, capodoperă a comediei, îmbinare inspirată de Breughel și Boccaccio" (Pauline Kael). Acest episod vesel al rezistenței francezilor împotriva ocupanților spanioli din secolul al XVII-lea impresionează „prin splendoarea compoziției picturale, prin caracterul baroc al decorurilor, prin luxul costumelor și prin arta dispunerii elementelor în cadru, a liniilor, a maselor, a albului și cenușiului, a luminii și umbrelor" (V. Barley). Filmul este, de fapt, un pretext pentru „a populariza și răspîndi extraordinara artă a marilor pictori flamanzi" (J. Feyder).

— În Franța apare cartea „Histoire du cinéma" (Istoria cinematografului), de Maurice Bardèche și Robert Brasillach.

— Marele Premiu al cinematografului francez, la prima sa ediție, revine filmului *Maria Chapdelaine* (r. Julien Duvivier; a. Madeleine Renaud, Jean Gabin). Ecranizarea romanului lui Louis Hémon impresionează publicul și critica prin morala sa exemplară și prin simplitatea cu care regizorul tratează subiectul plasat în întinderile de zăpadă ale Canadei. Filmul relansează, după o perioadă de regres, cariera lui Duvivier.

— Regizorul american Henry Hathaway realizează unul dintre cele mai frumoase și mai stranii filme de dragoste — *Peter Ibbetson* (a. Gary Cooper, Ann Harding), ecranizare după Georges du Maurier. Doi tineri care se iubesc și pe care viața îi va despărți pentru totdeauna se întîlnesc în vis, continuîndu-și iubirea. „Acest film se înscrie într-o tradiție literară provenită din poezia mediteraneană, pe tema dragostei atotputernice, victorioasă chiar asupra morții, și pe tema fidelității, în ciuda obstacolelor" (E. Fuzellier).

— Actorul-copil Freddie Bartholomew își cucerește statutul de vedetă cu rolul titular din *David Copperfield* (r. George Cukor), statut pe care îl va păstra pînă la începutul anilor '40. Prototip al băiețelului englez, binecrescut, el interpretează roluri în care întrunește toate calitățile: curajos,

nobil, cinstit. **Flm**: *Micul lord* (1936); *Căpitanii curajoşii* (1937); *Răpit* (1938).

— În S.U.A. se înfiinţează „Screen Writers Guild" (Asociaţia scenariştilor de film). Preşedinte: criticul şi dramaturgul John Howard Lawson.

— Actorul american Robert Taylor obţine primul său succes de prestigiu cu filmul *Magnificent Obsession* /Obsesia magnifică/ (r. John M. Stahl). Rolul unui tînăr de bani gata, care devine un excelent chirurg şi o operează pe femeia, de a cărei infirmitate era răspunzător, îi asigură promovarea printre cele zece vedete cu cele mai mari încasări. Asemenea melodrame impun tipul tînărului modern, elegant, sportiv, seducător, făcînd din actorul supranumit „bărbatul cu profilul perfect" unul dintre marii amorezi ai ecranului american. **Flm**: *Dama cu camelii* (1937); *Podul Waterloo* (1940), *Bataan* (1943).

— La Hollywood, regizorul Rouben Mamoulian realizează primul lungmetraj de ficţiune, tehnicolor, *Becky Sharp*, ecranizare după romanul lui Thackeray „Bîlciul deşertăciunilor". „În acea perioadă de început, acest sistem (inventat în 1915) producea culori foarte vii şi acide. Dîndu-şi seama de acest lucru, regizorul a încercat să le stăpînească. A rămas celebră secvenţa din ajunul balului de la Waterloo care începe cu tot spectrul şi sfîrşeşte numai în nuanţe de roşu, pe fundalul cenuşiu al zidurilor şi pe întunecimea nopţii" (B. Wright).

— Celebrul om de teatru austriac Max Reinhardt realizează în S.U.A. (în colaborare cu William Dieterle) *A Midsummer Night's Dream* /Visul unei nopţi de vară), ecranizare după Shakespeare. Puternic influenţat de estetica teatrală a lui Reinhardt, filmul foloseşte o montare grandioasă, cu decoruri stilizate şi nenumărate zîne şi spiriduşi, plutind în supraimpresiune. „Este greu de stabilit care a fost contribuţia lui Dieterle la acest film. Deşi bogăţia «europeană» a imaginii» şi atmosferei filmului se datorează lui Reinhardt, tonul general al filmului e întunecat, în stilul lui Dieterle. [...] Ca în majoritatea filmelor anilor '30, şi aici forma obliterează conţinutul" (J. Baxter). Remarcabile interpretările lui James Cagney, în rolul lui Bottom, şi Mickey Rooney, în cel al lui Puck.

— În Anglia, marele magnat al filmului Johan Arthur Rank fondează „General Film Distributors", societate, care, pînă în 1941, va controla 619 săli de cinema.

— Apare la Roma prima carte a teoreticianului şi regizorului italian Luigi Chiarini, „Cinematografo" (Cinematograful). Autorul abordează problemele teoretice generale ale subiectului, diferenţele existente între tehnică şi pseudotehnică, între teatru şi cinema.

— Se fondează „Irish Film Society", care încurajează producţia naţională irlandeză şi patronează şi o şcoală de film. Preşedinte: Liam O'Laoghaire.

— La Roma ia fiinţă „Centro Sperimentale di Cinematografia" (Centrul Experimental al Cinematografiei), cea mai veche şcoală de cinema din vestul Europei. Primul director: Luigi Chiarini.

1 9 3 6

ian. 9 — Moare, la Beverly Hills, actorul american John Gilbert (n. 10 iul. 1885), celebru june prim în deceniului al treilea, care, alături de Greta Garbo, a impus un cuplu de mare popularitate. Apariţia sonorului îl elimină din circuitul vedetelor datorită unor grave defecte de dicţiune, precum şi a stilului său de joc patetic-romantic. **Flm**: *Parada cea mare* (1925); *Carnea diabolică* (1926); *Anna Karenina* (1927); *Delir* (1928).

ian. 17 — Praga: pr. *Janošik* (r. Martin Frič; sc. M. Frič, după piesa lui Jiři Mahen; a. Palo Bielik, Zlata Hajduková). Evocînd unul din episoadele răscoalelor ţărăneşti din Slovacia secolului al XVIII-lea, filmul respiră un autentic suflu revoluţionar, demonstrînd în acelaşi timp şi tragismul revoltei individuale atunci cînd nu are baze ideologice solide şi ramificaţii puternice în mase.

ian. — Londra: pr. *The Ghost Goes West* /Fantome de vînzare/, realizat de René Clair în Anglia (a. Robert Donat, Jean Parker). Satiră a bogătaşilor americani, dornici să se mîndrească cu opere de artă europeană. Un milionar cumpără un castel scoţian bîntuit de stafii, pe care apoi îl transportă peste ocean. Clair „a ştiut să transforme ironia franceză, pe care o mînuieşte cu atîta abilitate, în umor tipic anglo-saxon" (R. Régent).

febr. 5 — New York: pr. *Modern Times* /Timpuri noi/ (r., sc., m. — Charles Chaplin; a. Ch. Chaplin, Paulette Goddard). Tribulaţiile şomerului Charlie pune în discuţie punctele nevralgice ale societăţi americane de la începutul anilor '30: caracterul inuman al automatizării excesive, şomajul, criza economică. „Cel mai extraordinar document despre alienarea omului pe care l-a compus vreodată un artist" (M. Martin). Ţine de estetica filmului mut nu numai prin absenţa dialogului, ci şi prin structură. „Este un lungmetraj compus din mai multe scurtmetraje, care s-ar putea intitula: Fabrica, Închisoarea, Chelnerul cîntăreţ" (O. Ferguson). Secvenţe celebre: banda rulantă, maşina de hrănit, dansul pe patine cu rotile în magazinul universal, maşina care mănîncă oameni. „Puterea expresivă a gagului provine adesea din dublarea lui: dansul faunesc al eroului, devenit nebun, îşi găseşte corespondent în baletul pe patine cu rotile; victimă a maşinii de hrănit, Charlot va deveni, la rîndul său, hrana pentru imensul agregat pe care încearcă să-l stăpînească" (E. Fuzellier). „Întreaga disperare filozofică care denunţă absurditatea lumii, întreaga angoasă a lui Kafka izbucnesc din acest film pe cît de burlesc, pe atît de feroce" (G. Altman).

febr. 5 — Bucureşti: pr. documentarului *Satul Şanţ* (r. Henri H. Stahl), cel de al treilea film din seria de monografii sociologice realizate sub îndrumarea savantului român, prof. Dimitrie D. Gusti. (*Drăguş* — 1929, *Cornova* — 1932).

febr. 17 — Firma franceză „Pathé-Nathan" dă faliment în urma unor operaţiuni financiare oneroase, imputate lui Bernard Nathan. Datorită acestei situaţii, firma „Pathé", una dintre cele mai vechi şi prestigioase firme, dispare din activitatea cinematografică. Abia după război, ea va renaşte în noua societate „Pathé-Cinéma".

mart. 5 — David Wark Griffith primeşte un premiu „Oscar" special pentru „contribuţia sa ca regizor şi producător la evoluţia artei cinematografice". Considerat îndeobşte drept părintele celei de a 7-a arte, fiind „pentru cinema ceea ce a fost Eschil pentru teatru" (A. Sarris), „Griffith a stabilit un nou tip de regizor: regizorul-artist, regizorul-poet, regizorul-pedagog care îşi are propria sa şcoală de actori" (S. Iutkevici). El a descoperit sau a folosit în scopuri expresive o serie de procedee tehnice — prim-planul, travelingul, supraimpresiunea — conferindu-le semnificaţie estetică. El a revoluţionat tehnica dramaturgiei cinematografice, urmărind mai mult decît o simplă expunere a conţinutului, fragmentînd naraţiunea şi recompunînd-o cu ajutorul montajului. „Însemnătatea descoperirii lui Griffith constă în faptul că a înţeles importanţa montării fiecărei secvenţe

a filmului din cadre incomplete, a căror ordine şi selecţionare este dictată de cerinţe de ordin dramaturgic. [...] Griffith a arătat că aparatul poate deţine un rol activ în nararea povestirii. Divizînd un eveniment în fragmente şi înregistrînd fiecare fragment din unghiurile cele mai avantajoase, el a reuşit să schimbe de la cadru la cadru relieful naraţiunii, asigurîndu-şi astfel controlul asupra intensităţii dramatice a subiectului" (K. Reisz). „El a fost primul care a ştiut să aducă frumuseţea şi poezia în ceea ce era pe atunci un spectacol dezlînat şi banal; [...] a intuit, primul, potenţialul enorm al cinematografului şi a fost primul care a făcut din el un instrument de recreare, cel mai eficient şi mai popular din cîte au existat vreodată; [...] a înţeles, primul, imensa eficacitate a filmului ca instrument de propagandă. [...] Dacă Griffith nu ar fi fost cel mai mare regizor al tuturor timpurilor, ar fi devenit cu siguranţă un mare poet sau poate un mare condotier" (E. von Stroheim). **Flm**: *Naşterea unei naţiuni* (1915); *Intoleranţă* (1916); *Crinul strivit* (1919); *Drumul spre est* (1920).

mart. 13 — Producătorul american Carl Laemmle se retrage din afaceri şi cedează firma „Universal" unui grup financiar controlat de „Standard Capital", controlat la rîndul său de trustul „Rockeffeler". Numele noii firme este „Universal Pictures Company", aşa cum e cunoscut şi astăzi.

mart. 20 — Moscova: pr. *Mî, iz Kronstadt* /Noi, cei din Kronstadt/ (r. Efim Dzigan; a. Vasili Zaicikov, Grigori Busciujev). Ecranizare după piesa lui Vsevolod Vişnievski, filmul evidenţiează rolul partidului în organizarea marinarilor revoluţionari, imediat după Marea Revoluţie din Octombrie. Se remarcă efortul de reconstituire a atmosferei epocii, realizatorii folosind ca material de lucru documentele de arhivă.

apr. — Lecţiile ţinute de Eisenstein la VGIK despre „Teoria şi practica regiei de film" sînt publicate în revista „Iskusstvo Kino".

mai 25 — Moscova: pr. *Ţirk* /Circul/, comedie muzicală în care regizorul Grigori Aleksandrov continuă experienţa din *Toată lumea rîde, cîntă şi dansează*, menţinîndu-şi principalii colaboratori (m. Isaak Dunaevski; a. Liubov Orlova). Povestea actriţei americane, care a născut un copil negru, este agrementată cu autentice numere de circ.

mai — Se înfiinţează „La Cinémathèque Française" (Cinemateca Franceză). Director, André Paul Harlé; secretar general, Henri Langlois; secretar adjunct, Georges Franju; arhivist, Jean Mitry.

iun. — Producătorul american David O. Selznick constituie societatea „Selznick International Pictures", căreia i se vor datora numeroase filme de succes, printre care şi *Pe aripile vîntului*.

aug. 8 — Berlin: pr. *Das Schloss in Flandern* /Castelul din Flandra/ (r. Géza von Bolvary; a. Martha Eggerth, Paul Hartmann). Îmbinare de *love-story*, film pseudofantastic, comedie şi film muzical, acesta este o peliculă neobişnuită în peisajul cinematografic german al vremii, caracterizat prin filme cu text, sau măcar subtext, propagandistic.

sept. 13 — Paris: pr. *Jenny* (a. Françoise Rosay, Albert Préjean, Charles Vanel, Jean-Louis Barrault). Această melodramă banală, bazată pe conflictul dintre o mamă şi fiica ei, transfigurată însă de realism şi poezie, marchează începutul colaborării dintre Marcel Carné (regie) şi Jacques Prévert (scenariu), cuplu de creatori reprezentativi pentru realismul poetic francez. Filmele lor exprimă „motive din marile mituri prin care arta şi poezia şi-au găsit drumul. [...] Simţul implacabil al Fatalităţii şi cel al Singurătăţii, încăpăţînarea Destinului de a despărţi oamenii, [...] triumful dragostei asupra morţii [...] alcătuiesc dominantele acestei opere

şi-i conferă o calitate poetică demnă de valoarea sa plastică" (P. Leprohon). Alte filme ale cuplului: *Ciudata dramă* — 1937; *Suflete în ceaţă* — 1938; *Noaptea amintirilor* — 1939; *Trubadurii diavolului* — 1943; *Copiii paradisului* — 1944.

sept. 14 — Moare, la Hollywood, producătorul american Irving Thalberg (n. 30 mai 1899), „băiatul minune al studioului M.G.M. de la începutul anilor '30" (L. Halliwell). El este tipul producătorului care nu urmăreşte doar cîştigul imediat, ci şi realizarea unor filme de prestigiu (de exemplu, *Revolta de pe Bounty* sau *Romeo şi Julieta*). Sub directoratul său artistic, firma „Metro Goldwyn Mayer" devine cea mai prestigioasă fabrică de filme din Hollywood-ul anilor '30. El constituie modelul eroului din romanul „Ultimul magnat", de Scott Fitzgerald, ecranizat de Elia Kazan în 1976.

sept. — Se deschid studiourile engleze „Pinewood", create de milionarul Charles Boot, ca replică britanică a Hollywood-ului, fiind controlate de trustul Rank. Rol important în evoluţia cinematografului englez.

dec. 7 — Pr. primelor 3 documentare din producţia Serviciului Cinematografic al Oficiului Naţional de Turism, realizate în colaborare cu „Tobis Melo Film" (Berlin): *Bucureşti*, *Colţuri din România*, *Generaţia de mîine*. Prilej de afirmare a regizorului Paul Călinescu. Acest Serviciu este nucleul viitoarei Direcţii cinematografice, constituită în august 1938, singura instituţie de stat din România care se ocupă cu producţia, propaganda, difuzarea, controlul şi cenzura cinematografului. Component al acesteia, Oficiul Naţional Cinematografic (O.N.C) se va ocupa „cu tot ce priveşte cinematografia românească". Oficiul produce pînă în 1940 cîteva filme documentare şi un jurnal de actualităţi (23 de numere în 1939).

— Londra: este prezentat în premieră documentarul *Night Mail* /Poşta de noapte/ (r., sc. Harry Watt, Basil Wright, „simplu reportaj despre munca lucrătorilor de poştă şi a trenului poştal Londra-Glasgow. Acest film, care îmbină în contrapunct un poem de W. Auden şi o partitură de Benjamin Britten — imagini, cuvinte şi sunete fiind legate de acelaşi ritm cadenţat al trenului în mers — este una dintre capodoperele scurtmetrajului universal" (J. Mitry).

— Animatorul francez Paul Grimault fondează firma „Les Gémaux", realizînd pentru început filme de reclamă.

— Izbucneşte Războiul civil din Spania. Pe fronturile sale vor filma pînă în 1939 numeroşi documentarişti: Joris Ivens (*Pămînt spaniol* — 1937), Esfir Şub (*Spania* — 1939), Roman Karmen (*Referitor la evenimentele din Spania* — 1937), Paul Strand şi Leo Hurwitz (*Inima Spaniei* — 1937).

— Dansatoarea americană Eleanor Powell se impune cu filmul *Born to Dance* /Născută pentru dans/ (r. Roy del Ruth). Supranumită „regina stepului", ea va avea o scurtă carieră, deoarece după 1944 se retrage din viaţa cinematografică, unde s-a remarcat prin vitalitatea şi exuberanţa dansului său. **Flm**: *Broadway Melody 1936* (1935); *Melodiile Broadwayului* (1940); *Am făcut-o* (1943).

— Filmul *The Trail of the Lonesome Pine* /Poteca pinului singuratic/ (r. Henry Hathaway) constituie prima afirmare a talentului actorului Henry Fonda, care, prin sinceritatea şi naturaleţea sa, va deveni întruchiparea eroului tipic american. Interpret de westernuri (*Jesse James* — 1939, *Draga mea Clementina* — 1946, *Steaua de tinichea* — 1957), filme de inspiraţie socială şi politică (*Fructele mîniei* — 1940, *Un candidat la preşedinţie* — 1964) ori evocări istorice (*Tînărul Lincoln* — 1939, *Război*

şi pace — 1956), el rămîne „un paradox de mai bine de patruzeci de ani: steaua care nu vrea să strălucească" (L. Halliwell). **Flm:** *Jezebel* (1938); *Incident la Ox-Bow* (1943); *12 oameni furioşi* (1957); *A fost odată în Vest* (1969); *Pe lacul auriu* (1981).
— Regizorul japonez Kenji Mizoguchi realizează pentru compania independentă „Daichi Eigo" (al cărei creator este, împreună cu Masaichi Nagata şi actriţa Isuzu Yamada) filmele *Naniwa hika*/Elegia din Naniwa/ şi *Gion no Shimai* /Surorile din Gion/, două dintre peliculele de referinţă ale creaţiei sale şi ale cinematografului japonez al epocii (locul I şi II în clasamentul celor mai bune filme ale anului). Propunîndu-şi să descrie viaţa unui mare oraş japonez, el îşi ia subiectele din viaţa oamenilor de pe stradă, ceea ce face ca „aceste filme să depăşească simpla descriere a moravurilor pentru a ajunge la adevăratul realism, foarte rar pe atunci în cinematograful japonez" (A. Iwazaki). Totodată, ele fac portretul unei anume femei, să-i spunem depravată, care, deşi e produsul societăţii în care trăieşte, este înfierată de aceasta. Interpretă principală: Isuzu Yamada. Scenarist: Ioshida Yoda, la începutul colaborării sale cu Mizoguchi, colaborare care va dura constant pînă la sfîrşitul carierei acestuia.
— Societatea cinematografică americană „Columbia Pictures" deschide în Canada filiala „Central Films", făcînd să renască producţia de filme a acestei ţări, după patru ani de completă inactivitate. Filiala va fiinţa pînă în 1940 şi va produce aproximativ o duzină de filme, mai ales comedii, filme de dragoste şi de suspans (*De la nouă la nouă* — 1936, *Răzbunare* — 1937, *Moartea merge spre Nord* — 1937, *Inspectorul special* — 1940), interpretate în general de actori americani mai obscuri sau în curs de afirmare: Rita Hayworth, Rin Tin Tin Jr., Charley Qirigley, Edgar Edwards.

1937

ian. — Moare, la Hollywood, regizorul polonez Richard Boleslawski (n. 14 febr. 1889). Lucrează în Polonia, Germania, Franţa şi S.U.A., iniţial ca operator şi actor. Realizează filme cu distribuţii răsunătoare (Garbo, Gable, March, Laughton etc.) ceea ce, alături de un anume profesionalism, îi asigură şi un constant succes de public. **Flm:** *Vălul pictat* (1934); *Mizerabilii* (1935).
ian. — Praga: pr. *Bilá nemoc*/Ciuma albă/ (r. Hugo Haas; a. Bedřich Karen, Zdeněk Štěpánek). Ecranizare după Čapek. Descrie pericolul hitlerist şi denunţă în mod curajos dictatura. În 1939 regizorul este obligat să se refugieze în Franţa.
ian. — Apare primul număr din „Bianco e nero", revistă lunară de teorie şi critică cinematografică, editată de „Centro Sperimentale di Cinematografia" din Roma şi concepută de Luigi Chiarini şi Umberto Barbaro. Publică eseuri şi extrase din operele marilor teoreticieni de film: Eisenstein, Pudovkin, Balázs, Canudo, Arnheim, Rotha, Spottiswoode. Rămîne, pînă astăzi, una din cele mai serioase publicaţii de cinema din lume.
ian. 28 — Paris: pr. *Pépé le Moko* (r., sc. Julien Duvivier; a. Jean Gabin, Mireille Balin, Marcel Dalio). Un gangster parizian se ascunde de poliţie în Algeria, unde este descoperit şi ucis tocmai cînd voia să fugă împreună cu femeia de care s-a îndrăgostit. „Cel mai de seamă film francez cu gangsteri, pînă la *Cu sufletul la gură*, de J.L. Godard" (Pauline Kael). Puternic influenţat de modelele americane ale genului şi mai ales de *Scarface*, el introduce în Franţa mitul banditului care încearcă să se regenereze prin dragoste şi pe care tocmai dragostea îl duce la pieire. Moment important

în cariera lui Jean Gabin, acest tip de roluri devenind emblematic pentru perioada sa antebelică: *Suflete în ceaţă* — 1938; *Noaptea amintirilor* — 1939.
mart. 4 — Actorul american Paul Muni primeşte premiul „Oscar" pentru interpretarea rolului principal din *The Story of Louis Pasteur* /Povestea lui Louis Pasteur/ (r. William Dieterle). Beneficiind de o însemnată experienţă teatrală, el este preocupat de autenticitatea compoziţiei şi de sinceritatea trăirii. Astfel el poate trece cu uşurinţă de la roluri de gangsteri şi declasaţi (*Scarface* — 1932, *Sînt un evadat* — 1932) la întruchiparea unor personalităţi celebre (*Viaţa lui Émile Zola* — 1937, *Juarez* — 1939, *Golful Hudson* — 1941).
mart. 27 — Moscova: pr. *Deputat Baltiki* /Deputatul de Baltica/ (r. Aleksandr Zarhi, Iosif Heifiţ; a. Nikolai Cerkasov, M. Domaskova). Dramă psihologică. „Un nou gen de dramă în care eroul este poporul, cel care, în numele Revoluţiei, determină întreaga acţiune şi demersurile psihologice ale personajelor. Cerkasov, tînăr actor, de 32 de ani, interpretînd un bătrîn, realizează unul din rolurile cele mai frumoase din cariera sa" (Luda şi A. Schnitzer). Unul dintre cele mai importante filme ale cuplului de regizori, format în 1928. Alte filme: *Patria mea* — 1933; *Femeia deputat* — 1939; *În numele vieţii* — 1946.
mart. — Noul aparat de filmat „Cameraéclair 300", proiectat de Jacques Mathot şi construit de societatea „Éclair" este, lansat pe piaţă.
mart. — La Copenhaga, criticul şi istoricul danez de film Ole Brusendorf fondează „Film Archiv" (Arhiva de filme).
apr. 12 — Moare, la Roma, regizorul italian Filoteo Alberini (n. 1865), pionier al filmului mut, inventator al unui aparat de înregistrat, developat şi proiectat filme de desen animat (1895), precursor al procedeului stereoscopic pe 70 mm („Autostereoscopio" — 1911).
apr. 21 — Roma: se inaugurează studiourile „Cinecittà", supranumite după război şi „Hollywood-ul de pe Tibru". Proiectate de arhitectul Gino Peresutti, ele cuprindeau iniţial: 12 platouri înconjurate de 600 000 m^2 pentru exterioare, 16 săli de montaj, 6 săli de producţie, un studio cinefonic, o instalaţie pentru play-back şi o secţie pentru dublaj.
apr. — Paris: pr. *La grande illusion* /Iluzia cea mare/ (r. Jean Renoir; sc. J. Renoir, Charles Spaak; i. Christian Matras; a. Jean Gabin, Erich von Stroheim, Pierre Fresnay, Marcel Dalio, Dita Parlo). Film de război cu puternic mesaj pacifist. În timpul primei conflagraţii mondiale, într-un lagăr de prizonieri francezi, trei dintre ei încearcă să evadeze; unul este ucis, ceilalţi doi reuşesc. Secvenţe celebre: spectacolul dat de prizonieri, care se încheie cu *La Marseillaise*, discuţiile dintre comandantul german al lagărului şi căpitanul francez, ambii de origine aristocratică, despre viitorul clasei lor, omorîrea căpitanului francez, în timp ce cîntă din fluier pe meterezele fortăreţei, dragostea unuia dintre evadaţi şi o tînără ţărancă germană. Inspirîndu-se din realităţile trăite de el nu de prietenii săi, Renoir porneşte de la ideea că „războiul, cu speranţele sale nerealizate şi cu promisiunile sale nicicînd ţinute, este o iluzie" şi refuză să fie părtinitor, pentru că în film „francezii sînt buni şi germanii sînt buni, aşa că mi-a fost imposibil să ţin partea vreunuia dintre personaje". El discută problema fraternităţii şi a patriotismului nu în termeni naţionali, ci în termeni de clasă. „Expresia vizuală şi dramatică a acestor probleme l-a făcut pe Renoir să-şi construiască personajele ca tipuri — aristocratul, omul din popor, evreul, militarul de carieră, actorul — reprezentate prin costum, ţinută, tunsoare, limbaj etc. Iar mediul apare ca revelator de caractere" (E.

Fuzellier). Filmul cunoaște o adevărată odisee. Interzis în Franța de mai multe ori (în 1936 — anul realizării sale —, în 1939 și 1945) și în diverse alte țări, este prezentat în versiune integrală abia în 1958.

mai 8 — Moscova: pr. *Trinadțat* /Cei treisprezece/ (r. Mihail Romm; a. I. Novoselțev, Elena Kuzmina, Aleksandr Cistiakov). Bazîndu-se pe un fapt istoric real, petrecut în deșert, lupta cu contra-revoluționarii a unui mic grup de apărători ai puterii sovietice, pînă la nimicirea lui, regizorul realizează un important film psihologic prin analizarea comportamentului uman în această situație-limită.

iun. 7 — Moare, la Hollywood, actrița Jean Harlow (Harlean Carpenter, n. 3 mart. 1911). Superstar al anilor '30, ea este considerată ca un adevărat „sex-simbol" al cinematografului, comparabilă cu Marilyn Monroe și Brigitte Bardot atît prin publicitatea asupra vieții sale private, cît și prin „îmbinarea de sofisticare jucată și de inocență înnăscută" (L. Halliwell). **Flm**: *Îngerii infernului* (1930); *Patima blondă* (1931); *Praf roșu* (1932); *Saratoga* (1937).

iul. 7 — Japonezii atacă China, declanșînd un război care va sfîrși odată cu cea de a doua conflagrație mondială. Cineaști din toată lumea vor filma pe frontul de luptă antijaponez: olandezul Joris Ivens (*400 de milioane* — 1938); sovieticul Roman Karmen (*China în luptă* — 1939) și Vladimir Șnaiderov (*Marele zbor*).

aug. 4 — Roma: vizionarea oficială cu *Scipione L'Africano* /Scipio Africanul/ (r. Carmino Gallone; a. Annibale Ninchi, Camillo Pilotto, Memo Benassi, Fosco Giachetti), film monumental de propagandă fascistă, care, prin amploarea figurației și a decorurilor puse în slujba unei teme istorice, se înscrie pe linia deschisă de *Quo Vadis* — 1912. Numai pentru secvența bătăliei de la Zama au fost folosiți 2 000 de infanteriști, 2 000 de călăreți și 30 de elefanți. Rezultatul artistic este însă mai mult decît discutabil, „o peliculă cu o viziune obscură, supusă pretențiilor de oratorie mussoliniană" (R. Paolella).

aug. 13 — Paris: pr. *Un carnet de bal* /Carnet de bal/ (r., sc. Julien Duvivier; a. Marie Bell, Françoise Rosay, Harry Baur, Pierre Blanchar, Raimu, Louis Jouvet, Fernandel). O tînără văduvă își caută și își regăsește partenerii primului său bal. Filmul „poate fi considerat ca o antologie a artei lui Duvivier și, mai mult, ca un exemplu tipic pentru un anume moment al cinematografului francez, acela dinaintea războiului, cînd domneau dialoghistul și vedeta. Măiestria lui Duvivier este evidențiată mai ales în episoadele sumbre: amărăciunea cinică a lui Jouvet, patronul unui local îndoielnic, sau episodul cu Blanchar, medic ginecolog într-o încăpere sordidă. Prin cadrajele oblice, prin dialogul concis, regizorul depășește anecdota, făcînd din această suită de imagini o impresionantă bucată de cinema" (P. Leprohon).

aug. — Pr. *Dead End* /Periferie/ (r. William Wyler; sc. Lillian Hellman, după piesa lui Sidney Kingsley; i. Gregg Toland; a. Silvia Sidney, Humphrey Bogart, Joel McCrea, Dead Ends Kids). Doi gangsteri newyorkezi se întorc în cartierul copilăriei lor, unde formează din copii fără căpătîi o bandă de tineri delincvenți. Melodramă socială despre inegalitățile sociale în America, unde coexistă bogăția și mizeria, puritatea și depravarea. Realizat pe platou, filmul constituie un eveniment al cinematografului interbelic: deschide seria de pelicule sociale pe tema delincvenței juvenile; marchează începutul celei mai fertile și mai inspirate perioade din creația regizorului; este una din primele colaborări dintre Wyler și Toland, cuplu

de creatori care îmbină perfect ingeniozitatea tehnică cu meticulozitatea realizării; oferă actorilor H. Bogart și S. Sidney tipul de roluri care le va marca evoluția viitoare.

nov. 10 — Moare actorul sovietic Nikolai Petrovici Batalov (n. 6 dec. 1899), celebru actor de teatru, care joacă în film cîteva roluri remarcabile prin sensibilitatea interpretării și minuțiozitatea compoziției. **Flm**: *Aelita* (1924); *Mama* (1926); *Patul și divanul* (1927); *Drumul vieții* (1931).

nov. 11 — Moare, la Praga, actorul și regizorul cehoslovac Joseph Rovenský (n. 17 apr. 1894), personalitate de seamă a cinematografului cehoslovac dintre cele două războaie. **Flm**: *Iubire tînără* (1933); *Marysa* (1935).

dec. 25 — Moscova: pr. *Beleet parus odinokii* /O pînză în depărtare/ (r. Vladimir Legoșin; sc. Valentin Kataev; a. Igor But, Boris Runghe), unul dintre cele mai izbutite filme sovietice dedicate tineretului. Relatînd un episod marginal al răscoalei de pe Potemkin, filmul denotă un lirism de bună calitate și o deosebită finețe în descrierea psihologiei personajelor.

dec. — Pr. *Snow White and the Seven Dwarfs* /Albă ca Zăpada și cei șapte pitici/, primul lungmetraj de animație al lui Walt Disney. Urmărind întîmplările din basmul fraților Grimm, Disney conferă un rol foarte important umorului și muzicii, făcînd din pitici niște personalități puternice și bine diferențiate ca înfățișare și temperament. „Decorurile, pictate în stil realist, dau impresia de profunzime. [. . .] Un permanent antropomorfism caracterizează mișcările și expresiile personajelor-animale, deși acestea păstrează și caracteristicile speciei, studiate de realizatori prin analiza mișcării animalelor" (E. Fuzellier). Filmul, a cărui realizare a durat 4 ani, este considerat printre capodoperele cinematografului american, bucurîndu-se și de un extraordinar succes de casă.

— Regizorul ceh Otakar Vávra debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Filosofská historie* /Poveste filozofică/, ecranizare după Alois Jirašek. În același an realizează și *Panenství* /Virginitate/, după cartea Mariei Majerová, film prezentat la Veneția și apreciat pentru construcția personajelor și a atmosferei. Înclinația către adaptări cinematografice a operelor literare rămîne una din caracteristicile operei lui Vávra.

— Documentarul *The River* /Rîul/, realizat de criticul Pare Lorenz, despre bazinul fluviului Mississippi și despre efectele sale asupra văii Tennessee, „demonstrează posibilitățile filmului documentar ca factor de schimbare a mediului" (King Vidor).

— An important în cariera cîntăreței Zarah Leander, care devine (alături de Marika Rökk) steaua filmului muzical german. Cele trei filme realizate în 1937 în Austria și Germania — *Premiera*, *Baramata-închisoarea femeilor* și *La Habanera* — o desemnează pentru rolurile melodramatice de femei care luptă și biruie vicisitudinile sorții. Ea atinge maximum de popularitate în timpul războiului, cînd filmele ei sînt distribuite în toată Europa ocupată. **Flm**: *Magda* (1938); *Inima unei regine* (1940); *Iubirea cea mare* (1942).

— Regizorul Pierre Chenal realizează *L'Homme de nulle part* /Omul de nicăieri/, ecranizare după Pirandello. Unul dintre marile succese ale regizorului care, în perioada '33-'39, s-a bucurat de o solidă reputație în cinematograful francez. Alte filme: *Crimă și pedeapsă* — 1935; *Alibi* — 1937; *Poștașul sună întotdeauna de două ori* — 1939.

— Regizorul portughez Leitão de Barros realizează *Bocage*, evocare a vieții poetului satiric lusitan din secolul al XVIII-lea, Manuel Maria Barbossa du Bocage.

— Actorul american Cary Grant, al cărui debut datează din 1932, devine vedeta studiourilor R.K.O. și „Columbia", demonstrîndu-și talentul pentru comedii sofisticate, ca *The Awful Truth* /Adevărul îndrăcit/ (r. Leo McCarey). Înalt, frumos, inteligent, politicos, elegant, sigur pe sine, el va interpreta pe parcursul a peste 30 de ani același rol al seducătorului distins și fără vîrstă. **Flm**: *Leopardul Suzanei* (1938); *Fata sa Vineri* (1940); *Arsenic și dantelă veche* (1944); *Notorious* (1946); *La nord prin nord-vest* (1959); *Șarada* (1963).

— Fotograful, criticul de artă și cineastul american Leo Hurwitz creează „Frontier Films", prima companie independentă de film documentar, compusă din oameni de stînga, activînd în perspectiva roosveltiană a „New Deal"-ului: Ralph Steiner, Pare Lorenz, Paul Strand, Herbert Kline, Willard Van Dyke, Sidney Meyers. Filme importante: *H_2O* (r. R. Steiner, 1938); *Orașul* (r. W. Van Dyke, 1939), *Inima Spaniei* (r. P. Strand, L. Hurwitz, 1937).

— Regizorul indian Rajaram Vanakudra Shantaram realizează melodrama cu adresă socială *Duniya Na Mane* /Neașteptatul/ — povestea unei fete căsătorite împotriva voinței sale cu un bărbat bătrîn, și care, în final, se sinucide.

— Animatorii americani Tex Avery și Charles Jones creează la studioul „Warner" personajul Bugs Bunny, iepurașul, care își păstrează cumpătul și aplombul în orice situație. Prima sa apariție în *Porky's Hare Hunt* /Vînătoarea de iepuri a lui Porky/.

— *The Good Earth* /Ogorul/ (r. Sidney Franklin) se numără printre cele mai bune filme americane ale anului, fiind nominalizat pentru premiul „Oscar", distincție ce i se atribuie la categoriile de interpretare feminină (Luise Rainer) și imagine (Karl Freund). Ecranizare după romanul lui Pearl Buck, care zugrăvește viața unei familii de țărani chinezi și dependența lor față de pămînt. Filmările la fața locului, efortul scenografic (Cedric Gibbons), cît și machiajul actorilor demonstrează preocuparea pentru autenticitate a realizatorilor. Secvență celebră: invazia lăcustelor.

— Cu *A Family Affair* /O afacere de familie/ regizorul George B. Seitz inaugurează o serie de comedii modeste ca realizare, dar foarte populare, care exaltă virtuțiile unei familii americane dintr-un orășel de provincie: familia judecătorului Hardy. Seria numără 15 filme, realizate în perioada 1937-1947, și reprezintă un episod important în cariera actorului Mickey Rooney în rolul fiului judecătorului (Andy Hardy). În 1942 seria primește un premiu „Oscar" special pentru „redarea modului de viață american".

— Primul film sonor irlandez: *The Dawn* /Zorile/, realizat de un grup de amatori din Killarney, condus de Thomas G. Cooper

— Actrița Bette Davis obține Premiul de interpretare feminină la Festivalul de la Veneția pentru rolurile din *Marked Women* /Femei de noapte/ (r. Lloyd Bacon) și *Kid Galahad* /Teroare/ (r. Michael Curtiz). În imperiul hollywoodian al frumuseților perfecte și adesea aseptice, ea a consacrat un nou tip de eroină: urîta, plină de personalitate, care își impune voința într-o manieră aproape bărbătească. **Flm**: *Sclavia umană* (1934); *Periculos* (1935); *Femeia diabolică* (1938); *Taina ei* (1940); *Vulpile* (1941); *Totul despre Eva* (1950); *Ce s-a întîmplat cu Baby Jane?* (1968); *Moarte pe Nil* (1978).

1938

ian. 28 — Moare, la Orly, Georges Méliès (n. 8 dec. 1861), pionier al industriei cinematografului, „părinte al artei filmului, creatorul mizanscenei, primul cineast din lume care și-a spus, s-a știut și s-a vrut artist, [. . .] și-a cheltuit timpul pentru a ne oferi falsul drept adevăr și adevărul drept fals, [...] transportîndu-ne într-un univers al cărui creator minuțios a fost." (G. Sadoul). **Flm**: *O partidă de cărți* (1896); *Voiajul în lună* (1902); *Cele 400 de farse ale diavolului* (1906); *Două sute de mii de leghe sub mări* (1907); *Cucerirea Polului* (1912).

ian. — Moare actorul Gösta Eckman (n. 28 dec. 1890), unul dintre cei mai importanți interpreți ai scenei și ecranului suedez, începînd din 1908. Înzestrat cu o foarte largă gamă interpretativă, de la farsă și pînă la tragedie, el este, alături de Ivan Hedquist, preferatul publicului suedez. **Flm**: *Grădinarul* (1912); *Karl XII* (1924); *Faust* (1926); *Gustaf Wassa* (1928); *Intermezzo* (1936).

febr. 11 — În Bavaria se creează prin fuziunea unor organisme existente, societatea de producție și distribuție „Bavaria Filmkunst", care asigură controlul aparatului de propagandă nazist asupra producției cinematografice.

febr. 13 — Moscova: pr. *Velikii grajdanin* /Marele cetățean/ (r. Fridrih Ermler; m. Dmitri Șostakovici; a. Nikolai Bogoliubov, Ivan Bersenev). Film politic despre lupta unui important activist de partid (inspirat de personalitatea reală a lui Serghei Kirov) și a tovarășilor lui de idei împotriva dușmanilor industrializării socialiste a țării, în perioada 1925-1934, luptă soldată cu moartea eroului. În 1941 — premiul „Stalin".

mart. — S. M. Eisenstein începe elaborarea studiului „Montaj 1938", în care își expune teoriile despre montajul *a posteriori* („Numai la masa de montaj se precizează tema, se concretizează subiectul, se nasc personajele; e cu neputință să-ți imaginezi un regizor-artist care să rămînă doar un credincios traducător al scenariului cînd se află în fața realității speciale a platoului").

apr. 12 — Actrița suedeză Cristina Söderbaum se afirmă în Germania cu filmul *Jugend* /Tinerețe/, devenind peste noapte una dintre vedetele cinematografului nazist și principala interpretă a filmelor soțului său, regizorul Veit Harlan. **Flm**: *Evreul Süss* (1940); *Frederic cel Mare* (1941); *Orașul de aur* (1942).

apr. 20 — Berlin: pr. *Olympia*, de Leni Riefenstahl, documentar de lungmetraj despre Jocurile olimpice de la Berlin din 1936. Acest „imn închinat forței și frumuseții omului" este de fapt un film de propagandă ilustrînd preceptul hitlerist că „forța și abilitatea corporală trebuie să ne insufle credința în invincibilitatea poporului respectiv". Cei 800 000 metri de peliculă, filmați de cei 45 de operatori și tehnicieni cu aparate plasate în cele mai diverse locuri (în baloane captive, sub apă sau pe travelinguri imense) sînt montați timp de 18 luni.

apr. 24 — Comicul sovietic Igor Ilinski face o adevărată creație în rolul birocratului Bîvalov din comedia muzicală *Volga-Volga* (r. Grigori Aleksandrov). Înzestrat cu veridicitate, curaj și sarcasm, personajul amintește atît de Maiakovski, cît și de Gogol. După acest film, Ilinski (al cărui debut cinematografic datează din 1924) părăsește ecranul pînă în 1956.

mai 18 — Paris: pr. *Quai des brumes* /Suflete în ceață/ (r. Marcel Carné; sc. Jacques Prévert; i. Eugen Schüftan; a. Jean Gabin, Michèle Morgan, Michel Simon, Pierre Brasseur). „Un dezertor din armata colonială se

îndrăgostește de o fată orfană, dar este ucis înainte de a se îmbarca împreună cu ea pe un vapor. Capodoperă a realismului poetic francez, bazată pe „miturile dintre cele două războaie — evadarea, destinul, aspirația sufletelor pierdute către puritate. [...] Amară viziune asupra unei societăți condamnate, subiectul și personajele fiind construite pe antiteze elementare: puritate și crimă, fericire și disperare, fatalitate și speranță" (P. Leprohon). „Unitatea de spațiu, timp și acțiune aduce filmului un final clasic și sugerează influența *Kammerspiel*-ului" (G. Sadoul). „Filmul redă starea de spirit pesimistă a Franței, din ajunul dezastrului din 1940. De reținut imaginea Michèlei Morgan, în impermeabil negru, sprijinită de geamul murdar, secvența provocării de pe chei și, în general, rolul lui Pierre Brasseur, a cărui creație a dus la consacrarea mondială a actorului" (J. Mitry). Primul film al cuplului Gabin-Morgan.

mai — Moare, la Londra, scenograful francez de origine rusă Lazare Meerson (n. 1900). El a revoluționat scenografia filmului francez al anilor '20-'30, evitînd influențele la modă (expresionism, impresionism etc.) și introducînd stilul realismului poetic. Specialist în construirea de decoruri uriașe pe platou. Colaborator al regizorilor Clair, Feyder (în Franța), Alexander Korda (în Anglia). **Flm**: *Sub acoperișurile Parisului* (1930); *Milionul* (1931); *Jocul cu moartea* (1934); *Chermesa eroică* (1935); *Citadela* (1938).

iun. 18 — Pr. *Detstvo Gorkogo* /Copilăria lui Gorki/ (r. Mark Donskoi; a. Andrei Biarski, Varvara Masalitinova). Prima parte a trilogiei gorkiene, bazată atît pe volumele autobiografice, cît și pe nuvelistică. „Credincios spiritului lui Gorki, filmul este imaginea urii din dragoste". (L. și A. Schnitzer). Următoarele părți: *V liudah* /La stăpîn/ (1939) și *Moi universitetî* /Universitățile mele/ (1940) sînt mai puțin izbutite atît în plan compozițional, cît și în cel al jocului actorilor.

iun. 20 — În S.U.A. se deschide o acțiune juridică împotriva celor 8 mari companii cinematografice (M.G.M., Paramount, Warner-Bross, Twenty Century Fox, R.K.O., Columbia, Universal, United Artists) vinovate de violarea legii antitrust, prin faptul că, în dubla lor calitate de producători de filme și de proprietari de circuite de săli de cinema, practică distribuirea propriilor filme în propriile săli.

iun. 25 — Danzig: pr. *Heimat* /Magda/ (r. Carl Froelich; a. Zarah Leander). O tînără se întoarce în orășelul natal, unde își înfruntă cu curaj fostul iubit care o părăsise, lăsînd-o cu un copil. „Această melodramă, în care Zarah Leander face din cînd în cînd dovada talentelor sale vocale, intenționează să redea „revolta tinerei generații împotriva cenzurii și nedreptății, care, în numele unui amor propriu exacerbat, merg pînă la a distruge fericirea celor tineri, ce aspiră să trăiască fericiți și liberi" (M. Colins Reval). Froelich (Premiul pentru regie — Veneția) reușește un film de succes și care răspunde totodată imperativelor ideologice ale regimului, drept care primește Marele premiu național pentru cinema (1939).

iul. 2 — Moare regizorul și producătorul danez Lau Lauritzen (n. 13 mart. 1878), figură de seamă a cinematografiei daneze, realizatorul primelor filme cu Pat și Patachon.

iul. 11 — Moare, la Paris, regizorul german Robert Wiene (n. 1881). Film din 1914. Reprezentantul de seamă al expresionismului german, autorul operei-semnal a acestui curent: *Cabinetul doctorului Caligari*. **Flm**: *Genuine* (1920); *Mîinile lui Orlac* (1924); *Ultimatum* (1938).

nov. 1 — Moscova: pr. *Celovek s rujiom* /Omul cu arma/ (r. Serghei Iutkievici; sc. Nicolai Pogodin; a. Boris Tenin, Maksim Strauh, Zoia Fedorova). Evocare a evenimentelor trecutului revoluționar și a figurii lui Lenin, în care accentul este pus nu pe latura grandioasă a scenelor de luptă și de masă, ci pe relația dintre conducător și omul de rînd. Aceeași concepție stă și la baza altui film al său, *Iakov Sverdlov* (1940).

nov. — Londra: pr. *Pygmalion* (r. Anthony Asquith, L. Howard — după comedia lui G. B. Shaw; m. Arthur Honegger; a. Leslie Howard, Wendy Hiller). „Sub semnul celebrului dramaturg se produce unicul miracol al concilierii cienmatografului cu teatrul. Ar fi superficial să spunem despre *Pygmalion* că e teatru filmat. E teatru filmat, așa cum sînt cele mai bune comedii ale lui Lubitsch. Regia are, bineînțeles, o mare importanță, dar e mereu subordonată unui ritm tipic vizual" (M. Gromo). „Filmul e important și din punct de vedere cinematografic, scenele principale ale comediei fiind încadrate de detalii bine alese, iar legăturile dintre scene fiind realizate cu un pregnant simț cinematografic" (F. Pasinetti).

dec. 1 — Moscova: pr. *Aleksandr Nevski* (r. Serghei Eisenstein; sc. S. Eisenstein, Piotr Pavlenko; i. Eduard Tissé; m. Serghei Prokofiev; d. Isaak Șpinel, N. Soloviov, K. Eliseev; a. Nikolai Cerkasov, Nikolai Ohlopkov, Andrei Abrikosov, Valentina Ivașova, Dimitri Orlov). Episod al luptei duse în secolul al XIII-lea de oștile cneazului Nevski împotriva cavalerilor teutoni, filmul constituie o pledoarie pentru patriotism și apărarea ființei naționale. Una dintre capodoperele cinematografului mondial, punct clasic de referință în filmografia genului istoric. Exemplar prin plastica imaginii, compoziția cadrelor, simbolistica formelor, puterea de sugestie a tonurilor de alb și negru, dar mai ales prin montaj, Eisenstein aplică aici teoria montajului vertical; filmul este construit pe o gamă de sincronizări (naturale, metrice, ritmice, melodice și tonale) dintre sunet și imagine. „Revelația completă a sensului filmului trebuie căutată în fuziunea logicii subiectului cu forma cea mai înaltă în care se întrupează aceasta" (Eisenstein). Momentul cel mai desăvîrșit al acestei fuziuni îl reprezintă secvența bătăliei de pe lacul înghețat.

— Surorile Lane — Lola, Priscilla și Rosemary —, împreună cu Gale Page, sînt vedetele filmului *Four Daughters* /Cele patru fiice ale Doctorului March/ (r. Michael Curtiz), al cărui succes va determina apariția unei serii de filme pe aceeași temă (aventurile domestice și sentimentale ale unei familii americane dintr-un orășel de provincie) și cu aceleași presonaje: *Fiicele doamnei Olesters* — 1939; *Patru neveste* — 1939; *Patru mame* — 1941.

— Comedia sofisticată *You Can't Take It With You* /Nu poți s-o iei cu tine/ (r. Frank Capra; a. James Stewart, Jean Arthur) se impune drept cel mai bun film american al anului (premiul „Oscar" pentru film și pentru regie). Ecranizare a unei piese de succes de pe Broadway. Neverosimilă poveste de dragoste dintre un fiu de milionar și o fată săracă. „Împletirea de probleme realiste și de soluții imaginare demonstrează dilema clasei de mijloc în epoca «New Deal» " (P. Rotha). Latura excentrică a filmului (și cea mai reușită) este susținută de personajul interpretat de Lionel Barrymore, bunicul sărac, care cîntă la acordeon și ține discursuri împotriva banilor, progresului și impozitelor.

— Cu filmul *Crisis* /Criză/, despre invadarea Cehoslovaciei de către Hitler, regizorul american independent Herbert Kline, în colaborare cu Alexander Hackenschmied inaugurează o serie de documentare politice în care denun-

ță expresionismul german. Următorul, *Lights Out in Europe* /S-au stins luminile în Europa/(1940), redă invadarea Poloniei.
— Președintele Asociației producătorilor de film indieni, Chandulal Shah, protestează împotriva filmelor americane și engleze, care „speculează drama națională a Indiei din instinct comercial". Protestul este declanșat de apariția filmului lui Zoltán Korda, *The Drums* /Tobele/, caracterizat printr-un pitoresc facil și printr-o denigrare mascată a poporului indian.
— Actorul american Tyrone Power obține unul dintre marile sale succese de public (mai ales feminin) cu rolul Ferdinand De Lesseps, din filmul *Suez* (r. Allan Dwan; a. Annabella, Loretta Young). Datorită fizicului său agreabil, jocului său simplu și sincer, va deveni unul dintre cei mai populari juni primi hollywoodieni ai anilor '30, într-un repertoriu ce cuprinde deopotrivă comedii sofisticate, filme de epocă, drame realiste. **Flm:** *Familia Lloyd din Londra* (1937); *Jesse James* (1939); *Semnul lui Zorro* (1940); *Lebăda neagră* (1942); *Trandafirul negru* (1950); *Martorul acuzării* (1957).

1939

ian. 18 — Moare, la Paris, actorul de origine rusă Ivan Mosjukin (n. 1889). Film din 1911. Vedetă a cinematografului rus prerevoluționar și al filmului mut francez și german din perioada 1921-1929. „Actor cu o solidă formație teatrală, dotat cu personalitate rafinată pînă la estetism, Mosjukin este expresia unui romantism întîrziat în deviațiile sale moderniste" (G. C. Castello). **Flm:** *Dama de pică* (1916); *Părintele Serghei* (1918); *Răposatul Mathias Pascal* (1925); *Casanova* (1927).
febr. 21 — Berlin: pr. *Bel-Ami.* Actorul-regizor Willy Forst ecranizează romanul lui Maupassant, îmbinînd „veselia lui Lehar cu ironia necruțătoare a nefericitului Schnitzler" (G. Toschi).
mart. 8 — Pr. *The Stagecoach* /Diligența/ (r. John Ford; sc. Dudley Nichols; a. Claire Trevor, John Wayne, Thomas Mitchell, John Carradine). Primul western sonor al lui John Ford reia una dintre temele sale preferate: dezvăluirea caracterelor unor personaje aflate în situații-limită (aici traversarea cu diligența a unui ținut amenințat de atacurile indienilor). Societatea americană de la sfîrșitul secolului al XIX-lea este reprezentată prin cîteva tipuri umane — cow-boy-ul, prostituata, doctorul, bancherul, cartoforul, doamna din lumea bună, șeriful — tipice pentru filmele western. Evoluția raporturilor dintre ele este determinată de amenințarea crescîndă a pericolului exterior. „Astfel, filmul este totodată o epopee tragică și o dramă psihologică, o aventură colectivă și o serie de aventuri individuale" (E. Fuzellier). „*Diligența* nu numai că a revitalizat westernul, dar a și revoluționat acest gen; [. . .] este primul western „adult", a făcut din John Wayne vedeta unor filme respectabile, ne-a oferit prima imagine a zonei Monument Valley (unde Ford a revenit după aceea pentru încă opt filme) și a dat perfecțiune unei forme care pînă atunci era plăcută, dar deloc profundă" (P. Bogdanovich).
mart. — *La Fin du jour* /Sfîrșitul zilei/ (sc. Charles Spaak; a. Louis Jouvet, Michel Simon) este ultimul film din seria realist-poetică regizată de Julien Duvivier. Reluînd tema eșecului și a contrastului dintre nostalgia trecutului și realitatea tristă a prezentului, el realizează cu meșteșug și delicatețe o peliculă emoționantă despre existența unor bătrîni actori dintr-un azil. Interesul filmului rezidă mai ales în dialog și în jocul actorilor, puși să vorbească despre propria lor condiție.

apr. — Kiev: pr. *Sciors* (r. Aleksandr Dovjenko; a. Evgheni Samoilov, Ivan Skuratov). Film istoric-biografic, centrat pe figura lui Nikolai Sciors, un infirmier, care, printr-o voință de fier și o energie inepuizabilă, devine conducătorul Armatei Roșii din Ucraina și alungă în 1918 trupele albgardiste. „Poet și artist, Dovjenko a creat o galerie de figuri concrete și vii, [...] a îmbogățit genul cu un film cuceritor prin lirismul lui emoționant, prin ritmul amplu și liber de cîntec popular" (G. Roșal).
mai 4 — Adunarea legislativă din Sacramento promulgă „Legea actorilor-copii", cunoscută și sub numele de „Legea Coogan", în urma procesului intentat de Jackie Coogan mamei sale, care îi administrase incorect veniturile. Legea îi obligă pe părinții actorilor-copii să depună veniturile acestora în cont.
mai — La Montreal, documentaristul englez John Grierson fondează „National Film Board", la direcția căruia va veni în 1941 animatorul Norman McLaren.
iun. 8 — Paris: pr. documentarului *The 400 Millions* /400 de milioane/ (r. Joris Ivens), în care „imaginile brutale ale războiului din China stau față în față cu cele senine ale muncii cotidiene. Ca în majoritatea marilor sale filme, în care intră în acțiune importante colectivități umane, Ivens folosește și aici un stil bazat pe contrapunct" (R. Grellier).
iun. 17 — Paris: pr. *Le Jour se lève* /Noaptea amintirilor/ (r. Marcel Carné; sc. Jacques Prévert; a. Jean Gabin, Arletty, Jules Berry). Un bărbat își ucide rivalul în dragoste, se închide în casă în așteptarea poliției și își rememorează întreaga sa viață. „O tragedie a purității și a singurătății. [...] În ciuda structurii și a aparenței sale realiste, filmul este o dramă psihologică sau chiar socială" (A. Bazin). Asemuit cu o tragedie clasică, datorită aparenței respectării celor trei unități și îndeosebi datorită fatalității care apasă asupra eroului, filmul este una dintre cele mai importante creații ale realismului poetic. „Una dintre temele preferate ale lui Carné — aceea a singurătății — capătă aici o expresie deosebit de pregnantă. Dar bogăția filmului provine din prezența altor teme: dragostea, visul, constrîngerile sociale, răutatea" (E. Fuzellier).
iun. — Paris: se înființează Federația Internațională a Arhivelor de Film (F.I.A.F.). Fondatori: arhivele de filme din Londra, Paris, Moscova, Berlin, New York.
iul. 7 — Paris: pr. *La Règle du jeu* /Regula jocului/ (r. Jean Renoir; i. Jean Bachelet, Alain Renoir; d. Eugène Lourie, Max Douy; a. Nora Grégor, Marcel Dalio, Roland Toutain, Gaston Modot). Un weekend la reședința de la țară a unui marchiz este prilej de complicate intrigi amoroase atît între invitați, cît și între servitori, intrigi ce se sfîrșesc cu o crimă involuntară. Intenționînd să facă o „dramă veselă" care „să descrie exact burghezia epocii", Renoir realizează un film care amintește de Musset (anumite elemente de intrigă), de Marivaux (simetria situațiilor între stăpîni și servitori) și de Beaumarchais (critica socială). Morala filmului anunțată în titlu este că „în orice joc există o regulă și cine nu o respectă pierde partida. Iar regula celor din înalta societate este prefăcătoria și minciuna și cel care le refuză este eliminat" (E. Fuzellier). Secvențe celebre: sosirea invitaților, balul, vînătoarea. „Început ca o comedie mondenă, filmul basculează subit în oroare cu secvența vînătorii. [...] S-a dorit să se vadă în acest masacru prefigurarea sau presentimentul asasinatelor din mai '40. Nu este fals, dar este vorba despre o abordare mecanicistă a operei, contradictorie chiar în demersul cineas-

tului. [...] Filmul lui nu dictează un singur adevăr, el este în primul rînd opera unui cineast care se îneacă în toată angoasa primăverii '39" (J.P. Jeancolas).

aug. 15 — Hollywood: pr. *The Wizard of Oz*/Vrăjitorul din Oz/ (r. Victor Fleming; i. Harold Rosson; d. Cedric Gibbons; m. Harold Arlen; a. Judy Garland, Ray Bolger, Bert Lahr). Ecranizare după cartea lui L. Frank Baum. Povestea fetiței care fuge de acasă și nimerește într-o țară de basm își datorează succesul de public „simplei sale filozofii: nu există loc unde să te simți ca acasă, fiecare om are o inimă, fiecare om are o minte, fiecare om are un suflet" (M. Le Roy). Jocul actorilor, muzica și scenografia constituie principalele atuuri ale acestei pelicule, care face din Judy Garland o mare vedetă a filmului muzical și îi aduce un „Oscar" pentru cea mai bună tînără actriță a anului.

aug. — La Festivalul de la Veneția este prezentat și premiat documentarul românesc *Țara Moților*, de Paul Călinescu, „cineast sensibil și echilibrat", datorită căruia „pentru prima oară documentarul românesc intră în domeniul artei cinematografice" (I. Cantacuzino).

sept. 24 — Moare, la Hollywood, producătorul american Carl Laemmle (n. 1867), unul dintre pionierii industriei cinematografice americane, întemeietorul firmei „Independent Motion Picture Company of America" (1909) și al companiei „Universal" (1912).

sept. — În Anglia, societatea de producție „G.P.O. Film Unit" devine „Crown Film Unit", sub egida căreia se realizează în perioada '39-'45 documentarele despre angajarea țării în războiul mondial. Dintre acestea: *Anglia poate rezista* (r. Humphrey Jennings, Harry Watt, 1940); *Țintă pentru la noapte* (H. Watt, 1941); *S-a deschis focul* (r. H. Jennings, 1943); *Adevărata glorie* (r. Carol Red, Garson Kanin, 1945).

sept. — Odată cu intrarea Franței în război, jurnalul de actualități „Eclair" consacră un număr special evenimentului. Reorganizat, „Serviciul cinematografic al armatei franceze" va produce pînă la ocuparea țării, în iunie 1940, 37 de jurnale cinematografice de război.

oct. 7 — Moare actorul sovietic Boris Vasilievici Șciukin (n. 1894). Film din 1935. Bogată experiență teatrală. Interpretează eroi angrenați în lupta pentru o viață nouă. Unul dintre interpreții celebri ai lui Lenin în filmele *Lenin în Octombrie* (1937); *Lenin în 1918* (1939).

nov. 3 — Moscova: pr. *Minin i Pojarski*/Minin și Pojarski/ (r. Vsevolod Pudovkin, Mihail Doler; a. Boris Livanov, Aleksandr Sanov, Boris Cirkov), epopee cinematografică în care regizorii evocă eroismul poporului angrenat într-un război drept, rezultat al evoluției conștiinței maselor. Această evocare istorică este presărată cu impresionante scene de masă.

nov. 29 — București: pr. *O noapte de pomină* (r. Ion Șahighian; sc. Tudor Mușatescu; m. Paul Constantinescu, Ion Vasilescu; a. George Timică, Dina Cocea, Costache Antoniu). „Cu o excelentă distribuție, cu un scenariu amuzant și cu mijloace tehnice onorabile, filmul a însemnat un succes de public și de presă, iar fragmentele ce ni s-au păstrat dovedesc posibilitățile regizorului și ale interpreților săi" (I. Cantacuzino).

nov. 30 — Moare, la Berlin, Max Skladanovski (n. 1863), inventatorul „Bioskop-ului", cu care realizează în noiembrie 1895 prima proiecție de film în Germania.

dec. 10 — Moscova: pr. *Ucitel* /Învățătorul/ (r. Serghei Gherasimov; a. Tamara Makarova, Boris Cirkov, P. Volkov). Povestind despre un nou sat colhoznic, despre o mare dragoste și despre noua morală, filmul

redă trezirea la viață a oamenilor simpli, pe fundalul înfruntării vechiului cu noul. În rolul principal, Tamara Makarova realizează una dintre cele mai importante creații ale sale, întrupînd totodată și idealul feminin al epocii. **Flm:** *Dezertorul* (1933); *Mascarada* (941); *Tînăra gardă* (1941).

dec. 15 — Atlanta: pr. *Gone With the Wind*/Pe aripile vîntului/ (r. Victor Fleming; a. Vivien Liegh, Clark Gable, Olivia de Havilland, Leslie Howard). Ecranizare după Margaret Mitchell. Celebritatea romanului, precum și peripețiile realizării filmului (alegerea protagonistei din cîteva sute de candidate, concedierea succesivă a regizorilor George Cukor și Sam Wood etc.), contribuie la răsunătorul succes de public (pînă în 1972 deține locul I pe lista filmelor cu cele mai mari încasări). Deși are incontestabile calități artistice (mai ales interpretarea actorilor) și cîteva secvențe memorabile (bătălia de la Atlanta) este considerat îndeobște „un eveniment major al industriei cinematografice, dar un eveniment minor al artei flmului" (F. Hoellering). Opt premii „Oscar" (film, regie, interpretare feminină, imagine, scenariu, montaj, scenografie, rol secundar feminin). Filmul aduce protagonistei Vivien Leigh consacrarea internațională.

— Regizorul italian Augusto Genina dobîndește cel mai mare succes din cariera sa cu *L'assedio dell'Alcazar*/Asediul Alcazarului/, film fascist despre războiul civil spaniol.

— Cu ecranizarea după Cronin, *The Stars Look Down*/Sub stele/, Carol Reed se afirmă drept cel mai important regizor englez al anului. „Deși melodramatic ca ton, filmul este un factor de propagandă în favoarea naționalizării industriei miniere. Descrierea condițiilor de viață ale minerilor este suficient de provocatoare, interpretarea actorilor (Michael Redgrave, Emlyn Williams) este realistă și convingătoare. Filmul constituie un mare succes de casă" (B. Wright).

— Asociația criticilor newyorkezi acordă premiul său anual actorului James Stewart pentru rolul tînărului senator, care se opune corupției chiar cu prețul carierei sale, din filmul *Mr. Smith Goes to Washington*/ Dl. Smith la Senat/(r. Frank Capra). Acesta reprezintă succesul unui tip de actor ce nu se înglobează canoanelor hollywoodiene, personificînd tînărul neîndemînatic, timid, aparent nătîng, dar în fond cinstit și sigur pe adevărurile sale morale. Trecînd în perioada postbelică de la comedia sofisticată la westernuri și filme de suspans, Stewart rămîne același erou familiar, cuceritor prin slăbiciunile sale. **Flm:** *Poveste din Philadelphia* (1940); *Funia* (1948); *Amețeala* (1958); *Anatomia unei crime* (1960); *Pasărea Phoenix* (1968); *Aeroport'77* (1977).

— Actrița britanică Merle Oberon, descoperită la începutul anilor '30 de producătorul Alexander Korda (viitorul ei soț), interpretează în *Wuthering Heights*/La răscruce de vînturi/ (r. William Wyler) unul dintre cele mai împlinite roluri din cariera sa de ingenuă romantică. **Flm:** *Viața particulară a lui Henric al VIII-lea* (1933); *Macul roșu* (1935); *O melodie de neuitat* (1945).

— Regizorul Tomu Uchida realizează „unul dintre cele mai frumoase filme japoneze ale decadei" (D. Richie) — *Tsuchi*/Pămînt/, despre viața plină de sărăcie și ignoranță a țăranilor, care mai trăiesc încă într-un sistem feudal al raporturilor de proprietate asupra pămîntului. Tonul constatativ întărește latura documentară a filmului, în timp ce latura poetică este susținută de raportul om-natură și de paralelismul dintre ciclul vieții și cel al anotimpurilor.

— În Egipt, Kamal Selim realizează *Al Azima*/Voința/, film ce prezintă greutățile prin care trece un tînăr sărac pentru a-și croi un drum în viață și pentru a-și întemeia un cămin. „Cel mai bun film egiptean dinainte de 1945" (G. Sadoul). „Succesul lui răsunător se datorează mai multor factori: regizorul-scenarist abordează probleme sociale din viața de zi cu zi; pentru prima oară publicului i se oferă un film sonor fără cîntece și dansuri, este un studiu amănunțit al multor tipuri preluate din realitate" (G.El. Charkawi).

— Documentarul *Yenan Yu Pa Lu Chun*/Yenan și cea de-a opta armată în marș/ este primul film realizat de grupul de cineaști comuniști chinezi conduși de Jen Mu Che, ce-și desfășoară activitatea în zona eliberată.

— În Japonia, urmare a comenzii Ministerului Propagandei, apar primele filme de război — *Gonin no Sekkohei*/ Cei cinci din patrulă/ și *Tsuchi to Heitai*/Noroi și soldați/, de Tomotaka Tasaka. Se remarcă preocuparea regizorului pentru justificarea psihologică a acțiunii personajelor și pentru redarea ambianței.

1940

ian. — Regizorul american John Ford ecranizează romanul lui John Steinbeck *The Grape of Wrath*/Fructele mîniei/ și obține premiul „Oscar" pentru regie (sc. Nunnally Johnson; i. Gregg Toland; a. Henry Fonda, Jane Darwell, John Carradine). Povestea familiei de fermieri, sărăcite în timpul crizei economice, care migrează din Oklahoma spre California, este cea mai angajată operă a lui Ford. Temele dragi regizorului — călătoria, drama unui grup supus amenințărilor exterioare, solidaritatea, trădarea — capătă o notă tragică, fiind tratate cu sobrietate și economie de mijloace. Secvențe celebre: plecarea de la fermă, prima imagine a Californiei, viața în bidonvilul mizer, greva. „Gregg Toland, al cărui geniu unic avea să ne uimească în curînd în *Cetățeanul Kane*, pîrjolește imaginile în lumina fierbinte a unui soare prăfos, creînd astfel o viziune a singurătății, a frustrării și a disperării" (B. Wright). Unul din cele mai importante filme hollywoodiene din perioada rooseveltiană.

febr. 27 — Pr. documentarului *Kino za 20 let*/ Cinematograful la 20 de ani/ (r. Vsevolod Pudovkin, Esfir Șub, Aleksandr Maceret, Iuri Oleșa) prilejuiește o trecere în revistă a principalelor momente din cinematograful sovietic.

mart. 8 — Moscova: pr. *Cilen pravitelstvo*/Femeia deputat/ (r. Aleksandr Zarhi, Iosif Heifiț; a. Vera Marețkaia, Vasili Vanin), În ambianța satului sovietic, reprezentat printr-o galerie de tipuri de țărani din diferite generații, filmul creează portretul femeii sovietice care îmbină emotivitatea cu forța. Moment important în cariera Verei Marețkaia, care, „începînd cu rolul femeii de serviciu din *Zakroiscik iz Torjka*/Croitorul din Tarjok / — 1925, a interpretat numai femei din popor". (S. S. Ghinzburg). **Flm:** *Partizana* (1943); *Învățătoarea din Șatrîi* (1947); *Mama* (1956).

apr. 25 — Berlin: pr. *Der Postmeister*/ Dirigintele de poștă/ constituie un titlu de referință în filmografia regizorului austriac Gustav Ucicky. Ecranizînd împreună cu colaboratorul său fidel, scenaristul Gerhard Menzel, nuvela lui Pușkin, Ucicky realizează o melodramă impresionantă prin jocul lui Heinrich George.

mai — Regizorul englez Thorold Dickinson înregistrează cel mai mare succes din cariera sa cu filmul *Gaslight*/Lumina de gaz/ (a. Anton Walbrock, Diana Wynyard), ecranizare a unei piese de suspans, remarcabilă

prin reconstituirea epocii victoriene. Un bărbat încearcă să-și aducă soția în pragul nebunei, cu intenția de a pune mîna pe averea mătușii ei moarte. Subiectul este reluat într-o producție americană (r. George Cukor; a. Ingrid Bergman, Charles Boyer) Firma producătoare M.G.M. scoate din circulație copiile versiunii engleze existente în America.

iun. 17 — Moare, la Hollywood, regizorul american de origine franceză George Fitzmaurice (n. 13 febr. 1895). Film din 1914. Unul dintre artizanii Hollywood-ului, priceput în alegerea actorilor și înzestrat cu un anume simț vizual. Genul predilect: melodrama sentimentală. **Flm:** *Inimă de fier* (1917); *Fiul șeicului* (1926); *Mata Hari* (1932); *Belladonna* (1923); *Îngerul tenebrelor* (1925).

iun. 19 — Moare Maurice Jaubert (n. 1900), compozitorul predilect al regizorilor „realismului poetic" francez. **Flm:** *Nota zero la purtare* (1932); *Atalanta* (1933); *Carnet de bal* (1937); *Suflete în ceață* (1938); *Noaptea amintirilor* (1939).

iul. 28 — Laurence Olivier se căsătorește cu Vivien Leigh, partenera sa din filmele *Foc deasupra Angliei* (1937), *21 de zile* (1938), *Lady Hamilton* (1941). Acesta din urmă, realizat de Alexander Korda, este povestea iubirii dintre amiralul Nelson și Lady Hamilton, „o melodramă realistă și totodată spectaculoasă, redînd fidel și în același timp demistificator personajele istorice" (R. Lacombe și R. Lefèvre). Atracția principală a filmului rămîne farmecul cuplului de actori.

iul. — Orson Welles începe filmările la *Cetățeanul Kane*, în studiourile R.K.O. Temuta cronicară Louella Parsons atrage atenția că personajul seamănă cu patronul ei, magnatul presei William Randolph Hearst. Deși acesta cere sistarea definitivă a filmărilor, societatea R.K.O. refuză: este doar începutul conflictului care îl va opune pe Orson Welles lumii de afaceri americane.

iul. — S. M. Eisenstein începe să elaboreze seria de eseuri despre „Montajul vertical".

sept. 29 — Veneția: pr. *Jude Süss*/Evreul Süss/ (r. Veit Harlan; a. Cristina Söderbaum, Ferdinand Marian, Heinrich George, Werner Krauss), cel mai cunoscut dintre toate filmele naziste, „simbolul rasismului unui regim și al unei arte, o incitare la crimă în numele purității etnice". (F. Courtade, P. Cadars). Acest film de epocă, care denaturează și caricaturizează evenimente și personaje istorice (un evreu din secolul XVIII este judecat și executat pentru fărădelegile sale) este foarte apreciat de Goebbels și folosit în propaganda antisemită în Germania și în țările ocupate. După război, V. Harlan va fi arestat și acuzat de „crimă împotriva umanității".

oct. 15 — New York: pr. primului film vorbit al lui Charles Chaplin — *The Great Dictator*/Dictatorul/. Pornind de la o idee furnizată în 1937 de Alexander Korda, care îi evidențiase asemănarea dintre mustața lui Hitler și a lui Charlot, Chaplin își construiește filmul pe clasica tehnică a quiproquo-ului. Un umil bărbier evreu din Tomania evadează din lagăr, este luat drept dictatorul Hynkel și pus să țină un discurs cu prilejul invadării țării vecine (Austerlich), în care încercase să se refugieze. Interpretînd dublul rol al pașnicului bărbier și al paranoicului dictator antisemit, Chaplin realizează unul dintre puținele filme americane care au atacat fascismul german, înainte de Pearl Harbor. „Paralela dintre Charlot și Hynkel conduce filmul pe două planuri antagoniste: un plan ironic și poetic, și un altul satiric și burlesc" (J. Mitry). Secvențe ce-

lebre: zborul cu avionul, discursul lui Hynkel în fața microfoanelor, baletul lui Hynkel cu globul pămîntesc, bărbieritul pe muzica lui Brahms, întîlnirea Hynkel-Napaloni și bătaia cu tarte, discursul pacifist din final.

oct. 26 — În Franța ocupată de naziști se promulgă un decret al Guvernului de la Vichy prin care se instituie „Comitetul de Organizare a Industriei Cinematografice" (C.O.I.C.), din care fac parte: Raoul Ploquin (director), Marcel Pagnol, Michel Richebé, Leo Joannon, Jean Painlevé, Jean Galland. Deși îngrădit de condițiile istorice specifice, el a jucat un rol benefic în viața cinematografiei franceze, ajutînd-o să supraviețuiască.

nov. 21 — Cele patru jurnale de actualități germane produse de U.F.A., F.O.X., „Tobis Deulig" sînt grupate într-o serie unică, denumită „Actualitățile germane", plasate direct sub controlul lui Goebbels.

nov. — Un recensămînt cinematografic în U.R.S.S. constată existența a 28 000 săli de cinema sau cluburi înzestrate cu aparate de proiecție.

— Primul film al lui Alfred Hitchcock în America: *Rebecca* (a. Laurence Olivier, Joan Fontaine, George Sanders, Judith Anderson). Ecranizare după Daphné du Maurier, filmul se remarcă printr-o „atmosferă indefinibilă, în parte fantomatică, în parte psihologică, datorată misterioasei soții defuncte, ceea ce face ca intriga propriu-zisă să-și piardă treptat importanța" (B. Wright). Importantele creații ale interpreților principali îi aduc lui Hitchcock reputația de maestru în îndrumarea actorilor.

— Filmul de suspans al regizorului Anders Henriksson, *Ett brott*/O crimă/, reprezintă pentru cinematografia suedeză semnul unei întoarceri la realitate, după nenumărate comedii ușoare și operete din ultimul deceniu.

— Un referendum al revistei italiene „Cinema" îl desemnează pe Amleto Palermi cel mai bun regizor al anului. Acest succes se datorează filmului *La Peccatrice*/Păcătoasa/, în care redă cu realism și finețe psihologică experiențele dureroase ale unei femei pierdute. „Un film care deschide un capitol nou în cinematograful italian" (R. Chiti).

— Actorul Vittorio de Sica debutează în regie cu *Rose scarlate*/Trandafirii purpurii/, comedie ușoară care trece neobservată.

1941

febr. 4 — Moscova: se deschide prima sală cu „proiecție stereoscopică" — procedeu inventat de inginerul Semion Ivanov, în 1935. Demonstrația este făcută cu primul său film *Konțert*/Concertul/.

febr. — Roma: pr. *Uomini sul fondo*/S.O.S. 103//Oamenii adîncurilor/, în care regizorul Francesco de Robertis îmbină documentarul cu ficțiunea, aducînd pe ecran viața marinarilor de pe submarine. Filmul este considerat o prefigurare a neorealismului.

mart. — Scenaristul american Preston Sturges debutează în regie cu *The Great McGinty*/Marele McGinty/, amuzantă satiră la adresa aparatului politic și a sistemului electoral. Este începutul uneia din cele mai meteorice apariții regizorale pe firmamentul Hollywood-ului. Timp de patru ani, Sturges va fi considerat regizorul cel mai satiric al cetății filmului american, demn urmaș al lui Lubitsch și Capra. Filmele lui „se remarcă prin spiritul replicii, excentricitatea ritmului comic și aparițiile originale și extrem de comice ale personajelor episodice. Succesul lui Sturges a dus la un adevărat exod al scenariștilor hollywoodieni către regie" (E. Katz). **Flm:** *Călătoriile lui Sullivan* (1941), *Marea clipă* (1943).

apr. 4 — Berlin: pr. *Ohm Krüger*/Președintele Krüger/ (r. Hans Steinhoff; a. Emil Jannings, Werner Hinz). Film de propagandă politică antiengleză, luînd drept pretext lupta dintre englezi și buri de la începutul secolului. Cea mai costisitoare producție din perioada nazistă. Rămîne exemplar prin modul în care folosește caricatura, minciuna și chiar invectivele în efortul de a-și discredita dușmanul.

apr. 4 — Prin decret-lege, „Oficiul Național Cinematografic" (O.N.C.) devine o „Administrație comercială", ceea ce dă o mai mare suplețe producției romînești, permițîndu-i, în principiu o ritmicitate săptămînală a jurnalelor de actualități, o amplă dezvoltare a producției de filme documentare și trecerea la realizarea de filme artistice. Aceste planuri ambițioase ale directorului Ion Cantacuzino nu pot fi valorificate integral din cauza războiului.

apr. 9 — Pr. filmului *Citizen Kane*/Cetățeanul Kane/ (r. Orson Welles; sc. O. Welles, Herman J. Mankiewicz; i. Gregg Toland; m. Bernard Herrmann; a. Orson Welles, Dorothy Comingore, Agnes Moorehead, Joseph Cotten, Everett Sloane) este întîmpinată de critică la superlativ: „cel mai senzațional produs al industriei de film a Statelor Unite". (Hedda Hopper); „cel mai bun film din cîte s-au realizat vreodată" („Newsweek"); „puține filme ale Hollywood-ului au dovedit atîta forță în arta de a nara, atîtea inovații tehnice, atîtea imagini uluitoare" („Life"). Inspirat de viața și personalitatea magnatului presei W. R. Hearst, Orson Welles, regizorul și scenaristul în vîrstă de 25 de ani, realizează cel mai controversat *one-man-show* din istoria cinematografului și singurul film sonor american care se va afla în fruntea marilor selecții ale celor mai bune filme din lume (Bruxelles, 1958; clasamentul criticii internaționale din 1962). Acest studiu al egocentrismului fără scrupule, care pune în discuție însuși mitul american al parvenirii sociale, este conceput ca o suită de flahs-back-uri în ordine necronologică, în care viața eroului este prezentată prin amintirile celor care l-au cunoscut. Morala acestui film-puzzle este pirandelliană: fiecare cu adevărul său. Compuse cu un rafinament baroc, influențate de expresionism, aproape toate secvențele acestui film sînt antologice: moartea lui Kane, copilăria lui în peisajul înzăpezit, petrecerea de Anul Nou, campania electorală a lui Kane, prima experiență conjugală și degradarea ei, fiasco-ul spectacolului de gală al amantei sale, construirea monumentalului Xanadu și eșecul celei de a doua căsătorii, scena finală a inventarierii bunurilor lui Kane. Bogăția imaginilor (semnate de marele operator Gregg Toland) se datorează unor procedee și tehnici, deja cunoscute, pe care însă Welles le folosește într-o manieră personală: profunzimea cîmpului și obiectivele grandangulare, contraplonjeurile, alternarea planurilor scurte cu planurile secvență, fotografia în clarobscur.

apr. 22 — Regizorul francez Henri Decoin începe turnarea filmului *Premier rendez-vous*/Prima întîlnire/, ultima sa colaborare cu actrița și soția sa Danielle Darrieux, de care se desparte în acest an. În perioada 1935-1941, cei doi realizează o serie de comedii sentimentale, cu mare priză la public, dar de valoare artistică modestă, în care Danielle Darrieux joacă roluri de ingenue romantice, pline de prospețime și farmec, întruchipări ale feminității franceze. Alte filme turnate împreună: *Dominoul verde* — 1935; *Băietana* — 1936; *Abuz de încredere* — 1937.

apr. 30 — Moare, la New York, regizorul american, pionier al filmului mut, Edwin Stanton Porter (n. 21 apr. 1869). Autor al unor filme-reper pentru evoluția cinematografului american, inițiază cîteva dintre genurile

tradiţionale ale acestuia: comedia, melodrama, westernul. **Flm**: *Viaţa unui pompier american* (1902); *Coliba unchiului Tom*; *Jefuirea trenului rapid* (1903); *Prizonierul din Zenda* (1913); *Cetatea eternă* (1914).

apr. 10 — Prozatorul italian Mario Soldati se afirmă în regie, ecranizînd romanul lui Antonio Fogazzaro, *Piccolo mondo antico*/Mica lume de altădată/. El devine unul dintre principalii exponenţi ai caligrafismului italian. Acest film, ca şi *Malombra* — 1942, după acelaşi scriitor, se remarcă prin rafinamentul expresiei şi valorificarea peisajului ca un element al dramei umane.

mai 20 — Paris: pr. *Volpone* (r. Maurice Tourneur; a. Harry Baur, Louis Jouvet, Charles Dullin). „Acest teatru filmat a fost unul dintre modelele genului. Fără să exploateze situaţiile dramatice pentru a le distruge, făcînd din ele un film prost, sub pretextul că face cinema, regizorul se mulţumeşte *să pună în scenă* piesa lui Ben Johnson" (J. Mitry), mizînd în principal pe distribuţia pe care o alcătuieşte.

iun. 6 — În Germania, printr-o ordonanţă guvernamentală, se lichidează definitiv firmele producătoare particulare.

iun. 22 — Germania declanşează războiul împotriva Uniunii Sovietice. Operatorii cinematografici sovietici filmează pe front, înregistrînd, numai în anul 1941, 3 milioane de metri de peliculă care va servi la realizarea unor filme documentare şi jurnale de actualităţi. Războiul va aduce serioase distrugeri studiourilor din Kiev, Harkov, Odessa şi Minsk (dezafectate de ocupanţi), cît şi celor din Leningrad şi Moscova ce sînt evacuate în Asia Centrală.

iul. — La Berlin este organizată „Camera Internaţională de Cinema", organism la care „aderă" cinematografiile din ţările ocupate şi din ţările aliate Germaniei, precum şi două din ţările neutre (Spania şi Suedia). Menirea Camerei este de a coordona politica în domeniul cinematografului, a membrilor ei.

iul. — „Oficiul Naţional Cinematografic" şi „Deutsche Wochenschau" încheie un acord de colaborare, în baza căruia în România se va produce un jurnal cinematografic de actualităţi, cu apariţie săptămînală („Jurnalul O.N.C.-U.F.A." are 128 numere pînă la 23 august 1944).

sept. — Regizorul italian Alessandro Blasetti realizează *La Corona di ferro*/Coroana de fier/, film de mare montare, retoric şi grandilocvent, premiat la Veneţia în acelaşi an. „Simbolismul excesiv şi nenumăratele răsturnări de soartă umbresc posibilele calităţi narative şi de compoziţie ale filmului, făcîndu-l dificil de urmărit" (V. Marinucci).

oct. 31 — Pr. primului film „Agfacolor", *Die Frauen sind doch bessere Diplomaten*/Femeile sînt totuşi mai buni diplomaţi/ (r. Georg Jacoby). Procedeul este mai simplu decît tehnicolorul american, deoarece presupune un singur negativ (în loc de trei) care este developat în trei băi succesive.

oct. — Londra: pr. *49th Parallel*/Paralela 49/ (r. Michael Powell; sc. Emerich Pressburger, Rodney Ackland; a. Eric Portman, Laurence Olivier, Anton Walbrook, Leslie Howard). Film de propagandă despre activitatea a cinci spioni germani care încearcă să pătrundă prin Canada în Statele Unite. Suspansul de tip hitchcockian şi valoarea interpretării actoriceşti sînt principalele sale elemente de rezistenţă. „Oscar" pentru scenariu.

dec. 8 — În Statele Unite, toate studiourile cinematografice sînt mobilizate. În aceeaşi lună, preşedintele Roosevelt organizează pentru coordonarea producţiei cinematografice de război „Biroul de informaţii de război al cinematografiei". Cineaştii — regizori, actori, operatori — se prezintă sub arme.

dec. — Louis Lumière este distins cu „Marea Cruce a Legiunii de Onoare", pentru că „şi-a consacrat viaţa muncii ştiinţifice. Inventator al cinematografului, al fotografiei în relief, al cinematografului în culori, membru al Academiei de Ştiinţe şi autor de memorii, el a cinstit în cel mai înalt grad ştiinţa franceză şi a contribuit la îmbogăţirea patrimoniului umanităţii".

— Documentaristul englez Harry Watt realizează filmele *Target for Tonight*/Ţintă pentru la noapte/ şi *Christmas Under Fire*/Crăciun sub bombe/, redînd bombardarea Angliei de către aviaţia germană şi rezistenţa insularilor.

— Regizorii italieni Luciano Emmer şi Enrico Gras constituie o mică societate de producţie, „Dolomiti Film", pentru care realizează pînă în 1949 o serie de documentare de artă, gen în care „înfăptuiesc o primă revoluţie, abolind cadrul tabloului şi identificînd universul pictural cu universul pur şi simplu" (A. Bazin). **Flm**: *Povestea unei fresce* (1941); *Imnul fiinţei* (1943); *Paradisul terestru* (1948); *Goya* (1949).

— Insuccesul comediei americane *Two Faced Woman*/Femeia cu două feţe/ (r. George Cukor) determină în parte retragerea de pe ecran a actriţei Greta Garbo, personaj aproape legendar al Hollywood-ului interbelic. Mulţi i-au contestat talentul de mare actriţă, aproape nimeni nu i-a negat farmecul şi fotogenia de-a dreptul magice. „Imediat ce apărea, lumea din jurul ei se transfigura. Prezenţa ei degaja o adevărată magie. Datorită puterii chipului ei, lumina difuză a oricărei poveşti se concentra în jurul unui punct incandescent. Un prim-plan al ei spune întotdeauna mult mai mult decît o scenă desfăşurată în timp şi în spaţiu. Datorită ei, trama se cristalizează în poezie" (F. Buache). „Campioană feminină a iluziilor" (Ecaterina Oproiu), ea „este o frumuseţe de opoziţie, adică o frumuseţe care se opune trivialităţii mediului în care a apărut, se opune brutalităţii şi josniciei" (B. Balázs). **Flm**: *Carnea diabolică* (1926); *Anna Christie* (1930); *Regina Christina* (1933); *Anna Karenina* (1935); *Dama cu camelii* (1937); *Ninotchka* (1939).

1942

ian. 10 — În Germania ia fiinţă concernul „U.E.A.—Film Kunst Gmbh", care regrupează 138 de întreprinderi din toate domeniile cinematografului, inclusiv cele din Austria şi Cehoslovacia. Este punctul final al concentrării industriei cinematografice germane, asigurînd controlul deplin al statului asupra filmelor.

ian. 16 — Moare, la Las Vegas, într-un accident de avion, actriţa americană Carole Lombard (n. Jane Alice Peters, 6 oct. 1908). Film din 1921. „Regina comediei sofisticate", „care înainte de a cuceri acest statut a jucat în filme diferite ca gen, de la westernuri la melodrame, „îndrăznind să fie trăsnită, dar şi fascinantă" (L. Halliwell). **Flm**: *Secolul XX* (1934); *Valetul domnişoarei* (1936); *A fi sau a nu fi* (1942).

ian. 22 — În studiourile R.K.O., Orson Welles termină filmările la *The Magnificent Ambersons*/Splendoarea Ambersonilor/ (sc. O. Welles; i. Stanley Cortez; a. Joseph Cotten, Dolores Costello, Anne Baxter, Tim Holt, Agnes Moorehead). Cronică a distrugerii unei familii bogate de la începutul secolului şi a apariţiei unei noi aristocraţii legate de dezvoltarea industriei. Romanul lui Booth Tarkington din care se inspiră, îi oferă lui Welles cîteva din temele sale predilecte: neînţelegerea naturii puterii şi

dezagregarea ce rezultă din această neînţelegere: incapacitatea de a accepta realitatea morţii şi teama iraţională de viitor, imposibilitatea comunicării din cauza lipsei de încredere în ceilalţi şi a încrederii excesive în propria-i persoană. „Bijuterie proustiană pierdută în jungla wellesiană, acest film duce la perfecţiune structurile povestirii şi calitatea romanescă a stilului" (H. Agel). Filmul suferă din pricina intervenţiei producătorului, care îşi asumă montajul final.
ian. — Regizorul italian Renato Castellani debutează cu o ecranizare după Puşkin, *Un colpo di pistola*/Duelul/, dovedindu-şi grija pentru căutările formale, împrumutate de la „caligrafi".
febr. 18 — Moscova: pr. *Razgrom nemeţkih voisk pod Moskvoi*/Înfrîngerea armatei germane în faţa Moscovei/ (r. Leonid Varlamov, Ilia Kopalin), primul dintre documentarele de lungmetraj înfăţişînd momentele cruciale din Marele război pentru apărarea patriei şi consemnînd începutul înfrîngerii germane.
febr. 26 — Filmul lui John Ford *How Green Was My Valley*/Casa din vale/ (a. Walter Pidgeon, Maureen O'Hara, Donald Crisp) obţine cinci premii „Oscar" (film, regie, imagine, decor, rol secundar). Ecranizare după un best-seller de Richard Llewellyn, filmul este cronica unei familii de mineri englezi de la începutul secolului. „Un film simplu, de o emoţie reţinută, tratat în nuanţe şi semitonuri, o operă care reuneşte calităţile şi defectele unei pastorale: moliciune şi tandreţe, sentimentalism şi elanul lirismului pur" (J. Mitry).
mai 29 — Moare, la Hollywood, actorul american John Barrymore (n. 15 febr. 1882). Film din 1913. Solidă experienţă teatrală. Celebru june prim al anilor '20, decade rapid datorită alcoolismului şi a vieţii dezordonate. Existenţa sa va fi evocată în filmul *Prea mult, prea repede* (1958), realizat după autobiografia fiicei sale Diana. **Flm**: *Dr. Jekyll şi Mr. Hyde* (1920); *Don Juan* (1926); *Moby Dick* (1930); *Secolul XX* (1934).
mai — Criticul şi teoreticianul de film Luigi Chiarini debutează în regie cu *Via delle cinque lune*/Flacăra pasiunii/ (a. Andrea Cecchi, Luisella Boghi), film care este considerat una din „operele cele mai semnificative realizate în Italia «vremurilor grele», de un rafinat gust decorativ care îl leagă de cea mai bună tradiţie plastică a cinematografiei italiene, constituind totodată şi o «prevestire» a neorealismului" (R. Paolella).
mai — Pr. *Quatro passi fra le nuvole*/Patru paşi în nori/ (r. Alessandro Blasetti; sc. Cesare Zavattini, Piero Tellini; a. Gino Cervi, Adriana Benetti). Povestea comis-voiajorului, care acceptă să joace rolul soţului unei fete necunoscute în faţa familiei acesteia, aduce o notă neaşteptată în filmografia regizorului, prin atmosfera simplă şi realistă şi prin importanţa acordată omului obişnuit. *Remake* în 1956, de Mario Soldati.
iun. 6 — Bucureşti; se semnează acordul cinematografic româno-italian, avînd ca scop o amplă colaborare bilaterală (construcţia de studiouri, coproducţii, avantaje reciproce în difuzare), care s-a concretizat doar în constituirea societăţii mixte de producţie şi difuzare „Cineromit" (4 ian. 1943) şi în realizarea unor filme de propagandă (*Odessa în flăcări*, de Carmine Gallone, şi *Escadrila albă*, de Ion Sava) şi în distribuirea de filme italiene pe piaţa românească.
iul. — Moare, la Paris, regizoarea franceză Germaine Dulac (n. Charlotte Elisabeth Germaine Saisset-Schneider, 18 nov. 1882), promotoarea avangărzii în anii 1920-1930, teoreticiana „cinematografului integral", a „cinematografului pur", constituit după legile unei muzici vizuale. **Flm**:

Sărbătoare spaniolă (1919); *Surîzătoarea Doamnă Beudet* (1922); *Scoica şi preotul* (1926).
aug. 8 — Moare pionierul cinematografului britanic Charles Urban (n. 1871), producător („Ch. Urban Trading Company"), regizor, mai ales, de filme documentare, inventator al unui procedeu de film color (kinemacolor, 1908).
sept. — Mobilizat în marina militară, John Ford realizează documentarul de război *The Battle of Midway*/Bătălia de la Midway/, pentru care primeşte premiul „Oscar".
oct. 28 — Pr. *Kak zakalialas stal*/Aşa s-a călit oţelul (r. Mark Donskoi, după romanul omonim al lui N. Ostrovski; a. V. Perest-Petrenko, Daniil Sagal, I. Fedotova), „film structurat într-un mod asemănător trilogiei gorkiene: un tînăr se educă trecînd prin diferite experienţe de viaţă" (J. Leyda).
oct. — Pr. *In Which We Serve*/Pentru cine luptăm?/ (r. David Lean, Noël Coward; a. Celia Johnson, John Mills, Richard Attenborough, Noel Coward). Istoria unui distrugător (lansarea, cursa sa pe mare, naufragiul), relatată pe tonul strict şi precis al unui documentar. Model de film militant din perioada războiului, avînd ca morală eroismul lipsit de ostentaţie al poporului britanic. „Oscar" special lui Noël Coward (coregizor, scenarist, compozitor, interpret). Prilejuieşte un triplu debut: regizorul David Lean, actorii Celia Johnson şi Richard Attenborough.
nov. 24 — Berlin: pr. *Die goldene Stadt*/Oraşul de aur/ (r. Veit Harlan; a. Cristina Söderbaum, Eugen Klöpfer). Melodrama unui ţăran german, căsătorit cu o tînără pragheză, a cărui fată se sinucide fiind dezonorată de un văr depravat, constituie pretextul unui film rasist (poporul ceh este vinovat de nenorocirile eroului) şi care exaltă teoria marelui Reich (Boemia, pămînt german). Principalul atu al filmului: peisajele şi costumele populare, filmate în Agfacolor. Premiul de interpretare feminină la Veneţia pentru Cristina Söderbaum.
nov. 26 — New York: pr. *Casablanca* (r. Michael Curtiz; a. Humphrey Bogart, Ingrid Bergman). Povestea de dragoste dintre dezabuzatul şi flegmaticul Rick Blaine, patronul unui bar din Casablanca anului 1941, unde se adună toţi refugiaţii europeni în drum spre America, şi a frumoasei şi enigmaticei Ilsa Lund, cea pe care datoria o ţine lîngă alt bărbat, „este după unii autori cel mai bun film al lui Curtiz (premiul „Oscar" pentru film, regie şi scenariu). Bogart creează figura eroului revoltat, lupul singuratic care urăşte şi sfidează oficialităţile. Deşi e departe de a fi o capodoperă, filmul are un farmec special datorită romantismului său" (Pauline Kael), care oglindeşte starea de spirit a unei epoci. În anii '60 devine film-fetiş în universităţile americane.
nov. 30 — Pr. *Sekretar raikoma*/Secretarul de raion/ (r. Ivan Pîriev; a. Vasili Vanin, Marina Ladînina), unul dintre primele filme despre eroismul partizanilor în Marele război pentru apărarea patriei. Tonul patriotic-melodramatic al scenariului este compensat de „ingeniozitatea cinematografică a lui Pîriev şi a actorilor care creează tipuri umane remarcabile" (S. S. Ghinzburg).
dec. 4 — Paris: pr. *Les Visiteurs du soir* /Trubadurii diavolului/ (r. Marcel Carné; sc. şi dialoguri Jacques Prévert, Pierre Laroche; i. Roger Hubert; a. Alain Cuny, Arletty, Marie Déa, Marcel Herrand, Jules Berry). În decorul unui castel medieval, diavolul trimite doi emisari pentru a zădărnici o nuntă; unul dintre ei se îndrăgosteşte cu adevărat de tînăra logodnică şi nici o intervenţie nu poate distruge iubirea lor. Finalul, în

care inimile celor doi îndrăgostiți transformați în statui continuă să bată, este interpretat în diferite feluri: imposibilitatea dragostei în viața terestră, atotputernicia dragostei în fața morții, rezistența Franței sub ocupație. „Admirabila claritate a fabulației domină complexitatea unei intrigi care se desfășoară în două planuri — real și magic —, într-o constantă întrepătrundere, ea însăși sursă de poezie. Autorii se joacă subtil cu spațiul și timpul, cu vizibilul și invizibilul" (P. Leprohon). „Filmul are o imagine somptuoasă, inspirată din miniaturile și tapiseriile epocii. Liniile, formele, valorile, nuanțele decorurilor și costumelor (d. Alexandre Trauner, Georges-Wakevitch) nu constituie numai cadrul acțiunii situate în secolul al XIV-lea, ci chiar materia sa expresivă. O materie mai mult picturală decît plastică, dar de o constantă frumusețe" (J. Mitry).

— Regizorul german Fritz Lang realizează, în America, *Hangmen Also Die* /Și călăii mor/ (a. Brian Donlevy, Walter Brennan, Gene Lockhart). Inspirat de atentatul de la Praga împotriva lui Heinrich Heydrich, care prin represaliile care i-au urmat a costat viața a numeroși oameni nevinovați, filmul este, după opinia lui Lang, cea mai bună realizare a sa după *„M"* fiind mai mult un film de rezistență decît de spionaj.

— Filmul lui George Stevens, *The Woman of the Year*/Femeia zilei/, lansează un nou cuplu de actori: Katharine Hepburn-Spencer Tracy. Este începutul unei relații care va dura 27 de ani, devenind una din legendele Hollywood-ului. „Extrem de diferiți ca proveniență socială, educație, gusturi și manieră de joc, dar amîndoi plini de voință și ignorînd tiparele Hollywood-ului, ei au format un cuplu de excepție în nouă filme" (E. Katz), printre care: *Marea de iarbă* — 1947; *Pat și Mike* — 1952; *Ghici cine vine la cină?* — 1967.

— Actorul James Cagney obține premiul „Oscar" pentru filmul *Yankee Doodle Dandy*/Simfonia americană/ (r. Michael Curtiz), în care interpretează rolul unei celebre vedete de music-hall de pe Broadway: George M. Cohan. Este încununarea carierei acestui star, mic de statură și cu o înfățișare foarte obișnuită, dar plin de vitalitate și energie, ceea ce l-a desemnat ca interpret ideal pentru filmele cu gangsteri și dramele sociale din perioada crizei economice. **Flm:** *Inamicul public* (1931); *Îngeri cu fețe murdare* (1938); *În umbra prohibiției* (1939).

— Regizorul francez René Clair realizează, în S.U.A., *I Married a Witch* /Nevastă-mea vrăjitoarea/ (a. Veronica Lake, Fredric March), feerie fantastică despre o vrăjitoare care încearcă să se răzbune, peste secole, pe descendenții judecătorului care au condamnat-o. „Unul din cele mai bune filme de René Clair. Aici umorul nu este gratuit. El *semnifică* și lasă să se înțeleagă un întreg ansamblu de relații comice" (J. Mitry).

— Regizorul suedez Alf Sjöberg realizează *Himlaspelet*/Drumul spre cer/ (a. R. Lindström, Livor Lanström). Povestea logodnicului care pornește spre cer pentru a-i cere socoteală lui Dumnezeu, pentru că a permis moartea iubitei sale, îmbină realismul cu fantasticul, mitologia creștină cu folclorul scandinav, umorul cu fiorul dramatic. Astfel, filmul se plasează pe linia filmelor mute ale lui Sjöström și Stiller.

— Aflat în exil, la Hollywood, regizorul francez Julien Duvivier realizează filmul în scheciuri, *Tales of Manhattan*/Povestiri din Manhattan/ (a. Charles Boyer, Rita Hayworth, Thomas Mitchell, Henry Fonda, Charles Laughton), despre aventurile unui frac făcut pentru un mare actor, și care sfîrșește ca sperietoare de ciori pe cîmpul unui fermier, după ce a fost îmbrăcat de un regizor, un hoț și un pensionar în derivă.

— Regizorul portughez Manuel de Oliveira realizează *Aniki Bobo*, un semidocumentar despre o bandă de copii care descoperă viața hoinărind pe străzile orașului Porto. Prin stil, atmosferă și folosirea actorilor neprofesioniști poate fi considerat un film neorealist *avant la lettre*. „Cea mai importantă realizare a cinematografului portughez în perioada 1920-1960" (G. Sadoul).

— Regizorii englezi Michael Powell și Emeric Pressburger își întemeiează propria lor firmă de producție „Archer Film", punînd bazele unei colaborări care va dura pînă în 1956 și se va solda cu 15 filme scrise și realizate împreună. Cele mai importante: *Viața și moartea colonelului Blimp* — 1943; *Drumul spre stele* — 1946; *Pantofii roșii* — 1948.

— Realizînd *Hellzapoppin*, regizorul american Eric C. Potter „demonstrează că este posibil să se facă un film comic fără subiect, numai cu o înșiruire de „gaguri" și efecte comice" (J. Pantieri).

— Cineaștii argentinieni Lucas Demare și Enrique Faustin fondează organizația „Artistas Argentinas Asociadas", cu scopul de a revigora cinematograful național, copleșit de mediocritate. Filmele lui Demare (*Războiul Gaucho* — 1942; *Elevul său cel mai bun* — 1944; *Pampa Barbara* — 1945) încearcă să răspundă acestui deziderat.

— La Lisabona se construiesc studiourile „Cinelandia".

1943

febr. 5 — Moare, la Hollywood, regizorul american Woodbridge Strong Van Dyke (n. 1889). Film din 1917. Recunoscut drept un bun profesionist care știe să realizeze repede și eficient filme comerciale de diferite genuri (aventuri exotice, melodrame, comedii). **Flm:** *Umbre albe în Mările Sudului* (1928); *Tarzan, omul-maimuță* (1932); *San Francisco* (1936).

mart. 22 — București: pr. *O noapte furtunoasă* (r. Jean Georgescu; m. Paul Constantinescu: d., arh. Ștefan Norris; a. Alexandru Giugaru, Maria Maximilian, Florica Demion, Radu Beligan, George Demetru). Ecranizare a comediei lui I. L. Caragiale, realizată în condiții tehnice deosebit de dificile, constituie un punct de reper în istoria cinematografului românesc (cel mai important film produs înainte de 1948) și un „model de transpunere cinematografică. Selecția replicilor, acompanierea lor cu planuri vizuale în contrapunct, decupajul și montajul, racordurile, scenele adăugate prin vizualizarea povestirii, cuprinse în textul caragialian, toate acestea au fost impecabile. Și astăzi filmul își păstrează încă prospețimea" (D. I. Suchianu).

mart. 27 — Moare, la Londra, inventatorul și regizorul englez Robert William Paul (n. 3 oct. 1869). În perioada 1895-1910 produce și realizează scurtmetraje bazate pe trucaje. Posesorul primului studio cinematografic din Anglia.

apr. 3 — Moare, la Hollywood, actorul german Conrad Veidt (n. 22 ian. 1893). Film din 1917. Unul din marii actori romantici ai ecranului, se numără printre cei mai de seamă interpreți ai filmului expresionist. **Flm:** *Cabinetul doctorului Caligari* (1920); *Cabinetul figurilor de ceară* (1924); *Studentul din Praga* (1926); *Jucătorul de șah* (1938); *Casablanca* (1942).

apr. 8 — Moare, la Paris, actorul francez Harry Baur (n. 12 apr. 1880). Film din 1918. Mare vedetă a anilor '30, creator al unor personaje sanguine, pline de forță. **Flm:** *Mizerabilii* (1935); *Crimă și pedeapsă* (1935); *Volpone* (1941).

mai 20 — Pr. *Ona zaşcişceaet rodinu*/Partizana/ (r. Fredrih Ermler; a. Vera Mareţkaia, Nikolai Bogoliubov). Este „un alt film renumit despre anii războiului, în care o partizană provenită din rîndul colhoznicilor devine, prin faptele ei, eroină naţională. [...] V. Mareţkaia a interpretat acest personaj cu o măiestrie ieşită din comun, creînd una dintre cele mai izbutite personaje ale cinematografului sovietic din timpul Marelui război pentru apărarea patriei" (S. S. Ghinzburg).

mai 26 — Paris: pr. *Lumière d'été*/Bal la castel/ (r. Jean Grémillon) oferă actorului Pierre Brasseur un rol scris de Jacques Prévert. Asemenea personaje malefice, în care răutatea şi perfidia sînt dublate de inteligenţă, vor caracteriza întreaga carieră a actorului francez. **Flm:** *Suflete în ceaţă* (1938); *Copiii paradisului* (1945); *Porţile nopţii* (1946); *Amanţii din Verona* (1949); *Marile familii* (1958).

mai — În Italia, regimul mussolinian ia măsuri împotriva atitudinii ostile a cineaştilor, exprimate în reviste ca: „Cinema", „Si gira", „Bianco e Nero". Una dintre aceste măsuri este destituirea lui Luigi Chiarini de la conducerea „Centrului Experimental al Cinematografiei".

iun. 1 — Moare, într-un accident de avion, actorul şi regizorul englez Leslie Howard (n. L. Steiner, 1893). Film din 1917. Blond, cu ochi albaştri, cu mult farmec, reprezintă tipul englezului perfect, îmbinare de poet romantic şi intelectual incisiv. **Flm:** *Romeo şi Julieta* (1936); *Pygmalion* (1938); *Pe aripile vîntului* (1939).

iun. 16—Charles Chaplin se căsătoreşte la 54 de ani pentru a patra oară. Soţia sa are 18 ani şi este Oona O'Neill, fiica marelui dramaturg Eugene O'Neill, care se împotriveşte acestei căsătorii. Aceasta va dura pînă la moartea lui Chaplin, în 1977, şi va fi împlinită de opt copii.

iul. 25 — În urma victoriei de la Stalingrad (2 febr. 1943) şi a contraofensivei armatei sovietice, Institutul de Cinematografie, evacuat la Alma-Ata, este reinstalat la Moscova. În studiourile din Asia rămîne echipa lui Eisenstein ca să termine filmările la *Ivan cel Groaznic*.

sept. 28 — Paris: pr. *Le Corbeau*/Corbul/ (a. Pierre Fresnay, Ginette Leclerc, Larquey Sylvie). Este primul mare succes al regizorului Henri-Georges Clouzot. Film de suspans, după o întîmplare adevărată: o avalanşă de scrisori anonime provoacă panică şi sinucideri într-un oraşel de provincie. Excelent om de meserie, Clouzot este recunoscut drept un maestru al suspansului, un fel de Hitchcock al Franţei. Filmul dovedeşte „două calităţi dominante: o tehnică stăpînită la perfecţie şi o gîndire absolut sigură. Din această clipă, Clouzot cunoaşte secretul de a face simţit ceea ce este dincolo de imagini, ceea ce este în adîncul sufletelor oamenilor, cărora le arată deopotrivă aparenţele cele mai neînsemnate, cît şi actele cele mai crude" (P. Leprohon). Fiind însă produs de o firmă germană („Continental"), este folosit în Germania ca propagandă antifranceză, ceea ce, după eliberare, determină interzicerea lui şi suspendarea regizorului (pînă în 1947).

oct. 3 — Moare pionierul filmului danez Ole Olsen (n. 5 mai 1863), proprietarul primei săli de cinema din Copenhaga, cofondator al societăţii „Nordisk" (1906).

oct. 19 — Moare, la New York, regizorul german Max Reinhardt (n. 8 sept. 1873), unul dintre cei mai mari oameni de teatru de la începutul secolului. Exercită o influenţă indirectă asupra cinematografului, majoritatea regizorilor şi actorilor germani ai epocii făcîndu-şi ucenicia pe lîngă

el. **Flm:** *Sumurun* (1908); *Noaptea veneţiană* (1914); *Visul unei nopţi de vară* (1935).

nov. 13 — Copenhaga: pr. *Vredens dag*/Dies Irae/ (r. Carl Th. Dreyer; i. Carl Andersson; a. Thorkild Roose, Lisbeth Movin, Preben Lerdorff). Începînd prin a reda ororile vînătorii de vrăjitoare în Danemarca secolului al XVII-lea, filmul urmăreşte distrugerea tuturor celor care, activ sau pasiv, au acceptat crima iniţială. Tînăra soţie a unui pastor, vînător de vrăjitoare, îl înşeală cu propriul fiu, ceea ce provoacă moartea pastorului, iar eroina este, la rîndu-i, acuzată de vrăjitorie. Dreyer construieşte un univers dur, în care moartea şi răzbunarea se înfruntă cu dragostea, „un univers frămîntat, crispat, infernal care la fiecare pas e transformat în frumuseţe pură, în ritm muzical şi arhitectural" (C. Missaen). „Filmul este de o mare frumuseţe, prin combinarea perfectă a umbrei şi luminii, prin contrastele violente dintre interioarele apăsătoare şi peisajele deschise, prin folosirea cu economie a sunetului" (B. Wright).

toamna — Pr. filmului *Ossessione*/Obsesie/ (a. Massimo Girotti, Clara Calamai) marchează un dublu eveniment: debutul regizorului Luchino Visconti şi apariţia unei opere care anunţă neorealismul. Adaptare liberă după romanul scriitorului american James Cain, „Poştaşul sună întotdeauna de două ori", filmul redă povestea sordidă şi tragică a şoferului Gino şi a hangiţei Giovanna, amanţi complici în crimă şi victime ale destinului. Filmat în exterioare şi interioare reale, aducînd pe ecran personaje simple, „o umanitate crudă, săracă, avidă, senzuală, modelată de lupta cotidiană pentru existenţă" (A. Pietrangeli), filmul constituie o revoluţie estetică în cinematograful italian. „Filmul a fost construit zi de zi, în funcţie de peisaj. Un film improvizat, dar nu în manieră neorealistă; [...] noi aveam un scenariu foarte precis, foarte detaliat, pe care Visconti l-a transformat în contact cu actorii, în contact cu peisajul, din dorinţa de a face o operă adevărată". (G. de Santis). „*Obsesie* este începutul unui cinematograf în care mediul devine mai interesant decît evenimentele. Iar stilul somptuos şi precis al lui Visconti vrea să dezvăluie adevărul profund al oamenilor, ceea ce reprezintă mai mult decît neorealismul, reprezintă secretul unei noi realităţi" (E. Fuzellier).

— Filmul *I bambini ci guardano*/Copiii ne privesc/ reprezintă primul moment al unei celebre şi fructuoase colaborări dintre regizorul Vittorio De Sica şi scenaristul Cesare Zavattini, colaborare ce va marca evoluţia neorealismului italian prin filme ca: *Sciuscia* — 1946; *Hoţi de biciclete* — 1948; *Miracol la Milano* — 1950, *Umberto D.* — 1951; *Copiii ne privesc* este totodată primul film important al regizorului De Sica, „film antiretoric şi anticonformist. Povestea unui adulter văzut prin experienţa unui copil constituie o tristă, dar obiectivă redimensionare a omului la valorile sale sociale exacte" (L. Ghirardini).

— *Maria Malibran* (r. G. Brignone) este ultimul film al celebrei cîntăreţe şi actriţe de origine română, Maria Cebotari. Înzestrată cu un fizic plăcut şi cu un glas sensibil, ea debutează în 1936 în Germania (*Fete în alb*), pentru ca ulterior să joace mai mult în Italia, interpretînd în filme muzicale roluri de cîntăreţe celebre sau de eroine verdiene.

— Regizorul francez Robert Bresson debutează cu *Les Anges du péché*/Îngerii păcatului/ (sc. Robert Bresson; a. Renée Faure, Jany Holt, Yolande Laffond, Sylvie). Inspirat de viaţa unei mănăstiri, în care sînt reeducate tinerele delincvente, filmul se remarcă prin inteligenţa cu care regizorul tratează un subiect dificil. „Păstrînd temei majore înalta ei

spiritualitate, Robert Bresson a ştiut să o exprime în aparenţe atît de sensibile, încît aceasta pare să fie cauza interesului pe care l-a suscitat creaţia sa în toate mediile" (P. Leprohon).
— Filmul *L'éternel retour*/Legenda îndrăgostiţilor/ (r. Jean Delannoy; sc. Jean Cocteau; a. Jean Marais, Madeleine Sologne), versiune modernă a legendei lui Tristan şi Isolda, cunoaşte în Franţa un imens succes de public, constituind totodată lansarea lui Jean Marais în rîndul marilor interpreţi. Cel mai popular actor francez din perioada 1940-1957, el interpretează juni primi, personaje distinse şi elegante, în filme de inspiraţie clasică şi modernă. **Flm:** *Frumoasa şi fiara* (1946); *Ruy Blas* (1947); *Orfeu* (1950); *Elena şi bărbaţii* (1956); *Taifun la Nagasaki* (1957).
— Regizorul american Vincente Minnelli debutează cu *A Cabin in the Sky*/Un colţişor în cer/, musical interpretat de actori negri. Avînd o bogată experienţă teatrală (din 1915 montează musicaluri pe Broadway) şi cinematografică (şi-a făcut ucenicia pe lîngă Busby Berkeley), Minnelli se bucură de la bun început de succes şi va deveni, în scurt timp, unul din realizatorii cei mai apreciaţi de filme muzicale, caracterizate prin ingeniozitatea introducerii numerelor muzicale în acţiune, prin grija pentru plastica imaginii şi folosirea culorii.
— Actorul englez de teatru James Mason se face remarcat pe ecran în filmul *The Man in Grey*/Omul în gri/ (r. Leslie Arliss). Este începutul unei bogate filmografii în care precumpănesc partiturile grave, dramatice, interpretate cu profunzime şi nuanţare. **Flm:** *Fugarul* (1946); *Mîna cu cinci degete* (1952); *S-a născut o stea* (1954); *Lolita* (1962); *Mayerling* (1968); *Omul lui Mackintosh* (1973).

1944

ian. 24 — Pr. *Raduga*/Curcubeul/ (r. Mark Donskoi; a. Natalia Ujvii, Nina Alisova, Hans Klering). Film de partizani, a cărei acţiune e plasată în Ucraina ocupată de fascişti. Model al filmelor de gen ulterioare, care nu vor atinge însă realismul crud al situaţiilor şi caracterelor din pelicula lui Donskoi.
ian. — Direcţia Generală a Cinematografiei din Franţa hotărăşte crearea „Marelui Premiu al Cinematografului Francez", distincţie anuală ce va deveni tradiţională. La această primă ediţie, juriul atribuie două premii: unul pe anul 1942 pentru *Trubadurii diavolului* (r. Marcel Carné) şi unul pe anul 1943 pentru *Îngerii păcatului* (r. Robert Bresson).
ian. — La Paris se deschide „L'Institut de Hautes Études Cinématographiques" — IDHEC (Institutul de Înalte Studii Cinematografice). Director, Marcel L'Herbier.
febr. 2 — Paris: pr. *Le Ciel est à vous*/Cerul vă aparţine/ (r. Jean Grémillon; a. Madeleine Renault, Charles Vanel). Inspirat din cazul real al d-nei Dupeyron, care în 1937 a bătut recordul mondial feminin de zbor în linie dreaptă, filmul urmăreşte destinul unei provinciale care îşi sacrifică viaţa de familie pentru a-şi împlini visul. „N-am vrut să glorific spiritul de aventură. Am vrut doar să arăt că omul e bine să creadă şi în altceva decît în sine însuşi. Important este să ieşim din noi înşine, să trăim, adică să înţelegem" (Grémillon). Considerat de unii critici drept capodopera regizorului francez, care „sub aparenţa unui neorealism *avant la lettre*" izbuteşte un film de o perfecţiune sferică, unde „fiecare imagine şi fiecare sunet aduc o informaţie, confirmă o emoţie, completează un portret, anunţă un eveniment" (P. Billard).

aug. 19 — În cadrul acţiunilor Rezistenţei franceze care au precedat eliberarea Parisului sînt ocupate studiourile, întreprinderile cinematografice şi sediul C.O.I.C., unde se instalează Comitetul de eliberare a cinematografului, prezidat de Pierre Blanchar. Acest comitet organizează filmarea eliberării Parisului şi ia primele măsuri organizatorice de profil: crearea Centrului Naţional al Cinematografiei, a Comisiei Superioare Tehnice, a Unifrance-Film şi a jurnalului de actualităţi.
aug. 24-25 — Bucureşti: operatorii români Ovidiu Gologan şi Ion Cosma filmează bombardamentele germane, represalii la actul insurecţional de eliberare a României. Aceste imagini vor fi inserate în noua serie a jurnalului de actualităţi O.N.C, care va fi editat cu începere din luna septembrie.
sept. 22 — Moscova: pr. *Zoia* (r. Leo Arnştam; a. Galina Vodianiţkaia, Xenia Tarasova) aduce pe ecran figura Zoiei Kosmodemianskaia, partizana de 18 ani, împuşcată de fascişti. Muzica lui Şostakovici, nobilă şi grandioasă, ritmează subiectul.
oct. 2 — Stockholm: pr. *Hets*/Frămîntări/ (r. Alf Sjöberg; sc. Ingmar Bergman; a. Stig Järrel, Alf Kjellin, Mai Zetterling). Film psihologic, cu influenţe strindbergiene, despre relaţiile dintre un profesor sadic şi unul dintre elevii săi. „Mulţi spectatori au văzut în personajul profesorului un simbol al nazismului" (R. Waldenkranz). Filmul marchează afirmarea actriţei Mai Zetterling.
nov. — Moscova: pr. *V şest ceasov vecera posle voinî*/Ora şase după război/ (r. Ivan Pîriev; a. Marina Ladînina, Evgheni Samoilov), film original, o comedie muzicală turnată în anii războiului.

1945

ian. 18 — Londra: se constituie firma „Arthur Rank Production ltd.", etapă importantă pe drumul creării imperiului Rank, care va îngloba diverse companii, studiouri, laboratoare şi fabrici de aparatură.
ian. 29 — Pr. *Velikii perelom*/Cotitura cea mare/ (r. Fredrih Ermler; a. Mihail Derjavin, Andrei Abrikosov.) Film de război care exaltă eroismul armatei sovietice în bătălia de la Stalingrad. Conceput ca un film psihologic, el dezvăluie dezbaterile şi problemele de conştiinţă ale generalilor sovietici, care trebuie să ia hotărîri în numele a mii de oameni implicaţi în conflictul armat.
mart. 9 — Paris: pr. *Les Enfants du paradis*/Copiii paradisului/ (r. Marcel Carné; sc. Jacques Prévert; a. Arletty, Jean Louis Barrault, Pierre Brasseur, Maria Casarès). „La prima vedere o poveste de dragoste ce se desfăşoară în Parisul lui Balzac, filmul devine o dezbatere estetică pe problema relaţiei viaţă-artă şi chiar o comparaţie între diversele moduri de joc, deoarece include cel puţin cinci moduri de interpretare. Şi, dincolo de toate acestea, este un film-poem despre natura şi felurile iubirii: sacră şi profană, dăruită şi posesivă" (Pauline Kael). Secvenţe celebre: debutul lui Deburau, seara la Rouge-Gorge, pantomima pe sîrmă, duelul din han, Garance în reşedinţa contelui, asasinarea contelui la baia turcească, Deburau în vîltoarea carnavalului.
mart. — Paris: se constituie „Federaţia franceză a cinecluburilor". Preşedinte, Jean Painlevé.
apr. — Regizorul Robert Bresson termină *Les Dames du Bois de Boulogne*/Doamnele din Bois de Boulogne/ (sc. R. Bresson; a. Maria Casarès, Elina Labourdette, Paul Bernard), inspirat după Diderot. O femeie părăsită se răzbună împingînd în braţele bărbatului infidel o fată de moravuri

ușoare. „Bresson și-a luat riscul de a transfera o poveste realistă într-un alt context realist. Rezultatul este că aceste două exemple de realism se distrug unul pe altul, iar pasiunile izbucnesc din personaje ca dintr-o crisalidă" (A. Bazin). „Un film de intimitate tragică, pe un ton ușor înflorat, neobișnuit în cinematograf, un film de chipuri" (J. Cocteau). Un univers tragic, la mijloc de drum între abstract și real, în care „adevărata mișcare este dată numai de nodurile care se fac și se desfac înlăuntrul personajelor" (Bresson).

mai 9 — Capitularea Germaniei marchează sfîrșitul celui de-al doilea război mondial pe fronturile din Europa. Documentele cinematografice filmate în timpul asaltului asupra Berlinului și în primele zile după victorie vor constitui materia unor filme de montaj (de la *Berlin*, de I. Raizman — 1945, la ***Anul 1945***, de Karl Gass — 1985); evenimentele vor inspira și filme de ficțiune cu această temă (de la *Căderea Berlinului*, de Mihail Ciaureli — 1949, pînă la *Victoria*, de Iuri Ozerov — 1985).

mai — Firma „General Aniline and Film Corporation" începe să fabrice pelicula „Ansocolor", replica americană a „Agfacolorului".

iun. 8 — Cairo: se inaugurează studiourile „Al Ahram".

iun. — Pr. *L'Espoir*/Speranța/, realizat de André Malraux în Spania, în 1938, sub titlul „Sierra de Teruel". Acest film al războiului civil spaniol e incomplet în raport cu intențiile inițiale ale autorului și se concentrează asupra bombardării unui cîmp de aviație franchist, episod final al romanului scris de Malraux în 1937. „Un univers tragic, accentuat de sobrietatea imaginilor și a dialogului. Filmul nu este o epopee, nici personajele nu sînt legendare. Totul rămîne la dimensiunile omului" (A. Olivier).

iul. 3 — Se constituie, în Iugoslavia, „Comitetul federal pentru cinematografie, avînd în directa sa subordine organismele naționale cinematografice. El ființează pînă în 1950, cînd organizarea cinematografică pe republici se face autonom.

iul. 4 — Paris: apare revista „L'Écran Français", săptămînal bogat ilustrat, conținînd articole, știri, cronici, interviuri. Scopul său: „apărarea cinematografiei franceze și promovarea culturii cinematografice".

iul. 16 — Pr. *The Way to the Stars*/Drumul spre stele(/ r. Anthony Asquith; a. Michael Redgrave, John Mills). Îmbinare de film psihologic și de război, descrie viața unei unități de aviație anglo-americane din spatele frontului. Desemnat de un referendum britanic drept cel mai bun film al perioadei 1939-1945.

aug. 8 — Moare, la Moscova, regizorul sovietic Iakov Aleksandrovici Protazanov (n. 4 febr. 1881). Pionier al cinematografului rus. Peste 80 de filme în perioada prerevoluționară. Între anii 1918 și 1923 lucrează în Franța. Revine în U.R.S.S., manifestînd aceeași preocupare pentru realismul psihologic, evident mai ales în ecranizările după literatura clasică (*Război și pace* — 1915, *Dama de pică* — 1916, *Oameni și ranguri* — 1928, *Fata fără zestre* — 1936). Realizează unul dintre filmele clasice ale genului științifiico-fantastic: *Aelita* — 1924.

aug. 11 — Naționalizarea industriei cinematografice cehoslovace cu toate sectoarele ei (producție, distribuție, exploatare) marchează momentul înființării cinematografiei socialiste.

sept. 10 — Pr. *Henric al V-lea* (r. Laurence Olivier; i. Robert Krasker; a. L. Olivier, Leslie Banks, Robert Newton, Leon Genn). Prima ecranizare shakespeariană din seria celor realizate de Olivier în anii '40-'50. Deși începe prin a reconstitui un spectacol elizabetan, *Henric al V-lea* nu este teatru filmat. „Procedeul de a debuta pe scena teatrului „Globe" și de a se strămuta treptat pe tărîmul realității, pînă la bătălia de la Azincourt, apoi, reîntorcîndu-se la teatru, a stîrnit controverse, deși este deosebit de inspirat" (L. Halliwell). Prin alegerea culorilor și aplatizarea perspectivei, imaginea recreează stilul miniaturilor din secolul al XV-lea.

sept. — Pr. *Dead of Night*/În puterea nopții/ (r. Basil Dearden, Robert Hamer, Charles Crichton, Alberto Cavalcanti). Film în scheciuri: cîteva personaje, reunite într-o casă, povestesc cîte o întîmplare cu fantome și cu elemente supranaturale. „Film de groază realist sau mai degrabă suprarealist [...] face din realitatea cotidiană terenul cel mai propice al spaimei" (M. Caen).

sept. — Premiera filmului *Roma, città apèrta*/Roma, oraș deschis/ constituie actul de naștere al neorealismului, „mișcare artistică spre descoperirea umană și spirituală a țării" (C. Lizzani), avînd ca deviză artistul, fiu al timpului său, factor receptiv la imperativul momentului istoric. „Neorealismul apare ca o reacție față de realismul de tip vechi, tradițional, care „nu exprima realitatea, în timp ce noi vrem să cunoaștem esența, realitatea interioară din spatele celei exterioare" (C. Zavattini). El se manifestă ca o luptă împotriva războiului, a dezordinii și a nedreptății sociale, a fascismului, a corupției și a imoralității în general. Un cinematograf anticonservator, anticonformist și antiburghez, care impune o nouă stilistică și un nou limbaj bazate pe o „narațiune simplă, pe înlăturarea oricărui retorism, pe un montaj alert și un dialog funcțional" (L. Ghirardini). Atît condițiile tehnice și financiare postbelice, cît și dorința de maximă autenticitate impun filmarea în exterioare și decoruri naturale, folosirea actorilor neprofesioniști sau mai puțin cunoscuți, adoptarea cu precădere a planurilor medii și de ansamblu. Din punct de vedere artistic și moral, *Roma, oraș deschis* (r. Roberto Rossellini; i. Ubaldo Arata; a. Anna Magnani, Aldo Fabrizi, Marcello Pagliero) reprezintă un model. Această primă mărturie artistică despre rezistența italiană redă lupta comună a unui comunist și a unui preot împotriva fascismului, prilej de a face „tabloul unei Italii sordide, mizere, unită în dorința de a-și smulge masca impusă" (P. Leprohon). Alte filme neorealiste importante: *Paisà* (r. R. Rossellini, 1946); *Vînătoare tragică* (r. G. De Santis, 1947); *Hoți de biciclete* (r. V. De Sica, 1948); *Pămîntul se cutremură* (r. L. Visconti, 1948); *Orez amar* (r. G. De Santis, 1949); *Umberto D.* (r. V. De Sica, 1951).

oct. 5 — Pr. *The Lost Weekend*/Vacanța pierdută/ (r. Billy Wilder; a. Ray Milland, Jane Wyman). Cazul dramatic al unui scriitor alcoolic care luptă să-și învingă viciul. Influență expresionistă mai ales în secvența halucinațiilor eroului. „Succesul fimlului permite Hollywood-ului să facă un mare pas înainte pe calea realismului" (L. Halliwell). Premiul „Oscar" pentru interpetare — Ray Milland.

oct. — Începe reconstruirea studiourilor japoneze distruse de război.

nov. 13 — Crearea industriei cinematografice poloneze socialiste: serviciul de filme documentare al diviziei „Kosciuszko" devine „Film Polski" (director, Aksander Ford), care va deține monopolul producției și distribuției; se înființează concomitent Institutul de Film din Cracovia.

nov. — După capitularea Japoniei, autoritățile americane de ocupație interzic producerea și prezentarea de filme militariste fasciste și șovine, care incită la discriminare rasială, la denigrarea femeii, la exploatarea copiilor sau la sinucidere. Din cele 554 filme realizate în timpul războiului sînt interzise 225.

dec. 26 — Pr. filmului danez *De røde enge*/Pămînt însîngerat/ (r. Lau Lauritzen Jr., Bodil Ipsen). Dramă de rezistenţă, austeră şi emoţionantă, care cucereşte aprecierea internaţională cu prilejul primului festival de la Cannes.

dec. — Pr. *Spellbound*/Fascinaţie/ (r. Alfred Hitchcock; sc. Ben Hecht; a. Ingrid Bergman, Gregory Peck). *Thriller* psihanalitic. Povestea unui fals culpabil, nevrozat, pe care psihiatra sa îl ajută să descopere pe adevăratul autor al crimei. „Am vrut să fac primul film psihanalitic.[...] Cînd am ajuns la secvenţa visului (realizată cu concursul lui Salvador Dali), am urmărit să rup tradiţia viselor în cinema, care, în general, sînt redate nebulos, confuz" (Hitchcock).

dec. — O lege britanică pentru încurajarea cinematografiei naţionale prevede creşterea procentului de filme engleze din exploatare şi distribuţie pînă la 22%, şi, respectiv, 17%.

dec. — Pr. *Brief Encounter*/Scurtă întîlnire/ (r. David Lean; a. Celia Johnson, Trevor Howard). Dragostea dintre un bărbat şi o femeie (ambii căsătoriţi) care se cunosc întîmplător, se iubesc şi se despart. Unul dintre marile evenimente ale cinematografului britanic postbelic. Remarcabil în epocă prin autenticitatea ambianţei, prin grija pentru detaliul semnificativ, prin simplitatea povestirii, ceea ce a făcut critica să vorbească despre neonaturalism. Clasica înfruntare dintre pasiune şi datorie capătă aici dimensiunile cotidianului.

— Stephen Bosustow înfiinţează firma „United Production of America" (U.P.A.), ale cărei filme vor marca o nouă etapă în istoria desenului animat. Respingînd stilul disneyan, reprezentanţii ei (Pete Burns, Robert Cannon, John Hubley, Gene Daitch, Ernest Pintoff) revin la simplitatea şi naturaleţea desenului lui Émile Cohl, renunţînd la perspectivă şi la iluzia volumului, optînd pentru un stil caricatural menit să redea psihologia personajelor, folosind culoarea cu valoare de simbol şi abandonînd gagul de situaţii în favoarea satirei şi a umorului negru.

— Monolitismul hollywoodian începe să fie ameninţat de apariţia micilor companii independente formate de diverşi regizori, scenarişti sau actori: „Rainbow Production" — Irving Asher şi Leo McCarey; „Liberty Films", condusă de William Wyler, George Stevens şi Frank Capra.

— Ia fiinţă în Belgia „Serviciul cinematografic", din cadrul Ministerului Educaţiei şi Culturii Naţionale.

— Moare regizorul egiptean Kamal Selim (n. 1913), autorul primului film realist egiptean, *Al Azima*/Voinţa/ (1939), şi al unor ecranizări din literatura universală: *El Bouassa*/Mizerabilii/ (1943), *Shuhadaa el Sharam* /Romeo şi Julieta/ (1944).

— Pr. filmului elveţian *Die letzte Chance*/Ultima şansă/ (r. Leopold Lindtberg). În septembrie 1943, un grup de refugiaţi din Italia traversează Alpii pentru a ajunge în Elveţia. „Un scenariu sobru şi un stil al regiei, care, prin eclerajul fiecărui plan, prin rigoarea cadrajului şi a montajului, amintește de „noua obiectivitate" pabstiană pusă în slujba unui subiect neorealist" (F. Bauche).

— Regizorul american John Huston scrie, regizează şi filmează pentru Serviciul cinematografic al armatei de uscat americane documentarul *Let There Be Light*! /Să se facă lumină! /. Tema: nevrozele şi traumatismele psihice suferite de soldaţii din linia întîia. Considerîndu-l demoralizator şi „indiscret", Pentagonul interzice prezentarea filmului.

— Sub directa îndrumare a Partidului Comunist Chinez, se creează firma „Kuen Luen", destinată realizării de filme de către un grup de regizori: Tsai Tzu Sheng, Ceng Fu, Si Tong San, Ceng Kiun Li şi cu participarea actorului Tchao Tan.

— „Academia de artă dramatică" din Budapesta (fondată în 1863) devine „Şcoala superioară de artă dramatică şi cinematografie", cu secţiile: actorie, regie de film şi operatorie.

1946

ian. — Apare în Germania (zona de ocupaţie sovietică), sub conducerea lui Kurt Maetzig, primul număr al cinejurnalului săptămînal de actualităţi „Martor ocular" (*Augenzeugen*), a cărui deviză este „Priviţi, ascultaţi şi judecaţi singuri". Scopul: mobilizarea cetăţenilor la reconstrucţia ţării.

febr. 27 — Regizorul francez René Clément realizează *La Bataille du rail*/Luptătorii din umbră/, epopee a rezistenţei antihitleriste avînd ca interpreţi fie simpli amatori, fie actori necunoscuţi, fie înşişi participanţi direcţi la episoadele narate. Film de o „amploare cu adevărat epică în multe dintre episoadele sale, cum ar fi deraierea unui tren militar german sau executarea ostaticilor francezi.[...] R. Clément posedă simţul montajului şi al detaliului semnificativ.[...] În acest sens, putem vorbi despre o influenţă a lui Dovjenko" (G. Sadoul).

febr. — Terminarea filmului *Ivan Groznîi*/Ivan cel Groaznic/, partea a II-a, se amînă cu cîteva luni din cauza atacului de cord suferit de S. Eisenstein.

mart. — Actriţa americană Rita Hayworth creează în *Gilda* (r. Charles Vidor) un nou tip de personaj: ucigaşa blondă din *filmul negru*, „frumoasa fără suflet" care va face vogă în filmul american al epocii. Semnificativ pentru popularitatea personajului şi a actriţei: în aceeaşi lună, bomba atomică experimentată de americani în atolul Bikini poartă numele de «Gilda».

mai 17 — Berlin-Babelsberg: se înfiinţează studiourile D.E.F.A., care preiau întreaga producţie cinematografică a zonei răsăritene a Germaniei. Primul film de ficţiune, *Mörder sind unter uns*/Ucigaşii sînt printre noi/, de Wolfgang Staudte, pune problema responsabilităţii poporului german în tragedia celui de-al treilea Reich.

mai — Pr. *Kamennîi ţvetok*/Floarea de piatră/ (r. Aleksandr Ptuşko; a. Vladimir Drujnikov, Elena Devscikova, Tamara Makarova). Ecranizare a unui basm rus. Ptuşko „are în sînge basmul popular cu umanismul lui poetic, cu culoarea lui" (G. Roşal). Prima încercare de folosire dramatică a culorii în filmul sovietic.

iun. — Premierul francez Léon Blum şi secretarul de stat american James Byrnes semnează acordurile politico-comerciale de interes general dintre Franţa şi Statele Unite, în care figurează un capitol special referitor la cinema. Acest acord reprezintă expresia penetraţiei masive a cinematografului american în Europa Occidentală. Ca reacţie, se constituie „Comitetul pentru apărarea cinematografului francez". Acordul este abrogat la sfîrşitul anului 1948.

aug. 1 — Apare primul număr al revistei poloneze bilunare „Film" (din noiembrie 1949, săptămînală). Iniţial, magazin bogat ilustrat (ştiri, note, interviuri, corespondenţe); din anii '60 sînt introduse şi articole cu caracter teoretic şi de sinteză.

aug. 1 — Prima ediţie a Festivalului internaţional de la Mariánské Lázně, care, din 1950, îşi mută sediul la Karlovy Vary. Iniţial, necompetitiv. Din 1948 devine competitiv şi adoptă deviza: „Pentru pace, pentru un om nou, pentru o lume mai bună". Din 1952, e bienal.
aug. 10 — Moare producătorul francez Léon Gaumont (n. 10 mai 1864), unul dintre creatorii industriei cinematografice franceze.
aug. 16 — Săptămînalul „Sovetskoe iskusstvo" atacă filmul *Ivan cel Groaznic*, partea a II-a, aflat încă în lucru, considerîndu-l „proba evidentă a rezultatelor negative la care poate duce lipsa simţului de responsabilitate şi tratarea superficială şi arbitrară a istoriei". La 4 septembrie, o rezoluţie a Comitetului Central al P.C.U.S. îl critică virulent, alături de alte cîteva filme: *Oameni simpli* de Leonid Trauberg şi Grigori Kozînţev; *Amiral Nahimov*, de Vsevolod Pudovkin. Ulterior, poziţia faţă de aceste filme va fi reconsiderată.

aug. 23 — Prima ediţie a Festivalului internaţional, de la Locarno (Elveţia). Manifestare alternativ competitivă şi necompetitivă. După 1966, sub conducerea lui Sandro Bianconi şi Fredy Buache, se consacră cu precădere tinerilor regizori şi cinematografiilor nou afirmate.
aug. — Pr. *The Big Sleep*/Somnul de veci/ (r. Howard Hawks; a. Humphrey Bogart, Lauren Bacall). Capodoperă a *filmului negru*, considerat cea mai bună şi mai fidelă ecranizare după Raymond Chandler. „Acţiune încordată şi rapidă, personaje alcătuind o galerie de monştri rafinaţi" (Pauline Kael). „Philip Marlowe nu are nimic de salvat, nici de sperat. Nu este mînat de nici un interes, nici de vreo pasiune. Pur şi simplu acţionează. Dacă există o filozofie hawksiană, atunci ea apare aici" (A.S. Labarthe). *Remake* în 1978, de Michael Winner.
sept. 20 — Moare, la Neuilly-sur-Seine, actorul francez Raimu (n. Jules Muraire, 17 dec. 1883). Film din 1910. Afirmare în epoca sonorului cu trilogia lui Pagnol (*Marius*, *Fanny*, *César*). „Reprezentant tipic al provinciei franceze, Raimu şi-a construit treptat un personaj uman, cordial şi simplu" (R. Chiti). **Flm:** *Crima Nataliei Roguin* (1939); *Misteriosul domn Victor* (1938); *Nevasta brutarului* (1939).
sept. 20 — Prima ediţie a Festivalului internaţional de la Cannes. Manifestare competitivă, cu participarea a 19 ţări. Din 1951, se ţine în luna mai. De la început competiţia artistică este dublată de spectacolul monden, care după 1968 păleşte treptat, festivalul devenind în primul rînd o întîlnire de afaceri. În anii '60-70' secţiile se diversifică, ele fiinţînd în paralel cu competiţia propriu-zisă („Săptămîna criticii", „Tîrgul de filme", „Întîlnirea regizorilor", „O anumită privire", „Perspectivele cinematografului francez" etc.).
sept. 26 — Paris: pr. *La Symphonie pastorale*/Simfonia pastorală/ (r. Jean Delannoy; a. Michèle Morgan, Pierre Blanchar). Poveste de dragoste între o fată oarbă şi un pastor. „O tragedie în cinci acte, a cărei valoare este dată de lunga noapte din primele patru. Fata oarbă nu-şi capătă vederea decît în ultimul moment" (A. Gide). „Redare subtilă a stărilor sufleteşti şi a evoluţiei personajelor văzute prin prisma pastorului" (J. Vidal).
sept. — Londra: se constituie „British Film Academy", avînd ca scop „promovarea artei filmului". Acordă premii anuale (statueta „Stella"), echivalentul englez al „Oscar"-ului american. Primul preşedinte, Carol Reed.

sept. — Pr. *Notorious* (r. Alfred Hitchcock; sc. Ben Hecht; a. Cary Grant, Ingrid Bergman, Claude Rains). La Rio, o spioană americană se căsătoreşte cu un refugiat nazist pentru a descoperi un complot. „Unul dintre cele mai ironice pretexte găsite de Hitchcock pentru a realiza o melodramă de cameră despre o femeie pe punctul de a-şi pierde viaţa, în timp ce o căuta, despre un german silit de dragoste să-şi sacrifice «cauza» şi despre un american silit de «cauză» să-şi sacrifice dragostea" (G. Lambert). „Puritate excepţională, model de construcţie a scenariului, [...] un film în care cu minimum de mijloace s-a obţinut maximum de efecte, [...] culme a stilizării şi a simplităţii hitchcockiene" (F. Truffaut).
sept. — Greve puternice afectează producţia de film japoneză, în special compania „Toho", unde încetarea lucrului se prelungeşte pînă la 19 august 1947. Dintre revendicări: primirea unor reprezentanţi ai sindicatului în conducerea studioului, ziua de lucru de opt ore, consultarea sindicatului în probleme de producţie, de concedieri şi de măsuri disciplinare.
oct. 26 — Ia fiinţă, în Franţa, „Centre National de la Cinématographie" (Centrul Naţional al Cinematografiei"). Are ca atribuţii: studierea proiectelor de legi, a decretelor şi a dispoziţiilor referitoare la industria cinematografică, coordonarea diferitelor sectoare ale cinematografiei în dezvoltarea lor, controlul finanţării şi al reţetelor, acordarea de subvenţii pentru producţia naţională, organizarea formării profesionale şi tehnice pentru toate categoriile de cineaşti.
oct. 29 — Paris: pr. *La Belle et la Bête*/Frumoasa şi fiara/ (r., sc. Jean Cocteau; i. Henri Alekan; a. Josette Day, Jean Marais). Adaptarea unui basm din secolul al XVIII-lea, în care dragostea unei fete redă unui monstru înfăţişarea sa de prinţ fermecător. „O operă de artă, un poem plastic de o rară perfecţiune, [...] frumuseţe în stare pură, rece, intelectuală, chiar matematică" (J. Vidal). Filmul se adresează „reminiscenţelor copilăriei prezente în fiecare dintre noi" (Cocteau).
oct. — Pr. *The Overlanders*/Transcontinentalii/ (r. Harry Watt). Coproducţie Anglia-Australia. Exodul unor crescători de vite cu turmele lor de-a lungul continentului australian, exod provocat de teama unei debarcări japoneze. Harry Watt „tratează acest film de aventuri cu tonul sobru şi stilul simplu al unui documentar" (R. Lacourbe, R. Lefevre), trădîndu-şi astfel formaţia şi apartenenţa la şcoala marilor documentarişti britanici ai anilor '30.

nov. — Pr. *The Best Years of Our Lives*/Cei mai frumoşi ani ai vieţii noastre/ (r. William Wyler; sc. Robert Sherwood; i. Gregg Toland; a. Fredric March, Dana Andrews, Myrna Loy, Teresa Wright). Dificultăţile readaptării la viaţa civilă a militarilor americani demobilizaţi. „Unul dintre filmele mele cu cel mai mare succes şi, totodată, cel mai lesne de făcut, deoarece m-am bazat pe experienţa mea de fost combatant" (Wyler). „Un stil de o mare puritate, foarte direct şi plin de căldură, fără manierisme, mişcări de prisos, şiretlicuri estetice sau emoţionale" (J. Agee). Şase premii „Oscar": film, regie, scenariu, actor principal şi secundar.
nov. — Pr. *My Darling Clementine*/Draga mea Clementina/ (r. John Ford; a. Henry Fonda, Linda Darnell, Victor Mature, Walter Brennan). Episod mai mult sau mai puţin autentic din Vestul sălbatic la sfîrşitul secolului al XIX-lea: răfuiala de la ranch-ul „O. K. Corral" dintre şeriful Wyatt Earp, Doc Hollyday şi hoţii de vite – fraţii Clanton — personaje reale, intrate încă din viaţă în mitologia Vestului. Sobrietatea, grija pentru detaliul semnificativ, adevărul psihologic, tensiunea şi rapiditatea due-

lului final, folosirea judicioasă a muzicii plasează filmul în opera lui Ford alături de *Diligența*. Alte versiuni ale aceluiași episod: *Frontier Marshall*, de Allan Dwan (1939), *Răfuială la O.K. Corral*, de John Sturges (1957).
dec. 3 — Paris: pr. *Les Portes de la nuit*/Porțile nopții/ (r. Marcel Carné; sc. Jacques Prévert; a. Pierre Brasseur, Yves Montand, Nathalie Nattier). Melodramatică poveste de dragoste în ambianța pariziană de după eliberare. Meritoriu prin descrierea atmosferei postbelice: bursa neagră, existența foștilor colaboraționiști, mizeria periferiei pariziene. „Tentativă de a înscrie tradiția realismului francez antebelic într-o referință imediată a realității sociale și politice a momentului" (A. Cervoni).
dec. 20 — Copenhaga: pr. *Ditte menneskebarn*/Ditte, fiica omului/ (r.,sc. Bjarne Henning-Jensen; a. Tove Maes, Karen Poulsen). Inspirat din romanul lui Andersen Nexö. Copilăria și adolescența unei țărăncuțe, fiică naturală, care are la rîndul ei un copil nelegitim. „Optimism sănătos, credința în posibilitatea unei fericiri umane mai puternice decît persecuțiile unei false morale bazate pe nedreptate, egoism, meschinărie și cupiditate" (R. Boussinot). Primul mare succes internațional al filmului danez, după o perioadă dominată de tribulațiile comice ale cuplului Pat și Patachon.
dec. 25 — Moare, la Pasadena, actorul american W. C. Fields (n. 29 ian. 1879). Format la școala vodevilului. Film în perioada 1915-1944(mari succese după 1930). Anticonformist și antisocial, Fields„ a fost o excrescență monstruoasă a puritanismului american, un amestec de mizantrop și misogin care a distrus mitul familiei americane" (A. Sarris). Deși personajele sale nu erau simpatice și nu solicitau simpatia, publicul l-a iubit pentru că „se recunoștea în situațiile de pe ecran și înțelegea că nesuferitul Fields luptă împotriva unor dușmani comuni" (A. Knight). **Flm:** *E un dar* (1934); *Puișorul meu drag* (1940); *Agentul de bancă* 1940); *Nu-i da fraierului nici o șansă* (1941).
dec. — În S.U.A. este reactualizată legea antitrust. Se pune capăt așa-numitei „integrări verticale" a industriei cinematografice, adică îmbinarea producției cu distribuția și exploatarea filmelor prin intermediul rețelelor de săli de cinema aflate în posesia marilor companii producătoare. Legea le răpește acestora controlul asupra sălilor, în care pînă acum filmele lor erau programate fără alte angajamente.
dec. — Actorul englez Alec Guinness debutează în rolul Herbert Pocket din *Great Expectations* /Marile speranțe/ (r. David Lean). Dotat cu o extraordinară capacitate de metamorfozare și de transpunere în pielea personajului, el domină comedia britanică a anilor '50-'70. **Flm:** *Inimi nobile și alese* (1949); *Omul în costum alb* (1951); *Podul de pe rîul Kwai* (1957); *Lawrence al Arabiei* (1963); *Scrooge* (1970); *Hitler — ultimele zece zile* (1973); *Războiul stelelor* (1977); *Micul lord* (1980).
— Ia ființă „Asociația producătorilor turci", care editează publicația „Filmele noastre", unde se analizează calitatea producției naționale și posibilitatea îmbunătățirii ei, cerîndu-se totodată protecție din partea statului.
— Procedeul japonez „Fujicolor" este utilizat pentru prima oară în cîteva secvențe din filmul *Juichinin no Jogakusei* /11 studente/.
— Franco Cristaldi fondează societatea „Vides". El devine unul dintre marii producători ai cinematografiei italiene.
— Cu documentarul *Monde de Paul Delvaux* /Lumea lui Paul Delvaux/, regizorul belgian Henri Stork „deschide noi perspective filmului de artă, explorînd universul spiritual al pictorului. Fără exegeză, fără descriere

anecdotică, spectatorul este cufundat în lumea imaginară a artistului și trece de la o pînză la alta" (P. Davay).
— Filmul experimental *Dreams That Money Can Buy* /Vise ce se pot cumpăra cu bani/ este realizat de Hans Richter, cu colaborarea prietenilor săi, Marcel Duchamp, Fernand Léger, Max Ernst și Man Ray, fiecare semnînd cîte o secvență onirico-fantasmagorică. E povestea a șapte persoane care consultă un psihiatru pentru a scăpa de obsesia luptei pentru supraviețuire. Viziunea fiecăruia este cîte o secvență color, realizată după sugestiile și desenele celor citați. Filmul e considerat „un document despre ceea ce sînt artiștii moderni" (L. Jacobs), valoarea lui constînd în folosirea culorii ca un nou mijloc tehnic cu funcție expresivă și emotivă.
— Primul film povestit în întregime la persoana întîia singular: *Lady in the Lake* /Doamna din lac/ (r. Robert Montgomery; a. R. Montgomery, Audrey Totter, Lloyd Nolan). R. Montgomery și aparatul de filmat fac corp comun asociindu-se cu personajul Philip Marlowe, care nu apare decît rareori reflectat în oglindă. Ecranizare după Raymond Chandler.
— Roberto Rossellini continuă trilogia războiului cu *Paisà*, film în șase episoade despre Italia devastată de război (1943-1945). Interpretat cu precădere de neprofesioniști, filmul are un caracter semidocumentar, „aparatul se plimbă, analizează, expune cu o cruzime severă, surprinde trupurile inerte ale morților și chipurile îngrozite ale supraviețuitorilor într-un tumult poetic de imagini grandioase" (L. Ghirardini). Reper important al școlii neorealiste. Celelalte filme ale trilogiei: *Roma, oraș deschis* (1945) și *Europa '51* (1951).
— Prezentat la Cannes, *Maria Candelaria* (Marele Premiu), impune atenției internaționale cinematograful mexican și pe cîțiva dintre artiștii săi de frunte: regizorul Emilio Fernandez, operatorul Gabriel Figueroa, actorii Pedro Armendariz și Dolores del Rio. Nefericita poveste de dragoste dintre un țăran sărac și o florăreasă, care moare linșată de consătenii săi, are o aură de legendă tragică și evidențiază stilul propriu al cuplului Fernandez-Figueroa, caracterizat prin compoziții picturale dramatice, contraste puternice de alb-negru.
— Producătorul grec Anton Zervos, fondatorul și proprietarul firmei „Anzervos", construiește la Atena studiourile „Filothei", unde se vor realiza cîteva dintre filmele importante ale acestei cinematografii: *Orașul magic* (r. Nikos Koundouros, 1954), *Lacul dorințelor* (r. George Dervos, 1958), *Micile Afrodite* (r. N. Koundouros, 1963).
— Primul film neorealist al lui Vittorio de Sica — *Sciuscià* (sc. Cesare Zavattini; a. Rinaldo Smordoni, Franco Interlenghi, Angelo D'Amico)— abordează tema delincvenței minorilor în ambianța Italiei postbelice și are drept eroi doi mici lustragii („sciuscià", derivat din englezescul „shoes shine") implicați în bursa neagră. „Tragedia celor doi copii, copleșiți de atmosfera haotică și coruptă de după război și obligați să ispășească vini care nu le aparțin, este redată într-un stil sobru și eficient, cu imagini foarte penetrante" (F. Valorba). „În ciuda notei amare și disperate, în întregul film vibrează vitalitatea, nevoia acută de bucurie, apelul la înțelegere umană" (C. Lizzani).
— An important pentru fenomenul editorial de specialitate prin apariția cîtorva volume de referință: „Essai sur les principes d'une philosophie du cinéma" (Eseu asupra principiilor unei filozofii a cinematografului), în care Gilbert Cohen-Séat analizează locul pe care îl ocupă cinematograful în civilizația contemporană și definește o nouă știință — filmologia;

„From Caligari to Hitler" (De la Caligari la Hitler), de Siegfried Kracauer, istorie a cinematografului german în perioada 1919-1933; „L'Âge ingrat du cinéma " (Vîrsta ingrată a cinematografului) — culegere de texte scrise de Léon Moussinac, în perioada 1925-1940, în care se analizează „lupta cinematografului pentru descoperirea unor forme originale de expresie"; „Grierson on Documentary" (Grierson despre documentar), culegere de studii publicate de documentaristul englez în anii '30-'40; „Du muet au parlant" (De la mut la sonor), în care criticul Alexandre Arnoux își expune principalele sale teorii: „cinematograful nu este o artă, nu este o afacere, este o meserie", „filmul nu are un autor care să-l poată semna ci este o operă colectivă".

1947

ian. 8 — Varșovia: pr. *Zakazane piosenki* /Cîntece interzise/ (r. Leonard Buczkowski; a. Danuta Szaflarska, Jerzy Duszyński). Primul lungmetraj de ficțiune polonez realizat după război. Film de rezistență, plasat în Varșovia celui de-al doilea război mondial. „Un document autentic atestînd persistența în conștiința polonezilor a celor mai durabile mitologii. În cazul acestui film, creat la hotarul a două epoci, funcționează atît criteriile istorico-estetice, cît și cele psihologic-sociologice care fac din el o operă irepetabilă" (Z. Pîtera).

febr. 6 — Sînt inaugurate, în apropierea Phenianului, primele studiouri din Coreea de Nord.

febr. 11 — Paris: pr. *Farrebique* (r., sc. Georges Rouquier). Documentar despre viața unei familii de fermieri. Remarcabil prin „puritatea sa, prin dragostea pentru natură și prin deosebita forță lirică " (M. Carné). Exemplare în acest sens sînt secvența înmormîntării bunicului și cea a trezirii naturii și a simțurilor, primăvara.

febr. 17 — Se deschide Facultatea de artă cinematografică din Praga, parte componentă a Academiei de arte. Secții: regie, imagine, montaj, producție de film. Ulterior, și o secție de teorie de film și TV.

apr. 11 — New York: pr. *Monsieur Verdoux* /Domnul Verdoux/ (r., sc. Charles Chaplin; a. Ch. Chaplin, Martha Raye, Mady Corell, Isobel Elsom). Verdoux e „un Barbă-Albastră, un mărunt funcționar de bancă rămas fără slujbă în timpul crizei economice, care se căsătorește cu fete bătrîne, asasinîndu-le apoi pentru a le lua banii. Scenariul conține un umor diabolic, e o satiră aspră și o critică socială violentă, dovedind că asasinatul e continuarea logică a business-ului" (Chaplin). Pentru prima oară, cineastul renunță la personajul care l-a făcut celebru, dar păstrează multe dintre temele filmelor sale anterioare (polemica antirăzboinică, afecțiunea față de cei slabi etc). Filmul este „un studiu al raportului dintre scopuri și mijloace ca metaforă a personalității moderne, adică a personalității responsabile, care reacționează la stresurile contemporane potrivit logicii unei etici contemporane" (J. Agee). „Chaplin se mișcă cu virtuozitate pe toate treptele parodiei sociale, atacînd capitalismul, războiul, etica în afaceri, solidaritatea familială, normele burgheze de viață" (A. Sarris). Acest film întețește campania împotriva lui Chaplin, suspectat de „activități antiamericane". La 13 iunie, congresmanul John Rankin va cere expulzarea lui din S.U.A.

apr. 11 — Pr. *Sirena* (r., sc. Karel Steklý; a. Maria Vasová, Ladislav Boháč). Tablou istoric pe parcursul a patru generații, redînd lupta muncitorilor din Kladno împotriva capitaliștilor. Primul film ceh premiat într-o competiție internațională — Veneția 1948.

apr. 29 — Primul lungmetraj iugoslav de ficțiune — *Slavica*, de Vjekoslav Afrić — inaugurează un gen predilect al acestei cinematografii, filmul de rezistență. El redă acțiunile unui batalion de partizani, de-a lungul coastelor dalmate.

mai 21 — Paris: pr. *Le Silence est d'or* /Tăcerea e de aur/ (r., sc. René Clair; a. Maurice Chevalier, François Périer, Marcelle Derrien). Comedie sentimentală în ambianța primelor studiouri cinematografice de la începutul secolului. „Marchează începutul unei noi etape în opera lui Clair, etapă în care comedia dramatică o înlocuiește pe cea burlescă. Personajele nu mai sînt fantome, ci ființe vii. [...] O capodoperă de umor, în care ironia sentimentală și tandrețea sînt mai puternice decît satira, un nou dialog între dragoste și prietenie" (J. Mitry).

mai — Pr. *The Lady from Shanghai* /Doamna din Shanghai/ (r., sc. Orson Welles; a. Rita Hayworth, O. Welles, Everett Sloane). Trei bogătași, încercînd să se extermine unul pe celălalt, își iau drept paravan un marinar care ajunge să fie învinuit de o crimă pe care nu a comis-o. Satira unei societăți decăzute, turnată în tiparul unui film de suspans care reia două dintre temele dragi regizorului: nemernicia bogătașilor și trăinicia inocenței. „*Doamna din Shanghai* reunește misoginismul *filmului negru*, pamfletul social al lui Verdoux și chipul înșelător al erotismului american, demonstrînd inconsistența mitului femeii americane, ființă incapabilă de iubire, pe care n-o interesează decît banii și asigurarea pe viață" (J. Siclier). Antologică este secvența finală a răfuielii din camera oglinzilor.

mai — Ia ființă compania japoneză „Shintoho" (Noul Toho), al cărei prim film *Toho Senichiya* /O mie și una de nopți cu Toho/ — reprezintă și debutul regizorului Kon Ichikawa. Desprinsă din „Toho", și rămasă oarecum dependentă de compania-mamă, „Shintoho" devine în 1949 cea mai mare firmă producătoare de filme din Japonia.

iul. 2 — Pr. *Vesna* /Primăvara/ (r. Grigori Aleksandrov; a. Liubov Orlova, Nikolai Cerkasov). Comedie muzicală în care „există cîte puțin din toate: haz, vodevil cu persoane care seamănă leit una cu alta, intenții filozofice și muzică semnată de Dunaevski. Fără a uita o excelentă interpretare a lui Cerkasov într-un rol de june prim și a Orlovei, rînd pe rînd cîntăreață de operetă și savantă austeră. [...] Cel mai plăcut și mai fantezist film sovietic al acestei perioade" (R. Jeanne, Ch. Ford).

iul. 8 — Elia Kazan, Lee Strasberg și Cheryl Crawford înființează la New York „Actor's Studio", școală de artă dramatică influențată de principiile lui Stanislavski. „Principalul scop al studioului este să permită actorului să ajungă la emoție, să și-o exprime plenar pe scenă, să elibereze actorul de orice inhibiție în vederea manifestării integrale a talentului său (Strasberg). Printre elevii săi s-au numărat: Marlon Brando, James Dean, Shelley Winters, Marilyn Monroe, Eli Wallach, Rod Steiger.

sept. 12 — Paris: pr. *Le Diable au corps* /Diavolul în corp/ (r. Claude Autant-Lara; a. Micheline Presle, Gérard Philipe). Ecranizare după Raymond Radiguet. O femeie măritată se îndrăgostește de un Idila lor se desfășoară pe fundalul primului război mondial, ale cărui realități cei doi le ignoră. Această îndrăzneață poveste de dragoste, construită în tehnica flash-back-ului, i-a scandalizat pe puritanii epocii prin „cinismul său și prin exaltarea adulterului", Filmul însă a cucerit la Festivalul de la Bruxelles Premiul criticii și premiul de interpretare, acordat

lui Gérard Philipe (constituind consacrarea internaţională a acestuia). Prefigurează temele ce se vor dezvolta ulterior în opera lui Autant-Lara: oroarea faţă de război, satira principiilor burgheze, dragostea.

sept. — Cu prilejul Festivalului de la Cannes se constituie „Federaţia internaţională a cinecluburilor".

sept. — Patruzeci şi unu de cineaşti hollywoodieni sînt citaţi în faţa Comitetului pentru cercetarea activităţilor antiamericane. Nouăsprezece dintre ei — aşa-numiţi „martori neprietenoşi" — refuză să depună mărturie referitoare la activitatea lor şi a colegilor de breaslă. Ca reacţie, un grup de 300 producători (scenarişti, regizori şi actori) formează „Comitetul pentru primul amendament al Constituţiei S.U.A.", considerînd că investigarea convingerilor politice individuale contravine democraţiei.

oct. 3 — Inspirîndu-se dintr-un fapt real (sinuciderea actorului Jaochim Gottschall, împreună cu întreaga sa familie), regizorul est-german Kurt Maetzig realizează *Ehe im Schatten* /Căsătorie în umbră/ (a. Ilse Seppart, Paul Klinger). Plasat în Germania anilor '30-'40, filmul înfăţişează distrugerea carierei şi a vieţii unei mari actriţe din cauza persecuţiilor rasiale ale hitleriştilor.

oct. 30 — Pr. *Selskaia ucitelniţa* /Învăţătoarea din Şatrîi/ (r. Mark Donskoi; i. Serghei Urusevski; a. Vera Mareţkaia, Daniil Sagal/. Dramatica viaţă a unei învăţătoare din Rusia ţaristă, al cărei logodnic este deportat în Siberia, apoi ucis. După Revoluţie ea se consacră educării copiilor. Evocare impregnată de patos eroic şi dominată de interpretarea Verei Mareţkaia, care se transformă dintr-o tînără plină de elan într-o bătrînă plină de înţelepciune.

oct. 30 — Washington: primele audieri în faţa „Comitetului pentru cercetarea activităţilor antiamericane". Din cei 19 „martori neprietenoşi" rămîn pe lista neagră doar zece — scenariştii: Adrian Scott, Samuel Ornitz, Lester Cole, Albert Maltz, Alvah Bessie, Dalton Trumbo, Ring Lardner; regizorii: Edward Dmytryk şi Herbert Biberman şi teoreticianul John Howard Lawson. O delegaţie hollywoodiană întreprinde „marşul asupra Washingtonului", pentru a asista la audieri. Printre participanţii la marş: Humphrey Bogart, Lauren Bacall, Paul Henreid, Danny Kaye.

oct. — Shanghai: pr. *Yi jiang chun shui xiang dong bin* /Fluviul de primăvară coboară spre răsărit/ (r., sc. Tsai Tzu Sheng, Tchen Kiun-li). Prezintă destinul a doi fraţi care au ales căi diferite: unul situîndu-se de partea revoluţiei, celălalt împotriva ei. Evenimentele şi personajele sînt înfăţişate alegoric.

nov. 24 — Camera reprezentanţilor din S.U.A. hotărăşte cu 346 voturi contra 17 trimiterea în judecată a celor zece cineaşti hollywoodieni. Procesul se va încheia cu condamnarea lor la 1 an de închisoare şi 1 000 de dolari amendă.

nov. 30 — Moare, la Hollywood, regizorul de origine germană Ernst Lubitsch (n. 28 ian. 1892). Film din 1915 în Germania. În 1922 emigrează în S.U.A. Realizează 65 de comedii de diverse tipuri (operete, comedii de situaţii, vodeviluri mondene, satire de moravuri), în care „în general este vorba despre educarea unei femei de către un bărbat pe care nu-l doreşte sau viceversa, sau de invitaţia la un păcat de o seară" (F. Truffaut). „Cineastul metonimiei prin excelenţă, el încearcă să ia partea drept întreg, întregul drept parte, cauza drept consecinţă, efectul drept cauză, recipientul drept conţinut" (F. Vitoux). **Flm:** *Farmecul unui vals* (1931);

Trei şi una (1933); *Văduva veselă* (1934); *A opta nevastă a lui Barbă Albastră* (1938); *Cerul poate să aştepte* (1943).

dec. 14 — Animatorul ceh Jiři Trnka realizează primul său film de păpuşi — *Spalicek* /Anul ceh/. Inspirîndu-se din folclor (dansuri, costume, tradiţii), el prezintă cele patru anotimpuri prin ceea ce au ele mai caracteristic în satul ceh. Chipurile ţăranilor sînt concepute foarte simplificat. Atenţie deosebită acordată armoniei dintre om şi natură. Numeroase premii: Veneţia, Bruxelles, Paris.

dec. — Moare, la Paris, Ferdinand Zecca (n. 1864), omul-orchestră (scenograf, regizor, scenarist, actor) al cinematografului francez din perioada 1910-1920. „Principala sa calitate a fost de a fi ghicit gusturile oamenilor de rînd care frecventau bîlciurile, [...] de a fi încercat totul după ce a copiat totul. [. . .] Filmele sale cu trucaje realizate în aer liber fac dovada unei fantezii baroce şi transformă procedeul în mijloc de expresie" (G. Sadoul). **Flm:** *Istoria unei crime* (1901); *Patimile* (1902); *Victimele alcoolismului* (1902); *Afacerea Dreyfus* (1908).

dec. — Revista londoneză „Reynolds News" publică declaraţiile lui Chaplin împotriva Hollywood-ului: „Eu, Charles Chaplin, declar că Hollywood-ul este pe moarte. El dă acum ultima sa bătălie şi o va pierde dacă nu se va hotărî să renunţe pentru totdeauna la standardizarea filmelor şi dacă nu va înţelege că filmele mari, capodoperele, nu se produc în serie ca tractoarele pe bandă".

— Ia fiinţă „Asociaţia internaţională a cinematografului ştiinţific" (A.I.C.S.).

— Animatorul canadian Norman McLaren termină filmul *La Poulette grise* /Găinuşa cenuşie/, încununare a experimentelor sale anterioare în domeniul pastelului animat: *Acolo sus pe munte* şi *O fantezie după un tablou din secolul 19.* Ilustrare a unui vechi cîntec canadian, *Găinuşa cenuşie* redă „trecerile onirice ale păsării prin regnurile vegetal, mineral, animal, reuşind turul de forţă al realizării unei picturi animate" (R. Benayoun).

— Criticul indian Chidananda Das Gupta şi regizorul Satyajit Ray întemeiază „Cineclubul din Calcutta" (al doilea din India după cel din Bombay, înfiinţat în 1942). Avînd drept scop vizionarea filmelor importante din patrimoniul cinematografiei mondiale, el va da un deosebit imbold mişcării cinematografice indiene.

— Apare, la Londra, revista trimestrială „Sequence", condusă de Lindsay Anderson, Peter Ericson şi Gavin Lambert. Grupează în jurul ei pe viitorii „tineri furioşi" ai cinematografului englez. În cele 14 numere ale sale, ea lansează ideile curentului „Free Cinema", încă înainte de apariţia primelor lui filme.

— Regizorul italian Michelangelo Antonioni debutează cu scurtmetrajul *Gente del Po* /Oamenii Padului/. Înregistrare obiectivă a existenţei mizere a locuitorilor acestei zone, filmul deschide seria documentarelor realizate de Antonioni în perioada 1947-1955, dintre care cel mai reuşit e *N.U.* /Curăţenia oraşului/ (1948). Ele conţin, în embrion, cîteva dintre caracteristicile de bază ale universului şi stilului regizorului: adecvarea perfectă dintre peisaj şi om, sentimentul singurătăţii, lipsa soluţiilor de viaţă pentru eroii săi.

— În scurtmetrajul *Le Petit soldat* /Micul soldat/, animatorul Paul Grimault îmbină universul basmelor şi al copilăriei cu problemele grave

ale vieţii adulte (demascarea războiului, apelul la dragoste şi înţelegere etc.). Stil figurativ, funcţie emoţională a decorului, tonuri delicate.
— Actorul american Danny Kaye înregistrează unul dintre cele mai importante succese ale carierei sale cu *The Secret Life of Walter Mitty* /Viaţa secretă a lui Walter Mitty/, de Norman Z. McLeod, în care interpretează rolul unui timid visător, corector de romane poliţiste. Această parodie la adresa Hollywood-ului pune în valoare calităţile sale de actor, cîntăreţ şi dansator, calităţi evidenţiate ulterior şi de *Bate în lemn* — 1953 sau *Bufonul regelui* — 1956.
— Regizorul Ivan Ivanov Vano realizează primul lungmetraj de desen animat sovietic, *Koniok gorbunok* /Căluţul cocoşat/, după basmul lui Piotr Erşov. Începe o nouă etapă în creaţia animatorului, pentru care basmul devine o constantă sursă de inspiraţie: *Fata de zăpadă* — 1952; *12 luni* — 1956; *Într-un regat oarecare* — 1957.
— Regizorul ceh Karel Zeman începe cu filmul *Podkova pro štěstí* /Potcoava norocoasă/ seria scurtmetrajelor de păpuşi, avînd ca protagonist personajul Prokouk. „Tiparul este mereu acelaşi: Prokouk are o concepţie învechită despre lume şi viaţă, dar la un moment dat îşi dă seama de greşeala făcută. Aventurile lui devin un îndreptar de comportare şi etică cetăţenească" (J. Hrbas). Alte filme din serie: *Brigada* — 1947; *Dl. Prokouk, inventator* — 1949; *Dl. Prokouk, detectiv* — 1958.
— Vrînd să stăvilească concurenţa filmului american pe piaţa autohtonă şi să stimuleze producţia naţională, guvernul britanic majorează cu 75% taxele la import. Rezultatul: din august 1947 şi pînă în iunie 1948 nici un film american nu rulează pe piaţa engleză.

1948

ian. 1 — Pr. *Valahol Európában* /Undeva, în Europa/ (r. Géza Radványi; a. Arthur Somlay, Miklós Gábor, Zsuzsa Bánki). Tablou al epocii imediat postbelice. Recuperarea copiilor vagabonzi şi reintegrarea lor în societate. E remarcabilă autenticitatea comportamentului şi a psihologiei micilor eroi.
ian. 18 — Moare, la Stockholm, Charles Magnusson (n. 26 ian. 1878), pionier al cinematografiei suedeze, regizor şi producător.
ian. — Pr. *The Treasure of the Sierra Madre* /Comoara din Sierra Madre/ (r., sc. John Huston; a. Humphrey Bogart, Walter Huston, Tim Holt). Western modern ai cărui eroi îşi dispută o comoară ce nu va fi a nimănui. Filmul se aseamănă cu *Rapacitate*, de Stroheim, „nu numai prin tema sa centrală, ci şi prin fundal — mizeria oraşului şi puterea distrugătoare a deşertului" (P. Rotha). „Bogart duce rolul de personaj dur pînă la limitele sale psihologice: omul care trăieşte singur trece de la depravare la paranoia şi apoi la totala dezintegrare" (Pauline Kael). Premii „Oscar" pentru regie, scenariu şi actor secundar (W. Huston).
febr. 11 — Moare, la Moscova, regizorul şi teoreticianul Serghei Mihailovici Eisenstein (n. 23 ian. 1898). Film din 1923. Unul dintre marii cineaşti ai istoriei cinematografului, autor de filme epice, pentru a căror meticuloasă elaborare orchestrează toate componentele expresive (ritm, structuri plastice etc.). Părinte al filmului politic, el subliniază rezonanţele actuale ale istoriei şi face din actualitate motiv de demonstraţie şi de polemică. Preocupat de problemele limbajului filmic, scrie numeroase eseuri şi articole teoretice, în care îşi expune concepţiile sale despre montaj, scenariu, culoare, interpretare, sonor, stereoscopie. Autor al teoriei „montajului de atracţii" şi al „nuvelei cinematografice", a căror valabilitate o demonstrează în filme ca: *Greva* — 1925; *Crucişătorul Potemkin* — 1925; *Octombrie* — 1927. Odată cu apariţia sonorului teoretizează montajul vertical, pe care îl aplică în *Aleksandr Nevski* (1938) şi *Ivan cel Groaznic* (1944-1946). Prin capacităţile sale intelectuale, prin setea sa de cunoaştere, prin dorinţa de a privi totul din cît mai multe puncte de vedere, prin incursiunile sale teoretice nu numai în arta filmului, ci în toate formele de artă, Eisenstein poate fi considerat un Leonardo Da Vinci al epocii moderne.

mart. 4 — Moare, la Ivry-sur-Seine, poetul, esteticianul, scenaristul şi actorul francez Antonin Artaud (n. 4. sept. 1896). Numele său se leagă mai ales de avangarda franceză a anilor '20 cînd scrie scenariul filmului *Scoica şi preotul*, de Germaine Dulac, şi interpretează diferite roluri secundare în filme de Abel Gance, Carl Th. Dreyer, G. W. Pabst.
mart. 5 — Zürich: pr. *Der Prozess* /Procesul/ (r. Georg Wilhelm Pabst; a. Ernst Deutsch, Ewald Balser, Albert Truby). Într-un sat din Ungaria o fată se sinucide; pe nedrept, localnicii aruncă vina morţii ei asupra evreilor din sat. Un film despre intoleranţă, prin care Pabst se străduie să se reabiliteze pentru atitudinea sa ambiguă din timpul nazismului.
mart. 8 — *Ruskii vopros* /Chestiunea rusă/, de Mihail Romm, deschide seria filmelor sovietice, reflecţii cinematografice ale războiului rece, serie din care mai fac parte *Zagovor obrecionnîh* /Complotul condamnaţilor/, de Mihail Kalatozov (1950), şi *Sekretnaia missia* /Misiunea secretă/, de M. Romm (1950).
mart. 30 — Alexandre Astruc publică în revista „L'Écran Français" articolul *Naşterea unei noi avangărzi: Camera-stilou*, care va constitui un reper important în cronologia „noului val francez". „Cinematograful este pe cale să devină un mijloc de expresie, o formă în care şi prin care un artist îşi poate exprima gîndirea, oricît de abstractă ar fi ea. [. . .] Cinematograful se va scutura de anecdota imediată, de concret, pentru a deveni o scriitură simplă şi subtilă. [. . .] Psihologia, metafizica, ideile, pasiunile sînt domeniul lui. [. . .] Regizorul va scrie cu aparatul de filmat aşa cum scrie scriitorul cu stiloul".
mart. — Lódź: pr. *Ostatni etap* /Ultima etapă/ (r. Wanda Jakubowska; a. Barbara Drapińska, Zofia Mrozowska, Alina Jankowska). Film despre universul concentraţionar, experienţă trăită de regizoare în lagărele de la Auschwitz şi Ravensbruck. Prin tonul său realist, documentar, pare o actualitate reconstituită. „Diferitele episoade — sosirea trenului, munca forţată, promiscuitatea barăcilor, camioanele cărînd victimele la crematoriu, şirul de prizonieri descărnaţi, vestea victoriei aliaţilor — constituie un tot a cărui putere morală este copleşitoare" (G. Sadoul).
apr. 13 — Moare, la Bucureşti, regizorul şi operatorul Aurel Petrescu (n. 30 aug. 1897), pionier al filmului de animaţie românesc. Activează în perioada 1920-1930, realizînd filme de animaţie, documentare şi cîteva filme de ficţiune **Flm:** *Păcală în lună* (1920); *Păcală, amorezat* (1924); *D-ale zilei* (1927);
apr. 27 — *Yoidore tenshi* /Îngerul beat/ marchează o cotitură în cariera regizorului japonez Akira Kurosawa. Această poveste a unui doctor alcoolic care vrea să salveze viaţa unui gangster bolnav de tuberculoză „a reprezentat pentru Japonia postbelică la fel de mult ca *Paisà* pentru Italia postbelică" (D. Richie), fiind printre primele filme japoneze care critică prezentul. Marele premiu „Kinema Jumpo" pentru cel mai bun film al anului.

mai 25 — Moare, la Geneva, regizorul francez Jacques Feyder (Jacques Frederix, n. 21 iul. 1888). Film în perioada 1916-1946. „Aflat la periferia avangărzii, fără a ignora invențiile formale ale acesteia, Feyder a continuat tradiția naturalistă în cinematograful francez prin adevărul personajelor și autenticitatea ambianței. El face legătura între Feuillade, Delluc, Epstein și Duvivier, Grémillon, Renoir" (B. Amengual). **Flm**: *Atlantida* (1921); *Crainquebille* (1922); *Carmen* (1926); *Thérèse Raquin* (1928); *Jocul cu moartea* (1934); *Chermesa eroică* (1935).

iun. — Londra: pr. *Hamlet* (r. Laurence Olivier; a. L. Olivier, Jean Simmons). Ecranizare a tragediei shakespeariene. „Unul dintre puținele filme care deschid porțile teatrului cinematografic. Trei momente admirabile: reprezentația, duelul, cearta dintre Hamlet și regină" (A. Bazin). „O nouă manieră de a filma teatrul, [...] aparatul devine martorul dramei, adoptînd mișcări de o extraordinară suplețe; [...] noutatea limbajului cinematografic servește de minune un text care devine astfel mai clar și mai accesibil marelui public" (R. Lefevre, R. Lacourbe). Puriștii îi reproșează spectaculosul căutărilor vizuale, răceala tonului și tăieturile din textul shakespearian, adepții ecranizărilor libere îl consideră „un film-far".

iul. 4 — Madrid: se creează „Union Cinematografica Hispanoamericana" — U.C.H.A. (Uniunea cinematografică hispano-americană"). Membri: Spania, Mexic, Argentina, Cuba. Scop: facilitarea circulației filmelor și stimularea colaborării cinematografice între țările respective.

iul. 23 — Moare, la Hollywood, regizorul american David Wark Griffith (n. 22 ian. 1875). Film în perioada 1907-1931. Unul dintre marii maeștri ai ecranului din toate timpurile. „Griffith a fost un cineast de o rară complexitate și profunzime. [...] Încă din filmele sale de început, el a stăpînit la perfecție vocabularul tehnic al cinematografului, trecînd apoi la simplificarea lui de dragul unei analize psihologice mai aprofundate a temelor care îl preocupau. [...] El a știut să sintetizeze elementele documentare și cele dramatice, caracteristică dominantă a filmului de ficțiune modern. Prin montajul său expresiv, Griffith a născocit o gramatică a emoțiilor, distanța focală a lentilelor folosite devenind o funcție a sentimentelor. Prim-planurile sale nu se mulțumeau doar să intensifice emoția, ci strămutau personajele din republica prozei în regatul poeziei. Momentele inspirate din filmele lui Griffith se numără și azi printre cele mai frumoase din istoria cinematografului" (A. Sarris).

iul. — Regizorul englez David Lean abordează pentru a doua oară (după *Marile speranțe*) universul lui Dickens, realizînd *Oliver Twist*, operă de mare clasă, transpunere fidelă a modelului literar. Realism social, critică a moravurilor, atmosferă apăsătoare, influență expresionistă în decor și ecleraj. Strălucită creație a lui Alec Guiness în rolul lui Fagin.

aug. 19 — Naționalizarea industriei cinematografice în Ungaria. Prin fuziunea cîtorva întreprinderi se formează la 1 septembrie „Magyar Filmgyártó Nemzeti Vallalat" (Întreprinderea ungară de stat pentru producția de filme). Director, Dezsö Revai.

aug. 22 — Edinburg: pr. filmului american *Louisiana Story* /Poveste din Louisiana/, de Robert Flaherty. Documentar liric despre viața unei familii modeste din mlaștinile Louisianei, a cărei existență este tulburată de apariția căutătorilor de petrol. Variațiune pe tema întregii opere a lui Flaherty — raportul om-natură. „O simfonie pe teme contrastante: pe

de o parte, apa, plimbările cu barca, animalele, soarele, pe de altă parte, focul, mașina, oamenii, noaptea" (E. Fuzellier).

sept. 28 — Moare, la Hollywood, operatorul american Gregg Toland (n. 29 mai 1904). Film de la 15 ani, operator-șef din 1929. Unul dintre cei mai mari maeștri ai eclerajului și ai plasticii fotografice, relevat mai ales de colaborarea cu John Ford, William Wyler și Orson Welles. Neîntrecut în găsirea tonalității imaginii filmului în funcție de gen. Aplică cu valoare expresivă profunzimea cîmpului obținînd aceeași claritate și același relief atît în primul plan, cît și în cele îndepărtate, coexistente în aceeași imagine. Deviza lui: „din cînd în cînd operatorul trebuie să facă o inovație revoluționară în limitele rațiunii". **Flm**: *Periferie* (1937); *La răscruce de vînturi* (1939); *Fructele mîniei* (1940); *Micile vulpi* (1941); *Cetățeanul Kane* (1941); *Cei mai frumoși ani ai vieții noastre* (1946).

sept. — Pr. *The Rope* /Funia/ (r. Alfred Hitchcock; a. James Stewart, John Dall, Farley Granger). Primul film color al lui Hitchcock, care devine și propriul său producător. Important nu pentru conținutul tematic — povestea unei crime perfecte — ci pentru performanța tehnică rămasă unică în istoria cinematografului — turnarea unui întreg film fără tăietură, într-un singur plan.

oct. 11 — Pr. *Molodaia gvardia* /Tînăra gardă/ (seria I) (r. Serghei Gherasimov; a. Tamara Makarova, Vladimir Ivanov, Serghei Bondarciuk). Ecranizare după romanul lui Aleksandr Fadeev. Sacrificiul eroic al unor tineri partizani în timpul Marelui război pentru apărarea patriei. Reia tema preferată a lui Gherasimov: viața și lupta tineretului. Debutul actorului Serghei Bondarciuk.

oct. 22 — Pr. *Povest o nastoiașcem celoveke* /Povestea unui om adevărat/ (r. Aleksandr Stolper; a. Pavel Kadocinikov). Inspirat din cazul adevărat al unui aviator care reînvață să piloteze cu ambele picioare, amputate în timpul războiului. Se situează pe linia filmelor — foarte frecvente în această perioadă — care exaltă eroismul omului sovietic, capabil de orice sacrificii, înzestrat cu o extraordinară forță fizică și morală (vezi *Zoia*, *Învățătoarea din Șatrîi*, *Tînără gardă*).

oct. — *Macbeth*, de Orson Welles (a. O. Welles, Jeanette Nolan), constituie primul voleu al trilogiei shakespeariene (*Othello* — 1952, *Falstaff* — 1966), în care regizorul reia o temă prezentă în întreaga sa operă: efectul destructiv al puterii. „Welles a vrut să păstreze stilul teatral, încercînd să demonstreze că cinematograful își poate plasa lupa deasupra tuturor operelor. [...] El plasează piesa lui Shakespeare în negurile unei Scoții preistorice, unde omul primitiv poate da curs liber instinctelor sale atavice" (J. Cocteau).

nov. 2 — Legea cu privire la naționalizarea industriei cinematografice din România și reglementarea comerțului cu produse cinematografice constituie actul de naștere al cinematografiei socialiste.

nov. 29 — La Sorbona ia ființă Institutul de Filmologie. Președinte, Mario Roques; secretar general, Gilbert Cohen-Séat.

dec. 23 — Pr. *Talpalatnyi föld* /Un petic de pămînt/ (r. Frigyes Bán; a. Ági Mészáros, Ádám Szirtes, Tibór Molnár). Primul film ungar după naționalizare. Viața zbuciumată a unui țăran în epoca interbelică, lupta cu mizeria și nedreptatea. Aduce o temă nouă în cinematograful ungar dominat anterior de producții de tip operă. „Regizorul trece cu abilitate de la caracterul folclorico-baladesc al începutului la un realism pe alocuri

documentar" (I. Nemeskürty). Personajele reapar în *Felszabadult föld* /Pămînt eliberat/, realizat tot de Frigyes Bán în 1950.

dec. — Regizorul american Joseph Losey debutează cu *The Boy With Green Hair* /Băiatul cu părul verde/. Datorită culorii neobişnuite a părului, un băiat trebuie să înfrunte intoleranţa grupului social din care face parte. Pledoarie antirasistă, care introduce temele operei lui Losey: individul şi grupul ostil, violenţa deliberată, resemnarea văzută ca cea mai gravă corupţie.

— Regizorul american de origine română Jean Negulesco înregistrează cel mai mare succes al carierei sale cu *Johnny Belinda* (a. Jane Wyman, Lew Ayres, Agnes Moorehead), devenind exponentul tipic al cinematografului *tear-jerker* (storcător de lacrimi). Este povestea unei fete handicapate care luptă să-şi redobîndească copilul.

— *La terra trema* /Pămîntul se cutremură/ (r., sc. Luchino Visconti; i.G.R. Aldo; interpreţi neprofesionişti). Ecranizare după Giovanni Verga. Tablou al vieţii de mizerie a pescarilor din Sicilia şi al luptei lor împotriva exploatării. Sinteză frapantă de realism şi estetism, considerat de unii ca operă de vîrf a neorealismului, „filmul reuneşte umanitatea sensibilă şi lirismul interior al unui Flaherty cu preocuparea expresivă şi plastică a unui Eisenstein" (J. Mitry). „Visconti este cel mai mare povestitor pe care noi italienii l-am avut în acest secol. Cel mai inspirat şi cel mai robust. Personajele şi peisajele sale au vehemenţa vieţii însăşi" (O. Del Buono). „Profunzimea cîmpului este folosită în afara studioului, în exterioarele în aer liber, sub ploaie şi chiar în plină noapte, cît şi în interioare, în decorurile reale ale caselor pescarilor. [. . .] Pentru prima dată un film întreg este egal *intra* şi *extra muros*" (A. Bazin).

— Regizorul italian Giuseppe De Santis debutează cu *Caccia tragica* /Vînătoare tragică/, după ce anterior a avut o intensă activitate de critic, calitate în care a stigmatizat moda telefoanelor albe, convenţionalismul cinematografului italian şi a anunţat revoluţia neorealistă. *Vînătoare tragică* este un episod violent din anii imediat postbelici, „care îl recomandă pe De Santis drept un regizor preocupat de evenimentele sociale şi politice ale Italiei contemporane. Stilul său amplu şi pe alocuri retoric se perfecţionează în operele următoare, legate strîns de realitatea italiană — *Orez amar*, *Nu-i pace sub măslini*, *Roma, orele 11*" (G. Rondolino).

— *The Naked City* /Oraşul fără mască/ (r. Jules Dassin; i. W. Daniels; a. Barry Fitzgerald, Don Taylor). Un banal film poliţist, realizat în manieră semidocumentară pe străzile New York-ului, face ca adevăraţii lui eroi să fie oamenii obişnuiţi dintr-o mare metropolă, cartierele sărace ale acesteia, viaţa de zi cu zi a străzilor. În acest scop, Dassin foloseşte în multe secvenţe aparatul ascuns, ceea ce dă impresia de pregnantă autenticitate. Ultimele cuvinte ale povestitorului devin celebre: „Există milioane de asemenea povestiri în oraşul fără mască. Aceasta a fost doar una dintre ele". Considerat cel mai bun film al lui Dassin. „Oscar" pentru imagine.

— Regizorul belgian Paul Haesaerts debutează cu lungmetrajul *Rubens* (realizat în colaborare cu Henri Storck). Dată importantă în istoria filmului de artă, prin reconstituirea laboratorului de creaţie al pictorului cu ajutorul procedeelor cinematografice.

— Regizorul francez Alain Resnais debutează cu documentarul de artă *Van Gogh*, ce înfăţişează opera pictorului ca un unic şi imens tablou în care aparatul se mişcă liber. „Am vrut să ştiu dacă pomii pictaţi, personajele pictate, casele pictate puteau prin montaj să îndeplinească rolul unor

obiecte reale şi dacă în acest caz era posibil să substitui pentru spectator lumea interioară a unui artist cu lumea din imagine" (Resnais).

— Premiul „Nastro d'argento" pentru rolul din *In nome della legge* /În numele legii/ (r. Pietro Germi) îl consacră pe Massimo Girotti drept unul dintre cei mai importanţi actori italieni ai anilor '40-'50. „Actor apolinic, nu prea maleabil, dar foarte potrivit pentru a exprima psihologii legate de o realitate nealterată. [. . .] Ochii săi visători pot reda nehotărîrea, fragilitatea interioară, dar şi hotărîrea nestrămutată" (G. C. Castello). **Film:** *Obsesie* (1942); *Vînătoare tragică* (1948); *Cronica unei iubiri* (1950); *Roma, orele 11* (1952); *Anna Zaccheo* (1953).

— Apare cartea „Film, Werden und Wesen einer neuen Kunst" (Filmul, evoluţia şi esenţa unei arte noi), de Béla Balázs. Reia în esenţă temele enunţate în volumele anterioare ale autorului, îmbogăţindu-le prin studierea unor aspecte sociologice ale artei cinematografice, prin exemplificări mai recente şi prin analiza culorii în film.

— Cu scurtmetrajul *Seal Island* /Insula focilor/, studiourile Disney inaugurează o serie de filme intitulată „O aventură adevărată", documentare axate, în principal, pe întîmplări din viaţa animalelor. Deşi materialul filmat pe viu este deosebit de interesant, comentariul care îl însoţeşte, muzica şi anume secvenţe suspect de „dramatice" falsifică întrucîtva imaginile, făcînd ca „viaţa în sălbăticie să se desfăşoare după legile existenţei umane civilizate" (B. Crowther). Alte filme din serie: *Valea castorilor* — 1950; *Păsări de apă* — 1952; *Deşertul viu* — 1953; *Leul african* — 1955; *Pisica junglei* — 1960.

— Ia fiinţă la Havana „Cinemateca de Cuba" (Cinemateca cubaneză).

— Are loc naţionalizarea producţiei cinematografice din Bulgaria.

— Animatorul englez John Hubley realizează primul film din seria „Mr. Magoo", *The Ragtime Bear* /Ursul muzical/. Ca şi alte două personaje create tot la U.P.A. — Gerald McBoing Boing şi Rooty Toot Toot — domnul miop Magoo „introduce în desenul animat noi forme de umor adult, precum şi o nouă concepţie plastică. [. . .] Personaje-linii, personaje-culori care pot avea chipul violet şi corpul verde şi care nu seamănă cu nimic de pînă acum" (A. Martin).

— Apare la Paris primul volum al lucrării „Histoire générale du cinéma" (Istoria generală a cinematografului), de Georges Sadoul. Celelalte cinci volume sînt tipărite eşalonat pînă în 1954.

1949

ian. 1 — Pr. *Miciurin* (r., sc. Aleksandr Dovjenko; a. G. Belov, A. Vasilieva, F. Grigoriev). Film biografic dedicat celebrului naturalist sovietic care, dintr-un simplu grădinar, a ajuns un mare savant. „Lirismul acestui film, a cărui armonie coloristică nu are egal în producţiile anterioare, este subliniat de frumoasa partitură a lui Şostakovici" (G. Sadoul). Secvenţe memorabile: greutăţile începutului, moartea soţiei, rememorarea tinereţii de către bătrînul Miciurin, în mijlocul peisajului de toamnă.

ian. — Revista sovietică „Iskusstvo Kino" lansează atacul împotriva cosmopolitismului în artă, definit de către Konstantin Simonov drept „dorinţă de a submina mîndria naţională, slăbind ţara şi lăsînd-o pradă imperialismului american". Din grupul celor vizaţi fac parte regizorii Leonid Trauberg, Grigori Kozinţev, Serghei Iutkevici.

febr. — Societatea „Éclair" lansează aparatul de filmat portativ „Cameraflex". Brevet Henri Coutant.

mart. 4 — Se desființează prin fuzionare firmele cinematografice românești O.N.C. și „Cinexfilm", creîndu-se „Romfilm", societate de stat de producție și difuzare.

apr. — *Ladri di biciclette* /Hoți de biciclete/ (r. Vittorio de Sica; sc. De Sica, Cesare Zavattini; a. Lamberto Maggiorani, Lianella Carnel, Enzo Staiola). Drama unui muncitor căruia i se fură bicicleta, obiect indispensabil pentru cîștigarea existenței. „Cel mai banal fapt divers devine o tragedie, un rechizitoriu împotriva unui regim, a șomajului. Filmul este totodată un solilocviu despre natura umană" (G. Sadoul). Tema singurătății omului în mijlocul unei societăți ostile sau indiferente. „Figura șomerului depășește singularitatea situației sale, pentru a atinge o semnificație eternă sau universală: este simbolul umanității îndurerate, cu luptele și aspirațiile ei legitime" (L. Ghirardini).

mai 6 — Pr. *Němá barikáda* /Baricada mută/ (r. Otakar Vávra; a. Jaroslav Průcha, Barbara Drapińská). Film de rezistență. „O poveste adevărată, pe care am vrut să o redau într-o manieră documentară, un eveniment în care personajele se află pe cele 2 000 de baricade ale Pragăi, dintre care eu am prezentat doar una" (Vávra). Influențe neorealiste. Premii naționale pentru regie, scenariu, imagine, muzică și interpretare.

mai 17 — Moare, la Budapesta, teoreticianul de film și scenaristul ungur Béla Balázs (n. 4 aug. 1884). „Cel dintîi sistematizator al materialului cinematografic" (G. Aristarco), Béla Balázs încearcă să definească specificul filmului prin trei elemente caracteristice — prim-planul, cadrul și montajul — pe care le analizează atît în contextul filmului mut, cît și al celui sonor. Prin apropierea de lucrul filmat, prim-planul permite o altă viziune asupra realității și oferă posibilitatea unor dialoguri mimice (teoria microfizionomiei). Prin intermediul încadraturii, regizorul conduce privirea spectatorului făcîndu-l să adopte viziunea sa subiectivă. Iar montajul sub diversele lui forme (asociativ, de concepție, formal, direcțional etc.) constituie „foarfecele poetic" al filmului, un corespondent al stilului în literatură. **Cărți**: „Der sichtbare Mensch" (Omul vizibil, 1924); „Der Geist des Films" (Spiritul filmului, 1930); „Film: Werden und Wesen einer neuen Kunst" (Filmul: evoluția și esența unei arte noi, 1948).

iun. 9 — Pr. *Stalingradskaia bitva* /Bătălia Stalingradului/ (r. Vladimir Petrov; a. Aleksei Diki, Maksim Strauh, Mihail Derjavin, Vera Merkurieva). Superproducție din seria eroic-epică, intenționînd să-i prezinte pe „oamenii simpli creînd epopeea". „Secvențe de mare valoare istoric-spectaculară: trecerea flotei sovietice pe Volga și capitularea mareșalului von Paulus" (L. Ghirardini). Numai că „filmul acordă prea puțină atenție lumii interioare a generalilor, a soldaților și a ofițerilor, gîndurilor și sentimentelor acestora care le-au dat forța să învingă" (S. Gherasimov).

iun. — Pr. *Kind Hearts and Coronets* /Inimi nobile și alese/ (r. Robert Hamer; a. Dennis Price, Alec Guinness). Fiind al nouălea succesor la titlul de duce, un tînăr de familie îi omoară cu sînge rece pe cei opt care îi stau în cale. Comedie ușor macabră, în care asasinatul este ridicat la rang de artă. Model de umor negru englezesc. Una dintre cele mai tipice comedii produse de studioul „Ealing". Excelentă creație a lui Alec Guinness în rolurile celor opt victime.

iun. — Primul film coreean de ficțiune — *Necohiang* /Ținutul meu natal/ (r. Kang Hong Sik), povestea unui argat de pe moșia unui bogătaș, care fuge la partizani, iar după eliberare se întoarce în satul lui natal.

iul. 15 — Controlul aliat asupra producției de film din Germania Occidentală este înlocuit cu un cod de producție asemănător celui american.

sept. 19 — Pr. *Bashur* /Primăvară tîrzie/ (r. Yasujiro Ozu; a. Chishu Reju, Setsuko Hara, Naruo Sugimura). Afecțiunea unei fete pentru tatăl ei văduv, de care consimte să se despartă numai cînd acesta vrea să se recăsătorească. O nouă variațiune pe tema preferată a lui Ozu: relațiile dintre părinți și copii. Considerat de majoritatea criticilor japonezi drept „cel mai profund film japonez făcut vreodată". Marchează reluarea colaborării lui Ozu cu scenaristul Kogo Noda, cu care lucrase pînă în 1935, și de care nu se va mai despărți pînă la sfîrșitul vieții.

sept. — Pr. *The Third Man* /Al treilea om/ (r. Carol Reed; sc. Graham Greene, C. Reed; a. Orson Welles, Alida Valli, Joseph Cotten). Un scriitor american își caută zadarnic prietenul prin Viena distrusă de război, iar cînd îl găsește, descoperă că a devenit întruparea răului și îl împușcă. Operă interesantă despre incomunicabilitate, corupție și disperare, în care justițiarul apare drept un mediocru în comparație cu răufăcătorul. Secvență antologică: urmărirea prin canalele subterane ale Vienei. „Modul în care Reed reconstituie ambianța e fără cusur. Folosind lumini filtrate, unghiuri speciale și un montaj rapid, el sugerează înfățișarea sinistră a unui oraș în care guvernează răul" (M. Voight).

nov. 4 — Pr. *Unser tägliche Brot* /Viața începe din nou/ (r. Slatan Dudow; a. Paul Billot, Viktoria von Ballasko). Critica ideologiei burgheze și a devizei sale „fiecare pentru sine". Marchează un moment important în istoria cinematografului est-german. Redă problemele diferitelor generații confruntate cu o societate nouă, cu un nou fel de a trăi, de a munci și de a iubi.

dec. 29 — Apare în Italia o lege privind întărirea cenzurii și susținerea cinematografiei naționale prin subvenții acordate de stat. În acest scop ia ființă „Fondul de credit cinematografic al Băncii muncii". Rezultat: triplarea producției.

dec. — Se constituie în India „Comitetul pentru anchete cinematografice", menit să studieze problemele producției, exploatării și distribuției pe baza investigațiilor făcute în zece mari orașe din țară. Sînt lansate 7 140 de chestionare. Concluzii: necesitatea naționalizării producției și a creării unui Consiliu cinematografic care să o supravegheze, necesitatea înființării unui institut de artă cinematografică și a decernării de premii anuale.

dec. — Pr. *The Heiress* /Moștenitoarea/ (r. William Wyler; a. Olivia de Havilland, Montgomery Clift). Dragostea unei tinere moștenitoare pentru un vînător de zestre. Inspirat după un roman de Henry James. James „a fost un stilist impecabil în acest reportaj social despre aristocrație, iar *Moștenitoarea* este un film impecabil [...] și un recital de actorie susținut de Olivia de Havilland" (L. Swindell).

dec. — Primul film semnat de Stanley Donen și Gene Kelly — *On the Town* /În oraș/ — reprezintă o înnoire a musicalului american. „Tradiționalismului la modă în comediile hollywoodiene trebuie să i se opună o întoarcere la realism. [...] Înaintea noastră au mai filmat și alți oameni cîntînd pe stradă. Noi am aprofundat mai mult ideea, dînd importanță egală tramei, muzicii, dansului, imaginii, umorului. Comedia muzicală a fost pentru noi o problemă de dozaj" (Donen). Alte filme Donen-Kelly: *Cîntînd în ploaie* — 1952; *E întotdeauna vreme frumoasă* — 1955.

— Robert Bresson, Jean Cocteau și Roger Leenhardt formează la Paris „Objectif 49", cineclub care „grupează pe toți criticii, cineaștii sau viitorii

„cineaşti care doreau să facă un cinematograf de autor" (J. Doniol-Valcroze). De aici se vor recruta primii redactori ai revistei „Cahiers du Cinéma".
— *Riso amaro*/Orez amar/ (r. Giuseppe De Santis; a. Raf Vallone, Vittorio Gassman, Silvana Mangano). Un hoţ de bijuterii se ascunde într-o orezărie, unde o femeie încearcă să-i fure prada. Subiectul, destul de comercial, îi prilejuieşte regizorului crearea a două personaje „tipice pentru tineretul nostru incapabil să-şi înţeleagă condiţia sau să şi-o schimbe, pentru că el este atras de o viaţă care îl condamnă la autodistrugere" (De Santis). Remarcabil este şi realismul scenelor din orezărie(femeia care naşte în ploaie, ultimul omagiu adus moartei de către celelalte femei care o presară cu orez). Filmul aduce celebritate actorilor Silvana Mangano şi Raf Vallone.

— Exploratorul norvegian Thor Heyerdahl filmează în Pacific, pe 16 mm, expediţia „Kon-Tiki".

— Are loc naţionalizarea studiourilor cinematografice din China.

— Regizorii japonezi Akira Kurosawa, Kajiro Yamamoto, Senkichi Taniguchi şi producătorul Sojiro Motoki fondează o companie independentă care va produce cîteva dintre cele mai bune filme ale perioadei 1949-1953: *Duelul tăcut*, *Cîinele turbat*, *Rashomon* (toate în regia lui Kurosawa).

— Cuplul Jerry Lewis-Dean Martin debutează cu *My Friend Irma*/Prietena mea Irma/ (r. George Marshall). „Martin şi Lewis sînt unici în seria cuplurilor cinematografice. În timp ce majoritatea au o coeziune internă care îi uneşte împotriva lumii înconjurătoare, între ei există o minunată tensiune, o incomparabilă incompatibilitate" (A Sarris). Colaborarea durează pînă în 1956 şi se materializează în 16 filme, dintre care: *Băiat de mingi* — 1953; *Artişti şi modele* — 1955; *Hollywood sau ruină* — 1956.

— Dublul debut al regizorilor italieni Steno şi Monicelli cu filmul *Al diavolo la celebrità*/La dracu cu celebritatea/. Această colaborare se încheie în 1954, cei doi realizînd o serie de comedii uşoare cu Toto în rolul principal. Cea mai izbutită: *Hoţii şi vardiştii* — 1951. Excepţie de la genul comediei face *Infidelele* (1953), „un film dramatic, de o acută analiză socială şi umană" (G. Rondolino).

— Apare la Roma cartea „Il film nei problemi dell'arte" (Filmul în problemele artei), de Luigi Chiarini. „Acest volum vrea să reprezinte în formă organică tot ceea ce am scris pînă acum pe diverse teme cinematografice şi am regîndit pe baza experienţei mele recente ca regizor. [...] Cartea se adresează, în primul rînd, tinerilor care vor să se dedice studiului problemelor cinematografice".

— Apare la New York cartea lui S. Eisenstein „Filmform", care „conţine toate cheile ce deschid accesul la filmele sale, la estetica sa, la experienţele cinematografului politic şi militant: arta de organizare şi stăpînire a conflictului; omniprezenţa montajului în toate artele; montajul, contrapunct audio-vizual şi sistem de comutare al căilor senzoriale; cinematograful ca limbaj, ca gîndire nonverbală, toate acestea fiind explicate, ilustrate, demonstrate" (B. Amengual).

— Primele filme ale Chinei populare: *Tchoung tsona nuer*/Fiicele Chinei/, povestea unei tinere ţărănci, care, în 1936, se alătură partizanilor în lupta împotriva invadatorilor japonezi după ce satul a fost distrus de către ocupanţi, şi semidocumentarul *Podul* — reconstruirea unui pod în regiunile de curînd eliberate.

— Moment important pentru cinematograful uruguaian, datorat venirii regizorului italian Enrico Gras, care, împreună cu Danilo Frelles, realizează scurtmetrajul experimental *Pupila al viento*/Pupila în bătaia vîntului/, pe un scenariu şi cu un comentariu de Rafael Alberti. „Sub pretextul unui film istoric, Gras face o operă poetică de o extraordinară forţă plastică şi cu momente de reală emoţie artistică" (R. Boussinot).

— Din iniţiativa cinefilului Tahar Cheria, ia fiinţă „Federaţia tunisiană a cinecluburilor", unde se vor forma majoritatea cineaştilor afirmaţi după cucerirea independenţei Tunisiei în 1956.

1950

ian. 2 — Moare, la Stroblhof, actorul german Emil Jannings (n. 26 iul. 1884). Film în perioada 1915-1945. Domină cinematograful german începînd din 1925. Jocul său este marcat puternic de expresionism. „O personalitate copleşitoare, adesea histrionic-exhibiţionistă, care a ştiut să-şi valorifice înclinaţiile naturaliste şi subtilitatea introspecţiei" (G. C. Castello). **Flm**: *Ultimul dintre oameni* (1924); *Faust* (1926); *Drumul păcatelor* (1927); *Ultima comandă* (1928); *Îngerul albastru* (1930); *Ulciorul sfărîmat* (1937).

ian. 9 — Bucureşti: pr. *Răsună valea* (r. Paul Călinescu; sc. Mircea Ştefănescu; a Marcel Anghelescu, Geo Barton, Radu Beligan, Angela Chiuaru). Primul lungmetraj al cinematografiei româneşti socialiste. Film de stringentă actualitate, relatînd un episod al construcţiei liniei ferate Bumbeşti-Livezeni. „Realismul de tip documentar al unor ambianţe şi întrucîtva al subiectului însuşi prevalează asupra reziduurilor unui pitoresc tradiţionalist, iar parodierea băieţilor de bani-gata atestă vocaţia polemicii politice" (V. Sava).

ian. 21 — Pr. *Padenie Berlina*/Căderea Berlinului/ (r Mihail Ciaureli; a. Mihail Ghelovani, Maksim Strauh, Aleksei Gribov). Film monumental care a necesitat un considerabil efort de producţie. Dramaticele evenimente ale războiului antihitlerist, avînd drept erou un simplu ostaş sovietic, sînt de fapt un mijloc de propagandă în favoarea cultului personalităţii. „Eroul lipsit de individualitate era o figură convenţională, un simbol abstract. Filmul oferea o idee dogmatică despre rolul şi misiunea artei. Era un regres evident faţă de poziţiile cucerite de cinematograful nostru dinainte şi din timpul războiului" (V. Baskakov). În epocă se bucură de cele mai înalte aprecieri oficiale.

mart. 18 — Pr. *Scrisoarea lui Ion Marin către Scînteia*, de Victor Iliu. Operă „cu reală capacitate de convingere şi de generalizare, un film-manifest, cu verb înflăcărat, energică pledoarie pentru viaţa nouă ce se deschide în faţa satului românesc, un documentar activ, cu ecou imediat în conştiinţe" (C. Căliman).

mart. — În 20 de oraşe ale Republicii Populare Chineze se desfăşoară luna filmului chinez, avînd ca scop prezentarea şi popularizarea celor mai noi producţii naţionale. Cel mai important dintre ele — *Pai man lice*/Fata cu părul cărunt/ (r. Ge Tung San). Povestea unei fete, exploatată şi violată de un moşier, care fuge în munţi unde trăieşte în sălbăticie pînă cînd iubitul ei, împreună cu grupul său de partizani, eliberează ţinutul. Amestec de operă cu scene din viaţa de toate zilele.

apr. 12 — Pr. *Sunset Boulevard*/Bulevardul amurgului/ (r. Billy Wilde a. Gloria Swanson, William Holden, Erich von Stroheim). O fostă vede de film, acum decrepită şi pe jumătate nebună, îşi ucide amantul m tînăr decît ea atunci cînd acesta vrea s-o părăsească. Film inedit în pe sajul în general trandafiriu al cinematografului american al epocii, pl de vedete tinere şi frumoase. Tribut amar adus perisabilităţii gloriei. Co strucţie narativă neobişnuită, filmul fiind un flash-back văzut prin och defunctului. „Detalii baroce: şobolanii în piscina goală, vîntul vuind tuburile orgii, înmormîntarea de la miezul nopţii, partida de bridge săpt mînală, la masa fantomelor. Totul exală decăderea ca un parfum exoti răsuflat" (Pauline Kael). Întoarcere strălucitoare şi efemeră a Glorie Swanson pe ecran.

iun. 17 — Pr. *La Ronde*/Caruselul/ (r. Max Ophüls; a. Simone Signore Serge Reggiani, Daniel Gélin, Danielle Darrieux, Jean Louis Barraul Gérard Philipe). Film în scheciuri care recreează atmosfera vieneză di „La Belle Époque" şi reia tema preferată a lui Ophüls — nefericirea feme în dragoste — temă privită prin prisma mai multor femei de vîrste şi d condiţii diferite. „Pentru Ophüls, *Caruselul* este lumea însăşi, o horă dragostei, frumuseţii, dorinţei, pasiunii, experienţei, regretului" (Paulin Kael).

iun. — *Asphalt Jungle*/Jungla de asfalt/ (r. John Huston; a. Sterlin Hayden, Louis Calhern, Jean Hagen) constituie un moment importan în evoluţia filmului cu gangsteri, deoarece pentru prima oară motivaţia este mai importantă decît *hold-up*-ul. Pe Huston îl preocupă psihologiile umane, arătînd că „nu există oameni cu desăvîrşire buni sau răi şi că un individ poate fi totodată un spărgător iscusit şi un tată de familie excelent" (M. Vives).

iul. 19 — Studiourile „Disney" inaugurează seria filmelor cu actori, prin *Treasure Island*/Insula comorilor/ (r. Byron Haskin). Publicul şi critica apreciază tonul cald, lipsa de pretenţii, „boarea sănătoasă de fîneaţă". Nimic fantastic, nimic înfricoşător, nimic căutat, ci un realism simplu care recomandă acest film şi următoarele (*Robin Hood* — 1952, *Sabia şi trandafirul* — 1953, *Rob Roy* — 1954) mai ales copiilor.

aug. 5 — André Cayatte deschide seria filmelor sale pe probleme judiciare cu *Justice est faite*/S-a făcut dreptate/. Împreună cu următoarele (*Sîntem cu toţii asasini* — 1952, *Înainte de potop* — 1953, *Dosarul negru* — 1955) formează „un tablou al Franţei de după război. Cele mai bune fiind cele în care analiza socială domină pledoaria, teza sau cazurile individuale" (G. Sadoul). Cayatte introduce în cinematograful francez un nou tip de film social. De formaţie avocat, el va pune în discuţie în întreaga sa operă valoarea justiţiei şi modul cum se face dreptatea. **Flm**: *Trecerea Rinului* (1960): *Riscurile meseriei* (1967); *Să mori din dragoste* (1970); *Raţiune de stat* (1978).

aug. 25 — Pr. *Rashomon* (r. Akira Kurosawa; sc. Shinobu Hashimoto, A. Kurosawa; a. Toshiro Mifune, Masayuki Mori, Machiko Kyo). O dublă crimă povestită de patru ori în versiunile celor trei participanţi şi a unui martor ocular. „*Rashomon* se aseamănă cu o serie de prisme care reflectă şi refractă realitatea. Prezentîndu-ne imaginile ei, Kurosawa ne demonstrează în primul rînd că oamenii nu pot cunoaşte adevărul. [...] Iată tema centrală a operei sale: lumea este o iluzie, omul îşi creează singur realitatea" (D. Richie). Mare succes naţional (locul patru în box-office-ul anului) şi internaţional („Leul de aur", Veneţia 1951).

aug. — Actorul american Marlon Brando debutează în *The Men*/Bărbaţii/, de Fred Zinnemann, un film despre readaptarea fizică şi psihologică a soldaţilor mutilaţi pe front. Brando se impune de la început ca „un geniu actoricesc ce ştie să folosească nuanţat acest mijloc de expresie care este cinematograful" (G. Gow) şi devine treptat un mit, un simbol al nonconformismului, supranumit şi „Byron-ul din Brooklyn".

oct. 1 — Se deschid cursurile Institutului de Artă Cinematografică din Bucureşti. Secţii: regie, operatorie, actorie.

nov. 15 — Moare, într-un accident de avion, operatorul român Vasile Gociu (n. 23 oct. 1897). Film din 1920. Lucrează atît în cinematograful de ficţiune: *Păcat* — 1924; *Manasse* — 1925, cît şi în cel documentar: *Aripi româneşti* — 1939; *Agnita-Botorca* — 1947.

nov. 20 — „Columbia Broadcasting System" lansează în S.U.A. televiziunea în culori.

nov. 25 — Regizorul italian Michelangelo Antonioni abordează lungmetrajul de ficţiune cu *Cronaca di un amore*/Cronica unei iubiri/ (a. Lucia Bosé, Massimo Girotti). Povestea a doi amanţi, uniţi prin dragoste, dar şi prin crimă, şi pe care îi desparte o nouă crimă. Antonioni transferă pentru prima dată concepţiile neorealiste în mediul burghez. Filmul conţine în germene o seamă din trăsăturile care vor caracteriza marile filme ale autorului: aparenţa semipoliţistă, structura antidramatică, pasiunea violentă, sentimentul culpabilităţii. „*Cronica unei iubiri* deschide filmului nostru de ficţiune un drum nou: acela al neorealismului, mai degrabă psihologic decît epic, [...] un realism intimist care exprimă sentimentele şi obiceiurile unei clase" (G. Aristarco).

nov. 27 — Pr. *Musorgski* (r. Grigori Roşal; a. A. Borisov, Nikolai Cerkasov). Film din seria biografiilor de artişti, realizate într-o manieră academică, cu respect şi dragoste pentru personalitatea prezentată (Roşal s-a documentat timp de zece ani) şi cu o deosebită grijă pentru reconstituirea epocii. Încercare de a găsi echivalenţe vizuale pentru muzica lui Musorgski.

nov. — Pr. *All About Eve*/Totul despre Eva/ (r., sc. Joseph L. Mankiewicz; a. Bette Davis, Anne Baxter, George Sanders). O tînără actriţă, Eva, se străduieşte să ia locul unei vedete în vîrstă, atît pe scenă cît şi în inima bărbatului iubit. Satiră a mediului teatral, remarcabilă prin dialog, autenticitatea atmosferei şi jocul actoricesc. Bette Davis e distinsă cu premiul de interpretare — Cannes 1951.

— *Orphée*/Orfeu/ (r., sc. Jean Cocteau; a. Jean Marais, Maria Casarès, François Périer). Versiune modernă a legendei lui Orfeu şi Euridice, pe care Cocteau o respectă în linii mari, făcînd din ea o meditaţie asupra morţii şi a poeziei. Pornind de la ideea că „poetul este slujitorul unei forţe pe care nu o cunoaşte", Cocteau ne introduce în universul propriilor sale nelinişti şi căutări şi transformă filmul într-o confesiune. Creează o nouă mitologie, folosind imagini ale timpului nostru.

— *Los olvidados* (r. Luis Buñuel; i. Gabriel Figueroa; a. Estella Inda, Miguel Inclan, Alfonso Mejia). Film despre delincvenţii minori, document tragic al vieţii de la periferia marilor oraşe, populată cu bande de copii fără căpătîi. „Autorul încearcă să explice mecanismul social care îi împinge pe eroi la moarte. [...] Lumea în care trăiesc ei a distrus orice posibilitate de a stabili o etică, structurile societăţii occidentale degradează omul şi mai cu seamă copilul abandonat" (C. Rebolledo).

— Romancierul și ziaristul italian Curzio Malaparte realizează unicul său film *Il Cristo proibito*/Cristos interzis/ (a. Raf Vallone, Elena Varzi, Alain Cuny). După război, un om se întoarce în satul său natal și încearcă să-l prindă pe cel vinovat de moartea fratelui său. „Alegorie a dreptății, vinovăției și penitenței, [...] lamentație pe tema incapacității omului de a-și rezolva problemele morale" (Pauline Kael).

— *Kike wadatsumi no Kae*/Ascultă vuietul oceanului/, de Hideo Sekigawa, deschide în Japonia seria filmelor antirăzboinice, fiind totodată și primul film postbelic în care apar scene de luptă.

— Ia ființă societatea producătoare „Ponti-De Laurentis", prim pas pe calea afirmării celor doi magnați ai cinematografiei italiene, care, după 1956, se despart și lucrează independent.

— Sunetul magnetic deschide era cinematografului sonor pentru filmul de amatori. Primul aparat de proiecție sonor de 8 mm va fi prezentat de americanul Lloyd Thompson în 1952.

— Se creează în R.F.G. „Freiwillige Selbstkontrolle der Filmwirtschaft" (Autocontrolul voluntar al producției cinematografice), organism menit să ridice nivelul producției naționale.

— Actorul american de culoare Sidney Poitier debutează în *No Way Out*/Fără ieșire/ (r. Joseph L. Mankiewicz). Film destul de neobișnuit, chiar revoluționar pentru epoca respectivă, deoarece personajul (un negru) cîștigă simpatia publicului, deși este prezentat în cheie dramatică și nu comică, așa cum se obișnuia pînă atunci cu actorii de culoare. Prin farmecul și prestanța sa, Poitier devine o vedetă foarte populară, deschizînd drum și altor actori negri spre cinematograful american comercial. **Flm:** *Lanțul* (1958); *Un strugure în soare* (1961); *În arșița nopții* (1967); *Ghici cine vine la cină?* (1967); *Conspirația Wilby* (1975).

— Actorul italian Raf Vallone se impune ca unul dintre principalii interpreți ai anilor '50 cu filmul *Il cammino della speranza*/Suflete zbuciumate/, de Pietro Germi, dureroasa odisee a unui grup de mineri sicilieni care caută de lucru în străinătate. „Fizicul și stilul lui de joc îl indică pentru personaje din popor, cinstite și bune, animate de idealul fraternității și dreptății" (G. Rondolino). **Flm:** *Thérèse Raquin* (1953); *Răzbunarea* (1957); *Vedere de pe pod* (1961); *Un duel* (1970).

— Filmul chinez *Qing gong mishi* /Viața secretă de la curtea regilor Tsing/ (r. Zhu Shilin) suscită vii discuții politico-ideologice. Președintele Mao însuși îl critică pentru lipsa de obiectivitate și de fior revoluționar cu care tratează răscoala boxerilor.

— Documentaristul olandez Bert Haanstra debutează cu *Spiegel van Holland*/Oglinzile Olandei/, în multipla calitate de regizor, scenarist, operator și monteur. Filmul este un documentar poetic bazat pe o idee originală: viața Olandei, așa cum se reflectă ea în canalele care împînzesc țara. Haanstra va fi declarat de către critica internațională „un Joris Ivens al tinerei generații". Spre deosebire însă de predecesorul său, preocupările sale sînt aproape în exclusivitate de ordin estetic. **Flm:** *Panta Rhei* (1951); *Rembrandt* (1956); *Zoo* (1962); *Podurile Olandei* (1968).

— Regizorul italian Roberto Rossellini se căsătorește cu actrița Ingrid Bergman. Vor face împreună șase filme, printre care: *Stromboli* — 1950; *Europa' 51* — 1951; *Călătorie în Italia* — 1954. În aceste filme, Ingrid Bergman „interpretează personaje mai nuanțate, mai complexe. În schimb, preocupările lui Rossellini se dispersează, prejudiciind mesajul filmelor sale" (T. Ranieri).

— La Ottawa, „National Film Society", cel mai important cineclub de limbă engleză, devine „Institutul canadian de film," în cadrul căruia va lua ființă și prima arhivă de filme din Canada.

— În studiourile „Kung Wang" din Shanghai sînt realizate cîteva filme, a căror factură se aseamănă cu producțiile neorealiste italiene: *Liulang ju*/Vagabonzii din San Mao/ (r. Zao Ming, Yan Gong)— povestea unui mic cerșetor; *Wuyayu marque*/Rîndunele și corbi/ (r. Zheng Junli) — luptele muncitorilor din Shanghai împotriva Gomindanului; *Fu Ching* — film de epocă despre strădaniile unui cerșetor care, cu banii agonisiți, întemeiază școli.

1951

ian. 17 — Pr. *Sans laisser d'adresse*/Plecat fără adresă/ (r. Jean Paul Le Chanois; a. Bernard Blier, Danièle Delorme). Un șofer de taxi ajută o tînără abandonată să-și caute iubitul. Cel mai bun film al lui Le Chanois, care realizează un reușit tablou social al Parisului „îmbinînd într-un ansamblu bine dozat populismul tradițional al cinematografului francez cu neorealismul italian" (R. Boussinot).

ian. 26 — Pr. filmului de păpuși *Bajaja*, de Jiři Trnka. Subiect de inspirație populară: un flăcău eliberează trei prințese din ghiarele Zmeului. „Jocul marionetelor se ridică la nivelul jocului actoricesc, fără a cădea în naturalism și fără a-și pierde autenticitatea" (J. Dabacker). Moment important în creația animatorului ceh. Numeroase premii: Karlovy Vary, Locarno, Montevideo.

febr. 7 — Pr. *Le Journal d'un curé de campagne*/Jurnalul unui preot de țară/ (r. Robert Bresson; i. Léon Henri Burel; a. Claude Laydu, Jean Riveyre, Nicole Ladmiral). Viața plină de suferințe și moartea unui preot în mijlocul enoriașilor indiferenți, care nu-l înțeleg și nu-l acceptă. Ecranizare după Georges Bernanos, între al cărui roman și film există o desăvîrșită consonanță. „Cu *Jurnalul unui preot de țară* începe o nouă epocă în adaptarea cinematografică. Pînă acum, filmul tindea să se substituie romanului ca o traducere estetică într-un alt limbaj. [...]. Aici dialectica fidelității ajunge, în ultimă analiză, la o dialectică între cinematograf și literatură. Nu mai este vorba de a traduce, ci de a construi pe un roman o operă de sine stătătoare" (A. Bazin). Cel mai bun film francez al anului. Premiul „Louis Delluc".

febr. 19 — Pr. *Trevoga*/Alarma/ (r. Zaharia Jandov; a. Ștefan Savov, Nadia Stanislavska). Nenorocirile unui mic-burghez care vrea să rămînă neimplicat în evenimentele celui de-al doilea război. Primul film bulgar important după naționalizare. „Tentativă ambițioasă, în care analiza politică o dublează pe cea dramatică și sentimentală" (A. Cervoni).

febr. 23 — Martine Carol devine actrița numărul 1 a cinematografului francez postbelic, datorită filmului *Caroline chéri*/Dragă Caroline/ (r. Richard Pottier). Filmul îi definește personajul: o femeie foarte senzuală, care trăiește numai pentru iubire. Personajele sale următoare (Lucrezia Borgia, Doamna Du Barry, Lola Montès) sînt variațiuni ale aceluiași tip. Voga ei va înceta odată cu apariția lui Brigitte Bardot.

mart. — Actorul britanic Michael Redgrave realizează în *The Browning Version*/Suflete împietrite/, de Anthony Asquith, unul dintre cele mai importante roluri ale carierei sale, întruchipînd un profesor de limbi moarte, al cărui eșec în carieră și în căsnicie îl condamnă la singurătate. Eleganță

tipic britanică. **Flm**: *Drumul spre stele* (1945); *Singurătatea alergătorului de cursă lungă* (1962); *Colina* (1965); *Nicolae şi Alexandra* (1971).

apr. 11 — Cannes: pr. *Miracolo a Milano*/Miracol la Milano/ (r. Vittorio De Sica; sc. Cesare Zavattini; i. G. R. Aldo; a. Francesco Golisano, Emma Grammatica, Paolo Stoppa). Tablou al mizeriei locuitorilor unui bidonvil milanez. „Filmul poate părea o parodie grotescă şi suprarealistă în activitatea cuplului De Sica-Zavattini, deşi, privit mai atent, se dovedeşte a fi o interpretare în cheie fantastică a realităţii sociale şi umane care stă la baza întregului cinematograf neorealist" (G. Rondolino). Foarte bine primit de public, filmul deconcertează critica. Criticii de dreapta nu apreciază imaginea foarte realistă a mizeriei, a şomajului şi a ferocităţii speculanţilor, iar criticii de stînga au considerat soluţia poetică, morală şi religioasă, pe care De Sica o oferă luptei de clasă, o evaziune. Cu toate acestea, a fost comparat cu cele mai bune opere ale lui Chaplin şi Clair.

apr. 11 — Apare la Paris „Cahiers du cinéma", revistă lunară de cultură cinematografică. Colaboratori: André Bazin, Lo Duca, Jacques Doniol-Valcroze, Alexandre Astruc, Pierre Kast. Rol deosebit de important în înnoirea cinematografului francez şi în apariţia „noului val". Majoritatea cineaştilor acestui curent (François Truffaut, Louis Malle, Claude Chabrol, Jean Luc Godard) au început prin a fi critici la „Cahiers". Etapele evoluţiei revistei: epoca „politicii autorilor" (1952-1962); schimbarea echipei de critici prin plecarea celor ce trec la regie şi apariţia unor nume noi — Michel Delahaye, Jean Louis Comolli, Jean Narboni (1962); lărgirea orizontului preocupărilor — structuralism, semiologie — şi adoptarea unui stil tot mai ermetic (1965-1968); abordarea unei poziţii politice de stînga (din 1968).

iun. 6 — Prima ediţie a Festivalului internaţional al filmului din Berlinul Occidental. Manifestare competitivă pentru lung şi scurtmetraje, avînd drept scop „nu prezentarea unor capodopere consacrate, ci prezentarea unor opere care reflectă nivelul producţiei mondiale la un moment dat, [...] apărarea cinematografului de calitate contribuind la mai buna lui cunoaştere, [...] încurajarea cineaştilor de talent".

iun. 29 — Paris: — pr. *Fröken Julie*/Domnişoara Iulia/ (r., sc. Alf Sjöberg; a. Anita Björk, Ulf Palme). Ecranizare a piesei lui Strindberg. Cel mai reprezentativ film al lui Sjöberg, care continuă experimentele începute în *Doar o mamă* (1949), pentru crearea unui nou limbaj cinematografic. Interesante soluţii pentru redarea alternanţei prezent-trecut (flash-back-ul apare chiar în imaginea prezentului). „În prima parte a filmului, personajul principal este menţinut în centrul imaginii, în timp ce în jur ambianţa se schimbă. El se mişcă precum în vis, nu are contact cu realitatea, pînă cînd o nouă dezamăgire vine să-l schimbe. În acel moment tehnica se schimbă şi ea, devenind reală, concretă" (Sjöberg). „Dintr-un material nepromiţător din punct de vedere cinematografic, Sjöberg a construit un film bogat, profund, cu adevărat emoţionant, care utilizează toate resursele ecranului pentru a crea un tablou al vieţii de o deosebită delicateţe" (R. Rowland).

iul. 23 — Moare, la New York, regizorul american Robert Flaherty (n. 16 febr. 1884). Film din 1913. „Toate filmele sale sînt variaţiuni pe aceeaşi temă: omul faţă în faţă cu natura. Măsura talentului său este dată de faptul că, după atîta vreme, mitul Flaherty este mai valabil, mai universal ca oricînd. Şi nu e de mirare, căci sursa acestui mit este iubirea. El ne învaţă ce înseamnă pudoarea înnăscută, curajul, invincibilitatea spiritului

uman" (J. Housman). **Flm**: *Nanuk* (1922), *Moana din Mările Sudului* (1926); *Tabu* (1931); *Omul din Aran* (1934); *Poveste din Louisiana* (1948).

aug. 16 — Moare, la Paris, actorul francez Louis Jouvet (n. 24 dec. 1887). Film din 1933. Puternică personalitate artistică a teatrului francez dintre cele două războaie. Joc modern, caracterizat prin profunzime, rigoare şi rafinament. Neîntrecut în analiza psihologică. Ştie să sugereze cele mai complexe frămîntări sufleteşti prin tremurul unui muşchi facial, prin ridicarea unei sprîncene sau printr-un uşor zîmbet ironic" (G.C. Castello). **Flm**: *Chermesa eroică* (1935); *Azilul de noapte* (1936); *Carnet de bal* (1937); *Sfîrşitul zilei* (1939); *Volpone* (1941).

aug. — Regizorul britanic Alexander Mackendrick se afirmă cu *The Man in the White Suit* /Omul în costum alb/. Comedie, în care întîmplarea paradoxală a costumului alb, menit să „revoluţioneze" prin calităţile lui industria textilă britanică, nu rămîne un scop în sine, ci serveşte drept pretext pentru o peliculă socială. „Într-o lume atinsă de psihoză, nevrozele pot părea normale — acest lucru am vrut să-l arăt în filmele mele: *Omul în costum alb*, *Ucigaşii de femei*, *Dulcele miros al succesului*" (Mackendrick).

sept. — Pr. *A Streetcar Named Desire* /Un tramvai numit dorinţă/ (r., sc. Elia Kazan; i. Harry Stradling; a. Vivien Leigh, Marlon Brando). Ecranizare după piesa lui Tennessee Williams. Unii critici îl consideră prima capodoperă a lui Kazan, alţii — doar o operă de artă incompletă. „Kazan foloseşte o îndrăzneaţă alternanţă de prim-planuri enorme cu planuri generale ciudate, ceea ce dă acestei drame de cameră o imensă forţă emotivă. Această tehnică îi oferă posibilitatea de a păstra unitatea dramatică şi, totodată, de a evita caracterul static de teatru filmat" (E. Archer). Excepţională e creaţia lui Vivien Leigh în rolul Blanche Dubois, care „provoacă într-adevăr teama şi mila. Nici o actriţă de la Lillian Gish încoace nu a reuşit să redea astfel fragilitatea feminină" (Pauline Kael).

nov. 12 — Pr. *Surcos* /Brazde /(r. José Antonio Nieves Conde; a. Maria Asquerino, Luis Pena). Problemă de maximă actualitate în Spania dictaturii: exodul ţăranilor spre oraş — pe care filmul o atacă cu violenţă şi realism. „Datorită profunzimii şi dramatismului său, această descriere viguroasă şi emoţionantă poate fi considerată neorealistă, în cel mai bun sens al cuvîntului" (F. Mendez Leite).

nov. — Pr. *An American in Paris* /Un american la Paris/ (r. Vincente Minnelli; m. Ira şi George Gershwin; a. Gene Kelly, Leslie Caron). Film muzical avînd ca pretext o poveste de dragoste dintre un tînăr pictor american şi o tînără pariziană. Îmbinare de motive picturale în stil Dufy, Renoir, Utrillo, Rousseau, Van Gogh, Lautrec, cu muzica lui Gershwin. „Am încercat să descoperim tonalitatea dominantă, ambianţa fiecărui artist şi să regăsim o ambianţă similară în diferite pasaje ale partiturii" (G. Kelly). „Kelly şi cu mine ne-am concentrat asupra conţinutului emotiv al scenelor şi nu asupra efectelor exterioare realizate prin lumini şi decoruri" (Minnelli). Cinci premii „Oscar" (film, scenariu, imagine, muzică, costume).

dec. 17 — Pr. *Hon dansade en sommar* /N-a dansat decît o vară/ (r. Arne Mattson; a. Ulla Jacobsson, Folke Sundquiest). O poveste de dragoste între doi adolescenţi ce se termină cu moartea fetei. Reia o temă curentă în cinematograful nordic, de la Dreyer la Sjöberg: opoziţia dintre setea de viaţă, de dragoste şi morala puritană, dură şi inflexibilă. În ciuda finalului tragic, victoria este de partea vieţii şi a dragostei. Mattson îmbină

tradiția romantică a anilor '30 cu libertatea de expresie introdusă de regizorii postbelici.
dec. 22 — Actrița franceză Simone Signoret se căsătorește cu cîntărețul și actorul Yves Montand. „Marea șansă a Simonei Signoret este de a fi întîlnit pe omul vieții sale. [...]. Amestec de pasiune, orgoliu, voință și putere, ea este contrarul unui monstru sacru. [...] Dar dincolo de toate acestea, se află o inteligență deosebită și o curiozitate față de lucruri și de oameni, proprie doar sufletelor mari. Este totodată Isolda și Voltaire" (A. Bourseiller). Filme ale cuplului: *Vrăjitoarele din Salem* — 1956; *Compartimentul ucigașilor* — 1964; *Mărturisirea* — 1970.
— Regizorul italian Carlo Lizzani debutează în lungmetrajul de ficțiune cu filmul de rezistență *Achtung, banditi!* /Atenție, bandiți!/ (a. Gina Lollobrigida, Andrea Checci). El dovedește „siguranță în folosirea mijloacelor de expresie, confirmată în majoritatea filmelor sale ulterioare" (L. Ghirardini). **Flm**: *Cronica amanților săraci* (1954); *Procesul din Verona* (1963); *Viață amară* (1964). *Mussolini, ultimul act* (1974); *Fontamara* (1980).
— Unul dintre cele mai mari succese ale filmului indian pe piața mondială: *Awara* /Vagabondul/ (r. Raj Kapoor; a. R. Kapoor, Nargis) — *love story* dintre un vagabond și o fată de bogătași, copios agrementat cu cîntece și dansuri. Se numără printre primele filme indiene așa-zis proletare și își datorează accentele de critică socială scenaristului K. A. Abbas, specialist în asemenea teme. Face din Raj Kapoor o vedetă internațională.
— Regizorul Jean Renoir realizează în India filmul *The River* /Fluviul/ (i. Claude Renoir; a. Nora Swinburne, Esmond Knight, Arthur Shields), „o meditație occidentală asupra Orientului" (R. Paolella). Un film de dragoste, în mijlocul unei naturi care îl fascinează pe regizor. „Pentru Renoir, India nu este decît cadrul. Ochii săi de european sînt atrași doar de detaliul exotic, distrugînd armonia perfectă a lucrurilor" (Satyajit Ray). Demonstrează posibilitățile picturale ale imaginii, care amintește de tablourile impresioniștilor.
— Primul film neorealist grec — *To pikro psomi* /Pîine amară/ (r. Grigoris Grigoriou; a. Eleni Zafiriou, Stratis Floros) — redă povestea unei familii de muncitori care luptă pentru existență și pentru viitorul mai bun al copiilor, dar mediul social și destinul le sînt potrivnice. Stil sobru, decoruri naturale, actori în majoritate neprofesioniști. Publicul obișnuit cu comedii facile și cu melodrame siropoase îl primește cu ostilitate.
— Regizorul francez Alexandre Astruc debutează cu *Le Rideau cramoisi* /Perdeaua cărămizie/, nefericita poveste de dragoste dintre un ofițer napoleonian și o tînără din marea burghezie. Marchează preocupările ulterioare ale cineastului atît pe plan tematic (iubirea imposibilă), cît și pe plan stilistic. „Exercițiu stilistic a cărui atmosferă amintește de Edgar Alan Poe, subliniind înclinația autorului spre Murnau și expresioniștii germani" (L. Marcorelles).
— Guido Aristarco fondează la Milano „Cinema Nuovo", revistă de cultură cinematografică, inițial bilunară, apoi, din iulie 1958, bimestrială. Odată cu schimbarea periodicității, își propune „să aprofundeze critic diversele aspecte ale cinematografului", să devină „o oglindă a timpului, a lumii contemporane și a spectacolului în general, [. . .] să lupte pentru o nouă cultură". Colaboratori: Vito Pandolfi, Francesco Savio, Renzo Renzi, Roberto Rossellini, Cesare Zavattini.
— Regizorul Keisuke Kinoshita realizează primul film japonez în culori — *Karumen kokyo ni kaeru* /Carmen vine acasă/ — reafirmînd deviza sa: „În fiecare film încerc ceva nou, ceva ce n-am mai încercat". Această predilecție pentru a experimenta se manifestă și în domeniul genurilor, Kinoshita trecînd cu ușurință de la satiră la tragedie și melodramă. **Flm**: *Era ca o crizantemă sălbatică* (1955); *Balada lui Narayama* (1958).

— Are loc primul festival internațional de la Punta del Este (Uruguay), încercare de a extinde aria geografică a competițiilor internaționale și de a înviora viața cinematografică din America Latină.
— Apare cartea „Storia delle teoriche del film" (Istoria teoriilor de film), de Guido Aristarco, prima tentativă de a sistematiza într-un corp organic și unitar gîndirea estetică a filmului de la Canudo și Delluc la Balázs, Pudovkin, Eisenstein și Arnheim.
— Se creează la Tokio casa de producție „Toei", prin fuzionarea companiilor „Toyoko" și „Oizumi". Președinte, Hiroshi Ogawa. Filmele acestei noi firme se adresează în principal copiilor, adolescenților, țăranilor, oamenilor simpli, lipsiți de educație — categorii de public neglijate de celelalte case producătoare. În decurs de șase ani, „Toei" devine compania japoneză cu cele mai mari încasări.

1952

febr. 2 — București: pr. schițelor cinematografice *Arendașul român*, *Vizita* și *Lanțul slăbiciunilor* și relansarea filmului *O noapte furtunoasă*, toate realizate de Jean Georgescu. Cele trei schițe „au meritul de a fi redat nu numai sensul general al lucrărilor lui Caragiale, ci și întreaga ascuțime, vervă și subtilitate a satirei caragialești" (Ecaterina Oproiu).
mart. 21 — Paris: pr. *Fanfan la Tulipe* (r. Christian-Jaque; a. Gérard Philipe, Gina Lollobrigida). Film de capă și spadă, care „menține echilibrul între Alexandre Dumas, frații Marx, Jeanson și fantoma naivă și poetică a romanelor cavalerești" (J. J. Richter). „Christian-Jaque realizează cel mai frumos foc de artificii din cariera sa [...] un miracol al perfecțiunii tehnice" (R. Boussinot). Premii la Cannes și Berlin.
apr. 3 — Pr. *Saikaku ichidai onna* /Viața curtezanei O'Haru/ (r. Kenji Mizoguchi; a. Kinuyo Tanaka, Toshiro Mifune). Acest film despre înrobirea femeii în societatea feudală este construit ca un imens flash-back, în care bătrîna O'Haru își recapitulează cei cincizeci de ani de umilințe și necazuri. Ecranizare după un roman din secolul al XVIII-lea. „De la prima secvență, în care O'Haru trece prin mulțime făcînd reverențe și îndreptîndu-se spre un templu, ne aflăm în prezența unei cutremurătoare parabole despre universul femeii" (A. Sarris). Stil simplu, ritm lent, compoziții picturale. „Leul de argint" la Festivalul de la Veneția.
apr. 16 — Pr. *Casque d'or* /Casca de aur/ (r. Jacques Becker; a. Simone Signoret, Serge Reggiani). Un bărbat îndrăgostit își ucide rivalul cu cuțitul și este ghilotinat. Considerat capodopera lui Becker. „Un film de personaje, dar și o mare reușită plastică; dansul, încăierarea, dimineața la țară, idila cîmpenească, sosirea eroului în fața ghilotinei, susținut de un preot, toate acestea seamănă leit cu copertele unor reviste de epocă" (F. Truffaut). Interpretarea Simonei Signoret reprezintă triumful senzualității și al încrederii în sine. Scenele de dragoste dintre ea și Reggiani sînt neobișnuit de tandre și de simple.
mai 9 — Paris: pr. *Jeux interdits* /Jocuri interzise/ (r. René Clément; a. Brigitte Fossey, Georges Poujouly, Lucien Hubert). „Acțiunea, situată în timpul celui de-al doilea război mondial, se bazează pe idila și pe jocurile inocent-crude a doi copii care se comportă ca niște adulți, fără a urmări

însă vreun scop anume. Ei nu preiau decît atitudinile, pe care le dublează şi le încarcă cu un sens magic în raport cu viziunea lor despre lume" (J. Mitry). Marele Premiu la Veneţia. Brigitte Fossey va deveni o importantă actriţă a anilor '70.

mai — Apare la Lyon primul număr al revistei lunare „Positif". Din 1953 va apare la Paris. Obiective: „dezîmburghezirea cinematografului francez prin combaterea caracterului său şovin şi prin compararea lui cu alte cinematografii; tratarea cinematografului ca un alt mijloc de expresie; judecarea filmelor după criterii estetice, dar şi morale şi sociologice". Colaboratori: Ado Kyrou, Robert Benayoun, Gérard Legrand.

mai — Festivalul de la Cannes acordă o menţiune specială selecţiei olandeze, formată din filmele celor mai de seamă realizatori de scurtmetraje documentare: Herman Van der Horst (*Het schot is to boord* /Să aruncăm plasele/); Bert Haanstra (*Panta Rhei*), Max de Haas (*Maskerage* /Măşti/), Ytsen Brusse (*Rijzij em een wereldtraven* /Ritmul Rotterdamului/). Ei formează „noul val al documentarului olandez", fiind continuatorii lui Ivens şi Franken.

iun. 1 — Moare, la New York, producătorul american William Fox (n. 1. ian. 1879). Film din 1903. Unul dintre pionierii cinematografului american. Mereu în fruntea luptei pentru supremaţie prin: achiziţionarea cît mai multor săli, înfiinţarea unor noi societăţi de producţie („Fox Film Corp.", 1915), lansarea de noi vedete (Theda Bara, Tom Mix), aplicarea unor experimente tehnice.

iul. 30 — Pr. *High Noon* /La amiază/ (r. Fred Zinnemann; a. Gary Cooper, Grace Kelly, Thomas Mitchell). Obişnuita confruntare dintre şerif şi bandiţi e rezolvată într-o manieră mai puţin obişnuită, deoarece şeriful luptă singur, fiind abandonat de întreaga populaţie a oraşului pe care vrea să-l protejeze. Problema responsabilităţii personale şi colective, într-un western care reprezintă o aluzie evidentă la America anului 1952, aflată în plină vînătoare de vrăjitoare. Deschide etapa westernului adult, psihologic, în care eroul „nu mai este un om de neînvins, sigur pe sine şi pe valorile pe care le reprezintă, ci un om nesigur, angoasat, dezamăgit, trădat" (E. Fuzellier).

aug. 20 — Pr. *Erkel* (r. Márton Keleti; a. Sándor Pécsi, Eva Szörényi Iván Darvas). Film biografic dedicat compozitorului ungur contemporan cu Verdi. „Redarea condiţiilor sociale este mai adevărată, mai eficientă şi mai plastică decît în filmul sovietic *Glinka* sau în cel italian *Giusepe Verdi*" (I. Nemeskürty).

sept. 18 — Charles Chaplin şi întreaga sa familie părăsesc Statele Unite la bordul vasului „Queen Elisabeth", cu destinaţia Londra. Pretextul: prezentarea în Europa a filmului *Limelight* /Luminile rampei/. De fapt e începutul exilului definitiv al cineastului american, a cărui expulzare fusese cerută în Camera reprezentanţilor încă din 1947. Imediat după plecare, lui Chaplin i se va deschide o anchetă pentru „verificarea atitudinii sale morale şi a afinităţilor sale politice", interzicîndu-i-se reintrarea în S.U.A., unde nu se va mai reîntoarce decît în 1972, doar pentru a primi premiul „Oscar" pentru întreaga activitate.

sept. 30 — New York: premiera mondială a cineramei cu programul *This Is Cinerama* /Aceasta este cinerama/, înşiruire de imagini menite să pună în valoare spectaculozitatea acestei metode de filmare şi proiecţie panoramică inventată de Fred Waller. Metoda constă din filmarea simultană cu trei aparate care înregistrează trei porţiuni diferite din subiect, şi apoi din redarea tot cu trei aparate, montate în cabine de proiecţie diferite. Dimensiunile imaginii 2,7/1. Primele oraşe din lume cu cinerama: New York, Tokio, Osaka, Montreal, Londra, Paris, Milano.

sept. — Pr. *The Quiet Man* /Omul liniştit/ (r. John Ford; a. John Wayne, Maureen O'Hara). Comedie pe tema conflictului dintre lipsa de prejudecăţi şi concepţiile învechite de viaţă, avînd ca erou un american de origine irlandeză care se căsătoreşte în ţara lui de baştină. „Ford nu prea cunoaşte Irlanda, din care reţine doar aspectul superficial. Dar departe de a vrea să o zugrăvească aşa cum e ea, Ford găseşte modalitatea de a crea o lume unică şi de neînlocuit" (S. Daney).

oct. 9 — Pr. *Ikiru* /A trăi/ (r. Akira Kurosawa; sc. Shinobu Hashimoto, Hideo Oguni, A. Kurosawa; a. Takashi Shimura, Nobue Kaneto, Kyoko Seki). Povestea unui om, care, ştiind că va muri curînd, încearcă să realizeze ceva durabil pentru semenii săi. „Un document moral; parte din măreţia sa rezidă în diversele modalităţi în care poate fi interpretat. După părerea mea, ideea filmului este că omul răspunde pentru sine şi pentru opţiunea sa, care se reînnoieşte mereu" (D. Richie). Morala sa aproape existenţialistă — sensul vieţii este acela pe care îl alege omul — îşi găseşte puncte de sprijin şi în filozofia budistă. Unul dintre cele mai importante filme japoneze prin tematică şi realizare (perfecta alternanţă trecut-prezent, simţul ritmului etc.).

oct. 16 — Londra: pr. *Limelight* /Luminile rampei/ (r., sc., m. Charles Chaplin; a. Ch. Chaplin, Claire Bloom, Buster Keaton). Dragostea dintre un clovn bătrîn şi o tînără balerină pe care o salvează de la moarte şi căreia îi redă încrederea în sine şi în talentul ei. Film cu rezonanţe autobiografice (Calvero e imaginea lui Chaplin la bătrîneţe, dar şi a tatălui lui Chaplin, artist alcoolic; acţiunea se petrece în lumea music-hall-ului din Londra anilor 1913-1914, unde s-a format Chaplin; Calvero e înconjurat de fotografii din viaţa lui Chaplin) care pune problema relaţiilor artist-public, teatru-viaţă. Secvenţe celebre: demachierea lui Calvero în cabină, însănătoşirea fetei, numărul cu Buster Keaton, dresura de purici. Punctul culminant al filmului rămîne dansul fetei, imediat după moartea lui Calvero, simbolizînd continuitatea vieţii prin intermediul artei. „Chaplin continuă să-şi perfecţioneze arta şi rezultatul luptei sale cu timpul se reflectă sublim pe chipul unui actor capabil să interpreteze totodată pe Lear, Falstaff şi Prospero" (A. Sarris).

oct. 17 — Bucureşti: pr. *Mitrea Cocor* (r. Victor Iliu, Marietta Sadova; a. Toma Dimitriu, Dem. Savu, Aurelia Sorescu). Ecranizare a romanului lui Mihail Sadoveanu. „Superioritatea acestui film asupra celorlalte producţii autohtone de pînă acum constă în faptul că regizorii au izbutit să stabilească o unitate de joc actoricesc, o consecvenţă în dezvoltarea caracterelor de-a lungul desfăşurării acţiunii, să stabilească ambianţa de tensiune dramatică şi de poezie necesară închegării episoadelor" (S. Alexandrescu). Film important în epocă, în ciuda limitelor sale derivînd din însuşi materialul ecranizat.

— *Genbaku no ko* /Copiii din Hiroshima/ (r., sc. Kaneto Shindo; a. Nobuko Otowa, Chikako Hoskawa, Masao Shimizu). Viguros protest antirăzboinic. Prezintă într-un stil aproape documentar consecinţele bombardamentului atomic, sugerînd că e momentul să se facă ceva pentru toţi acei tineri nenorociţi pe viaţă. Filmul stîrneşte indignarea comanditarului — Sindicatul profesorilor japonezi — care consideră că Shindo „a distrus orientarea politică a povestirii".

— Orson Welles realizează în Maroc, Veneția, Roma, Paris și Londra coproducția americano-franceză *Othello* (a. O. Welles, Michael Mac Liammoir, Suzanne Cloutier). Ecranizare după piesa lui Shakespeare. Reconstruiește povestirea în termeni cinematografici păstrînd elementele esențiale ale piesei, dar operînd unele modificări, precum eliminarea unor personaje sau schimbarea unor accente (de pildă, Othello nu mai este un general obosit, ci un războinic în deplinătatea forțelor sale). „Piesa lui Shakespeare devine o dramă a purității pierdute, a eșecului datorat obstacolelor pe care societatea le ridică în calea individului" (S. Ibert).
— Pr. *Singin' in the Rain* /Cîntînd în ploaie/ (r. Gene Kelly, Stanley Donen; a. G. Kelly, Debbie Reynolds, Donald O'Connor). Devansînd moda, Kelly și Donen exploatează pitorescul nostalgic al anilor '20, într-un musical antrenant și plin de umor, despre sfîrșitul cinematografului mut, începutul celui sonor și primele comedii muzicale de mare montare. „Glorificare a visului american și a celui hollywoodian în special. [. . .] Cel mai profesional musical făcut vreodată, opera unei echipe experimentate, formată din talente complementare" (B. Day).
— *Umberto D.* (r. Vittorio De Sica; sc. Cesare Zavattini; i. G. R. Aldo; a. Carlo Battisti, Maria Pia Casilio). Povestea singurătății și disperării unui bătrîn sărman care trăiește împreună cu un cîine, singurul său prieten. Împreună cu *Hoți de biciclete* și *Miracol la Milano* constituie trilogia socială a cuplului De Sica-Zavattini. „Neorealismul zavattinian își găsește aici expresia perfectă. [...] Pesimismul care străbate filmul constituie metoda autorilor de a denunța o condiție umană și socială nedreaptă" (G. Rondolino). „Conturează perspectivele cinematografului anilor '60, cinematograful interiorității și al comportamentului" (P. Leprohon).
— *Do Bingha Zamin* /Doi acri de pămînt/ (r. Bimal Roy; a. Balraj Sahami, Nirupa Roy, Ratan Kumar). Eforturile disperate ale unei familii de țărani indieni de a-și păstra pămîntul. Afirmare a valorii umane, lecție de încredere în posibilitățile omului, acuzație la adresa celor care lasă individul să se degradeze. „Apologia cinstei nu este făcută în numele unei ordini sociale care trebuie apărată, ci ca un privilegiu al demnității umane, ca unică posibilitate de afirmare a libertății interioare și a superiorității asupra exploatatorilor" (M. Barbut). Influență neorealistă; este considerat *Hoții de biciclete* al cinematografului asiatic. Premii la Cannes și Karlovy Vary.

— După o serie de filme documentare, regizorul finlandez Erik Blomberg se afirmă cu lungmetrajul de ficțiune *Valkoinen peura* /Renul alb/, inspirat dintr-o veche legendă laponă: o fată se preface în ren pentru a-i ademeni pe vînători și a-i lăsa să moară în ținuturile înghețate. Îmbină ritualurile și legendele nordice tradiționale cu realitățile vieții de zi cu zi a laponilor.
— Se ține, la Delhi, primul festival internațional al filmului, manifestare necompetitivă care își propune să prezinte publicului și cineaștilor indieni opere cinematografice de seamă. Dată importantă în istoria cinematografiei indiene, deoarece reprezintă primul contact însemnat cu producția mondială.

— Regizorul egiptean Salah Abu-Seif inaugurează cu *El osta Hassan* /Maestrul Hassan/ seria filmelor realist-sociale, direct influențate de evenimentele politice din țară. El o va continua cu *Zdrahonul* — 1957 și *Începutul și sfîrșitul* — 1960.

— Actrița americană Audrey Hepburn se afirmă cu *Roman Holiday* /Vacanță la Roma/, devenind ingenua anilor '50. „Este cea mai inspirată

distribuție de la cea a lui Vivien Leigh în Scarlett O'Hara" (L. Swindell). „Fragilă și strălucitoare, copilăroasă și feminină, înzestrată cu un remarcabil talent pentru comedie, ea dobîndește premiul „Oscar" pentru acest rol. **Flm**: *Sabrina* (1954); *Război și pace* (1956); *Mutră nostimă* (1957); *Mic dejun la Tiffany* (1961); *My Fair Lady* (1964). *Doi la drum* (1967).
— După un film realizat în 1951, în colaborare cu Alberto Lattuada, (*Luminile varieteului*), regizorul italian Federico Fellini înregistrează adevăratul său debut cu *Lo Sceicco bianco* /Șeicul alb/, satiră la adresa micii burghezii și a falselor sale mituri. Inspirîndu-se și din experiența sa de creator de benzi desenate, „Fellini luptă împotriva magicului neautentic, pentru un univers al misterului și al sugestiei" (L. Del Fra).
— Regizorul Satsuo Yamamoto realizează *Shinku Chitai* /Zonă pustie/, „cel mai virulent film antimilitarist făcut vreodată în Japonia" (A. Svensson). Împreună cu Keisuke Kinoshita și cu Tadashi Imai, el reprezintă curentul social în cinematograful nipon postbelic. Din cauza convingerilor sale progresiste, a fost concediat din studioul „Toho" în 1950.
— *Due soldi di speranza* /De doi bani speranță/ (r. Renato Castellani; a. Maria Fiore, Vincenzo Musolino). Comedie redînd aventurile unui cuplu în peisajul unui sătuleț de lîngă Napoli. După unii autori, capodopera lui Castellani. Ca în toate filmele sale, femeia constituie o misterioasă forță vitală, capabilă să se impună tuturor. [...]. Apar cîteva dintre motivele prezente în opera lui Castellani: gustul pentru nebunii, juvenilitatea și pudoarea" (F. Di Giammateo).
— Prima ediție a Festivalului internațional de la Mannheim (R.F.G.). Competiție deschisă tuturor filmelor sub 60 de minute, indiferent de gen (documentar, animație, ficțiune). Marele Premiu se acordă unui debutant.
— Acest an constituie punctul culminant al crizei prin care trece Hollywood-ul începînd din 1934. Numărul de lungmetraje este cel mai mic de la începutul sonorului (sub 300), iar încasările sînt cele mai scăzute din ultimii zece ani.
— Din cele 22 de filme sovietice ale anului, 13 sînt teatru filmat, adică înregistrarea ca atare a spectacolelor de teatru cu ridicarea și lăsarea cortinei după fiecare act. Printre acestea se numără *Cadavrul viu, Azilul de noapte, Lupii și oile, Prea multă minte strică, Școala calomniei*. Importante ca document (ele imortalizînd interpretări actoricești de excepție), aceste filme denotă o anumită vlăguire a invenției cinematografice.

1953

febr. 21 — Paris: pr. *Les Vacances de M. Hulot* /Vacanța d-lui Hulot/ (r. Jacques Tati; a. J. Tati, Louis Perrault, André Dubois). Un film fără intrigă, un reportaj ironic asupra vacanței într-o mică stațiune de la țărmul Atlanticului. Consacră numele lui Tati, care își creează un personaj aparte: pălărioară pe vîrful capului, pipă, impermeabil, pantaloni prea scurți, aer permanent absent. Un tip de comic în care cuvîntul nu joacă aproape nici un rol, pantomima fiind esențialul. „În loc să tratez spectatorul ca pe o ființă pasivă care recepționează o povestire, eu îi ofer un univers cunoscut, plăcerea lui fiind de a recunoaște toate personajele" (Tati). „Hulot este un catalizator, un individ care traversează lumea și scoate în evidență slăbiciunile unui ritual artificial" (Fr. Chevasu).
febr. 27 — *La signora senza camelie* /Doamna fără camelii/, de Michelangelo Antonioni. Povestea unei vînzătoare devenită vedetă de filme mediocre — care aspiră în carieră la roluri mari și în viață la o mare iubire — îi prileju-

iește actriței Lucia Bosé unul dintre cele mai importante filme ale sale. Deși calitățile sale interpretative nu sînt pe măsura celor fizice (care au făcut-o să cîștige în 1947 titlul de Miss Italia), Lucia Bosé rămîne una dintre actrițele reprezentative pentru neorealism. **Flm:** *Nu-i pace sub măslini* (1950); *Cronica unei iubiri* (1950); *Roma, orele 11* (1952); *Moartea unui ciclist* (1955).

mart. 19 — Animatorul canadian Norman McLaren primește premiul „Oscar" pentru scurtmetrajul *Neighbours* /Vecinii/. Doi oameni își dispută pînă la distrugerea reciprocă proprietatea unei flori ce crește la hotarul dintre curțile lor! Film antirăzboinic, care poartă un subtitlu ironic: „Iubește-ți aproapele". Folosește metoda numită „pixilation", constînd din filmarea actorilor cu diverse viteze și apoi combinarea diferitelor imagini, astfel încît să creeze efecte exagerate, cadre grotești, deformări stranii.

mart. 26 — Pr. *Ugetsu monogatari* /Povestirile lunii palide după ploaie/ (r. Kenji Mizoguchi; a. Machiko Kyo, Masayuki Mori, Kinuyo Tanaka, Sakae Ozawa). Aventurile a doi bărbați din secolul al XVI-lea, care își părăsesc familiile, unul plecînd în căutarea gloriei, celălalt în căutarea cîștigului. „Amestec straniu și admirabil de realism (decoruri, recuzită, limbaj rustic) și de fantastic (fantome, atmosferă legendară). Această dialectică a contrastelor este una dintre cheile operei" (E. Fuzellier). După strania povestire cu fantome, finalul deschide posibilitatea unei interpretări realiste; imaginea oamenilor lucrînd cîmpul apare ca un elogiu adus muncii pașnice și un rechizitoriu la adresa războiului, care nu generează decît cupiditate și moarte. „Din punct de vedere stilistic este unul dintre filmele cele mai împlinite ale lui Mizoguchi, bogat în imagini frumoase, amintind de pictura clasică japoneză, dar și de Breughel" (P. Morris).

mart. — John Huston realizează filmul *Moulin Rouge*, adaptare a romanului lui Pierre La Mure, despre viața lui Toulouse-Lautrec. Important pentru căutările în domeniul culorii și al plasticii imaginii. (i. Oswald Morris).

apr. 2 — Moare, la Paris, regizorul francez Jean Epstein (n. 26 mart. 1897). Film în perioada 1922-1948. „Opera lui Epstein a fost în primul rînd opera unui teoretician în permanentă căutare de forme noi, încercînd să pună la punct problemele legate de ritm, de montaj, de semnificația detaliilor și a gros-planurilor. Teoretician al filmului mut, este pus în dificultate de apariția sonorului, ceea ce îl determină să-și concentreze eforturile asupra filmului documentar unde încearcă să descopere miraculosul în cadrul realului cotidian" (J. Mitry). **Flm:** *Inimă credincioasă* (1924); *Frumoasa nivernează* (1924); *Căderea casei Usher* (1928), *Finis Terrae* (1929); *Aurul mărilor* (1932); *Cartea furtunii*(1947).

apr. 4 — Pr. *Bien venido Mister Marshall!* /Bun venit, domnule Marshall! / (r. Luis Berlanga; sc. Juan Antonio Bardem, L. Berlanga; a. Lolita Sevilla, Manolo Moran, José Isbert). Pregătirile unui sat spaniol pentru venirea americanilor, de la care toți așteaptă, conform promisiunilor planului Marshall, să-i scoată din mizerie; pregătiri inutile, deoarece oaspeții trec fără să se oprească. Comedie amară cu accente grotești. Influență neorealistă. Ridiculizarea miturilor cultivate de politica și de cinematograful franchist. Marchează afirmarea regizorilor Bardem și Berlanga, care dau dovadă de „înțelegere umană, impecabilă structură morală, inteligență și cultură purificată de orice estetism" (L. Correia). Primul mare succes internațional al cinematografului spaniol.

apr. 22 — Paris: pr. *Le Salaire de la peur* /Salariul groazei/ (r., sc. H. G. Clouzot; a. Yves Montand, Charles Vanel, Véra Clouzot). Film de suspans cu accente sociale, redînd aventura unor șoferi angajați să transporte la mare distanță și pe un drum periculos o încărcătură de nitroglicerină. „Filmul ne convinge, pentru că întîmplările și acțiunea sînt construite pe o situație umană din care putem deduce o justificată critică socială.[. . .] Atmosfera de tensiune este creată de la prima secvență în care apare orășelul prăfos și murdar, pierdut undeva, departe de lume, cu copiii lui goi și cu metișii săi amărîți. Pesimismul obișnuit al lui Clouzot reprezintă aici un avantaj" (B. Wright). Pentru reconstituirea realității latino-americane (aventurieri, contraste violente, dominație a societăților străine), regizorul se folosește de o experiență anterioară: filmarea unui documentar despre Brazilia. Marele Premiu — Cannes.

apr. 23 — Pr. *Admiral Ușakov* /Amiralul Ușakov/ (r. Mihail Romm; a. Ivan Pereverzev, Boris Livanov). Film biografic despre unul dintre patrioții ruși ai secolului al XVIII-lea, din perioada constituirii flotei Mării Negre. Exaltă virtuțile conducătorului, drept și priceput, care se gîndește la binele poporului.

mai 30 — Pr. *La Bergère et le ramoneur* /Păstorița și coșarul/, de Paul Grimault, primul lungmetraj de desen animat francez. Ilustrează opoziția a două viziuni despre lume: una orgolioasă, care duce la strivirea omului, și alta naturistă, care face apologia vieții în aer liber, profetizînd triumful omului și al naturii. Realizat în maniera Disney.

mai — Important succes al cinematografiei braziliene la Cannes cu filmul *O Cangaceiro* (r., sc. Lima Barreto; a. Alberto Ruschell, Marisa Prado). Film de aventuri avînd în centrul său un personaj tipic brazilian, *cangaceiro* — un justițiar care luptă împotriva feudalismului — și pe care Barreto îl transformă într-un aventurier individualist, înrudit cu cow-boy-ul westernurilor americane. Mai realistă rămîne descrierea condițiilor de viață ale acestor „bandiți iubiți".

iun. 30 — Moare, la Riga, regizorul, actorul și teoreticianul sovietic Vsevolod Ilarionovici Pudovkin (n. 10 febr. 1893). Film din 1925. Unul dintre cei trei mari realizatori sovietici ai perioadei filmului mut, pe care îl îmbogățește cu opere, ca: *Mama* — 1926, *Sfîrșitul Sankt Petersburgului* — 1927, *Urmașul lui Genghis-Han* — 1928 și cu o deosebit de prețioasă contribuție teoretică, ale cărei puncte principale sînt montajul, scenariul și interpretarea. Dezvoltînd ideile lui Kulešov, el consideră montajul drept principalul element al limbajului cinematografic, care poate crea o nouă realitate. Adept al scenariului care consemnează în amănunt structura viitorului film, Pudovkin formulează teoria „scenariului de fier". În privința interpretării, el susține inițial eficiența tipajului și a actorilor neprofesioniști, pentru ca ulterior să recunoască importanța actorului profesionist, cu condiția să colaboreze strîns la realizarea întregului film (principiul colectivist al creației cinematografice). Filme sonore: *Dezertorul* — 1933; *Minin și Pojarski* — 1939; *Amiral Nahimov* — 1947; *Întoarcerea lui Vasili Bortnikov* — 1952.

iul. 24 — Prima ediție a Festivalului internațional de la San Sebastian. Manifestare competitivă, a cărei sferă de cuprindere geografică se lărgește an de an.

sept. 11 — Pr. *Staré povèsti české* /Vechi legende cehe/, de Jiři Trnka. Film de păpuși, inspirat de opera lui Alois Jirásek. Dintre cele șapte legende care evocă momente din istoria Cehoslovaciei, cea mai impre-

sionantă este ultima, în care Trnka redă o viziune aproape apocaliptică a cruzimilor şi atrocităţilor războiului.

sept. 14 — Stockholm: pr. *Gycklarnas afton* /Noaptea saltimbancilor/ (r., sc. Ingmar Bergman; a. Ake Grömberg, Harriet Andersson, Hasse Ekman, Gunnar Björnstrand). Bergman reia tema cuplului, plasînd-o în mediul unui circ ambulant. Gama relaţiilor dintre personaje este foarte largă: de la dragoste la ură, de la dorinţă la silă, de la gelozie la indiferenţă. Caracter alegoric: „circul şi condiţia sa itinerantă pot reprezenta desfăşurarea continuă şi mereu reluată a vieţii" ((G. Salachas). Personajele oscilează între cele două extreme — fericirea visată şi moartea — pentru ca pînă la urmă să-şi continue fără convingere existenţa derizorie. „Unul dintre cele mai sumbre filme ale lui Bergman: nimeni nu scapă de soarta lui, viaţa e un circ, iar oamenii sînt nişte clovni. Un carusel al frustrării, umilinţei şi înfrîngerii" (Pauline Kael).

sept. 16 — New York: premiera mondială a cinemascopului cu filmul *The Robe* /Tunica/ (r. Henry Koster). Frescă pseudo-istorică, după reţeta „esteticii" hollywoodiene. Filmul demonstrează posibilităţile acestui procedeu tehnic, inventat cu ani în urmă de francezul Henri Chrétien, şi care constă în proiectarea pe un ecran lat (raportul laturilor 3 : 1) cu ajutorul unui sistem optic anamorfotic a imaginilor de 35 mm. Pînă la 15 nov. 1954, numărul sălilor cinemascop din lume ajunge la 14 673. Cinemascopul reprezintă una dintre soluţiile adoptate de cinematograf pentru a depăşi criza determinată de concurenţa televiziunii.

nov. 3 — Pr. *Tokyo monogatari* /Povestiri din Tokio/ (r. Yasujiro Ozu; a. Chishu Kyu, Chiyeko Higashiyama, So Imamura). Vizita unui cuplu de bătrîni la copiii lor din Tokio. „Prin intermediul relaţiilor părinţi-copii, am vrut să arăt cum începe să se destrame sistemul familial japonez" (Ozu). Adevărata vedetă a filmului este însă oraşul Tokio. Filmul îi aduce lui Ozu consacrarea internaţională.

nov. 6 — Paris: pr. *Thérèse Raquin* (r. Marcel Carné; a. Simone Signoret, Raf Vallone). Ecranizare după romanul lui Émile Zola. Realism social în stilul cinematografului francez al anilor '30. „Un film intelectual, o operă admirabil gîndită, riguros calculată, cu un conflict bine condus" (J. Collet). „Poate cea mai mare reuşită a lui Carné de după război, datorită descrierii vechilor cartiere lyoneze, datorită actualizării subiectului prin prezenţa militarului întors din Vietnam şi datorită personajului central, interpretat de Simone Signoret" (G. Sadoul). Alte ecranizări: 1915 — r. Nino Martoglio; 1928 — r. Jacques Feyder.

nov. 14 — Moare, la Albara di Pianiga, într-un accident de maşină, operatorul italian G. R. Aldo (n. 1 ian. 1902). Film din 1947. Considerat un Tissé al cinematografului italian. Apreciat pentru „valoarea compoziţională a încadraturilor, prin strînsul raport cromatic dintre imagine şi tema filmului" (G. Rondolino). Lucrează cu De Sica, Visconti, Welles. **Flm:** *Pămîntul se cutremură* (1948); *Miracol la Milano* (1952); *Umberto D.* (1952); *Senso* (1954).

— *Jigokumon* /Poarta infernului/ (r., sc. Teinosuke Kinugasa; a. Kazuo Hasegawa, Machiko Kyo). Dragostea neîmpărtăşită a unui războinic din secolul XII pentru soţia unui nobil, care preferă să moară decît să cedeze insistenţelor eroului. „Kinugasa abordează tema tradiţională a luptei dintre pasiune şi datorie, îmbinînd legenda cu o excepţională utilizare a culorii" (A. Svensson). Căutările formale sînt considerate de unii critici

excesive. De fapt, nu este decît expresia preocupării lui Kinugasa pentru crearea ambianţei, pentru îmbogăţirea limbajului cinematografic. Marele Premiu — Cannes 1954.

— *I vitelloni* (r. Federico Fellini; a. Franco Interlenghi, Franco Fabrizi, Alberto Sordi). Viaţa unor pierde-vară mic burghezi, care nu vor şi nu pot să evadeze din atmosfera adormită a unui oraşel de provincie. Considerat de unii drept o operă de critică socială, iar de alţii doar o cronică indulgentă şi tandră a mediului copilăriei şi adolescenţei lui Fellini, *Vitelloni* constituie primul mare succes al regizorului, marcînd una dintre trăsăturile de bază ale operei sale — cea autobiografică. Fellini, fost „vitellone" (după propria mărturisire), se exprimă prin intermediul personajului Moraldo (singurul care evadează în final) şi îi condamnă pe ceilalţi. În ciuda numeroaselor momente comice, filmul degajă o notă de tristeţe provenită din tonul plin de milă şi de nostalgie adoptat de Fellini faţă de personajele sale. Primul mare succes al lui Alberto Sordi, care devine echivalentul în comedie al lui Marcello Mastroianni, şi anume tipul italianului cu vitalitatea, capacitatea de adaptare şi voinţa sa de a supravieţui. **Flm:** *Şeicul alb* (1952); *Marele război* (1959); *Omul mafiei* (1963); *Medicul de la Asigurări* (1968); *Cea mai frumoasă seară din viaţa mea* (1971); *Un burghez mic, mititel* (1977); *Bolnavul închipuit* (1980); *Bertoldo Bertoldino* (1984).

— Regizorul brazilian Alberto Cavalcanti realizează pentru propria sa companie producătoare — „Kino Filmes" — *O canto do mar* /Cîntecul mării/. „Operă înzestrată cu forţa romanelor lui Jorge Amado, remarcabilă prin lirismul său exotic integrat rechizitoriului social" (C. Beylie).

— Regizorul spaniol Francesco Rovira Beleta realizează un experiment de film în relief cu *El lago de los cisnes* /Lacul lebedelor/, scurtmetraj color pe muzică de James Walker.

— *The Little Fugitive* /Micul fugar/, de Ray Ashley, Morris Fugel şi Ruth Oskin, reprezintă una dintre primele tentative de eliberare a cinematografului american de sub dominaţia tehnică şi ideologică a Hollywood-ului. Turnat la New York, acest film deschide o cale nouă ce va fi urmată de Lionel Rogosin, cu *On the Bowery* /Pe Bowery/ (1956), şi de realizatori independenţi, ca: John Cassavetes, Shirley Clarke, Richard Leacock, Alan Pennebaker, Robert Drew.

— Apare cartea „Fonction du cinéma" (Funcţia cinematografului) a esteticianului francez Élie Faure. Culegere de texte despre film, pe care autorul le-a publicat de-a lungul vremii, şi care sintetizează principalele sale idei despre cinematograf ca produs al civilizaţiei maşinii: mare artă colectivă, „colaborare spontană între ştiinţă şi poezie, între universul material şi cel spiritual".

1954

ian. 1 — Se constituie „Fondul pentru dezvoltarea industriei cinematografice franceze". Scop: subvenţionarea de către stat a producţiei de lungmetraje, recompensarea producătorilor de scurtmetraje valoroase, amenajarea şi reconstruirea sălilor de cinema, sprijinirea difuzării filmului francez în străinătate.

ian. 20 — Pr. *Velikii voin Albanii, Skanderbeg* /Skanderbeg/ (r. Serghei Iutkevici; a. A. Horava, Vesa Imami, Adivi Alibali). Coproducţie sovieto-albaneză. Film biografic închinat eroului naţional albanez, luptător împotriva jugului otoman. Influenţat de stilul lui Eisenstein atît în ceea ce

privește rolul culorii care fixează vizual contrastul psihologic, cît și cel al muzicii, în funcție de care Iutkevici a filmat bătăliile.
ian. — Apare în revista franceză „Cahiers du cinéma" articolul lui François Truffaut „Une certaine tendance du cinéma Français" (O anumită tendință a cinematografului francez), în care autorul folosește pentru prima dată expresia „politica autorilor", punînd bazele unei adevărate teorii dezvoltate în anii '60 de criticul american Andrew Sarris. Truffaut îi opune pe autori (Cocteau, Gance, Ophüls, Bresson, Renoir) reprezentanților „realismului psihologic" (Autant-Lara, Delannoy, Allégret), pe care îi califică drept literari, fals îndrăzneți, complezenți. Spre deosebire de aceștia, cineastul-autor se caracterizează prin deschidere spre lume, comunicare, acceptare a realității.
febr. 12 — Moare, la Moscova, regizorul sovietic Dziga Vertov (n. 2 ian. 1896). Film în perioada 1918-1947. „Unul dintre primii cineaști care s-a gîndit să folosească documentul-viață, scena sau detaliul, surprinse pe viu, fără intenție de compoziție prealabilă" (L. Moussinac). Revoltîndu-se împotriva folosirii tradiționale a cuvîntului și a imaginii, Vertov creează un nou limbaj prin folosirea arbitrară a părților discursului. Filmează din cele mai diverse unghiuri și cu cele mai diverse viteze, iar apoi prin intermediul montajului încearcă să creeze un spațiu și un timp convențional, o geografie și o anatomie ideale. Intuiește cu 40 de ani mai devreme posibilitățile deschise de viitoarele descoperiri tehnice, dar în același timp fetișizează aparatul de filmat, pe care îl investește cu puteri supraomenești. Principalele sale contribuții teoretice: cine-ochiul, viața luată prin surprindere, montajul înregistrărilor vizuale. **Flm:** *A șasea parte a lumii* (1926); *Omul cu aparatul de filmat* (1929); *Trei cîntece despre Lenin* (1934).
febr. 18 — Pr. *Posledni most*/*Die letzte Brücke*/Ultimul pod/ (r. Helmut Käutner; a. Maria Schell, Bernard Wicki, Barbara Rütting). Coproducție iugoslavo-germană. În al doilea război mondial, o doctoriță germană, prizonieră a partizanilor sîrbi, trece de partea acestora. „Semnificația filmului depășește tema aspră și dramatică, avînd o valoare simbolică deosebită. [...] Ultimul pod este cel pe care oamenii îl mai pot clădi peste neînțelegeri și ură" (N. Ghelli).
febr. 27 — Pr. *Piatka z ulicy Barskiej*/Cei cinci din strada Barska/ (r. Aleksander Ford; a. Aleksandra Śląska, Tadeusz Janczar, Tadeusz Łomnicki). Pe fundalul epocii imediat postbelice, povestea a cinci delincvenți și încercarea unui asistent social de a-i reabilita. „Elementul tragic e reflexul lumii contemporane. Datoria mea de artist este să redau adevărul. Dar a arăta drame și tragedii nu reprezintă un scop în sine. Arătîndu-le, trebuie să contribuim la o schimbare necesară" (Ford). Filmul s-a bucurat de succes (Premiul pentru regie — Cannes), în ciuda unui anume schematism al personajelor.
mart. 2 — Hollywood: este lansat procedeul „Vistavision" prin proiectarea la studiourile „Paramount" a cîtorva fragmente de film. Acest sistem de luat vederi, permițînd o proiecție pe un ecran de 1/1,80, este inventat de Leon Ryder. Primul film: *White Christmas*/ Crăciun alb/, de Michael Curtiz. Leon Ryder și echipa sa primesc premiul „Oscar" pentru invenție.
mart. 21 — New York: are loc prima demonstrație a „Superscop"-ului, un nou procedeu anamorfic variabil. Inventatori: Joseph și Irving Tushinsky. Procedeul constă, pe de o parte, dintr-un proces de laborator care permite realizarea de copii pozitive anamorfice, iar pe de altă parte, dintr-un sistem de proiecție adaptabil unui obiectiv obișnuit, cu ajutorul căruia se poate alege formatul de ecran dorit. Primul film pe „Superscop": *Vera Cruz*, de Robert Aldrich.

mart. 31 — Pr. *Sansho dayu*/Guvernatorul Sansho/ (r. Kenji Mizoguchi; a. Kinuyo Tanaka, Yoshiaki Hanayaki, Kioko Kagawa). Transpunerea cinematografică a unei legende din secolul XI. Doi copii de nobil devin sclavii tiranului Sansho; sora se sacrifică pentru a-și ajuta fratele să scape. Mizoguchi transformă o melodramă oarecare într-o operă emoționantă și grandioasă, tragedie nobilă și pură, de factură clasică. „Prin economia mijloacelor, prin luciditate și complexitate, prin concretețea imaginilor și prin misterioasa undă de sugestivitate, secvențele acestui film se aseamănă cu poezia *haiku*. Diferența esențială este că *haiku* reprezintă o entitate care își ajunge sieși, în timp ce fiecare detaliu din *Guvernatorul Sansho* își găsește ecou în întreaga structură" (R. Wood). Filmul a fost comparat cu tragedia clasică geacă și cu piesele lui Shakespeare din ultima perioadă.
apr. 10 — Moare, la Lyon, inventatorul francez Auguste Lumière (n. 19 oct. 1862). Împreună cu fratele său Louis inventează cinematograful, cei doi fiind, totodată, primii producători și distribuitori cinematografici.
apr. 26 — Tokio: pr. *Shikinin no samurai* /Cei șapte samurai/ (r. Akira Kurosawa; a. Takashi Shimura, Toshiro Mifune, Ko Kimura). Tablou al Japoniei medievale de la sfîrșitul secolului al XVI-lea. Șapte samurai apără un sat împotriva agresiunii a 40 de bandiți. Cel mai grandios film japonez realizat pînă la această dată: durata filmărilor — 1 an, buget — 1/2milion de dolari, procedee tehnice neobișnuite. Moment decisiv în evoluția estetică și filozofică a lui Kurosawa. Reia o temă prezentă în mai toate operele sale: lupta unui individ sau a unui grup de indivizi, bine caracterizați, împotriva rezistenței inerte sau active a celor din jur pentru ale arăta calea unor ameliorări posibile. Exaltă „noblețea sufletelor samurailor, capabili să acționeze fără a urmări un profit material" (T. Sato). „Admirabil prin violența caracterelor, prin suplețea execuției, prin vitalitatea muzicii și frumusețea plastică a imaginilor, [...] una dintre culmile cinematografului-spectacol" (F. Gaffary).
apr. 27 — Pr. filmului în două părți *Celuloze* /O noapte de amintiri/ și *Pod gwiazda frygijska*/Sub steaua frigiană /, realizat de Jerzy Kawalerowicz, după romanul lui Igor Newerly (a. Józef Nowak, Lucyna Winnicka). Maturizarea ideologică a unui țăran pe care sărăcia îl obligă să se mute la oraș, unde devine luptător împotriva regimului de dictatură militară a lui Piłsudski. Minuțioasă reconstituire a diverselor medii sociale din Polonia anilor '30. „Trăsătura dominantă este condensarea maximă a acțiunii reprezentată prin scenele ei culminante" (J. Plazewski).
mai 13 — Pr. *Anna na șee* /Ordinul Anna/ (r., sc. Isidor Annenski; a. Alla Larionova, Mihail Jarov). Ecranizare după Cehov. Punîndu-și în joc farmecele, o femeie determină avansarea bărbatului ei în ierarhia socială. Poate cea mai izbutită ecranizare, ca atmosferă și ca spirit cehovian — realizată de Annenski, regizor specializat în acest gen.
mai 19 — Paris: pr. *Monsieur Ripois* /Domnul Ripois/ (r. René Clément; a. Gérard Philipe, Valérie Hobson, Joan Greenwood). Aventurile unui Don Juan care sfîrșește într-un fotoliu cu rotile, plimbat de soția sa. „Perfecta rigoare a regiei, interpretarea extraordinară a lui Gérard Philipe, luciditatea crudă a analizei psihologice fac din *Domnul Ripois* un film exemplar, poate cel mai bun din cariera lui Clément" (E. Fuzellier). Premiul pentru regie — Cannes.

mai 27 — Charles Chaplin, stabilit în Elveţia, primeşte Premiul internaţional pentru Pace, decernat de Consiliul mondial al partizanilor păcii, şi cedează suma respectivă unor opere de binefacere.

mai — Cinematografia egipteană se afirmă la Festivalul de la Cannes cu *Seraa fil vadi* /Cerul infernului/, de Youssef Shahin. Melodramă cu accente sociale pe tema dragostei dintre doi tineri din clase sociale diferite. Mare succes de public. Primul rol important al viitoarei vedete internaţionale Omar Sharif.

iun. 22 — Prima demonstraţie în S.U.A. a noului sistem de ecran lat „Todd AO", care foloseşte o peliculă de 70 mm şi un obiectiv de 128°. Datorită costului său ridicat, procedeul nu prinde, deşi se obţine o imagine ce cuprinde tot cîmpul vizual şi fără distorsiuni. Primele filme realizate prin acest procedeu: *Oklahoma*, de Fred Zinnemann — 1955 şi *Around the World in 80 Days* /Ocolul pămîntului în 80 de zile/, de Michael Anderson — 1956.

iul. 1 — Moare, la Berlin, scenarista şi regizoarea germană Thea von Harbou (n. 12 dec. 1888). Film din 1916. „Unul dintre «consilierii secreţi» ai cinematografului german, pe care l-a orientat atît în bine (filmele lui Lang, Murnau, Dupont, Lamprecht), cît şi în rău (cele ale lui Harlan, Jacoby, von Baky). Personalitate ciudată a culturii şi a sensibilităţii tipic germane, a ştiut să traducă într-o manieră foarte retorică dezorientarea unei epoci (1920-1934), punînd-o în legătură cu miturile ancestrale pe care le-a reînviat. [. . .] Simţul ascuţit al fatalităţii, al strivirii omului de către forţele răului, gustul pentru romantismul iraţional se transformă în glorificare paroxistică a rasei ariene şi a naţiunii germane" (R. Boussinot). **Flm:** *Nibelungii* (1923-1924); *Metropolis* (1927); *„M"* (1931); *Testamentul doctorului Mabuse* (1933).

iul. 14 — Moare scriitorul, regizorul şi scenaristul spaniol Jacinto Benavente (n. 12 aug. 1866). Laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1922. Film din 1918. Fondator a numeroase societăţi cinematografice. Ca scenarist, colaborează cu regizorul Benito Perojo la filmele: *Pentru toată viaţa* — 1923 şi *Dincolo de moarte* — 1924. Regizor al filmelor *Interesele create* — 1918 şi *Madona trandafirilor* — 1920.

iul. — New York: pr. *The Barefoot Contessa* /Contesa desculţă/ (r., sc. Joseph L. Mankiewicz; a. Humphrey Bogart, Ava Gardner). O dansatoare de local devine mare vedetă hollywoodiană, apoi soţia unui conte italian care o ucide din gelozie. „Mankiewicz a vrut să spună totul despre Hollywood, unde bărbaţii nu sînt bărbaţi, iar femeile sînt nişte animale minunate, dar frustrate. [. . .] O poveste cu Cenuşăreasa, în care prinţul se dovedeşte a fi un infirm" (Pauline Kael). „Unul dintre cele mai frumoase portrete de femeie pe care ni le-a oferit cinematograful. [...] Eroina, naturală şi enigmatică, este plasată în patru situaţii diferite, în patru medii de viaţă, şi pusă în contact cu personaje contradictorii, prilej pentru Mankiewicz de a-i analiza reacţiile şi a-i descrie morala pe care şi-a fabricat-o" (F. Truffaut). Marchează începutul perioadei de maximă strălucire în cariera Avei Gardner, simbolul feminităţii explozive în cinematograful american postbelic.

sept. 2 — Filmul lui Luchino Visconti — *Senso* — este prezentat la Festivalul de la Veneţia (i. G.R. Aldo, Robert Krasker; a. Alida Valli, Farley Granger). O poveste de dragoste, în ambianţa luptei italienilor pentru eliberarea Veneţiei de sub dominaţia austriacă (1866). „Tragedia a două fiinţe într-un mediu asupra căruia planează o altă tragedie. Pe de o parte dragostea celor doi care duce direct la crimă, pe de altă parte, înfrîngerea militară, tragedia unei bătălii pierdute, care devine mult mai importantă decît finalul mizerabil al unei aventuri amoroase" (Visconti). „Filmul este important pentru precizia reconstituirii istorice, pentru funcţionalitatea decorurilor, pentru crearea adecvată a atmosferei de război, pentru redarea puternică şi progresivă a dublei drame — colectivă şi individuală" (L. Ghirardini). Prin rafinamentul coloristic şi prin barocul ambianţei, *Senso* anunţă marile opere viscontiene de mai tîrziu: *Ghepardul* — 1963; *Moarte la Veneţia* — 1970; *Ludwig* — 1972.

sept. 5 — Veneţia: pr. *Giulietta e Romeo* /Romeo şi Julieta/ (r., sc. Renato Castellani; i. Robert Krasker; a. Laurence Harvey, Susan Shantall). Ecranizare după Shakespeare. „Am vrut să îmbin limbajul grandios al unui geniu neîntrecut cu realismul simplu şi direct al cinematografului italian postbelic" (Castellani). Influenţa neorealistă reiese din: decoruri în exclusivitate naturale (Verona, Veneţia, Mantua), actori necunoscuţi, figuraţie improvizată, importanţa acordată obiectelor şi gesturilor banale. Marele Premiu la Veneţia. Alte ecranizări ale piesei: 1936 — r. George Cukor; 1968 — r. Franco Zeffirelli.

sept. 6 — Veneţia: pr. *La strada* (r. Federico Fellini; a. Giulietta Masina, Anthony Quinn, Richard Basehart). „Un bărbat şi o femeie trăiesc alături, dar sînt foarte departe unul de altul. Cuplul este urmărit în timpul unei lungi călătorii, pentru a sugera ideea de instabilitate. Ideea de bază este însă dificultatea oamenilor de a comunica între ei şi îngrozitorul abis ce se poate deschide între două fiinţe umane" (Fellini). „Opera se articulează printr-o dialectică liniară, prezentînd, în unicitatea lor, trei structuri primordiale ale fiinţei umane: [. . .] Zampanò ca materie vie opacă, Gelsomina ca perspectivă ontică, dotată cu o deschidere maximă faţă de ceilalţi, Il Matto ca fiinţă care zboară şi nu ascultă de legile fizicii" (L. Del Fra). *La strada* formează împreună cu *Escrocii* şi *Nopţile Cabiriei* tripticul culpabilităţii.

sept. 9 — Filmul *Sie* /Ea/ marchează începutul colaborării dintre regizorul vest-german Rolf Thiele şi actriţa Nadja Tiller, colaborare care va dura zece ani şi se va concretiza în nouă filme, printre care: *El Hakim* — 1957; *Rosemarie* — 1958; *Lulu* — 1962; *Tonio Kröger* — 1964.

sept. — Se deschide la Bucureşti „Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică «I. L. Caragiale»", prin unirea Institutului de teatru cu cel de artă cinematografică.

sept. — Pr. *Rear Window* /Fereastra dinspre curte/ (r. Alfred Hitchcock; a. James Stewart, Grace Kelly). Un reporter, imobilizat într-un fotoliu, urmăreşte cu teleobiectivul în casa de vizavi „un mic catalog al comportamentelor, [. . .] o oglindă a lumii, totul avînd ca element comun dragostea" (Hitchcock). Dar, în cele din urmă, descoperă o crimă. „Opera articulează trei teme paralele care, în cele din urmă, sînt unificate: o intrigă sentimentală, [. . .] o tramă poliţistă [...] şi un fel de pictură realistă a curţii. [...] Toate trei sînt compuse din aceleaşi note, dar cîntate într-o ordine diferită şi în tonalităţi diferite, fiecare constituind un contrapunct al celorlalte" (Cl. Chabrol).

oct. 6 — Se înfiinţează la Potsdam-Babelsberg, în R.D.G., „Deutsche Hochschule für Filmkunst". (Din 1969 „Hochschule für Film und Fernsehen der D.D.R." /Institutul pentru Film şi Televiziune/). Scop: formarea de regizori şi tehnicieni de film. Director: Kurt Maetzig.

oct. 29 — Regizorul francez Claude Autant-Lara atinge unul dintre vîrfurile carierei sale cu *Le Rouge et le Noir*/Roşu şi negru/. „Profesionist remarcabil, al cărui stil oscilează între clasicismul simplu al povestirii tradiţionale şi frenezia unui romantism violent, Autant-Lara luptă pentru anumite idei dragi. Ţinta atacurilor sale anticonformiste sînt biserica şi ceremonialul ei (*Hanul roşu* — 1951), armata şi crimele sale (*Diavolul în corp* — 1947, *Nu vei mai omorî* — 1962), familia şi ipocriziile ei (*Regatele din San Francisco* — 1960), societatea şi minciunile ei (*Jurnalul unei femei în alb* — 1965)" (P. Brion).

oct. — Pr. *A Star Is Born*/S-a născut o stea/ (r. George Cukor; a. Judy Garland, James Mason). *Remake* după filmul lui William Wellman din 1938 şi reeditat pentru a treia oară, în 1976, de Frank Pierson. Povestea paralelă a doi actori, unul la apusul gloriei, celălalt la răsăritul ei. Imaginea dură a unui Hollywood prezentat ca un mecanism implacabil, căruia nu-i rezistă nici o vedetă. Marchează revenirea lui Judy Garland pe ecran, după o lungă criză şi, totodată, cîntecul de lebădă al actriţei, din cariera căreia împrumută unele date biografice. „Cukor realizează un adevărat exorcism al *show-bussiness*-ului, [. . .] reunind mai multe genuri diferite — comedie muzicală, dramă sentimentală, film biografic, film de critică socială" (Cl. Beylie).

oct. — Mexico City: pr. *The Salt of the Earth*/Sarea pămîntului/ (r. Herbert Biberman; a. Rosaura Revueltas, Will Geer, David Wolfe). Episod din lupta minerilor din Silver City împotriva exploatării capitaliste. Teme: rasismul, sindicalismul, emanciparea femeii. „Primul film american care face parte cu adevărat din neorealism" (G. Sadoul), „un neorealism spontan, impus de subiect şi împrejurări. [...] Se poate compara nu numai cu primele filme ale lui Rossellini şi Visconti, ci şi cu *Doi acri de pămînt* şi cu toate filmele neorealiste japoneze" (J. de Baroncelli). Realizarea filmului a întîmpinat numeroase greutăţi din partea oficialităţilor americane, care nu acceptă această producţie independentă finanţată de cercurile de stînga.

oct. — Londra: apare primul număr al revistei „Films and Filming". Periodicitate lunară. Face parte dintr-un grup de publicaţii similare dedicate celorlalte arte („Dance and Dancing", „Play and Playing" etc.). Conţine studii, recenzii, corespondenţe care redau tabloul viu şi la zi al cinematografului în lume.

oct. — Pr. *On the Waterfront*/Pe chei/ (r. Elia Kazan: a. Marlon Brando, Eva Marie Saint, Lee J. Cobb, Rod Steiger). Versiunea cinematografică a unui reportaj, de Malcolm Johnson, despre viaţa docherilor din portul New York. Operă de critică socială, eveniment în cinematograful american al epocii care se ferea să redea imaginea adevăratei Americi. „Adevăratul subiect al filmului este trezirea unei conştiinţe la un univers pe care îl ignora, univers caracterizat prin justiţie, dragoste, demnitate" (J. J. Richeer). „Terry Malloy este un alienat, un om care a rămas la nivelul instinctual al adolescentului fără căpătîi; drama urmăreşte transformarea sa în adult" (Pauline Kael). Excepţională creaţia lui Brando în rolul principal.

oct. — Copenhaga: apare primul număr al revistei lunare de cultură cinematografică „Kosmorama", editată de „Danske Filmmuseum". Conţine articole de critică, profiluri de cineaşti, cronici de film, filmografii.

nov. 17 — Actriţa franceză Marina Vlady primeşte premiul „Suzanne Bianchetti" (aflat la cea de a 11-a ediţie şi desemnat să recompenseze pe cea mai promiţătoare interpretă a anului). Este primul pas spre o carieră

internaţională, în care rolurile de ingenuă (*Vrăjitoarea* — 1956, *Prinţesa de Clèves* — 1961) alternează cu cele de femeie fatală (*Cauze drepte* — 1963, *Steaua fără nume* — 1966). Alte flme: *Subiect pentru o schiţă* (1969), *Ele două* (1977), *Jocurile contesei Dolingen de Graz* (1980), *Isprăvile unui tînăr Don Juan* (1986).

— Actorul francez Lino Ventura debutează în *Touchez pas au grisbi*/Nu vă atingeţi de biştari/, de Jacques Becker, într-un rol de gangster. Prima creaţie de seamă o va înregistra în 1960 în *Marele risc*, de Claude Sautet. În ciuda aparenţei de duritate, eroii lui Ventura au adesea deosebită căldură şi o inimă de aur. De aceea critica franceză a văzut în el pe continuatorul lui Jean Gabin. **Flm**: *Aventurierii* (1966); *Armata umbrelor* (1969); *Cadavre de lux* (1976); *Mizerabilii* (1982).

— După o întrerupere de peste zece ani, în care timp s-a consacrat în exclusivitate distribuţiei filmelor, compania japoneză „Nikkatsu" reia producţia, construindu-şi un studio foarte modern. Temîndu-se de concurenţă, celelalte firme producătoare japoneze — „Daiei", „Toei", „Shochiku", „Toho", „Shintoho" — formează „alianţa celor cinci companii împotriva lui Nikkatsu". Preşedinte: Kyusaku Hori.

— Are loc prima Săptămînă internaţională a filmului de scurtmetraj de la Oberhausen, a cărui deviză este „Weg zum Nachbarn" (Drum spre vecini). Născută din iniţiativă particulară, această manifestare devine treptat cea mai importantă competiţie europeană deschisă scurtmetrajelor. În anii '70, capătă o evidentă predilecţie pentru filmul politic şi contestatar.

— Academia mexicană de artă şi ştiinţă cinematografică decernează opt dintre premiile sale anuale filmului *El niño y la niebla*/Copilul şi ceaţa/, de Roberto Gavaldon. Ecranizare după Rodolfo Usigli. Aceste premii sînt elocvente pentru nivelul general al cinematografului mexican, deoarece filmul lui Gavaldon (ca de altfel toate filmele sale) este o operă artizanală, bine făcută, dar fără strălucire.

— Regizorul indian K. A. Abbas îşi întemeiază propria sa societate de producţie „Naga Sansar" şi realizează *Munna*, primul film hindi fără cîntece şi dansuri. Este povestea unui băiat care fuge de la orfelinat şi peregrinează prin diverse medii sociale din Bombay. Remarcat de critică drept filmul cel mai interesant al Festivalului de la Edinburg din 1955.

— După o serie de roluri fără valoare artistică, deşi unele titulare, actriţa italiană Sophia Loren se afirmă cu „la Pizzaiola", din *L'oro di Napoli* /Aurul Neapolelui/ (r. Vittorio De Sica), devenind alături de Gina Lollobrigida supervedeta cinematografului italian postbelic. Din bogata sa filmografie (peste 75 filme) se remarcă peliculele în care interpretează femei din popor, tinere fără prejudecăţi şi pline de temperament. De menţionat, în acest sens, eficienţa colaborării sale cu De Sica: *Ciociara* — 1961; *Bocaccio '70* — 1962; *Ieri, azi, mîine* — 1963; *Căsătorie în stil italian* — 1964; *Floarea-soarelui* — 1969.

— Are loc prima ediţie a Festivalului naţional al filmului iugoslav de la Pola.

— Primul film ştiinţifico-fantastic japonez — *Gojira* /Godzila/ — reprezintă un cap de serie pentru filmele cu monştri şi totodată un protest împotriva experienţelor cu bomba atomică. Efecte speciale remarcabile, semnate de Eiji Tsuburaya. Regizorul Inoshiro Honda devine un specialist al genului. Personajul Godzilei este reluat atît de el (*King Kong împotriva Godzilei* — 1963, *Mosura împotriva Godzilei* — 1964), cît şi de Moto-

yoshi Oda (*Godzila contraatacă* — 1955) şi de Jun Fukuda (*Fiul Godzilei* — 1967).
— Regizorii canadieni Jacques Giraldeau şi Michel Brault realizează o serie de 39 de filme pentru TV intitulată *Les petites médisances*/Micile clevetели/, care pune primele jaloane ale cinematografului direct.
— Are loc prima ediţie a Festivalului internaţional de la Sydney. Manifestare necompetitivă, menită să prezinte publicului australian cele mai importante filme ale anului. Începînd din 1974, un program de filme selecţionate din festival este prezentat în principalele oraşe australiene.
— Filmul *Maghike polis* /Oraşul magic/, de Nikos Koundouros, deschide o perspectivă nouă în cinematograful grec. Prezentarea plină de curaj a unui cartier sărac din Atena se face într-un climat poetic creat prin procedee neorealiste.

1955

ian. 10 — Copenhaga: pr. *Ordet* /Cuvîntul/ (r., sc. Carl Th. Dreyer; a. Henrik Malberg, Emil Hass Christensen, Lendorff Rye). Ecranizare după o piesă de Kaj Munk. În familia unor fermieri danezi din anii '30, o femeie moare la naştere, dar este reînviată ca prin minune de credinţa cumnatului ei. Sînt prezente temele tipice lui Dreyer: intoleranţa, protestul împotriva judecăţilor categorice şi împotriva strivirii conştiinţei individuale de către autoritate (mai ales ecleziastică), tema morţii, a miracolului şi a intervenţiei divine. „*Cuvîntul* este un fel de tragedie teologică, fără nici o concesie făcută groazei. [...] Supranaturalul nu apare din exterior, ci este imanenţă pură. [...]. Niciodată în cinematograf moartea n-a fost privită mai de aproape, adică în realitatea şi sensul ei" (A. Bazin). „Fiecare imagine este de o perfecţiune formală care atinge sublimul; [...] ritmul e foarte lent, jocul actorilor hieratic" (F. Truffaut).
ian. 15 — Pr. *Desfăşurarea* (r. Paul Călinescu; a. Colea Răutu, Ernest Maftei, Ştefan Ciobotăraşu). Ecranizare după nuvela lui Marin Preda. „Deşi discursul cinematografic rămîne liniar, *Desfăşurarea* a însemnat pentru noi revelaţia polemicii de aceeaşi parte a baricadei, cu disocierea cuvenită între comunistul autentic şi impostura complice cu reacţiunea" (V. Sava).
ian. 26 — Regizorul polonez Andrzej Wajda debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Pokolenie*/Generaţie/ (a. Tadeusz Łomnicki, Urszula Modrzynska, Tadeusz Janczar). În Varşovia ocupată de nazişti, un tînăr intră în mişcarea de Rezistenţă, iar iubita lui este arestată de Gestapo. Realizat de o echipă formată în mare parte din debutanţi (regizorul, scenaristul, directorul de producţie, actriţa principală), filmul deschide trilogia Rezistenţei şi a războiului, continuată de Wajda prin filmele: *Canalul* //*Ei iubeau viaţa*/ — 1956 şi *Cenuşă şi diamant* — 1958.
ian. — Cineastul american Jonas Mekas fondează la New York „Film Culture", revistă de studii cinematografice, iniţial trimestrială, apoi bimestrială. Colaboratori: Adam P. Sitney, Andrew Sarris, Parker Tyler, Stan Brakhage, Peter Bogdanovich.
mart. 5 — Pr. *Liliomfi* (r. Károly Makk). Ecranizare după piesa cu acelaşi nume de Endre Szigligeti. O operetă fără muzică, bazată pe quiproquo-uri şi travestiuri, care prilejuieşte afirmarea atît a regizorului, cît şi a actorului maghiar Iván Darvas, pentru prima dată protagonist.
mart. 29 — Se transmite programul inaugural al Studioului de televiziune Bucureşti, program alcătuit dintr-o selecţie de filme.

mart. — Regizorul indian Satyajit Ray termină filmul *Pather Panchali*, primul voleu al trilogiei care trasează biografia lui Apu, de la vîrsta copilăriei şi pînă la maturitate. *Pather Panchali* redă dezintegrarea vechii culturi rurale, *Neînvinsul* — 1956 surprinde efortul de a crea un nou mod de viaţă urban, iar *Lumea lui Apu* — 1958 este povestea de dragoste a eroului pe fundalul realităţilor sociale. „Fără să-şi piardă trăsăturile de fiinţe umane, personajele capătă valoare alegorică. Sentimentul repetării veşnice — Apu se întoarce în satul natal pentru a-şi regăsi copilăria — dă întregii trilogii forma ciclică a mitului" (E. Rhode).

mart. — Regizorul american Delbert Mann debutează cu *Marty* (a. Ernest Borgnine, Betsy Blair). Relaţiile dificile dintre doi indivizi frustraţi şi solitari, din cartierul italian din Bronx. Film insolit în peisajul cinematografului american al epocii prin structura sa anticonformistă, prin folosirea unor actori puţin cunoscuţi şi a decorurilor reale. Autenticitatea lui se datorează experienţei anterioare de realizator TV a regizorului. Marele Premiu — Cannes.

apr. 9 — New York: pr. *East of Eden*/La est de Eden/ (r. Elia Kazan; a. James Dean, Julie Harris, Raymond Massey). Ecranizare după romanul lui John Steinbeck. În California anului 1913, un adolescent se revoltă împotriva tatălui său neînduplecat şi descoperă că mama sa, pe care o credea moartă, este patroană de bordel. Parafrază pe temele mitologiei creştine: Adam şi Eva, Cain şi Abel. „Acest film pune în conflict psihologia modernă cu tradiţionalismul şi ilustrează teoria supravieţuirii celui mai puternic. Kazan exprimă tema cu un simbolism explicit care nu diminuează încărcătura narativă implicită. Rezultatul: un film expresiv pe plan dramatic şi interesant pe plan intelectual" (E. Archer). Interpretul principal, James Dean, devine idolul unei întregi generaţii de adolescenţi care se recunosc în el.

apr. 14 — Köln: pr. *Der letzte Akt*/Ultimul act/ (r. Georg Wilhelm Pabst; sc. Erich Maria Remarque; a. Oscar Werner, Lotte Tobisch, Willi Krause). Ultimele zece zile ale lui Hitler în bunkerul de la Berlin. Pabst redevine „autorul cu scriitură sigură, capabil să compună decorul şi jocul actorilor cu minuţiozitatea lui de altădată" (F. Buache). Acelaşi subiect este reluat în 1973, de Ennio De Concini, cu Alec Guinness în rolul principal (*Hitler — ultimele zece zile*).

apr. 25 — Animatorul canadian Norman McLaren prezintă în deschiderea Festivalului de la Cannes scurtmetrajul *Blinkity Blank*, în care redă pe un fond negru lupta dintre două siluete stilizate, o pasăre şi o insectă înaripată. Desenat direct pe peliculă, prin „animaţie intermitentă şi prin imagini spasmodice, şi acompaniat de muzica lui Maurice Blackburn, filmul lui McLaren este o extraordinară variaţiune pe tema întîlnirii" (A. Martin). „Un mic film mare care are în el toată fantezia lui Giraudoux, măiestria lui Hitchcock şi imaginaţia lui Cocteau" (F. Truffaut). Numeroase premii la Cannes, Edinburg, Berlin etc.

apr. 27 — Prezentarea la Festivalul de la Cannes a filmului *Stella* îl impune pe regizorul grec Michael Cacoyannis atenţiei internaţionale. Această combinaţie între „Dama cu camelii" şi „Carmen", avînd un final de tragedie, constituie şi debutul actriţei Melina Mercouri.

apr. 29 — Regizorul ceh Otakar Vávra deschide trilogia husită cu filmul istoric de mare montare, *Jan Hus*. „Am vrut să facem un fel de documentar despre revoluţia husită, căreia să-i dăm pentru prima oară o explicaţie

marxistă" (Vávra). Celelalte filme ale trilogiei: *Jan Žižka* — 1956 și *Împotriva tuturor* — 1957.

mai 8 — Pr. *Raices* /Rădăcini/ (r. Benito Alazraki; a. Beatriz Flores, Olimpia Alazraki, Juan Hernandez). Ecranizare după cîteva povestiri de Francisco Rojas Gonzales. Film în patru scheciuri, cu tonalități diferite (tragică, burlescă, melancolică), prezentînd scene din viața țăranilor indieni din Mexic, „în al căror spirit mitologia creștină s-a suprapus peste moștenirea indiană" (P. Kast). Prin subiect și prin mijloacele modeste de realizare (actori neprofesioniști, filmări în exterioare) filmul se detașează net de producțiile mexicane obișnuite.

mai 10 — Regizoarea franceză Agnès Varda debutează cu *La Pointe courte*, „eseu cinematografic făcut din două cronici — cea a unui cuplu după patru ani de căsnicie și cea a unui sat de pescari" (F. Truffaut). „Contrapunct neobișnuit între dialogul foarte literar al celor doi și mizeria portului mediteranean" (G. Sadoul). Trasează două dintre caracteristicile ulterioare ale operei lui Varda: tema cuplului și predilecția pentru povestiri paralele: *Fericirea* — 1965; *Leii iubesc* — 1969; *Una cîntă, alta nu* — 1977; *Fără acoperiș și fără lege* — 1985.

mai 16 — Moare scenaristul și criticul de film american James Agee (n. 1910). Colaborator al publicațiilor „Time" și „The Nation". Cronicile, articolele și scenariile sale sînt publicate postum în două volume intitulate „Agee on Film" (Agee despre film). „Scrierile sale nu se refereau doar la ceea ce îi plăcea, respecta și dezavua în film, ci la cinematograf ca experiență umană" (D. Powell).

iun. — Actrița americană Marilyn Monroe își desăvîrșește personajul în filmul lui Billy Wilder, *Seven Years Itch* /Șapte ani de căsnicie/. Frumoasă, apetisantă, plină de haz și înduioșătoare, eroina filmului coincide perfect cu personalitatea actriței, lucru valabil și pentru celelalte filme ale acesteia (*Stația de autobuz* — 1956; *Prințul și dansatoarea* — 1957; *Unora le place jazzul* — 1959), astfel încît ele s-ar putea constitui într-un serial intitulat „Aventurile lui Marilyn". Prin aceste filme M.M. devine unul dintre marile sex-simboluri ale cinematografului, alături de Mae West, Rita Hayworth, Brigitte Bardot.

iul. 18 — Se inaugurează în Anaheim (California) parcul de distracții „Disneyland". Acoperind o suprafață de aprox. 329.520 m² și populat cu personajele filmelor lui Disney, parcul devine una dintre principalele atracții turistice din S.U.A. În 1971, succesorii lui Disney vor deschide după planurile acestuia un alt parc de distracții „Disney World", mai mare și mai elaborat, în Orlando (Florida).

iul. — În studiourile „Victorine" din Marsilia, regizorul H. G. Clouzot filmează *Le Mystère Picasso* /Misterul Picasso/, film de artă care surprinde însăși geneza creației, revoluționînd astfel pentru a doua oară acest gen cinematografic (prima revoluție s-a produs în anii '40 prin filmele italienilor Enrico Gras și Luciano Emmer și prin cele ale lui Alain Resnais). „*Misterul Picasso* nu îl explică pe Picasso, ci îl arată, dezvăluind nu durata creației, cît faptul că această durată este parte integrantă din operă, o dimensiune suplimentară, ignorată atunci cînd opera e gata" (A. Bazin). Folosește un procedeu de filmare ingenios (plasarea aparatului în spatele șevaletului transparent pe care pictează Picasso) și jonglează cu formatul ecranului și cu culoarea (alb-negru pentru secvențele extrapicturale și color pentru cele picturale).

iul. — Paris: ia ființă „Confederația Internațională a Cinematografelor de Artă și Experiment" (C.I.C.A.E.).

sept. 5 — Actorul german Curd Jürgens se afirmă cu *Das Teufels General* /Generalul diavolului/ (r. Helmuth Käutner). În această melodramă a conștiinței, Curd Jürgens creează „un personaj matur, elegant, una dintre cele mai fermecătoare întruchipări ale masculinității pe ecran" (Pauline Kael). **Flm:** *Michel Strogoff* (1957); *Opera de trei parale* (1963); *Hello, Goodbye!* (1970); *Teheran'43* (1981).

sept. 9 — Madrid: pr. *Muerte de un ciclista* /Moartea unui ciclist/ (r., sc. Juan Antonio Bardem; a. Lucia Bosé, Alberto Closas). Un cuplu accidentează mortal un biciclist; cuprins de remușcări, bărbatul vrea să se predea poliției, femeia îl ucide, dar cade și ea victima unui alt accident. Important punct de reper în istoria cinematografului spaniol prin integrarea în tradiția realistă a artelor din această țară. „*Moartea unui ciclist* este mai mult decît un film de suspans și chiar mai mult decît ceea ce se vrea a fi — drama unei crize de conștiință. [...]. El denunță sufocarea și constrîngerea impuse de regimul franchist" (E. Fuzellier). Semnalează prin tușe fugare problemele vitale ale societății spaniole: favoritismul politic, mizeria poporului, servilismul față de dolarul american, revolta studenților.

sept. 30 — Moare, la Paso Robles, într-un accident de automobil, actorul american James Dean (n.8 febr. 1931). Film din 1952. Doar în trei ani și în cinci filme, el devine prototipul unei generații de tineri dezorientați și angoasați, de „rebeli fără cauză". „Un erou baudelairian, [...] un personaj care poartă în el propria noastră ambiguitate, propria noastră dualitate și toate slăbiciunile umane" (F. Truffaut). **Flm:** *La est de Eden* (1955); *Rebel fără cauză* (1955); *Uriașul* (1956).

oct. 17 — Moscova: pr. *Les Grandes manœuvres* /Marile manevre/ (r., sc. René Clair; a. Michèle Morgan, Gérard Philipe). Tema eternului Don Juan în ambianța unui orășel de provincie la începutul secolului, un Don Juan care trece pe nesimțite de la joc la sinceritate, de la aventură la dragoste, și care este gata să-și plătească păcatele trecutului. „Tonul persiflant-ironic, dar și tandru-dureros, marchează infiltrarea dramei în comedia lui René Clair" (J. Mitry). Creație excepțională a lui Michèle Morgan, căreia maturitatea îi tempereazăpatina de răceală prezentă în prima parte a carierei sale. **Flm:** *Suflete în ceață* (1938); *Simfonia pastorală* (1946); *Oglinda cu două fețe* (1958); *Landru* (1963); *Șoarecele și pisica* (1975).

oct. — Pr. *Rebel Without a Cause* /Rebel fără cauză/ (r. Nicholas Ray; a. James Dean, Sal Mineo, Natalie Wood). Un adolescent, marcat de relațiile dintre părinți, devine delincvent și intră în conflict cu poliția. „Primul film care arată că violența juvenilă nu se manifestă numai în cartierele sărace" (L. Halliwell). „Dificultatea de a trăi a unui tineret care își disimulează sensibilitatea în spatele unei aparențe de duritate și bravadă. Violența nu este pentru el decît un mod de a nega o familie și o societate care nu răspund dorințelor lui de puritate și de absolut" (E. Fuzellier).

oct. — Actrița americană Shirley MacLaine debutează în *The Trouble with Harry* /Ce s-a întîmplat cu Harry?/, de Alfred Hitchcock, care o include printre cele mai promițătoare talente ale anului, indicînd-o pentru roluri comico-fanteziste ca acelea interpretate ulterior în *Pețitoarea* — 1958; *Apartamentul* — 1960; *Irma, la Douce* — 1963; *Sweet Charity* — 1969. Alte filme: *Deznădăjduiții* (1971); *Pirueta* (1974); *Cuvinte de alint* (1983).

nov. 15 — Moare, la Burbank, regizorul american Lloyd Bacon (n. 16 ian. 1890). Film în perioada 1916 - 1954. Reprezentant de frunte al come-

diei muzicale din anii '30 (*Strada 42* — 1932; *Paradisul dragostei* — 1933; *America melody 1937* — 1936), cînd colaborează cu celebrul coregraf Busby Berkeley.

dec. 21 — Actrița austriacă Romy Schneider se impune cu filmul *Sissi*, de Ernst Marischka, primul dintr-o serie de pelicule de epocă redînd viața sentimentală a unei prințese din Casa de Austria. Calitățile actriței vor fi valorificate cu adevărat abia după întîlnirea sa cu Luchino Visconti în 1962 (*Boccaccio '70*). Treptat, după *Procesul* — 1962, *Cardinalul* — 1963, *Ludwig* — 1972, devine o mare vedetă a ecranului francez și internațional. Alte filme: *Trenul* (1973); *O poveste simplă* (1978); *Banchera* (1980).

dec. 23 — Paris: pr. *Lola Montès* (r., sc. Max Ophüls; a. Martine Carol, Peter Ustinov). Rememorarea momentelor cruciale din viața unei curtezane celebre, redată într-o înșiruire de flash-back-uri. „O bogată ambivalență: Lola — copilul nedorit care caută să iubească pe cineva, alternează cu Lola — caricatura oribilă a legendarei aventuriere. Spectatorul e chemat să o descopere pe cea adevărată" (D. Robinson). *Lola Montès* reafirmă concepția lumii ophülsiene din filmele anterioare: o lume feminină în care se întîlnesc fantasticul cu oniricul. „*Lola Montès* este în primul rînd o încercare de terapeutică lirică. [...] Adevăratul ei subiect este demistificarea publicității, a scandalului, a exhibiționismului cu orice preț care caracterizează epoca noastră" (Cl. Beylie). Cel mai ambițios film al lui Ophüls: color, cinemascop, decoruri baroce, exterioare extravagante, filmat în trei versiuni, buget uriaș. Neînțeles la vremea lui, este scurtat și remontat fără încuviințarea autorului, eliminîndu-se flash-back-urile care „derutează spectatorii". Premiera versiunii a doua, în februarie 1957.

dec. 26 — Pr. *Sommarnattens leende* /Surîsul unei nopți de vară/ (r. Ingmar Bergman; a. Ulla Jacobsson, Gunnar Björnstrand, Eva Dahlbeck). Încheie seria comediilor lui Bergman pe tema infidelității (*Femei în așteptare* — 1952; *O lecție de dragoste* — 1954). „Patru cupluri se înfruntă într-un joc delicat și crud care se desfășoară într-una dintre acele nopți de vară cînd totul devine posibil. [...] Un fel de *Regula jocului* suedez" (J. Doniol-Valcroze). „Un arabesc pe o temă esențialmente tragică, cea a neîndestulării omului, ilustrînd totodată cu mult umor că viața atinge absolutul doar în dorința trupului și în singurătatea sufletului" (R. Waldekranz).

dec. — Pr. *Richard al III-lea* (r. Laurence Olivier; a. L. Olivier, John Gielgud, Claire Bloom). Ecranizare a piesei lui Shakespeare. „Olivier a căutat în opera shakespeariană paradigma cît mai perfectă a monstruozității contemporane. [...] El face un studiu asupra imoralității absolute, surprinsă în domeniul puterii" (G. Cavallaro).

dec. — Primul festival al filmului de scurtmetraj de la Tours. Conceput inițial ca manifestare competitivă doar pentru filmele franceze, din 1958 devine internațional.

— *Nuit et brouillard* /Noapte și ceață/ (r., sc. Alain Resnais). Scurtmetraj de montaj, evocare a lagărelor de exterminare naziste, în care tema preferată a lui Resnais — dinamica memoriei și a uitării — capătă valoare de avertisment. „Imagini în culori frumoase și sobre plimbă privirea pe vestigiile de la Auschwitz și alternează cu un montaj de documente alb-negru. S-ar zice că e o lucrare de Bach pe două voci, notele fiecăreia fiind imprimate într-o culoare diferită" (P. Kast). Premiul „Jean Vigo".

— *Tuntematon sotilas* /Soldatul necunoscut/ (r., sc. Edvin Laine; a. Kosti Klemela, Jussi Jurkka). Soarta unui mic detașament de soldați finlandezi

în timpul defensivei din iarna 1939-1940 și a ofensivei din 1941. „Tema centrală este adaptabilitatea omului, felul în care învață să trăiască în orice situație, oricît de grea" (D. Vaughan).

— Roland Verhaevert unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai filmului belgian de limbă flamandă, debutează cu *Meeuwen sterven in de haven* /Pescărușii mor în port/. Marele Premiu — Anvers.

— Părintele animației bulgare, Todor Dinov, se afirmă cu *Junak Marko* /Tînărul Marko/, dovedindu-și predilecția pentru specificul național și pentru tradiția folclorică. „Dinov a modificat concepția noastră stereotipă despre desenul animat în stil disneyan pentru a ne introduce într-un univers convențional, în care imaginea în mișcare ne face să descoperim înțelepciunea și sensul vieții" (A. Svilenov). **Flm**: *Paratrăsnetul* (1962); *Mărul* (1963); *Margareta* (1965); *Izgonirea din rai* (1967); *Reacție în lanț* (1971); *Mișcare perpetuă* (1975).

— Apare cartea „Le Langage cinématographique" (Limbajul cinematografic), de Marcel Martin, trecere în revistă a tuturor procedeelor expresive care fac din scriitura cinematografică un limbaj.

— Nașterea cinematografului negro-african este marcată de apariția primului film senegalez — scurtmetrajul *Afrique sur Seine* /Africa pe Sena/, de Paulin Vieyra, cel care în 1969 va deveni primul istoric al cinematografului african, publicînd volumul „Le cinéma africain dès origines à 1968" (Cinematograful african de la origini pînă în 1968).

— Apare la Montreal revista lunară de cultură cinematografică „Séquences" destinată specialiștilor, cinefililor, conducătorilor de cinecluburi. Cuprinde articole de analiză și istorie, fișe filmografice.

— Cu *Artists and Models* /Artiști și modele/ începe în cariera regizorului american Frank Tashlin o perioadă de maximă creativitate, care va dura pînă în 1965, adică atîta vreme cît va lucra cu Jerry Lewis. „Burlescul, sadismul, erotismul, nonsensul, imaginația cea mai dezlănțuită formează un cocktail exploziv care pulverizează orice bariere. [...] Filmele lui aruncă în aer cadrul vieții moderne, jonglează cu miturile societății americane" (J. C. Vireux). Alte succese: *Hollywood sau ruină* — 1956; *Cenușăroiul* — 1960; *Apartament de burlac* — 1962; *Ordinea dezordonată* — 1962.

— Colocviul cineaștilor de la Salamanca definește situația cinematografului spaniol: „fals din punct de vedere politic, infirm din punct de vedere intelectual, nul din punct de vedere estetic, rahitic din punct de vedere industrial".

1956

ian. 23 — Moare, la Londra, regizorul și producătorul de origine ungară Alexander Korda (n. 16 sept. 1893). Film din 1915. Producător dinamic și abil, căruia cinematograful englez îi datorează epoca sa de aur din anii '30, cînd „London Film" încearcă să rivalizeze cu marile firme americane. Preocupat permanent de căutarea noului atît în subiect, cît și în mijloacele de expresie. Unul dintre promotorii filmului în culori în Anglia. Descoperitor de talente actoricești — Robert Donat, Merle Oberon, Deborah Kerr, Charles Laughton — din care face mari vedete internaționale. Regizorul Korda este mult inferior producătorului Korda, filmul său cel mai important fiind *Viața particulară a lui Henric al VIII-lea* (1932).

febr. 2 — Actrița ungară Mari Törőcsik debutează în filmul *Körhinta* /Călușeii/, de Zoltán Fábri, o poveste de dragoste pe fundalul colectivizării în Ungaria. Încă de la acest prim rol, actrița este remarcată de critică și

de publicul internațional, care îi apreciază atît chipul expresiv cît și dăruirea interpretării, influențată încă de formația ei teatrală. **Flm:** *Edes Anna* (1958); *Drama ciocîrliei* (1964); *Liniște și strigăt* (1967); *Iubire* (1970); *Peisaj mort* (1971); *Doamnă Deri unde, mergi?* (1976); *Legiunea Klapka* (1984).

febr. 7 — Pr. *Le Monde du silence*/Lumea tăcerii/ (r. Yves Cousteau, Louis Malle). Documentar de lungmetraj despre minunile florei și faunei subacvatice. Filmările sînt realizate cu aparate construite de André Saban.

febr. 14 — Pr. *Mat*/Mama/ (r. Mark Donskoi; a. Vera Marețkaia, Aleksei Batalov). Ecranizare a romanului lui Maxim Gorki. Tema centrală: dobîndirea conștiinței politice și sociale a unui om care, pînă atunci, a avut statut de sclav. Temă colaterală: sacrificarea fericirii personale pentru cauza revoluționară. „Mă întorc mereu la Gorki pentru că el este maestrul meu, de la el am învățat totul" (Donskoi).

febr. — Congresul al XX-lea al P.C.U.S. înfierează cultul personalității. Repercusiuni în evaluarea creației cinematografice sovietice și în orientarea noilor producții.

febr. — Londra: în cinematograful arhivei engleze („National Film Theatre") se prezintă primul program „Free Cinema", cuprinzînd scurtmetrajele *O, Dreamland!*/Oh, țară de vis!/, de Lindsay Anderson, *Momma Don't Allow*/Mama nu dă voie/, de Karel Reisz și Tony Richardson, și *Together*/Împreună/, de Lorenza Mazetti. Acest program, împreună cu manifestul tinerilor realizatori, reprezintă actul de naștere al unei noi școli. Țelul ei: filme din care să reiasă „încrederea în libertate, în valoarea individului și în semnificația cotidianului". „Free Cinema"-ul își trage obîrșia din teatrul și din literatura angajată. „El constituie un comentariu tulburător și de temut pe marginea democrației britanice și a anumitor instituții ale sale — monarhia, armata, biserica, școala, închisoarea, poliția" (T. Richardson). „El implică aspirația spre un cinematograf al cărui ton nu este nici comercial, nici stipendiat; [...] cele mai bune filme ale sale se ocupă de oamenii de la marginea societății — copii handicapați, vagabonzi, refugiați. Tema predilectă: grupurile minoritare cu problemele lor de comunicare" (R. Durgnat). Militînd împotriva apatiei rutiniere a unei școli documentariste preocupate mai mult de formă, împotriva indiferenței intelectualilor și esteților față de film, realizatorii acestei școli — Tony Richardson, Lindsay Anderson, Karel Reisz — pun accentul pe valoarea națională, socială și poetică a cinematografului, în filme ca: *Privește înapoi cu mînie* — 1959, *Sîmbătă seara, duminică dimineața* — 1960; *Singurătatea alergătorului de cursă lungă* — 1962; *Viață sportivă* — 1963.

mart. 1 — București: apare revista lunară „Film", editată de Direcția generală a cinematografiei. Prima publicație de specialitate după eliberare. Conține articole teoretice, interviuri, cronici, recenzii, scenarii. Colaboratori: Valerian Sava, Alice Mănoiu, Iordan Chimet, Ecaterina Oproiu, Eugen Schileru, Silvian Iosifescu. Ființează pînă în 1958.

mart. 8 — Pr. *Delo Rumianțeva*/Cazul Rumianțev/ (r. Iosif Heifiț; a. Aleksei Batalov, Serghei Lukianov). Povestea șoferului cinstit, arestat pe nedrept pentru furturile comise de o bandă de escroci, constituie un pas important pe calea aducerii cinematografului sovietic la dimensiunile unui cotidian, în care elementul negativ are o pondere semnificativă.

apr. 19 — Actrița americană Grace Kelly se căsătorește cu prințul Rainier al III-lea de Monaco și abandonează ecranul. Denumită de criticii americani „cea mai rezervată fată de la Hollywood", Grace Kelly a interpretat roluri de ingenuă, calmă, senină, ușor dominatoare, capabilă să stîrnească pasiuni, dar nu să le și trăiască. **Film:** *La amiază* (1952); *Fereastra dinspre curte* (1954); *Înalta societate* (1956).

mai 30 — Pr. *Il Ferroviere*/Feroviarul/ (r. Pietro Germi; a. P. Germi, Luisa Della Noce, Sylva Koscina, Saro Urzi). Povestea unui mecanic de locomotivă care asistă la dezmembrarea familiei sale și care, după un accident de muncă, moare în seara de Crăciun. „După o perioadă de criză artistică, Germi reia dialogul sincer și deschis cu publicul în acest film care reprezintă și întoarcerea regizorului la activitatea de actor. [...] Nu reușește întotdeauna să controleze sentimentalismul subiectului și melodramatismul unor secvențe, dar construiește o poveste cu multe valențe sociale și umane, un produs cinstit al neorealismului mediu" (G. Rondolino).

mai — *Le Ballon rouge*/Balonul roșu/, de Albert Lamorisse, primește la Cannes Marele Premiu pentru scurtmetraj. Această poveste de dragoste dintre un băiețel și un balon, care îl urmează peste tot, este un poem închinat purității copilăriei puse în contrast cu cenușiul lumii intolerante a adulților. Contrastul se traduce și în paleta coloristică a filmului.

mai — Primul festival internațional al filmului documentar și de scurtmetraj de la Cork (Irlanda). Ulterior i se adaugă și o secție pentru lungmetrajul de ficțiune, care însă nu intră în competiție.

iun. — Se experimentează la New York publicitatea invizibilă, constînd din inserarea în timpul proiectării unui film a unei reclame de înghețată, a cărei durată nu depășește o fracțiune de secundă, neputînd fi percepută conștient de spectator. Rezultatul: în pauză vînzarea de înghețată crește cu 60%. Acest procedeu este interzis, fiind considerat o violare nepermisă și periculoasă a subconștientului uman.

iul. 16 — Pr. *Veliki i mali*/Mari și mici/ (r. Vladimir Pogačić a. Jozo Laurenčić, Ljuba Tadić). Film de război construit după mecanismul narativ al filmelor americane cu gangsteri: un om în afara legii se refugiază în casa unor oameni respectabili. „Calitatea principală a filmului o constituie dimensiunea credibilă și umană a personajelor sale" (G. C. Castello).

iul. — Actrița americană Marilyn Monroe se căsătorește cu scriitorul Arthur Miller. În calitate de soț, prieten, confident, Miller încearcă să-i influențeze evoluția artistică spre roluri mai profunde și mai complexe, de tipul celui din *Inadaptații* (1961), pe care îl scrie special pentru ea. Mai tîrziu, scurta, dar agitata lor căsnicie, îi va inspira lui Miller piesa „După cădere".

iul. — Actorul american Paul Newman înregistrează primul succes de prestigiu cu *Somebody up There Likes Me*/Cineva acolo sus mă iubește/, de Robert Wise, biografia pugilistului Rocky Graziano. Dotat cu un fizic foarte potrivit, Newman face o creație perfect armonizată cu realismul filmului. În interpretarea lui se simte școala de la „Actor's Studio", ceea ce i-a făcut pe mulți critici să-l compare cu Marlon Brando.

aug. 16 — Moare, la Hollywood, actorul american Bela Lugosi (n. 20 oct. 1883). Film din 1920. Alături de Boris Karloff și Lon Chaney devine specialist în filme de groază. Realizează o întreagă galerie de monștri: oameni-lup, vampiri, fachiri nebuni, cadavre vii, doctori și oameni de știință diabolici. În 1939 creează personajul Dracula, care va fi reluat în anii '50 de actorul englez Christopher Lee.

aug. 21 — New York: pr. *War and Peace*/Război și pace/ (r. King Vidor; a. Audrey Hepburn, Mel Ferrer, Henry Fonda). Ecranizare după Lev Tolstoi. Superproducție foarte costisitoare (60 de vedete, 10 000 de figu-

ranţi), filmată în Iugoslavia şi Italia. „Tema mea preferată e căutarea adevărului. Aceasta este şi tema de bază a cărţii lui Tolstoi. Pierre se duce să privească bătălia pentru a descoperi ce se petrece în sufletul oamenilor, iar noi vedem totul prin ochii lui. De aceea nici nu ne aflăm în centrul luptei, ale cărei detalii el nu le vede" (Vidor).

aug. 24 — Moare regizorul japonez Kenji Mizoguchi (n. 18 mai 1898). Film din 1920. Reprezentant al şcolii tradiţionaliste. Tema preferată: condiţia femeii, suferinţele acesteia, dragostea ei şi puterea de a salva bărbatul. „Nici un regizor din întreaga istorie a cinematografului — nici măcar Bergman — nu s-a identificat atît de deplin cu punctul de vedere al femeii; pentru Mizoguchi drepturile femeii sînt o continuare logică a drepturilor bărbatului" (A. Sarris). Punct comun al filmelor sale de epocă (*Viaţa curtezanei O'Haru* — 1952, *Guvernatorul Sansho* — 1954, *Amanţii crucificaţi* — 1954) şi contemporane (*Strada ruşinii* — 1956) este „ura împotriva puterii şi simpatia pentru cei oprimaţi, pentru sexul slab. Cu toate acestea, el îşi urmăreşte eroinele fără înduioşare, cu luciditatea celui ce înregistrează etapele unei evoluţii" (T. Sato). În filmele sale, realul este dublat de vis, realitatea de iluzia realităţii, realitatea interioară şi cea exterioară fiind prezente în aceeaşi imagine. Grijă deosebită pentru plastica imaginii, pentru compoziţia cadrului. „Mizoguchi este pentru cinematograf ceea ce a fost Bach pentru muzică, Cervantes pentru literatură, Shakespeare pentru teatru, Tizian pentru pictură: cel mai mare" (J. Douchet). **Flm**: *Elegia din Naniwa* (1936); *Cei 47 de ronini* (1942); *Dragostea actriţei Sumako* (1947); *Povestirile lunii palide după ploaie* (1953).

sept. 6 — Pr. *La Traversée de Paris* /Străbătînd Parisul/ (r. Claude Autant-Lara; a. Jean Gabin, Bourvil, Louis de Funès). Episod din timpul ocupaţiei germane: peripeţiile a doi bărbaţi care traversează Parisul cu carne de contrabandă. Continuă realismul poetic antebelic, dar ţine cont de lecţia neorealistă. Comedie amară, în care Autant-Lara nu iartă pe nimeni. Fiecare personaj este „ori rău, ori laş, ori prost, ori toate la un loc. Morala: cel puternic îl învinge pe cel slab, cel inteligent îl ridiculizează pe cel prost, dar puternicul este fricos, inteligentul e cinic, slabul e dispreţuit, prostul e antipatic" (J. Doniol-Valcroze). Cotitură în cariera lui Gabin, care sub o înfăţişare simpatică, ascunde un personaj odios.

oct. 15 — Pr. *Sorok pervîi* /Al 41-lea/ (r. Grigori Ciuhrai; i. Serghei Urusevski; a. Isolda Izviţkaia, Oleg Strijenov). O poveste de dragoste dintre o tînără înrolată în Armata Roşie şi prizonierul ei, un ofiţer alb. „Cel mai mult m-a atras la acest scenariu faptul că Revoluţia şi Războiul civil nu înseamnă numai fapte pozitive, ci şi evenimente tragice" (Ciuhrai). Prin acest mod de abordare a temei, deschide o nouă etapă în evoluţia cinematografului sovietic postbelic, pînă acum tributar monumentalismului artificios şi patetismului grandilocvent.

oct. — Pr. *Around the World in 80 Days* /Ocolul pămîntului în 80 de zile/ (r. Michael Anderson; a. David Niven, Cantinflas, Shirley MacLaine, Marlene Dietrich). Ecranizare după Jules Verne. Mare spectacol, mare buget, mari vedete în roluri mici. Un „show" agreabil şi plin de umor, creat cu ajutorul a „68 000 actori şi figuranţi, 74 000 costume şi 7 700 de animale" (din anunţurile publicitare).

nov. 10 — Paris: pr. *Un Condamné à mort s'est échappé* /Un condamnat la moarte a evadat/ (r., sc. Robert Bresson; a. François Leterrier, Charles Le Clainche). Inspirat din povestea autentică a unui erou din Rezistenţă, încarcerat de nemţi în fortul Montluc din Lyon. „O meditaţie asupra destinului uman şi, în acest sens, filmul se înscrie în ansamblul operei lui Bresson, operă monotematică" (J. Mitry), în care pe plan formal predomină planurile lungi, gros-planurile obiectelor şi ale chipurilor, tonurile de cenuşiu, montajul lent. Toate acestea creează senzaţia de claustrare şi provoacă, prin contrast, dorinţa de libertate. „Am vrut să realizez în acelaşi timp un film al obiectelor şi al sufletului. Adică să ajung la suflet prin obiecte. Am vrut să arăt miracolul obiectelor şi faptul că asupra închisorii planează o mînă invizibilă care conduce evenimentele. [...] Filmul este un mister." (Bresson).

nov. 25 — Moare, la Moscova, regizorul sovietic Aleksandr Petrovici Dovjenko (n. 11 sept. 1894). Film din 1926. Farmecul operei sale constă în „îmbinarea armonioasă dintre realitatea obiectivă şi inspiraţia poetică, dintre elementele mitologice şi lumea modernă, dintre umor şi patetic. Un adevărat Gogol!" (S. Eisenstein). „Dovjenko a fost un soldat, un profet şi un maestru. El a ştiut să realizeze unitatea dintre om, cineast şi cetăţean. Forţa sa stătea în naivitate şi puritate" (A. Mihalkov-Koncealovski). **Flm**: *Arsenal* (1929); *Pămînt* (1930); *Aerograd* (1935); *Sciors* (1939); *Miciurin* (1949).

nov. 28 — Paris: pr. *Et Dieu créa la femme* / Şi Dumnezeu a creat femeia/ marchează un dublu eveniment: debutul regizorului Roger Vadim şi lansarea mitului Bardot. „Una dintre operele cele mai sincere, tinereşti şi originale create după 1945. [...] Noutatea este personajul principal, o tînără senzuală dornică de plăceri, amorală, trăind din instinct şi doar pentru prezent" (L. Marcorelles).

nov. — Din dorinţa de a ţine piept concurenţei televiziunii, studioul „Warner Bros." lansează un nou film-fluviu: *The Giant* /Uriaşul/ (r. George Stevens; a. Elizabeth Taylor, Rock Hudson, James Dean). Un *Pe aripile vîntului*, plasat în Texas-ul secolului nostru. Două acţiuni aproape separate: cronica existenţei unei familii de-a lungul a două generaţii şi ascensiunea spectaculoasă a unui argat ajuns mare magnat. Filmul încheie trilogia visului american în viziunea lui Stevens (*Un loc sub soare* — 1951, *Shane* — 1953, *Uriaşul* — 1956), cu o demitizare a *selfmademan*-ului.

dec. 8 — Regizorul italian Roberto Rossellini pleacă în India pentru a realiza *India '57*, documentar de lungmetraj cu prilejul împlinirii a zece ani de la cucerirea independenţei acestei ţări. Filmat parţial şi parţial prezentat la televiziunea italiană după trei ani. „Rossellini a încercat să înţeleagă India şi să o redea într-o interpretare poetică şi personală, dar n-a redat decît unele aspecte. [...] Natura, de pildă. În schimb, omul rămîne o prezenţă ocazională şi puţin semnificativă" (G. Cattivelli).

— Premiul pentru regie al Festivalului de la Berlin revine regizorului american Robert Aldrich pentru *Autumn Leaves* /Frunze de toamnă/. Povestea fetei bătrîne care se mărită cu un tînăr, bolnav psihic, care încearcă să o omoare, se conformează caracteristicilor de bază ale operei lui Aldrich: predilecţia pentru tema decăderii şi a dezordinii şi anticonformismul subiectelor bazate, în general, pe situaţii-limită. „Tematica sa variată merge de la evazionismul elegant (*Vera Cruz* — 1954) la protestul social explicit (*Atac!* — 1956), de la descompunerea fizică şi psihică (*Ce s-a întîmplat cu Baby Jane?* — 1962) la abordarea cu adevărat democratică a problemei rataţilor (*Pasărea Phoenix* — 1965, *Duzina de ticăloşi* — 1967)" (A. Sarris).

— În numărul de toamnă al revistei „Sight and Sound" apare pamfletul lui Lindsay Anderson intitulat „Stand up! Stand up!", care reprezintă un strigăt de revoltă împotriva conformismului englez și o pledoarie pentru un cinematograf angajat. Textul poate fi considerat drept un manifest al „Free cinema"-ului.

— Regizorul sinhalez Lester James Peries debutează în lungmetrajul de ficțiune cu filmul *Rekava*/Linia destinului/, povestea unui băiețel pe care consătenii lui îl bănuiesc a fi întruparea diavolului. Filmul conține în rezumat tot ceea ce Peries va dezvolta în filmele ulterioare: *Mesajul*— 1960; *Peisaj schimbător*— 1963; *Comoara*— 1970; *God King*— 1975. Austeritatea și disciplina lor amintește, uneori, de Bresson.

— *Biruma no tategoto*/Harpa birmană/ (r. Kon Ichikawa; a. Rentaro Mikuni, Shoji Yasui) îmbină filmul de război cu fabula filozofică. Imediat după terminarea campaniei japoneze în Birmania, un soldat își părăsește camarazii pentru a deveni călugăr budist și pentru a se dedica îngropării celor uciși în junglă. Puternic mesaj pacifist. Denunță ororile războiului și, totodată, dezvăluie principalele influențe ce se simt în întreaga operă a lui Ichikawa (budismul și teatrul No), precum și tema sa preferată — singurătatea omului contemporan.

— Regizorul american Lionel Rogosin realizează unul dintre cele mai tulburătoare documente din istoria cinematografului — *On the Bowery* /Pe Bowery/. Exemplu tipic pentru genul „reportajului improvizat" sau al „ficțiunii reale", gen puternic influențat de neorealismul italian și practicat în anii '50-'60 în America de regizori ca: Sidney Meyers, Morris Engel, Alfred Leslie, Robert Frank, John Cassavetes, Shirley Clarke. „Rezultat al mai multor luni de anchetă, *Pe Bowery* ne face să pătrundem în viața unui cerșetor alcoolic. Aparatul îl urmărește pas cu pas timp de trei zile. Personajul principal ca și «actorii» au fost aleși din acest mediu și își retrăiesc propriile lor experiențe. Ei se exprimă liber, urmînd o linie dramatică prestabilită de Rogosin, dar bazată pe observarea realității. La nevoie, Rogosin îi filmează cu aparatul ascuns într-o mașină" (G. Marsolais).

— Primul film cinemascop japonez *Meiji tenno to Nichi-Ro Daisenso* /Împăratul Meiji și marele război ruso-japonez/ reușește să salveze de la faliment compania „Shintoho" atît prin introducerea noului procedeu, cît și prin abordarea unui gen deosebit de popular în epocă — filmul de război. Ciclul se continuă cu *Împăratul Meiji și războiul chino-japonez* — 1958 și *Marele război est-asiatic*— 1959.

— Scurtmetrajul *El Mégano* prefigurează cinematograful cubanez liber atît prin tematica aleasă (tabloul unui cartier sărman din Havana), cît și prin numele de pe generic (Julio Garcia Espinosa, Tomás Gutiérrez Allea, Alfredo Guevara). Este interzis de cenzura lui Batista.

— Dorind să imortalizeze efortul unei națiuni de a deveni stăpînă pe propriul ei destin, Frontul Algerian de Eliberare Națională (FLN) îi însărcinează pe operatorii formați la fața locului să înregistreze aspecte ale luptei anticolonialiste. Printre acestea: *Algeria în flăcări*, de René Vauthier, și *Vocea poporului*, de Mohamed Lakhdar Hamina.

— Filmul finlandez *Elokuu*/Vremea recoltei/ (r., sc. Matti Kassila; a. Toivo Mäkelä, Ennue Väänänen) redă ultimele ore din viața unui alcoolic, în ambianța unui sfîrșit de vară toridă. „*Vremea recoltei* este un film despre o lume dispărută, ultima imagine a vieții de la țară, viață care

începe să decadă. [...] Este și un film social. Se presimte în aer o schimbare care nu poate fi definită cu precizie" (Kassila).

— Actorul american Kirk Douglas obține Premiul criticilor new-yorkezi pentru rolul lui Van Gogh din filmul lui Vincente Minnelli. Acest rol, alături de cele din *Marea mascaradă*— 1951, *Cărările gloriei*— 1958, *Aranjamentul*— 1969, dovedește registrul interpretativ larg al lui Douglas, capabil și de compoziții complexe cu autentic fior tragic, nu numai de eroi de western, mai mult sau mai puțin schematici (*Omul fără stea*— 1955, *Ultimul tren din Gun Hill*— 1959, *Ultimul apus de soare*— 1961).

— An important în cariera regizorului egiptean Salah Abu-Seif. Filmul său *Chebab emsaa*/Lipitoarea/ este prezentat la Festivalul de la Cannes, unde dobîndește succes de public și de critică, datorită vervei și umorului cu care tratează povestea unei văduve care se îndrăgostește de tînărul ei chiriaș.

— Ia ființă studioul de animație din Zagreb, devenit ulterior o adevărată școală de animație, la a cărei evoluție participă mai multe generații de realizatori. Primele succese se datorează lui Dušan Vukotić (autorul primului film produs de acest studio — *Nestašni robot*/Robotul neastîmpărat), Vatroslav Mimica, Vladimir Kristl, Nikola Kostelac, a căror afirmare se situează în perioada 1958-1962. Urmează generația animatorilor ce debutează în intervalul 1963-1965: Borivoj Dovniković, Zlatko Bourek, Boris Kolar, Ante Zaninović, Nedeljko Dragić. Cel de-al treilea contingent se remarcă în anii '70 (Milan Blazeković, Zlatko Pavlinić, Vladimir Hrs). Majoritatea acestor realizatori se grupează în două tendințe principale: adepții compozițiilor formale, inițiate de Vatroslav Mimica și Nikola Kostelac, care fac din animație o artă de frontieră între desenul animat și artele plastice, și continuatorii stilului sintetic al lui Vukotić, care realizează opere mai simple, mai ușoare, mai plăcute.

— Influențat de neorealism, care se potrivește foarte bine cu convingerile sale progresiste, regizorul japonez Tadashi Imai realizează *Mahiru no ankoku*/Umbre în plină zi/, denunțare a nedreptății politicii și a justiției. Inspirat dintr-un caz real, filmul îmbină realismul cu lirismul, trăsătură caracteristică pentru toată opera regizorului. **Flm:** *Bushido Samurai saga* (1963); *Takiji Kobayashi* (1974); *Frate și soră* (1977).

— Actrița greacă Elli Lambetti realizează cel mai bun rol din cariera sa în filmul lui Michael Cacoyannis, *To koritsi me ta mavra*/Fata în negru/, studiu de moravuri axat pe problema onoarei familiei, în care ea interpretează o fată supusă convențiilor sociale și care își ascunde dragostea de viață izolîndu-se în melancolie. Este actrița preferată a lui Cacoyannis în primele sale filme.

1957

ian. 4 — În Argentina este promulgată o lege pentru sprijinirea cinematografului prin: crearea unui institut al cinematografiei, apărarea filmului național de concurența celui străin, avantaje speciale acordate filmului pentru copii, clasificarea sălilor de cinema pe categorii.

ian. 7 — Pr. *Calle Mayor*/Strada Mare/ (r. Juan Antonio Bardem; a. Betsy Blair, José Suarez, Yves Massard, Lila Kedrova). Un grup de burlaci dintr-un orășel de provincie spaniol joacă o festă unei fete bătrîne, lăsînd-o să creadă că e iubită. „Am vrut să creez o ambianță, dar pe această canava am încercat să atac egoismul și duritatea și să lansez un apel la solidaritatea umană, tema mea preferată" (Bardem). „Un perfect tablou

al vieţii de provincie spaniole, al sărăciei climatului ei moral, al reducerii universului ei spiritual, al degradării umane cu principala ei consecinţă: dispariţia totală a sentimentului de solidaritate" (R. Boussinot). Filmul a fost comparat cu *Marile manevre*, de René Clair, şi cu *I vitelloni*, de Federico Fellini.

ian. 14 — Moare, la Hollywood, actorul american Humphrey Bogart (n. 23 ian. 1899). Film din 1930. Calificat de unii drept prototipul antistarului, pentru că nu se conformează nici unui canon de frumuseţe şi de farmec artificial, iar de alţii drept superstarul prin excelenţă, deoarece bravează módele, stilurile, tabuurile, clişeele hollywoodiene, depăşindu-le. Interpretează roluri de revoltaţi împotriva societăţii, de gangsteri, detectivi, „aventurieri moderni, ultimi apărători raţionali ai individualismului, oameni singuri care îi apără pe oamenii singuri, cu detaşare şi fără solidaritate, cu cinismul celui care se angajează într-o bătălie imposibilă" (T. Ranieri). „El este în acelaşi timp Aventura, Dragostea, Destinul, Curajul, Disperarea" (Cl. Beylie). **Flm:** *Şoimul blestemat* (1941); *Casablanca* (1942); *Somnul de veci* (1946); *Comoara din Sierra Madre* (1947); *Regina africană* (1952).

ian. 15 — Pr. *Kumonosu-jo*/Tronul însîngerat/ (r. Akira Kurosawa; a. Toshiro Mifune, Isuzu Yamada, Minoru Chiaki). Ecranizare după „Macbeth", de Shakespeare, cu transpunerea acţiunii în evul mediu japonez. „Ca şi Orson Welles, Kurosawa a transpus pe ecran o dramă barbară, exasperată şi fatalistă, plină de elemente misterioase, care pierde din profunzimea umană a modelului shakespearian, unde Macbeth este un personaj universal, un simbol al imposibilităţii de a înnăbuşi vocea conştiinţei vinovate" (E. G. Laura). „Este filmul pentru care m-am inspirat cel mai mult din teatrul No: decoruri, machiaj, costume, acţiune, regie. Aş putea chiar să-l reanalizez cadru cu cadru prin prisma regulilor No" (Kurosawa).

ian. 17 — Pr. *Człowiek na torze*/Jertfa supremă/ (r. Andrzej Munk; a. Kazimierz Opaliński, Zygmunt Listkiewicz). Un bătrîn mecanic de locomotivă moare într-un accident, de care este considerat responsabil; ancheta demonstrează că, de fapt, a fost un erou. Film curajos şi polemic care pune în evidenţă conflictul dintre vechi şi nou. „Este primul film polonez care, cinstit şi fără patimă, oferă o imagine a epocii greşelilor şi deviaţiilor. Important de semnalat că această polemică cu actualitatea se face pe bazele neorealismului italian" (J. Plazewski). Comparat de critică cu *Feroviarul* lui Pietro Germi, este considerat mai bogat şi mai autentic decît modelul său italian.

ian. 20 — Bucureşti: pr. *La Moara cu noroc* (i. Ovidiu Gologan; a. Constantin Codrescu, Ioana Bulcă, Geo Barton). Ecranizare după nuvela lui Ion Slavici. „Primul moment de prestigiu artistic al cinematografiei noastre" (Ecaterina Oproiu). Film de referinţă în opera regizorului Victor Ilin (n. 24 sept. 1912 – m. 4 sept. 1968), caracterizată prin gustul mai pronunţat al realismului psihologic, înţelegerea ecranizării într-un sens creator, ca operaţie cinematografică nu numai culturală, apelul la tradiţiile noastre artistice, culte şi folclorice, căutarea expresivităţii de limbaj în zona unei savante sinteze audiovizuale" (G. Littera).

febr. 16 — Pr. *Det sjunde inseglet*/A şaptea pecete/ (r., sc. Ingmar Bergman; a. Max von Sydow, Gunnar Björnstrand, Bibi Andersson). Un cavaler şi scutierul său, ce se întorc dintr-o cruciadă şi străbat o Suedie bîntuită de ciumă şi foamete, se întîlnesc cu moartea, care îl provoacă pe cavaler la o partidă de şah. Această alegorie, cu viziuni apocaliptice,

îmbină desăvîrşit poezia cu filozofia într-o operă de o deosebită profunzime, susceptibilă de multiple interpretări. Punîndu-şi întrebări asupra sensului vieţii, Bergman realizează „cel mai profund şi mai ambiţios film din istoria cinematografului suedez şi se apropie de operele lui Strindberg şi Lagerkvist" (P. Cowie). Din punct de vedere stilistic, este influenţat de expresionism, de Dreyer şi de frescele medievale.

mart. 25 — Moare, la Hamburg, regizorul francez Max Ophüls (n. 6 mai 1902). Film din 1930. Lucrează în Germania, Franţa şi S.U.A. Adept al unui stil baroc, materializat prin decoruri impresionante, mişcări de aparat şi unghiuri de filmare savante. În ultima parte a carierei sale, arta lui Ophüls atinge apogeul „în producţii costisitoare, în care dezvoltă dezarticularea povestirii, gustul pentru decorativ, optica expresionistă, virtuozitatea regiei" (G. Sadoul). Temele sale preferate: dragostea, amintirea dragostei, perisabilitatea dragostei. „Ca un autentic artist baroc ce este, Ophüls surprinde realul din exterior, îl detaliază şi uneori nici măcar nu încearcă să treacă dincolo de suprafaţă. Este o modalitate de a ne face să simţim prezenţa unui secret, a unui adevăr în interiorul oricărei realităţi" (Ch. Zimmer). „Cel mai introspectiv dintre regizori, un ceasornicar care nu are altă ambiţie decît să facă cel mai mic ceas din lume şi apoi să-l pună în vîrful unei catedrale" (P. Ustinov). **Flm:** *Liebelei* (1933); *Scrisoare de la o necunoscută* (1948); *Caruselul* (1950); *Madame de...* (1953); *Lola Montès* (1955).

apr. 20 — Pr. *Kanał* /Canalul// Ei iubeau viaţa/ (r. Andrzej Wajda; a. Teresa Iżewska, Tadeusz Janczar, Wieńczyslaw Gliński). Evocarea unui episod autentic din timpul insurecţiei: refugierea luptătorilor polonezi în canalele oraşului. Imn închinat solidarităţii. Valoare de document istoric. „Filmul este un model de gradare a suferinţelor, tragismului şi suspansului" (D. Austen). „În ciuda subiectului şi a ambianţei, Wajda este departe de neorealism. Filmul poate fi considerat ca un document concludent pentru deosebirile dintre neorealism şi realism, pe de o parte, şi dintre realism şi naturalism, pe de alta" (E. G. Laura).

apr. — Regizorul american Sidney Lumet debutează cu *Twelve Angry Men*/Doisprezece oameni furioşi/, ecranizare a unei piese de succes, care, prin unitatea sa de timp, loc şi acţiune (dezbaterile unor juraţi pe marginea cazului unui tînăr acuzat că şi-ar fi ucis tatăl), îi permit să adopte un stil familiar lui, acela de televiziune: planuri apropiate, panoramice lungi pe feţele actorilor. **Flm:** *Colina* (1965), *Serpico* (1973); *Orient-Expres* (1974); *Reţeaua* (1976); *Verdictul* (1982); *Daniel* (1984).

mai 11 — Este prezentat, în Festivalul de la Cannes, *Le notti di Cabiria*/Nopţile Cabiriei/ (r. Federico Fellini; a. Giulietta Masina, Amedeo Nazzari, François Périer). „Am vrut să povestesc aventurile unei nefericite, care, în ciuda tuturor nenorocirilor, speră confuz şi naiv în posibilitatea unor raporturi mai bune între oameni" (Fellini). Operă complexă, care se consumă atît pe planul individual ca o dialectică speranţă-disperare, cît şi pe cel social ca o luptă între adevărata virtute, întruchipată în mod paradoxal de o prostituată, şi falsele respectabilităţi. Finalul antologic ilustrează concepţia lui Fellini: „viaţa merită trăită chiar şi în cele mai proaste condiţii, iar singurătatea şi suferinţa pot procura o stranie fericire" (A. Sarris). Premiu de interpretare la Cannes pentru Giulietta Masina.

mai 12 — Moare, la Maurepas, actorul şi regizorul american de origine austriacă Erich von Stroheim (n. 22 sept. 1885). Film din 1914. „Unul dintre cele patru sau cinci mari nume ale primilor 50 de ani de cinema-

tograf. Nimeni în afară de el nu a știut să transforme mai bine arta ecra-
nului într-o călătorie interminabilă și îngrozitoare la porțile nopții"
(M. Bardèche, R. Brasillach). „Am vrut să arăt viața adevărată, cu mizeria,
cu urîțenia, cu violența și cu senzualitatea ei și — contrast singular — cu
puritatea ei [...] și n-am făcut decît un singur film. Fragmentele rămase din
el au fost adunate de producători sub titlul *Rapacitate*" (Stroheim).
„La Stroheim, profunzimea umană apare în luptă acerbă cu elementele
superficiale, care nu sînt mai puțin puternice. Omul frămîntat, rebel, su-
ferind în luptă cu răii fără scrupule, este identificat de creatorul acestei
lumi nu cu principiul bun, ci cu cel rău. În aproape toate filmele sale, răul
poartă masca actorului Stroheim. [...] Acesta a personificat întotdeauna
un tip foarte interesant, neavînd nevoie nici măcar să joace, fiind sufi-
cient să apară pe ecran" (R. Arnheim). **Flm**: (regie): *Femei nebune* (1922);
Rapacitate (1925); *Marșul nupțial* (1928). Ca actor: *Iluzia cea mare* (1937);
Spionaj în deșert (1943); *Bulevardul Amurgului* (1950).

mai 23 — *Don Kihot* (Don Quijote/ (r. Grigori Kozînțev; a. Nicolai
Cerkasov, Iurii Tolubeev, Serafima Birman). Ecranizare după Cervantes.
„Kozînțev a accentuat la maximum tonul amar al romanului, lăsîndu-i
lui Sancho Panza funcția de personaj comic și luîndu-i cavalerului tristei
figuri orice deformare satirică. Potrivit acestei interpretări, Don Quijote
devine un prieten al celor umili, care nu pot lupta altfel decît ducînd o
bătălie morală" (E. G. Laura). Alte versiuni: 1916 — americană (r.
Edward Dillon), 1923 — engleză (r. Maurice Elvey), 1926 — daneză (r.
Lau Lauritzen), 1933 — franceză (r. Georg Wilhelm Pabst), 1947 — spa-
niolă (r. Rafael Gil); 1961 — desen animat iugoslav (r. Vladimir Kristl),
1962 — finlandeză (r. Eino Ruutsalo), 1972 — americană (r. Arthur
Hiller), 1975 — desen animat românesc (r. Ion Truică).

mai — Regizorul englez Terence Fischer devine promotorul și înnoitorul
filmului de groază cu *The Curse of Frankenstein*/Blestemul lui Franken-
stein/. Reluînd principalele teme și personaje ale literaturii de gen (Fran-
kenstein, Dracula, Dr. Jekyll), el nu este un simplu continuator al lui
Tod Browning, ale cărui succese le reeditează după un sfert de veac, ci un
cineast care vrea să-și impună o viziune personală și nouă asupra univer-
sului fantastic. Cu acest prilej este lansat actorul Christopher Lee.

iun. 11 — Pr. *La casa del angel*/Casa îngerului/ (r. Leopoldo Torre-Nilsson;
sc. Beatriz Guido; a. Lautaro Murua, Elsa Daniel). Tablou acid al vieții
claselor avute din Argentina anilor '20. Un film psihologic clasic, „care
arată consecințele unei concepții puritane și religioase în problemele ado-
lescenței" (Torre-Nilsson). Operă de maturitate a regizorului argen-
tinian, care reia temele sale preferate: incomunicabilitatea, claustrarea,
obsesia păcatului. Constituie începutul unei îndelungate colaborări cu
scriitoarea Beatriz Guido, soția sa. **Flm**: *Zilele urii* (1954); *Sfîrșitul sărbă-
torii* (1960); *Piele de vară* (1961); *Martin Fierro* (1968); *Cei șapte nebuni*
(1973); *Piedra Libre* (1976).

iun. 27 — București: pr. *Scurtă istorie*, scurtmetraj de desen animat care
îl consacră pe Ion Popescu, Gopo, făcîndu-i cunoscut personajul în lumea
întreagă. „Cu omulețul-a trecut pragul lumii celor mici și cu mijloacele
aparent primitive sau infantile a trecut în zona ideilor abstracte. [...] Omu-
lețul este o esență, o persoană simbolică, o metaforă a spiritului invin-
cibil al omului" (V. Iliu). Marele Premiu (s.m.) — Cannes. Mesaj umanist
și pacifist, prezent și în alte filme concepute după același tipar și cu
același personaj: *Șapte arte* — 1958, *Homo sapiens* — 1960; *Allo, Hallo!*
— 1962; *Eu + Eu = Eu* — 1969; *Ecce Homo* (1977); *Ucenicul vrăjitor* (1985).

iun. — Se desființează societatea Ente Nazionale Industria Cinemato-
grafica (Uniunea națională a industriei cinematografice). Acest eveniment,
ca și falimentul societăților „Minerva" și „Diana", survenit cu cîteva luni
în urmă, se numără printre consecințele crizei prin care trece cinemato-
grafia italiană.

iul. 4 — Se înființează Arhiva Națională de Filme din București. Obiec-
tive: conservarea și prelucrarea filmelor și documentelor cinematografice
românești și străine.

iul. 14 — Locarno: pr. *Il grido*/Strigătul/ (r., sc. Michelangelo Antonio-
ni; i. Gianni di Venanzo; a. Steve Cochran, Alida Valli, Betsy Blair, Do-
rian Gray). Drama unui muncitor părăsit de femeia iubită și care peregri-
nează căutîndu-și în zadar echilibrul sufletesc. „Acest film constituie în
arta lui Antonioni trecerea de la perioada experimentală, legată de for-
mule neorealiste, la perioada de maturitate" (G. Rondolino). *Strigătul*
reprezintă totodată o excepție în opera lui Antonioni, fiind unica abor-
dare a mediului muncitoresc. Dar autorul „nu încearcă să descopere o lume
nouă, ci caută asemănări și echivalențe, adică același lucru sub diverse
forme" (G. Cavallaro), el încearcă să-și extindă propriile probleme la
reprezentantul unei alte clase, pentru a demonstra cît de răspîndită e
acea alienare pe care o redă în toate filmele sale.

iul. 24 — Moare, la Paris, dramaturgul, regizorul și actorul francez Sacha
Guitry (n. 21 febr. 1885). Film din 1916. Predilecție pentru filmul istoric
(*Perlele coroanei* — 1937, *Napoléon* — 1954, *Dacă Versailles-ul mi-ar fi
povestit* — 1953), în care își ia foarte multe libertăți față de evenimentul
transpus pe ecran. „În unele privințe, Guitry se înrudește cu Renoir.
[...] Filmele lui tratează cu aceeași originalitate și franchețe cel mai impor-
tant subiect din lume — raporturile dintre bărbați și femei — și cel de-al
doilea subiect ca importanță — relațiile dintre stăpîni și servitori. [...]
Guitry este, totodată, fratele francez al lui Lubitsch (F. Truffaut).

iul. — Se constituie în Egipt „Organizația națională pentru consoli-
darea cinematografului", avînd ca sarcini: decernarea unor premii anuale,
inițierea de coproducții și de filme cu buget ridicat, elaborarea de norme
privind raporturile producător-echipă, producător-distribuitor, distri-
buitor-proprietar de săli, exportul de filme.

aug. 23 — Actorul ceh Rudolh Hrušinský realizează unul dintre rolurile
sale de referință în ecranizarea după Hašek, *Dobrý voják Švejk*/Bravul
soldat Švejk/ (r. Karel Steklý). Expresivitatea chipului său rubicond și
privirea sa plină de candoare devin emblematice pentru filme ca: *Reportaj
cu ștreangul de gît* — 1961; *Incineratorul* — 1968; *Soarele negru* — 1980.

aug. 28 — Roma: se inaugurează pe șoseaua spre Ostia primul *drive-in
european*, cu o capacitate de 700 mașini.

sept. 9 — Veneția: este prezentat, în festival, filmul *Portes des Lilas*
(r., sc. René Clair; a. Pierre Brasseur, Georges Brassens, Henri Vidal,
Dany Carrel). O poveste cu un bețiv, un chitarist, un hoț și o fată, în
care „tema dragostei și a prieteniei se amestecă cu cea a altruismului, din
dorința de a arăta cum unui om simplu ajunge să-i pese de aproapele lui"
(Clair). „Opera cea mai umană și mai emoționantă a lui Clair. Stilul lui
capătă o nouă dimensiune: emoția sentimentală. [...] Filmul este expre-
sia fraternității, a solidarității, a prieteniei adevărate" (J. Mitry). Marele
Premiu al Cinematografiei Franceze pe anul 1957.

sept. 12 — Londra: pr. *A King in New York*/Un rege la New York/
(r., sc., m. Charles Chaplin; a. Ch. Chaplin, Dawn Addams, Oliver Johnston).

Acest film, pe care majoritatea criticii îl consideră o operă minoră în contextul creației chapliniene, rămîne „un pamflet viguros împotriva unei țări care se consideră campioana lumii libere, dar care își închide sau exilează democrații cei mai fervenți" (R. Lacourbe, R. Lefèvre). „Pentru prima oară Chaplin nu mai este șomer, muncitor sau revoltat, ci este, ca și în viață, un stăpîn protejat de lege. [...] Îi mai apără încă pe cei oprimați, dar este, în același timp, un rege feudal, anacronic, care cochetează cu o sărăcie care nu-l va atinge niciodată. [...] Chaplin acceptă să se vadă așa cum este și să se placă doar pe jumătate" (R. Vogel).

oct. 12 — Pr. *Letiat juravli*/Zboară cocorii/ (r. Mihail Kalatozov; i. Serghei Urusevski; a. Tatiana Samoilova, Aleksei Batalov, Vasili Merkuriev). O tînără, al cărei logodnic e pe front, se căsătorește cu un bărbat pe care nu-l iubește, pleacă în Siberia, devine soră medicală și își așteaptă zadarnic iubitul, care a murit în război. „Un film romantic, în care Kalatozov și Urusevski dezvoltă cu succes tradițiile cinematografice ale anilor '20. Aparatul pare să participe la povestire, creînd o culme a emoțiilor. Secvența morții eroului se numără printre cele mai izbutite pagini ale cinematografului mondial. Același lucru se poate spune și despre soluția polifonică a scenei în care recruții se întorc de pe front" (V. Baskakov). Dată importantă în istoria cinematografului sovietic marcînd o nouă etapă, etapa „dezghețului". Marele Premiu — Cannes 1958.

oct. 16 — Prima ediție a Festivalului internațional de la Londra. Organizatori: „British Film Institute" și ziarul „Sunday Times". Întîlnire necompetitivă, care își propune să prezinte cele mai reprezentative filme ale anului.

oct. 26 — Pr. *Tihii Don*/Pe Donul liniștit/ (prima serie) (r., sc. Serghei Gherasimov; a. Piotr Glebov, Nikolai Smirnov, Elena Bîstrițkaia). Ecranizare după romanul lui Șolohov. Realizare ambițioasă, în trei serii, distinsă cu premiul II la Festivalul unional de la Moscova, 1958. „Personajele complexe ale prozei șolohoviene au fost redate pe ecran cu scrupulozitate și cu mare măiestrie. Aspirația de a urma cît mai exact povestea a dus însă la un anume ilustrativism. Îngrămădirea exgerată a marilor evenimente din timpul Revoluției și al Războiului civil a determinat o a doua serie, destul de confuză. Dar cînd regizorul a ales cu curaj liniile principale ale romanului, cînd și-a concentrat atenția asupra destinelor dramatice ale personajelor principale, atunci filmul a atins un tragism profund" (R. Iurenev).

oct. 29 — Moare producătorul american Louis B. Mayer (n. 4 iul. 1885). Film din 1915. Unul dintre fondatorii companiei „Metro Pictures Corp.", care devine ulterior „Louis B. Mayer Prod.", embrionul viitoarei „Metro-Goldwin-Mayer". Descoperitor de talente actoricești (Rudolph Valentino, Ramon Novarro, Norma Shearer, Greta Garbo, John Gilbert, Clark Gable, Joan Crawford, Spencer Tracy, Robert Taylor, Heddy Lamarr), considerat drept „inventatorul" star-sistemului.

oct. — Pr. *The Bridge on the River Kwai*/Podul de pe rîul Kwai/ (r. David Lean; a. Alec Guinness, William Holden, Sesue Hayakawa, Jack Hawkins). Film de război. Paralelismul absurd a două acțiuni: construirea unui pod și distrugerea lui. Toate elementele unei superproducții (vedete internaționale, peisaje grandioase, figurație mare, culoare, cinemascop) sînt puse în slujba unei demonstrații antimilitariste, pentru a relua în final ideea că eroismul nu constituie o valoare morală absolută. Șapte premii „Oscar".

dec. 25 — Moare, la Monte Carlo, producătorul francez Charles Pathé (n. 25 dec. 1863). Acest „Napoleon al cinematografului" (G. Sadoul), fondator al societății „Pathé Frères", fabricant de aparate de filmat și de proiecție, întemeietor de studiouri și de laboratoare cinematografice, producător a sute de filme, rămîne alături de Gaumont cel mai de seamă industriaș al cinematografului francez.

dec. 26 — Pr. *Smultronstället*/Fragii sălbatici/ (r., sc., Ingmar Bergman; a. Victor Sjoström, Ingrid Thulin, Bibi Andersson, Gunnar Björnstrand). În drum spre ceremonia care urmează să-i încoroneze întreaga carieră, un bătrîn își rememorează existența. „*Fragii sălbatici* nu este o întrebare, ci un răspuns, o punere la punct a lucrurilor înainte de călătorie. Pentru prima dată eroul bergmanian nu mai este tînăr, ci octogenar. [....] *Fragii sălbatici* este o operă de anticipație autocritică" (R. Tailleur). „Cu o extraordinară libertate și îndrăzneală, Bergman combină într-un fel de sinteză genială nu numai temele sale preferate, nu numai toate marile curente ale cinematografului (expresionism, realism poetic și chiar neorealism), ci reușește să păstreze o perfectă unitate de ton și să nu repete nimic din operele anterioare" (A. Ayfre). „Filmul se bazează, în principal, pe visuri și flash-back-uri, procedee rar folosite de Bergman în filmele următoare, [...] dar aici sînt atît de intim legate de evenimentele din trecut, încît nu apar nici o clipă gratuite sau de prisos" (P. Cowie).

dec. 30 — București: pr. *Erupția* (r. Liviu Ciulei: a. Lucia Mara, Jean Bart, Dorin Dron, Benedict Dabija). Film de actualitate despre viața petroliștilor. „Puternic gust pentru *plein-air*, spațiul este investit cu o funcție dramatică: departe de a constitui un simplu fundal, peisajul acționează ca un veritabil personaj în desfășurarea dramei colective și a istoriilor individuale" (G. Littera). Film de debut al regizorului Ciulei, care se remarcase deja în teatru ca regizor, scenograf și actor.

— Ia ființă „Unijapan Film", societate pentru difuzarea filmelor japoneze în străinătate.

— În cadrul Frontului de Eliberare Națională Algerian se creează o Școală de pregătire cinematografică, sub conducerea regizorului francez René Vautier.

— Scurtmetrajul *Byl sobie raz*/A fost odată/ marchează începutul colaborării dintre animatorii polonezi Walerian Borowczyk și Jan Lenica și, totodată, afirmarea lor. „Un film în stil McLaren, folosind forme geometrice și contururi" (P. Strick). Ambii au aceeași viziune sumbră asupra lumii contemporane, filmele lor fiind niște parabole asupra condiției umane: *Sentimente recompensate* — 1957; *Casa* — 1958.

— *The Touch of Evil*/Stigmatul răului/ (r., sc. Orson Welles; a. Charlton Heston, Janet Leigh, O. Welles, Akim Tamiroff, Marlene Dietrich). „Un film polițist flamboaiant pe tema drogurilor și a corupției poliției, într-un orășel de frontieră" (Pauline Kael). „Adaptează un roman polițist de duzină, a cărui tramă criminală o simplifică la maximum, pentru a o face să coincidă cu canavaua sa preferată: portretul unui monstru cu trăsături de caracter paradoxale, interpretat de el, pentru care schițează cea mai simplă dintre morale, cea a absolutului și a purității absolutului" (F. Truffaut).

— Actrița italiană Sophia Loren se căsătorește cu producătorul Carlo Ponti, cel care a descoperit-o și a lansat-o. Din acest moment începe pentru ea epoca filmelor importante, realizate în Europa și America, și produse numai de Ponti. Cei trei mari producători italieni — Ponti, Cristaldi și

De Laurentiis — sînt căsătoriți cu cele trei mari vedete ale ecranului italian — Loren, Cardinale și Mangano.

— Apare la Zagreb „Filmska Kultura", revistă trimestrială de cultură cinematografică, care își propune să contribuie la formarea unei conștiințe și a unei metodologii critice în Iugoslavia. Colaboratori: Slobodan Novaković, Ranko Munitić, Fadil Hadzić, Dušan Vukotić, Igor Pretnar.

— Animatorii americani William Hanna și Joseph Barbera își creează propria lor casă de producție, părăsesc studiul M.G.M. și se specializează în filme pentru televiziune, pe care le realizează în serie printr-un sistem computerizat. Astfel se nasc seriile *Aventuri în epoca de piatră*, *Ursul Yogi*, *Huff și Reddy* etc.

— Filmul filipinez *Badjao*, de Lamberto V. Avellana, reprezintă una dintre revelațiile anului, obținînd numeroase premii internaționale. O poveste de dragoste pe fundalul conflictului dintre pescari și agricultori, într-o societate aflată în stadiul organizării tribale.

1958

ian. 4 — Varșovia: pr. *Eroica* (r. Andrzej Munk; a. Edward Dziewoński, Barbara Polonska, Kazimierz Budzki). Cele două episoade care compun acest film de război tratează cu mijloace estetice foarte diferite o temă unică: eroismul privit dintr-o perspectivă demistificatoare. „Concizia stilului, fermitatea logicii dramatice, perfecțiunea interpretării fac din acest film capodopera lui Munk" (P. Haudiquet).

ian. 13 — Moare, la Beverly Hills, producătorul american Jesse L. Lasky (n. 13 sept. 1880). Film din 1913. Fondator a numeroase societăți cinematografice: „Jesse Lasky Feature Play Co.," „Famous Players Lasky Corp.," „Jesse Lasky Productions". Deviza sa: „Opere mari cu actori mari".

ian. 29 — Pr. *L'Ascenseur pour l'échafaud* /Ascensor pentru eșafod/ (r. Louis Malle; a. Maurice Ronet, Jeanne Moreau). O soție adulteră pune la cale împreună cu amantul ei asasinarea soțului. Banală tramă polițistă care „aduce o viziune nouă asupra anumitor cartiere pariziene și asupra vieții moderne" (G. Sadoul). Primul mare succes al actriței Jeanne Moreau, care devine una dintre interpretele preferate ale „noului val": *Amanții* — 1958; *Jules și Jim* — 1961; *Focul fatidic* — 1963; *Viva Maria!* — 1965.

ian. 29 — Actorul american Paul Newman se căsătorește cu actrița Joanne Woodward, colega sa de la „Actor's Studio" și viitoarea sa parteneră din numeroase filme (*Lunga vară fierbinte* — 1958; *WUSA* — 1969; *Pînza de paianjen* — 1975). Din 1968, Joanne Woodward devine protagonista preferată a regizorului Newman: *Rachel, Rachel* — 1968; *Efectul razelor gama asupra crăițelor* — 1972; *Cutia umbrelor* — 1980; *Menajeria de sticlă* —1986.

ian. — Se încheie un acord cultural sovieto-american care prevede un schimb anual de programe cinematografice, marcînd un pas important pe linia destinderii. Proiecțiile inaugurale au loc în noiembrie 1959, cu prezentarea simultană a filmului *Marty*, la Moscova, și a filmului *Zboară cocorii*, la New York.

mart. — Pr. *Paths of Glory* /Cărările gloriei/ (r. Stanley Kubrick; a. Kirk Douglas, Ralph Mecker, Adolphe Menjou). Film antirăzboinic plasat în timpul primei conflagrații mondiale. „Redă mai puțin ororile războiului, constituin : mai degrabă un studiu al structurii sociale. Lumea apare împărțită în conducători și conduși. Ofițeri dirijează evenimentele

din elegante încăperi de castel, decorul accentuînd indiferența lor față de
soarta oamenilor. Aceștia pleacă în tranșee, așa cum în timp de pace se
duc la slujbă" (G. Lambert).
mai 10 — Paris: pr. *Mon oncle* /Unchiul meu/ (r., sc. Jacques Tati; a.
J. Tati, Jean Pierre Zola, Adrienne Servantie). Satiră a civilizației de
consum, „a prostiei celor care, în loc să profite de progres, devin sclavii lui"
(G. Salachas). Confruntare a două medii: casa familiei burgheze, în care
totul este automatizat, și locuința d-lui Hulot dintr-un cartier modest,
vechi și incomod, din care însă nu a dispărut farmecul lucrurilor, prospe-
țimea sentimentelor. „Al treilea voleu al unui triptic insolit, format din
Zi de sărbătoare — 1947, unde un sat rezistă americanizării, din *Vacanța*
d-lui Hulot — 1953, care redă caracterul artificial al spațiului și timpului
vacanței, și din *Unchiul meu*, în care trecutul și viitorul sufocă prezentul"
(E. Fovez).
mai 12 — Cannes: pr. *La Seine a rencontré Paris* /Sena a întîlnit Parisul/
(r. Joris Ivens), vizualizarea unui poem de Jacques Prévert, în lectura
lui Serge Reggiani. Echilibru perfect între imagini, text și muzică. „Filmul
descrie drumul parizian al apei, adică viața care se naște din această
întîlnire, oamenii care muncesc, care trăiesc, care iubesc. Ivens a știut
să evite clișeele, dulcegăria, aspectul turistic și a realizat un film de dragoste.
Sena este asimilată unei ființe umane" (R. Grelier).
mai 12 — Pr. *Nastasia Filipovna* /Idiotul/ (r. Ivan Pîriev; a. Iuri
Iakovlev, Iulia Borisova), prima parte a ecranizării romanului lui Dosto-
ievski. Axîndu-se pe tema rapacității, Pîriev realizează o operă în care
tragicul se îmbină cu liricul și cu satira, și care se remarcă printr-o impre-
sionantă galerie de tipuri sociale, portrete creionate cu un ascuțit spirit
critic.
mai — Este prezentat la Cannes primul lungmetraj de ficțiune tunisian —
Goha, de Jacques Baratier, povestea unui erou popular, cunoscut în toate
țările arabe mediteraneene. Fundalul acestei legende îl constituie însă
lumea și viața tunisiană de fiecare zi.
iun. 6 — Vichy: pr. *Le Beau Serge* /Frumosul Serge/ (r., sc. Claude
Chabrol; a. Jean Claude Brialy, Gérard Blain, Bernadette Lafont). Un
tînăr se întoarce în satul său natal pentru a-și recupera prietenul devenit
alcoolic. „Un fel de neorealism al satului, o preocupare morală pe tema
foarte hitchcockiană a schimbului pe care o regăsim și în următorul film
al lui Chabrol, *Verii*" (H. Agel). Anunță calitățile principale ale tînărului
regizor: rigoarea construcției dramatice, justețea notației psihologice,
tabloul corect al mediului, utilizarea dramatică a decorului, precum și o
anume detașare și răceală în descrierea personajelor. Odată depășită
epoca „noului val", Chabrol va deveni un regizor comercial foarte prolific,
care va încerca să îmbine o anume critică a micii burghezii franceze cu
predilecția pentru filmul de suspans. **Flm**: *Femeiuștile* (1960); *Landru*
(1963); *Femeia infidelă* (1969); *Nuntă sîngeroasă* (1973); *Violette Nozière*
(1978); *Fantomele pălărierului* (1981); *Țipătul cucuvelei* (1987).
iun. 27 — Animatorul ceh Karel Zeman deschide seria filmelor sale după
Jules Verne cu *Vinaly zkázy* /Invenție diabolică/, în care îmbină actorii
vii cu păpușile, pe fundalul unor stampe și desene din secolul 19. Această
împletire de real și imaginar abundă în soluții originale, pline de fantezie.
Din aceeași serie: *Dirijabilul furat* — 1966; *Pe cometă* — 1970.
iun. — Pr. *Vertigo* /Amețeala/ (r. Alfred Hitchcock; a. James Stewart,
Kim Novak). Un detectiv bolnav de acrofobie trebuie să urmărească o

femeie obsedată de ideea sinuciderii. „Ceea ce m-a interesat mai mult la acest subiect au fost eforturile bărbatului de a recrea o femeie pornind de la imaginea unei moarte" (Hitchcock). „Un repertoriu de teme, trucuri, manii, virtuozități și carențe ale regizorului, care rămîne credincios sieși și gusturilor sale" (G. Cattivelli).

iul. — Pr. *The Defiant One* /Lanțul/ (r. Stanley Kramer; a. Tony Curtis, Sidney Poitier). Un alb și un negru, legați prin același lanț, evadează împreună din închisoare. Obligați să lupte împotriva acelorași pericole, aversiunea reciprocă inițială, disprețul de la început se transformă în prietenie. Pledoarie antirasistă, marcată de didacticismul tipic filmelor cu mesaj semnate de Kramer.

aug. 18 — Moare, la Göttingen, operatorul german Fritz Arno Wagner (n. 15 dec. 1889). Film din 1919. Figură importantă a expresionismului și a *krammerspiel*-ului. Predilecție pentru jocuri savante de umbre și lumini, pentru unghiuri de filmare insolite. **Flm**: *Moartea obosită* (1921); *Nosteratu* (1922); *Camaraderie* (1931); *Westfront 1918* (1930); *Testamentul doctorului Mabuse* (1933).

sept. 27 — Torino: se inaugurează Muzeul de cinema. Director: istoricul de film Maria Adriana Prolo. A treia arhivă italiană ca mărime, după „Cineteca Nazionale" (Roma) și „Cineteca Italiana" (Milano). Colecționează și expune aparate de filmat, afișe, fotografii, timbre pe teme cinematografice.

oct. 3 — Varșovia: pr. *Popiól i diament* /Cenușă și diamant/ (r. Andrzej Wajda; a. Zbigniew Cybulski, Ewa Krzyszewska). În prima zi de pace, un tînăr trebuie să-l asasineze pe noul secretar comunist al districtului. După multe ezitări, el își îndeplinește misiunea și moare împușcat de o patrulă. „Trecutul și viitorul stau la aceeași masă, în sunetul tangourilor și al foxtroturilor. Eroul trebuie să rezolve eterna dilemă a soldatului: să asculte ordinele sau să acționeze după capul lui. Am vrut să prezint lumea complexă și dificilă a generației din care fac și eu parte" (Wajda). Ca și în celelalte filme ale trilogiei războiului, *Generație* — 1955 și *Canalul* — 1956, Wajda împletește tema luptei cu cea a dragostei. „Discipol al lui Buñuel, Wajda cunoaște și lecția cineaștilor de factură barocă din toate timpurile: Lang, Fellini, Pabst, Murnau. Climatul vizual al filmului trimite adesea cu gîndul la expresioniștii germani: simetrii și paralelisme, jocuri simbolice de obiecte, imagini bizare" (E. Fuzellier). Secvențe antologice: asasinatul de la începutul filmului, aprinderea vodcii în pahare, dialogul de dragoste din biserica bombardată, banchetul, moartea eroului.

oct. 13 — După 13 ani de interdicții și la 10 ani de la moartea lui Eisenstein, *Ivan Groznîi* /Ivan cel Groaznic/, partea a II-a, este prezentat pentru prima oară în public, la Bruxelles, cu prilejul festivalului celor mai bune filme din toate timpurile (r., sc. Serghei Eisenstein; i. Eduard Tissé; m. Serghei Prokofiev; a. Nikolai Cerkasov). Subintitulat „Complotul boierilor", filmul redă lupta lui Ivan pentru întărirea unității Rusiei și pentru supunerea boierilor. „Luînd în mînă paloșul greu al puterii, Ivan va fi obligat să taie cu el, [. . .] renunțînd la prietenie, la relații de rudenie, la fericirea personală. Aceasta e tragedia lui" (R. Iurenev). „Fiecare scenă e construită cu o extraordinară grijă. Adesea imaginea e compusă din trei planuri succesive, asemenea unui tablou istoric. [. . .] Eisenstein a ales optica teatrală și, uneori, pe cea de operă" (R. Borde). De remarcat funcția dramatică a culorii, pe care Eisenstein o folosește pentru prima oară în secvența ospățului.

oct. — Cu prilejul Expoziției universale de la Bruxelles se stabilește clasamentul celor mai bune filme din toate timpurile. Pe primele 12 locuri se situează: *Crucișătorul Potemkin* — 1925, *Goana după aur* — 1925, *Hoți de biciclete* — 1948, *Patimile Ioanei d'Arc* — 1927, *Iluzia cea mare* — 1937, *Rapacitate* — 1925, *Intoleranță* — 1916, *Mama* — 1926, *Cetățeanul Kane* — 1941, *Pămînt* — 1930, *Ultimul dintre oameni* — 1924 și *Cabinetul doctorului Caligari* — 1920. Lista este întocmită prin consultarea a 118 specialiști, istorici și critici de film din întreaga lume.

nov. 4 — Moscova: pr. *Poema o more* /Poemul mării/, film conceput și pregătit în cele mai mici detalii de Aleksandr Dovjenko și realizat după moartea acestuia de soția sa, Iuliia Solnțeva. (a. Boris Livanov, Boris Andreiev, Zinaida Kirienko). Construcția unui baraj și dispariția unui sat sub lacul de acumulare al acestuia constituie un prilej pentru o meditație mai largă despre sensul și importanța vieții.

nov. 5 — Pr. *Les Amants* /Amanții/ (r. Louis Malle; a. Jeanne Moreau, Alain Cuny, Jean Marc Bory). Iubirea unei femei bogate pentru un tînăr întîlnit din întîmplare și de dragul căruia își părăsește căminul conjugal. Primul succes al lui Malle, considerat cel mai talentat regizor al „noului val". Această „critică aspră la adresa marii burghezii și a modului ei de a trăi și a gîndi" (G. Sadoul) dobîndește un Premiu special al juriului la Veneția, impunînd numele lui Malle — regizor de un deosebit profesionalism, pentru care fiecare film va însemna un exercițiu stilistic. „Cu fiecare film încerc o aventură nouă fie prin subiect, fie prin maniera de a filma". Intenționînd să rupă o anume convenție dramatică, el își va dovedi predilecția pentru subiecte aproape imposibile — găsirea unor echivalente vizuale pentru limbajul lui Queneau, în *Zazie în metro* — 1960, investigarea mitului Bardot, în *Viață particulară* — 1962, urmărirea dinamicii interioare a unui om în pragul sinuciderii, în *Focul fatidic* — 1963, și va trece cu ușurință de la filmul de ficțiune la cel documentar (*Calcutta* — 1969) și de la rigorile producției de film europene la cele americane. **Flm**: *Lacombe Lucien* (1974); *Atlantic City* (1980); *Alamo Bay* (1985); *La revedere, băieți!* (1987).

nov. 11 — Moare, la Nogent, teoreticianul și criticul francez de film André Bazin (n. 8 apr. 1918). Unul dintre părinții spirituali ai „noului val". Formează o serie de critici (Truffaut, Chabrol, Rohmer) care, ulterior, devin regizori. „Timp de 15 ani a fost cel mai bun critic de film, mai bine zis scriitor de film, deoarece Bazin mai degrabă analiza și descria filmele decît să le judece. [. . .] El era logica în acțiune, un om al rațiunii pure, un minunat dialectician" (F. Truffaut). Cele mai importante articole ale sale sînt adunate în lucrarea în patru volume „Qu'est-ce que le cinéma?" (Ce este cinematograful?) Alte lucrări: „Orson Welles", „Vittorio De Sica".

dec. 23 — Pr. *Dom v kotorom ia jivu* /Casa în care locuiesc/ (r. Lev Kulidjanov și Iakov Șegel; a. Valentina Teleghina, N. Elizarov, Evgheni Matveev). Viața locatarilor unui bloc muncitoresc înainte, în timpul și după terminarea războiului. Poezia cotidianului, zugrăvit cu sobrietatea unui documentar. Simplitatea, naturalețea și veridicitatea discursului amintește uneori de lecția neorealismului italian. „Marile probleme ale epocii noastre sînt arătate frontal. Numai că discutarea lor nu se face pe un plan mai mult sau mai puțin abstract și la nivelul istoriei mondiale, ci pe plan concret, individual, la nivelul omului simplu care este, uneori,

"erou fără să vrea şi, alteori, făureşte istoria fără să ştie" (Ecaterina Oproiu). Unul dintre filmele care marchează înnoirea cinematografului sovietic.

dec. 23 — Pr. *Touha* /Dorinţa/ (r. Vojtěch Jasný; a. Jana Brejchová, Vaclav Babka). Film în patru episoade pe tema anotimpurilor vieţii. Poem liric în care momentele cruciale ale existenţei — naşterea, tinereţea, maturitatea, moartea — sînt privite deschis cu optimismul omului care cunoaşte adevărul şi ştie să-l accepte. Conţine în embrion cîteva din trăsăturile tînărului cinematograf ceh al anilor '60. Premiul pentru cel mai bun film pentru tineret — Cannes 1959.

dec. — Apare, la Roma, primul volum din „Film Lexicon degli autori e delle opere" (Lexiconul autorilor şi operelor cinematografice), editat de „Centro Sperimentale di Cinematografia". Lucrare în 7 volume. Una dintre cele mai ample, mai documentate şi mai complete cărţi de referinţă.

— Pr. *Muhomatsu no isho* /Omul cu ricşa/ (r. Hiroshi Inagaki; a. Toshiro Mifune, Hideko Iakamine, H. Ingaki). Film de epocă despre devotamentul unui om simplu faţă de o văduvă şi de fiul ei. Părerile criticii sînt împărţite. Unii îl consideră „un divertisment plăcut care nu adînceşte tema barierelor de clasă şi care cade spre final în sentimentalism" (A. Svensson). Alţii — un film „de o importanţă deosebită, deoarece face legătura între filmul tradiţional, provenit din teatrul kabuki, şi filmul neorealist, restabilind unitatea cinematografului nipon" (E. Fovez). Creaţie excepţională a actorului Toshiro Mifune.

— Scurtmetrajul *Dwa ludzie z szafa* /Doi oameni şi un dulap/, de Roman Polanski, primeşte Marele Premiu la Festivalul de la San Francisco, impunînd numele regizorului polonez în circuitul internaţional. „Doi oameni ies din mare, ducînd un dulap, şi intră în oraş, adică în viaţă, de care nu pot profita din cauza dulapului. Am vrut să arăt astfel o societate care respinge fiinţa umană nonconformistă sau care, în ochii celorlalţi, are o tară morală sau fizică. Şi totuşi în jurul acestor oameni se întîmplă lucruri îngrozitoare, pe care nimeni nu le vede sau nu vrea să le vadă. Toată lumea nu-i vede decît pe cei doi cu dulapul, care sînt obligaţi să se întoarcă în mare" (Polanski).

— Regizorul vest-german Kurt Hoffmann realizează *Das Wirtshaus im Spessart* /Hanul din Spessart/, reuşită sinteză de divertisment şi satiră, al cărui succes determină reluarea personajelor şi a ambianţei în *Fantomele din Spessart* — 1960.

— Regizorul Tony Richardson şi dramaturgul John Osborne înfiinţează la Londra casa de filme „Woodfall", asigurînd astfel independenţa de producţie şi de distribuţie a filmelor aparţinînd curentului „Free Cinema".

— Iau fiinţă, în apropiere de Tirana, studiourile „Albania Nouă".

— Regizorul italian Francesco Rosi, care în anii '70 va aborda genul filmului politic, debutează cu *La sfida* /Sfidarea/, tablou al mafiei napolitane care controlează pieţele oraşului, asumîndu-şi rolul de intermediar între ţăranii producători şi desfacere. „Rosi dovedeşte o certă maturitate tehnică şi o deosebită vocaţie de narator. [...] El şi-a însuşit lecţia americanilor în ceea ce priveşte esenţializarea şi ritmul discursului şi o aplică la realităţile tipic italiene" (A. Ferrero). Aceste trăsături, dublate de regulă de o mare virulenţă demascatoare, se regăsesc în: *Salvatore Giuliano* — 1962; *Cu mîinile pe oraş* — 1963; *Cazul Mattei* — 1971; *Lucky Luciano* — 1973; *Cadavre de lux* — 1976, *Eboli* — 1979; *Trei fraţi* — 1981; *Cronica unei morţi anunţate* — 1986.

— Are loc, la Bruxelles, primul festival internaţional al filmului experimental — care din 1964 îşi va muta sediul la Knokke le Zoutte. Marele Premiu revine scurtmetrajului polonez *Dom* /Casa/, de Jan Lenica şi Walerian Borowczyk. O fată stă la o fereastră şi ascultă tictacul ceasului, iar în scurtele momente de linişte dezvoltă suite de imagini suprarealiste.

— Pr. *Das Mädchen Rosemarie* /Rosemarie/ (r. Rolf Thiele; a. Nadja Tiller, Peter, van Eyck, Gert Fröbe). Această «operă de trei parale a anilor '50» este inspirată din cazul real al unei prostituate de lux care a murit în chip misterios, după ce a încercat să-şi şantajeze clienţii, reprezentanţi ai protipendadei din Frankfurt. „Un film interesant pentru atitudinea sa faţă de mentalitatea care a însoţit aşa-numitul *wirtschaftswunder* (miracolul economic). Este primul film care încearcă să critice condiţiile de viaţă în Germania Occidentală" (S. Kracauer).

— Regizorul olandez Fons Rademakers se impune cu *Dorp aan de river* /Satul de pe malul rîului/, peliculă remarcată pentru autenticitatea sa ambientală şi psihologică. Unul dintre candidaţii la premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin în 1959. Fons Rademakers poate fi considerat primul regizor olandez de filme de ficţiune.

— Cineastul iranian Farokh Gaffary debutează cu scurtmetrajul *Jonoube Chahr* /În sudul oraşului/, primul film iranian cu tendinţe neorealiste. Este interzis după cinci zile de la premieră.

— Pr. *Room at the Top* /Drumul spre înalta societate/ (r. Jack Clayton; a. Laurence Harvey, Simone Signoret). Un modest funcţionar dintr-un oraş industrial britanic vrea, şi în cele din urmă reuşeşte, să parvină prin orice mijloace. „Un film despre clase, bani, putere şi despre sex ca mijloc de a le dobîndi" (Pauline Kael). Debut al regizorului Jack Clayton. Premiul Academiei Britanice de Film pentru cel mai bun film al anului.

— Operatorul american Richard Leacock şi ziaristul Robert Drew se asociază pentru a forma compania „Candid Camera" (care va fiinţa pînă în 1963). Rezultate: peste 30 de filme, care duc la evoluţia rapidă a tehnicii filmării şi a înregistrării directe a sunetului. Modelul genului: *Primary* /Electorale/ — 1961, document al campaniei electorale care l-a opus pe John Kennedy senatorului Hubert Humphrey. „Metoda Drew-Leacock constă într-o căutare încăpăţînată a realităţii, în voinţa de a surprinde mişcarea secretă a fiinţei umane. [...] Scopul metodei este de a restitui realului filmat vitalitatea, adevărul, fără a emite judecăţi de valoare asupra lui" (L. Marcorelles).

— Este anul exploziei „noului val francez", mişcare cinematografică eterogenă născută din dorinţa de a contesta valorile consacrate ale cinematografului postbelic. Reprezentanţii ei — Truffaut, Godard, Malle, Chabrol, Rivette, Rohmer, Resnais, Kast, Rouch, Vadim, Marker, Varda, Franju — tineri foarte diferiţi ca origine socială, preocupări şi stil. S-au format la şcoala revistei „Cahiers du cinéma", a Cinematecii şi a documentarului, pe care unii dintre ei l-au practicat în perioada 1945-1955. „Noul val" a atacat „cinematograful anilor '40, care se credea încă glorios; a permis o serie de filme mai personalizate (deşi consacrate în majoritate mediului mic-burghez din care proveneau autorii) şi într-un anume sens mai autentice decît filmele din etapele anterioare; a realizat o anume sinteză între cinematograful direct şi cel de ficţiune" (A. Cervoni); a inovat limbajul şi tehnica cinematografică; a demonstrat posibilitatea realizării de filme cu buget redus şi în manieră independentă; a impus supremaţia

regizorului; a făcut legătura cu reprezentanţii realismului poetic, cu ceea ce consideră reprezentanţii lui a fi adevărata tradiţie a cinematografului francez, adică Gance, Renoir, Vigo. Filme importante: *Amanţii* — 1958; *Hiroshima, dragostea mea* — 1959; *Cu sufletul la gură* — 1960; *Jules şi Jim* — 1961; *Lola* — 1961; *Cléo de la 5 la 7* — 1962 *Frumosul Serge* — 1958. „Noul val" a fost o mişcare de scurtă respiraţie, reprezentanţii lui integrîndu-se atît pe planul stilului şi al subiectelor, cît şi pe cel al mijloacelor materiale de realizare, în sistemul pe care l-au denunţat. „Noul val" s-a caracterizat „printr-un realism superficial, printr-o complacere în a trata subiecte anodine, printr-un refuz de a considera serios unele probleme. El nu a pus nimic sub semnul întrebării, dar a reuşit să irite suficient pentru a trezi un public adormit de multă vreme" (T. Renaud).

1959

ian. 21 — Moare, la Hollywood, regizorul american Cecil B. De Mille (n. 12 oct. 1881). Film din 1913. Cunoscut îndeobşte pentru filmele sale pe teme biblice şi istorice, deşi acestea nu reprezintă decît opt din cele şaptezeci de titluri ale filmografiei sale. „Mai mult decît oricare alt regizor, el a oglindit schimbările de umoare ale timpului, operele sale fiind foarte reprezentative pentru orientările sociale care le-au determinat. [. . .] A influenţat întreaga naţiune cu insistenţa sa asupra sexului, educaţiei şi moravurilor interbelice şi cu importanţa dată costumelor şi ambianţei" (L. Jacobs). **Flm**: *Indianul* (1913); *Stigmatizata* (1915); *Aventurile lui Anatol* (1921); *Cele zece porunci* (1923); *Regele regilor* (1927); *Semnul crucii* (1931); *Cleopatra* (1934); *Union Pacific* (1939); *Seceră vîntul sălbatic* (1941).

mart. 19 — Moare, la Roma, teoreticianul, criticul şi regizorul italian Umberto Barbaro (n. 3 ian. 1902). Film din 1933. Împreună cu Luigi Chiarini a inserat estetica filmului în concertul celorlalte arte. A încercat să definească specificul filmic. Primul traducător al operelor lui Pudovkin şi Eisenstein în italiană. **Cărţi**: „Film: soggetto e scenegiatura" (Film: subiect şi scenariu, 1939) „Il cinema e l'uomo moderno" (Cinematograful şi omul modern, 1942); „Poesia del film" (Poezia filmului, 1955).

mart. 20 — Ia fiinţă la Havana „Instituto Cubano de Arte e Industria Cinematografica".— I.C.A.I.C. (Institutul cubanez de artă şi industrie cinematografică), ceea ce constituie una dintre primele măsuri ale revoluţiei cubaneze în cultură. Atribuţii: organizarea industriei cinematografice pe baza unor criterii artistice izvorînd din tradiţia culturală naţională, organizarea difuzării producţiilor cubaneze, administrarea studiourilor şi laboratoarelor, organizarea regimului de credite necesare artei şi industriei cinematografice.

mart. 26 — Pr. *Sterne* /Stele/ (r. Konrad Wolf; a. Saşa Kruşarska, Jürgen Frohriep, Erich Klein). Coproducţie bulgaro-germană. Dragostea tragică a unui subofiţer german, aflat în Bulgaria în timpul războiului, şi o tînără evreică din Salonic, aflată în drum spre un lagăr de exterminare. Tema responsabilităţii individuale şi a examenului de conştiinţă, într-un film sensibil şi de atmosferă.

mart. — Pr. *Some Like It Hot* /Unora le place jazzul/ (r. Billy Wilder; sc. B. Wilder, I. A. L. Diamond; a. Marilyn Monroe, Jack Lemmon, Tony Curtis). Antrenantă comedie de situaţii, ai cărei eroi sînt nevoiţi să se travestească în femei şi să intre într-o orchestră în exclusivitate feminină, pentru a scăpa de urmărirea unor gangsteri din timpul prohibiţiei. „Wilder îşi ascute geniul comic pînă la limitele burlescului şi dă filmului un ton şocant, foarte potrivit cu perioada jazzului şi a traficului de alcool" (P. Cowie). „Rolul Sugar Kane — fetişcana de o tandreţe imaculată, complet hăbăucă şi plină de duioşia omului care trage la măsea — este cea mai mare creaţie a lui Marilyn, [. . .] care întruchipează un personaj de o rară şi minunată gingăşie" (N. Mailer).

apr. 12 — Actorul sovietic Serghei Bondarciuk debutează în regie cu *Sudba celoveka* /Soarta unui om/ (a. S. Bondarciuk, Zinaida Kirienko). Ecranizare după Mihai Şolohov. Tragedie lipsită de sentimentalisme, dezvăluind un regizor sigur pe mijloacele sale de expresie, „puţin preţios, puţin caligraf, puţin cam prea obsedat de stilul plastic al cinematografului sovietic din anii '30, acest estetism însă putînd fi interpretat ca un fel de pudoare în faţa oribilei realităţi concentraţionare" (A. Cervoni). Ulterior, regizorul Bondarciuk va opta pentru subiecte de mare amploare şi de largă respiraţie epică: *Război şi pace* — 1965-1967; *Waterloo* — 1969; *Clopotele roşii* — 1982; *Boris Godunov* — 1986.

mai 11 — Cannes: pr. filmului *Nazarin*, realizat de Luis Buñuel în Mexic (i. Gabriel Figueroa; a. Francisco Rabal, Marga Lopez, Rita Macedo). Inspirat din patimile lui Isus, filmul foloseşte evenimentele şi personajele biblice (cărora le schimbă numele) pentru a demonstra inutilitatea credinţei şi a religiei. „Concepţia despre creştinism a eroului îl face să se opună bisericii, societăţii şi poliţiei. Nazarin urmează marea tradiţie a spaniolilor nebuni, iniţiată de Cervantes. Nebunia sa constă în faptul că ia în serios marile idei şi cuvintele mari şi că încearcă să trăiască potrivit lor" (O. Paz).

mai 18 — Monte Carlo: pr. *Les quatre cents coups* /Cele patru sute de lovituri/ (r., sc. François Truffaut; i. Henri Decae; a. Jean Pierre Léaud). Un băiat de 12 ani, nesupravegheat şi neînţeles nici de părinţi, nici de profesori, ajunge delincvent. Intenţia lui Truffaut — aflat la primul său film — a fost să realizeze „o combinaţie de neorealism cu realism pur şi simplu şi cu sentimente personale" (G. Salachas). În ciuda numeroaselor sale virtuţi — autenticitate, sinceritate, capacitate de a portretiza şi de a surprinde esenţialul — filmul nu reprezintă o revoluţie stilistică de tipul Resnais sau Godard. Introduce personajul Antoine Doinel, pe care regizorul îl va urmări la diverse vîrste (*Dragostea la 20 de ani* — 1962, *Sărutări furate* — 1968, *Domiciliu conjugal* — 1970) şi marchează începutul colaborării dintre Truffaut şi Léaud, care va deveni actorul său preferat, poate chiar mai mult, un fel de alter ego al său. Premiu pentru regie — Cannes.

mai — Pr. *Look Back in Anger* /Priveşte înapoi cu mînie/ (r. Tony Richardson; a. Richard Burton, Claire Bloom, Mary Ure). Ecranizarea piesei lui John Osborne. Tablou obiectiv şi fără concesii al ambianţei cenuşii a unui orăşel de provincie şi revolta unui tînăr împotriva banalităţii existenţei. „Un film despre frustrarea intelectuală a unui om care simte prea mult, un idealist care nu şi-a pierdut idealurile , [. . .] despre modul în care sensibilitatea lui devine tortură pentru el şi pentru ceilalţi, [. . .] despre bărbaţii şi femeile care nu-şi mai pot oferi unii altora ceea ce au nevoie, [...] despre resentimentele de clasă şi găunoşenia morală a celor avuţi, [...] despre umanitate ca o cauză pierdută" (Pauline Kael). Film de referinţă pentru „Free Cinema"-ul englez. Debut Tony Richardson în lungmetrajul de ficţiune.

iun. 10 — Paris: pr. primului lungmetraj de ficţiune al regizorului Alain Resnais: *Hiroshima, mon amour* /Hiroshima, dragostea mea/ (sc. Mar-

guerite Duras; a. Emmanuelle Riva, Eiji Okada). O actriță franceză, care în timpul războiului a trăit o dragoste tragică pentru un ofițer neamț, întîlnește la Hiroshima în anii '50 un arhitect japonez, marcat și el de experiența distrugerii atomice. „Al treilea voleu al unui triptic început cu *Guernica* și *Noapte și ceață*. Toate trei denunță războiul, dar în timp ce *Guernica* e legat de un fapt precis de viață, *Noapte și ceață* lansează un avertisment, iar *Hiroshima* adaugă dimensiunea viitorului" (R. Tailleur). „Prima operă cu adevărat metafizică din istoria cinematografului, susținută de o scriitură plină de poezie și de un conflict uman care se duce pe planul luptei dintre memorie și uitare" (H. Agel). Structură complexă, bazată pe antiteze (trecut-prezent, germani-japonezi, Nevers-Hiroshima) și pe decalajul dintre imagine și sunet. Operă de referință pentru „noul val francez" și pentru colaborarea acestuia cu reprezentanții „noului roman".

aug. 3 — Primul festival internațional al filmului de la Moscova sub deviza: „Pentru ideile umane în arta cinematografică, pentru pace și prietenie între popoare". Festival competitiv, cu periodicitate bienală, programat alternativ cu cel de la Karlovy Vary. Deschis lungmetrajelor de ficțiune din toată lumea, are o secție specială pentru filmul de copii.

sept. 6 — Pr. *Pociag* /Trenul de noapte/ (r. Jerzy Kawalerowicz; a. Lucynna Winnicka, Leon Niemczyk, Zbigniew Cybulski). Film de suspans, în care destinele a patru personaje se întrețes pe parcursul unei călătorii de o noapte. Cadrul realist, sugerat mai ales prin detalii, contribuie la definirea personajelor.

sept. 16 — Pr. *La grande guerra* /Marele război/ (r. Mario Monicelli; a. Vittorio Gassman, Alberto Sordi, Silvana Mangano). Episod tragicomic din primul război mondial. „Am povestit marele război din punctul de vedere al soldaților care au fost împinși în luptă împotriva voinței lor, [...] am vrut să demistific o anume retorică despre victoria mutilată" (Monicelli). Abordează cu un ochi foarte sincer „tema eroismului, dezbrăcînd-o de falsa retorică patriotardă și prezentînd războiul în infinita sa mizerie și brutalitate, dar și cu incapacitatea sa de a distruge rădăcinile conștiinței umane" (L. Ghirardini). „Leul de aur" — Veneția.

sept. 25 — Pr. *Sen noci svatojánské* /Visul unei nopți de vară/ — lungmetraj de animație cu păpuși al animatorului ceh Jiři Trnka. Ecranizare după Shakespeare. Caracterizează perfect cele trei medii, aristocrația ateniană, duhurile pădurii și meșteșugarii, folosind materiale noi în construirea păpușilor pentru a da flexibilitate articulațiilor și senzația de piele. Moment de vîrf în creația lui Trnka.

oct. 8 — Pr. *Il generale della Rovere* /Generalul della Rovere/ (r., cosc. Roberto Rossellini; a. Vittorio De Sica, Hanns Messemer, Sandra Milo, Giovanna Ralli). Tragica aventură a impostorului Bertone, care în timpul războiului se dă drept generalul della Rovere, o căpetenie a Rezistenței, și sfîrșește eroic după o viață de potlogării. Prin esențialitatea limbajului, prin tonul documentarist al unor scene, prin formula structurală, amintește de *Roma, oraș deschis* și de neorealism. „Leul de argint" — Veneția.

oct. 14 — Moare, la Hollywood, actorul american Errol Flynn (n. 20 iun. 1909). Film din 1933. Succesor al lui Douglas Fairbanks în filmele de capă și spadă. Interpret preferat al regizorului Michael Curtiz. Celebru nu numai prin personajele create — Robin Hood, căpitanul Blood, Essex — ci și printr-o viață particulară tumultuoasă care i-a adus reputația de aventurier, seducător, bețiv, personaj lipsit de scrupule. **Flm:** *Misiunea brigăzii 41* (1936); *Patrula din zori* (1938); *Corsarul* (1940); *Gentleman Jim* (1942); *Doamna Forsyte* (1949); *Prea mult, prea repede* (1958).

oct. 20 — Moare, la Berlin, actorul german Werner Krauss (n. 23 iun. 1884). Film din 1915. Se afirmă cu precădere în anii de înflorire a expresionismului și · *kammerspiel*-ului în: *Cabinetul doctorului Caligari* — 1920; *Cioburi* — 1921; *Cabinetul figurilor de ceară* — 1924; *Ulița durerii* — 1925. Spre deosebire de ceilalți doi mari actori germani ai aceleiași perioade — Emil Jannings și Conrad Veidt — el nu izbutește să renunțe complet la gestul grandilocvent și la emfaza deprinse din teatru. Alte filme: *Tartuffe* — 1925; *Evreul Süss* — 1940.

oct. 24 — Se înființează Institutul superior de cinematografie din Cairo, menit să formeze specialiști în toate domeniile artei filmului.

nov. 25 — Moare, la Paris, regizorul francez Jean Grémillon (n. 2 oct. 1901). Film din 1924. Supranumit «prințul Renașterii», datorită vastei sale culturi în toate domeniile artei. Operă originală, ale cărei teme preferate sînt: marea (*Paznicul farului* — 1929, *Remorchere* — 1939, *Dragostea unei femei* — 1953), periferia (*Mica Lise* — 1930, *Seducătorul* — 1937) și provincia (*Misteriosul domn Victor* — 1938).

nov. 26 — Moare, la Paris, actorul francez Gérard Philipe (n. 4 dec. 1922). Film din 1943. Interpretul unor personaje de factură romantică, remarcabile prin farmecul și exuberanța lor. „Eroii săi, a căror prospețime sufletească se vede atît de repede strivită, reprezintă imaginea unei generații ale cărei priviri au devenit întunecate" (H. Agel). **Flm:** *Diavolul în corp* (1947); *Fanfan la Tulipe* (1952); *Roșu și negru* (1954); *Marile manevre* (1955); *Jucătorul* (1958).

dec. 1 — Pr. *Balada o soldate* /Balada soldatului/ (r. Grigori Ciuhrai; a. Jana Prohorenko, Vladimir Ivașev). Scurta permisie a unui tînăr soldat sovietic și călătoria sa în spatele frontului. „Înainte de toate, soldatul este un om — asta am vrut să spun" (Ciuhrai). „Unii critici au văzut în acest film doar ideea păstrării umanismului printre ruinele războiului. Tema filmului este mult mai largă, el exprimînd gîndurile unui fost soldat despre camarazii săi morți, [. . .] sentimentul celor vii față de memoria celor căzuți și prețul greu al victoriei" (A. Karaganov).

dec. — Pr. *On the Beach* /Ultimul țărm/ (r. Stanley Kramer; a. Gregory Peck, Ava Gardner, Fred Astaire, Anthony Perkins). Film de anticipație, ilustrînd pericolul distrugerii lumii printr-un război nuclear. Ecranizare a romanului lui Nevil Shute. „Kramer și echipa sa subliniază apăsat o singură idee: viața este o comoară neprețuită și omul trebuie să facă tot ceea ce îi stă în putință pentru a și-o salva cît mai este vreme. În acest scop, el a creat cîteva imagini vii și impresionante care îl fac pe spectator conștient de importanța acestei idei" (B. Crowther). În plus, regizorul „șochează distribuind cîteva vedete celebre în roluri *contre-emploi*. Pentru prima dată în cariera sa, Ava Gardner nu-și mai etalează farmecul său personal, ci este pur și simplu o femeie care a trăit greu și a băut prea mult. Iar Astaire, în rolul omului de știință, nu cîntă nici o notă și nu face nici un pas de dans" (A. Knight).

— Pr. *Moi, un noir* /Eu, un negru/ (r. Jean Rouch; a. Oumarou Ganda, Petit Touré, Alssano Maigu). Viața populației de culoare dintr-o mahala a Abidjanului. Filmînd inițial fără sunet, ca un document asupra existenței unui docher, Rouch realizează ulterior banda sonoră, punîndu-l pe erou să comenteze imaginile. „Unul dintre primele filme în care negrii din Africa vorbesc deschis despre problemele și despre sărăcia lor, despre

speranțe și dragoste. Rouch renunță la etnografia tradițională în favoarea discursului social și realizează unul dintre cele mai importante filme franceze ale anilor '50" (G. Sadoul). Premiul „Louis Delluc".

— Cineastul portughez Manuel de Oliveira realizează în cvadrupla calitate de regizor, operator, producător și monteur, documentarul *O pao* /Pîinea/, în care reia tema filmului său anterior — *Douro* /Truda celor de pe fluviu/ (1931): „Pîinea de fiecare zi îl obligă pe om la un efort continuu, din care iese și mai demn" (Oliveira).

— Primul film de ficțiune nord-vietnamez, *Chut Mot Dong Song* /Același fluviu scaldă malurile noastre/ (r. Nguyen Hong Nghi, Pham Hien Dan), reprezintă un apel la reunificarea țării.

— Pr. *Orfeu Negro* (r. Marcel Camus; a. Breno Mello, Marpressa Dawn). Coproducție franco-italo-braziliană, după o piesă de Vinicius de Moraes. Transpunere a mitului lui Orfeu în ambianța modernă a Braziliei anilor '50, în timpul carnavalului de la Rio. Apreciat de critică pentru reușita îmbinare între documentarul etnografic și ficțiunea fantastică, în timp ce succesul de public îi este asigurat prin povestea de dragoste, pitorescul ambianței și muzica sud-americană. Marele Premiu — Cannes.

— Se creează Federația cinecluburilor indiene. Președinte de onoare, Satyajit Ray.

— Regizorul american Lionel Rogosin realizează în Africa de Sud lungmetrajul *Come Back Africa* /Întoarce-te Africa/, în care redă viața de mizerie a populației de culoare dintr-un bidonvil de lîngă Johannesburg și abordează problema segregației rasiale. Film semidocumentar, realizat în tehnica ciné-vérité-ului.

— Regizorul spaniol Carlos Saura debutează în filmul de ficțiune cu *Los Golfos* /Huliganii/, realizat pe stradă, cu aparatul în mînă, asemenea unui reportaj. Experiență inedită în cinematograful spaniol. Saura este singurul urmaș spiritual al lui Buñuel, singurul care a știut să exprime refulările, complexele, obsesiile și revoltele generației postbelice de spanioli" (G. Braucourt). El creează un univers coerent și singular pe patru coordonate fundamentale: spațiul închis, timpul dramatic, sexul și moartea. De la un film la altul se accentuează procesul de abstractizare, importanța simbolurilor și a alegoriei, iar granița dintre real și imaginar tinde să dispară. **Flm:** *Vînătoarea* (1965); *Peppermint frappé* (1967); *Vizuina* (1969); *Ana și lupii* (1972); *Cine crește corbi . . .* (1976); *Cu ochii legați* (1978); *Deprisa, deprisa* (1981); *Carmen* (1983).

— New York: pr. primei versiuni (pe 16 mm) a filmului *Shadows* /Umbre/, de regizorul debutant John Cassavetes. Experiențele umane și sentimentale a trei tineri negri din Manhattan constituie punctul de pornire al acestui film semiimprovizat, care încearcă să revoluționeze maniera tradițională a cinematografului american. Regizorul mizează mai ales pe performanța actorilor (Ben Carruthers, Leila Goldoni, Hugh Hurd), pe care îi pune în situația de reportaj-document. „Am folosit improvizația, nu numai în dialog, ci și în mișcare. Operatorul a pus o lumină egală peste tot, pentru ca actorii să se poată deplasa unde și cînd vor, iar aparatul s-a mulțumit să-i urmărească, [. . .] ceea ce le-a permis să fie foarte naturali" (Cassavetes). Film de referință pentru „noul cinematograf american". Cassavetes își va continua cariera de actor și regizor, renunțînd treptat la improvizație, realizînd „filme, pe cît de originale, pe atît de neliniștitoare, ceea ce-i face pe critici și pe spectatori să se împartă net în două tabere: cei ce iubesc și cei ce resping opera sa" (E. Katz). **Flm:** *Fețe* (1968); *Bărbații* (1970); *O femeie dominată* (1974); *Premieră* (1978); *Fluviile dragostei* (1984).

— Regizorul japonez Nagisa Oshima debutează cu *Ai to Kibo no machi* /Orașul dragostei și al speranței/, povestea unui băiețel sărman, care, pentru a-și întreține familia, vinde același porumbel călător de mai multe ori. Apare astfel tematica preferată a celui care va deveni figura centrală a „noului val japonez": orașul, sărăcia, revolta și mai ales apărarea individului împotriva sistemului represiv. „Oshima nu caută o soluție definitivă. El descrie opresiunea și denunță sistemul dependenței. El vrea să demonstreze că omul nu există decît în libertate" (T. Sato). **Flm:** *Capcana* (1961); *Spînzurătoarea* (1968); *Ceremonia* (1971); *Imperiul simțurilor* (1976); *Max, dragostea mea* (1986).

— Pr. *Wir Wunderkinder* /Copiii-minune/ (r. Kurt Hoffman; a. Johanna von Koczian, Hansjörg Felmy, Wera Frydtberg). Film vest-german care urmărește, din 1913 și pînă în 1955, evoluția diametral opusă a doi colegi de școală, demascînd atît perioada hitleristă, cît și pe cea postbelică a așa-numitului „miracol economic".

— Animatorul englez John Hubley realizează filmul *Moonbird* /Pasărea lunii/, care constituie una dintre culmile carierei sale (premiul „Oscar"). „El bate de data aceasta toate recordurile de dezinvoltură și de curaj poetic, păstrînd personajele desenate de el și de Robert Cannon pe foi albe de calc, estompîndu-le conturul și apoi amestecîndu-le cu fondul în mișcare, prin supraimpresiune" (A. Martin).

— Primul lungmetraj albanez *Tana* /Furtuna/ (r. Kristaq Dhamo; a. Tinka Kurti, Naim Frasheri, Kadri Roshi). Povestea de dragoste dintre o tînără colectivistă și un tînăr dintr-un sat de munte, care se cunosc pe un șantier, constituie un prilej de a aborda tema luptei cu prejudecățile și cu conservatorismul.

— Regizorul japonez Masaki Kobayashi realizează filmul *Ningen no joken* /Condiția umană/, după romanul-fluviu în șase volume al lui Jumpei Gomikawa (a. Tatsuya Nakadai, Michiyo Aratama, So Imamura). Cele trei părți ale filmului — „Nu există dragoste prea mare", „Drumul spre eternitate", „Rugăciunea ostașului" — se desfășoară în Manciuria ocupată de japonezi, în perioada 1943-1945, și redau martiriul unui tînăr urmărit pentru concepțiile sale pacifiste și forțat să acționeze împotriva voinței lui. „Am trăit eu însumi întîmplările prin care trece Kaji. Acesta este, de fapt, un film despre mine. Kaji ia parte la război pentru a-și apăra soția. El este în același timp asupritor și oprimat și trebuie să facă totul pentru a îmbina aceste roluri" (Kobayashi).

— Apare cartea „The Japanese Film, Art and Industry" (Filmul japonez, artă și industrie), de J. L. Anderson și Donald Richie, care face cunoscut Occidentului cinematograful japonez în adevărata lui lumină. „Această carte are rolul de a schimba părerea pe care o au străinii despre filmul japonez, considerat un produs exotic în tehnicolor" (A. Kurosawa).

1960

Ian. 3 — Moare, la Stockholm, regizorul și actorul suedez Victor Sjöström (n. 20 sept. 1879). Film din 1912. „Dramaturgia filmului îi datorează cîteva dintre legile sale. A făcut din natură personajul principal al dramelor sale. Teme de predilecție: greșeala și ispășirea, puritatea sufletului exprimată, în general, prin simboluri ca: zăpada, focul, vîntul" (J. Mitry).

Unul dintre cei mai importanţi pionieri ai cinematografului suedez. **Flm:** *Terje Vigen* (1917); *Trăsura-fantomă* (1921); *Vîntul* (1928).

ian. 4 — Moare, la Hollywood, Dudley Nichols (n. 6 apr. 1895), unul dintre cei mai de seamă scenarişti americani ai anilor '30-'40. Colaborează cu John Ford, Howard Hawks, Jean Renoir, Fritz Lang. **Flm:** *Denunţătorul* (1935); *Diligenţa* (1939); *Leopardul Suzanei* (1938); *S-a întîmplat mîine* (1944); *Steaua de tinichea* (1957).

ian. 21 — Milano: pr. *La dolce vita* (r. Federico Fellini; sc. F. Fellini, Tulio Pinelli, Ennio Flajano, Brunello Rondi; i. Otelo Martelli; m. Nino Rota; a. Marcello Mastroianni, Anita Ekberg, Anouk Aimée, Yvonne Fourneaux). Filmul urmăreşte itinerarul unui ziarist prin diverse cercuri ale înaltei societăţi italiene, căreia îi surprinde preocupările şi obsesiile caracteristice: goana după celebritate, dorinţa de publicitate, reuniunile mondene, amorurile efemere etc. „Filmul nu se vrea a fi o denunţare, nici un bilanţ, nici o pledoarie pentru o anume cauză. El ia temperatura unei lumi bolnave, a unei lumi cuprinse de febră. Dacă la început termometrul arată 40 de grade, la sfîrşit indică tot atît. Nimic nu s-a schimbat. La dolce vita continuă" (Fellini). „Libertinajul, gustul profanării, sentimentul neputinţei, o continuă fragmentare în prezentarea micilor felii de viaţă, obsedanta revenire la o condiţie care nu se schimbă niciodată, refugiul în natură, incapacitatea de angajare în acţiune şi soluţia finală, catharsisul estetic — iată motivele care îl situează pe Fellini în istoria decadentismului european" (R. Renzi). Filmul este considerat ca imoral de către Oficiul Catolic, ceea ce nu afectează succesul său de public şi de critică (Marele Premiu — Cannes 1961). El constituie şi unul dintre primele mari succese ale actorului Marcello Mastroianni, interpret al intelectualului nehotărît şi măcinat de contradicţii, tipic pentru Europa anilor '60 (*Noaptea* — 1961, *8 1/2* — 1963), precum şi protagonist al unor savuroase comedii (*Divorţ italian* — 1961, *Căsătorie în stil italian* — 1964). Alte filme: *Roma* (1972); *Terasa* (1980); *Ginger şi Fred* (1986); *Ochi negri* (1987).

ian. 28 — Pr. *Dama s sobacikoi*/Doamna cu căţelul/ (r. Iosif Heifiţ; a. Iia Savina, Aleksei Batalov). Fidelă adaptare a nuvelei omonime de A. P. Cehov, filmul istoriseşte pe un ton reţinut şi melancolic, cu o deosebită forţă evocatoare, idila fără perspective dintre un bărbat singuratic şi o tînără femeie care îşi plimbă plictiseala şi cîinele într-o staţiune de pe litoralul Mării Negre. Remarcabil atît prin interpretarea actoricească în spiritul celor mai bune tradiţii ale şcolii sovietice, cît şi prin realismul poetic, prin ştiinţa reconstituirii atmosferei de epocă, prin măiestria realizării tonalităţii cehoviene.

febr. 2 — Actorul sovietic Aleksei Batalov debutează în regie cu ecranizarea după Gogol — *Şinel*/Mantaua/ (a. Rolan Bîkov, Iuri Tolubeev). După prima sa apariţie pe ecran în filmul *Neamul Jurbinilor*, de Iosif Heifiţ — 1954, Batalov, cu figura sa deschisă şi cu zîmbetul său inocent, a devenit întruchiparea ideală a tînărului sovietic din anii '50-'60 (*Cazul Rumianţev* — 1956, *Zboară cocorii* — 1957, *Nouă zile dintr-un an* — 1962), precum şi interpretul excelent al unor filme de epocă (*Doamna cu căţelul* — 1960, *Cadavrul viu* — 1969)).

febr. 21 — Moare, la Paris, regizorul francez Jacques Becker (n. 15 sept. 1906). Film din 1932. „Şi-a exercitat meseria total. Îşi supraveghea decorul cu o atenţie de maniac; îşi compunea singur cadrajele, cu ochiul în obiectivul aparatului de filmat; îşi dirija actorii îndrumîndu-i îndelung, mimînd el însuşi jocul lor; descompunea fiecare scenă pentru a-i descoperi resorturile şi pentru a o reconstitui apoi sintetic. [. . .] Îl interesau oamenii surprinşi în mediul lor, în faţa vieţii, [. . .] dădea adeseori impresia că i-a surprins pe viu. De fapt, totul era compus, voit, ales" (P. Leprohon). **Flm:** *Cuibul îndrăgostiţilor* (1947); *Casca de aur* (1952); *Montparnasse 19* (1958).

mart. 16 — Criticul francez Jean Luc Godard debutează ca regizor de lungmetraj cu *À bout de soufle*/Cu sufletul la gură/ (i. Raoul Coutard; a. Jean Paul Belmondo, Jean Seberg). Un tînăr gangster, care fură o maşină şi omoară un poliţist, este trădat de către iubita sa şi ucis în stradă. Film de referinţă pentru „noul val francez". „Stilul său eliptic, reflectarea etosului existenţialist şi abordarea individualistă au influenţat multe pelicule ulterioare. Imaginea critică a lui Godard despre cinema ca formă de artă compozită este ilustrată prin amestecul de comic şi tragic, de realism şi melodramă şi prin citatele din filmul poliţist american" (P. Morris). „Toate regulile regiei convenţionale sînt încălcate, de la mişcările de aparat dure şi lipsite de rafinament şi pînă la naraţiunea dezordonată, dezlînată, repetitivă, plină de inconsecvenţe şi de schimbări bruşte de ton" (R. Armes). Premiul „Jean Vigo".

mart. — Se creează în India „Film Finance Corporation", pentru subvenţionarea unui cinematograf de calitate şi pentru sprijinirea tinerilor cineaşti.

apr. — Actorul englez Oliver Reed debutează în filmul *The League of Gentlemen*/Liga gentlemenilor/ (r. Basil Dearden). Statura sa atletică şi înfăţişarea sa frustă îl vor desemna pentru o serie de roluri foarte diferite (*Condamnaţii* — 1961, *Capcana* — 1966, *Oliver* — 1968), dintre care cele interpretate sub îndrumarea regizorului Ken Russell vor reprezenta punctele culminante ale carierei sale: *Femei îndrăgostite* — 1969, *Diavolii* — 1971. Alte filme: *Cei trei muşchetari* (1973); *Prinţ şi cerşetor* (1977); *Captivitate* (1986).

mai 2 — Stockholm: pr. filmului de montaj *Den blodiga tiden*/Mein Kampf/, realizat de regizorul vest-german Erwin Leiser în Suedia. Utilizînd documente cinematografice inedite, din toate marile arhive ale lumii, filmul său — de o deosebită importanţă în istoria documentarului postbelic — se dovedeşte a fi nu numai o mărturie, ci şi un act politic de luptă împotriva neofascismului.

mai 24 — Bucureşti: pr. *Valurile Dunării* (r. Liviu Ciulei; sc. Francisc Munteanu, Titus Popovici; i. Grigore Ionescu: a. L. Ciulei, Lazăr Vrabie, Irina Petrescu). „Istoria impresionantă a transformării unui om în împrejurările istorice ale luptei pentru eliberarea ţării, temă importantă şi extrem de fecundă, tratată cu mijloace artistice originale şi elocvente" (V. Iliu). Filmul „aspiră la patetismul lapidar al baladei: un minimum de personaje, o singură ambianţă păstrată continuu sub obiectiv, zilele şi nopţile blazatului cîrmaci care-şi conduce şlepul pe Dunărea minată şi se va sacrifica eroic pentru o insurecţie victorioasă" (V. Sava). Premiu principal — Karlovy-Vary 1960. Marchează debutul actriţei Irina Petrescu (*Duminică la ora 6* — 1956, *Răutăciosul adolescent* — 1969, *O lumină la etajul X* — 1984, *Cîntec în zori* — 1986.

iun. 7 — Oraşul francez Annecy devine „Mecca filmului de animaţie", prin organizarea, aici, a unui festival specializat, bienal. Cu prilejul acestei prime ediţii, ia fiinţă şi Asociaţia internaţională a filmului de animaţie (A.S.I.F.A.).

iun. 16 — Pr. *Psycho*/Psihoză/ (r. Alfred Hitchcock; i. Russell John; m. Bernard Hermann; a. Anthony Perkins, Janet Leigh, Vera Miles). Inspirat dintr-un roman de Robert Bloch, filmul redă cazul patologic al unui băiat, care ucide travestit în mama sa moartă de multă vreme. Respectînd o lege de fier a creației sale, Hitchcock pornește de la o aparență de normalitate sub care descoperă anormalul. Astfel el „înțelege funcția crucială a contrapunctului" (A. Sarris), unul dintre secretele surprizei și suspansului. „Cu *Psihoză*, am izbutit să-i dirijez pe spectatori ca și cum aș fi cîntat la orgă" (A. Hitchcock). „Construit ca „Infernul" lui Dante, în cercuri concentrice, din ce în ce mai strînse și mai profunde, fiecare plan este o lecție de regie prin precizia, rigoarea și frumusețea lui" (Ph. Demonsablon). Scene antologice: crima de sub duș, descoperirea cadavrului mamei. Creație excepțională—Anthony Perkins.

iun. — Regizorul francez René Clair este ales membru al Academiei Franceze, fiind primul cineast academician. „Opera lui R. Clair trebuie considerată, în ea însăși, ca o mare unitate spirituală. El și-a delimitat treptat un teritoriu propriu pe harta cinematografului cu climatul său, cu hotarele sale. Numitorul comun care unește toate temele lui este credința în om. Aceasta este mărturia pe care o depune opera sa asupra spiritului vremii noastre" (I. Cantacuzino).

aug. 10 — Încep, în plin Manhattan, filmările la *West Side Story*/Poveste din Cartierul de Vest/ (r. Robert Wise; m. Leonard Bernstein; cor. Jérôme Robbins; a. Natalie Wood, Richard Beymer, Rita Moreno, George Chakiris). Musical inspirat din „Romeo și Julieta", de Shakespeare. Transpus în America secolului nostru, conflictul dintre Montague și Capulet devine cel dintre iankei și portoricani. „Filmul ridică probleme de mare actualitate, pe care regizorul nu are deloc intenția de a le dezamorsa, chiar dacă le prezintă prin intermediul unor numere mai mult sau mai puțin burlești, cîntate, mimate sau dansate. [. . .] Travelinguri vii, zoom-uri vertiginoase, panoramice urmînd deplasarea vocilor sau corpurilor, plonjeuri mergînd pînă la verticală și contraplonjeuri subliniind indiferența strivitoare a orașului sau indicînd raporturile de forță dintre diferite grupuri sau indivizi, superbe cadraje ținînd cont de dimensiunile ecranului lat, o admirabilă utilizare a sunetului și a culorii" (J. L. Bory). Zece premii „Oscar". Pr.: New York, 18 oct. 1961.

aug. 12 — Regizorii sovietici Gheorghi Danelia și Igor Talankin debutează cu filmul *Serioja* (a. Borea Barhatov, Serghei Bondarciuk, Irina Skobțeva). Poem despre lumea copilăriei, cu intonații lirice și pline de umor, filmul cunoaște un deosebit succes internațional, fiind premiat la Karlovy Vary.

aug. 19 — Tehnicienii sovietici realizează prima transmisiune directă de televiziune Cosmos-Pămînt. De la bordul satelitului Sputnik III sînt transmise imagini ale pasagerilor acesteia, cîinii Strelka și Belka.

aug. 26 — *Leute mit Flugeln*/Oameni cu aripi/ (r. Konrad Wolf) prilejuiește actorului Erwin Geschönneck o remarcabilă creație în rolul unui comunist german (Premiul național R.D.G. și Premiu de interpretare—Karlovy Vary). Cunoscut actor de teatru și om de cultură, Geschönneck abordează în film cele mai diverse genuri (film istoric, de actualitate, fantastic, comedie), devenind cel mai popular interpret de cinema din R.D.G. **Flm:** ***Inimă rece*** (1950); ***Gol printre lupi*** (1963); ***Fiecare moare singur*** (1970); ***Jakob mincinosul*** (1975); ***Moara lui Levi*** (1980).

sept. 25 — Bolonia: pr. *L'Avventura*/Aventura/ (r. Michelangelo Antonioni; sc. Elio Bartolini, Tonino Guerra; a. Gabrielle Ferzetti, Monica Vitti, Lea Massari). Primul film din trilogia incomunicabilității și a alienării (urmat de *Noaptea* și *Eclipsa*), prin care Antonioni, „cineastul vieții interioare" (Cl. Mauriac), „deschide o nouă pagină în istoria artei cinematografice" (P. Leprohon). Povestea misterioasă a dispariției unei tinere și căutarea ei de către logodnic, împreună cu o prietenă, demonstrează inexistența sentimentelor care „sînt ireconciliabile cu condiția umană, deoarece orice sentiment adevărat nu provoacă decît durere sau transformă omul într-o ridicolă marionetă" (A. Bernardini). „M-a șocat întotdeauna fragilitatea relațiilor umane, instabilitatea morală, politică și chiar cea fizică a lumii moderne, în care fizicul devine metafizic și în care granița dintre știință și ficțiune științifică abia de mai există. În fiecare zi trăim o aventură, ideologică sau sentimentală. Drama noastră este noncomunicarea și acest sentiment domină personajele filmului meu" (Antonioni). Primit cu ostilitate de publicul Festivalului de la Cannes, filmul se bucură de aprecierea entuziastă a specialiștilor, cucerind numeroase premii naționale și internaționale. Lansează o mare actriță de dramă — Monica Vitti — care după despărțirea de Antonioni va reveni la vocația sa pentru comedie (*Fata cu pistolul*—1968, *Nini Tirbușon*—1970, *Tereza hoața*—1972).

sept. 26 — Pr. *Rocco e i suoi fratelli*/Rocco și frații săi/ (r., cosc. Luchino Visconti; i. Giuseppe Rotunno; m. Nino Rota; a. Alain Delon, Renato Salvatori, Annie Girardot, Katina Paxinou). „*Rocco* pune o problemă foarte gravă: emigrarea internă a meridionalilor, care se deplasează spre nord pentru a scăpa de mizerie. Am vrut să arăt contactele dificile și criza pe care o determină acest lucru în sînul unei familii solidare și unite" (Visconti). Împărțit în cinci episoade, filmul urmărește destinele fraților Parondi, cu precădere ale lui Simone și Rocco, care devin întruchiparea răului și a distrugerii de sine și, respectiv, a binelui și a sacrificiului de sine. „Pe Visconti pare să-l fi interesat mai degrabă învelișul poveștii decît miezul ei, mai degrabă singularitatea personajelor decît raportul lor cu mediul uman și social în care sînt inserați, mai degrabă reprezentarea faptelor decît aprofundarea lor ideologică. [. . .] Filmul e construit după scheme spectaculare ce amintesc, pe de o parte, de tragedia greacă prin sensul dominant al destinului care marchează întreaga operă, și, pe de altă parte, de melodrama secolului al XIX-lea, prin împărțirea povestirii în scene și în efecte dramatice asemănătoare celor din opera lirică" (G. Rondolino). Premiul special al juriului—Veneția.

sept. — Pr. filmului *Krzyżacy Grünwald*/Cavalerii teutoni/, de Aleksander Ford, ecranizare după romanul lui Henryk Sienkiewicz, constituie în cinematograful polonez începutul unei serii de filme istorice de mare montare, realizate de-a lungul anilor '60 de cei mai reputați regizori: Wojciech Has (*Manuscrisul de la Saragossa*—1963), Andrzej Wajda (*Cenușă*—1965), Jerzy Kawalerowicz (*Faraonul*—1964-1966), Jerzy Hoffman (*Pan Wolodyjowski*—1969). Acești cineaști își bazează filmele lor pe remarcabile opere literare, iar pentru latura formală apelează la cele mai diverse modele plastice, de la miniaturile medievale și pînă la tablourile lui Goya.

sept. — Cîțiva tineri cineaști americani (Shirley Clarke, Andy Warhol, John Cassavetes, Stan Brakhage, Richard Leacock, Jack Smith, etc.), reuniți în jurul producătorului Lewis Allen, formează „The New American Cinema Group" (Noul grup cinematografic american). Revoltîndu-se

împotriva compromisurilor cinematografului comercial, ei pledează pentru un cinematograf de o libertate totală. În locul filmelor bine făcute, lustruite, lăcuite, strălucitoare dar false, noi preferăm filme aspre, zgrunțuroase, poate prost făcute dar adevărate. Noi nu vrem filme roz, ci filme de culoarea sîngelui". Tematic, vor fi atinse o seamă de puncte nevralgice ale realității social-politice (problematica rasială, inechitatea socială, războiul, drogul), iar estetic vor fi negate toate poncifele creației tradiționale. O primă ruptură în interiorul grupului se va produce în 1963, cînd o parte a contestatarilor va rămîne fidelă descrierii realității prin cinematograful direct, și altă parte se va consacra filmului experimental.

oct. 8 — Moare scenograful sovietic Vladimir Egorov (n. 19 mart. 1878). Începînd din 1915 realizează scenografia a peste 100 de filme, remarcîndu-se prin amănunțita cunoaștere a epocilor și a stilurilor și prin atenția deosebită acordată culorii și luminii. **Flm:** *Mama* (1920); *Noi cei din Kronstadt* (1936); *Amiralul Nahimov* (1947).

oct. 12 — *The Magnificent Seven* /Cei șapte magnifici/ vine să consolideze reputația de iscusit realizator de western a regizorului american John Sturges. Inspirat din filmul japonez *Cei șapte samurai*, de Akira Kurosawa, filmul redă lupta unor justițiari angajați în apărarea unui sat mexican amenințat de o bandă de răufăcători. Numeroase momente de suspans. Importante creații actoricești (Yul Brynner, Steve McQueen, James Coburn, Charles Bronson, Eli Wallach, Robert Vaughn). Alte westernuri de Sturges: *Zi proastă la Black Rock*—1955; *Răfuială la O. K. Corral*—1957; *Ultimul tren din Gun Hill*—1959.

oct. 28 — Pr. *Zazie dans le métro* /Zazie în metrou/ (r. Louis Malle; a. Catherine Demongeot, Philippe Noiret, Hubert Deschamps). Ecranizare a romanului lui Raymond Queneau, redînd tribulațiile prin Paris ale unei fetițe de zece ani care pe unde trece nu face decît încurcături și dezastre. Încercare de a găsi echivalențe vizuale pentru limbajul literar al lui Queneau. „Dezintegrarea limbajului cinematografic tradițional nu a fost doar un exercițiu de stil, ci mijlocul cel mai eficient de a descrie și a parodia o lume, ea însăși dezintegrată și haotică" (Malle). Contestarea structurilor artificiale, care îl împiedică pe om să trăiască, este o preocupare constantă în opera de început a lui Malle, de la *Amanții*—1958 la *Focul fatidic*—1963.

nov. 5 — Moare, la Hollywood, producătorul, regizorul și actorul american Mack Sennett (n. Michael Sinnott, 17 ian. 1880). Supranumit „regele comediei burlești". Film în perioada 1909-1935. Director al societății producătoare „Keystone", formează o trupă din cei mai mari comici ai filmului mut, de la Chaplin și Keaton la Conklin și Fatty. Recunoscut pentru celebrele sale urmăriri, în care sînt implicați nu mai puțin celebrii polițiști (Keystone Cops) și fetele în costume de baie (Bathing Beauties).

nov. 6 — Moare, la Hollywood, actorul american Clark Gable (n. 1 ian. 1901). Film din 1925. Una dintre cele mai apreciate vedete hollywoodiene din anii '30-'40, supranumit „The King" (Regele). Creează „tipul cuceritorului, deloc apolinic, dar dotat cu o atracție agresivă, deloc romantic, dar cu o insolență simpatică" (G. C. Castello). **Flm:** *Susan Lenox* (1932); *S-a întîmplat într-o noapte* (1934); *Revolta de pe Bounty* (1935); *San Francisco* (1936); *Pe aripile vîntului* (1939); *Precupeții* (1947); *Inadaptații* (1960).

nov. 20 — Pr. *La Vérité* /Adevărul/ (r. Henri Georges Clouzot; a. Brigitte Bardot, Sami Frey, Charles Vanel). Povestea vieții unei fete care este judecată pentru crimă pasională. „Un film clasic, care are mai ales

meritul că i-a permis interpretei sale principale să ajungă la o expresie dramatică, în care își depășește posibilitățile sale de pînă atunci. Critica a fost împărțită, o parte recunoscînd în film calitățile unui cineast cu îndreptățită reputație, iar alta fiind indignată că, în 1960, Clouzot face un film de factură 1930" (P. Leprohon).

nov. 25 — Cîntărețul și compozitorul Charles Aznavour face dovada calităților sale actoricești în *Tirez sur le pianiste* /Trageți în pianist!/, de François Truffaut. **Flm:** *Trecerea Rinului* (1960); *Un șoarece din America* (1962); *Un monstru frumos* (1970); *Toba de tinichea* (1979); *Muntele vrăjit* (1982).

nov. — După o absență de 24 de ani, Luis Buñuel se întoarce în Spania pentru a realiza filmul *Viridiana* (sc. L. Buñuel, Julio Alejandro; i. Jose Aguayo; a. Silvia Pinal, Francisco Rabal, Fernando Rey). Avînd în centrul său trinitatea buñueliană erotism-religie-moarte, *Viridiana* este o parabolă a nașterii vieții, a ascensiunii către uman, a negării tuturor tabuurilor și preceptelor creștine care sufocă personalitatea. „Este un film plin de umor negru și coroziv, dar neplanificat și spontan, care urmează îndeaproape tradiția mea personală, apropiindu-se de *Vîrsta de aur*" (Buñuel). Pe lîngă această continuitate a unui univers personal (*Viridiana* se mai înrudește cu *Nazarin*, *El* și *Încercare de crimă*), acest film este legat de o lungă tradiție literară spaniolă — Don Quijote, romanul picaresc, Quevedo, Galdos. „Redînd confruntarea fiecărui personaj cu realitatea și inadecvarea lui la această realitate, Buñuel redă eșecul dogmatismului bătrînei Spanii, [. . .] reflectă o poziție morală față de o societate căreia îi aparține vrînd-nevrînd și care joacă un rol determinant în viața lui" (E. G. Riera). „La Buñuel binele și răul nu au semnificațiile cu care sîntem noi obișnuiți, deoarece pentru el binele absolut și răul absolut sînt niște monstruozități seducătoare; de aceea el o iubește la fel de mult pe pura Viridiana și pe impurii ei protejați" (A. Kyrou). Secvență antologică: cina cerșetorilor. Film profund antifranchist, este interzis de cenzură ca imoral și provocator; el reprezintă totuși Spania în 1961 la Festivalul de la Cannes, unde obține Marele Premiu.

— Pr. *Saturday Night and Sunday Morning* /Sîmbătă seara, duminică dimineața/ (r. Karel Reisz; sc. Alan Sillitoe; a. Albert Finney, Rachel Roberts, Shirley Ann Field). Primul lungmetraj al lui Karel Reisz. Reper important în filmografia curentului „Free Cinema". Tribulațiile sentimentale ale tînărului muncitor din Nottingham se desfășoară pe fundalul realist al vieții, într-un oraș industrial afumat și cețos. Pentru erou, week-end-ul cu micile lui distracții reprezintă o compensație pentru munca abrutizantă și fără perspective. Importanța filmului: rupe cu stilul conformist al cinematografului britanic tradițional; prezintă cu multă autenticitate viața muncitorilor; prilejuiește afirmarea actorului Albert Finney, care va fi considerat un al doilea Laurence Olivier, și va trece treptat de la roluri de „tineri furioși" la roluri de compoziție (*Scrooge*— 1970, *Orient-Express*— 1974, *Annie*— 1982, *Cabinierul*— 1983).

dec. 8 — Pr. filmului de montaj *Les Années folles* /Ani de nebunie/ (r., i. Henri Torrent, Mirea Alexandresco). Remarcabilă evocare cinematografică a perioadei 1920-1930.

dec. 16 — Actorul francez Jean Pierre Cassel se afirmă cu primul său rol de protagonist în filmul *Candide ou l'optimisme du XXe siècle* /Candide sau optimismul secolului al XX-lea/ (r. Norbert Carbonnaux). La începutul anilor '60, va fi unul dintre interpreții preferați de regizorii Ph. de Broca și N. Carbonnaux, în filme senine și amuzante. Gama sa interpretativă

se extinde treptat în contactul cu regizori și genuri cinematografice mai pretențioase. **Flm**: *Caporalul înhățat* (1962); *Serbările galante* (1965); *Ursul și păpușa* (1969); *Farmecul discret al burgheziei* (1972); *Păstrăvul* (1982).

dec. — New York: criticul american Jonas Mekas, unul dintre principalii animatori ai „noului cinematograf american", fondator al revistei „Film Culture", debutează ca regizor cu *Guns of the Trees* /Puștile copacilor/, în care își propune „să privească în ochi sufletul omului modern". Un film fără structură dramatică obișnuită, ale cărui secvențe se leagă între ele doar prin atmosferă și sens, și sînt centrate pe patru personaje principale. Mesajul de protest social este însă destul de eliptic, deoarece problemele respective (capitalism, poluare, imperialism) sînt prezente mai ales în banda sonoră, în timp ce imaginile redau în exclusivitate aspecte din viața domestică a personajelor.

— Cineastul cubanez Jorje Fraga debutează cu documentarul *Venceremos* /Vom învinge/. Începînd din 1964, el va aborda lungmetrajul de ficțiune, în care se simte din plin experiența sa de documentarist, prin opțiunea pentru realism și prin angajare socială. **Flm**: *În zilele acestea* (1964); *Odiseea generalului José* (1968); *Școală nouă* (1973).

— Ministerul Culturii din Iran înființează laboratoare cinematografice, menite să producă filme documentare și educative și să formeze regizori de scurtmetraje și tehnicieni.

— Cenzura franceză interzice cel de-al doilea film al lui Jean Luc Godard — *Le petit soldat* /Micul soldat/ — apreciind că e „o apologie a dezertării", deși mulți critici consideră neglijabil substratul politic al acestui film cu gangsteri, lăsîndu-se mai degrabă impresionați de scriitura cinematografică a regizorului, care jonglează cu aluzii culturale, de la Klee și Bach la Cocteau și Aragon. Godard rămîne poate cel mai personal dintre regizorii „noului val", chiar dacă cu timpul această notă personală devine manieră sau pur și simplu dorință de a șoca. Siguranța cu care sfidează regulile regiei convenționale este virtual unică într-un mediu în care autoexpresia rămîne mai degrabă o excepție. Fiecare film al lui Godard este o oglindă a stării de spirit a regizorului în momentul realizării lui. [. . .] Arta sa se naște din contradicțiile sale interioare, iar filmele sale sînt proiecții și autoparodii ale personalității sale" (R. Armes). **Flm**: *Cu sufletul la gură* (1960); *A-ți trăi viața* (1962); *O femeie căsătorită* (1964); *Pierrot nebunul* (1965); *Week-end* (1968); *Prenumele: Carmen* (1983); *Te salut, Maria!* (1985); *Detectiv* (1986).

— Documentaristul cubanez Julio Garcia Espinosa realizează primul său lungmetraj *Cuba baila* /Cuba dansează/. Influență neorealistă evidentă; ulterior, optează pentru o formulă romantic-revoluționară: „Vrem să facem un cinematograf pentru popor, un cinematograf revoluționar, care să susțină construcția socialismului în Cuba". **Flm**: *Pedro pleacă în munți* (1961); *Aventurile lui Juan* (1967); *Lumea a treia, al treilea război mondial* (1970); *A șasea parte a lumii* (1977).

— La Santiago de Chile se înființează „Institutul de Film", „Centrul de film experimental", „Cinemateca universitară", ceea ce marchează un moment important pentru dezvoltarea cinematografiei naționale.

— Poetul și regizorul argentinian David José Kohon debutează în filmul de lungmetraj cu *Prisioneros de una noche* /Prizonierii unei nopți/, în care redarea aproape documentară a ambianței — „un Buenos Aires cu firmele sale luminoase, cu piețele pline de flori, legume și fructe, cu cafenelele și sălile de bal sordide și deprimante" (S. Cro) — devine principala preocupare a cineastului. **Flm**: *De trei ori Ana* (1962); *Un petic de cer* (1968).

— În Brazilia scurtmetrajele *Arraial do cabo* /Sat de pescari/, de Paulo Cesar Saraceni, și *Arruanda*, de Linduarte Noronha, vestesc nașterea curentului „Cinema Nôvo", marcînd „o renaștere a documentarului și evidențierea valorii intelectuale a regizorilor și producătorilor brazilieni" (G. Rocha).

— Animatorul japonez Yoji Kuri debutează cu *Ningen dobutsen* /Grădina zoologică umană/, în care apar majoritatea caracteristicilor operei sale: o lume bizară din care nu lipsește cruzimea, erotismul și sadismul, tema războiului dintre sexe, combinarea tehnicilor (desen stilizat, cartoane decupate, fotografie), folosirea cu zgîrcenie a culorii, efecte sonore îndrăznețe. **Flm**: *Scaunul* (1963); *Bărbat, femeie și cîine* (1964); *Samurai* (1965); *Imaginație* (1969); *Fantezie pentru pian* (1972).

— Documentaristul cubanez Santiago Alvarez începe să lucreze la *Noticiero ICAIC latino-americano* (Jurnalul de actualități latino-american). În următorii 11 ani, el va edita 525 de asemenea jurnale, realizînd în paralel o serie de scurtmetraje ce influențează prin căutările lor pe plan tematic și formal evoluția întregului „nou cinematograf" din America Latină. **Flm**: *Acum* (1965); *Piatră peste piatră* (1970); *Sînt fiul Americii și mă devotez ei* (1972).

— Buenos Aires: pr. *Sabado a la noche, cine* /Sîmbătă seara, la cinema/ (r., sc. Fernando Ayala; a. Gilda Lousej, Luis Tasca). Această comedie pe tema cinematografului, înțeles ca iluzie și ca evaziune, marchează o importantă schimbare în orientarea operei prolificului Ayala, care trece de la pelicule polemice și profund ancorate în realitatea politică (*Șeful*— 1958, *Candidatul*—1959) la comedii de moravuri (*Cînd bărbații vorbesc despre femei*— 1967), melodrame (*Din abis*—1980), documentare de propagandă turistică (*Argentinissima*—1976).

— Regizorul cubanez Tomás Gutiérrez Allea debutează cu filmul *Historias de la Revolucion* /Povestiri despre Revoluție/, compus din trei scheciuri despre trezirea conștiinței unor eroi care aleg activitatea revoluționară ca mod de existență. „Nu există dihotomie între cinematograf ca fapt cultural și faptul politic. Nu se pune decît problema accentului pe care trebuie să-l punem în cazul faptelor concrete" (Gutiérrez Allea). **Flm**: *12 scaune* (1962); *Moartea unui birocrat* (1966); *Amintiri despre subdezboltare* (1968); *Ultima cină* (1975); *Supraviețuitorii* (1978); *Pînă la un punct* (1983).

— În Hong-Kong, studiourile „Run Run Shaw" inaugurează o școală de actorie, de pe băncile căreia vor ieși anual 40 de absolvenți, în majoritate distribuiți în filmele din producția locală.

— Apare, la Budapesta, revista „Filmkultura". Periodicitate lunară. Pronunțat caracter teoretic. Se adresează specialiștilor și cinefililor militînd pentru filmul de calitate.

— Actorul argentinian Lautaro Murua debutează în regie cu filmul *Shunko*. Episod real din viața lui Jorge Abales, învățător într-o regiune aridă populată de un lumpen rural care duce o viață aproape primitivă. „Filmul meu este o stimulantă chemare la conștiință, rapel la o întreagă dramă la Americii Latine" (Murua). Mostră definitorie pentru neorealismul argentinian, „operă riguros tăioasă prin analiza sociologică, exemplu de stil absolut original pentru producția argentiniană, document de înaltă valoare artistică" (C. Butieri, R. Chiti).

— Regizorul indian Kantilal Rathod înființează la Bombay principalul studio de animație indian — A.K.A.R.
— Regizorul francez Louis Daquin publică volumul „Le cinéma, notre métier" (Meseria noastră — cinematograful), mărturie de credință a unui cineast angajat, și introducere în lumea complexă a cinematografiei făcute de unul dintre cei mai pasionați și mai modești slujitori ai celei de a 7-a arte. **Flm:** *Noi, puștii* (1941); *Zorii zilei* (1948); *Bel Ami* (1954); *Ciulinii Bărăganului* (1957).
— Actorul american Jerry Lewis debutează în regie cu filmul *The Bellboy*/Băiatul de serviciu/, trecînd de la statutul de interpret comic (în filmele lui Frank Tashlin și Norman Taurog), la cel de creator comic. Cu acest prilej, Lewis face dovada atît a talentelor sale de gagman, cît și a cunoștințelor sale de bun meseriaș, înzestrat cu un deosebit simț al spațiului și al mișcărilor de aparat. Filmele sale constituie vehicule pentru tipul de personaj pe care îl creează — inocentul timid și efeminat, asaltat de femei, care intră în încurcături fără voia și știința lui și care se descurcă printr-o extraordinară capacitate de metamorfozare (prilej pentru actorul Lewis de a interpreta duble, triple și chiar cvintuple roluri). **Flm:** *Profesorul trăsnit* (1963); *Trei pe o canapea* (1966); *Gură mare* (1967).

1961

ian. 10 — Moare, la Hollywood, scriitorul și scenaristul american Dashiell Hammett (n. 27 mai 1894), autor de romane polițiste, dintre care unele transpuse pe ecran (*Cheia de sticlă*—1935, *Șoimul blestemat*—1942) și al unor scenarii originale (*Străzile orașului*—1931) sau ecranizări după opere literare străine (*De veghe pe Rin*—1944). În 1981, regizorul vest-german Wim Wenders îi va consacra un film biografic — *Hammett.*
ian. 24 — Paris; pr. *Jules et Jim*/Jules și Jim/ (r. François Truffaut; i. Raoul Coutard; a. Jeanne Moreau, Oskar Werner, Henri Serre). Ecranizare după romanul lui Henri Pierre Rochée. „Cartea este de o candoare și de o simplitate extraordinare. Deși subiectul este la prima vedere imoral și dezgustător — doi bărbați și o femeie trăiesc împreună o viață întreagă — am vrut să facem un film de dragoste cît mai pur cu putință, bazîndu-ne pe nevinovăția celor trei personaje, pe integritatea lor morală, pe duioșia și mai ales pe pudoarea lor. O poveste tristă prin linia ei generală, dar comică prin detalii" (Truffaut). „Vivacitatea ritmului, naturalețea parodiei, sinceritatea din *Cele 400 de lovituri* se regăsesc aici exprimate mult mai abil și mai personal, totul aflîndu-se sub semnul unui umor pe care jocul interpreților îl redau remarcabil" (P. Leprohon).
febr. 15 — Paris: apare primul număr al revistei „L'Avant-scène du cinéma", publicație unică în lume, consacrată în exclusivitate scenariilor de film.
febr. 20 — Pr. *Alioșkina liubov*/Dragostea lui Alioșa/ (r. Semion Tumanov, Gheorghi Șciukin). Film reprezentativ pentru tendința tinerilor cineaști sovietici de a aborda viața de zi cu zi a oamenilor obișnuiți. Un tînăr sondor descoperă dragostea. „Filmul reprezintă, de fapt, ideea de dragoste la Alioșa. Această idee se bizuie pe un gest mare, patetic și simplu, care asigură filmului mișcarea sa fundamentală: Alioșa sfidează spațiul!" (R. Cosașu). Rol important în filmografia actorului Leonid Bîkov (*Casa de la răscruce* — 1962, *În orașul S* — 1967, *Fericirea Anei!* — 1971).
febr. 27 — Santa Monica: pr. filmului *The Apartment* /Apartamentul/ (r. Billy Wilder; a. Shirley MacLaine, Jack Lemmon). I se decernează cinci premii „Oscar" (film, regie, scenariu original, decoruri, montaj). Povestea ambițiosului funcționar, care îi închiriază șefului său apartamentul pentru o aventură extraconjugală și care descoperă că acesta i-a furat iubita, este unul dintre exemplele cele mai strălucite de comedie amară și cinică pe care Wilder a practicat-o cu constanță de-a lungul unei cariere începute în Germania anilor '30, inițial ca scenarist, apoi ca regizor. „Billy Wilder a fost criticat pentru cinismul său nihilist, pentru portretul caustic al societății moderne. Acest cinism se ridică însă împotriva pretențiilor crescînde și a oportunismului unei societăți egoiste și domină prin umorul sclipitor al unui regizor care își cunoaște forța sa satirică" (R. Manvell). **Flm:** *Spionaj în deșert* (1943); *Vacanță pierdută* (1945); *Bulevardul Amurgului* (1950); *Marea mascaradă* (1951); *Șapte ani de căsnicie* (1955); *Unora le place jazzul* (1959); *Irma, la Douce* (1963); *Prima pagină* (1974); *Mitul Fedorei* (1978), *Buddy, Buddy* (1981).

febr. 27 — Regizorul-scenarist american Richard Brooks primește premiul „Oscar" pentru scenariul filmului *Elmer Gantry*, film de mare montare despre isprăvile unui predicator american din anii '20. Autorul unei opere eclectice și inegale, caracterizate printr-o „profetică deziluzie față de individualismul și liberalismul american" (A. Sarris), Brooks se specializează cu succes în ecranizări după opere literare celebre: *Frații Karamazov* — 1958; *Dulcea pasăre a tinereții* — 1962; *Lord Jim* — 1965; *Cu sînge rece* — 1967.
febr. 28 — Moare, la Leningrad, operatorul sovietic Andrei Moskvin (n. 14 febr. 1901), unul dintre marii maeștri ai cinematografiei sovietice, a cărui carieră e strîns legată de activitatea regizorilor Grigori Kozințev și Leonid Trauberg (*Mantaua* — 1926, *Noul Babilon* — 1929, *Trilogia lui Maxim* — 1935-1938). Operator de tendință expresionistă, Moskvin posedă un deosebit simț al cadrajului și al iluminării. **Flm:** *Ivan cel Groaznic* (în colab. cu Tissé) (1946); *Tăunul* (1955); *Don Quijote* (1957); *Doamna cu cățelul* (1960).
febr. — Se lansează, în S.U.A., filmul *The Misfits*/Inadaptații/ (r. John Huston; sc. Arthur Miller; a. Clark Gable, Marilyn Monroe, Montgomery Clift). Demistificare a marilor visuri americane (aventura, succesul, Vestul sălbatic), filmul este povestea tristă a patru dezrădăcinați care încearcă să-și înfrîngă singurătatea. Deși unii critici îl consideră o melodramă oarecare, importantă doar pentru că a prilejuit ultimele apariții pe ecran ale lui Gable și Monroe, filmul se înscrie perfect pe linia obsesiilor și laitmotivelor întregii opere hustoniene, în care „ideea de eșec iremediabil este contracarată de existența sau de formarea unor ciudate afinități între oameni care izbutesc să-și servească unul altuia de antidot împotriva singurătății" (R. Manvell).
mart. 3 — Filmul *Lola*, de Jacques Demy, marchează o nouă etapă în cariera actriței Anouk Aimée, carieră începută foarte timpuriu (în 1946, la 14 ani) și care cunoaște cîteva momente de vîrf: *Amanții din Verona* — 1949; *La dolce vita* — 1960; *Un bărbat și o femeie* — 1966.
mart. 9 — Regizorul polonez Jerzy Kawalerowicz ecranizează nuvela lui Jerzy Iwaskiewicz *Matka Joanna od Aniołów*/Maica Ioana a îngerilor/ (i. Jerzy Wojcik; a. Lucyna Winnicka, Mieczyslaw Woit, Anna Ciepelewska). „Acțiunea filmului se petrece în secolul al XVII-lea, undeva într-o mănăstire de la frontiera orientală a Poloniei, unde se află călugărițe posedate de demoni. Acest subiect a permis cineaștilor să protesteze împotriva aservirii omului, a supunerii sale în fața unui sistem moral bazat pe prin-

cipii prea rigide. Filmul se distinge prin frumuseţea extraordinară a compoziţiei şi a imaginii alb-negru" (S. Grzelecki). „Un subiect buñuelian, revăzut şi reconsiderat prin prisma expresionismului plastic al unui Bergman" (J. Mitry). Numeroase premii internaţionale.

mart. — Lausanne: regizorul elveţian Henry Brandt realizează filmul *Quand nous étions petits enfants* /Cînd eram copii/, poem al muncii şi al vieţii de fiecare zi, al existenţei unui învăţător şi a elevilor săi. Filmele sale ulterioare (*Norocul altora* — 1961, *Omul orei* — 1963, precum şi seriile de scurtmetraje *Elveţia se întreabă* — 1964 şi *Cronica Planetei albastre* — 1972) vor contribui la înfrîngerea vechilor convenţii, desemnînd o etapă nouă în evoluţia cinematografului elveţian.

apr. 12 — Are loc o transmisie directă de televiziune de la bordul navei cosmice „Vostok", dirijată de cosmonautul sovietic Iuri Gagarin.

mai 3 — Paris: vizionare pentru cineaşti cu filmul *Chronique d'un été* /Cronica unei veri/, de Jean Rouch. Manifest al ciné-vérité-ului, film-anchetă întreprins cu ajutorul sociologului Edgar Morin printre locuitorii Parisului, în vara anului 1960. Aparatul de filmat nu se ascunde, ci se impune ca un personaj al filmului, prezenţa sa determinînd adesea un efect contrariu celui dorit: o anume nesinceritate din partea celor intervievaţi, care trebuie să răspundă la întrebarea „Dvs. sînteţi fericit?" „Rouch e important nu pentru că a redescoperit teoriile lui Dziga Vertov, nici pentru că a desacralizat spectacolul cinematografic, demonstrînd că adevărul omenesc conţine tot atîta putere poetică precum ficţiunea, ci pentru că a abolit dualitatea viaţă-cinematograf, a suprimat contradicţia dintre montarea cinematografică şi filmarea pe viu şi a găsit drumul către un cinematograf care depăşeşte opoziţia fundamentală dintre documentar şi ficţiune" (Claire Clouzot).

mai 4 — Bucureşti: pr. *Setea* (r. Mircea Drăgan), ecranizarea romanului lui Titus Popovici; frescă socială a satului ardelenesc în epoca imediat postbelică. Pe fundalul evenimentelor social-politice ce au determinat formarea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti sînt urmărite dizolvarea clanului familial rural, precum şi eşecul legilor acestuia bazate pe dorinţa de stăpînire. În contextul unor excelente creaţii actoriceşti (George Calboreanu, Colea Răutu, Jules Cazaban, Ştefan Ciobotăraşu) se remarcă debutul semnificativ al unui actor care se va consacra în exclusivitate filmului — Ilarion Ciobanu (peste 40 de filme pînă în 1983). **Flm:** *Răscoala* (1966); *Apoi s-a născut legenda* (1968); *Asediul* (1971); *Cu mîinile curate* (1972); *Omul care ne trebuie* (1979); *Lumini şi umbre* (1982); *Acasă*(1984).

mai 13—Moare, la Hollywood, actorul american Gary Cooper (n. Frank C. Cooper, 7 mai 1901). Film din 1925. Interpretează mai ales roluri de cow-boy. Cea mai iubită vedetă masculină a Hollywood-ului anilor '40. „Pentru sentimentul înnăscut şi profund al valorilor tradiţionale, pentru gustul pentru nobleţe şi cavalerism, [. . .] îl putem considera ultimul cavaler al cinematografului" (L. Escombe). **Flm:** *Adio, arme* (1933); *Extravagantul Mr. Deeds* (1936); *Texas* (1940); *Sergentul York* (1941); *La amiază* (1952); *Vera Cruz* (1954).

mai 17 — Pr. *Une aussi longue absence* /O absenţă îndelungată/ (a. Alida Valli, Georges Wilson). Debutul regizoral, la 40 de ani, al monteurului Henri Colpi. Filmul obţine în acelaşi an Marele Premiu la Cannes şi premiul „Louis Delluc". Pornind de la un fapt divers — soţul dispărut în război şi devenit amnezic este regăsit datorită eforturilor supraomeneşti ale soţiei sale, care reuşeşte să redeştepte în el amintirea vechilor sentimente — filmul este un poem al dragostei atotbiruitoare. „Într-o viziune simplă, incisivă, sobră, Colpi dezvăluie viaţa interioară a personajelor sale, fără a pierde un singur gest, o singură privire. Georges Wilson este uluitor într-un rol aproape fără text" (F. Maurin).

mai 20 — Se deschide, la Cracovia, primul festival naţional de scurt-metraj documentar şi de animaţie. Începînd din 1964, este secondat de un festival internaţional cu acelaşi profil, purtînd deviza „Secolul nostru XX".

mai 20 — Pr. *Cistoe nebo* / Cer senin/ (r. Grigori Ciuhrai; a. Nina Drobîşeva, Evgheni Urbanski). Unul dintre cele mai importante filme ale „dezgheţului" sovietic. Prezintă cazul unui prizonier de război care, la întoarcerea acasă din lagărele germane, este întîmpinat cu suspiciune şi nu este repus în drepturi decît după lichidarea urmărilor cultului personalităţii. Deosebita actualitate în momentul prezentării sale îi aduce Marele Premiu la Festivalul de la Moscova din 1961, iar lui Ciuhrai — premiul „Lenin".

iul. 2 — Moare scriitorul american Ernest Hemingway (n. 21 iul. 1898). Opera sa a inspirat o seamă de filme importante, printre care: *Adio, arme* — 1933; *Cui îi bate ceasul* — 1943; *A avea şi a nu avea* — 1944; *Bătrînul şi marea* — 1957.

iul. 18 — Pr. scurtmetrajului de animaţie iugoslav *Surogat*, de Dušan Vukotić, satiră la adresa automatismului şi artificialităţii vieţii contemporane, precum şi a unei fericiri iluzorii bazate pe acumularea de bunuri materiale. Numeroase premii internaţionale, printre care un „Oscar".

iul. 31 — Filmul *Dvoe* /Amîndoi/, de Aleksandar Petrović, anunţă reînnoirea cinematografului iugoslav. Avîndu-şi rădăcinile în filmul de amatori, în filmul documentar şi în şcoala de animaţie din Zagreb, fiind influenţat de „noul val francez", de la care împrumută predilecţia pentru subiecte intimiste, „noul cinematograf iugoslav" este „o mutaţie care nu se referă numai la modificări pe planul formei, ci cuprinde toate aspectele gîndirii cinematografice: o nouă atitudine faţă de valorile etice cultivate în deceniul anterior, negarea certitudinii patriarhale a acestor valori, o analiză mai complexă a destinului omenesc, o nouă imagine a lumii, în care lucrurile sînt mai puţin clare, iar limitele dintre bine şi rău mai subtile" (S. Novaković). Reprezentanţi: Živojin Pavlović, Aleksandar Petrović, Puriša Djordjević, Dušan Makavejev etc.

aug. 4 — Moare, la Paris, regizorul francez Maurice Tourneur (n. 2 febr. 1876). Film din 1912. Bogată şi îndelungată activitate în Franţa şi în Statele Unite, caracterizată prin cultura plastică, prin talentul de a descoperi vedete şi prin gustul pentru feeric. „Cu zece ani înainte de Murnau, el este cel care a făcut din frumuseţea plastică un element esenţial al filmului şi a făcut să progreseze jocul actorului de film într-un sens independent de orice şcoală teatrală. Filmele mute ale lui Tourneur sînt (împreună cu cele ale lui Sternberg, Stroheim şi Murnau) dintre cele de neconfundat ca stil şi viziune" (K. Brownlow). **Flm:** *Pasărea albastră* (1918); *Insula comorii* (1921); *Acuzat ridică-te!* (1930); *Volpone* (1941).

aug. 18 — Pr. *Rakas* /Cea mai dragă/ (r., sc. Maunu Kurkvaara; a. Jaako Pakkasvirta, Sinikka Hannula) — prima afirmare a „noului val finlandez". Tema: fericirea şi nefericirea unui cuplu de tineri căsătoriţi. Deschide trilogia privind raporturile cuplului şi problemele creaţiei artistice, eroii celor trei filme fiind, respectiv, un scriitor, un arhitect, un pictor.

Celelalte două filme: *Domeniu particular* — 1962 şi *Sărbătoare la malul mării* — 1963.

sept. 1 — Veneţia: pr. *Il posto*/O slujbă sigură/ (r., sc. Ermanno Olmi; **a.** Domenico Sandro Panzeri, Antonietta Loredana Detto). „Această poveste banală, cu oameni obişnuiţi, în care fiecare dintre noi se poate recunoaşte" (A. Salmi), poate fi privită sub două aspecte: istoria sentimental-umoristică a experienţelor unui adolescent prins în angrenajul vieţii şi al primei iubiri, şi portretul amar, analiza rece a acţiunilor noastre cotidiene, în ceea ce au ele repetitiv, mecanic, fatalist. „Poantilism impresionist, rigoare documentară, refuz al pitorescului, viziune socială şi, totodată, analiză individuală — Olmi urmează tradiţia celui mai bun neorealism italian" (M. Martin).

sept. 4 — Pr. *Mir hodiaşcemu*/Pace noului venit/ (r. Aleksandr Alov, Vladimir Naumov). În Germania, imediat după capitulare, pe fondul ultimelor împotriviri hitleriste, al haosului şi al ruinelor, doi soldaţi sovietici îndeplinesc o importantă misiune: transportarea la un spital din spatele frontului a unui camarad de arme, grav rănit, şi a unei femei germane pe cale de a naşte. Noua viziune asupra războiului, specifică tinerilor regizori sovietici, abordarea problemelor din unghiul soldatului simplu capătă aici tonalităţi romantice specifice cuplului de regizori, care a debutat în 1955 cu *Tinereţe zbuciumată*. Premiul special al juriului — Veneţia 1961.

sept. 13 — Operatorul italian Vittorio De Seta debutează ca regizor cu lungmetrajul de ficţune *Banditti a Orgosolo*/Bandiţi la Orgosolo/, „o povestire aspră şi dramatică despre două lumi distincte şi despre înfruntarea dintre ele: aceea patriarhală, cu o mentalitate aproape medievală a ciobanului Michele Cossu, a familiei şi prietenilor săi, şi aceea a ordinii constituite, reprezentată de jandarmi, de carabinieri. Conflictul dezvăluie treptat mecanismul psihologic şi social care transformă un om inocent şi onest într-un bandit" (Fl. Potra). „Film realizat cu mijloace modeste, turnat chiar pe locurile acţiunii după un scenariu-pretext, deschis tuturor improvizaţiilor şi modificărilor sugerate de ambianţă şi de personaje-actori" (A. Ferrero). Datorită acestor date, critica îl consideră pe De Seta (alături de Ermanno Olmi şi de Francesco Rosi) drept un continuator al neorealismului. Premiu pentru debut — Veneţia 1961.

sept. 21 — Moare, la Varşovia, într-un accident de automobil, regizorul Andrzej Munk (n. 16 oct. 1921). Film din 1949. În 1955 debutează în filmul de ficţiune cu *Oamenii Crucii albastre*. „Ridicînd aceleaşi probleme ca şi Wajda, Munk le privea ca raţionalist, ca ironist, ca sceptic, şi arăta, într-o tonalitate grotescă, partea tragică a sorţii umane, perversitatea absurdă a istoriei. Ironia lui Munk nu este însă decît o altă faţă a disperării lui Wajda" (J. Fuksiewicz). **Flm:** *Jertfa supremă* (1957); *Eroica* (1958); *Norocul şaşiu* (1960); *Pasagera* (1961).

sept. 29 — Paris: pr. *L'Année dernière à Marienbad*/Anul trecut la Marienbad/ (r. Alain Resnais; sc. Alain Robbe-Grillet; i. Sacha Vierny; a. Delphine Seyrig, Giorgio Albertazzi, Sacha Pitoëff). Studiu poetic al „spaţiului şi timpului pur mentale, cele ale visului sau ale memoriei şi ale întregii vieţi afective" (A. Robbe-Grillet). Personajul central îşi imaginează un „an trecut", cînd ar fi cunoscut-o pe femeia cu care s-a reîntîlnit acum, pe coridoarele tăcute ale unui palat baroc şi pe splendidele alei ale parcului ce-l înconjoară. În jocul caleidoscopic al timpilor, într-un amestec de viziuni şi vise, de obsesii şi elemente stranii, filmul este o scufundare în lumea reveriei, un studiu exemplar al proceselor vieţii interioare. Caracterizată prin imagini statice, mişcări încetinite, secvenţe supraexpuse, clarobscururi misterioase, complexităţi subtile în montajul vizual-auditiv, mişcări de aparat savant raportate la spaţiu, opera lui Resnais reprezintă un important cîştig pe tărîmul traducerii monologului interior în fapt filmic. Realizare singulară, care vrea să familiarizeze spectatorul cu un nou tip de naraţiune cinematografică, înrudită cu cea a noului roman francez. „Leul de aur" — Veneţia 1961.

sept. — Pr. *A Taste of Honey*/Gustul mierii/ (r. Tony Richardson; **a.** Dora Bryan, Rita Tushingham, Robert Stephens). Reper important în filmografia curentului britanic „Free Cinema". Drama unei duble singurătăţi, pe fundalul vieţii cenuşii dintr-un oraş industrial. „Scenariul, după piesa lui Shelagh Delaney, ar fi putut cădea într-o melodramă familială, cu o mamă nedemnă, un tată vitreg odios şi o fată care fuge de acasă. Nimic din toate astea. Tabloul orăşelului şi imaginea personajelor sînt atît de autentice, încît filmul nu e nici o clipă lacrimogen sau dulceag" (R. Lefevre, R. Lacourbe). Marchează debutul Ritei Tushingham, actriţa cu fizic ingrat, care în anii '60 devine interpreta non-eroinelor din zilele noastre (*Şpilul* — 1965, *Capcana* — 1966, *Guru* — 1969).

oct. 16 — Filmul suedez *Sasom i en spegel*/Prin oglindă/ deschide prima dintre trilogiile lui Ingmar Bergman. [. . .] „Tema celor trei filme este o reducţie în sensul metafizic al cuvîntului. *Prin oglindă* este ajungerea la certitudine, *Comunianţii* — dezvăluirea certitudinii, *Tăcerea* — impresia negativă" (Bergman). „Trilogia cristalizează efortul lui Bergman de a renunţa la ideea de divinitate, aşa cum i-a fost insuflată în copilărie, pentru a găsi un nou Dumnezeu, care să corespundă mizeriei, confuziei şi anarhiei secolului XX" (P. Cowie).

oct. 16 — New York: pr. *Splendor in the Grass*/Splendoare în iarbă/ (r. Elia Kazan) prilejuieşte actriţei Natalie Wood una dintre cele mai importante creaţii ale carierei sale. Debutantă pe ecran la 4 ani, ea devine una dintre cele mai populare vedete americane ale anilor '50-'60, fiind de mai multe ori selecţionată pentru premiul „Oscar" (*Rebel fără cauză* — 1955, *Splendoare în iarbă, Dragoste cu un străin adevărat* — 1963), pe care nu-l va primi niciodată. Va muri în condiţii tragice, în 1981. **Flm:** *Poveste din Cartierul de Vest* (1960); *Daisy Clover* (1966); *Bob & Carol & Ted & Alice* (1969); *Meteor* (1978).

oct. 25 — Pr. *L'Enclos*/Ţarcul/ (r. Armand Gatti; a. Jean Negroni, Hans Christian Blech). Evocare a lagărelor de exterminare naziste. „Primul film pe această temă care a dat o viziune exactă şi care a prezentat universul mental al deportaţilor cu o deosebită forţă dramatică" (R. Boussinot). Promiţător debut al regizorului de teatru Gatti, neconfirmat de evoluţia sa ulterioară.

oct. 27 — Pr. *Bitva v puti*/Bătălie în marş/ (r. Vladimir Basov). Ecranizarea romanului Galinei Nikolaeva. Film-dezbatere, care, în contextul creat de hotărîrile Congresului al XX-lea al P.C.U.S., abordează realist problemele conflictuale ale vieţii de zi cu zi dintr-o mare uzină. Conservatorismului, rutinei şi individualismului i se opun patima noului, cinstea profesională, inflexibilitatea radicalismului politic.

nov. 2 — Regizorul grec Michael Cacoyannis dă primul tur de manivelă la filmul *Elektra* (m. Mikis Theodorakis; a. Irene Papas). Ecranizare după Euripide. „Prima grijă a lui Cacoyannis a fost de a scoate tragedia din spaţiul teatral şi astfel a reuşit o adaptare cu adevărat cinematografică

a unui tragic grec şi, totodată, o reprezentare modernă şi fidelă a spiritului tragic" (Aglae Mitropoulos). Revelează talentul de mare tragediană al Irenei Papas, confirmat ulterior de cariera sa internaţională (*Zorba Grecul* — 1964, *Troienele* — 1971, *Iphigenia* — 1977, *Erendira* — 1983).

nov. 9 — Romancierul, poetul şi eseistul italian Pier Paolo Pasolini debutează în regia de film cu *Accattone* (a. Franco Citti), povestea unui tînăr fără căpătîi care trăieşte ca un parazit şi preferă să fure decît să muncească. Pedalînd pe mizeria suburbiei romane, Pasolini apelează la imagini cu puternice contraste de alb şi negru, aproape fără nuanţe intermediare, şi la frecvente *contre-jour*-uri care decupează siluetele pe fundaluri solarizate. Filmul stîrneşte violente polemici în Italia, fiind considerat de unii comentatori ca o sfidare a moralei. Premiul special al juriului — Karlovy Vary 1962.

nov. 18 — Moare, la Moscova, operatorul sovietic Eduard Tissé (n. 1 apr. 1897). Unul dintre marii maeştri ai cinematografiei mondiale. Activitate bogată, începută încă din anii primului război mondial, ca reporter de front. Numele său se leagă de opere importante ale cinematografului sovietic, dar mai ales de filmele lui Eisenstein, a căror imagine a semnat-o integral (de la *Greva* — 1925 şi pînă la *Ivan cel Groaznic* — 1944–1946).

dec. 4 — Pr. *Divorzio all'italiana*/Divorţ italian/ (r. Pietro Germi; a. Marcello Mastroianni, Stefania Sandrelli). Pentru a scăpa de asiduitatea soţiei şi pentru a se căsători cu o tînără nepoată, un baron sicilian îşi împinge consoarta în braţele unui amant şi apoi o ucide. Primul mare rol comic al lui Mastroianni, într-un film care dezvăluie mecanismele opresiunii şi revoltei ce acţionează în sudul Italiei, utilizînd o formă şi un ritm comic uluitor" (P. L. Thirard). Premiu pentru cea mai bună comedie — Cannes.

dec. 19 — New York: pr. *Judgement at Nüremberg*/Procesul de la Nürenberg/ (r. Stanley Kramer; sc. Abby Mann; a. Spencer Tracy, Burt Lancaster, Marlene Dietrich, Maximilian Schell, Montgomery Clift, Judy Garland). Ecranizare a piesei lui Abby Mann, inspirată de procesele intentate după război demnitarilor nazişti acuzaţi de crime împotriva umanităţii. Exemplu elocvent pentru felul în care Kramer încearcă să împace tendinţa sa de a aborda gravele probleme politico-sociale ale contemporaneităţii cu cerinţele tratării hollywoodiene, reprezentată mai ales prin aglomerarea de supervedete. „Ca de obicei, Kramer lasă deschise cît mai multe opţiuni posibile, într-un film cinstit şi liberal, care acceptă faptele istorice" (B. Wright). **Flm:** *Nu ca un străin* (1955); *Lanţul* (1958); *Ultimul ţărm* (1959); *Corabia nebunilor* (1965); *Ghici cine vine la cină?* (1967); *Secretul din Santa Vittoria* (1969); *Binecuvîntaţi animalele şi copiii* (1971); *Principiul dominoului* (1977).

dec. 30 — Regizorul sovietic Andrei Tarkovski debutează cu filmul studenţesc de metraj mediu *Katok i skripka*/Compresorul şi vioara/, al cărui erou este un copil îndrăgostit de artă, dar care priveşte cu ochi proaspeţi întreaga realitate, inclusiv modesta şi monotona activitate a unui compresor. Chiar de la acest prim film, tînărul regizor atrage atenţia prin originalitatea viziunii sale, prin capacitatea de a metamorfoza poetic realitatea. Marele Premiu la Festivalul filmului studenţesc de la New York.

— În Mexic sînt naţionalizate majoritatea reţelelor de distribuţie cinematografică şi cele mai mari studiouri producătoare de film. Producţia

de filme scade brusc de la o medie anuală de 100 de filme la mai puţin de 50.

— Regizoarea Shirley Clarke debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *The Connection*/Filiera/ (a. Warren Finnerty, Garry Goodrow). Unul din filmele-manifest ale „noului cinematograf american", „un experiment care ne poartă pe muchia cunoaşterii noastre actuale asupra cinematografului, încercînd să ne facă să credem că observăm desfăşurarea unui documentar în care regizoarea s-a amestecat foarte puţin", dar nu izbuteşte să te poată amăgi că ar fi o înregistrare pe viu a tribulaţiilor unui grup de toxicomani care îşi aşteaptă drogul" (A. Croçe). „Încerc să obţin un aparat de filmat foarte subiectiv, pentru a obliga spectatorul să intre în fondul subiectului" (Clarke).

— Cineastul brazilian Glauber Rocha debutează în lungmetraj cu filmul *Barravento*/Furtuna/ (a. Aldo Texeira, Luiza Maranhao), evocare a miturilor africane încă prezente printre locuitorii Bahiei. Filmul defineşte constantele operei ulterioare a regizorului, născută dintr-o dublă exigenţă: un cinematograf politic, care să fie totodată specific brazilian. „Grija sa majoră constă în a impune chipul Braziliei. Rocha e un cineast angajat, o forţă a naturii, un vulcan în perpetuă erupţie lirică, un bard al celei mai generoase şi mai nebuneşti înflăcărări revoluţionare" (J.L. Bory). „Numai un sărac ca mine poate spune că arta are un sens pentru cei săraci, şi aceasta, pentru că nu mi-e ruşine să afirm că filmele mele sînt izvorîte din durere, din ură, din iubirea frustrată şi imposibilă, din incoerenţa subdezvoltării" (Rocha). **Flm:** *Dumnezeu şi Diavolul pe pămîntul soarelui* (1964); *Pămînt în transă* (1967); *Antonio das Mortes* (1969); *Capete tăiate* (1971); *Vîrsta pămîntului* (1978).

— La Poona ia fiinţă „Institutul Indian de Film şi Televiziune", cu şase secţii: scenariu, regie, imagine, montaj, înregistrare sunet, actorie.

— Cinematografia din R.D. Vietnam produce trei lungmetraje de ficţiune, toate inspirate din lupta pentru eliberare de sub dominaţia colonială franceză: *Amintirile unui dispărut*, de Nguyen Dac, *Soţii din Phu*, de Mai Loc, şi Hoang Thai, *Foc în linia a doua*, de Pham Van Khoa şi Le Minh Hien.

— Regizorul argentinian Fernando Birri debutează cu filmul *Los Inundados*/Inundaţii/ (a. Pirucho Gomez, Lola Palumba). Denunţînd mizeria în care trăiesc cei de pe malurile rîului Parana, Birri inaugurează „documentarul-mărturie" argentinian, al cărui „limbaj era menit să ducă la decolonizarea culturală" (F. Solanas). Filme de acelaşi tip realizează Emilio Fernandez, Benito Alazraki, Juan Bustillo Oro, Chano Urueta.

— *Hadaka no shima*/ Insula/ (r., sc. Kaneto Shindo; a. Nobuko Otowa, Taiji Tonoyama). Lupta pentru supravieţuire a unei mici familii japoneze pe o insulă aproape stearpă. Film cu numeroase elemente autobiografice. „O meditaţie asupra condiţiei umane, în care lipsa dialogului creează imaginea tocirii sentimentelor datorită greutăţilor" (A. Svensson). Ritm extrem de lent, care accentuează calităţile poetice ale fiecărui cadru. Marele Premiu la Moscova.

— Folosind materialul filmat în 1939 de Wu Yinhsien, filmul documentar de montaj, *În memoria doctorului Bethume*, realizat în R. P. Chineză, aduce un omagiu activităţii medicului canadian Norman Bethume, alături de comuniştii chinezi, în anii '30.

— Cineastul belgian Frans Huyens realizează filmul *Combattre pour nos droits!*/Să luptăm pentru drepturile noastre!/, cronică a mişcărilor greviste

din iarna anului 1960-1961. Film militant exemplar. Premii la Leipzig și Florența.
— Regizorul indian Satyajit Ray realizează un scurtmetraj documentar închinat poetului Rabindranath Tagore. Premii la Locarno, Montevideo și Medalia de aur decernată de președintele Indiei.
— Filmul *Good Bye Again*/Vă place Brahms?/, de Anatole Litvak, reprezintă un moment important în evoluția actorului american Anthony Perkins. Încă de la începutul carierei sale (1957), el se specializează în roluri de adolescenți stîngaci, neliniștiți, chiar nevrozați, ale căror tare psihice sînt disimulate îndărătul unui farmec irezistibil. **Flm:** ***Frica iese din ascunziș*** (1957); ***Psihoză*** (1960); ***Procesul*** (1962); ***Aliniatul 22*** (1970); ***Orient-Expres*** (1974); ***Amintește-ți numele meu*** (1978); ***Crimă din patimă*** (1984); ***Psihoză III*** (1986).
— Pr. *La Ciociara*/Ciociara/ (r. Vittorio De Sica; sc. Cesare Zavattini). Ecranizare după romanul lui Alberto Moravia. Panorama Italiei în cel de-al doilea război mondial, văzută prin ochii unei femei simple, care nu vrea să știe decît de negoț și de copilul său. Mai presus de reconstituirea atmosferei, filmul trăiește prin interpretarea actorilor (Raf Vallone, Renato Salvatori, Jean Paul Belmondo) și mai ales a protagonistei Sophia Loren (premiul „Oscar" și premiul la Cannes).

1962

ian. 5 — Cu *Salvatore Giuliano*, regizorul italian Francesco Rosi deschide „tetralogia puterii", următoarele filme fiind: *Cu mîinile pe oraș* — 1963, *Cazul Mattei* — 1971 și *Lucky Luciano* — 1973. Este vorba despre acea putere care își are rădăcinile în corupție, trafic de influență, ilegalitate sub masca legalității și chiar în crimă. „În *Salvatore Giuliano*, Rosi inaugurează acea formulă, proprie lui, prin care un personaj istoric servește drept revelator pentru înțelegerea problemelor socio-politice ale unei societăți date. Datorită refuzului cronologiei și a pendulării repetate între diversele momente ale vieții protagonistului, modalitatea de a povesti devine sintetică" (J.A. Gili). „Cinematograful meu nu e un cinematograf documentar, ci un cinematograf documentat. Interpretez realitatea pentru a încerca să ating un anume tip de adevăr. Dorința mea de a rămîne fidel documentelor e o necesitate în raport cu metoda istorică: nu poți adăuga personaje sau inventa acțiuni cînd pretinzi că te inserezi într-o dezbatere cu funcție istorică. [...] Poate că din aceste personaje — Salvatore Giuliano, Enrico Mattei, Lucky Luciano — și din fragmente ale acestor trei filme s-ar putea face o operă unică. Sînt trei istorii contemporane care se referă la reconstrucția Italiei de după război" (Rosi).
ian. 23 — București: pr. *S-a furat o bombă* (r. Ion Popescu Gopo; a. Iurie Darie, Eugenia Balaure, Emil Botta, Tudorel Popa). „Povestea unei bombe atomice furate și rătăcite în mîinile unui biet vagabond, care cerșea în timp ce purta în el spaima lumii", constituie pentru cunoscutul animator momentul definirii unei noi direcții în cariera sa artistică, aceea „de a realiza cu oameni reali și imagini reale ceea ce nu pare posibil decît în desene animate" (Gopo). Pe aceeași linie se situează și *Pași spre lună* — 1963; ***De-aș fi ... Harap Alb*** — 1965; ***Faust XX*** — 1966; ***Comedie fantastică*** — 1975; ***Maria Mirabela*** — 1981; ***Galax*** — 1983.
ian. 31 — Pr. *Vie privée*/Viață particulară/ (r. Louis Malle; a. Brigitte Bardot, Marcello Mastroianni). Acest studiu al ascensiunii unei vedete de cinema, al condiției sale dramatice, se inspiră direct din existența reală

a Brigittei Bardot, cea care, aproape peste noapte, devenise un mit, „mitul erotismului fără complexe, al femeii-copil, al incomparabilei bosumflate" (Ecaterina Oproiu). Pletele ei blonde, mersul ei legănat, privirea ei speriată și totodată provocatoare, viața ei privată, totul este obiect de discuție și pentru mulți de adorație. Mai puțin filmele ei, care, cu cîteva excepții, sînt mediocre. Pentru că B.B. rămîne mai degrabă un fenomen al sociologiei cinematografului anilor '60 și mai puțin al artei cinematografului, chiar dacă prezența ei pe ecran „a scos filmul francez din micile cinematografe de artă și experiment, pentru a-l aduce în sălile de premieră" (E. Katz). **Flm:** ***Și Dumnezeu a creat femeia*** (1956); ***Babette pleacă la război*** (1959); ***Adevărul*** (1960); ***Disprețul*** (1963); ***Viva Maria!*** (1965); ***Ursul și păpușa*** (1969)/; ***Don Juan' 73*** (1973).
febr. 9 — Primul lungmetraj al realizatorului danez Knud Leif Thomsen, *Duellen*/Duel/, redă înfruntarea dintre un student la medicină și profesorul său, pe tema obîrșiei omului.
febr. 28 — În timpul Festivalului de la Oberhausen, 26 de cineaști vest-germani, cu vederi sociale și estetice progresiste, publică un manifest prin care declară „moartea cinematografului oficial și nașterea unui nou cinematograf eliberat de convențiile tradiționale, de orice tentativă de comercialism, de orice tutelă financiară". Semnatari: Alexander Kluge, Franz Josef Spieker, Ferdinand Knittl, Edgar Reitz, Peter Schamoni etc., nume ce vor juca un rol important în înnoirea filmului de ficțiune vest-german. Primele lor lungmetraje vor apărea însă abia după trei ani, cînd vor primi subvenții din partea statului.
mart. 5 — Pr. *Deviat dnei odnogo goda*/ Nouă zile dintr-un an/ (r. Mihail Romm; a. Aleksei Batalov, Tatiana Lavrova, Innokenti Smoktunovski). Drama unui tînăr atomist căruia, în urma unui accident de laborator, nu-i mai rămîne de trăit decît un an. Expunînd eliptic acțiunile și situațiile, și folosind un limbaj vizual caracterizat prin lipsa artificiilor și prin densitatea subtextelor, Romm compune unul dintre filmele adevărate și profunde închinate intelectualității. Marele Premiu — Karlovy Vary.
mart. 9 — Regizorul polonez Roman Polanski debutează în lungmetraj cu filmul *Nóż w wodzie*/Cuțitul în apă/, dramă psihologică în trei personaje aflate la bordul unui iaht. „Din punct de vedere dramatic, acțiunea e remarcabil susținută, desenul psihologic e de o mare subtilitate și sondajul în sufletele eroilor e necruțător: autorul le smulge măștile și le descoperă cruzimea, perversitatea, prostia" (J. Fuksiewicz).
mart. 14 — Paris: în proiecție închisă, regizorul Chris Marker prezintă filmul *Cuba, si*, poem documentar despre revoluția cubaneză. „Ceea ce contează aici este momentul adevărat, surprins și explicat de către un om sensibil, ceea ce va fi prețios pentru cei ce vor vedea filmul mai tîrziu. Marker amestecă actualitățile, scenele surprinse «la cald» cu interviurile. Montajul este alert, insolit, fluid, iar comentariul este demn de scriitorul Marker" (R. Boussinot).
mart. 29 — Pr. *Kogda derevia bîli bolșimi*/Cînd copacii erau mari/ (r. Lev Kulidjanov; a. Inna Gulaia, Iuri Nikulin). Un bărbat, reîntors după mulți ani de prizonierat, se dă drept tatăl unei fete orfane de război. Film liric-dramatic, remarcabil prin fina analiză psihologică a personajelor, prin nuanțata dezbatere morală și prin știința creării atmosferei, calități prezente și în filmele anterioare ale regizorului: ***Casa în care locuiesc*** — 1958 și *Casa părintească* — 1959.
mart. — Documentaristul olandez Joris Ivens sosește în Chile pentru a realiza, cu concursul tinerilor cineaști autohtoni, coproducția *Valparaiso*,

mi amor/Valparaiso, dragostea mea/, jalon important în orientarea ulterioară a cinematografiei naționale din această țară spre problemele sociale și spre cotidian.

apr. 10 — Pr. *Le Procès de Jeanne D'Arc*/Procesul Ioanei D'Arc/ (r. Robert Bresson; i. Leon Henri Burel; a. Florence Carrez, Jean-Claude Fourneau). „Am vrut să realizez un film care să restituie în integralitatea sa vizuală și sonoră procesul și moartea Ioanei. Mi-am luat foarte puține libertăți față de istorie. Am respins orice psihologie inutilă, mai ales pentru Pierre Cauchon. Subiectul veritabil este Ioana promisă focului și lungii agonii, aventura ei interioară și enigma încă neelucidată a acestei tinere fete. În fine, subiectul este nedreptatea luînd chipul justiției, rațiunea seacă luptînd împotriva inspirației" (Bresson).

apr. 11 — Pr. *Cleo de 5 á 7*/Cleo de la 5 la 7/ (r. Agnès Varda; a. Corrine Marchand, Antoine Bourseiller, Samy Frey). „Emoționant poem de dragoste și moarte" (G. Sadoul). Suprapunînd timpul de proiecție cu cel real, filmul urmărește 90 de minute din viața unei cîntărețe, care află că e bolnavă de cancer, și care, în acest interval, întîlnește și pierde dragostea unui tînăr ce pleacă la război în Algeria. „Interesul filmului decurge din respectarea strictă a timpului real, care face ca, în contrast cu experiențele eroinei, evenimentul trivial, oarecare, să capete o grotescă importanță. Filmul are o mare eleganță vizuală, iar Parisul însuși, minunat fotografiat, concurează, uneori, cu eroina în ocuparea centrului de interes al filmului". (L.A. Bawden).

apr. 11 — Moare, la Hollywood, regizorul american de origine ungară Michael Curtiz (n. Michály Kertész, 24 dec. 1888). Film din 1912. După o lungă carieră în Ungaria, Austria, Anglia, Germania, Franța, se stabilește la Hollywood, în 1926, unde realizează 88 filme. Fără a aborda o tematică coerentă, Curtiz a izbutit să se ridice peste condiția sa de bun meseriaș, prin acuratețea regiei, capacitatea de a îndruma actorii, simțul narativ și construcția realistă a personajelor. **Flm**: *Arca lui Noe* (1928); *Misterul Muzeului de ceară* (1933); *Căpitanul Blood* (1935); *Îngeri cu fețe murdare* (1938); *Casablanca* (1942); *Mildred Pierce* (1945).

apr. — Actorul englez Alan Bates se afirmă cu filmul *A Kind of Loving* /Un fel de dragoste/ (r. John Schlessinger), pentru care va primi, la Festivalul de la Berlin, Premiul pentru interpretare. Temperament introspectiv, Bates va interpreta eroi cu o bogată viață interioară, meditativi și adesea timizi (*Zorba Grecul* — 1964, *Departe de lumea dezlănțuită* — 1967, *Femei îndrăgostite* — 1969, *Mesagerul* — 1971, *O femeie necăsătorită* — 1978).

mai 9 — Pr. *Ivanovo detstvo*/Copilăria lui Ivan/ (r. Andrei Tarkovski; a. Kolea Burliaev, V. Zubkov, S. Krilov). Războiul văzut dintr-un unghi inedit — perspectiva subiectivă a unui copil-erou, Ivan, un băiat de 12 ani, a cărui mamă a fost ucisă, care a devenit cercetaș, care trăiește intens viața de front și care moare executat de naziști. Obiectivul cuprinde nu numai ceea ce vede eroul, dar și ceea ce gîndește, visează și își închipuie el. Influențat de filmul clasic sovietic (și mai ales de Dovjenko), Tarkovski replămădește procedeele experimentate de înaintașii săi, compunînd imaginea unei sensibilități extreme, supusă unor tensiuni și sfîșieri neomenești. Laitmotivul filmului este visul de fericire și de pace: între două treceri peste linia frontului, Ivan își visează mama și o mulțime de flori abia culese, cai, ploi de vară. Această puritate se revarsă și asupra lumii celor maturi, împrumutînd relațiilor și atitudinilor o candoare nostalgică. „Leul de aur" — Veneția.

mai 21 — București: pr. *Cerul n-are gratii* reprezintă debutul regizoral al scriitorului-scenarist Francisc Munteanu, a cărui predilecție pentru filmul de Rezistență și pentru cel liric, de actualitate, se va concretiza în pelicule ca: *Soldați fără uniformă* — 1960; *La patru pași de infinit* — 1964; *Cerul începe la etajul III* — 1967; *Detașamentul Concordia* — 1980.

mai 31 — Festivalul de la Cannes decernează Marele Premiu filmului brazilian *O pagador de promesas*/Cuvîntul dat/ (r., sc. Anselmo Duarte; a. Leonardo Vilar, Gloria Menezes). Una dintre cele mai importante expresii ale școlii „Cinema Nôvo". Povestea țăranului care făgăduiește să ducă o cruce grea pînă la altarul unei biserici aflată la 30 km depărtare, ca mulțumire pentru însănătoșirea măgarului său, are profunde implicații social-politice. Filmul reia o temă frecventă în cinematograful brazilian al epocii: omul simplu în luptă împotriva autorității oarbe.

iun. 6 — New York: pr. *Advise and Consent*/Sfat și consimțămînt/ (r. Otto Preminger; a. Henry Fonda, Charles Laughton). Acest film politic despre culisele alegerii unui subsecretar de stat reprezintă una dintre culmile creației lui Preminger, regizor american de origine austriacă, al cărui merit principal a fost întotdeauna capacitatea de a alege subiecte potențial interesante, pe care le-a tratat cu profesionalism și conform principiului său: „regia cea mai bună este cea care nu se face remarcată". **Flm**: *Laura*: (1944); *Luna e albastră* (1953); *Carmen Jones* (1954); *Anatomia unei crime* (1959); *Cardinalul* (1963); *Rosebud* (1975); *Factorul uman* (1980).

iun. 19 — Moare, la Hollywood, regizorul american Frank Borzage (n. 23 apr. 1893). Film din 1912. Temele sale preferate sînt: dragostea, libertatea, trecerea timpului, cu corolarul său moartea. „Alături de Clarence Brown, Borzage a fost unul dintre marii romantici ai Hollywood-ului, un sentimental declarat, care a creat cîteva dintre cele mai frumoase povești de dragoste ale ecranului" (E. Katz). **Flm**: *Al șaptelea cer* (1927); *Liliom* (1930); *Nesuferita* (1932); *Adio, arme* (1933); *Trei camarazi* (1938); *Furtună mortală* (1940); *Răsărit de lună* (1949).

iul. 3 — Los Angeles: pr. *The Birdman of Alcatraz*/Păsărarul din Alcatraz/ (r. John Frankenheimer). Povestea adevărată a unui condamnat la închisoare pe viață, care devine un specialist în studiul vieții păsărilor. Personajul prilejuiește actorului Burt Lancaster o creație deosebită (Premiu — Veneția). Afirmat relativ tîrziu (la 33 ani) pe firmamentul hollywoodian, actorul alternează rolurile acrobatice din filme sentimentale și de suspans (*Vera Cruz* — 1954, *Trapez* — 1956, *Jocul cu moartea* — 1969) cu rolurile dramatice și interiorizate (*De aici în eternitate* — 1953, *Ghepardul* — 1962, *Grup de familie într-un interior* — 1975, *Atlantic-City* — 1980, *Pielea* — 1981).

iul. 6 — Moare, la Oxford (Mississippi), scriitorul și scenaristul american William Faulkner (n. 25 sept. 1897). Premiul Nobel pentru literatură în 1949, premiul Pulitzer în 1955. Ca scenarist, adaptează în exclusivitate operele altor scriitori, colaborînd mai ales cu regizorul Howard Hawks: *Ultima noapte* — 1933; *Marșul de noapte* — 1936; *A avea și a nu avea* — 1944; *Somnul de veci* — 1946; *Țara Faraonilor* — 1955. Dintre romanele sale au fost ecranizate: „Sanctuarul", „Nechemat în țărînă", „Cătunul", „Zgomotul și furia".

iul. 17 — Pr. *Un coeur gros comme ça*/Cu o inimă atît de mare/, de François Reichenbach. „Povestea dificultăților și a singurătății boxerului de culoare, Abdoulaye Faye, la Paris, se vrea a fi un ciné-vérité, deși este foarte

limpede că Reichenbach inventează total unele episoade și că îi împrumută boxerului gusturi și gînduri care îi aparțin lui, regizorului" (M. Mesnil). Marchează începutul îndepărtării lui Reichenbach de esența ciné-vérité-ului, specificul său artistic apropiindu-se de reportajul estetic, de portretul-medalion de televiziune, de ancheta jurnalistică, de eseul literar sau filozofic. **Flm**: *America insolită* (1960); *Mexico, Mexico* (1967); *Sex O'Clock* (1976).
iul. 25 — Pr. filmului iugoslav *Kozara* (r. Veljko Bulajić; a. Olivera Marković, Bata Zivojinović). Acest film de Rezistență, evocînd un episod al luptei împotriva naziștilor din Munții Kozara, se integrează perfect în genul predilect al lui Bulajić; pelicule de amploare pe teme istorice (*Bătălia de pe Neretva* — 1969, *Atentatul de la Sarajevo* — 1976, *Omul care trebuie ucis* — 1979).
aug. 5 — Se sinucide, la Hollywood, actrița americană Marilyn Monroe (n. Norma Jean Baker Mortenson, 1 iun. 1926). Film din 1947. „Marylin Monroe a fost o legendă. De-a lungul vieții sale, ea a creat un mit, acela al fetei sărace, provenită dintr-un mediu umil, care poate ajunge o mare vedetă. Pentru întreaga lume ea a devenit simbolul eternului feminin" (L. Strasberg). „Imaginea super-sexy pe care și-a creat-o rapid ascundea de fapt o victimă frustrată, nevrotică și tragică a Hollywood-ului" (L. Halliwell). **Flm**: *Șapte ani de căsnicie* (1955); *Stația de autobuz* (1956); *Unora le place jazzul* (1959); *Inadaptații* (1961).
aug. 14 — Pr. *Bania*/Baia/ (r. Serghei Iutkevici). Ecranizarea comediei lui Maiakovski. Pornind de la experiența sa teatrală cu aceeași piesă și inspirîndu-se din grafica agitatorică a lui Maiakovski, Iutkevici realizează în tehnica filmului cu păpuși o remarcabilă satiră cinematografică.
sept. 12 — Praga: pr. *Baron Prášil*/Baronul Münchausen/ (r. Karel Zeman). Lungmetraj, ecranizare după G. Bürger, în care autorul îmbină tehnica animației cu cea a filmului jucat. „În filmele lui Zeman, trucajele au ca suport ilustrațiile cărților și revistelor epocii, iar valoarea lor semnificativă are ca punct de plecare tensiunea între acțiunea reală a actorilor și funcția machetei animate sau a trucajului plastic. [...] În epoca *cinéma-vérité*, a camerei-stilou, a filmului-anchetă, în perioada filmelor sentimentale și psihologice, cineastul se reclamă din tradiția romantică a lui Méliès (M. Benesová). Vreau ca filmele mele să fie spirituale și surîzătoare, un surîs care se adresează timpurilor trecute; chiar dacă în film nu rîde nimeni, eu rîd pentru întreaga lume" (Zeman).
sept. 20 — Cu rolul Nana din filmul *Vivre sa vie*/A-și trăi viața/ (r. Jean Luc Godard) se impune atenției criticii actrița Anna Karina, viitoarea soție a realizatorului și protagonista filmelor sale de început. „Apariția Annei Karina în creația lui Godard este un fapt capital ca și cea a lui Ingrid Bergman în opera lui Rossellini. Ea aduce personajelor un farmec ce iradiază asupra acțiunii și asupra filmului, pe care-l va salva adesea prin simpla sa prezență". **Flm**: *Un film aparte* (1964); *Pierrot nebunul* (1965); *Logodna* (1970); *Întîlnire la Bray* (1971); *Ruleta chinezească* (1977); *Insula comorii* (1985).
sept. 21 — Pr. *Thérèse Desqueyroux* (r. Georges Franju) prilejuiește un adevărat recital actriței Emmanuèle Riva (premiu la Veneția), remarcabilă interpretă a filmului lui Alain Ressnais, *Hiroshima, dragostea mea* — 1959, creatoarea unor personaje stranii, enigmatice, de o sensibilitate aproape maladivă (*Climate* — 1962). Alte filme: *Soledad* (1966); *Modificarea* (1970); *Diavolul în inimă* (1976); *Ochii, gura* (1982).

sept. 27 — În Yemen se ridică interdicția prezentării publice a filmelor. Pînă la această dată, doar fiul fostului imam El Badr își permitea să încalce legile religioase și să aibă o sală de proiecție personală.
sept. — Pr. *The Loneliness of the Long Distance Runner*/Singurătatea alergătorului de cursă lungă/ (r. Tony Richardson; a. Tom Courtenay, Michael Redgrave). Ecranizare după o nuvelă de Alan Sillitoe. Refuzul unui adolescent de a cîștiga o competiție pentru casa de corecție, în care se află internat, reprezintă protestul unui dezmoștenit al societății împotriva ordinii prestabilite și a autorității, împotriva moralității burgheze — temă predilectă a curentului englez „Free Cinema". „Povestea nu este deloc o poveste mare, dar forța sa constă tocmai în micimea ei. Există o anume măreție în lupta lui Colin pentru bucata sa de adevăr și pentru cinstea sa de hoț. Fericirea lui constă în puterea de a demonstra că este ceea ce este" (Pauline Kael). Acest film e considerat de mulți drept capodopera lui Richardson.
oct. 4 — Regizorul danez Henning Carlsen debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Dilema*, pledoarie împotriva segregației rasiale în Africa de Sud. El abordează astfel una dintre temele sale preferate: locul minorității în societate și raportul dintre ele. **Flm**: *Foamea* (1966); *Sîntem cu toții diavoli* (1969); *Un divorț fericit* (1974).
oct. 4 — New York: pr. *The Longest Day*/Ziua cea mai lungă/ (r. Ken Annakin, Andrew Marton, Bernhard Wicki). Pornind de la romanul lui Cornelius Ryan, filmul este o reconstituire detaliată a zilei de 6 iunie 1944 și a debarcării din Normandia. Realizat după rețetele superproducțiilor hollywoodiene, succesul său este asigurat prin prezența numeroaselor vedete care se mulțumesc chiar și cu apariții episodice (John Wayne, Henry Fonda, Richard Burton, Jean Louis Barrault, Rod Steiger, Robert Mitchum, Bourvil, Curt Jurgens, Mel Ferrer etc.).
oct. 22 — Pr. *Slanțeto i siankata*/Soare și umbră/ (r. Ranghel Vîlceanov; a. Anna Prucnal, Gheorghi Naumov). Meditație despre pericolul războiului atomic, despre fericire și nefericire, avînd drept pretext o poveste de dragoste pe malul Mării Negre. Influențat de „noul val francez", filmul reprezintă un moment important în istoria cinematografului bulgar.
oct. 25 — Ecranizare după romanul lui Lajos Kassak, filmul *Angyalok földje*/Pămîntul îngerilor/ impune în circuitul internațional (Marele Premiu la Mar del Plata și la Boston) numele regizorului ungur György Révész, cineast prolific, a cărui operă acoperă o gamă de genuri, de la comedia muzicală la ecranizări după opere literare celebre. **Flm**: *2×2 fac cîteodată 5* (1954), *Cum merge, tinere?* (1963); *Călătorie în jurul craniului meu* (1970).
oct. 29-30 — Beirut: prima masă rotundă „Cultura arabă și cinematograful", avînd următoarele teme de discuție: încurajarea cinematografiilor naționale arabe; realizarea în țările arabe de filme vizînd aspecte ale culturii și civilizației arabe; cooperarea interarabă în domeniul cinematografiei; crearea unui centru interarab de coordonare cinematografică. Acest ultim deziderat devine realitate în 1964 cînd se înființează la Beirut cu sprijinul guvernului „Centrul interarab de cinema și televiziune".
oct. 31 — Cincinatti (Ohio): pr. *What Ever Happened to Baby Jane*/Ce s-a întîmplat cu Baby Jane?/ (r. Robert Aldrich; a. Bette Davis, Joan Crawford). Considerat de criticii americani drept „cel mai înspăimîntător și cel mai sofisticat" film de suspans al anului. Povestea urii patologice dintre două foste vedete de cinema, ajunse la vîrsta senectuții, prilejuiește două performanțe actoricești de excepție.

oct. — Pr. *Week-end*, de Palle Kjaerulff-Schmidt, transpune pe ecran viaţa cenuşie a trei cupluri între două vîrste. Anunţă o cotitură în filmul danez.

nov. 5 — Pr. *Tiutiun*/Tutunul/ (r. Nicola Korabov; a. Navena Kokanova, Iordan Matev). Ecranizare după romanul lui Dmitr Dimov. Film-fluviu, cronica unei familii de mari plantatori de tutun în perioada ante şi postbelică. „Acest film foarte îngrijit, lucrat de un artist care nu aspiră la genialitate, ci doar la precizie şi claritate, este o piatră de hotar în evoluţia cinematografului bulgar“ (A. Cervoni). Moment important în cariera Nevenei Kokanova, „actriţă dotată cu o mare sensibilitate, care va interpreta personaje feminine foarte variate“ (S. Micheli), în: *Hoţul de piersici* — 1964; *Afecţiune* — 1972; *Matriarhat* — 1975; *Chiril şi Metodiu* — 1981).

dec. 15 — Moare, la Hollywood, actorul american de origine engleză Charles Laughton (n. 1 aug. 1899). Film din 1928. „Gras, zgomotos şi jovial, a fost un interpret cu o gamă uluitoare. A jucat cu aceeaşi forţă şi savoare sadici şi oameni de treabă, valeţi şi conducători de stat, criminali şi judecători, artişti şi oameni oarecari“ (E. Katz). **Flm:** *Viaţa particulară a lui Henric al VIII-lea* (1933); *Rembrandt* (1935); *Cocoşatul de la Notre-Dame* (1938); *Cazul Paradine* (1948); *Martorul acuzării* (1957); *Sfat şi consimţămînt* (1962).

dec. 21 — Paris: pr. *Le Procès* /Procesul/ (r., sc. Orson Welles; a. Anthony Perkins, Jeanne Moreau, O. Welles, Romy Schneider). „Procesul nu este o ecranizare, ci o interpretare a operei literare în care partenerul meu este Kafka“ (Welles). Filmul „rezumă printr-o magnifică sinteză şi pe Welles şi pe Kafka — este un fel de căsnicie din dragoste a două genii care şi-au găsit, prin imagine, numitorul comun. Welles a tradus opera scriitorului printr-o imagine şi o regie de o exemplară probitate intelectuală şi, traducînd-o, s-a exprimat pe sine însuşi cu toată forţa unei personalităţi excepţionale“ (M. Capdenac).

dec. — Societatea franceză „Éclair“ pune în vînzare un aparat profesional de luat vederi format 16 mm, foarte uşor şi insonorizat — tip „Cameflex“ (brevet Coutant-Mathot). Era „camerei-stilou“, aparatul de luat vederi preconizat de Astruc, se apropie şi pe planul realizărilor tehnice. „Cinematograful-adevăr“ dispune acum de aparatajul necesar punerii în practică a teoriilor sale.

— Regizorul Henry Pratt realizează primul film liberian, *Tărîmul speranţei*, despre o leprozerie în pădurea tropicală. Următoarele scurtmetraje ale aceluiaşi regizor abordează diferite probleme vitale ale Liberiei: eliberarea de colonialism (*Anii unui destin*), realizarea unităţii naţionale (*Unirea*), aspiraţiile tinerei generaţii (*Liberia, ţară de mîine*).

— În zonele eliberate din Vietnamul de Sud, Frontul Naţional de Eliberare creează studiourile „Giai Phong“, pentru filme de actualităţi şi documentare de propagandă: *Noi vrem să trăim în pace* — 1962; *Victoria de pe autostrada 13* — 1965; *Agresorii* — 1968; *Ofensiva Tet* — 1970 sînt cele mai importante producţii.

— Cineastul francez Eric Rohmer deschide seria celor şase „povestiri morale“ cu scurtmetrajul *La Boulangère de Monceau*/Brutăreasa din Monceau/. „Povestiri morale nu înseamnă pentru mine a ţine o predică despre morală, ci a face o reflecţie morală. [...] Ele sînt poveşti de dragoste în semitonuri, în care există un bărbat şi două femei“ (Rohmer). „Cinematograful lui Rohmer este esenţialmente psihologic, chiar introspectiv, un cinematograf la persoana I, în care comentariul din *off* joacă un rol preponderent. Este expresia unui conflict între lumea interioară a eroului şi mediul înconjurător“ (M. Serceau). Celelalte povestiri morale: *Cariera Susanei* — 1963; *Colecţionara* — 1967; *Noaptea mea cu Maud* — 1969; *Genunchiul lui Claire* — 1970; *Dragostea după-amiaza* — 1972.

— Regizorul japonez Kenji Misumi inaugurează cu *Zato Ichi monogatari*/Povestea lui Zato Ichi/ seria filmelor cu spadasinul orb Zato Ichi, apărător al binelui şi al dreptăţii. Inspirat din romanul lui Ken Shimozawa; interpret Shintaro Katsu. Succesul mare de public determină reluarea personajului în filme ca: *Zato Ichi şi sipetul de aur* (r. Kazuo Ikehuro, 1964), *Răzbunarea lui Zato Ichi* (r. Tozuko Tanaka, 1966), *Samariteanul Zato Ichi* (r. Kenji Misumi, 1968).

— Luis Buñuel realizează, în Mexic, *El angel exterminador*/Îngerul exterminator/ (sc. L. Buñuel; i. Gabriel Figueroa; a. Silvia Pinal, Enrique Rambal, Jacqueline Andere, José Baviera). Povestea stranie a unui grup de comeseni claustraţi într-o încăpere de către o forţă misterioasă. Filmul a fost interpretat de critică atît în cheie sociologică — „procesul autodistructiv al unei societăţi catolico-burgheze ajunse în ultimul stadiu de degenerare fizică şi mentală, dar care rămîne ancorată în formele egoismului şi hedonismului său“ (C. Reboledo) —, cît şi în cheie ontologică — „în aria redusă a spaţiului, oamenii sînt prada unui înger exterminator care este timpul“ (R. Paolella). Constante buñueliene: simboluri freudiene, satira alienării, fidelitatea faţă de suprarealism, umorul negru.

— Cenzura braziliană interzice filmul de debut al regizorului Ruy Guerra, *Os Cafajestes*/Cei fără scrupule/, incriminare a marasmului moral în care se complace burghezia autohtonă. Principal reprezentant al curentului „Cinema Nôvo“, Guerra va crea un univers care „integrează elemente stilistice diverse şi la prima vedere contradictorii, [...] realismul său depăşeşte realitatea avînd deschidere spre fantastic, în timp ce magia nu-şi atinge valoarea deplină decît înrădăcinîndu-se în datele cotidiene sau istorice autentice“ (J. A. Gili). **Flm:** *Puştile* (1964); *Tandri vînători* (1969); *Zeii şi morţii* (1970); *Cădere* (1977); *Erendira* (1983); *Opera do Malandro* (1984).

— Se înfiinţează în Japonia „Corporaţia cinematografelor de artă“. Iniţial, doar sarcini de distribuire a filmelor naţionale şi străine necomerciale. Din 1967, inaugurează un sistem de finanţare, permiţînd regizorilor să scape de servituţile comerciale.

— An de vîrf în cinematografia iraniană: cele trei studiouri — „Para Film“, „Iran Film“, „Missaghie Studio“ — produc peste 50 lungmetraje, dintre care se remarcă *Umbra* (r. Amin Amini), *Strigătul de la miezul nopţii* şi *Teama* (r. Samuel Hatcikian).

— După douăzeci de ani de tăcere, regizorul portughez Manuel de Oliveira realizează un nou lungmetraj — *Acto de primavera*/Venirea primăverii/, ecranizare a patimilor lui Hristos, demitizate prin cîntec şi montare, prin tablouri naive, prin coloritul costumelor şi prin interpreţi ţărani. Această pauză în activitatea celui mai bun cineast portughez a fost apreciată de tînărul regizor Paolo Rocha drept „o crimă contra culturii“.

— Producţia cinematografică din Hong Kong atinge cifra de 307 lungmetraje (faţă de 273 în 1960). În acelaşi timp, filmul *Amanta magnifică*, prezentat la Cannes, semnalează opiniei critice producţiile unei ţări care nu excelează prin calitate.

— În Egipt sînt naţionalizate marile întreprinderi industriale şi comerciale cinematografice şi se creează „Organismul general al cinematografiei

egiptene", însărcinat cu producţia şi distribuţia filmelor, cu exploatarea sălilor şi a studiourilor cinematografice. Primul film al cinematografiei de stat prezentat pe ecrane, în anul următor, este şi primul film egiptean în culori — *Mireasa Nilului* (r. Fatine Abdel Wahab).

— Viitorul reprezentant al noii generaţii de regizori suedezi, criticul Bo Widerberg, publică volumul „Visionen i svensk film" (Viziuni în filmul suedez), în care atacă cinematograful rupt de realitate, evazionist, practicat în Suedia chiar şi de Ingmar Bergman, care „cultivă cele mai ieftine mituri, acreditînd noţiuni false". „Întreaga carte avea semnificaţia unui protest, deoarece fiecare nou film suedez era o catastrofă fără nici o legătură cu viaţa reală" (B. Widerberg).

— Criticul american Andrew Sarris lansează în S.U.A. teoria „filmului de autor" prin două articole publicate în revista „Film Culture": „Note despre teoria autorului" şi „Cinematografia americană, 1962", în care susţine că autorul filmului este regizorul, iar stilul vizual constituie măsura valorii unui regizor-autor. Potrivit acestei teorii, Sarris împarte regizorii în: artişti solitari, creatori care produc opere de artă, şi artizani-interpreţi, care lucrează în echipă şi produc filme de divertisment. Numeroşi critici americani au infirmat această dihotomie, considerînd-o o prejudecată care a împiedicat cercetarea filmului hollywoodian.

— Este anul afirmării curentului cinematografic brazilian „Cinema Nôvo". Asemenea neorealismului sau „noului val francez", el se conformează cerinţelor unei producţii „sărace". Foloseşte aparatură uşoară de 16 mm cu sunet în priză directă, evitînd studiourile; creează un sistem de distribuţie şi o critică proprii, propune un cinematograf cu preocupări social-politice consecvente, solicită o atitudine nouă, angajată a cineastului. Din punct de vedere stilistic, originalitatea acestui curent provine din situarea sa în „peisajul politic al foamei, iar expresia culturală autentică a foamei este violenţa" (G. Rocha). Va atinge apogeul în anii 1968-1969, în special prin succese dobîndite pe plan internaţional. După 1970, noua conjunctură politică obligă la o atenuare a vigorii polemice, dar creatorii brazilieni continuă să lucreze chiar şi în exil. Reprezentanţi: Glauber Rocha, Ruy Guerra, Carlos Diegues, Leon Hirszman, Paulo Cesar Saraceni.

— Pr. *Dr. No*, de Terence Young, este primul film din seria „James Bond, agentul 007", personaj creat de scriitorul Jan Fleming şi interpretat alternativ pe ecran de Sean Connery şi Roger Moore. Îmbinînd umorul cu suspansul, momentele erotice cu urmăririle spectaculoase, aceste filme de aventuri se remarcă prin inventivitatea găselniţelor tehnice (automobile care devin aeroplane, serviete-mitralieră etc.), prin frumuseţea peisajelor şi dificultatea cascadoriilor. Alte filme din serie: *Goldfinger* — 1964; *Trăim numai de două ori* — 1967; *Diamantele sînt veşnice* — 1971; *Trăieşte şi lasă să moară!* — 1973; *Spionul care mă iubea* — 1977; *Octopussy* — 1983.

1963

ian. 9 — Ia fiinţă „L'Office des actualités algériennes" (Oficiul pentru actualităţi algeriene). Director, Mohamed Lakhdar Hamina. Scop: realizarea şi distribuirea unor documentare de scurtmetraj şi de metraj mediu pe teme de stringentă actualitate, cu rol informativ şi educativ.

ian. — Regizorul senegalez Sembène Ousmane debutează cu scurtmetrajul *Borom Sarret*. O zi din viaţa unui birjar din Dakar. „Unul dintre filmele africane cele mai izbutite. [...] Mărturie a unei situaţii sociale noi, creată de independenţa Senegalului, cînd pentru cei sărmani viaţa rămîne foarte

grea. [...] O critică socială făcută din interior" (P. Viyera). Premiul pentru debut la Tours.

ian. — Pr. *This Sporting Life*/Viaţă sportivă/ (r. Lindsay Anderson; a. Richard Harris, Rachel Roberts). Drama unui muncitor care încearcă să devină sportiv de performanţă din dorinţa de a se ridica peste mediocritatea vieţii de provincie. Conflictul social e dublat de drama personală a eroului, care nu izbuteşte să se facă iubit de femeia cu care trăieşte, din pricina temperamentului său coleric. „Tablou realist al provinciei engleze, meschine şi clevetitoare, punînd în evidenţă două atitudini contrare: revolta împotriva vechilor tabuuri şi grija pentru respectabilitate" (R. Lefevre, R. Lacourbe). Debut în lungmetrajul de ficţiune al regizorului Lindsay Anderson, reprezentant de frunte al curentului „Free Cinema". **Flm:** *Dacă* (1968); *Oh, norocosule!* (1973); *Britannia Hospital* (1982).

ian. — Bucureşti: apare primul număr al revistei „Cinema" (redactor-şef, Victor Iliu), periodic lunar care îşi propune „apropierea spectatorului de problemele artistice, ideologice, tehnice şi economice chiar, care se pun realizatorilor unui film". Activitate de cultură şi propagandă cinematografică dedicată cu precădere filmului românesc. Periodicul cinematografic românesc cu cea mai lungă apariţie. Din 1965, redactor-şef Ecaterina Oproiu.

febr. 6 — Pr. *8 1/2* (r. Federico Fellini; a. Marcello Mastroianni, Anouk Aimée, Claudia Cardinale, Sandra Milo). „Este filmul realizării unui film (care poate nu se va face niciodată), văzut prin prisma stărilor sufleteşti, a visurilor şi a obsesiilor regizorului" (G. Salachas). Acesta este un bărbat de 45 de ani, care „încearcă să pună cap la cap diferite episoade ale existenţei sale şi să le dea sens. [...] Filmul poate fi considerat drept ceva între o şedinţă de psihanaliză şi examinarea unei conştiinţe tulburate. Este un film melancolic, aproape funebru, şi totuşi foarte comic" (Fellini). Profund autobiografic, $8^1/_2$ aduce pe ecran amintiri din copilăria regizorului şi, totodată, reia temele şi personajele tipic felliniene: obsesia mării, ridiculizarea clerului, circul, extravaganţele înaltei societăţi, cuplul în pragul dezbinării, magicianul, femeia opulentă etc. Marele Premiu — Moscova.

febr. 13 — Regizorul francez Pierre Étaix realizează primul său lungmetraj, *Le Soupirant*/Îndrăgostitul/. Aventurile comice ale unui tînăr care încearcă să se însoare. „Étaix îşi caută sursele şi stilul la marii comici ai filmului mut — Keaton, Chaplin, Linder — şi îşi construieşte filmele pe gaguri pur cinematografice, nici verbale, nici filozofice" (R. Boussinot). „Moştenitor al unei tradiţii copleşitoare, care, practic, a înăbuşit pînă la el orice tentativă de reînnoire şi de renaştere, Étaix ştie să emoţioneze şi să producă rîsul fără a plagia. Comicul său îi aparţine sau mai exact se confundă cu el" (P. Billard). **Flm:** *Yoyo* (1965); *Dragostea cea mare* (1969); *Ţara belşugului* (1971).

febr. 25 — *Lawrence of Arabia*/Lawrence al Arabiei/ îi aduce regizorului englez David Lean premiul „Oscar" pentru film şi regie, încununînd o carieră în care grija pentru destinele terne ale unor personaje modeste (*Scurtă întîlnire* — 1946) alternează cu acurateţea ecranizărilor după opere clasice (*Marile speranţe* — 1946, *Oliver Twist* — 1948) şi cu capacitatea de a realiza spectaculoase superproducţii internaţionale (*Podul de pe rîul Kwai* — 1957, *Lawrence al Arabiei*, *Doctor Jivago* — 1965, *Un drum spre India* — 1983).

mart. 3 — Viena: pr. *3 November 1918* (r. Edwin Zbonek). Ecranizare după romanul lui Theodor Gokor, evocare a unei importante pagini din

istoria modernă a Austriei. Operă de vîrf a cinematografiei din această ţară.

mart. 26 — Pr. *Il Gattopardo*/ Ghepardul/ (r. Luchino Visconti; a. Burt Lancaster, Claudia Cardinale, Alain Delon). Ecranizare după romanul lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa, filmul este o amplă frescă a Italiei în momentul *Risorgimento*-ului. Drama prinţului Fabrizio di Salina, care priveşte cu luciditate crepusculul clasei sale şi ascensiunea burgheziei, prilejuieşte reluarea a două dintre temele preferate ale lui Visconti: tema transformismului ca rău istoric italian şi tema descompunerii şi a morţii. În reconstituirea universului lui Lampedusa, Visconti atinge una dintre culmile perfecţiunii formale, prin rafinamentul cadrelor compuse în stilul picturilor din secolul al XIX-lea, prin grija pentru fiecare detaliu vestimentar şi de recuzită, prin desăvîrşita îmbinare de culori. Secvenţe celebre: Te Deum-ul din biserica de la Donnafugata, balul final. „Filmul cel mai serios, cel mai echilibrat, cel mai sobru, dacă nu cel mai inspirat artistic pe care l-a realizat Visconti" (A. Moravia). Marele Premiu — Cannes.

mart. 27 — Romancierul şi scenaristul francez Alain Robbe-Grillet debutează în regia de film cu *L'Immortelle*/Nemuritoarea/ (a. Françoise Brion, Jacques Doniol-Valcroze). După o experienţă literară în care scrierea cinematografică este frapantă (tehnica sa descriptivă pare a crea o echivalenţă scrisă a limbajului filmic), după experienţa colaborării cu Alain Resnais (scenariul la *Anul trecut la Marienbad*), Robbe-Grillet realizează un tip de cinematograf intelectual, un joc continuu în timp, în care memoria este singurul instrument de cunoaştere al omului. **Flm**: *Trans-Europe-Express* (1966); *Edenul şi după aceea* (1970); *Jocul cu focul* (1974).

mart. 28 — New York: pr. *The Birds*/ Păsările/ (r. Alfred Hitchcock; a. Rod Taylor, Tippi Hedren). Inspirat dintr-o nuvelă de Daphné du Maurier (povestea unui orăşel american atacat de păsări), filmul face o notă oarecum aparte în opera lui Hitchcock prin faptul că depăşeşte dimensiunile enigmei poliţiste obişnuite şi abordează „misterul singurătăţii omului în faţa cosmosului, ale cărui forţe nu le poate domina" (A. Ayfre). „Păsările sînt întruchiparea concretă a arbitrarului şi a neprevăzutului, a tot ceea ce face viaţa şi relaţiile umane precare, un memento al fragilităţii şi al instabilităţii care nu pot fi ignorate sau evitate şi, dincolo de asta, al lipsei de sens şi al absurdităţii vieţii" (R. Wood).

apr. 1 — Regizorul suedez Bo Widerberg debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Barnvagnen*/Căruciorul/, în care îşi ilustrează concepţiile profesate în critică: respingerea tradiţiei, adică a cinematografului „vertical", orientat spre marile probleme, în favoarea simplei descrieri „orizontale" a situaţiilor cotidiene. „Nu fac filme ca să arăt cum e azi Suedia. Dar personajele mele acţionează pe un fundal real. E de la sine înţeles că acest fundal reprezintă în mod automat Suedia zilelor noastre". Influenţat de cinematograful american independent şi de „noul val francez", *Căruciorul* reprezintă prima colaborare cu Thommy Berggren, care rămîne interpretul filmelor sale următoare: *Dragoste '65* — 1965; *Elvira Madigan* — 1967; *Joe Hill* — 1970.

apr. 17 — Paris: pr. filmului de montaj *Mourir à Madrid*/Să mori la Madrid/, de Frédéric Rossif. Pornind de la documentele de arhivă despre războiul civil din Spania, filmul alternează aceste imagini cu evocări ale Spaniei de fiecare zi, turnate de autor în semiclandestinitate în anul 1962. Mesaj revoluţionar, „unitate de compoziţie decurgînd nu numai din dis-

cursul autorului, dar şi din unitatea plastică a imaginilor, în ciuda originii lor diverse" (R. Boussinot).

mai 1 — Pr. *Le joli Mai*/Frumosul mai/ (r. Chris Marker), film realizat în maniera unui ciné-vérité. Prezintă Parisul în mai 1962, momentul sfîrşitului războiului din Algeria, al atentatelor teroriste, al manifestaţiilor şi al represiunilor poliţiei. Din discuţiile cu oameni de pe stradă, aleşi întîmplător, reiese imaginea societăţii franceze cu cei doi poli ai săi: apatia şi egoismul micii burghezii, curajul şi dorinţa de acţiune ale proletariatului. „Spontaneitatea cazului individual se încadrează într-o demonstraţie în care comentariul politizat al omului de stînga, care este Marker, se îmbină cu o metodă a ciné-vérité-ului, utilizată în scopuri evident ideologice" (Claire Clouzot).

mai 7 — Pr. filmului de montaj din R.D.G. *Das Russische Wunder*/Miracolul rus/ (r. Andrew şi Annelie Thorndike), evocare a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, a evenimentelor care au precedat-o şi a evoluţiei statului sovietic de-a lungul a cîtorva decenii. Marele Premiu — Moscova. Reprezintă încununarea operei celor doi cineaşti, caracterizată prin scrupulozitate în folosirea documentului cinematografic şi prin profund spirit militant. **Flm**: *Tu şi camarazii tăi* (1954); *Acţiunea Sabia teutonă* (1958); *Vechea lume nouă* (1977).

mai 15 — Cannes: se prezintă filmul japonez *Seppuku*/Harakiri/ (r. Masaki Kobayashi; a. Tatsuia Nakadai, Shima Iwashita, Akira Ishikawa). „O poveste cu două obiective. Unul, evident: punerea în discuţie a acelei practici care dă titlul filmului şi care este menită să salveze onoarea samurailor. Celălalt, mai profund: atacarea ordinii sociale care susţine şi fondează un asemenea ritual barbar" (A.S. Labarthe). Primul film cu samurai care este total antisamurai, deoarece demască impostura celebrului cod al onoarei. „Diferenţa esenţială între filmul meu şi alte filme cu samurai este că filmul meu nu este numai istoric, ci şi actual" (M. Kobayashi). Violenţă conţinută, care în ultimele scene izbucneşte cu o extraordinară forţă. Sistem de flash-back-uri care amestecă pe nesimţite prezentul cu trecutul. Premiul special al juriului — Cannes.

iun. 4 — Houston: pr. *The Nutty Professor*/Profesorul trăsnit/ (r. Jerry Lewis; a. J. Lewis, Stella Stevens). Parodie după „Dr. Jekyl şi Mr. Hyde", de Robert Louis Stevenson. „Fiecare dintre noi are două chipuri. Mulţi oameni nu-şi dau seama, dar cu toţii avem o parte bună şi una rea. Dar cred că însăşi slăbiciunea noastră reprezintă o forţă. Dacă îmi amintesc bine şi Shakespeare a spus-o. Cît mă priveşte, eu am o filozofie foarte simplă: întreţin cu omenirea o legătură de dragoste. Îi ador pe oameni şi îmi place să dăruiesc" (Lewis).

iun. 12 — Pr. *Optimisticeskaia traghedia*/Tragedia optimistă/ (r. Samson Samsonov). Ecranizare după drama istoric-revoluţionară a lui Vsevolod Vişnevski. În rolul marinarului Aleksei, actorul Viaceslav Tihonov depăşeşte etapa rolurilor de factură romantică, de construcţie univocă şi de linearitate a sentimentului (inaugurată cu *Tînăra gardă* în 1948). Noua etapă a carierei sale este marcată de compoziţii complexe, în care observaţia psihologică şi portretizarea multiplă devin precumpănitoare (*Război şi pace* — 1966-1967; *Să trăim pînă luni* — 1969; *Egor Bulîciov şi alţii* — 1973; *17 clipe ale unei primăveri* — 1974; *Albul Bim-Ureche Neagră* — 1977).

iun. 12 — New York: pr. *Cleopatra* (r. Joseph L. Mankiewick; a. Elizabeth Taylor, Richard Burton, Rex Harrison). Superproducţie hollywoodiană, extrem de costisitoare, care aduce casa „20th Century Fox" în

pragul falimentului. Bazată pe diferite surse clasice și pe cartea „Viața și epoca Cleopatrei“, de C. M. Franzero, acțiunea filmului este sufocată de decorurile monumentale, costumele supraîncărcate și de alaiul sutelor de figuranți. Deși criticii îl consideră în marea lor majoritate „cel mai extravagant eșec din istoria Hollywood-ului“, filmul primește patru premii „Oscar“ (imagine, decoruri, costume, efecte speciale).
iun. 18 — Moare actorul mexican Pedro Armendariz (n. 9 mai 1912). Film din 1935. Interpretează peste 75 de roluri. Cea mai importantă vedetă masculină mexicană a anilor '40-'50. Devine cunoscut pe plan internațional datorită filmelor lui Emilio Fernandez (*Maria Candelaria* — 1944, *Perla* — 1946). Lucrează în Statele Unite și în Europa.
iun. — Pr. *Tom Jones* (r. Tony Richardson; sc. John Osborne; a. Albert Finney, Susannah York). Ecranizare după romanul lui Henry Fielding. Eroul, care, prin libertinaj, grosolănie, șmecherie și limbaj fără perdea se revoltă împotriva „bunelor moravuri“, a ipocriziei, a ierarhiei sociale închistate, scandalizînd societatea puritană a secolului al XVIII-lea, devine în filmul lui Richardson un precursor al tinerilor „furioși“ din anii '60. Explozie de tinerețe, energie, vitalitate, fantezie în folosirea mijloacelor de expresie, filmul înregistrează un extraordinar succes de public și mai puțin de critică. Aceasta îl consideră drept o abdicare de la principiile și scopurile „Free Cinema“-ului. Trei premii „Oscar“ (film, regie, scenariu).
iun. — Actorul englez Tom Courtenay realizează o creație excepțională în filmul *Billy Liar*/Billy mincinosul/, de John Schlesinger — povestea unui funcționar de la pompele funebre care își compensează existența cenușie și monotonă printr-o imaginație debordantă. Îmbinare de candoare și obstinare, Courtenay devine în anii '60 întruchiparea tinerilor nonconformiști și neînțeleși. **Flm:** *Singurătatea alergătorului de cursă lungă* (1962); *Pentru țară și rege* (1964); *O zi din viața lui Ivan Denisovici* (1971). După o absență de aproape zece ani, revine strălucit pe ecran în *Cabinierul* (1983).
iul. 1 — Ia ființă, la Stockholm, „Svenska Filminstitutet“. Scop: încurajarea producției cinematografice de calitate — 30% din venitul Institutului este consacrat finanțării filmelor suedeze direct proporțional cu încasările, 30% se alocă unor premii acordate filmelor suedeze de valoare. Rezultat: în primii patru ani înlesnește debutul a peste 20 de regizori.
iul. 12 — Moare, la Berlin, regizorul german Slatan Dudow (n. 30 ian. 1903). Film din 1929. Reprezentant al cinematografului proletar german de la începutul anilor '30. (*Baloane de săpun* — 1929, *Kuhle Wampe* — 1933). După război, lucrează în R.D.G., contribuind la crearea noii cinematografii socialiste (*Pîinea noastră cea de toate zilele* — 1949, *Mai tare ca noaptea* — 1954, *Christine* — 1963).
iul. 25 — Pr. *Hitler, connais pas!*/Hitler, nu-l cunosc! /, primul lungmetraj al regizorului francez Bertrand Blier. Unsprezece tineri între 18 și 20 de ani sînt invitați în fața aparatului de filmat pentru a li se pune întrebări despre viață și lume. „Răspunsurile ordonate pe teme și montate cu imagini din studio, cu gros-planuri ale fețelor și mîinilor celor anchetați, încearcă cu mijloacele unui fel de ciné-vérité de studio să se constituie într-un portret de generație. Experiment minat de abstract și artificial“ (Claire Clouzot), care semnalează atenției criticii un regizor ce se va afirma deplin în anii '70: *„Dansatoarele“* — 1974; *Scoateți-vă batistele!* — 1978; *Bufet rece* — 1979; *Povestea noastră* — 1984; *Ținută de seară* — 1986.
sept. 1 — Regizorul finlandez Jörn Donner debutează în Suedia cu *En söndag i september*/ O duminică de septembrie/. Este începutul unei cariere în care funcțiile de conducere administrative (director la Institutul suedez de film și la Arhiva de filme finlandeză) și activitatea de producător (în 1966 fondează casa „Jörn Donner“) se îmbină cu cea de regizor, critic (autor al unui studiu despre Bergman) și scriitor. Crezul său artistic: „un film este un produs artificial, de aceea identificarea deplină cu realitatea trebuie evitată, recurgîndu-se la distanțarea critică. Noi nu recreăm cu intenția de a imita“. Influențat adesea de Antonioni, el descrie alienarea burgheziei. **Flm:** *Aventura începe aici* (1965); *Anna* (1970); *Imagini din Finlanda* (1971).

sept. 4 — *L'Honorable Stanislas, agent secret*/Onorabilul Stanislas, agent secret/, de Jean Charles Dudrumet, îi oferă actorului francez Jean Marais prilejul să-și schimbe *emploie*-ul, trecînd de la filmul de capă și spadă (*Cocoșatul* — 1960, *Căpitanul Fracasse* — 1961) la aventurile polițiste (*Gentlemanul din Cocody* — 1965, *Sfîntul la pîndă* — 1966, *Paria* — 1968). Alte filme: *Șopîrla mexicană* (1972); *Legături de rudenie* (1986).
sept. 10 — Se inaugurează primul festival internațional al filmului de la New York, manifestare anuală necompetitivă. Asemenea celui de la Londra, el include în program cele mai importante filme din festivalurile internaționale ale anului, precum și o serie de filme „de excepție“ în premieră absolută.
sept. 20 — Pr. *Az prijde Kocour*/Cînd vine pisica/ (r. Vojtěch Jasný). Într-un orășel de provincie sosește o trupă de comedianți a căror vedetă este o pisică cu ochelari. Privirea ei are puterea de a colora oamenii care au ceva pe conștiință: ipocriții devin violeți, nestatornicii — galbeni, hoții — cenușii, îndrăgostiții — stacojii. Fantezie cinematografică pe tema conflictului dintre constrîngere și libertate, dintre intoleranță și spiritul liberal. „Experiențele cu culoarea au fost dificile și au durat mult, căci nu vroiam ca actorii să fie pictați monocrom, vroiam să și iradieze culoare. În cele din urmă, împreună cu operatorul Jan Kucera, am izbutit jonglînd cu trei elemente: machiajul, lumina și un obiectiv special“ (Jasný). Premiul special al juriului — Cannes.
sept. 29 — Pr. *Adieu, Philippine!*/Adio, Philippine!/(r. Jacques Rozier; a. Jean Claude Aimini, Yveline Cory). Iubirile unui tînăr în ultima sa vacanță, înainte de a pleca în războiul din Algeria. „Una dintre operele cele mai originale produse în Franța în epocă, cel mai «tînăr» film, dintre cele consacrate tinerilor din anii '60“ (R. Boussinot). Accent asupra contextului social care redă relativa dezrădăcinare a tineretului proletar.
oct. 2 — Moment de vîrf în creația actriței franceze Delphine Seyrig: rolul Hélène din *Muriel*, de Alain Resnais, pentru care obține premiu la Veneția. Actriță de teatru și de film, ea interpretează în anii '60-'70 personaje enigmatice, grațioase și expresive, al căror model rămîne eroina din *Anul trecut la Marienbad* (1961). **Flm:** *Aloïse* (1974); *India Song* (1975); *Farmecul discret al burgheziei* (1975); *Vera Baxter* (1977); *Pe drum* (1979); *'80 — anii de aur* (1986).
oct. 9 — Pr. *Le mani sulla città*/Cu mîinile pe oraș/ (r. Francesco Rosi; i. Gianni Di Venanzo; a. Rod Steiger, Salvo Randone și actori neprofesioniști). Urmărind firele care leagă societățile particulare cu autoritățile politice și administrative din Napoli, unde s-a produs prăbușirea unor imobile, filmul demască sub aparența democratică a structurilor tirania secretă a celor care stăpînesc orașul. Film politic, în spiritul celor mai bune tradiții ale neorealismului și documentarismului italian. Își refuză aparența de ficțiune, străduindu-se să semene cît mai mult cu ancheta filmată pe viu și cu reportajul TV. „Leul de aur“ — Veneția.

oct. 10 — Moare, la Milly-la-Forêt, scriitorul, scenaristul și regizorul francez Jean Cocteau (n. 15 iul. 1889). Talent polivalent — poet, pictor, actor, dramaturg — el a dat cinematografiei o serie de filme insolite ca factură, puternic impregnate de atmosfera poetică specifică operei sale literare (*Sîngele unui poet* — 1930, *Frumoasa și fiara* — 1946, *Vulturul cu două capete* — 1947, *Părinții teribili* — 1949, *Orfeu* — 1950, *Testamentul lui Orfeu* — 1960). Pentru ca arta cinematografică să devină demnă de un scriitor, trebuie ca acel scriitor să devină demn de acea artă, adică să nu lase să i se interpreteze o operă oricum, ci să-și dea toată silința să construiască din acea operă o realitate nouă, al cărei stil să devină echivalent cu stilul scrisului său" (Cocteau).
nov. 14 — Pr. *The Servant*/Servitorul/ (r. Joseph Losey; sc. Harold Pinter; a. Dirk Bogarde, James Fox, Sarah Miles), un film despre „puterea distrugătoare a celor care încearcă să trăiască potrivit unor principii false și a unor valori perimate. Este povestea unui stăpîn care trăiește ca în secolul XVIII, în spatele fațadei unei case, și care nu vrea să facă saltul spre secolul XX, și a servitorului său, la fel de fraudulos și de necinstit ca și stăpînul, dar ceva mai realist, deci mai vicios" (Losey). Răsturnarea raporturilor stăpîn-servitor (prin exploatarea de către servitor a slăbiciunilor stăpînului) duce la distrugerea ambelor personaje. Film-parabolă despre alienarea și despre inversarea raporturilor umane. Planurile foarte lungi, imaginile deformate, ambianța apăsătoare creează o atmosferă de coșmar.
nov. 18 — București: pr. *Tudor* (r. Lucian Bratu; sc. Mihnea Gheorghiu; a. Emanoil Petruț, George Vraca, Geo Barton, Amza Pellea, Olga Tudorache). „Filmul răscoalei din 1821, moment istoric crucial privit prin tragedia personală a lui Tudor, unul dintre cei mai fascinanți eroi ai istoriei românești" (Ecaterina Oproiu), deschide calea „meditațiilor cinematografice pe teme istorice afirmînd această vocație a filmului românesc și faptul că, atunci cînd este susținută de o solidă bază dramaturgică și de flacăra unor convingeri patriotice, o superproducție poate deveni o operă de artă" (Manuela Gheorghiu). Inaugurează programul epopeii naționale cinematografice: *Dacii* — 1967; *Columna* — 1968; *Mihai Viteazul* — 1971; *Ștefan cel Mare, Vaslui 1475* — 1975; *Cantemir* — 1975; *Buzduganul cu trei peceți* — 1977; *Vlad Țepeș* — 1978; *Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu* — 1978; *Burebista* — 1980; *Horea* — 1984.
dec. 12 — Moare regizorul japonez Yasujiro Ozu (n. 15 dec. 1903). Film din 1927. Considerat de critica japoneză drept cel mai mare și mai autentic dintre regizorii niponi. „Operele lui Ozu sînt bazate pe nostalgia sistemului tradițional al marii familii japoneze, acum pe cale de dizolvare. Și-a consacrat toată viața realizării unor comedii și tragedii din viața de familie. [...] Caracteristica stilului său: juxtapunerea unor imagini fixe pe pictura delicată a sentimentelor. Este cea mai izbutită expresie a psihologiei micii burghezii conservatoare din Japonia modernă" (T. Sato). **Flm:** *Primăvara tîrzie* (1949); *Povestiri din Tokio* (1953); *Toamnă însorită* (1960); *Într-o după-amiază de toamnă* (1962).
dec. 15 — New York: pr. *America, America* (r. Elia Kazan; a. Stathis Giallelis, Frank Wolff). Ecranizare a romanului scris de Kazan, în 1961, și inspirat din aventurile unui unchi al său care a emigrat din Turcia în America, la sfîrșitul secolului al XIX-lea. „Una din dorințele mele era să arăt înrăirea treptată a unui om, cuprins treptat de ideea că scopul scuză mijloacele. Pe măsură ce Stavros se apropie de America, el devine un

american, adică un om care ar face orice pentru a-și atinge scopul" (Kazan).
dec. 20 — Pr. *Le Mépris*/Disprețul/, de Jean Luc Godard, prilejuiește trecerea actorului francez Michel Piccoli de la roluri de plan doi la cele de protagonist, după o carieră de 15 ani. „Un mare actor, dublat de un excelent profesionist, știind să-și aleagă rolurile și regizorii, conducîndu-și singur cariera și asumîndu-și riscuri ce merg întotdeauna în sensul calității și al îndrăznelii" (G. Braucourt). **Flm:** *Frumoasa de zi* (1967); *Lucrurile vieții* (1970); *Marea crăpelniță* (1973); *René La Canne* (1977); *O afacere ciudată* (1982); *Puritana* (1986).
dec. 20 — Pr. *O nečem jiném*/Despre altceva/ (sc., r. Vera Chytilová; a. E. Bosáková, V. Uzelacová), primul lungmetraj al cineastei cehoslovace, prezintă două destine contrastante: gimnasta, care s-a supus tot timpul unei discipline severe, izbutește să depășească probele dure ale vieții, în timp ce o altă femeie, care nu a avut nici un fel de probleme, nu găsește forța de a înfrunta primele eșecuri sentimentale. Marele Premiu la Mannheim.
— Pr. *El Verdugo*/Călăul/ (r. Luis Berlanga; a. Nino Manfredi, Emma Penella, José Isbert). Comedie satirică. Un tînăr sărac acceptă postul de călău pentru avantajele materiale pe care le oferă, dar este din ce în ce mai terorizat la gîndul că va trebui să ucidă și, în cele din urmă, este dus cu sila la locul execuției. Umor negru, tipic spaniol. Influență neorealistă. „Acest film este pentru mine un mijloc de a mă ridica împotriva pedepsei capitale. [...] Am vrut să arăt cum poate fi sacrificată libertatea pentru confort și cum omul este robul societății care ne împarte în victime și călăi" (Berlanga).
— În Pakistan este prezentat filmul *Kankher dejal*/Zidul de sticlă/, de Zahir Raihan, reper important în dezvoltarea cinematografiei naționale.
— Printre cele trei lungmetraje realizate de studiourile din R. P. Chineză, *Di Dao Zhan*/Războiul subteran/ (r. Yen Sin Tung; a. Kao Tchoua Yao, Kao Lao Tchong) cunoaște un deosebit succes. Film educativ despre rezistența satului Kao Kiotchong în lupta împotriva agresorilor japonezi, în 1942.
— Regizorii canadieni Pierre Perrault și Michel Brault realizează unul dintre cele mai importante filme ale cinematografului direct — *Pour la suite du monde*/ Pentru continuitatea lumii/, un documentar despre viața pescarilor din Île-aux-Coudres. „Aparent expresie a cinematografului direct prin excelență, acest film este foarte construit: pe de o parte, ceea ce organizează filmul nu este imaginea, ci cuvîntul (în timpul unor lungi secvențe aparatul stă imobil în fața unui personaj care vorbește). Pe de altă parte, realitatea surprinsă în film este ea însăși reconstituită; pescarii din Île-aux-Coudres, care nu mai pescuiseră marsuin de multă vreme, demonstrează această activitate tradițională, special pentru film, ca să nu fie uitată și mai ales să fie transmisă" (P. Veronneau, M. Euvrard).
— Rio de Janeiro: pr. *Vidas secas*/Vieți uscate/ (r. Nelson Perreira dos Santos; a. Atila Jorio, Maria Ribeiro). Ecranizînd romanul lui Graciliano Ramos, părintele spiritual al curentului „Cinema Nôvo" redă cu duritate și sobrietate viața mizeră a unei familii de țărani din nord-estul Braziliei.
— *Mikros Afrodites*/Micile Afrodite/ (r. Nikos Koundouros; a. Cleopatra Rota, Vangelis Joannides, Eleni Procopiou, Takis Emmanouil). Inspirat liber din romanul „Iubirile pastorale ale lui Daphnis și Chloe", de Longos, filmul este „un imn închinat senzualității și demnității în Grecia antică"

(G. Sadoul). „Koundouros găsește în peisajele Aticii elemente proteiforme, care, prin simplitatea lor, rețin mitul la nivelul experienței primitive. [...] Intervenția cuplului adulter reprezintă pentru Koundouros un mijloc de a-și expune teoria sa potrivit căreia bărbatul este un idealist și vrea să fie iubit, iar femeia, de îndată ce își asigură anumite avantaje, se supune celui care o cucerește din punct de vedere sexual" (A. Mitropoulos). Premiu pentru regie — Berlin.

— Documentaristul olandez Bert Haanstra termină lungmetrajul *Alleman*/Omul olandez/ — monografie cinematografică dedicată oamenilor și locurilor natale. „Haanstra pare excedat de pitorescul pe care un ochi neprevenit este gata să-l găsească în realitatea patriei sale și se crede dator să combată imaginile prefabricate, stereotipiile, idilismul, sentimentalismul. [...] Fiecărei aparențe îi contrapune o variantă de culise, o interpretare hazlie sau numai realistă. Asistăm astfel la o demontare a pitorescului" (R. Rusan).

— *Labirynt*/Labirint/ (r. Jan Lenica), un film de desene decupate, colaje de hîrtii colorate și fragmente de ziar, în care celebrul animator polonez condamnă în stilul său tandru și crud oprimarea libertății de gîndire în condițiile tehnicizării maxime a societății moderne. Premiul FIPRESCI — Annecy.

— În Chile, societatea „Diprocine" organizează primul festival cinematografic de la Vina del Mar. Din 1966, el va căpăta o audiență largă, devenind un festival al cinematografului latino-american.

— În filmul *Le nez*/Nasul/, animatorul francez Alexandre Alexeieff atinge perfecțiunea în utilizarea metodei „ecranului cu ace", modalitate de gravură animată descoperită de el, în 1930, și folosită cu succes încă în 1933 în capodopera sa *O noapte pe Muntele Pleșuv*.

— Regizorul brazilian Glauber Rocha publică volumul „Revizuirea critică a cinematografului brazilian", în care discută problematica reînnoirii propuse de „Cinema Nôvo".

— Esteticianul și istoricul de film Jean Mitry publică lucrarea sa fundamentală „Esthétique et psychologie du cinéma" (Estetica și psihologia cinematografului). Un tratat de cinema în două volume, în care autorul încearcă să împace perspectiva teoretică (arta cinematografului) cu perspectiva „filmologică" (cinematograful ca fapt social, psihologic).

— Actrița italiană Claudia Cardinale întruchipează unul dintre personajele de referință ale filmografiei sale în *La ragazza di Bube* /Fata lui Bube/ (r. Luigi Comencini). Temperamentul ei meridional, frumusețea sălbatică, vocea răgușită, cu inflexiuni, o recomandă pentru roluri de femei aprige și senzuale (*Ghepardul* — 1963, *Tremurătoarele stele ale Ursei* — 1965, *Petrolistele* — 1971, *Libera, dragostea mea* — 1974); alteori, ea poate întruchipa imaginea purității (*8 1/2* — 1963, *Grup de familie într-un interior* — 1971). Flm: *Fata cu valiza* (1962); *Cînd se arată cucuveaua* (1968); *Prefectul de fier* (1978); *Fitzcarraldo* (1982); *Un bărbat îndrăgostit* (1986).

1964

ian. 24 — Pr. *Judex* (r. Georges Franju; a. Channing Pollok, Francine Bergé, Édith Scob). Omagiu respectuos și plin de umor adus operei lui L. Feuillade. „Caracteristica viziunii lui Franju, care constă în a interpreta irealul cu maximum de realism" (J. Cocteau) și în „a face să transpară misterul, visul și poezia din cotidianul cel mai banal, își găsește aici expresia cea mai personală" (Claire Clouzot).

ian. 30 — New York: pr. *Dr. Strangelove or How I Learned to Stop Worrying and Love the Bombe* /Dr. Strangelove sau cum am învățat să nu mă mai îngrijorez și să iubesc bomba/ (r. Stanley Kubrick; a. George C. Scott, Peter Sellers). Comedie neagră pe tema unui posibil război atomic declanșat din greșeală de un general psihopat. „Am realizat filmul din marea mea dorință de a face ceva împotriva coșmarului nuclear, unica problemă socială în care nu există nici o șansă ca oamenii să învețe ceva din experiență" (Kubrick). „Cel mai amuzant și mai coșmaresc film al anului. Kubrick este un regizor inteligent și abil, iar *Dr. Strangelove*, cel mai machiavelic film al său. [...] Una dintre cele mai mari denunțări și avertismentul cel mai plin de speranță" (T. Milne). Creație remarcabilă a actorului Peter Sellers în triplu rol: cel al președintelui S.U.A., al unui căpitan britanic de aviație și al unui savant nebun, de origine germană.

ian. — Pr. *Becket* (r. Peter Glenville; a. Richard Burton, Peter O'Toole). Ecranizare după piesa lui Jean Anouilh, inspirată de prietenia dintre regele Angliei Henric al II-lea și consilierul său Thomas Becket, devenit arhiepiscop. „Întregul film se articulează în jurul magistralei interpretări, cu accente shakespeariene, a celor doi protagoniști. Fastul acestei montări solemne servește drept contrapunct spectacular pentru drama psihologică a celor două ființe vulnerabile" (R. Lefevre, R. Lacourbe).

febr. 6 — Pr. *Pacsirta* /Drama ciocîrliei/ (r. László Ranódy; a. Antal Páger). Drama unei fete urîte, dar și a părinților ei care o compătimesc fără să o iubească și care cred că ea le-a stricat viața, izolîndu-i de lume. Tablou cehovian al unei provincii care macină idealurile, sufocă ambițiile și demolează speranțele. „Cinematograf pudic și dulce-amar, care, fără șmecherii sau ostentații, ne arată realitatea profundă a ființelor și a lucrurilor prin prisma unei sensibilități poetice" (G. Braucourt).

febr. 19 — Pr. *Les Parapluies de Cherbourg*/Umbrelele din Cherbourg/ (r. Jacques Demy; m. Michel Legrand; a. Catherine Deneuve, Nino Castelnuovo, Marc Michel). Nouă formulă de film muzical, în care chiar și replicile cele mai banale sînt cîntate. Subiectul simplu și melodramatic — doi tineri se iubesc, el pleacă la armată, ea așteaptă un copil și se mărită cu altul — este pretext pentru o demonstrație perfectă de folosire a sunetului și a culorii. „Fost decorator, Demy face un cinematograf pictural, în care decorurile, fundalurile, lumina, tonurile au o importanță capitală. Ceea ce contează cel mai mult pentru el sînt raporturile dintre personaje și culori, dintre culori și muzică, dintre muzică și costume. El lucrează în colaborare strînsă cu scenograful Bernard Évein și cu compozitorul Michel Legrand, care contribuie substanțial la crearea «universului Demy»" (Claire Clouzot). Marele Premiu — Cannes. Formula este reluată de regizor, cu mult mai puțin succes, în *Domnișoarele din Rochefort* (1966).

mart. 4 — Paris: pr. *Morambong* (r. Armand Gatti; a. Oen Do Soan, Sin On Sueun). Coproducție Franța—R.P.D. Coreeană, realizată în 1960, dar interzisă timp de patru ani în Franța. Operă profund pacifistă, „o adevărată *Paisă* a Coreei" (M. Manceaux), filmul își desfășoară acțiunea pe fundalul războiului din Coreea. Alternînd episoadele de luptă cu dragostea dintre un coreean din Sud și o tînără actriță din Nord, evocă cu dramatism prezența oamenilor simpli prinși în mecanismul distrugător al războiului.

mart. 15 — Se căsătoresc actorii americani Elizabeth Taylor și Richard Burton, a căror idilă a început în timpul filmărilor la *Cleopatra*. Unul dintre cele mai furtunoase mariaje hollywoodiene, jalonat de numeroase

despărţiri şi tot atîtea împăcări. De aceea filmul *Cui i-e frică de Virginia Woolf?* (1966), în care joacă împreună, pare în parte autobiografic. Alte filme ale cuplului: *Femeia îndărătnică* (1966); *Comedianţii* (1967); *Boom* (1968).

mart. 23 — Moare, la Hollywood, actorul de origine germană Peter Lorre (n. 26 iunie 1904). Film din 1928. Rolurile de compoziţie — în general personaje negative — au făcut să fie supranumit „omul cu ochi care ucid". **Flm:** *M.* (1931); *Omul care ştia prea multe* (1934), *Şoimul blestemat* (1941); *Arsenic şi dantelă veche* (1944); *Marele circ* (1959).

mart. — Cu *The Pink Panther*/Pantera roz/, regizorul englez Blake Edwards deschide seria aventurilor comice ale inspectorului Clouseau (Peter Sellers), desemnat să rezolve complicate cazuri judiciare. Amestec de bonomie, zăpăceală şi isteţime, personajul reapare în *Întoarcerea panterei roz* — 1975, *Pantera roz dă o nouă lovitură* — 1976, *Răzbunarea panterei roz* — 1978. Seria de desene animate cu acelaşi titlu are drept personaj o panteră roz preluată — ca şi tema muzicală ce o însoţeşte — din genericul filmelor cu actori.

apr. 2 — Regizorul ungur István Gaál debutează cu *Sodrásban*/În vîltoare/ (a. Andrea Drahota, Marianne Moór, Sandor Csikos), în care evocă peisajul copilăriei sale pe malurile Tisei. Subiectul — jocul periculos al adolescenţilor ce plonjează ca să adune nisip de pe fundul apei, joc în care unul dintre ei moare — prilejuieşte o meditaţie pe tema responsabilităţii, făcută de un cineast intimist de factură antonioniană. „O dată cu apariţia lui Gaál, s-a născut o nouă epocă — aceea a „tînărului" sau a „noului cinematograf ungar". De activitatea lui se leagă prima încercare (izbutită) de a face un cinematograf personal, un cinematograf la persoana întîia singular care are intimitatea sinceră a autobiografiei" (Yvette Biró). **Flm:** *Şoimii* (1970); *Peisaj mort* (1971); *Carantina* (1980).

apr. 17 — Pr. *Černý Petr*/Asul de pică/ (r. Milos Forman; a. Ladislav Jakim, Pavla Martinková). Îmbinînd ficţiunea cu documentarul, filmul urmăreşte relaţiile unui tînăr cu şeful său, cu prietenii şi cu familia, evidenţiind contrastul ridicol dintre vidul sonor al cuvintelor şi seriozitatea imperturbabilă a conversaţiilor. Forman îşi propune să facă „un film sincer şi adevărat, care să arate realitatea aşa cum e ea", şi descoperă latura absurdă a acestei realităţi. Una dintre cele mai importante opere ale „noului val ceh". Marele Premiu — Locarno.

apr. 24 — Pr. *Hamlet* (r. Grigori Kozinţev; a. Innokenti Smoktunovski) afirmă printre alte valori şi „cadrul plastic de o austeritate sumbră, amintind de Zurbaran şi Velásquez, în spiritul cărora este tradusă atmosfera sinistră a statului-închisoare" (L. Barsacq). Autorul decorului, Evgheni Enei, vechi colaborator al lui Grigori Kozinţev, şi-a dat măsura talentului atît în filme de reconstituire istorică, cît şi în filme de actualitate. **Flm:** *Mantaua* (1926); *Noul Babilon* (1929); *Cartierul Vîborg* (1937); *Don Quijote* (1957).

mai 10 — Paris: pr. *La Peau douce*/Piele catifelată/ (r. François Truffaut; a. Françoise Dorléac, Jean Desailly). Un bărbat între două vîrste se îndrăgosteşte de o tînără stewardesă. După o scurtă aventură, fata îl părăseşte, iar soţia înşelată îl împuşcă. „O situaţie convenţională, care capătă originalitate prin modul în care Truffaut foloseşte detaliul şi îşi caracterizează personajele" (R. Armes). Încercînd să-şi pună în aplicare deviza „trebuie să zgudui ca Hitchcock cu adevărul lui Renoir", regizorul „evită romanescul şi tratează subiectul ca un moralist" (P. Leprohon).

mai — Regizorul-scenarist brazilian Glauber Rocha cucereşte recunoaşterea internaţională cu *Deus e o Diabo na Terra do Sol*/Dumnezeu şi Diavolul pe pămîntul Soarelui/. „Totul a fost conceput în tradiţia unui *romancero* popular care amestecă fantezia, imaginaţia, adevărul, legenda" (Rocha). „O operă care este în aceeaşi măsură didactică şi epică. Un film genial — printre cele mai frumoase ale anilor 1960 — în care cultura devine conştiinţă, iar ideologia se transformă în poezie. Structura narativă a filmului presupune o intenţie ideologică de o mare claritate conceptuală, în care situaţiile şi personajele participă total la o lectură lucidă, analitică a realităţii braziliene, realizată de autor fără a cădea în abstracţie ideologică. Violenţa barocă a imaginilor, stilul cadrajelor, cheia epico-populară a povestirii, orchestraţia secvenţelor, asimetria organică a ritmului dau o încărcătură expresivă care face din acest film una din rarele opere în care mesajul politic şi cel poetic se contopesc într-o corespondenţă absolută" (L. Micciché).

mai — Pr. *The Best Man*/Un candidat la preşedinţie/ (r. Franklin Schaffner; sc. Gore Vidal; a. Henry Fonda, Cliff Robertson). Doi candidaţi la preşedinţia Statelor Unite încearcă să capete sprijinul fostului preşedinte, aflat pe moarte. „Strălucită melodramă politică, ingenios adaptată, cu un buget redus, după o piesă incisivă, cu splendide scene dramatice, interpretări memorabile şi detalii excelente" (L. Halliwell). Pe linia altor filme politice din aceeaşi perioadă, ca *Şapte zile în mai* (1963) şi *Candidatul din Manciuria* (1962), ambele de John Frankenheimer. „Toate aceste filme pun în discuţie acel lucru «demodat» numit simţ al responsabilităţii, combinat aici cu suspiciune faţă de vorbăria goală a politicienilor, faţă de pretenţiile lor de a fi imaculaţi în gînd, vorbă şi faptă" (R. Durgnat).

iun. 8 — Se înfiinţează, în Algeria, „Centrul Naţional al Cinematografiei" (C.N.C.) însărcinat cu reglementarea şi controlul producţiei, a distribuţiei şi a exploatării filmelor. Sub egida lui se creează atît „Institutul Naţional de Cinema" (I.N.C.) — la Sen-Aknoun — cît şi „Cinemateca naţională algeriană", fondată în 1965.

iun. — Regizorul englez Richard Lester imortalizează fenomenul Beatles în documentarul romanţat *A Hard Day's Night*/Noaptea unei zile grele/. Intriga firavă — cei patru Beatles însoţiţi de un bunic turbulent iau trenul spre un *show* televizat — este pretext pentru inserarea marilor succese ale formaţiei. Tot Lester îi va regiza pe cîntăreţi şi în comedia trăsnită *Help!*/Ajutor!/ (1965).

aug. 8 — Regizorul canadian Gilles Groulx debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Le Chat dans le sac*/Pisica în sac/ (a. Claude Godbout, Barbara Ulrich). Un film despre tineretul din Québec, la începutul anilor '60. „În sfîrşit avem un film care să fie al nostru, în care să ne oglindim şi în care să ne recunoaştem. [...] Intimitatea cu realul, căutarea realului iau forma unei lupte care trebuie dusă cu mediul, pe care trebuia şi mai trebuie încă să-l inventăm, transcriindu-l mai întîi. (R. Daudelin).

aug. — Pr. *The Night of Iguana*/Noaptea iguanei/ (r. John Huston; a. Richard Burton, Ava Gardner, Deborah Kerr). Un preot răspopit devine ghid în Mexic, unde stîrneşte pasiunile a trei femei: o adolescentă exaltată, o patroană de hotel şi o pictoriţă frustrată. „Piesa lui Tennessee Williams despre epavele umane eşuate pe veranda unui hotel mexican este impresionistă, iconoclastă. Filmul lui Huston nu are nimic din toate acestea, ci e un film cu mesaj, despre ceea ce se întîmplă cu nişte oameni ajunşi la capătul funiei" (E. Sussex). În rolul patroanei de hotel — Ava Gardner —

una dintre marile frumuseţi ale Hollywood-ului, cea care la sfîrşitul anilor '40 aspiră la titlul de „zeiţă a dragostei", deţinut de Rita Hayworth şi preluat, mai apoi, de Marilyn Monroe. **Flm**: *Ucigaşii* (1946); *Contesa desculţă* (1954); *Ultimul ţărm* (1959); *Mayerling* (1968); *Pasărea albastră* (1976).

sept. 9 — Pr. *Le Gendarme de Saint-Tropez*/Jandarmul din Saint-Tropez/, de Jean Girault, deschide seria aventurilor comice ale jandarmului ce devine celebru datorită interpretului său Louis de Funès. „Tot comicul ţîşneşte din agitaţia sa extraordinară: omuleţul acesta mărunt şi nervos nu poate sta o clipă locului. Dă din gură fără încetare, pripit, iar ticurile îi mişcă permanent obrazul. E un titirez agresiv care dă la o parte, busculează, răstoarnă, trage după el tot ce-i iese în cale" (O. Crohmălniceanu). **Flm**: *Nevăzut, necunoscut* (1958); *Prostănacul* (1966); *Oscar* (1967); *Zizania* (1978); *Avarul* (1980).

sept. 19 — Pr. documentarului elveţian de lungmetraj *Siamo italiani* /Sîntem italieni/, de Alexander Seiler. Ciné-vérité despre problemele emigranţilor italieni în Elveţia. „De o inspiraţie generoasă şi mărturisind un incontestabil spirit de observaţie, acest film îşi atenuează însă ascuţişul critic datorită căutărilor estetizante" (F. Buache).

sept. — Julie Andrews, cunoscută interpretă de operetă şi music-hall la Londra şi pe Broadway, debutează în film cu rolul titular din *Mary Poppins* (r. Robert Stevenson), pentru care obţine premiul „Oscar". După un an, va reedita succesul în filmul lui R. Wise *Sunetul muzicii*. Dotată cu o prezenţă agreabilă şi cu o voce minunată, cu o excelentă pregătire profesională, Julie Andrews va fi interpreta unor filme muzicale regizate de soţul său Blake Edwards, în care constituie punctul principal de interes (*Darling Lili* — 1970, *Victor-Victoria* — 1982).

sept. — Pr. *King and Country*/Pentru ţară şi rege/ (r. Joseph Losey; a. Dirk Bogarde, Tom Courtenay). Drama unui tînăr soldat din primul război mondial care, copleşit de frică, vrea să dezerteze, este prins, judecat şi condamnat la moarte. „Am vrut să fac un film despre o situaţie îngrozitoare, în care atîtea fiinţe umane din acest secol au fost angrenate. Toate personajele sînt la fel de culpabile şi la fel de prinse în cursă. Pentru că, într-un anume fel — din instinct, în cazul băiatului, din sentimente şi simpatie, în cazul maiorului — toţi realizează că războiul e lipsit de sens, că ei nu luptă pentru o cauză şi că totul e o barbarie idioată" (Losey). Film marcat de o teatralitate brechtiană şi construit după legile tragediei clasice (unitate de loc, timp şi acţiune).

oct. 2 — Pr. *Il vangelo secondo Matteo*/Evanghelia după Matei/ (r. Pier Paolo Pasolini), „povestire epico-lirică, în cheie naţional-populară; [...] povestea simplă a unui om simplu care se naşte în sărăcie şi moare după o existenţă scurtă şi dramatică, lăsînd oamenilor un mesaj de pace şi dragoste" (Pasolini). Ecranizarea modernă a Evangheliei, cu numeroase trimiteri la problematica sudului italian, la atrocităţile fascismului, la lupta revoluţionară a maselor. Premiul special al juriului — Veneţia.

oct. 4 — Cu rolul Andrei Sabin din *Străinul* (r. Mihai Iacob) debutează în film actorul Ştefan Iordache (Menţiune pentru interpretare — Karlovy Vary). Se impune după 1973 cu roluri de un deosebit relief: *Doctor Poenaru* — 1973; *Ediţie specială* — 1975; *Înghiţitorul de săbii* — 1981; *Glissando* — 1984.

oct. 21 — New York: pr. *My Fair Lady* (r. George Cukor; m. Frederick Loewe; a. Rex Harrison, Audrey Hepburn). Ecranizarea musicalului inspirat de piesa lui G. B. Shaw, „Pygmalion". Conservă caracterul teatral al spectacolului de pe Broadway, fiind o transcripţie destul de fidelă a acestuia, cu excepţia înlocuirii interpretei principale, Julie Andrews, cu Audrey Hepburn. George Cukor, regizor preocupat constant de universul feminin, reuşeşte să facă din „opereta cea mai misogină din tot show business-ul american, un omagiu cinematografic adus femeii" (R. Benayoun). Opt premii „Oscar": film, regie, actor, imagine (Harry Stradling), decoruri şi costume (Cecil Beaton şi Gene Allen), sunet, adaptare muzicală.

oct. 29 — Milano: pr. *Il deserto rosso*/Deşertul roşu/ (r., cosc. Michelangelo Antonioni; i. Carlo Di Palma; a. Monica Vitti, Richard Harris). Urmărindu-şi cu consecvenţă preocupările, Antonioni reia tema alienării — drama unei femei nevropate, evoluînd în peisajul supraindustrializat al Ravennei — stabilind o strînsă relaţie între personaj şi mediu. „Mediul în care trăieşte Giuliana îi accelerează prăbuşirea nervoasă, [. . .] nu i-o generează, ci o face să se manifeste. [. . .] Am mers înapoi pînă la sursa acestor crize care cuprind azi ca un torent mii de oameni" (Antonioni). „Primul său lungmetraj color face şi mai evidentă predilecţia regizorului pentru compoziţiile abstracte, pentru jocul tonalităţilor cromatice (culori în afara referinţelor realiste, ca în tablourile pictorilor nonfigurativi), compuse şi descompuse după linii geometrice calculate cu răceală, pentru imaginile neclare care reduc lucrurile la mase informe de culoare" (A. Bernardini).

oct. — Regizorul ceh Jan Němec obţine Marele Premiu la Festivalul de la Mannheim pentru filmul său de debut *Démanty noci*/Diamantele nopţii/. Doi tineri cehi reuşesc să fugă „dintr-un tren al morţii," sînt urmăriţi şi în cele din urmă capturaţi. „Am vrut să creez un studiu cinematografic despre izolare fizică, opresiune, nostalgia căminului familial, despre lupta pentru conservarea existenţei umane" (Němec). Planul real se întrepătrunde cu altul, total ireal, al visurilor, presentimentelor şi stărilor subconştiente pentru a crea astfel „caracterul poetic al operei, corespunzător efortului febril al eroilor hăituiţi".

nov. 9 — Pr. *Kradeţăt na praskovi*/Hoţul de piersici/ (r. Vîlo Radev; a. Nevena Kokanova, Rade Marković). În timpul primului război mondial, într-un orăşel de provincie bulgar, un prizonier sîrb se îndrăgosteşte de soţia comandantului lagărului. Comparat de critica bulgară cu *Iluzia cea mare*, de Jean Renoir, pentru că ambele denunţă iluzia generată de confuzia arbitrară a valorilor sociale şi a valorilor naţionale. Moment important în evoluţia cinematografului bulgar. „Sub o aparenţă foarte clasică, *Hoţul de piersici* realizează o evoluţie totală. Clasicismul este doar un alibi pentru noutatea modului în care este privită istoria" (A. Cervoni).

dec. 8 — Cu *Angélique, marquise des anges*/Angelica, marchiza îngerilor/ (a. Michèle Mercier, Robert Hossein, Jean Rochefort), regizorul francez Bernard Borderie deschide seria unor populare filme de aventuri, în care recuzita comercială a genului se află sub semnul dinamismului, a costumaţiei istorice şi a picanteriei. Urmat de *Minunata Angelica*; *Angelica şi regele* — 1965; *Angelica şi sultanul* — 1967; *Neîmblînzita Angelica* — 1968, acest film impune pentru scurtă vreme frumuseţea senzuală a actriţei Michèle Mercier.

dec. 17 — New York: pr. *Zorba the Greek*/Zorba grecul/ (r. Michael Cacoyannis; m. Mikis Theodorakis; a. Anthony Quinn, Alan Bates). „Punctul central al filmului, care începe cu sosirea unui scriitor englez în Creta unde moştenise o mină de lignit, este de fapt Zorba cu reacţiile sale faţă

de oameni și față de situațiile cotidiene. El are trei calități: o nesățioasă poftă de viață, înțelegere și compasiune pentru slăbiciunile sau nebunia semenilor săi, o neobosită pasiune pentru femei. Acest grec robust și simplu îl domină ca un gigant pe intelectualul, dar ineficientul englez, formînd un cuplu ce reface, răsturnînd-o, relația dintre Don Quijotte și Sancho Panza. [. . .] Un film despre oameni cu sînge cald și oase solide, despre fragilitatea și inadaptarea omului, despre sensul vieții" (G. Gow). Trei premii „Oscar": imagine (Walter Lassaly), actriță în rol secundar (Lila Kedrova), scenografie (Edward G. Boyle).

dec. 18 — Paris: pr. filmului danez *Gertrud* (r. Carl Th. Dreyer). Drama unei femei, căreia nici unul dintre cei trei bărbați din viața ei nu-i pot oferi iubirea absolută de care are nevoie. Adaptare după piesa lui Hjalmar Söderberg. „Dreyer a transformat o dramă domestică într-o meditație despre singurătatea sufletului și imposibilitatea dragostei" (M. Drouzy). „Între Hedda Gabler și Gertrud este aceeași diferență ca între idealismul pur, chiar dacă intolerant, și fantazarea nebunească. [. . .] În viziunea lui Dreyer despre viață există, fără îndoială, ceva rece, nemilos și implacabil" (A. Sarris). „Toate acestea sînt traduse în film cu obișnuita încetineală majestuoasă a lui Dreyer și cu obișnuitul lui realism în redarea mediului. Spre deosebire însă de filmele sale de început, locul celebrelor prim-planuri este luat de planurile medii" (B. Wright).

dec. 26 — Regizoarea suedeză Mai Zetterling debutează în lungmetrajul de ficțiune, cu *Älskande Par*/Perechi îndrăgostite/. Prezentarea unei lumi dominate de sexualitate și perversiune are ca scop, aici, sugerarea dezintegrării treptate și a dispariției înaltei societăți europene. „Folosesc și eu această metodă, deoarece cred că nu putem obține o imagine pozitivă a vieții decît dacă traversăm nenumărate stadii negative" (Zetterling). Filmul atacă, pentru prima oară, tematica preferată de regizoare: situația femeii în societatea contemporană și lupta ei împotriva hegemoniei bărbaților, tematică prezentă și în filmele *Jocuri de noapte* — 1966, *Fetele* — 1968 și *Amorosa* — 1986.

— În Iordania este realizat primul lungmetraj semnificativ pentru producția cinematografică autohtonă: documentarul *Watani Habibi*/Țara mea iubită/ (r. Abdulah Kaush). Abia în 1972 se va turna primul lungmetraj de ficțiune: *Vipera*, de Jallal Ide Tomeh.

— Se votează în Tunisia decretul pentru protecția filmului național, ceea ce declanșează boicotul societăților occidentale, care, timp de un an, refuză să aprovizioneze piața cu filme noi.

— Două lungmetraje iraniene se impun atenției opiniei publice: *Chabed dhouzi*/Noaptea cocoșatului/ (r. Farrokh Gaffary), inspirat dintr-o celebră povestire din „1001 de nopți", film care pendulează permanent între umor și macabru, și *Ayme va Knecht*/Oglinda și cărămida/ (r. Ibrahim Golestan), film de factură neorealistă relatînd dragostea dintre un șofer de taxi și o femeie de moravuri ușoare. „Deși puternic influențate de cinematograful occidental, ambele filme se străduiesc să rămînă autentic iraniene" (F. Hoveyda).

— Regizorul ivorian Timité Bassori debutează cu scurtmetrajul *Sur la dune de la solitude*/Pe duna singurătății/, transpunerea unei legende despre Mamy Wata, fiica apelor. În filmul său „lumea tangibilă și cotidiană, precum și lumea poetică a visului, constituie două aspecte la fel de adevărate care coexistă pe două registre diferite" (J. Binet).

— *Kwaidan* (r. Masaki Kobayashi; a. Rentato Mikuni, Kaiko Kishi, Katsuo Nakamura). Film fantastic în patru episoade, care „învăluie spectatorul cu lentoarea sa persuasivă și cu perfecțiunea sa înghețată, ca și cum acest spectacol, prea somptuos, prea bine reglat și această seninătate, puțin probabilă, ar comunica angoasa ruperii acestui rar echilibru" (R. Predal). Kobayashi abordează un gen bine cunoscut în Japonia, căruia îi depășește însă convențiile și îi impune o viziune personală. Decoruri stilizate. Remarcabilă folosire a culorii.

— Regizorul american Martin Ritt realizează unul dintre cele mai bune filme ale sale, *The Outrage*/Ultraj/, *remake* după *Rashomon*, de Akira Kurosawa. Această poveste, cu aer pirandellian, despre relativitatea adevărului răspunde perfect cerințelor regizorului: „Pentru a-mi consacra un an de viață realizării unui film trebuie ca subiectul să mă captiveze. [. . .] Sînt un profesionist, nu un geniu. Tema care mă interesează cel mai mult este cea a rasismului". Predilecție evidențiată de filmele sale de la *Hombre* — 1966 și pînă la *Paravanul* — 1976. Alte filme: *Norma Rae* (1979); *Cross Creek* (1982).

— Regizorul italian Sergio Leone deschide seria „westernurilor spaghetti" cu *Per un pugno di dollari*/Pentru un pumn de dolari/. „Am abordat genul cu multă dragoste, cu multă ironie și am pus pe primul plan grija pentru autenticitate. [. . .] În ceea ce privește violența filmelor mele, care mi-a fost adesea reproșată, ea era principala dimensiune a acestei perioade din istoria Vestului" (Leone). Unii critici văd în „westernul spaghetti" o încercare de a revigora un gen închistat în clișee. **Flm:** *Pentru cîțiva dolari în plus* (1965); *Bunul, răul și urîtul* (1966); *A fost odată Vestul* (1968); *A fost odată în America* (1984).

— *Charulata* (r., sc., m. Satyajit Ray; a. Madhabi Mukherjee, Soumitra Chatterjee, Sailen Maskerjee). Poveste de dragoste inspirată din scrierile lui Tagore, ce-și desfășoară acțiunea în mediul aristocratic bengalez din secolul al XIX-lea. „Construcția ciclică ne duce de la mobilitate la imobilitate, între cei doi poli fiind doar visare amestecată cu speranță și nostalgie, o coborîre în sufletul personajului principal, într-un univers de sentimente fără viitor posibil" (P. Parrain).

— *Sunna no onna*/Femeia nisipurilor/ (r. Hiroshi Teshigahara; a. Eiji Okada, Keiko Kishida). Un entomolog devine prizonierul unei văduve care locuiește într-o văgăună din care trebuie să scoată în permanență nisip. „Am încercat să creez un microcosmos al existenței în care cei doi eroi, un bărbat și o femeie, să fie izolați de restul lumii, dar în care să mai existe și un al treilea personaj — nisipul" (Teshigahara). „Poveste filozofică, fabulă modernă, film straniu, de o incontestabilă frumusețe plastică, [...] amestec de real și ficțiune, adică de fantastic în decor, de excepțional în situație, de natural în evocarea cotidiană a vieții. În această lume, în care nisipul șiroiește simbolizînd trecerea timpului și înglodarea fizică și morală care ne amenință la orice pas, regizorul observă comportamentul uman cu o minuțiozitate de entomolog" (Yvonne Baby).

— Cineastul brazilian Carlos Diegues debutează cu filmul *Gangazumba*, povestea unui „justițiar" legendar. Film de formulă muzicală, dar și o chemare la revoltă. „Pentru că trebuie să dăm o anumită morală și o politică acestei iubiri pentru cinematograf, filmele mele vor vorbi întotdeauna despre subdezvoltare, [...] iar peisajul Americii Latine este un continent gangrenat, ca o rană deschisă în cadavrul tropicelor" (Diegues). **Flm:** *Moștenitorii* (1968); *Xica Da Silva* (1976); *Bye, Bye Brasil!* (1979).

— Ia ființă, la Anvers, din inițiativa poetului și eseistului belgian Paul Devree, firma „Fugitive Cinema", menită să susțină producția de filme independentă. Sub egida ei se vor realiza cîteva scurtmetraje antirăzboinice: *19 decembrie*, de Louis Celis — 1966; *După faza finală*, de Patrick Le Bon — 1968; *Judecata de apoi*, de Guido Hendericks — 1971.

— Pr. *Mne dvadțat let* /Am 20 de ani/ (r. Marlen Huțiev; a. Valentin Popov, Anastasiia Vertinskaia). Viziune înnoitoare, într-o zonă tematică predilectă pentru filmul sovietic: tradițiile de eroism ale tineretului, funcția lor exemplară pentru contemporani. Ca și celelalte filme ale lui Huțiev, alături de personajele interpretate de actori, un rol central îl joacă orașul „filmat direct, adesea cu camera ascunsă, într-un amestec de scene jucate și secvențe documentare, decurgînd din experiența cine-ochiului lui Vertov" (Luda și J. Schnitzler).

— Cu *L'età del ferro* /Epoca fierului/, serial TV în 5 episoade, începe o nouă etapă în creația regizorului italian Roberto Rossellini, care își propune să facă o muncă de informare și, totodată, să ofere artiștilor noi teme de meditație. Experiența se va repeta cu: *Preluarea puterii de către Ludovic al XIV-lea* — 1966; *Lupta omului pentru supraviețuire* — 1967; *Faptele apostolilor* — 1968; *Socrate* — 1970; *Agostino di Ippona* — 1972; *Blaise Pascal* — 1975. Sinteze între informare, spectacol și cultură, aceste evocări îmbină reconstituirea cu filmul de ficțiune și cu documentul cinematografic. Inițiativa va fi teoretizată, în 1966, printr-un manifest semnat de Rossellini, împreună cu Gianni Amico, Gian Vittorio Baldi și Tinto Brass: „Noi vrem să elaborăm spectacole-programe care să-l ajute pe om să vadă orizonturile reale ale acestei lumi. Vrem să-l facem să cunoască pînă în cele mai mici detalii, ilustrate în mod plăcut — dar întotdeauna științific, exact — tot ceea ce arta sau produsele culturale difuzate prin mijloace audio-vizuale nu i-au arătat pînă în prezent sau, și mai rău, ceea ce ele au ridiculizat, au defăimat. Încă o dată, vrem să propunem omului firele conducătoare ale istoriei sale și să prezentăm, în mod dramatic, comic, satiric, evenimentele, luptele, tumultul și psihologia care au creat lumea modernă".

— Premiul de regie al Festivalului de la Berlin revine brazilianului Ruy Guerra pentru *Os fusis* /Puștile/ (a. Nelson Xavier, Maria Gladys). Pornind de la masacrul țăranilor înfometați în vremea secetei, „am vrut să arăt realitatea socială din partea de nord-est a Braziliei, lanțurile impuse de tradiție, fanatismul religios, fatalismul, misticismul" (Guerra) „Una dintre cele mai viguroase reflecții ale cinematografului brazilian". (F. Peixoto).

1965

ian. 8 — Moare regizorul sovietic Boris Barnet (n. 18 iun. 1902). Film din 1924, mai întîi, ca actor. Se remarcă prin simțul imaginii, al cadrajului, al folosirii peisajului ca element dramatic, prin precizia montajului și prin nota lirică a filmelor sale, dintre care capodopera sa este considerată a fi *Periferie* (1933). **Flm:** *Moscova în octombrie* (1928); *Noapte de septembrie* (1939); *O vară îmbelșugată* (1950); *Destăinuiri* (1961).

ian. 14 — Regizorul ungur Miklós Jancsó se afirmă cu *Igy jöttem* /Așa am venit/, povestea prieteniei dintre un adolescent ungur și un soldat sovietic, pe fundalul ultimelor luni de război. „Un film emoționant și foarte pur, realizat de un regizor care pare a căuta refugiu în lumea adolescenței și a inocenței sentimentale, în fața loviturilor viclene ale unei realități,

care nu prea seamănă cu imaginea ce ne-o facem despre ea la 17 ani" (Cl. Lavenson).

febr. 11 — Tînărul regizor István Szabó debutează în lungmetraj cu *Álmodozások kora* /Vîrsta viselor/, primul film de autor din istoria cinematografului ungar. „Operă de izbitoare actualitate, filmul pune problema integrării tinerilor într-o societate deja constituită" (I. Vitanyi). Preocupat de soarta individului în momente de cumpănă ale istoriei, Szabó tratează această temă la început în cheie dominant lirică, apoi într-un stil narativ propriu. **Flm:** *Tatăl* (1966); *Strada Pompierilor 25* (1973); *Încrederea* (1979); *Mefisto* (1981); *Colonelul Redl* (1985).

febr. 12 — Pr. *Le Bonheur* /Fericirea/ (r. Agnès Varda; i. Jean Rabier, Claude Beausoleil; a. Jean Claude Drouot, Claire Drouot, Marie-France Boyer). Un tînăr tîmplar trăiește din plin fericirea conjugală. Întîlnind o altă femeie, de care se îndrăgostește, eroul crede că această fericire se poate adăuga celei familiale. „Un film care privește viața fără să se sinchisească de stereotipuri, care ia oamenii așa cum sînt: mici, insignifianți și adesea fericiți; descrierea unei realități franceze, așa cum e ea: individualistă, grijulie față de mica sa fericire" (Fr. Chevasu). Transfigurarea cotidianului prin rafinate căutări cromatice.

febr. — Ia ființă, în R.F.G., „Kuratorium Junger Deutscher Film" menit să sprijine din punct de vedere financiar debutul tinerilor realizatori. Se comportă ca un coproducător care împrumută bani și încasează o parte din venituri, pe care le investește în alte filme. Primul beneficiar al acestui sistem — Alexander Kluge. Astfel, ideile Manifestului de la Oberhausen (1962) încep să prindă viață.

mart. 5 — Actrița Angelika Domröse se impune cu rolul tinerei evreice din filmul *Chronik eines Mordes* /Cronica unei crime/, de Joachim Haslers, devenind una dintre cele mai populare actrițe din R.D.G. **Flm:** *Julia trăiește* (1963); *Effi Briest* (1970); *Legenda lui Paul și a Paulei* (1973).

mart. 11 — Filmul maghiar *Húsz óra* / 20 de ore/ înscrie în palmaresul său cinci premii naționale și internaționale (Pécs, Budapesta, Veneția, Roma, Moscova), consolidînd reputația regizorului Zoltán Fábri, care „se afirmă ca un moralist politic" (H. Arnauld). Un ziarist face o anchetă pentru a elucida misterul unor fapte petrecute în 1956. Un film despre imposibilitatea de a judeca. „Ceea ce este nou în *20 de ore* este voința de a respecta logica interioară a oamenilor, logică subiectivă și asociativă care regrupează diversele elemente ale povestirii într-un mozaic" (Fábri).

mart. 16 — București: pr. *Pădurea spînzuraților* (r. Liviu Ciulei; sc. Titus Popovici; a. Victor Rebengiuc, Ana Széles, L. Ciulei, György Kovács). Ecranizare după romanul lui Liviu Rebreanu. Cel de al treilea film al regizorului Ciulei (Premiu pentru regie — Cannes), care, ulterior, se va dedica în exclusivitate teatrului. „Mișcarea vie a ideilor, simțul povestirii în imagini, fastul invenției vizuale și mai ales neîntrerupta pulsație a concretului fac ca adevărul vieții să irumpă aici cu putere, înscris în realismul minuțios al ambianței și în exactitatea tipologiei" (G. Littera).

mart. 17 — New York; pr. *The Train* /Trenul/ (r. John Frankenheimer; a. Burt Lancaster, Paul Scofield, Jeanne Moreau). În 1944, Rezistența Franceză încearcă să dejoace planurile naziste de a transporta, cu un tren special, operele de artă ale Luvrului în Germania. Îmbinare reușită de dramatic și spectaculos după o formulă pe care regizorul american John Frankenheimer a practicat-o de-a lungul întregii sale cariere fie că este

vorba de filme de spionaj, de război, polițiste sau politice. **Flm:** *Candidatul din Manciuria* (1962); *Șapte zile în mai* (1963); *Marele premiu* (1967); *Jocul cu moartea* (1969); *Călăreții* (1971); *Filiera II* (1975); *Profeția* (1979); *Provocarea* (1982).

apr. 3 — Pr. *Akahige*/Barbă Roșie/ (r. Akira Kurosawa; a. Toshiro Mifune, Yuzo Kayama, Yoshio Tsuchiya). Ecranizare după romanul lui Shugoro Yamamoto. Aspra ucenicie a unui tînăr medic care învață că teoria se deosebește, în bună măsură, de practica medicală. „Filmul reia unul dintre paradoxurile frecvente în opera lui Kurosawa: pentru a deveni bun trebuie să înveți să fii rău, în sensul că nu trebuie să ții seama de ceea ce lumea consideră a fi bine și să înveți ceea ce e bine cu adevărat. [...] Înfruntarea dintre tînărul medic și medicul cel bătrîn reprezintă tocmai înfruntarea dintre cele două concepții despre bine și rău. [...] Atît această dilemă, cît și structura narațiunii apropie filmul de romanele lui Dickens" (D. Richie).

mai 2 — New York: pr. *Sound of Music*/Sunetul muzicii/ (r. Robert Wise; a. Julie Andrews, Christopher Plummer). Julie Andrews își reia rolul de guvernantă din *Mary Poppins*, în ambianța Salzburg-ului anilor '30. Transpunerea cinematografică a unui musical de succes pe Broadway. „Nu există în film valori scenografice neobișnuite, coregrafice sau interpretative. Superlativul se află în muzică. Nu numai în coloana sonoră, ci și în substanța muzicală a unor numere, care, în regia lui Wise, trec rampa pentru a deveni bucăți de cinema" (E. Comuzio).

mai 7 — Denver: pr. *Cat Ballou*, de Elliot Silverstein — western parodic plin de umor și ritm, în care Lee Marvin interpretează dublul rol al justițiarului și al răufăcătorului. Premiul „Oscar". Înscrierea pe traiectorie de vedetă a unui actor care a debutat în 1951 și a jucat, cu precădere, în westernuri și melodrame roluri de brute și oameni răi. **Flm:** *Atac!* (1956); *Ucigașii* (1964); *Corabia nebunilor* (1965); *Iad în Pacific* (1968); *Împăratul Nordului* (1973); *Marele Roșu* (1979); *Delta Force* (1986).

mai 17 — Pr. *Tri*/Trei/ (r. Aleksandar Petrović; a. Bata Zivojinović, Senka Keletandić). Film de război, în trei episoade, avînd același protagonist: partizanul Milos. Marele Premiu—Pola. Îi aduce lui Petrović celebritatea internațională, făcîndu-l cunoscut drept unul dintre inițiatorii „noului val iugoslav", drept un regizor preocupat de „problemele omului și ale societății, de raportul dintre colectivitate și libertate individuală, de rațiunile umane și cele sociale, un regizor care își presară narațiunea cu indicații simbolice și metaforice, fără a renunța însă la obiectivitatea reprezentării" (G. Rondolino). **Flm:** *Am întîlnit țigani fericiți* (1967); *Maestrul și Margareta* (1972); *Tablou de grup cu doamnă* (1977); *Haiducul* (1980).

mai — Pr. *The Knack . . . and How to Get It*/Șpilul . . . și cum să-l dobîndești/ (r. Richard Lester; a. Rita Tushingham, Ray Brooks, Michael Crawford). Comedie plină de fantezie și de haz. „Patru personaje, reprezentînd patru realități diferite, trăiesc într-o lume care pare să o contrazică pe a celorlalți. Lester juxtapune aceste lumi, încearcă să le articuleze, să le apropie, să le suprapună, dînd naștere unui stil în care toate libertățile sînt permise" (R. Lefevre, R. Lacourbe). Acest imn închinat bucuriei de a trăi îi aduce lui Lester Marele Premiu la Cannes; este și cel mai original dintre filmele sale. **Flm** *Noaptea unei zile grele* (1964); *Ajutor!* (1965); *Petulia* (1968); *Cei trei mușchetari* (1973); *Teroare pe Britanic* (1974); *Robin și Marian* (1976); *Cuba* (1979); *Superman II* (1980).

iun. 7 — Moare actrița americană Judy Holliday (n. Judith Tuvim, 21 iun. 1922). Excelentă interpretă de comedie, formată la școala spectacolului de revistă. Scurtă, dar strălucită carieră cinematografică (11 filme), dintre care rolul cel mai important rămîne blonda prostuță și placidă din *Născută ieri* (premiul „Oscar" pentru interpretare — 1950). **Flm:** *Ți se poate întîmpla și ție* (1953); *Cadillac-ul de aur masiv* (1956).

iun. 17 — New York: pr. *The Collector*/Colecționarul/ (r. William Wyler; a. Terence Stamp, Samantha Eggar). Ecranizare după un roman de John Fowles. Un tînăr colecționar de fluturi, timid și complexat, răpește o fată pe care o ține ascunsă numai pentru el, distrugînd-o. Deși majoritatea criticilor nu l-au remarcat decît ca un film de actori (opinie confirmată și de dublul premiu pentru interpretare la Cannes), *Colecționarul* poate fi citit și ca o tragedie a căutării absolutului, disimulată în spatele unui caz patologic și, mai ales, ca o nouă dovadă a profesionalismului lui Wyler, care reușește un film straniu, învăluitor, lucid, precis, minuțios.

iun. 21 — Regizorul iugoslav Dušan Makavejev debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Čovek nije ptica*/Omul nu e pasăre/, povestea unui bărbat matur îndrăgostit de o tînără coafeză care, în final, îl înșală. Încă de la acest film, Makavejev se dovedește a fi un adept al creației deschise, cu posibilitatea unor răspunsuri multiple la întrebările pe care le pune, fără articularea unui discurs moralizator explicit. „Doresc să realizez filme potrivit unor concepții foarte personale, intime și originale, care să reprezinte, totodată, niște documente și reflecții asupra societății. [. . .] Sînt un luptător de gherilă care se bate împotriva a tot ceea ce e fix, stagnant, dogmatic, veșnic" (Makavejev). Autenticitatea ambianței, îmbinarea ficțiunii cu documentul cinematografic, atracția pentru circ și pentru spectaculos, predilecția pentru simboluri și grotesc caracterizează și filmele: *Un „caz" de dragoste* — 1967, *Inocență neprotejată* — 1968, *W.R. Misterele organismului* — 1971; *Sweet Movie* — 1974; *Montenegro* — 1982.

iun. 25 — În Berlinul Occidental ia ființă „Deutsch Film und Fernsehakademie", condusă de documentaristul Erwin Leiser și de dr. Heinz Rathsack. Institut de învățămînt superior cinematografic pentru formarea de regizori, operatori și directori de producție.

iun. — Actrița engleză Julie Christie se afirmă cu rolul din *Darling*, de John Schlesinger, un film care îmbină ciné-vérité-ul cu ficțiunea pentru a caricaturiza o Anglie împărțită între tradiție și modernism. „O frumusețe șocantă, datorită unor trăsături neobișnuite ale chipului și o personalitate fermecătoare, Julie Christie rămîne una dintre principalele vedete ale cinematografului britanic și american de la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70" (E. Katz). **Flm:** *Doctor Jivago* (1965); *Petulia* (1968); *Mesagerul* (1971); *Cerul poate să aștepte* (1978); *Arșiță și praf* (1983); *Memoria tatuată* (1986).

iun. — Actrița austriacă Lilli Palmer obține Premiul de interpretare la San Sebastian pentru rolul din *Operation Crossbow*/Operațiunea Crossbow/ (r. Michael Anderson). Distincția vine să încununeze cariera unei vedete internaționale (lucrează în Germania, Franța, Anglia, S.U.A., Suedia), carieră începută în 1933 și caracterizată prin roluri pline de eleganță, umor și inteligență. **Flm:** *Prima ofensă* (1933); *Agentul secret* (1936); *Thunder Rock* (1942); *Trup și suflet* (1947); *Montparnasse 19* (1958); *Moll Flanders* (1964); *De Sade* (1969); *Băieții din Brazilia* (1978).

iul. 12 — Filmul *Devojka*/Fata/ inaugurează trilogia regizorului iugoslav Puriša Djordjević pe tema războiului. Îmbinare îndrăzneață de vis și realitate, de gingășie și brutalitate, prezentînd grozăviile războiului dincolo de cruda lor realitate prin prisma poetică a dragostei și a morții. Celelalte două filme: *Vis* — 1966 și *Dimineața* — 1967.
iul. — Actrița italiană Sophia Loren primește, la Moscova, Premiul de interpretare pentru rolul din *Matrimonio all'italiana* /Căsătorie în stil italian/ (r. Vittorio De Sica). Statuară și senzuală, lipsită de sofisticare, Sophia Loren a reprezentat în anii '50-'60 prototipul femeii italiene din popor, frustă, guralivă, iute la mînie, mămoasă, iubăreață, focoasă; caracteristici pe care Hollywood-ul a încercat zadarnic să le asezoneze cu strălucirea confecționată, de tip american. Marile sale succese se circumscriu genului comic (*Aurul Neapolelului* — 1954, *Ieri, azi, mîine* — 1963, *Soția preotului* — 1971, *Iubita gangsterului* — 1975), deși nici partiturile dramatice nu-i sînt străine (*Ciociara* — 1961).
sept. 23 — Pr. *Giulietta degli spiritti*/Giulietta și spiritele/ (r. Federico Fellini; i. Gianni Di Venanzo; a. Giulietta Masina, Sandra Milo, Sylva Koscina). O poveste simplă și banală — o femeie află că bărbatul ei o înșală și se hotărăște să înfrunte singură viața — devine sub bagheta magicianului Fellini o îmbinare de fantastic, poezie și grotesc. „Filmul în substanța și stilul său (în care tot ceea ce ține de narațiune se fărîmițează într-un reverberant labirint interior) este un discurs epic asupra educației sentimentale a unei femei italiene, educație al cărei vibrant și limpede sens etic este ieșirea de sub tutelă" (B. Rondi). Ca modalitate narativă, filmul continuă și duce la extrem experiența fărîmițării povestirii începute cu *La dolce vita* și $8^{1}/_{2}$. Primul film color al lui Fellini, „explozie fantasmagorică de imagini, de culori ireale, de invenții figurative surprinzătoare" (G. Rondolino).
oct. 6 — New York: pr. *The Hill*/Colina/ (r. Sidney Lumet; a. Sean Connery, Harry Andrews, Michael Redgrave). Virulentă critică la adresa instituțiilor militare. „Plasîndu-și acțiunea într-un lagăr disciplinar al armatei britanice, realizatorul a știut să o facă să izbucnească într-un decor limitat, dar prelungit la infinit prin lumina și intensitatea deșertului. Munca operatorului este și ea de prim ordin: mereu în mișcare, ea țese în jurul personajelor rețeaua vie a unei prezențe care nu ține deloc cont de o limitare realistă a spațiului și transmite spectatorului senzația agitației și delirului, pe care le presupun și le necesită violența și ritmul acțiunii" (M. Martin).

oct. 18 — Pr. *Teni zabîtih predkov*/Umbrele strămoșilor uitați/ (r. Serghei Paradjanov; a. Ivan Nikolsiciuk, Larisa Kadocinikova, Tatiana Baestaieva). Poem cinematografic de largă respirație, în care tradițiile folclorice transfigurate și natura aspră a unei regiuni păduroase din Ucraina subcarpatică creează cadrul desfășurării înfruntărilor dominate de un autentic suflu tragic.

nov. 3 — Pr. *Pierrot le fou*/Pierrot nebunul/ (r. Jean Luc Godard; i. Raoul Coutard; a. Anna Karina, Jean Paul-Belmondo). Un tînăr scriitor evadează din atmosfera burgheză a familiei, împreună cu o femeie ciudată, care îl implică într-o crimă. Idila lor se sfîrșește cu moartea amîndurora. Salutat cu superlative de critică și considerat o capodoperă „suma tuturor tentativelor și experiențelor lui Godard" (M. Aubriant), filmul este definit ca „expresia caleidoscopică a alienării omului într-o lume sfîrtecată de toate contradicțiile" (Fr. Maurin). „Nu Pierrot e nebun, ci lumea în care

trăiește; el e nebun doar pentru că vrea în chip aventuros să se situeze în afara nebuniei lumii. Nebun cînd crede că poate face „bande à part", nebun cînd visează o insulă pustie în care să se joace de-a Robinson, nebun atunci cînd crede că sufocanta frumusețe a naturii e suficientă pentru a aduce paradisul pe pămînt" (J.L. Bory). Rol important în cariera lui Belmondo, actor lansat de regizorii „noului val", și care va deveni vedeta unor filme de acțiune și suspans. **Flm**: *Cu sufletul la gură* (1960); *Omul din Rio* (1963); *Hoțul* (1967); *Borsalino* (1970); *Stavisky* (1974); *Animalul* (1977); *Profesionistul* (1980); *Singuraticul* (1986).
nov. 5 — Moare, la Kîzîl Kum, unul dintre cei mai populari actori sovietici: Evgheni Urbanski (n. 27 febr. 1932). Interpret în filme de referință ale anilor '50-'60: *Comunistul* — 1958; *Balada soldatului* — 1959; *Scrisoare neexpediată* — 1960; *Cer senin* — 1961.

nov. 5 — Pr. *Ať žije Republika!* /Trăiască Republica! / (r. Karel Kachyňa; sc. Jan Procháská; a. Zdenek Latiburek, Vlado Müller, Gustav Valach). Imagine lipsită de eroism și grandilocvență a sfîrșitului războiului văzut prin ochii unui copil dintr-un sat morav. „Evitînd viziunea festivă în prezentarea nașterii unei noi lumi, filmul inventariază cu scepticism elemente lipsite de eroism și chiar ridicole existente în contextul istoric, pe care le prezintă cu o distanțare la limita dintre naivitate și superioritate" (K. Hellvig). Marele Premiu — Mar del Plata 1966. Reprezentant al tînărului cinematograf ceh (*Căruță spre Viena* — 1966, *Crăciun cu Elisabeta* — 1968), Kachyňa își continuă activitatea în anii '70, dedicîndu-se în principal unor filme despre universul copilăriei (*Voi sări din nou peste băltoace* — 1970, *Trenul spre stația Cerul* — 1972, *În așteptarea ploii* — 1978).
nov. 12 — Pr. *Lásky jedné plavovlásky*/Dragostea unei blonde/ (r. Milos Forman; a. Hanna Brejchová, Vladimir Pucholt). „O tînără muncitoare dintr-o uzină din provincie se îndrăgostește de un băiat din Praga. Cînd iluziile sale devin experiențe, ea își schimbă părerea și obiectul dragostei. [...] Scopul meu este de a stabili sau de a restabili noțiunea de respect față de personalitatea umană, de a institui o democrație a vieții personale" (Forman). „Această anecdotă bazată pe observații pătrunzătoare, plină de nuanțe, de un comic fin și de detalii crude atinge, pe alocuri, granițele caricaturii sau, mai precis, ale unui soi de stilizare proprie majorității filmelor lui Forman" (M.M. Brumagne). **Flm**: *Asul de pică* (1964); *Balul pompierilor* (1967); *Desprinderea* (1971); *Hair* (1978); *Amadeus* (1984).
nov. 12 — Regizorul polonez Jerzy Skolimowski debutează cu *Rysopis* /Semn particular: neantul/, prima dintre cele trei meditații cinematografice moderne dedicate tinereții. În *Walkover* (1965), regizorul încearcă să facă bilanțul tinereții sale, iar în *Bariera* (1966), caută să-și găsească originea și să se definească în raport cu generația mai vîrstnică. „Creatorul dă în filmele sale o imagine a existenței, plecînd de la fapte de viață remarcabil observate care suferă o stilizare sintetizantă. [...] Această transformare poetic-onirică a realității devine la el tot mai pregnantă. Stilul lui Skolimowski are numeroase trăsături comune cu cel al lui Godard" (J. Fuksiewicz). Din 1967, Skolimowski își începe cariera internațională: *Plecarea* — 1967; *Deep End* — 1970; *Strigătul* — 1978; *Lumina lunii* — 1982.

nov. — Primul festival internațional al filmului de la Chicago, deschis tuturor categoriilor de filme. Scop: „încurajarea unei mai bune înțelegeri între popoare și națiuni și realizarea unei contribuții pozitive la dezvoltarea filmului ca artă și industrie". Periodicitate anuală.

nov. — La Festivalul de la Leipzig este premiat filmul de montaj algerian *L'Aube des damnés* /Zorile condamnaţilor/, de Ahmed Rachedi, care prezintă istoria colonizării Africii şi lupta popoarelor pentru independenţă. „Aspru rechizitoriu la adresa nenumăratelor intervenţii ale puterilor europene în lumea a treia în general şi în Africa în special" (G. Hennebelle).
dec. 15 — Moscova: pr. filmului de montaj, *Abîknovennîi faşizm* /Adevărata faţă a fascismului/, de Mihail Romm. Utilizînd un imens material cinematografic de arhivă, filmul reconstituie istoria nazismului german şi a fascismului italian, străduindu-se să pună în evidenţă mecanismul interior care a dus la naşterea şi proliferarea fenomenului. Avertisment împotriva neonazismului. Marele Premiu — Leipzig.
dec. 28 — Pr. *Predsedatel* /Preşedintele/ (r. Aleksei Saltîkov) prilejuieşte actorului sovietic Mihail Ulianov, afirmat în rolurile de eroi comunişti din filmele lui Vladimir Basov *Bătălie în marş* (1961) şi *Liniştea* (1963), un deosebit succes încununat cu premiul „Lenin". Pe parcursul unei bogate cariere cinematografice (debut 1953), actorul realizează roluri de nuanţată analiză psihologică în ecranizări după clasici (*Fraţii Karamazov* — 1968, *Egor Bulîciov şi alţii* — 1973), în filme de război (*Viii şi morţii* — 1964) şi în filme de actualitate cu pronunţat caracter de dezbatere etică şi politică (*Casa în care locuiesc* — 1958, *Viaţă particulară* — 1982, *Fără martori* — 1983).
— Se creează la Copenhaga „Filmfonden", organism de stat menit să susţină din punct de vedere financiar producţia naţională.
— *Nicht versöhnt* /Neîmpăcaţii/ (r., i. Jean Marie Straub; sc. J. M. Straub, Daniele Huillet; a. Henning Harmsen, Ulrich von Tunna, Ernst Heiner, Braun Futzinski). Ecranizare după „Partida de biliard de la ora nouă şi jumătate", de Heinrich Böll. Drama unei familii germane de-a lungul a trei generaţii. „Este vorba despre frustrarea unui popor care nu s-a eliberat de fascism. Am înlăturat în mod deliberat tot ceea ce avea romanul pitoresc şi satiric, şi, în loc să stărui ca Böll asupra unui puzzle, am realizat un corp lacunar" (Straub). „Straub a vrut să facă un cinematograf al distanţării. El a renunţat la orice cronologie, la orice logică a comportării, la orice evoluţie psihologică pentru a se opri doar la o suită de secvenţe scurte, în care se articulează anumite sentimente, reacţii, atitudini ce nu pot fi integrate în contextul unei acţiuni. Totul rămîne deschis speculaţiei şi interpretărilor" (U. Gregor).
— Cineastul sudafrican de culoare Lionel N'Gakane realizează la Londra scurtmetrajul de montaj, *Vukani Awake!* /Vukani treziţi-vă!/, despre atrocităţile politicii de apartheid şi despre lupta negrilor împotriva oprimării lor de către rasiştii albi.
— Filmul *La Caza* /Vînătoarea/ reprezintă pentru regizorul spaniol Carlos Saura momentul definitivării stilului şi problematicii întregii sale opere. „Pentru mine subiectul acestui film este, într-o oarecare măsură, războiul civil, dar şi dezintegrarea celor care l-au făcut, degradarea lor. Este pentru prima dată că vorbesc despre lucruri pe care le cunosc bine. Şi începînd cu acest film am făcut mereu acest lucru" (Saura).
— Nigerianul Mustapha Alassane realizează primul desen animat african: *La Mort de Gandji* /Moartea lui Gandji/. Alegorie despre un rege şarlatan şi curtenii lui. Desen direct pe peliculă, în tradiţia lui McLaren.
— Regizorul mexican Arturo Ripstein Jr. debutează cu filmul *Tiempo de morir* /Timp pentru a muri/, un western pe motive împrumutate de la scriitorii Carlos Fuentes şi Gabriel García Márquez. Povestea clasică a unei răzbunări, dar care refuză acţiunea şi violenţa gratuită, probînd preocuparea regizorului pentru „timpii morţi" ai cinematografului, pentru stările de spirit greu explicabile, dar etalate cu minuţie. **Flm:** *Ora copiilor* (1969); *Exorcism* (1971); *Foxtrot* (1976).

— Poetul, dramaturgul, actorul şi regizorul de teatru brazilian Paulo Cesar Saraceni semnează prima regie de film: *O desafio* /Sfidarea/. „Un fel de documentar politic şi existenţial despre burghezi şi, mai ales, despre intelectualitatea braziliană" (G. Rocha). Conflictul dintre generaţii este reprezentat de doi ziarişti, confruntaţi cu evenimentele din martie-aprilie 1965. „Ceea ce uimeşte este seninătatea şi siguranţa cu care Saraceni înfăţişează devierile unei generaţii, aceea care a vrut să întoarcă înapoi cursul culturii braziliene" (A. Lima). Filmul este reprezentativ pentru etapa a doua a curentului „Cinema Nôvo", cea a parabolei politice.
— *Akash Kusum* /Sus în nori/, de Mrinal Sen; povestea unui tînăr din Calcutta, care contractează o căsătorie cu gîndul de a pătrunde în lumea marilor afaceri, suscită mari controverse în presa indiană (printre cei care îl atacă se numără şi Satyajit Ray). Realizat sub influenţa „noului val francez", de la care împrumută unele soluţii formale.
— Prima ediţie a Festivalului internaţional al filmului de la New Delhi.
— Regizorul italian Marco Bellocchio debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *I pugni in tasca* / Cu pumnii în buzunar/, povestea dezmembrării unei familii subminate de tare patologice. Predilecţia pentru psihologii la limita anormalităţii, revolta împotriva conformismului burghez şi implicarea politică vor rămîne trăsăturile dominante ale creaţiei acestui cineast şi în operele următoare: *China e aproape* — 1967; *Fapt divers pe prima pagină* — 1972; *Marşul triumfal* — 1976; *Ochii, gura* — 1982; *Diavolul în corp* — 1986.
— Regizorul brazilian Paulo Gil Soares debutează cu *Memorias de un Cangaço* /Amintirile unui cangaço/ — scurtmetraj consacrat lui Lampiao, banditul care s-a revoltat împotriva politicii feudale şi care a fost ucis în 1938. Bazat pe material documentar filmat în epocă de un cineast libanez, la care se adaugă imagini de azi ale contemporanilor lui Lampiao relatînd cele întîmplate.
— Animatorul belgian Raoul Servais obţine la Festivalul de la Veneţia premiul „Leul de aur" pentru *Cromophobia*, scurtmetraj antirăzboinic. „Cariera lui Servais este proba unei constante autodepăşiri atît din punct de vedere creator, cît şi tehnic. Fiecare dintre filmele sale este o reînnoire a expresiei grafice. Dispreţuind repetarea, Servais îşi confruntă spectatorul cu multiplele feţe ale creativităţii sale. Denunţînd abuzurile de orice fel, Servais nu este un contestatar gratuit, ci e om, în primul rînd. Nici un fel de accente brutale în limbajul său, un rafinament, o poezie care fac ca mesajul său să fie universal perceptibil" (H. van der Verst). **Flm:** *Sirene* (1968); *Goldframe* (1969); *Operaţia X* (1972); *Pegasus* (1973) *Harpya* (1978).
— Operatorul sovietic Anatolii Golovnia publică volumul „Masterstva kinooperatora" (Măiestria operatorului de film), lucrare fundamentală pentru arta imaginii, sinteză a unei experienţe practice de mai bine de trei decenii, alături de mari regizori ca Vsevolod Pudovkin, Iakov Protazanov şi Feodor Ozep. Autor al imaginii cîtorva dintre capodoperele cinematografului sovietic mut: *Mama* (1926); *Sfîrşitul Sankt Petersburgului* (1927); *Cadavrul viu* (1929); *Urmaşul lui Genghis-Han* (1929).

— Regizorii Mrinal Sen şi Mani Kaul dau publicităţii „Manifestul noului cinematograf indian", în care pledează „pentru un cinematograf «paralel», care să se apropie de viaţă, să rupă compromisul cu filmul tradiţional, să folosească actorii neprofesionişti şi filmările în natură". Manifestul deschide o direcţie nouă în filmul şi critica cinematografică indiană.

1966

ian. 6 — Cu *Szégenyelegények*/Sărmanii flăcăi/ (sc. Gyula Hernadi; i. Tamás Somló; a. János Görbe, Tibor Molnár, András Kovács, Zoltán Latinovits) regizorul maghiar Miklós Jancsó dobîndeşte recunoaşterea internaţională. Este primul film din aşa-numita trilogie a violenţei, în care regizorul îşi propune să evoce trei momente semnificative din trecutul Ungariei: urmările compromisului austro-ungar din 1867 (*Sărmanii flăcăi*), prezenţa soldaţilor unguri în vîltoarea războiului civil din Rusia (*Roşii şi albii* — 1967) şi instaurarea dictaturii horthyste după înfrîngerea revoluţiei din 1919 (*Linişte şi strigăt* — 1967). Jancsó devine astfel poetul istoriei, una dintre obsesiile sale fundamentale fiind aceeea a curselor în care istoria îl prinde pe om. Omul prizonier al istoriei şi al violenţei, iată subiectul principal al „trilogiei lui Jancsó, care, prin intermediul unei estetici realiste şi simboliste totodată, ne face să meditâm asupra unei parabole a teroarei proprie timpului nostru" (M. Estève).
ian. 7 — Pr. *Perličky na dne*/Micile perle/, film în scheciuri, realizat de cinci dintre cei mai reprezentativi tineri regizori ai „noului cinematograf ceh": Jiři Menzel, Jan Němec, Evald Schorm, Vera Chytilová, Jaromil Jireš. „Un adevărat manifest, în care cei cinci cineaşti amintesc fiecare în felul său permanenţa problemelor fundamentale: indiferenţa, moartea, arta, revolta, nebunia, rasismul, dragostea, exprimîndu-şi totodată viziunea asupra universului lui Bohumil Hrabal, pe care îl ecranizează, univers făcut din umor crud, baroc şi fantastic sordid şi traversat de personaje ciudate, aflate la marginea societăţii" (Marie Benešova).
ian. 10 — Bucureşti: pr. *Duminică la ora 6* (r. Lucian Pintilie; a. Irina Petrescu, Dan Nuţu, Graţiela Albini, Eugenia Popovici). „Un film despre o dragoste nefericită de adolescenţă, un film în care adevărul istoric al anilor în care se petrece acţiunea se răsfrînge limpede în expresia relaţiilor dintre doi oameni foarte tineri care se iubesc. Eroii iau parte la lupta ilegală, sensul activităţii lor dezvăluindu-se în evoluţia chinuitoare a raporturilor dintre ei, în dragostea lor inevitabil nerealizată. Istoria nu este aici un fundal, ci un dat al universului lor sufletesc" (Pintilie). Preocupat de „adevărul concret al relaţiilor şi atitudinilor omeneşti, abordate în afara oricărei prejudecăţi formale, estetizante, simplificatoare", regizorul debutant va reveni rar, dar semnificativ, în zona creaţiei filmice: *Reconstituirea* (1970).
ian. 24 — Pr. filmului *Galia* (r. Georges Lautner) lansează o nouă vedetă a cinematografului francez, Mireille Darc — „simbolul femeii moderne, active, independente, emancipate, eliberată de sub dominaţia moral-materială a bărbatului" (Manuela Gheorghiu). Interpretă preferată a filmelor lui Lautner, apare îndeosebi în comedii. **Flm**: *Daţi-i drumul, e un vals* (1970); *Marele blond cu o gheată neagră* (1972); *Alibi pentru un prieten* (1977); *Scormonitorii* (1978); *Dacă ea zice da* (1983).
febr. 1 — Moare actorul american Buster Keaton (n. 4 oct. 1895). Film din 1917. „Excepţional şi exotic, geniul său riguros şi integru ne-a dat filme al căror comic este cel mai onest, cel mai puţin suspect de facilitate şi complezenţă; nimeni n-a atins vreodată stăpînirea şi puritatea expresiei de care dau dovadă filmele sale, operele cele mai comice şi cele mai frumoase din întreg cinematograful burlesc" (J.P. Coursodon). „Un comic gînditor care respingea hazardul, dar care era purtat foarte departe de pasiunea care dă voie miracolului să se producă. Maestru al timpului suspendat. Unul dintre rarele genii ale istoriei filmului" (J.C. Carrière). **Flm**: *Capra* (1921); *Legea ospitalităţii* (1923); *Sherlock-Junior* (1924); *Navigatorul* (1925); *Mecanicul „Generalei"* (1926), *Malec, operator* (1928).
febr. 3 — Moare, la Roma, operatorul italian Gianni Di Venanzo (n. 18 dec. 1920.) Film din 1942. Colaborator fidel al lui Michelangelo Antonioni, de la *Prietenele* (1955) la *Eclipsa* (1962), el „reuşeşte să transpună într-o imagine plină de semnificaţii şi de atmosferă temele şi ideile dragi regizorului" (G. Rondolino). Lucrează cu precădere în alb-negru, anul 1963 marcînd unul dintre momentele de vîrf ale activităţii sale: *Cu mîinile pe oraş*, *Fata lui Bube*, *8 1/2*, ceea ce nu îl împiedică să obţină rezultate excepţionale şi în filmul color (*Giulietta şi spiritele* — 1965).
febr. 21 — Regizorul american William Wyler primeşte premiul „Oscar" pentru întreaga sa activitate. „Am făcut în viaţa mea de toate: şi comedii, şi filme politice, şi muzicale, şi drame psihologice, şi westernuri şi superproducţii, întotdeauna însă subiectul a fost acela care mi-a determinat stilul şi nu invers. Rămîn un partizan convins al scenariului solid construit şi al modestiei regizorale faţă de acesta, deşi ştiu că din cauza acestei păreri am fost nu o dată acuzat de «academism»" (Wyler). „Toată aparenţa de neutralitate este la Wyler rolul unei opţiuni stilistice, al unor îndelungi căutări la filmare, al unei renunţări la cuceririle moderne ale tehnicii. [...] În afara faptului că el ştie să dea construcţiilor sale o claritate şi o forţă excepţionale, originalitatea sa constă în descoperirea cîtorva legi, care îi sînt proprii, şi mai ales în utilizarea profunzimii cîmpului ca o coordonată suplimentară" (A. Bazin). **Flm**: *Periferie* (1937); *Femeia diabolică* (1938); *La răscruce de vînturi* (1939); *Micile vulpi* (1941); *Mrs. Miniver* (1942); *Cei mai frumoşi ani ai vieţii noastre* (1946); *Moştenitoarea* (1949); *Ferma din Arizona* (1958); *Colecţionarul* (1965); *Funny Girl* (1968).
mart. 14 — Bucureşti: pr. *Răscoala* (r. Mircea Mureşan; a. Ilarion Ciobanu; Nicolae Secăreanu, Ion Besoiu, Emil Botta). Ecranizare după Liviu Rebreanu. Impune, la 6 ani de la debut, un regizor deplin stăpîn pe mijloacele sale (premiul „Opera Prima" — Cannes). Pe aceeaşi linie de echilibrată configurare a evocării, de vocaţie a epicului se vor înscrie şi cele mai bune dintre creaţiile sale ulterioare: *Baltagul* — 1969; *Ion* — 1979; *Horea* — 1984.
mart. 14 — Pr. *Voina i mir*/Război şi pace/, seria I (r. Serghei Bondarciuk; a. Ludmila Savelieva, Viaceslav Tihonov, S. Bondarciuk, Irina Skobţeva, Vasili Lanovoi). Ecranizare monumentală, pe ecran panoramic şi cu sunet stereofonic, după romanul lui Lev Tolstoi. „Primul merit al filmului este că a păstrat unitatea dramatică originală, Bondarciuk urmărind să se pună în slujba lui Tolstoi" (P. Billard). Marele Premiu — Moscova 1965 şi premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin, 1965.
apr. 18 — Pr. *Obchod na Korze*/Magazinul de pe Strada Mare/ (r. Ján Kamar, Elmar Klos; a. Josef Kroner, Ida Kaminska). „Un slovac fricos şi o evreică bătrînă; primul, dogar, şi a doua, negustoreasă; dogarul, virtual agresor, în calitatea sa de «arianizator» al unui magazin de pe Strada Mare, negustoreasa, virtuala victimă. [...] Slovacul este milos şi vrea să o ferească pe evreică de deportare; nu reuşeşte să-i explice şi, cum bună-

tatea e adesea vecină cu laşitatea, singurătatea îl trece prin crize contradictorii: vrea să o denunţe, apoi are remuşcări, apoi vrea să se explice şi, în plină explicaţie pătimaşă, o ucide din imprudenţă. Sinuciderea din final lasă doi morţi în această tranşee de interior, psihologică" (R. Rusan). Premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin.

apr. — La Festivalul artei negre de la Dakkar, Marele Premiu revine primului lungmetraj de ficţiune african, *La Noire de ...*/Negresa din .../ al senegalezului Sembène Ousmane. Drama dezrădăcinării unei tinere senegaleze care pleacă în Franţa împreună cu familia la care este guvernantă. Regizorul „expune aproape clinic procesul care îi constrînge pe mulţi africani să emigreze şi descrie modul în care sînt trataţi acolo" (G. Hennebelle). „Aparenta simplitate a povestirii ascunde o meditaţie profundă asupra condiţiei sociale în Africa. În ciuda mizeriei, cei săraci sînt mult mai demni decît bogătaşii" (P. Vieyra).

mai 8 — Moare, la Hollywood, producătorul german Erich Pommer (n. 20 iul. 1889). Figură de primă mărime a producţiei cinematografice germane din anii filmului mut, cu o contribuţie hotărîtoare la concentrarea acesteia în cadrul trustului D.E.F.A., Pommer îşi leagă numele de marile reuşite ale cinematografului german din perioada expresionismului şi a *kammerspiel*-ului, de lansarea vîrfurilor artistice ale acestora. Emigrat din Germania după 1934, el îşi continuă activitatea de producător în Franţa, S.U.A. şi Anglia, iar după război în R.F.G.

mai 11 — Pr. *La Guerre est finie*/Războiul s-a sfîrşit/ (r. Alain Resnais; sc. Jorge Semprun; a. Yves Montand, Ingrid Thulin, Geneviève Bujold, Michel Piccoli). „Extraordinară mărturie asupra vieţii unui revoluţionar în clandestinitate" (J. Arbois), avîndu-l ca protagonist pe Yves Montand, ce dă viaţă unui erou — comunistul spaniol Diego — pentru care angajarea politică este raţiunea existenţei, un militant ce trăieşte cu egală intensitate şi visul şi dragostea, şi îndoielile şi ezitările celui care simte că noi realităţi cer noi metode de luptă. Pentru regizor, filmul reprezintă „o reîntoarcere la realismul narativ după scînteietoarele demonstraţii din filmele anterioare" (P. Leprohon); pentru Montand, începutul unei etape de maturitate artistică, caracterizată prin personaje profund angajate social-politic: *Z* — 1969, *Mărturisirea* — 1970, *Stare de asediu* — 1972, *Cu I de la Icar* — 1979. Alte filme: *Vrăjitoarele din Salem* (1957); *Compartimentul ucigaşilor* (1965); *O seară, un tren* (1967); *César şi Rosalie* (1972); *Sălbaticul* (1975); *Police Python* (1976); *Alegerea armelor* (1981); *Jean de Florette* (1986).

mai 20 — La Festivalul de la Cannes, regizorul şi interpretul american Orson Welles, prezent cu filmul *Chimes at Midnight*/Falstaff/, primeşte premiul jubiliar „A 20-a aniversare" pentru întreaga sa operă. Această ultimă ecranizare reconfirmă afinităţile regizorului cu creaţia shakespeariană. Realizator şi interpret principal, Welles este ca întotdeauna „un fel de uriaş cu privirea copilăroasă, un leneş activ, un nebun înţelept, o singurătate înconjurată de lume, un student care doarme în clasă, un strateg ce face pe beatul cînd vrea să fie lăsat în pace" (J. Cocteau). „Viaţa, ca şi filmele sale, este o explozie creatoare irepresibilă, un exhibiţionism delirant. [...] A-l acuza de megalomanie acolo unde i se recunoaşte forţa înseamnă a nu cunoaşte însăşi substanţa temperamentului său şi a scriiturii sale, în care se pot regăsi Agrippa-d'Aubigné, Shakespeare, Claudel, arta spaniolă, arhitectura germană a Contrareformei, pictorii veneţieni, Rubens şi în general întreaga mişcare a Renaşterii" (H. Agel). **Flm:** *Cetăţeanul Kane* (1941); *Splendoarea Ambersonilor* (1942); *Macbeth* (1948); *Othello* (1952); *Stigmatul răului* (1957); *Procesul* (1962).

mai 20 — Regizorul vest-german Volker Schlöndorff debutează cu *Der junge Törless*/Tînărul Törless/ (a. Matthieu Carrière, Bernd Tischer, Marian Seidowski). Ecranizare după romanul lui Robert Musil, care prezintă viaţa dintr-un internat de băieţi, undeva în apropierea frontierei austro-ungare, la începutul secolului. Filmul face trimiteri evidente la evoluţia ulterioară a Germaniei: „Am încercat să descriu raporturile de forţe într-o mică societate şi, întîmplător, acestea reamintesc destul de exact ceea ce s-a petrecut în Germania. [...] Am vrut să arăt cum un om poate deveni victimă sau călău, să fac un fel de fenomenologie a răului. [...] Atitudinea eroului este destul de asemănătoare cu cea a intelectualilor germani în momentul cînd a luat naştere nazismul. Ca şi ei, cînd vrea să treacă de la contemplare la acţiune e prea tîrziu" (Schlöndorff).

mai 25 — Pr. *Au hasard, Balthazar*/La întîmplare, Balthazar/ (r. Robert Bresson; a. Anne Wiazensky, François Lafarge). „Filmul meu prezintă etapele din viaţa unui asin, similare cu cele din viaţa omului. [...] Eroul trece prin mîinile unor stăpîni reprezentînd fiecare cîte un viciu: beţia, trîndăvia, orgoliul. El suferă de pe urma acestor vicii în mod diferit, dar le priveşte pe toate cu ochiul judecătorului" (Bresson). Primit cu elogii („unul dintre cele mai complexe şi mai perfecte filme realizate în lume în primii şase ani ai deceniului" — G. Sadoul; „un document despre lume şi despre răul lumii" — J. L. Godard), filmul marchează un nou demers pe linia stilistică specifică regizorului: „Acest tip de cinema a rupt orice raport posibil cu arta dramatică. Este un cinematograf al vieţii interioare, comparabil cu pictura şi muzica, expresie a unei gîndiri recreate fizic în stare pură şi, totodată, de un realism acut" (L. Malle).

mai 27 — Pr. *Un homme et une femme*/Un bărbat şi o femeie/ (r. Claude Lelouch; m. Francis Lay; a. Jean Louis Trintignant, Anouk Aimée). Simpla şi banala poveste de dragoste dintre o secretară de platou şi un pilot de formula I, ambii văduvi, impune un regizor, „tehnician perfect al spontaneităţii, aflat în ziua unei mari inspiraţii" (R. Cosaşu). Primit cu întemeiate rezerve de unii critici, care îi reproşează idilismul, afectarea şi dulcegăria, filmul poartă marca ireproşabilei calităţi imagistice a regizorului, fost operator, un bun îndrumător al interpreţilor săi şi fin cunoscător al psihologiei spectatorului (Marele Premiu — Cannes). Pe aceeaşi linie se vor înscrie şi filmele sale ulterioare: *A trăi pentru a trăi* — 1967; *Un alt bărbat, o altă şansă* — 1977; *Edith şi Marcel* — 1982; *Un bărbat şi o femeie, după 20 de ani* — 1986.

mai — Este prezentat la Cannes filmul sovietic *Andrei Rubliov* (r. Andrei Tarkovski; i. Vadim Iusov; a. Anatoli Soloniţîn). În aparenţă, film biografic despre personalitatea pictorului de icoane rus din secolul al XV-lea, în esenţă, o profundă meditaţie pe tema artistului şi a creaţiei. „Pentru noi era foarte important să demonstrăm că experienţa e ireversibilă. Povestirea experienţei lui Rubliov, personaj ideal care a ştiut să-şi menţină, în ciuda crizelor parcurse, ideea morală, dragostea pentru popor şi credinţa în viitorul acestuia, culminează în momentul victoriei — victoria ca rezultat al suferinţei" (Tarkovski). „Rubliov este un om hărţuit de îndoieli, de disperare, dureros de conştient de neputinţa sa ca individ confruntat cu violenţa şi, crede el, chiar ca artist. *Andrei Rubliov* este un film al punerii în discuţie, al întrebărilor, şi aici aflăm temeiul măreţiei sale — aşa cum fusese cu 20 de ani în urmă *Ivan cel Groaznic* — măreţie

care n-are nimic comun cu solemnitatea pompoasă şi cu **hagiografia candidă**" (M. Martin).

mai — Regizorul belgian André Delvaux debutează cu *De man die zijn haar kort liet knippen*/Omul cu capul ras/ (a. Gene Roufeer, Beata Tyskiewicz, Hector Commerlynck). „Filmul meu este povestea unei alienări. Eroul trăieşte această alienare plecînd de la şocul amorului total, pe care îl nutreşte în secret pentru fosta sa elevă, şi care îl distruge" (Delvaux). „Marea forţă a filmului constă în restituirea, în mod obiectiv, a unei experienţe interioare, făcîndu-ne să privim lumea prin ochii eroului pe care îl şi vedem totodată. Astfel sensibilitatea noastră ajunge să se confunde cu a lui" (M. Ciment). „Reţinem din această primă operă afirmarea unei sensibilităţi şi a unui stil personal, faptul că Delvaux este primul cineast belgian care a atras atenţia criticii internaţionale prin originalitatea şi inteligenţa sa" (P. Davay). **Flm**: *O seară, un tren* (1968); *Întîlnire la Bray* (1971); *Belle* (1972); *O femeie în amurg* (1979); *Benvenuta* (1983).

iun. 22 — New York: pr. *Who's Affraid of Virginia Woolf?*/Cui i-e frică de Virginia Woolf?/ (r. Mike Nichols). Ecranizarea piesei lui Edward Albee îi aduce actriţei Elizabeth Taylor cel de al doilea „Oscar" al carierei sale, carieră clădită, în egală măsură, pe valoarea unor creaţii actoriceşti de ţinută (*Raintree County* — 1957, *Pisica pe acoperişul fierbinte* — 1958, *Deodată, vara trecută* — 1959), dar şi pe publicitatea în jurul unei tumultuoase vieţi personale.

iul. 23 — Moare, la Beverly Hills, actorul american de teatru şi film Montgomery Clift (n. 17 oct. 1920). Film din 1948. „Actor inteligent şi sensibil, a jucat în puţine filme, dar a fost elogiat pentru personajele sale introspective, neliniştite şi misterioase, roluri pe care le-a conceput cu deosebită fineţe psihologică" (E. Katz). **Flm**: *Moştenitoarea* (1949); *De aici în eternitate* (1953); *Inadaptaţii* (1961); *Freud* (1962).

aug. 15 — Regizorul sovietic Andrei Mihalkov-Koncealovski se afirmă cu filmul *Pervîi ucitel*/Primul învăţător/ (a. B. Beisenaliev, Natalia Arimbasarova). În 1923, într-un sat izolat din Kirghizia sovietică, un tînăr învăţător luptă împotriva mentalităţilor învechite. „El nu este cel mai mare erou al pedagogiei şi al Revoluţiei prezentat pe ecran.[...] Pe jumătate predicator, pe jumătate comisar, Duişai este omul trecutului, care înfruntă trecutul cu propriile sale arme pentru a face să ţîşnească viitorul" (G. Gauthier). După cîteva remarcabile ecranizări ale literaturii clasice ruse (*Un cuib de nobili* — 1969, *Unchiul Vania* — 1971), regizorul se inspiră din actualitate din dorinţa „de a o cunoaşte şi a o putea schimba, de a descoperi în noţiuni aparent banale ca mamă, patrie, dragoste, ceva inedit, de a le da un sens nou" (Mihalkov-Koncealovski) — *Romanţă pentru îndrăgostiţi* — 1974; *Siberiada* — 1976.

aug. 19 — Pr. *Sult*/Foamea/ (r. Henning Carlsen; a. Per Oscarsson, Gunnel Lindblom). Ecranizare după romanul lui Knut Hamsun. „Conflictul se situează în interiorul personajului, între spirit şi materie, între o viaţă mentală deosebit de activă şi nevoile corpului" (Carlsen). Printr-o scriitură originală, caracterizată prin imagini supraexpuse şi deformate pentru a reda halucinaţiile eroului, filmul redă „lumea secretă a subconştientului, senzaţii vagi şi iraţionale, reacţii aparent contradictorii, stări de spirit fugare şi schimbătoare. [...] Sub presiunea foamei, graniţa dintre conştient şi subconştient dispare" (R. N. Nettum). Creaţia lui Per Oscarsson, recompensată cu Premiul de interpretare — Cannes

aug. — Pr. *Fahrenheit 451* (r. François Truffaut; a. Oskar Werner, Julie Christie). Ecranizare a prozei ştiinţifico-fantastice a lui Ray Bradbury. Plasat într-o societate supertehnicizată a viitorului, în care, cărţile, principal pericol pentru stabilitatea sistemului, sînt incendiate, filmul urmăreşte trezirea la raţiune a eroului ce descoperă cartea, evadarea sa în tărîmul „oamenilor-cărţi". „Filmul este o parabolă, un apolog, principala sa trăsătură originală fiind constantul echilibru între iluzoriu şi concret, între umor şi tragic" (Truffaut).

sept. 14 — Moare, la Leningrad, actorul sovietic Nikolai Cerkasov (n. 27 iul. 1903). Film din 1927. „Actor din şcoala tradiţională a secolului al XIX-lea, el a asimilat învăţătura lui Stanislavski fără să facă din ea un fetiş şi a adaptat-o la propriile scopuri cu o extremă sagacitate. Posedînd o deosebită capacitate de comunicare, el ocupă fotograma cu o forţă excepţională, dozînd instinctul şi inteligenţa în cel mai minunat mod" (R. Chitti). Momentul culminant al carierei sale îl reprezintă colaborarea cu Eisenstein. **Flm**: *Deputatul de Baltica* (1937); *Aleksandr Nevski* (1938); *Ivan cel Groaznic* (1941-1946); *Primăvara* (1947); *Don Quijotte* (1957).

sept. 29 — Pr. *Hideg Napok*/Zile reci/ (r. András Kovács; a. Zoltán Latinovits, Iván Darvas, Ádám Szirtes). „Patru oameni aşteaptă să fie judecaţi pentru ceea ce au făcut în timpul războiului. Participarea lor la masacru a fost accidentală. După părerea lor, vina o poartă cei care au dat ordinul. Dar rememorările lor, văzute în flash-back, dezvăluie treptat partea lor de vină" (D. Nilson). „Kovács nu a vrut să denunţe crime şi criminali de război, ci doar să pună o problemă mult mai gravă, aceea a opţiunii între refuz şi obedienţă" (A. Cervoni).

oct. 14 — Regizorul vest-german Alexander Kluge debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Abschied von gestern*/Rămas bun zilei de ieri/ (a. Alexandra Kluge, Hans Karte, Alfred Edel). O tînără evreică, crescută în Germania democrată şi confruntată brusc cu realităţile lumii capitaliste, nu reuşeşte să se adapteze. Subiect bazat pe un fapt real; autenticitatea este subliniată şi de folosirea actorilor neprofesionişti, a decorurilor reale şi a sunetului în priză directă. „Kluge va trata în filmele sale temele cele mai importante ale istoriei şi ale prezentului, va pune problema tradiţiilor sociale germane, va sublinia contradicţiile cele mai importante ale societăţii noastre şi, totodată, va dezvolta modelul unei forme filmice noi, care nu propune spectatorului rezultate finite, ci îl ajută să-şi activeze imaginaţia, îl incită să ducă mai departe cele văzute pe ecran" (U. Gregor). **Flm**: *Artişti sub cupola circului: perplecşi* (1968); *Marele haos* (1971); *Sclavă muncitoare cu ziua* (1973); *Ferdinand cel Puternic* (1976); *Germania, toamna* (1978); *Puterea sentimentelor* (1983).

oct. 18 — Pr. *Persona* (r., sc. Ingmar Bergman; i. Sven Nykvist; a. Liv Ulmann, Bibi Andersson). Înfruntarea dintre o actriţă ce se refugiază într-o deplină muţenie şi infirmiera sa, care se străduieşte să o facă să vorbească din nou. „Primul film al celei de a doua trilogii a lui Bergman, avînd ca temă necesitatea comunicării, *Persona* reprezintă lupta dintre limbaj şi tăcere, *Ora lupului* (1967) — lupta dintre fantasmele lui Johan şi viaţa reală a Almei, *Ruşinea* (1968) — opţiunea între respectul de sine şi supravieţuire" (P. Cowie). „Identitatea, comunicarea, alienarea, chiar schizofrenia nu reprezintă atît nişte subiecte pentru Bergman, cît nişte ochelari prin care priveşte realitatea" (A. Sarris).

oct. 21 — Pr. *Käpy selän alla*/Sub pielea ta/ (r. Mikko Niskanen; a. Kristina Halkola, Kirsti Wallasvaara). Afirmarea pe plan naţional şi internaţional a regizorului finlandez Niskanen. Film despre tineretul de la oraşe. „Personajele principale corespund imaginii pe care tineretul o are despre sine însuşi, dar şi imaginii pe care o au părinţii despre el" (S. Toiviainen). Viziunea critică a autorului faţă de societatea în care trăieşte are drept centru de interes relaţiile dintre sexe.

nov. 8 — Pr. unuia dintre filmele de referinţă ale tînărului cinematograf ceh, *Ostře sledované vlaky*/Trenuri bine păzite/ (r. Jiři Menzel; a. Václav Neckář, Jitka Bendova). La sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, „pe fundalul gării cu fason habsburgic, satira lenei, zădărniciei, comodităţii şi a prostiei se acumulează într-o pastă groasă, truculentă. Antieroul, stîngaci şi plin de complexe, îşi trăieşte prima noapte de dragoste tocmai cu femeia-simbol — cu frumuseţe şi gesturi de hetairă — care îi aduce materia explozivă pentru prima lui acţiune revoluţionară. Cine este această femeie? Acţiunea? Moartea? [...] Băiatul piere, sare în aer odată cu trenul dinamitat şi îşi găseşte rostul tocmai în moarte. [...] Sugestia este fină şi percutantă şi iartă de toate bănuielile un film care altfel ar fi rămas la limita exhibiţiei hedoniste" (R. Rusan). Premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin – 1967.

dec. 8 — Pr. *Apa*/Tatăl/ (r., sc. István Szabó; a. Miklós Gábor, Klári Tolnay). Un copil trăieşte cu ideea că tatăl său, mort în timpul războiului, a fost un erou. Treptat, el descoperă adevărul, redimensionînd figura tatălui care fusese un om obişnuit. „Un film plin de tandreţe şi de delicateţe, care dezvăluie cîteva din mecanismele iluziei" (D. şi P. Haudiquet). Realizînd „jurnalul unei credinţe", Szabó dimensionează prezentul în lumina raporturilor sale cu trecutul, ceea ce constituie o caracteristică generală a noii generaţii de cineaşti unguri.

dec. 12 — New York: pr. *A Man for All Seasons*/Un om pentru eternitate/ (r. Fred Zinnemann; a. Paul Scofield, Robert Shaw, Wendy Hiller). Ecranizare după o piesă de Robert Bolt, inspirată din conflictul dintre Thomas Morus şi Henric al VIII-lea, pe tema divorţului acestuia din urmă, conflict soldat cu întemniţarea şi executarea lui Morus. „Thomas Morus este în viziunea lui Zinnemann un om în afara istoriei, un om care îşi respectă cu tenacitate credinţele chiar şi cu riscul vieţii" (A. Stanbrook). Şase premii „Oscar" (film, regie, actor, scenariu, imagine, costume). În ciuda varietăţii tematice şi de gen, opera lui Zinnemann se distinge prin preocuparea constantă pentru identitate şi individualitate, pentru omul care îşi cunoaşte datoria şi se pune mereu la încercare. **Flm**: *Bărbaţii* (1950); *La amiază* (1952); *De aici în eternitate* (1953); *Ziua şacalului* (1973; *Julia* (1977); *Cinci zile de vară* (1982).

dec. 15 — Moare, la Burbank, animatorul american Walt Disney (n. 5 dec. 1901). Film din 1920. „Regele desenului animat, creatorul unei lumi magice ca un corectiv al lumii reale" (L. Halliwell). „Disney a fost şi rămîne unul dintre foarte puţinii vrăjitori care au izbutit să supravieţuiască într-o epocă atît de puţin favorabilă vrăjii. A întemeiat un imperiu cu ajutorul unui şoricel. A inventat o ţară care îi poartă numele: Disneyland. A zămislist o planetă de carton şi vopsea şi această planetă locuită de iepuraşi pictaţi s-a dovedit uneori mai aproape de visurile omului, pentru că pe planeta aceasta imaginară există o imensă iubire de om. [...] A fost un moralist şugubăţ. A pus animalele să domesticească oamenii. În glumă, cu un umor şi cu o artă care atinge în legea ei perfecţiunea, [...] Disney a

fost şi rămîne unul dintre marii fabricanţi de copilărie în conserve" (Ecaterina Oproiu). **Flm**: *Alice în Ţara desenului animat* (1923); *Vaporaşul „Willie"* (1928); *Cei trei purceluşi* (1933); *Albă ca Zăpada şi cei şapte pitici* (1937); *Pinocchio* (1940), *Bambi* (1942); *Cenuşăreasa* (1949); *Alice în Ţara minunilor* (1951); *Frumoasa din Pădurea adormită* (1959).

dec. 18 — New York: pr. *Blow-up* (r., cosc. Michelangelo Antonioni; i. Carlo Di Palma; a. David Hemmings, Vanessa Redgrave, Sarah Miles). Un fotograf de modă, sătul de lumea manechinelor şi a iluziei, vrea să surprindă realitatea pe viu şi descoperă o crimă. „Eu n-am vrut să fac din Thomas un personaj negativ. El refuză, ce e drept, să se angajeze, dar nu e amoral, nici insensibil şi eu îl privesc cu simpatie. El refuză să se angajeze, pentru că vrea să rămînă disponibil pentru ceva care va veni şi care încă nu există" (Antonioni). „Antonioni spune un singur lucru, dar important: în epoca în care fabricarea artificialului a fost perfecţionată la fel de bine ca aceea a bombei cu hidrogen, nu s-a inventat nimic mai bun ca fotografia pentru a fixa resturile unei realităţi care se destramă. [...] Este cel mai antonionian film dintre cele făcute de Antonioni şi, totodată, cel mai puţin intelectual. Poziţia de observator a regizorului filmînd într-o ţară străină, profesiunea eroului său şi faptul că aici îşi continuă cercetările asupra culorii, începute cu *Deşertul roşu*, toate concură spre a face din acest film o creaţie a ochiului şi apoi a creierului" (Claire Clouzot).

dec. 26 — Regizorul suedez Jan Troell debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Här har du ditt liv*/Asta e viaţa/, după „Romanul lui Olof", de Eyvind Johnson. La începutul secolului, un copil de 14 ani pleacă de acasă pentru a munci şi a trăi pe picioarele lui. „Perfectă fuziune între filonul liric, care dă relief elementelor figurative şi compoziţionale, şi analiza istorico-socială a unei perioade minuţios reconstituite. Totul este perfect funcţional şi semnificativ: personaje, ambianţă, peisaje, obiecte, sunete" (M. Milesi).

dec. 30 — Pr. *O slavnosti a hostech*/Despre ospăţ şi invitaţi/ (r., cosc. Jan Němec; a. Ivan Vysköcil, Jan Klusak, Karel Mares). Pentru „înveselirea" invitaţilor la un picnic, fiul gazdei începe să-i terorizeze, insuflîndu-le sentimentul culpabilităţii şi obligîndu-i la delaţiune. Singurul oaspete care nu a acceptat „jocul" dispare şi cu toţii pornesc în căutarea lui. Parabolă pe tema „prostiei, indiferenţei şi uitării, descifrate în atitudinea individuală a oamenilor şi în raporturile lor" (J. Němec), filmul arată cum se leagă caracterele, puterea, activitatea şi mentalitatea oamenilor, cum se condiţionează ei reciproc. În acest context singurul *vinovat* este cel care refuză această lege, cel care prin gestul său de refuz dărîmă structura colaborării, a crimei şi a indiferenţei" (Ester Krumbachová).

— *Ukamau*/Aşa este/ (r. Jorge Sanjines; a. Vincente Verneros Salina, Benedicta Mendoza Huanca) — prim lungmetraj al cineaştilor bolivieni, care vor forma un grup de creaţie independent purtînd acest nume. Dramatică denunţare a raporturilor dintre cele două comunităţi constituante ale societăţii boliviene: indienii şi metişii, într-o „poveste de dragoste şi moarte". Considerîndu-l „o mărturie ruşinoasă pentru ţară", guvernul Barrientos interzice difuzarea filmului, copiile fiind distruse şi Sanjines concediat din postul de director al „Institutului Naţional de Cinema", care este închis.

— **Are loc naţionalizarea cinematografiei în Guineea.**

— Ia ființă, în Dahomey, o societate cinematografică de stat, al cărei scop principal este realizarea unui jurnal de actualități săptămînal. Societatea ființează pînă în 1974.

— Regizorul nigerian Moustapha Alassane realizează primul western african: *Le Retour d'un aventurier*/Întoarcerea unui aventurier/.

— Primul film realizat în Camerun: scurtmetrajul *La Grande Case Bamiléké*/Casa Bamiléké/ (r. Jean Paul N'Gasa, W. Hamon). Reportaj asupra construcției acestei case, care devine simbolul energiei, al respectului față de tradiție și al coeziunii comunității bamiléké.

— Se inaugurează prima ediție a Zilelor cinematografice de la Cartagina (Tunisia), manifestare bienală care devine „un instrument de luptă împotriva hegemoniei cinematografului occidental" (M. Martin). Scopuri: întîlnirea cineaștilor africani și arabi cu critici, oameni de litere, artiști și cinefili din lumea arabă și negro-africană; confruntarea operelor cinematografice arabe și africane produse de-a lungul a doi ani; încurajarea și promovarea filmelor bune prin premii acordate de juriul internațional: Marele Premiu „Tanitul de aur".

— Cineastul cubanez Humberto Solas debutează cu filmul *Manuela* (a. Adela Legra, Adolfo Llaurado). Formula romantismului revoluționar capătă în viziunea lui Solas „influența emancipatoare a «noilor valuri» ce se fac brusc simțite, făcînd să dispară barierele stilistice și popularizînd noțiunea de autor" în Cuba. Povestea tinerei revoluționare, care își dă viața pentru un nobil ideal, este relatată într-un stil fotografic aproape delirant, inspirat cu siguranță de virtuozitatea acrobatică a lui Urusevski, a cărei experiență în Cuba a fecundat stilul celei de a doua jumătăți a deceniului al șaselea. Solas rezumă un destin colectiv într-un destin individual, folosind cu o rară abilitate metodele documentarului, dar cu evidente rezultate pe tărîmul imaginii, violentă și adevărată, plină de forță ca și în filmele ulterioare: *Lucia* — 1968; *O zi de noiembrie* — 1972; *Cantată pentru Chile* — 1976; *Cecilia* — 1980; *Amada* – 1984.

— Regizorul algerian Mohamed Lakhdar Hamina debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Le Vent des Aurès*/Vîntul din Aurès)/, considerat de specialiști primul film autentic maghrebin. Tema: soarta unei familii algeriene distruse de război. „La baza filmului stă o poveste adevărată. Tatăl meu a murit torturat. Filmul redă povestea bunicii mele, care, pînă la independență, l-a căutat prin toate lagărele, iar cînd și-a dat seama că e mort, a murit și ea" (Lakhdar Hamina). „Acest film patetic, foarte reușit din punct de vedere tehnic, denotă un regizor plin de gust, tact și sensibilitate" (P. Vieyra). **Film**: *Decembrie* (1971); *Cronica anilor de foc* (1975); *Vîntul pustiului* (1982); *Ultima imagine* (1986).

— Regizorul din Ciad, Edouard Sailly, realizează scurtmetrajul *Le troisième jour*/Ziua a treia/ — povestea unui tînăr căruia îi moare cineva drag și care, timp de trei zile, se întreabă asupra destinului său. „Prelungirea metafizică a acțiunii se inserează perfect în cosmogonia africană" (P. Vieyra).

— Cu prilejul aniversării a 65 de ani de la nașterea actorului sovietic Igor Ilinski, regizorul I. Gurin realizează un film de montaj — *Vstreci s Igorem Ilinskim*/Întîlnire cu eroii lui Ilinski/, în care evocă personalitatea artistului, cariera sa de la primul rol în film (*Aelita* — 1924) și pînă la comedia satirică *Noapte de carnaval* (1956). Maestru al comediei sovietice, Ilinski deține în cea mai mare măsură știința trecerii de la detaliul realist la supradimensionarea grotescă a trăsăturilor personajelor

interpretate. **Film**: *Croitorul din Torjok* (1925); *Volga-Volga* (1938); *Balada husarilor* (1962).

— La cea de a doua Săptămînă a filmului brazilian are loc prezentarea filmului *A grande cidade*/Marele oraș/, de Carlos Diegues. Film plasat la punctul limită între cinematograful național-popular, de revelație culturală, practicat pînă acum, și „un Cinema Nôvo", politic și antropologic, complex și universal, pe care începem să-l practicăm în Brazilia. Tema: căutarea fericirii, în ciuda represiunilor și obstacolelor, într-o societate colonială săracă sau imposibilitatea de a fi fericit într-o țară subdezvoltată" (Diegues).

— Filmul vietnamez *Nguyen Van Troi*/Eroul de la Cong Lý/ (r. Bin Dinh Hac), unul din cele mai importante din filmografia acestei țări, evocă comportarea eroică a unui tînăr muncitor din Saigon, torturat și executat ca urmare a unui atentat împotriva generalului Mac Namarra. Povestirea este cu atît mai emoționantă, cu cît ea este relatată de însăși soția eroului" (G. Hennebelle). Filmele inspirate de lupta din Vietnamul de Sud au o pondere tot mai mare în producția cinematografică a R.D. Vietnam.

1967

ian. 8 — Moare, într-un accident, actorul polonez Zbigniew Cybulski. (n. 3 nov. 1927). Film din 1954. Supranumit „James Dean al Poloniei". Interpret preferat al regizorului Andrzej Wajda, care îl omagiază în filmul *Totul de vînzare* (1969). „El a fost singurul actor polonez care, în ochii oamenilor, a fost mai mult decît un actor. Forța sa provenea din convingerea fermă că este purtătorul de cuvînt al generației sale" (Wajda). **Film**: *Cenușă și diamant* (1958); *Trenul de noapte* (1959); *Arta de a fi iubită* (1963); *Jowita* (1967).

ian. 16 — București: pr. *Diminețile unui băiat cuminte* (a. Dan Nuțu, Irina Petrescu, Ion Caramitru, Silvia Popovici, Ștefan Ciobotărașu) marchează în activitatea regizorului Andrei Blaier, aflat la cel de al 6-lea lungmetraj de ficțiune, „eliberarea de balastul melodramatic al unei poezii artificiale sau de limitele unei proze aride, într-un film de captivantă sinceritate" (C. Căliman). Sondaj în universul moral și de preocupări al tinerei generații, imagine veridică a vieții de șantier, filmul are în centrul său destinele unor tineri aflați în momentul alegerii unui drum în viață. Acuitatea observației, prospețimea notației, predilecția pentru sondarea cotidianului rămîn constantele creației regizorului: *Apoi s-a născut legenda* — 1968; *Ilustrate cu flori de cîmp* — 1973; *Lumini și umbre* — 1982.

ian. 20 — Se înființează, în Brazilia, „Institutul Național de Cinematografie".

febr. 9 — Londra: pr. *Accident* (r. Joseph Losey; sc. Harold Pinter; a. Dirk Bogarde, Stanley Baker, Jacqueline Sassard, Michael York). În lumea închisă a unei universități britanice, moartea unui student într-un accident dă la iveală legăturile sentimentale ale logodnicei acestuia. „Capodoperă a cinematografului psihologic, [...] *Accident* ne invită la decriptarea locurilor comune, a schimburilor de priviri, a frazelor fără importanță, a subînțelesurilor și a insinuărilor. Este filmul gîndurilor ascunse" (R. Lefevre, R. Lacourbe).

febr. 9 — București: debutul în lungmetraj al regizorului Sergiu Nicolaescu, cu *Dacii* (sc. Titus Popovici; a. Amza Pellea, Marie José Nat, Emil Botta, György Kovács). Film istoric din epopeea cinematografică națională, evocînd începutul penetrației romane în Dacia. „Meritul regi-

zorului este de a fi imprimat întregului un neastîmpăr continuu, de a fi creat o fervoare a imaginii, adică ritm și tensiune" (Fl. Potra). Cu profesionalitate și înclinație către epic, el va aborda genuri foarte diferite, devenind cel mai prolific regizor român (peste 30 de filme în 20 de ani) **Flm**: *Mihai Viteazul* (1971); *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte* (1971); *Cu mîinile curate* (1972); *Zile fierbinți* (1975); *Nea Mărin, miliardar* (1978); *Ringul* (1983); *Ciuleandra* (1984); *Ziua Z* (1985); *François Villon* (1987).

febr. 26 — Pr. *Työmiehen päiväkirja*/Jurnalul unui muncitor/ (r. Risto Jarva; a. Elina Salo, Paul Osipow, Pentti Irjala). Căsătoria unui muncitor cu o funcționară și criza ce o determină originea lor socială diferită. „Valoarea filmului constă, în principal, în îmbinarea generalului cu particularul" și în faptul că „dragostea, politica și lupta pentru existență se întrepătrund, formînd un tot" (S. Toiviainen). Considerat cel mai bun film finlandez al deceniului.

mart. 3 — Pr. *Ljubavni slučaj*/Un „caz" de dragoste/ (r. Dušan Makavejev; a. Eva Ras, Slobodan Aligurdić, Ruzika Sokić). Inspirat dintr-un fapt divers: aventura unei funcționare de la poștă cu un expert de la deratizare. Narațiunea se desfășoară pe trei nivele: povestea legăturii dintre Isabelle și Ahmed, descoperirea cadavrului Isabellei, conferințele despre sexualitate și crimă. Primele două, la început paralele, converg din ce în ce mai rapid unul spre celălalt, coliziunea lor apărînd ca exemplu și simbol al celui de al treilea. „Aplicarea conștientă sau reminiscentă a teoriei eisensteiniene privind montajul de atracții, această construcție, magnifică prin simplitate și eficacitate, este o garanție suficientă pentru noutatea și modernitatea acestui film iugoslav" (J. Aumont).

mart. 20 — Prin scindarea „Centrului Național al Cinematografiei Algeriene" iau naștere „Oficiul Național de Comerț și Industrie Cinematografică" (O.N.C.I.C.), care își asumă problemele legate de producție și distribuție, și „Centrul Algerian Cinematografic" (C.A.C.), care rezolvă problemele programării, cenzurii și difuzării culturale. Prima producție O.N.C.I.C. este filmul lui Mohamed Slim Riad *La Voie*/Calea/, cronica vieții într-un lagăr de concentrare francez, în timpul războiului cu Algeria.

mart. 20 — Primul lungmetraj tunisian *Al Fajr*/Zorile/ este realizat de Omar Khlifi, considerat părintele cinematografului din această țară.

mart. 21 — Pr. *Mahlzeiten*/Prînzuri/ (r. Edgar Reitz; a. Heidi Stroh, George Hauke, Nina Frank), film reprezentativ pentru virtuțile și limitele tînărului cinematograf vest-german. „Experiment vizual bazat pe planuri fixe centrate pe cele două personaje, un cuplu tînăr în care femeia este de cinci ori mamă. În timp ce ea pare satisfăcută de aceste maternități repetate, bărbatul renunță din ce în ce mai mult, abandonînd unul după altul visele sale din tinerețe și sfîrșește prin a se sinucide. La puțin timp după aceea, văduva se recăsătorește cu un american tînăr, care o duce în America împreună cu copiii ei" (F. Courtade). Deși confuz ca semnificații, scoțînd în evidență îndeosebi pasivitatea eroinei față de evenimente și neadîncind tema familiei în lumea dată, filmul rămîne totuși, prin cele mai bune părți ale sale, credincios cuvintelor autorului: „Iubesc oamenii, fețele lor, tot ce vine de la ei, căldura lor; nu există nimic mai viu decît Omul".

mart. 27 — Pr. *Skupljači perja*/Am întîlnit țigani fericiți/ (r. Aleksandar Petrović; a. Olivera Vuke, Bekim Fehmiu, Gordana Jordanović, Bata Živojinović). Un țigan care vinde pene de gîscă se îndrăgostește de nora rivalului său în afaceri, pe care în final îl ucide. Trama propriu-zisă este

interesantă mai ales în măsura în care evidențiază moravurile și legile unei comunități neintegrate în societate. Deși a vrut să facă „o alegorie specială a celei mai importante și mai actuale dileme contemporane — aspirația spre libertate psihologică, socială și morală, și a contradicțiilor care decurg din această dorință", Petrović rămîne prizonierul pitorescului acestui subiect. Premiul special al juriului — Cannes.

apr. 7 — Pr. *Dědeček, Kylijan a já*/Bunicul, Kylijan și eu/ (r., Jiři Hanibal; a. D. Schneider, R. Deyl), o poveste lirică — aventurile minunate ale unui băiețel de 5 ani, trăite împreună cu bunicul lui de la țară — îl consacră pe Hanibal ca maestru al filmelor despre copii și adolescenți. „Leul de aur"—Veneția.

apr. 15 — Moare actorul italian Toto (n. Antonio de Curtis Gagliardi Griffo Focas, 7 nov. 1898). Film din 1936; interpretează peste o sută de roluri. Format la școala teatrului de revistă, el creează un personaj comic ce se regăsește de la un film la altul și care „ilustrează concepția sa despre umor ca reprezentare a oamenilor cu defectele, lacunele și vanitățile lor, reprezentare filtrată prin propria noastră sensibilitate". **Flm**: *Napoli, orașul milionarilor* (1950); *Hoții și vardiștii* (1951); *Veșnicii necunoscuți* (1958), *Păsăroi și păsărele* (1966).

apr. 24 — Pr. *Elvira Madigan* (r., sc. Bo Widerberg; i. Jörgen Pesson; a. Pia Degemark, Thommy Berggren). Imposibila iubire, încheiată cu o dublă sinucidere, dintre un ofițer și o dansatoare pe sîrmă, în ambianța secolului al XIX-lea. „Film elegiac, a cărui tramă este marcată de presentimentul scandinav al morții — fragii sălbatici simbolizînd intensitatea fericirii, iar vinul pierderea finală a sîngelui și a vitalității ;[...] chintesența a ceea ce se numește în suedeză *utbrytnyngsdröm*, adică visul unei evadări pitorești din rutina cenușie și din climatul deprimant" (P. Cowie). Imagine remarcabilă. Cel mai mare succes de casă dintre filmele lui Widerberg.

apr. 27 — Regizorul ungur Ferenc Kósa debutează cu *Tízezer nap*/Zece mii de sori/ (a. Tibor Molnár, Gyöngyi Bürös, András Kozak). „Am vrut să facem un fel de bilanț al ultimilor 30 de ani, prin intermediul poveștii unui tînăr țăran, sau, mai precis, al familiei lui" (Kósa). Ficțiune socio-istorică într-o formă austeră, dar elocventă. „István este un anti-Ulise, legat de pămîntul-mamă printr-un cordon ombilical; el nu călătorește decît ca să meargă la pușcărie, nu ia hotărîri și mai ales suferă semnele istoriei" (P. L. Martin). Premiul de regie — Cannes. **Flm**: *Sentința* (1970); *Nu este timp* (1972); *Ninsoarea* (1974); *Misiunea* (1977); *Guernica* (1982).

apr. 28 — Moare, în Berlinul de Vest, regizorul american Anthony Mann (n. 30 ian. 1920). Film din 1942. Specializat în westernuri și superproducții, el se remarcă prin predilecția pentru spectaculoase secvențe de exterior și prin exprimarea vizuală a unor conflicte interioare ale personajelor. „Cît ar fi de simplă și de primitivă povestea, pe mine mă interesează drama și de aceea încerc să folosesc ceva ce este efectiv dramatic" (Mann). **Flm**: *Winchester' 73* (1950); *Povestea lui Glenn Miller* (1954); *Steaua de tinichea* (1957); *Cidul* (1961); *Căderea Imperiului Roman* (1964).

mai 2 — Rio de Janeiro: pr. *Terra em transe*/Pămînt în transă/ (r. Glauber Rocha; a. Jardel Filho, Paulo Acetran, José Lewgoy). Tribulațiile politice ale unui ziarist care susține candidatura unui politician la postul de guvernator, dintr-o provincie braziliană. „Paulo reprezintă dialectica tragică între discurs și violență. [...] Politica este pentru el un instrument al eticii. Realizarea sa totală ar fi armonizarea politicului cu eticul și cu esteticul"

(Rocha). „Atac la adresa burgheziei intelectuale braziliene, care a refuzat cu încăpățînare să ia în seamă nemulțumirea poporului" (D. Wilson).

mai 27 — Pr. *Belle de jour*/Frumoasa de zi/ (r. Luis Buñuel; a. Catherine Deneuve, Jean Sorel, Michel Piccoli). Ecranizare după romanul lui J. Kessel, despre viața dublă a unei tinere burgheze: soție model 21 de ore din 24 și prostituată de la 2 la 5 după-amiaza. „Punînd pe același plan realitatea înregistrată fidel, scenele trăite și fantasmele, Buñuel face ca spectatorul să nu mai poată percepe la un moment dat frontiera dintre ele" (E. Breton). Creație remarcabilă a protagonistei Catherine Deneuve, a cărei carieră îmbină succesul de box-office cu reușite profesionale, datorate capacității de a fi mereu alta de la un rol la altul. **Flm**: *Umbrelele din Cherbourg* (1964); *Repulsie* (1965); *Tristana* (1970); *Sălbaticul* (1975); *Anima persa* (1976); *Banii altora* (1978); *Ultimul metrou* (1980); *Hotel America* (1982); *Locul crimei* (1986).

mai 29 — Moare, la Paris, inventatorul, constructorul de aparate și industriașul André Débrie, deținător a peste 50 de brevete în domeniul tehnicii cinematografice.

mai 30 — Moare, la Viena, regizorul austriac Georg Wilhelm Pabst (n. 27 aug. 1885). Film din 1921, mai întîi ca actor. Reprezentant de seamă al expresionismului, *kammerspiel*-ului, al realismului german. Poet și totodată artizan, el îmbină ficțiunea cu documentarul în filme lipsite de situații melodramatice, de efecte scenice sau de patos romantic, dar încărcate de adevăr psihologic. „Cu o suplețe prodigioasă, el a știut să-și adapteze tehnica necesităților subiectelor și să creeze o operă dintre cele mai variate. Șase sau șapte dintre filmele sale merită să figureze printre cele mai bune opere din istoria cinematografului" (Y. Aubry, J. Pétat). **Flm**: *Ulița durerii* (1925); *Cutia Pandorei* (1938), *Westfront 1918* (1930); *Opera de trei parale* (1931); *Comedianții* (1941); *Procesul* (1948); *Ultimul act* (1955).

iun. 10 — Moare, la Beverly Hills, actorul american Spencer Tracy (n. 5 apr. 1900). Film din 1930. Remarcabil profesionist, se distinge prin umorul, sinceritatea și naturalețea jocului. „Unul dintre cele mai extravertite caractere, aflat într-o continuă luptă. Chiar și atunci cînd părul său roșu a devenit brusc alb, iar personalitatea i s-a modificat, el n-a încetat să se revolte" (S. Kramer). **Flm**: *Căpitanii curajoși* (1937), *Dr. Jekyll și Mr. Hyde* (1941); *Marea de iarbă* (1947); *Zi proastă la Black Rock* (1955); *Bătrînul și marea* (1957); *Procesul maimuțelor* (1960); *Ghici cine vine la cină?* (1967).

iun. 26 — Moare, într-un accident de automobil, actrița franceză Françoise Dorléac (n. 21 mart. 1942). O carieră cinematografică de numai opt ani — 15 roluri semnificative. — (*Pielea catifelată* — 1964, *Fundătura* — 1965, *Domnișoarele din Rochefort* — 1967) o impuseseră ca una dintre cele mai promițătoare actrițe ale ecranului francez.

iun. — Annecy: Se prezintă în festival lungmetrajul de animație *Le Théâtre de Monsieur et Madame Kabal*/Teatrul domnului și al doamnei Kabal/, de Walerian Borowczyck. Unul dintre ultimele filme de animație ale polonezului Borowczyck, înainte de a trece la filmul cu actori. „Doamna Kabal este ca oțelul călit, ceva dur și tăios, intransigent. Din oțel este corsetul ei, din oțel comportamentul zilnic, din oțel tandrețea ei monumentală pentru micul bărbat, grăsuț și delicat, pe care-l închide într-o casă, și ea tot din oțel. [...] Terifiantă imagine a cuplului, Domnul și Doamna Kabal nu seamănă cu nimeni și totuși cum să nu simți o tulburare în fața acestor marionete atît de teribil omenești în ferocitatea lor, în mediocritatea lor ofensivă și în atașamentul lor grotesc și dușmănos?" (E. Savoyard).

iul. 8 — Moare actrița engleză Vivien Leigh (n. 5 nov. 1913). Film din 1934. „Părea să trăiască într-o lume proprie. De aceea a fost interpreta ideală pentru Scarlett O'Hara. [...] Era frumoasă, atrăgătoare, deși avea o anume răceală. Era micuță, tăioasă, înzestrată cu limpezimea cristalului. Cerea respect pentru că nu cerșea milă. A făcut totul impecabil, cu o perfectă stăpînire de sine" (P. Arkadin). **Flm**: *Pe aripile vîntului* (1939); *Lady Hamilton* (1940); *Un tramvai numit dorință* (1951); *Corabia nebunilor* (1965).

iul. 26 — După mai bine de un an de la interdicția sa totală de către cenzura franceză, apare pe ecrane *La Religieuse*/Călugărița/ (a. Anna Karina), cel de al doilea film al regizorului Jacques Rivette, ecranizare a romanului lui Diderot, film „de o rigoare clasică ce merită o atenție deosebită pentru a pătrunde sensul său profund și polemica sa latentă" (G. Sadoul). Episodul cel mai cunoscut din cariera dificilă a unui regizor preocupat de „problema adevărului și a minciunii în viață, în artă și în dragoste, dar neinteresat de înțelegerea și acceptarea filmelor sale de către public" (Claire Clouzot). **Flm**: *Parisul ne aparține* (1960); *Amor nebun* (1967); *Céline și Julie în barcă* (1974); *La răscruce de vînturi* (1985).

aug. 13 — New York: pr. *Bonnie and Clyde*/Bonnie și Clyde/ (r. Arthur Penn; a. Warren Beatty, Faye Dunaway). Tragica poveste de dragoste și moarte a doi gangsteri din anii '30 constituie primul mare succes din cariera lui Penn și începutul modei retro în cinematograf. Filmul suscită vii polemici, datorită faptului că înfrumusețează violența, dă eroilor un aer de inocență adolescentină și epocii un aer de legendă ce stîrnește nostalgia. „Bonnie și Clyde, gangsterii din epoca depresiunii, sînt, asemenea altor personaje ale lui Penn, niște *outsideri* alienați din cauza unei societăți indiferente, chiar ostile la nevoile și dorințele lor. Violența este produsul unei ordini sociale care îi aruncă pe cei dezmoșteniți de soartă în brațele disperării" (E. Katz).

sept. 5 — Pr. *Edipo Re*/Oedip rege/ (r., sc. Pier Paolo Pasolini; a. Franco Citti, Silvana Mangano). „Există două filme în *Oedip rege* care își găsesc semnificația definitivă unul prin celălalt. Primul — eliptic, sintetic, rapid, obscur pînă la a necesita exegeza autorului pentru a fi descifrat exact — condensează în parabolă destinul lui Pasolini, fiul, omul și poetul. Cel de al doilea, ilustrare a tragediei lui Sofocle, aduce transpunerea mitului în viziunea despre lume a artistului." (B. Amengual). „Ceea ce m-a atras la Sofocle a fost contrastul dintre inocența totală și datoria de a ști. Crimele nu se explică atît prin cruzimea vieții, cît prin faptul că oamenii nu încearcă să înțeleagă istoria, realitatea" (Pasolini). Deschide seria filmelor pasoliniene inspirate din opere literare clasice: *Medeea* — 1970; *Decameronul* — 1971; *Povestiri din Canterbury* — 1972; *Floarea celor 1001 de nopți* — 1974.

sept. 8 — Coproducția italiano-algeriană *La bataglia di Alger*/Bătălia pentru Alger/ (r. Gillo Pontecorvo; a. Brahim Hadjadj, Iacef Saadi, Mohamed Beghdadi) primește „Leul de aur" la Festivalul de la Veneția. Mărturie a luptei eroice a unui popor pentru eliberare; organizarea Rezistenței la Kasbah, terorismul, represiunea, înfrîngerea temporară a Frontului de Eliberare Națională, zilele insurecției populare. Film de ficțiune, al cărui stil și ton aparțin însă documentarului. Faptele se perindă prin

faţa spectatorului, care trebuie să le înţeleagă, să le interpreteze, să-şi facă o opinie.

oct. 9. — Pr. *Jag är nyfiken-gul*/Sînt curioasă galben/ (r., sc. Vilgot Sjöman; a. Lena Nyman, Peter Lindgren, Börje Ahlstedt). Caleidoscop al realităţilor suedeze, filmat în maniera ciné-vérité, cu intenţia de a sublinia lipsa responsabilităţii sociale şi politice în Suedia zilelor noastre. Conceput iniţial ca un singur film, la montaj Sjöman împarte materialul în două, realizînd şi *Sînt curioasă albastru*, cu premiera în 1968. Din păcate, intenţiile regizorului au fost parţial înţelese, aceste filme şocînd mai mult prin licenţele lor erotice. Ele deschid seria unor comedii pornografice imunde şi a unor filme de educaţie sexuală. La realizarea lor un rol important îl are actriţa Lena Nyman, căreia i se datorează multe dintre improvizaţiile dialogului, precum şi senzaţia de adevăr, de autenticitate.

oct. 25 — Pr. *Le Samourai*/Samuraiul/ (r. Jean Pierre Melville; a. Alain Delon). „Film admirabil, ca un mecanism de ceas, dureros şi ironic, avînd în centrul său destinul unui om care nu vrea să moară, dar care n-a găsit alt mijloc de a trăi decît ucigîndu-i pe alţii" (S. Lachize). Magistral interpretat de Alain Delon, actorul nr. 1 al cinematografiei franceze. La zece ani de la debut, fostul june prim romantic, îmbogăţit profesional de experienţa colaborării cu Visconti şi Antonioni, ajunge la maturitate. Va crea o galerie de personaje, amestec de duritate şi sentiment, de vigoare masculină şi sensibilitate disimulată. **Flm:** *Rocco şi fraţii săi* (1960); *Ghepardul* (1963); *Borsalino* (1970); *Mr. Klein* (1976); *Alibi pentru un prieten* (1977); *Teheran'43* (1981); *Povestea noastră* (1984); *Trecerea* (1986).

oct. 29 — Moare, la Paris, regizorul francez Julien Duvivier (n. 3 oct. 1896). Film din 1919. Lucrează în Franţa, Anglia, S.U.A. şi Spania opere inegale, dar demonstrînd întotdeauna un meşteşug sigur al compoziţiei şi al îndrumării actorilor, un nedezminţit simţ al succesului de public. Locul important pe care îl ocupă în Franţa anilor dinainte de război se datorează unei trăsături dominante care dă unitate relativă creaţiei sale: un pesimism latent, exprimat şi în gustul său pentru dramă şi în preferinţa pentru destinele ratate, pentru eşuarea iluziilor sau a aspiraţiilor" (P. Leprohon). **Flm:** *Morcoveaţă* (1932); *Pépé le Moko* (1937); *Carnet de bal* (1937); *Povestiri din Manhattan* (1942); *Pot Bouille* (1957).

oct. — Se relansează în S.U.A. pentru a şaptea oară filmul *Gone With the Wind*/Pe aripile vîntului/, de Victor Fleming, după ce negativul original a suferit un tratament de întinerire, a fost transpus pe format de 70 mm pentru ecran panoramic şi cu sunet stereofonic. Pînă în 1972, filmul rămîne pe locul 1 în clasamentul peliculelor cu cele mai mari încasări din toate timpurile.

oct. — La Singapore se înfiinţează studiourile „Malay Film Production", menite să creeze o bază tehnică industrială producţiei cinematografice autohtone.

dec. 21 — New York: pr. *The Graduate*/Absolventul/ (r. Mike Nichols; a. Dustin Hoffman, Anne Bancroft, Katharine Ross). Întors acasă, la Los Angeles, după absolvirea facultăţii, un tînăr intră mai întîi involuntar, apoi intenţionat, în conflict cu normele „morale" ale societăţii. „N-am vrut să fac un film despre abisul dintre generaţii. Pe mine m-a interesat cazul celor care adună obiecte pînă cînd acestea ajung să-i transforme şi pe ei în obiecte. Aceasta a fost esenţa *Absolventului*" (Nichols). Premiul „Oscar" pentru regie. Considerat de critici drept cea mai bună comedie a anului, filmul, privit din perspectiva timpului, e mai mult decît atît: „e o piatră de hotar în istoria cinematografului american" (S. Kauffman), deoarece anunţă apariţia unei noi generaţii de regizori şi a unei înnoiri în filmul hollywoodian. Totodată lansează un mare actor — Dustin Hoffman — tipul antistarului hollywoodian, scund, urît, fără strălucire, dar cu o extraordinară căldură umană, plin de umor şi stăpînind la perfecţie mijloacele de expresie. **Flm:** *Cowboy-ul de la miezul nopţii* (1969); *Papillon* (1973); *Toţi oamenii preşedintelui* (1974); *Maratonistul* (1976); *Kramer contra Kramer* (1979); *Tootsie* (1982); *Ishtar* (1987).

dec. 27 — Pr. *Kad budem mrtav i beo*/Cînd voi fi mort şi livid/ (r. Zivojin Pavlović). Jalnica existenţă a unui muncitor zilier care peregrinează dintr-un oraş într-altul, trăieşte din expediente şi moare sordid. Satira socială acerbă este copleşită de notaţia agresiv realistă, aducîndu-i lui Pavlović reputaţia de cel mai sumbru regizor al tînărului cinematograf iugoslav. **Flm:** *Duşmanul* (1965); *Se trezesc şobolanii* (1967); *Zborul păsării moarte* (1974); *Hăituiala* (1977); *Zadah Tela* (1983).

— Documentaristul indian S. Sukdev realizează lungmetrajul *India'67*. „Reluare, în culori, şi cu un remarcabil simţ al imaginii, a procedeului colajului aplicat unor fapte, întîlniri, evenimente surprinse în toate zonele ţării, răspunzînd parcă nevoii imperioase pe care o are India de a se defini singură" (P. Parrain). Concepţia regizorului despre gen, aşa cum îl practică el din 1958 („o armă pentru transformarea societăţii contemporane"), reiese şi mai limpede din *Nouă luni pînă la libertate* (1972), mărturie despre lupta pentru independenţa Bangladesh-ului.

— Moare, la Paris, criticul şi istoricul de film Georges Sadoul (n. 1904), „primul adevărat istoric al cinematografului, pe care-l situează în context socio-istoric şi nu *în sine*" (J. Mitry).

— La Vina del Mar (Chile) are loc prima întîlnire a cineaştilor latino-americani, dornici „să-şi organizeze şi să coordoneze lupta pe frontul celei de a şaptea arte, împotriva colonialismului şi a imperialismului" Se formează „Comitetul cineaştilor din America Latină", din care fac parte: Miguel Littin (Chile), Edgardo Pallero (Argentina), Manuel Pérez (Cuba), Walter Achugar (Uruguay), Carlos Rebolledo (Venezuela). Îndatoririle acestui comitet sînt: promovarea întîlnirilor şi contactelor între cineaştii Americii Latine, asigurarea solidarităţii cu creatorii persecutaţi de regimurile dictatoriale, ajutorarea cineaştilor aflaţi la debut.

— Filmul spaniol *Peppermint frappé* reprezintă prima colaborare dintre actriţa Geraldine Chaplin şi regizorul Carlos Saura, a cărui interpretă preferată devine (*Stres es tres, tres* — 1968, *Vizuina* — 1969, *Ana şi lupii* — 1972, *Cine creşte corbi ...* — 1976, *Eliza, viaţa mea* — 1977, *Cu ochii legaţi* — 1978).

— Regizorul norvegian Pål Løkkeberg debutează cu filmul *Liv*/A trăi/, despre eliberarea unei tinere femei de convenţiile care o sufocă. Tema o va relua şi în filmul său următor *Exit* (1969). Caracteristici: atenţia acordată individului, eleganţa limbajului, bogăţia şi varietatea expresiei. În contextul cinematografului norvegian, Løkkeberg aduce un suflu şi un stil nou, marcînd ruptura de teatrul filmat şi de convenţiile cinematografice anterioare.

— Scriitorul şi scenaristul peruan Armando Robles Godoy debutează în regia de film cu *En la selva no hay estrellas*/În pădure nu sînt stele/. „Am hotărît să realizez un film care să depăşească problematica noastră peruană, dar în acelaşi timp să ating probleme generale. Povestea unui aventurier lipsit de caracter, care, pentru a se îmbogăţi, nu se dă înapoi nici de la crimă, mi s-a părut interesantă mai ales pentru că rădăcinile ei sînt înfipte

în situaţia socială a ţării. Analizînd riguros decăderea umană, m-am străduit să-i dezvălui cauzele.[...] Nu aparţin nici unui partid, dar sînt ferm convins că filmul trebuie să servească oamenii. Altfel ei îşi pierde sensul şi scopul" (Godoy). **Flm**: *Zidul verde* (1970); *Kuno* (1971); *Tupac Amaru* (1972); *Miraj* (1974); *Noii veniţi* (1977).

— An important pentru schimbarea radicală a modului în care este privită problema rasială în filmul american. În *The Heat of the Night* /În arşiţa nopţii/, de Norman Jewison (cinci premii „Oscar" — film, actor, scenariu ecranizare, sunet, montaj), şi în *Guess Who's Coming to Dinner?* /Ghici cine vine la cină?/, de Stanley Kramer (două premii „Oscar" — actriţă şi scenariu original), eroul negru apare frumos, tînăr, inteligent, în multe privinţe superior albilor, care mai sînt încă victimele prejudecăţilor. Prezenţa actorului Sidney Poitier, în ambele filme, face credibilă această viziune. Aceste succese îl propulsează, în 1968, pe locul 1 în clasamentul celor mai bine cotate vedete de la Hollywood.

— În Egipt, regizorul Tewfik Saleh realizează filmul *Al Moutamaridoune* /Revoltaţii/, ecranizare a romanului „Salah Hafed", abordînd problemele politice ale perioadei postrevoluţionare, într-o manieră de realism social, specifică „singurului regizor egiptean care nu a semnat niciodată un film comercial" (T. Cheria). **Flm**: *Ulicioara proştilor* (1965); *Lupta eroilor* (1962); *Jurnalul unui procuror de provincie* (1967); *Înşelaţii* (1972).

1968

ian. 19 — Regizorul finlandez Jaakko Pakkasvirta debutează cu *Vihreä leski* /Văduva verde/. Povestea unei tinere mame cu trei copii, care renunţă la viaţa anostă de casnică şi se integrează anarhic în existenţa socială, ceea ce marchează începutul unui proces de alienare. „Pakkasvirta face o disecţie pe viu a societăţii burgheze, subliniindu-i, cu o uşoară înclinaţie spre caricaturizare, viciile de bază" (P. von Bagh).

ian. 22 — Pr. *Tvoi sovremennik* /Contemporanul tău/ — operă de vîrf în cariera regizorului sovietic Iuli Raizman. „Narator de formaţie clasică, la care răzbate ca evidentă practica de documentarist, el ştie să obţină prin povestirea cinematografică tabloul unei conştiinţe comuniste intransigente şi active. Refuzînd total efectele, avînd drept principală calitate sobrietatea, el se retrage discret în spatele ţesăturii epice şi îşi lasă eroul faţă în faţă cu complexele întîmplări ale vieţii" (Florica Ichim). **Flm**: *Ultima noapte* (1937); *Maşenka* (1942); *Cavalerul Stelei de aur* (1950); *Lecţia vieţii* (1955); *O femeie ciudată* (1978); *Viaţă particulară* (1982); *Timpul dorinţelor* (1984).

ian. 22 — Pr. *Anna Karenina* (r. Aleksandr Zarhi) impune alături de Tatiana Samoilova, interpreta rolului titular, pe Vasili Lanovoi (Vronski), actor cu o gamă largă de posibilităţi artistice ce-i permit să abordeze cu aceeaşi dezinvoltură repertoriul romantic şi revoluţionar, comedia, vodevilul, filmul psihologic şi cel poliţist. **Flm**: *Aşa s-a călit oţelul* (1957); *Război şi pace* (1965-1967); *Liubov Iarovaia* (1971); *Ana şi comandorul* (1975); *O femeie ciudată* (1978); *Petrovka 38* (1980).

ian. — Se inaugurează, la Gammarth, un complex cinematografic tunisian pentru realizarea de filme pe 16 şi 35 mm. Capacitate: 10 lungmetraje anual.

ian. — La New York, ia naştere una dintre cele mai bine organizate şi eficace grupări independente de creaţie pentru filme documentare şi actualităţi — „Groups Newsreel Films". Grupînd la început peste 200 de

realizatori şi tehnicieni, militanţi politici din uzine şi universităţi din S.U.A., asociaţia se profilează pe scurtmetraje şi filme de metraj mediu, pe 16 mm, abordînd probleme sociale şi politice acute ale Americii contemporane: grevele, mişcările studenţeşti, războiul din Vietnam, mişcări le rasiale etc., cu scopul declarat de „a pune în discuţie probleme pe care de obicei mass-media le evită. Filmele noastre se nasc din munca politică, sînt un produs al experienţei noastre pe teren" (D. Brown).

febr. 7 — Moare, la Moscova, regizorul sovietic Ivan Pîriev (n. 17 nov. 1901). Film din 1925, iniţial ca actor şi scenarist. Avînd o disponibilitate pentru genuri cinematografice foarte diferite — comedie (*Tractoriştii* — 1939), ecranizări după literatura clasică (*Idiotul* — 1958, *Nopţi albe* — 1959), drame inspirate din lupta revoluţionară (*Carnetul de partid* — 1936), filme de actualitate (*Prietenul nostru comun* — 1962), Pîriev semnează cîteva dintre filmele de referinţă ale istoriei cinematografului sovietic: *Avangarda de sacrificiu* (1942); *Balada Siberiei* (1947); *Cazacii din Cuban* (1950).

febr. 8 — New York: pr. *Planet of the Apes* /Planeta maimuţelor/ (r. Franklin Schaffner; a. Charlton Heston, Roddy McDowall, Kim Hunter). Ecranizare după romanul lui Pierre Boule, care imaginează aventura unor astronauţi ajunşi pe o planetă asemănătoare Pămîntului din vremurile preistorice, unde puterea se află în mîna maimuţelor. Film ştiinţifico-fantastic, cu intenţii de critică socială. Succesul determină realizarea mai multor „continuări", inferioare ca valoare: *Secretul Planetei maimuţelor* — 1969; *Evadare din Planeta maimuţelor* — 1970; *Cucerirea Planetei maimuţelor* — 1972; *Bătălie pentru Planeta maimuţelor* — 1973, precum şi a unui serial TV şi a unei serii de desen animat.

febr. 9 — Odată cu desemnarea unei noi conduceri a „Cinematecii Franceze" şi retragerea lui Henri Langlois izbucneşte în Franţa „*afacerea Langlois*", ce se va încheia la 22 aprilie cu revenirea sa ca secretar general al acestei instituţii. Intervenţia statului francez pentru a face ordine în gestiunea şi în condiţiile de conservare ale colecţiei de filme de la „Cinemateca Franceză" declanşează o puternică reacţie în sprijinul celui pe care Gance îl consideră „inima Cinematecii". Prin scrisori de protest, prin manifestaţii de stradă sau prin boicotarea spectacolelor de cinematecă patronate de noua conducere, Truffaut, Resnais, Godard, Rivette, Kast, Rohmer, Rouch, Gance, Renoir, Bresson, L'Herbier, Carné, Marais, Allio, dar şi Lang, Losey, Minnelli, Rossellini şi Chaplin reuşesc să mobilizeze opinia publică împotriva unei acţiuni pe care o consideră o imixtiune anticulturală a statului în problemele cinematografiei. „Afacerea Langlois" este considerată de unii ca un preludiu al tulburărilor din vara anului 1968.

febr. 20 — Moare regizorul englez Anthony Asquith (n. 9 nov. 1902). Film din 1927. Autorul unei opere abundente, marcată de aceleaşi caracteristici stilistice: distincţie, rafinament, rigoare. Reprezentant tipic al cinematografului englez tradiţional. **Flm**: *Pygmalion* (1938); *Drumul spre stele* (1945); *Suflete împietrite* (1951); *Rolls-Royce-ul galben* (1965).

mart. 20 — Moare, la Copenhaga, regizorul danez Carl Th. Dreyer (n. 3 febr. 1889). Film din 1919. Lucrează în Danemarca, Suedia, Norvegia, Germania şi Franţa. Tema principală a operei sale: lupta împotriva intoleranţei. Prima capodoperă pe această temă: *Patimile Ioanei D'Arc* — 1927. În filmele ulterioare apare ideea fericirii, setea de fericire fiind principala slăbiciune a omului în luptă cu forţele care-l oprimă (*Dies Irae* — 1943, *Gertrud* — 1964). Protagoniştii săi au o personalitate viguroasă, cu

trăsături puternice contrastante, ceea ce-i face să fie permanent pradă unui conflict epuizant. „Ca și Bresson, Dreyer nu poate oferi decît austeritate și eternitate. [. . .] El nu a fost atît un dramaturg, cît un portretist dotat cu o îndărătnicie și o implacabilitate metafizică" (A. Sarris). „Cinematograful său — cu aparențe austere, solemne și hieratice — reprezintă un elogiu adus vieții. La baza tuturor filmelor sale se află lupta dintre viață și moarte, dintre zi și noapte, dintre lumină și tenebre" (C. Zimmer). **Flm**: *Mikaël* (1924); *Vampyr* (1932); *Cuvîntul* (1955).

apr. 2 — Washigton: pr. *2001: A Space Odyssey* /2001: o odisee spațială/ (r. Stanley Kubrick; sc. S. Kubrick, Arthur Clarke; i. Geoffrey Unsworth; a. Keir Dullea, Gary Lockwood). Film științifico-fantastic, cu valoare metaforică, moment de răscruce în evoluția genului atît prin faptul că vizualizează principalele teme ale literaturii *sci-fi* (existența unor civilizații care au vizitat Terra preistorică, raportul om-ordinator și pericolul ca acesta din urmă să devină mai puternic decît omul, călătoriile planetare ca expresie a depășirii condiției umane, posibilitatea trecerii într-o formă de civilizație superioară etc.), cît și prin măiestria realizării (decoruri, machete, filmări combinate, efecte speciale etc.). „*Odiseea* este mai degrabă un documentar magic în patru părți. Am încercat să fac astfel, încît nimic important să nu fie spus în dialog, ci totul să fie tradus vizual sau în termeni de acțiune" (Kubrick).

apr. 11 — Moare, filmînd în Liban, în războiul civil din această țară, cineastul palestinian Hany Jawhariya, pionier al cinematografului militant palestinian, realizator al filmului documentar *Nu, soluției defetiste* / prezentat în premieră în același an. Alături de acest cineast, alți doi documentariști, Mustafa Abu Ali și Sulafa Jadalah, înscriu primele pagini în istoria cinematografului palestinian, realizînd la cererea O.E.P.-ului numeroase filme despre viața și lupta poporului palestinian.

mai 7 — Pr. *Oni jivut riadom* /Locuiesc alături/ reprezintă unul dintre ultimele filme realizate de regizorul sovietic Grigori Roșal, prolific și iscusit artizan, care, de-a lungul unei cariere de peste 40 de ani, s-a făcut cunoscut îndeosebi prin ecranizări de o deosebită fidelitate față de modelul literar (*Muzicantul din Petersburg* — 1934, *Calvarul* — 1957-1959) și prin filme istorico-biografice de minuțioasă reconstituire (*Academicianul Ivan Pavlov* — 1949, *Musorgski* — 1951, *Rimski Korsakov* — 1952).

mai 16 — Regizoarea ungară Márta Mészáros debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Eltávozott nap* /Cati/, al cărui subiect (nevoia de căldură și afecțiune a unei tinere fete crescute la orfelinat) anunță predilecția realizatoarei pentru universul feminin, pentru problemele sociale și personale ale emancipării femeii zilelor noastre. Aceste probleme vor fi tratate cu simplitate, uneori cu duritate, într-un stil semidocumentar. **Flm**: *Adopțiune* (1975); *Nouă luni* (1976); *Ele două* (1977); *Pe drum* (1979); *Anna* (1981); *Jurnal pentru copiii mei* (1984); *Jurnal pentru iubirile mele* (1987).

mai — București: regizoarea română Malvina Urșianu debutează cu *Gioconda fără surîs* (a. Silvia Popovici, Gheorghe Cozorici, Ion Marinescu). Întîlnirea, peste ani, a unor foști colegi de facultate: o femeie realizată profesional, dar marcată de eșecul vieții personale, și cei doi bărbați care au jucat un rol important în existența ei. „Cu acest film, regizoarea se relevă ca un artist pentru care creația înseamnă a comunica un mesaj în stare să tulbure. Teama sa de gratuitate a generat extrema simplificare a limbajului, un anume acinematografism exprimat în ponderea dialogului în detri-

mentul imaginii, neglijarea aportului schimbărilor de plan și unghi, curgerea lipsită de ritm cinematografic a narațiunii, accentul exclusiv pe gest și intonație — ca în teatru" (M. Iorgulescu). Pe aceeași linie „a facturii filmice literare" (Manuela Gheorghiu), a analizei psihologice, se situează și filmele: *Serata* — 1971; *Trecătoarele iubiri* — 1973; *Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu* — 1979; *Liniștea din adîncuri* — 1981; *Figuranții* — 1987).

mai — Se creează în Suedia „Film Centrum", organism pentru difuzarea filmelor necomerciale, în general, sau cu tematică politico-socială. „A fost bine primit de cei interesați, deoarece și-a definit limpede programul: opoziția hotărîtă față de filmul comercial, față de cultura burgheză ierarhizată" (C. H. Svenstedt).

iul. — Regizorul vest-german Werner Herzog debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Lebenszeichen* /Semne de viață/ (a. Peter Brogle, Wolfgang Reichmann, Athina Zaharopulou). Cazul unor soldați germani izolați într-o mică insulă din arhipelagul grecesc. Lipsa oricărui eveniment, însăși absurditatea situației vor naște la personajul central o comportare stranie, apoi o nebunie furioasă. Încă de la acest film se conturează predilecția regizorului pentru „cazurile-limită, situațiile extreme care se apropie de nebunie, marile viziuni romantic-idealiste, pe care realitatea le strivește, existența unor ființe umane ce par excluse din comunitatea oamenilor. Poziția realizatorului nu este numai a unui umanist burghez care își manifestă compasiunea față de handicapați; el își privește personajele de la distanță, ca un observator fascinat de paradoxul revoltător, crud, absurd al condiției umane" (U. Gregor). **Flm**: *Fata Morgana* (1971); *Aguirre, biciul lui Dumnezeu* (1973); *Kaspar Hauser* (1974); *Nosferatu* (1979); *Fitzcarraldo* (1982); *Cobra verde* (1987).

aug. 2 — Pr. *Romeo e Giulietta* /Romeo și Julieta/ (r. Franco Zeffirelli; a. Leonard Whiting, Olivia Hussey). „Alegînd o Julietă și un Romeo de vîrsta indicată în textul original, [...] Zeffirelli înclină spre o interpretare și o viziune în care fierbințeala sîngelui și impetuozitatea tinereții dobîndesc o firească supremație în raport cu tot ceea ce se întîmplă în povestea acestei iubiri îndrăznețe, paradoxale, necesare, inexorabile. [...] El s-a străduit, în schimb, să obțină o unitate a imaginii și a plasticii, prin costume și scenografie; [...] lectura cinematografică dată de Zeffirelli nu e și nici nu putea să fie definitivă, după cum n-a fost nici aceea a lui Renato Castellani, socotită «cam rece și inutilă» sau cu atît mai puțin aceea a lui George Cukor" (Fl. Potra).

aug. 26 — New York: actorul american Paul Newman debutează în regie cu *Rachel, Rachel* (a. Joanne Woodward), drama singurătății unei fete bătrîne. Delicatețea analizei psihologice și acuratețea progresiei dramatice, lipsite de orice stridențe, anunță un alt tip de sensibilitate decît cea care caracterizează interpretările actorului Newman, specializat în personaje dure din filme de acțiune (*Cineva acolo sus mă iubește* — 1956, *Luke, mînă rece* — 1967, *Butch Cassidy și Sundance Kid* — 1969, *Cacialmaua* — 1973, *Verdictul* — 1982, *Culoarea banilor* — 1986).

sept. 19 — Cîntăreața și actrița Barbra Streisand debutează pe ecran în *Funny Girl*, de William Wyler, reluînd unul dintre rolurile care au făcut-o celebră pe Broadway — Fanny Brice, una dintre marile vedete de la „Ziegfeld Follies", din anii '20. Premiul „Oscar" pentru interpretare. În ciuda faptului că va apare în filme inegale ca valoare, Barbra Streisand va rămîne una dintre cele mai bine cotate actrițe ale anilor '70, succes

datorat glasului său de excepție și vibrantei sale personalități. **Flm**: *Hello, Dolly!* (1969); *Cei mai frumoși ani* (1973); *Un cîntec pe Broadway* (1975); *S-a născut o stea* (1976); *Yentl* (1983).

sept. — Pr. filmului senegalez *Mandabi* /Mandatul/ (r., sc. Sembène Ousmane; a. Makhouredia Gueye, Moustapha Touré). „Descrie, potrivit unui stil care datorează mult neorealismului, condiția maselor aglutinate în jurul marilor orașe" (G. Hennebelle). Premii la Veneția și Tașkent.

oct. — Regizorul guineean Costa Diagne termină filmul de metraj mediu *Ieri, azi, mîine*, „o suită de variațiuni politice, istorice și realiste pe tema evoluției Guineii, a colonialismului și a mișcării de eliberare" (P. Vieyra). Premiu la Leipzig.

nov. — Pr. filmului brazilian *Fome de amor* /Foamea de dragoste/ (r., sc. Nelson Perreira Dos Santos; a. Lèila Diniz, Arduino Colasanti). Un moment de criză politică, drama „unui grup de revoluționari, care, pierzînd legătura cu poporul, trăiesc dezamăgirea, eșecul idealului lor". Face parte din categoria filmelor politice, care, „alături de cele puternic acuzatoare, transmit și un sentiment tragic, sfîșietor, de neputință a intelectualității braziliene" (G. Dahl).

dec. 20 — Moare scriitorul și scenaristul american John Steinbeck (n. 27 febr. 1902). Cel puțin două dintre romanele sale au constituit puncte de plecare pentru filme de referință ale cinematografului american: *Fructele mîniei* — 1940; *La est de Eden* — 1955.

dec. — Pr. *If . . .* /Dacă . . ./ (r. Lindsay Anderson; a. Malcolm McDowell, David Wood, Richard Warwick). Satiră feroce la adresa unui sistem anacronic de învățămînt, bazat pe fetișizarea tradițiilor britanice. „Internatul devine metafora perfectă pentru un sistem social pe care puțini îl mai pot accepta" (D. Wilson). „Eroii din *Dacă. . .* nu sînt nici antieroi, nici indivizi în afara legii, nici marxiști, nici maoiști, nici cititori ai lui Marcuse. Revolta lor e inevitabilă, nu din cauza a ceea ce gîndesc, ci din cauza a ceea ce simt. Mike acționează datorita demnității sale rănite, a pasiunii frustrate, a energiei vitale, a simțului de *fair play*. De aceea putem spune că este un film despre libertate" (Anderson). Dorința de eliberare de vechile tipare se manifestă și în modul de realizare a filmului: tăieturi de montaj șocante, schimbări bruște de ritm, treceri de la policromie la monocromie și invers. Marele Premiu — Cannes 1969. Filmul impune talentul actorului Malcolm McDowell, care va deveni unul dintre cei mai importanți actori britanici ai anilor '70: *Figuri într-un peisaj* — 1970; *Portocala mecanică* — 1971, *Oh, norocosule!* — 1973; *Așii înălțimilor* — 1976; *Britannia Hospital* — 1982.

— Regizorul mexican Felipe Cazals debutează în lungmetraj cu *La Manzana de la discordia* /Mărul discordiei/. Realizator al unor filme bizare, cu influențe suprarealiste, dar legate de realitatea istorică sau contemporană a Mexicului. **Flm**: *Grădina mătușii Isabel* (1971); *Anii aceia* (1974).

— Pr. *The Yellow Submarine* /Submarinul galben/, de George Dunning. Lungmetraj de animație, pe muzică de Beatles, în care celebrii cîntăreți sînt chemați să apere fericitul regat Pepperland împotriva unor invadatori. Mare succes de casă. Considerat (în 1971) „cel mai bun film din istoria animației mondiale".

— Pr. *Všichni dobři rodaci* /Cronică moravă/ (r. Vojtěch Jasný), „cronica unui mic oraș, orașul natal al regizorului, din 1945 pînă în zilele noastre, o cronică tandră și violentă, tristă și optimistă în același timp, ce demonstrează — pornind de la destinul cîtorva persoane — modul în care cele

două decenii au marcat viețile omenești, cauzîndu-le adesea nedreptăți ireparabile. O melancolie profundă se degajă din această povestire poetică, admirabil fotografiată de Jan Kucera, și purtînd cu sine credința indestructibilă în om, în bunătatea sa, în dragostea sa liberatoare pentru pămînt și țară. Un film mare, o pledoarie emoționantă pentru libertate și demnitate" (D. Novotna).

— În Egipt, un grup de tineri cineaști, Sami Salamouni, Ghaleb Ach-Ath, Mohamed Rady, Ghaleb Chafik, Fouad El Touhamy, Ahmed Rachad, Chadi Abdel Salem, Attiat El Abnoudi și Nabiha Loutfi publică manifestul de creare al grupului noului cinematograf „Gamat cinema al gedida". Primul film care va exprima ideile „tînărului cinema egiptean" va fi *Un cîntec pe drum*, de Ali Abdel Khaleh, analiză a cauzelor înfrîngerii în războiul cu Israelul din iunie 1967: „apel patetic la depășirea dezastrului prin rezistență și luptă" (S. Faryd).

— Actorul francez Jean Louis Trintignant obține Premiul de interpretare la Festivalul de la Berlin pentru filmul *L'Homme qui ment* /Omul care minte/ (r. Alain Robbe-Grillet). Jocul său, bazat pe sobrietate în folosirea mijloacelor expresive, îl recomandă pentru personaje a căror trăsătură comună rămîne ambiguitatea și misterul. **Flm**: *Depășirea* (1962); *Compartimentul ucigașilor* (1964); *Un bărbat și o femeie* (1966); *Z* (1969); *Conformistul* (1970); *Deșertul tătarilor* (1976); *Banii altora* (1978); *Banchera* (1980); *Femeia vieții mele* (1986).

— Primul lungmetraj de ficțiune marocan *Vaincre pour vivre* /A învinge pentru a trăi/, de Mohamed Tazi și Ahmed Mesnaoui, este o melodramă realizată după rețete europene: telefoane albe, mașini decapotabile, piscine.

— În Mexic ia ființă gruparea „Cine Independiente", din care fac parte: Felipe Cazals, Rafael Castanedo, Alexis Grivas, Pedro Miret, Alejandro Jodorowsky, Arturo Ripstein Jr. Un fel de cooperativă de producție ai cărei membri lucrează în echipă, cu mijloace modeste, demonstrînd mai ales „dorința de a rupe cu o tradiție cinematografică de mult condamnată ca factor de alienare culturală" (Z. Pick).

— Din inițiativa unor critici, ca Arun Kaul, și a unor realizatori neconformiști, ca Mrinal Sen, este lansată la Bombay mișcarea „noului cinematograf", în manifestul căreia se spune: „prețurile de producție în necontenită creștere, remunerația exorbitantă a vedetelor, taxele financiare imense, penuria de idei și lipsa de imaginație în domeniul creației artistice au adus industria cinematografică indiană într-o stare deplorabilă".

— Regizorul japonez Shinsuke Ogawa se instalează în satul Sanrizuka, trăiește alături de săteni, opunîndu-se împreună cu ei la construirea unui aeroport internațional, care ar fi distrus satul, și creează o serie de documentare inspirate din viața de zi cu zi a acestui sat: *Frontul de eliberare a Japoniei — Sanrizuka* (1970); *Sanrizuka — locuitorii celui de al doilea bastion* (1971). Ogawa devine principalul exponent al școlii documentariste japoneze, consacrîndu-se în exclusivitate filmului militant. În 1970 este distins cu Premiul Asociației regizorilor japonezi.

— Primul lungmetraj de desen animat suedez: *A huvet pa en gammal gubbe* /În capul bătrînului/, de Per Ashlin și Tage Danielson.

— Regizorul ivorian Désiré Écaré se afirmă cu *Concerto pour un exil* /Concert pentru un exil/, scurtmetraj despre dezrădăcinarea studenților africani din Franța și dificultatea de a se întoarce în patrie după terminarea studiilor. **Premiul I — Hyères.**

— Primul film realizat în Ghana de un regizor ganez, *No Tears for Ananse* /Fără lacrimi pentru Ananse/, de Sam Aryeety, este inspirat dintr-o culegere de povestiri populare, foarte cunoscute în întreaga Africă, pe care Aryeety le transpune la modul ilustrativist.
— Filmul lui Susumu Hani, *Hatsukoi Jigokuhen* /Infernul primei iubiri/, este declarat de critica japoneză cel mai frumos film al anului. „Hani își construiește filmul pe contrastul dintre puritatea primei iubiri și mediul sordid în care trăiesc eroii. Aparatul se mișcă cu ușurință, explorînd aspecte ale Japoniei moderne" (A. Svensson). Mare succes de casă.
— Primul lungmetraj somalez *Sat și oraș*, de Hadji Mohamed Giumalé, redă povestea unui țăran care fuge la oraș, devine ofițer și se căsătorește cu fata pe care o iubește. Accent pe lupta dintre tradiție și modernism și pe ideea că vechile credințe întîrzie evoluția și progresul satului somalez.
— *Balladen om Carl Henning* /Balada lui Carl Henning/, de Sven și Lene Grønlykke, aduce un suflu nou în cinematograful danez al epocii. Ton tandru și amar în descrierea lumii provinciale.
— Regizorul vest-german Peter Fleishmann debutează cu filmul *Jagdszenen aus Niderbayern* /Scene de vînătoare din Bavaria inferioară/, tablou al ipocriziei, prostiei, răutății, bestialității oamenilor. Reia o temă majoră a cinematografului german: dialogul victimă-călău. „Un film documentar asupra fascismului cotidian, [...] un asalt al agresivității în interiorul unei colectivități închise în ea însăși" (Fleishmann).
— Premiera filmului cubanez *Memorias de subdesarrollo* /Amintiri despre subdezvoltare/ (r. Tomas Gutiérrez Allea; a. Rámon F. Suárez, Sergio Corrieri, Daisy Granados). Pe fundalul unor evenimente de mare tensiune din istoria Cubei anilor '60 — invazia și zdrobirea mercenarilor la Playa Giron — un tînăr burghez rămas la Havana, în timp ce prietenii și familia se află în Florida, trăiește o serie de aventuri amoroase. Lipsa sa de aderență la realitățile profunde ale țării, pasivitatea și refugiul în eros marchează tot mai puternic ratarea unui individ care nu mai poate comunica vital cu actualitatea. „Forța filmului lui Allea rezidă în această artă de a descrie dialectic o clasă printr-un individ, astfel încît critica sa este implicată în descriere" (M. Amiel).
— Pr. filmului cubanez *Lucia* (r. Humberto Solas; a. Raquel Revuelta, Eslinda Nunez). Destinul a trei femei, în trei perioade din istoria Cubei, relatat cu intenția de a sublinia eliberarea deplină adusă de Revoluție. „În brio-ul vizual din film, citim influența lui Glauber Rocha, o explozie barocă care s-a produs în cinematograful cubanez doar în a doua jumătate a deceniului al șaselea, dar care s-a dovedit necesară dobîndirii unui nou echilibru" (M. Martin).
— *Hobby* (r. Daniel Szczechura) e „una dintre cele mai bune opere ale animatorului polonez, o profundă meditație asupra solitudinii omului, asupra libertății și a luptei sexelor. În același timp cu îmbogățirea laturii plastice a filmelor sale (de la *Conflicte* — 1960 la *Mașina* — 1961 sau *Fotoliul* — 1963), atmosfera lor devine mai profundă, valorile lor coloristice cresc" (J. Fuksiewicz).
— Cineastul chilian Raoul Ruiz debutează cu filmul *Los Tres Tristes Tigres* /Trei tigri triști/. „În societăți foarte închise, ca ale noastre, se poate crede uneori că prima necesitate a cinematografului este controversa politică. Dar dintr-o dată, așa cum se întîmplă în Chile, trebuind să suporți politica timp de 24 de ore pe zi, începi să te întrebi dacă cinematograful n-ar trebui să aibă și o altă funcție, nu numai aceea de a declanșa o controversă, ci și aceea de a stăvili controversele și de a provoca o coaliție"

(Ruiz). **Film**: *Penitenciarul* (1970-1971); *Exproprierea* (1972); *Dialogul unor exilați* (1974); *Vocația suspendată* (1977); *Ipoteza tabloului furat* (1978); *Cele trei coroane ale marinarului* (1982); *Insula comorii* (1985).
— Se formează, în Argentina, un nucleu al școlii de film „Cine de Liberación", ale cărei eforturi se îndreaptă spre realizarea unui cinematograf politic. Reprezentanți: Fernando Solanas, Octavio Getino, Gerardo Vallejo, Peter B. Schumann. Ei propun o nouă optică asupra creației: „vreau să semnalez că cinematograful nostru nu este numai un cinema cu tematica eliberării, ci în același timp o căutare a libertății de expresie" (Vallejo). „Pentru noi, aparatul de filmat este cel care utilizează neobosit armele-imagine, iar aparatul de proiecție o armă care poate trage cu 24 de cadre pe secundă" (F. Solanas și O. Getino).
— Pr. filmului brazilian *Os herdeiros* /Moștenitorii/ (r., sc. Carlos Diegues; a. Sergio Cardoso, Mario Lagos). Succesiunea unor evenimente din istoria Braziliei, din perioada 1930-1968, privite prin existența a trei generații. „Un spectacol total și totodată o operă politică. Primul film care face un inventar complet al cinematografului brazilian pe teme urbane, de la filmul mut pînă la *Pămînt în transă*" (G. Rocha).
— Pr. filmului bolivian *Yawar Mallku* /Sîngele condorului/ (r. Jorge Sanjines, Antonio Equino; a. Marcelino Huanahuaya, Benedicta Huanca). Demascare a politicii de control al nașterilor în comunitățile indiene quetchua, desfășurat cu complicitatea organizației americane „Peace Corps". Eficacitatea politică a filmului este maximă: S.U.A. suspendă distribuirea anticoncepționalelor și recheamă în țară pe membrii organizației care lucrau în centrele de sterilizare a femeilor indiene. „Practica ne confirmă că un cinematograf revoluționar poate deveni o armă" (Sanjines).

1969

ian. 28 — Pr. *Wszystko na sprzedaż* /Totul de vînzare/ (r., sc. Andrzej Wajda; a. Daniel Olbrychski, Beata Tyszkiewicz), „Un film subtil, profund, fascinant, în același timp o reflecție asupra condiției artistului și a vieții sale particulare, care ne amintește de filmul lui Fellini *8 1/2*, și o elegie asupra morții unui tînăr actor, un omagiu adus regretatului Zbigniew Cybulski" (J. Plazewski). „O confesiune personală despre problemele realizatorului și cele ale creației, despre sensul și morala actului artistic, despre raportul ficțiune-realitate, adevăr și creație, [...] un pamflet grotesc și veninos împotriva anumitor medii artistice, private de orice emoții autentice, atașate unei iluzorii lumi de pseudovalori și care caută în același timp adevărul și autenticitatea" (J. Fuksiewicz).
ian. 31 — Pr. *Iconostassat* /Iconostas/ (r. Hristo Hristov, Todor Dinov). Ecranizare după romanul lui Dimitar Talev. Dragostea imposibilă dintre un pictor și o tînără țesătoare de covoare, pe fundalul luptei de eliberare de sub dominația turcă. „Fără să iasă din granițele epocii, autorii generalizează în mod deliberat ideea filmului. Dragostea Katerinei este una dintre manifestările comportamentului său general față de lume. Ea se revoltă împotriva prostiei și a prejudecăților societății meschine care o înconjoară, revolta ei manifestîndu-se și prin modul în care îmbină culorile în covoarele pe care le țese" (N. Milev). Un poem de o mare frumusețe. [...] Un film auster, ușor academic, dar generos" (M. Grisolia). Debutul regizorului Hristo Hristov.
febr. 1 — Se deschide prima ediție a Festivalului panafrican de la Ouagadougou (Volta Superioară). Scop: încurajarea producției cinematografice din țările Africii, stimularea cineaștilor prin decernarea de premii, conju-

garea eforturilor tuturor țărilor și determinarea diverselor guverne africane de a acorda cinematografiilor respective sprijin politic și financiar.

febr. 2 — Moare, la Midhurst, actorul Boris Karloff (n. Charles Edward Pratt, 23 nov. 1887). Film din 1916. Dintr-o carieră de aproximativ 140 filme, rolul care i-a adus celebritatea este cel al Monstrului din *Frankenstein* (1931), rol care l-a cantonat pentru totdeauna în genul filmelor de groază și suspans, deși posibilitățile sale interpretative au fost mult mai largi, după cum a dovedit-o repertoriul său teatral. **Flm**: *Mumia* (1932); *Nevasta lui Frankenstein* (1935); *Charlie Chan la Operă* (1937); *Hoți de trupuri* (1945); *Corbul* (1963); *Ținte* (1968).

febr. 10 — Regizorul sovietic Ilia Averbah debutează cu *Stepen riska* /Măsura riscului/, a cărui acțiune, plasată în ambianța unei clinici de chirurgie cardiacă, pune în discuție problema responsabilității, a raporturilor dintre generații, a integrității umane și profesionale. Averbah optează pentru discursul cinematografic la persoana întîi și pentru monologul interior, procedee reluate și în *Monolog* — 1973, *Declarație de dragoste* — 1978, *Vocea* — 1982, filme ce se constituie într-un portret moral al intelectualului sovietic.

febr. 26 — Pr. *Z* (r. Costa-Gavras; i. Raoul Coutard; m. Mikis Teodorakis; a. Yves Montand, Irene Papas, J. L. Trintignant). Ecranizare a romanului lui V. Vasilikis. În spatele unui pretins accident de circulație căruia îi cade victimă Z, președintele Mișcării naționale pentru pace și deputat al opoziției, un tînăr judecător descoperă firele atentatului politic dirijat din umbră de înalte personaje ale administrației. Inculparea acestora, trecînd peste toate riscurile și presiunile, este posibilă, dar nu și sancționarea lor prin justiție. „O pledoarie pentru OM și pentru IDEE prin intermediul unei anchete minuțioase, în cadrul căreia faptele transformă pledoaria în rechizitoriu împotriva unui sistem pentru care totul e parodie, pînă și justiția" (Gavras). Film politic utilizînd cu abilitate experiența *thriller*-ului polițist, formulă de mare succes, „ușor accesibilă și persuasivă, ce preferă imaginarul reconstituirii precise, aluzia denunțării directe" (H. Arnault). Gavras o va utiliza și în celelalte creații ale sale: *Mărturisirea* — 1970; *Stare de asediu* — 1972; *Secțiunea specială* — 1975; *Dispărutul* (1982); *Hanna K.* — 1983; *Consiliu de familie* (1985).

apr. 13 — *Chronik der Anna Magdalena Bach* /Cronica Annei Magdalena Bach/ (r. Jean Marie Straub; sc. J. M. Straub, Danielle Huillet; a. Gustav Leonhardt, Christiane Lang, Kathrien Leonhardt). O biografie a lui Johan Sebastian Bach, povestită de cea de a doua soție a sa, Anna Magdalena. „Am vrut să transpun muzica pe ecran, astfel ca spectatorii să o poată vedea, am mai vrut să redau o poveste de dragoste așa cum n-a fost arătată niciodată. [...] Decupajul meu se bazează numai pe textele lui Bach și pe frazele extrase din necrologul scris de fiul lui, Filip Emanuel" (Straub).

apr. 14 — Premiul „Oscar" pentru rolul din filmul *The Lion in Winter* /Leul în iarnă/, de Anthony Harvey, vine să încununeze cariera de peste 35 de ani a actriței americane Katharine Hepburn. „Rostit de ea, dialogul sună mai frumos decît este, datorită tonalității vocii și a clarității dicțiunii și mai ales a inteligenței și a sensibilității care luminează fiecare sens din fiecare propoziție rostită" (Tennessee Williams). **Flm**: *Motiv de divorț* (1932); *Focul sacru* (1933); *Leopardul Suzanei* (1938); *Femeia zilei* (1942); *Regina africană* (1952); *Omul care aduce ploaie* (1956); *Lungul drum al zilei către noapte* (1962); *Pe lacul auriu* (1981).

mai 25 — New York: pr. *Midnight Cowboy* /Cowboy-ul de la miezul nopții/ (r. John Schlesinger; a. Jon Voight, Dustin Hoffman). Prietenia dintre doi ratați — un tînăr texan obligat să-și comercializeze farmecele masculine și un italian tuberculos și șchiop — și sordida lor aventură în mediul mizerabil al unui cartier newyorkez. „De multe ori, în filme și cărți, societatea a fost făcută răspunzătoare pentru nefericirea individului. Rădăcinile răului sînt mai profunde. În primul rînd este vorba despre o necinste a oamenilor față de ei înșiși și față de semenii lor" (Schlesinger). Punînd față în față America legendei și America realității, regizorul reia una dintre temele sale preferate: nevoia omului de securitate și fericire, precum și complexitatea relațiilor umane (*Un fel de dragoste* — 1962, *Departe de lumea dezlănțuită* — 1967, *Duminică blestemată* — 1971, *Ziua lăcustei* — 1975, *Yankeii* — 1979, *Șoimul și omul de zăpadă* — 1984, *Cei care cred* — 1987). 3 premii „Oscar" — film, regie, scenariu-ecranizare.

mai — Pr. *Kes* (r. Kenneth Loach; a. David Bradley, Freddie Fletcher, Lynne Perrie). Povestea singurătății unui băiat, a prietenei sale și a unui pui de vultur, pe care ei îl dresează, prilejuiește regizorului britanic denunțarea metodelor de educație tradiționaliste și creionarea unui tablou realist al vieții grele pe care o duc minerii din Yorkshire. Grija pentru autenticitate, care îl apropie pe Loach atît de Grierson, cît și de „Free Cinema", va caracteriza și filmul său următor *Viață de familie* — 1972.

mai — Se formează, în Argentina, un nou grup de cineaști progresiști „Grupo de Mayo" (Grupul din Mai), a cărui primă realizare este documentarul *Los caminos de liberacion de Argentina*/ Drumurile spre eliberarea Argentinei/.

mai — Filmul brazilian *Antonio das Mortes*, de Glauber Rocha, dobîndește la Cannes Marele Premiu, Premiul pentru regie și Premiul criticii (a. Mauricio do Valle, Lorival Parisi, Odette Lara). Povestea unui justițiar legendar este compusă de Rocha ca „un rechizitoriu social, poem epic, cîntec revoluționar, imn al speranței". „Personajele-simbol sînt înrădăcinate în realitatea populară braziliană, dar tipate cu vigoare, puternic colorate, dotate cu atribute semnificative și care participă la o fabulă al cărui sens mitic se deslușește cu claritate" (J. L. Bory).

mai — La Cannes, Marele Premiu pentru scurtmetraj revine filmului românesc *Cîntecele Renașterii*, de Mirel Ilieșu. „Un film cu desăvîrșiri imagistice, plastice și muzicale, de rafinat gust artistic consacrat tezaurului de armonii al corului Madrigal" (C. Căliman). Încununare a creației regizorului, ale cărei constante sînt filmul de artă (*Lumină și piatră* — 1960, *Rădăcini* — 1963, *O noapte* — 1966, *În marea trecere* — 1971, *Curajul marilor spații* — 1979) și investigarea vieții și muncii oamenilor de azi (*Viscolul* — 1953; *Învățătoarea* — 1956; *Bicaz, cota 563* — 1959; *Trei strigăte pe Bistrița* — 1962, *Furnalul* — 1968, *Mireasa* — 1982).

iun. 18 — Los Angeles: pr. *The Wild Bunch* /Hoarda sălbatică/ (r. Sam Peckinpah; a. William Holden, Ernest Borgnine, Robert Ryan). Răfuiala sîngeroasă dintre un bătrîn justițiar și un grup de bandiți marchează exemplar trecerea westernului din epoca sa mitică în epoca realistă. „Tonul general este cel al unui crepuscul (sfîrșitul zilei, al bătăliei, al unei vieți sau al unei epoci). Episoadele sînt tratate într-o manieră foarte caligrafică, cu focuri de pușcă filmate cu încetinitorul, iar rezultatul lor filmat cu acceleratorul, ca și cum autorul ar fi vrut să fixeze pentru totdeauna în imagini artistice superbe o tradiție cinematografică despre care azi se spune că trebuie reînnoită" (R. Predal). „Preocuparea lui Peckinpah

pentru omniprezența violenței și pentru ambivalența moralei generează caractere complexe, de a căror identitate și statut moral nu poți fi niciodată sigur. În schimb, nu există nici o ambiguitate în imaginea regizorului asupra ființei umane, pe care o consideră capabilă de agresivitate și josnicie" (E. Katz). **Flm:** *Balada lui Cable Hogue* (1970); *Pat Garrett* și *Billy the Kid* (1973), *Crucea de fier* (1977); *Osterman Weekend* (1983).

iun. 26 — Regizorul vest-german Rainer Werner Fassbinder debutează cu *Liebe ist kalter als der Tod* /Dragostea e mai rece decît moartea/. Opera de început a unuia dintre cei mai lucizi analiști ai condiției omului simplu în societatea occidentală contemporană are ca temă principală „explorarea stărilor emoționale ce-i constrîng pe oameni să trăiască laolaltă, astfel încît ajung să-și sfarme reciproc sufletele și chiar să termine în moarte. În prima perioadă a creației sale, Fassbinder dă pe de o parte *filme de gen*, opere influențate de filmul american de gangsteri și de melodrama hollywoodiană (*Zeii ciumei* — 1969, *Soldatul american* — 1970), și pe de altă parte „filme burgheze", studii ale mediului mic-burghez, adesea atît de statice încît tensiunea internă explodează necesar în violență (*Veneticul* — 1969, *Rio das Mortes* — 1970, *Vînatul* — 1972)" (Ch. B. Thomsen).

iun. — Viena: „Uniunea internațională pentru știința filmului" organizează pentru prima oară o săptămînă a cercetărilor filmologice, prestigioasă manifestare, moment de bilanț și de schimb de experiență pentru cei ce studiază în acest domeniu.

iul. 14 — Pr. *Easy Rider* (r. Dennis Hopper; a. Peter Fonda, D. Hopper, Jack Nicholson). „Doi tineri traficanți de droguri călătoresc cu motocicletele de la Los Angeles la New Orleans. Urmărindu-i, descoperim o Americă plină de prejudecăți, xenofobă, intolerantă, violentă, criminală" (Fr. Maurin). Acest „ciné-vérité în termeni alegorici" (P. Fonda) a fost definit drept un anti-western. Cei doi nomazi călare pe motociclete nu caută tărîmuri virgine, ci „o eventuală libertate spirituală, a cărei împlinire e mereu frustrată de realitate, pînă cînd vor fi uciși cu sînge rece de doi răufăcători, asemeni acelor dintr-un vechi western" (R. Campari).

iul. 15 — Animatorul iugoslav Vatroslav Mimica debutează în filmul cu actori, cu *Dogadai* /O întîmplare/. În ecranizarea povestirii cehoviene, crima, declanșatoare a unei adevărate reacții în lanț, constituie pentru regizor prilejul sondajului psihologic și al descrierii de stări într-o manieră deplin fidelă operei literare, deși colorată de un anume realism brutal. „Amănuntul nesemnificativ, reacția vie, nefardată, sînt cele care captează atenția și traduc starea ce se insinuează treptat în viața aspră a personajelor — neliniștea" (M. Creangă).

iul. — Pr. filmului brazilian *Macunaima* (r., sc. Joaquim Pedro de Andrade; a. Grande Otelo, Jardel Filhao), reelaborarea cinematografică a unei legende antice indiene, avînd ca efect „eliberarea inconștientului magic latino-american" (G. Rocha). „Regizorul a vrut să dea dimensiune cinematografică unuia din cele mai strălucite momente ale literaturii naționale, asimilînd cîteva dintre elementele cele mai expresive ale tropicalismului existent în romanul lui Mario de Andrade" (F. Peixoto).

aug. 9 — Actrița americană Sharon Tate (n. 1943), soția regizorului Roman Polanski, este asasinată în reședința sa hollywoodiană de un grup de fanatici, clanul Manson. **Flm:** *Valea păpușilor*; *Balul vampirilor* (1967).

aug. 25 — Pr. *Dvorianskoe gnezdo* /Un cuib de nobili/ (r. Andrei Mihalkov-Koncealovski; a. Irina Kupcenko, Leonid Kulaghin, Beata Tyszkiewicz). Ecranizare după Turgheniev, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea acestuia. „Pentru a reda ultima strălucire a unei lumi fanate, Mihalkov-Koncealovski face o operă de pictor. Vodka, verdeața și catifelele vechi valsează cu paloarea porțelanurilor și cu patima atît de nostalgică a medaliilor și medalioanelor. Totul este de o eleganță somptuoasă și sofisticată" (M. Grisolia). În rolul principal, o tînără debutantă, Irina Kupcenko, pare întruchiparea fragilității și a melancoliei, trăsături ce vor caracteriza și filmele sale ulterioare: *Unchiul Vania* — 1971; *O femeie ciudată* — 1978; *Fără martori* — 1983.

aug. — Actorul american Woody Allen debutează în regie cu *Take the Money and Run* / Ia banii și fugi! /. Comediile sale, al căror interpret principal rămîne, excelează printr-un umor de factură aproape absurdă, prin autoparodiere, prin jocurile de cuvinte și prin rapelurile pline de umor la cineaști, scriitori și filozofi celebri. Personajul său este un intelectual complexat, veșnic preocupat de statutul său social și de sex. **Flm:** *Tot ceea ce vreți să știți despre sex și vă e teamă să întrebați* (1972); *Adormitul* (1973); *Dragoste și moarte* (1975); *Annie Hall* (1977); *Manhattan* (1979); *Comedia erotică a unei nopți de vară* (1982); *Zelig* (1983); *Trandafirul purpuriu din Cairo* (1985); *Zilele radioului* (1987).

sept. 9 — Los Angeles: regizorul italian Michelangelo Antonioni începe turnarea filmului *Zabriskie Point* (a. Daria Halprin, Mark Frechette). „Călătorind în lung și lat prin Statele Unite, [. . .] priveam, observam, ascultam și, la un moment dat, am avut dorința să fac un film. E o țară în care imaginile îți sar în obraz la fiecare pas. Tentațiile sînt infinite, singura problemă e cea a alegerii. Dintre toate filmele mele, *Zabriskie Point* este în cea mai mare măsură improvizat în timpul turnării. Personajele mele încarnează contrastul actual dintre tineret și civilizație" (Antonioni).

sept. 30 — Moare, la Budapesta, regizorul ungur Frigyes Bán (n. 1902). Filmul său *Alter ego* aduce, în 1941 la Veneția, primul premiu internațional obținut de cinematografia ungară. După eliberare, realizează una dintre primele pelicule importante ale cinematografiei ungare socialiste — *Un petic de pămînt* (1948). Abordează cele mai variate genuri. **Flm:** *Pămînt eliberat* (1950); *Semmelweis* (1952); *Casa liniștită* (1957); *Apă curativă* (1966).

sept. — Cu ecranizarea romanului lui D. H. Lawrence, *Women in Love* /Femei îndrăgostite/ (a. Alan Bates, Oliver Reed, Glenda Jackson, Jennie Linden), regizorul britanic Ken Russell se impune drept unul dintre cei mai interesanți și mai personali cineaști ai ecranului mondial contemporan. Adesea pe canavaua unor biografii celebre citite în stil propriu, tema centrală (suferința bărbatului din pricina femeii și necesitatea unei prietenii masculine), amestecul de sublim și sordid, fantezia debordantă, obsesiile sexuale vor lua forme din ce în ce mai șocante în filmele ulterioare: *Amanții muzicii* — 1970; *Diavolii* — 1971; *Mahler* — 1974; *Lisztomania* — 1975; *Alte ipostaze* — 1981; *Gothic* — 1986).

oct. 3 — Pr. *Satyricon* (r., cosc. Federico Fellini; a. Martin Potter, Hiram Keller, Max Born). „Mai mult decît fidelitatea față de episoadele textului lui Petronius, cred că am vrut să prezint din nou, prin intermediul privirii limpezi și detașate a scriitorului latin, o lume păgînă, din care n-au mai rămas decît mărturiile poeților și vestigiile monumentale. [...] Vreau să fac un basm misterios și sugestiv. Un film cu cadre fixe, imobile, fără travelinguri, fără alte mișcări de aparat. Un film pe care să-l contempli

şi care să semene cu un vis; şi după care să rămîi ca hipnotizat. Un film care ar putea fi şi nepopular. [...] Cu un ritm foarte lent sau foarte fărîmițat, cu o permanentă întrerupere pînă şi a ritmurilor figurative interne, [...] pentru că vreau să fac un rug pentru ticurile şi maniile mele, pentru motivele şi atmosfera din filmele mele" (Fellini).

oct. 7 — Pr. *Bitka na Neretvi* /Bătălia de pe Neretva/ (r. Veljko Bulajić; a. Milena Dravić, Ljubiša Samardžić, Bata Živojinović, Orson Welles, Yul Brynner, Serghei Bondarciuk). Coproducţie Iugoslavia - S.U.A. - Italia - R.F.G. Film de război care evocă un episod real din lupta împotriva hitleriştilor, alternînd desfăşurarea vastă a momentelor de bătălie cu episoade în care unul sau altul dintre combatanţi preia iniţiativa.

oct. 14 — Regizorul polonez Krzysztof Zanussi debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *Struktura krysztalu* /Structura cristalului/. De la începutul carierei, regizorul polonez demonstrează că este un moralist, preocupat de importantele probleme ale raporturilor dintre progresul ştiinţific şi cel profesional, dintre condiţiile sociale şi evoluţia individului. Cei doi fizicieni, foşti colegi, care au optat pentru două traiectorii de viaţă total diferite, îşi discută peste ani alegerea. Fără să construiască o structură închegată, cineastul îşi lasă personajele „dispersate printre elementele vieţii cotidiene banale, printre evenimente fără importanţă, din care se degajă totuşi un farmec poetic propriu şi, de asemenea, tensiuni dramatice latente. Tocmai această aptitudine de a identifica tensiunile, de a da vieţii cotidiene o dimensiune intelectuală şi estetică superioară este caracteristică întregii creaţii a lui Zanussi" (J. Fuksiewicz). **Flm**: *Viaţă de familie* (1971); *Iluminare* (1973); *Camuflaj* (1977); *Spirala* (1978); *Constanţă* (1980); *Anul soarelui liniştit* (1983); *Puterea răului* (1985).

oct. — Calcutta: pr. *Bhuvan Shome* (r. Mrinal Sen; a. Uptal Butt, Suhasini Mulay). Piatră de hotar în cariera regizorului indian (primul său mare succes), cît şi în cinematograful indian în genere (primul film cu buget redus finanţat de guvern). Aventurile înaltului funcţionar care aspiră la farmecele nevestei unui umil slujbaş sînt totodată comice şi impresionante, deoarece, pentru prima oară după *Pather Panchali*, India apare în film în toată realitatea ei. „Distrugînd convenţiile şi dobîndind un record de box-office cu un film fără vedete şi fără muzică, Mrinal Sen devine reprezentantul unei noi tendinţe posibile" (Hari Atma). **Flm**: *Zorile* (1956); *Ziua libertăţii* (1960); *Sus în nori* (1965); *(Poveste neterminată* (1971); *Chorus* (1974); *Vînătoare regală* (1976); *Parashuram* (1978); *Anatomia foamei* (1980); *Genesis* (1986).

oct. — Ia fiinţă „Suomen elokuvassatio" (Fundaţia de film finlandeză). Scop: promovarea şi finanţarea producţiei naţionale.

oct. — Toledo: Luis Buñuel începe filmările la *Tristana* (sc. Luis Buñuel, Julio Alejandro; a. Catherine Deneuve, Fernando Rey, Franco Nero). Inspirat dintr-un roman de Benito Perez Galdos, care îi permite regizorului să redea „unele aspecte şi obiceiuri ale vieţii spaniole". O tînără orfană devine amanta tutorelui ei, pe care îl părăseşte pentru a-l regăsi atunci cînd ajunge infirmă. „Cea mai violentă denunţare a unei anume ordini burgheze creştine" (L. Marcorelles), în care oamenii sînt strînşi în „cleştele fatalităţii, puritanismului, ordinii şi ipocriziei" (A. Cornand). „Un film profund castilian, care face să trăiască anumite străzi, locuri, interioare tipice acestei zone" (A. Olivar). Remarcabilă folosire a culorii.

nov. — Este prezentat concomitent, în 50 de oraşe americane, filmul de montaj *In the Year of the Pig* /Vietnam, anul porcului/ (r. Emile de Antonio. Acţiunea se înscrie în contextul marilor manifestaţii antirăzboinice care culminează cu marşul de protest împotriva politicii americane din Asia; este una dintre singularele utilizări ale filmului documentar american „ca instrument de agitaţie politică, de critică socială, de prezentare a tensiunilor şi a contradicţiilor" (De Antonio).

dec. 16 — Comedia de situaţii *Cactus Flower* /Floarea de cactus/, de Gene Saks, impune o tînără actriţă — Goldie Hawn (premiul „Oscar" pentru rol secundar) — al cărei amestec de naivitate şi aplomb îi face pe critici să o asemene cu Judy Holliday. **Flm**: *Şi fluturii sînt liberi* (1973); *Sugarland Express* (1974); *Shampoo* (1975); *Călătorii cu Anita* (1979); *Prieteni foarte buni* (1982).

dec. 22 — Moare, la Los Angeles, regizorul Josef von Sternberg (n. 29 mai 1894). Film din 1924. „Filmele sale sînt înainte de toate abstracţii cinematografice: decoruri, actori, fotografie, construcţii ritmice. Detaşate din realitate, acestea izbutesc să dea naştere unui univers special, insolit, îndepărtat, imaginar, o lume tipic sternbergiană, care se adresează mai întîi simţurilor" (C. Harrington). În centrul acestui univers se află femeia, a cărei întruchipare ideală pentru regizor este Marlene Dietrich. „De îndată ce apare ea, intriga devine un pretext, adevăratele mobiluri ale acţiunii ies la iveală, iar spectatorul îşi poate lua dorinţele drept realitate" (A. Labarthe). **Flm**: *Declasaţii* (1927); *Îngerul albastru* (1930); *Dezonorata* (1931); *Shanghai Express* (1932); *Uraganul* (1934); *Capriciu spaniol* (1935); *Macao* (1952); *Povestea lui Anatahan* (1953).

dec. 23 — Moare, la Paris, scenograful francez Léon Barsacq (n. 18 oct. 1906). Film din 1938. „Pentru mine decorul nu este niciodată un spectacol în sine, ci trebuie înainte de toate să creeze atmosfera filmului fie el fantastic, comic sau dramatic. Căutarea atmosferei specifice fiecărui film este ceea ce mă ghidează în conceperea decorului". **Flm**: *La Marseillaise* (1938); *Copiii paradisului* (1945); *Tăcerea e de aur* (1947); *Frumoasele nopţii* (1952); *Marile manevre* (1955); *Trei camere în Manhattan* (1965).

dec. 30 — Moare, la Praga, regizorul ceh Jiři Trnka (n. 24 febr. 1912), personalitate marcantă a animaţiei mondiale postbelice. **Flm**: *Anul ceh* (1947); *Bajaja* (1950); *Vechi legende cehe* (1953); *Mîna* (1965).

— Ample dezbateri polemice despre „criza sau tranziţia" şcolii cinematografice poloneze duc la reorganizarea grupelor de producţie; „reforma îşi propune să mărească autoritatea scenaristului, să-i atragă pe scriitori spre cinematograf, să-i lase pe realizatori să se ocupe de munca de creaţie, absolvindu-i de orice preocupări economico-administrative, şi să frîneze tendinţele comerciale ale producţiei" (J. Plazewski).

— Ziarul iugoslav de partid „Borba" publică articolul „Valul negru în cinematografia noastră", care critică producţia naţională curentă pentru orientarea spre laturile „întunecate" ale existenţei (mizerie socială, violenţă, deznădejde, apatie, perversiune), criticînd la unii creatori lipsa de obiectivitate şi predilecţia pentru deformarea realităţii.

— Regizorul Oumarou Ganda din Niger debutează cu filmul de metraj mediu *Cabascabo*, despre dificultatea de readaptare la viaţa normală a unui om întors din Vietnam. Condiţia omului african îl va preocupa şi în continuare în: *Wazou, poligam* — 1972 şi *Saitane* — 1973.

— Guvernul australian constituie „Experimental Film Found" pentru finanţarea tinerilor regizori care vor să realizeze filme de scurtmetraj. În 1972 se creează fondul guvernamental pentru lungmetraje de ficţiune

— Primul lungmetraj zairez *Nepoata captivă*, de Luc Michez, relatează peripețiile unei fete îndărătnice care este vîndută de consăteni unui bogătaș ce o cumințește.

— Regizorii japonezi Akira Kurosawa, Kon Ichikawa, Keisuke Kinoshita, Masaki Kobayashi formează societatea producătoare independentă „Yonki nekai" (Societatea celor patru mușchetari). Primul ei film: *Dodeskaden*, de Akira Kurosawa (1970).

— Primul lungmetraj sudanez — *Speranțe și visuri*, de Mehdi Al Rachid.

— Unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai „noului cinematograf japonez", Yoshishige Yoshida, realizează *Eros+Gyakusatsu*/Eros+Masacru/, meditație despre moartea unui combatant anarhist din anii '30. Pendulare trecut-prezent, realitate-ficțiune, pe fondul unei distanțări de tip brechtian. Premiu la Adelaide — 1971.

— Animatorul indian Kantilal Rathod abordează lungmetrajul de ficțiune cu filmul *Kenku* — soarta unei tinere văduve, sedusă și abandonată de un negustor bogat. Film curajos, care atacă tabuurile indiene referitoare la condiția femeii.

— Filmul ivorian *La Femme au couteau*/Femeia cu cuțitul/ (r. Timité Bassori; a. T. Bassori, Mary Vieyra, Danielle Alloh) vorbește despre dificultatea de a trăi a unui bărbat, traumatizat în copilărie de o mamă prea autoritară. Poveste ambițioasă și complexă care se desfășoară pe mai multe nivele ale conștiinței eroului: trecut îndepărtat, trecut apropiat, prezent. „Prin intermediul unei povestiri cvasimagice se pune problema raporturilor dintre credințele africane tradiționale și civilizația occidentală" (F. Boughedir).

— Filmul cubanez *La primera carga al machete*/Prima șarjă cu maceta/ (r., sc. Manuel Octavio Gomez; a. Jorge Rodriguez, Eslinda Nunez) evocă răscoala populară din 1868 a provinciei Oriente împotriva ocupanților spanioli. Folosește o tehnică foarte personală, filmînd cu camera în mînă, realizînd un fel de decontracție dramaturgică care subliniază lirismul puternic și profund, tradus uneori prin admirabile metafore, alteori prin frenezia succesiunii imaginilor sau prin intervenția decisivă a unei muzici sobru-marțială și puternic evocatoare pentru tragedia în desfășurare. [...] Acest imn al vieții și al morții capătă dimensiunile grandioase ale unei fresce eroice și sîngeroase, a cărei forță lirică și epică e demnă de evenimentul pe care îl exaltă" (M. Martin).

— Primul film important al cineastului chilian Helvio Soto: *Caliche sangriento*/Salpetru însîngerat/ (a. Hector Duvauchelle, Jaime Vadell). Pornind de la un eveniment istoric real — războiul din 1879 dintre Chile, Peru și Bolivia, supranumit „războiul nitraților" — filmul devine o virulentă acuzare a războiului în general. „Dominat fie de galbenul incendiat sau palid al solului, fie de albastrul pur al cerului, filmul este un infinit cîmp închis al tragediei clasice. Dar tragedia a modificat mitul: nu mai este vorba de pasiuni omenești, ci de supunerea oamenilor în fața unui fel de religie cu zei nemuritori. Prin simplitatea și rigoarea sa, *Salpetru însîngerat* este un film politic exemplar" (C. M. Cluny).

— Inspirîndu-se din cazul ziaristului și militantului revoluționar francez Régis Debray, condamnat la 30 de ani închisoare în Bolivia, regizorul italian Ansano Giannarelli realizează *Sierra Maestra*, o dezbatere ideologică ilustrată și justificată printr-o aventură. „Acțiunea politică este singurul criteriu pentru judecarea oamenilor, ea fiind o obligație de la care

nu te poți sustrage sub nici un motiv. Această idee îl conduce pe cineast spre descrierea unei lumi total politizate" (A. Moravia).

— În Anglia ia ființă colectivul „Cinema Action", alcătuit dintr-un grup de cineaști independenți, care își propune să redea aspecte sociale și politice ale vieții contemporane britanice.

— Coregraful american Bob Fosse debutează în regie cu *Sweet Charity* (a. Shirley MacLaine, Ricardo Montalban, Amedeo Nazzari). Film muzical, *remake* după *Nopțile Cabiriei*, de Federico Fellini. Filmele sale ulterioare se remarcă nu numai prin inventivitatea și măiestria numerelor muzicale, dar și prin subtextul grav al unor trame aparent banale. **Flm:** *Cabaret* (1972); *Lenny* (1974); *Tot acest jazz* (1979); *Star' 80* (1983).

— Regizorul indian Basu Chateerji debutează cu *Sara Akash*/Cerul întreg/, manifest al „noului val indian". În continuare, regizorul va dovedi o predilecție pentru comedia ușoară și pentru problemele cuplului, corelate cu elemente de descriere socială mai mult sau mai puțin pertinente. „Fără intelectualisme, fără căutări estetizante, filmele sale, simple pînă la naivitate, oferă o imagine a realității contemporane" (H. Micciolo). **Flm:** *Casa satului* (1971); *Tuberoze* (1974); *Rudele* (1986).

— Primul film albanez cu ecou internațional, *Plagë të vjetra*/Răni vechi/ (r., sc. Dhimitër Anagnosti; a. Roza Anagnosti, Rikard Ljarja), redă lupta dintre vechi și nou în societatea contemporană albaneză.

— Pr. *They Shoot Horses, Don't They?*/Și caii se împușcă, nu-i așa?/ (r. Sydney Pollack; a. Jane Fonda, Michael Sarrazin, Gig Young, Susannah York). Ecranizare a romanului lui Horace McCoy. Plasat în America depresiunii economice, cînd maratonurile de dans constituiau un jalnic mod de supraviețuire pentru cei fără slujbă și fără bani, filmul se ridică la nivelul unei parabole a întregii existențe umane în momentele ei principale (naștere, dragoste, despărțire, moarte). „Prin acest maraton al dansului, prototip al sarabandelor infernale care bîntuiau epoca, dînd senzația că șansa poate surîde oricui, în aceste chipuri dezumanizate de epuizare, prin aceste epave galvanizate de un optimism ipocrit, Pollack a știut să redea un întreg portret al Americii îmbibată de „valorile sale eterne", de spiritul de competiție împins pînă la absurd (M. Tessier).

— Pr. *La caduta degli dei*/Căderea zeilor/ (r., cosc. Luchino Visconti; a. Dirk Bogarde, Ingrid Thulin, Helmut Berger). Lupta pentru putere în familia unor mari industriași artistocrați, din Germania anului 1933 îi prilejuiește lui Visconti un film de o deosebită duritate în conținut și de un remarcabil rafinament al formei. „M-am oprit asupra unor situații extreme (crime, viol, incest) pentru a arăta putrefacția care fermenta în Germania acelor ani. Nu m-am gîndit la realism. M-am gîndit mai degrabă la tragedia elisabetană, în care personajele își află în delict, în aderența absolută la rău o grandoare sinistră. M-am gîndit la dramele shakespeariene, în care lupta pentru putere face să curgă șiroaie de sînge și seamănă cadavre. [...] Dacă am făcut din familia Essenbach o chintesență a ororii, este pentru că am vrut să arăt grajdul din care și în care s-a născut nazismul, care și-a avut rădăcinile în asasinat, perversiune și viciu" (Visconti).

— Pr. *Butch Cassidy and Sundance Kid*/Butch Cassidy și Sundance Kid/ (r. George Roy Hill; a. Paul Newman, Robert Redford, Katharine Ross). Doi bandiți simpatici și plini de umor, ce prădează trenuri și bănci, călătoresc, iubesc, se bucură de viață și mor. Tema luptei dintre inocență și vinovăție stă la baza acestui western antieroic, în care personajele sînt

privite din afara oricărei mitologii, fiind oameni din carne și sînge, plini de slăbiciuni. „Înaintea mea nimeni nu s-a gîndit să facă un western despre Butch Cassidy, pentru că nu corespundea regulilor westernului. De pildă, Cassidy n-a ucis pe nimeni pînă la sfîrșitul carierei sale, cînd a trebuit să tragă ca să se apere“ (Hill). „Un film distractiv și superb din punct de vedere formal, care nu este lipsit nici de semnificație istorică și morală“ (G. Gow).

— Pentru a zecea oară sub bagheta lui Ingmar Bergman, actorul Max von Sydow realizează în rolul lui Andreas Winkelmann, din *En passion* /O pasiune/, una dintre creațiile memorabile ale carierei sale. Vedetă internațională a anilor '70-'80, el excelează în întruchiparea unor personaje frămîntate de complicate întrebări existențiale. **Flm:** ***A șaptea pecete*** (1957); *Chipul* (1958); *Ora lupului* (1968); ***Exorcistul*** (1973); ***Deșertul tătarilor*** (1976); *Uraganul* (1979); *Zborul vulturului* (1982); ***Ultimul civil*** (1984).

1970

ian. 5 — Pr. *Reconstituirea* (r. Lucian Pintilie; a. George Constantin, Emil Botta, Ernest Maftei, Vladimir Găitan, George Mihăiță). Strădania aberantă de a obține în fața aparatului de filmat, în scopuri „educative“, o reconstituire a bătăii dintre doi adolescenți, prieteni — condiție pentru eliberarea lor imediată — duce la moartea accidentală a unuia dintre protagoniști, ignorată de autorii ei morali. „Autorul atacă frontal provincialismul tîrgului, al orășelului mai mult sau mai puțin rupt de viața națională, atmosfera stagnantă, dezabuzarea unor notabilități rutiniere. În acest sens, Pintilie se situează în prelungirea tradiției unui Sadoveanu sau Bacovia, fără lirismul acestora, dar cu o maliție dusă pînă la răutatea necruțătoare. De aici poate și alunecarea falsă de la o dramă a imposibilității de a cunoaște și păstra adevărul spre o dramă mai concretă, dar mai lipsită de sensuri filozofice, a violenței pure“ (Fl. Potra).

ian. 23 — Pr. *Kesåkapina*/Răscoala de vară/ (r. Jaakko Pakkasvirta, Lasse Naukarinen; a. Titta Karakorpi, Hannu Oravisto, Petra Frey). „Tema: confruntarea omului cu forțele oprimante ale societății și procesul anevoios de conștientizare. Mesajul: schimbarea sistemului trebuie să înceapă cu schimbarea structurii economice“ (E. Tuomikoski). Experiență inedită în cinematograful finlandez prin alternarea stilurilor: documentar, ficțiune, ciné-vérité și agitprop, de tip Eisenstein și Godard.

ian. 25 — New York: pr. *M.A.S.H.* (r. Robert Altman; a. Donald Sutherland, Elliot Gould, Sally Kelermann). Comedie feroce pe tema vieții, morții și războiului, în ambianța unui spital de campanie din Coreea. Avînd la bază ideea revoltei omului în fața morții, filmul alternează farsa erotică cu sîngeroase scene de operație. „Meritul său constă în utilizarea fericită a umorului negru, ca, de pildă, secvența în care, ca o surprinzătoare parodie la Cina cea de taină a lui Leonardo da Vinci, chirurgii își ajută un confrate să se așeze într-un sicriu și să se sinucidă“ (J.A. Gili). Marele Premiu — Cannes.

ian. 29 — Locarno: pr. *Charles mort ou vif*/Charles mort sau viu/ (r., sc. Alain Tanner; a. François Simon, Manuel Robert, Marie Claire Dufour). „Mică frescă istorică pe tema societății bolnave de conformism“ (Tanner). A doua existență a unui industriaș bogat și prosper, care, dorind să-și schimbe complet viața, trece de la beție la meditație, de la lectură la munci modeste, profitînd de ospitalitatea cordială a unui cuplu excentric instalat la țară. Plecînd de la fapte autentice și concepîndu-și filmul ca pe o fabulă menită să provoace spectatorul, Tanner se dovedește a fi „un intimist cu rîsul răzbunător care își maschează cu greu o mare tandrețe, o emoție plină de pudoare, un ton de derîdere jovială mai eficient și mai tonic decît amărăciunea“ (G. Jacob). De la primul său film de ficțiune, cineastul elvețian se remarcă prin practicarea unui cinematograf angajat politic, de tip brechtian. **Flm:** *Salamandra* (1971); *Jónas care va avea 25 de ani în anul 2000* (1976); ***Messidor*** (1979); *No Man's Land* (1985).

febr. 14 — Moare operatorul american Harry Stradling (n. 1902). Film din 1931. Lucrează în S.U.A., Franța, Anglia, Austria. Renumit pentru felul în care utilizează culoarea. Obține două premii „Oscar“: *Portretul lui Dorian Gray* — 1945 și *My Fair Lady* — 1964. Alte filme: *Chermesa eroică* (1935), *Suspiciune* (1941), *Marea de iarbă* (1947), *Un tramvai numit dorință* (1951), *Hello, Dolly!* (1969).

febr. 16 — Pentru a șasea oară în cariera sa (*Verișoara mea Rachel* — 1952, *Tunica* — 1953, *Becket* — 1964, *Spionul care venea din frig* — 1965, *Cui i-e frică de Virginia Woolf?* — 1966), numele actorului englez Richard Burton se află pe lista candidaților la premiul „Oscar“, de data aceasta pentru rolul lui Henric al VIII-lea din filmul *Anne of the Thousand Days*/Anna celor 1000 de zile/ (r. Charles Jarrot). Deși, pînă la sfîrșitul carierei nu va avea niciodată șansa de a obține un „Oscar“, Burton este una dintre marile vedete ale cinematografului postbelic. Solida sa experiență teatrală modelează un temperament artistic înflăcărat, violent, căruia i se potrivesc la fel de bine roluri de tineri furioși (*Privește înapoi cu mînie* — 1959), dar și personaje istorice sau literare celebre pentru impetuozitatea lor. Alte filme: *Cleopatra* (1963); *Sutjeska* (1973); *Equus* (1977); *1984* (1983).

mart. 5 — New York; pr. *The Airport*/Aeroportul/ (r., sc. George Seaton; a. Burt Lancaster, Dean Martin, Jean Seberg). Un psihopat vrea să arunce în aer un avion de pasageri aflat în cursă deasupra oceanului. Una dintre peliculele care inaugurează moda filmelor-catastrofă ce se bucură de un imens succes de public în prima jumătate a deceniului: *Aventura lui Poseidon* — 1972; *Scufundarea Japoniei* — 1973; *Teroare pe Britanic* — 1974; *Cutremurul* — 1974; *Infernul din zgîrie nori* — 1974; *Aeroport 1975* — 1974.

mart. 30 — Moare cineastul sovietic Lev Kulešov (n. 1 ian. 1899). Film din 1918. „Pionier este cuvîntul cel mai potrivit pentru definirea lui Kulešov, care a coordonat elementele deja existente în structura filmului mondial. Contribuția sa principală: descoperirea că în orice bucată de film nemontat există două forțe — forța sa proprie și aceea a raporturilor sale cu alte bucăți“ (J. Leyda). „Kulešov este primul care cunoaște alfabetul, organizînd un material nearticulat“ (V. Pudovkin). **Flm:** *Proiectul inginerului Prait* (1918); ***Mister West în țara bolșevicilor*** (1924); *Raza morții* (1925), ***Marele consolator*** (1933); ***Jurămîntul lui Timur*** (1942).

mart. — Pr. *Les Choses de la vie*/Lucrurile vieții/ (r. Claude Sautet; a. Romy Schneider, Michel Piccoli). O poveste de dragoste tragică, despre un bărbat matur care își abandonează familia de dragul unei tinere femei. Marchează în cariera regizorului francez trecerea de la statutul de cineast periferic, specializat în filme de acțiune, la cel de pictor cvasioficial și de succes al burgheziei mijlocii și al problemelor ei financiare și sentimentale. **Flm:** ***Vincent, François, Paul și ceilalți*** (1974); ***O poveste simplă*** (1978); ***Garçon*** (1983).

mai 3 — Studioul „Metro Goldwyn Mayer“ scoate la licitație recuzita și costumele folosite în filmele epocii sale de aur. Mulți văd în acest fapt sem-

nul morții Hollywood-ului, dar în fond nu este vorba decît despre încheierea unei etape din existența lui.

mai — Premiul special al juriului de la Cannes revine filmului italian *Indagine su un cittadino al di sopra di ogni sospetto*/Anchetarea unui cetățean mai presus de orice bănuială/ (r. Elio Petri; a. Gian Maria Volontè, Florinda Bolkan). Film politic, denunțare a autoritarismului aparatului polițienesc personificat printr-unul dintre șefii săi, care, considerîndu-se „mai presus de orice bănuială", își ucide amanta, nu încearcă să ascundă dovezile incriminatoare, ci, dimpotrivă, le multiplică, sfîrșind prin a se autodenunța. Temîndu-se de scandal, poliția distruge orice probe împotriva lui. Oscilînd între pamflet și bufonerie, Petri face o operă polemică de rară virulență, în care Gian Maria Volontè realizează una dintre marile creații ale carierei sale. Premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin validează demersul artistic al unui creator, a cărei propensiune pentru filmul politic devine emblematică pentru cinematograful italian al anilor '70. **Flm**: *Clasa muncitoare merge în Paradis* (1971); *Proprietatea nu e furt* (1973); *Todo Modo* (1976); *Vești bune* (1980).

iun. 2 — Moare, într-un accident de elicopter, regizorul francez Albert Lamorisse (n. 13 ian. 1922). Film din 1947. „Lamorisse a dat cinematografului dimensiunea sa cea mai rară: miraculosul care pare familiar, cotidian. Filmele lui au puritatea basmului, [...] se caracterizează prin lipsa efectelor, printr-un fel de detașare. Totul se petrece de la sine. Sîntem în plin imaginar" (P. Leprohon). **Flm**: *Bim* (1949); *Balonul roșu* (1956); *Fifi înaripatul* (1965).

iul. 13 — Moare operatorul american Arthur C. Miller (n. 8 iul. 1895). Film din 1914. Unul dintre marii maeștri ai imaginii alb-negru. Colaborator al regizorului George Fitzmaurice. Reputația sa se datorează mai ales unor filme din anii '40, pentru care obține premii „Oscar": *Casa din vale* — 1941; *Cîntecul Bernadettei* — 1943; *Anna și regele Siamului* — 1946.

iul. 30 — Ia ființă „Elokuvakontakti", casă de distribuție finlandeză pentru filmele necomerciale și forum al cineaștilor independenți. În sprijinul așa-numitului „cinematograf alternativ" pe care îl coordonează, promovează mai ales filmul politic, ai cărui reprezentanți sînt regizorul Lasse Naukkarinen și criticul-regizor Peter von Bagh.

iul. 31 — Cinci premii ale Săptămînii filmului brazilian, printre care Premiul pentru cel mai bun film revine operei lui Ruy Guerra, *Os Deuses e os mortes*/Zeii și morții/ (a. Othon Bastos, Norma Bengale, Dina Stat). Guerra se întoarce în satul Milagres, unde se petrecea acțiunea filmului său, *Puștile*, dar „pentru a plonja de data aceasta în trecut, pînă la rădăcinile istoriei naționale, în Bahia anilor '20, unde două mari clanuri de plantatori de cacao luptă pentru păstrarea supremației. Guerra se lasă purtat de exuberanța lirismului său; lungile planuri înlănțuite, cu aparatul purtat în mînă de Dib Lufti, participă aproape la o transă a spiritului" (J. L. Passek).

aug. 2 — Pola: *Lisice*/Cătușele/, de Krsto Papić, primește Marele Premiu și Premiul pentru regie. Film psihologic și de atmosferă, ce își desfășoară acțiunea într-un sat de munte în Iugoslavia, în 1948. Întîmplările dramatice ce au loc la o nuntă constituie revelatorul condiționării istorice a personajelor în acel contradictoriu moment de cotitură politică. „O judecată foarte dură asupra acelei perioade, făcută cu un stil deosebit de precis și riguros" (G. Gambetti).

aug. 25 — Moare scriitorul german Erich Maria Remarque (n. 22 iul. 1898). Romanele lui au stat la baza cîtorva filme de referință pentru istoria cinematografului: *Nimic nou pe Frontul de Vest* — 1930; *Trei camarazi* — 1938; *Arcul de triumf* — 1948.

aug. 27 — Moare, la Pitești, în timpul filmărilor la *Așteptarea*, actorul român Ștefan Ciobotărașu (n. 21 mart. 1910). Film din 1954. „Acest Jean Gabin de limbă moldovenească aparține acelui tip de actor monumental care își pune pecetea pe chipul eroului [. . .] prin răbdarea, înțelepciunea și adînca omenie cu care lua cunoștință de toate gesturile vieții" (Magda Mihăilescu) **Flm**: *Lupeni '29* (1963); *Pădurea spînzuraților* (1965); *Diminețile unui băiat cuminte* (1967).

sept. 10 — Pr. *Magasiskola*/Șoimii/ (r., sc. István Gaál; a. Ivan Andonov, György Bánffy, Judit Meszléry). Sosit într-o stațiune experimentală pentru dresarea șoimilor folosiți la distrugerea dăunătorilor, un tînăr ornitolog intră în contact cu un grup de oameni a căror deplorabilă dezumanizare — asprimea devenită ferocitate — îi provoacă repulsie. „Am vrut să arăt că dacă dorim ca relațiile dintre oameni să rămînă umane, nu trebuie să ne lăsăm dominați de mecanismele create de noi înșine, ca să nu pățim ca ucenicul vrăjitor" (Gaál). „O acuză adusă fanatismului. Nu oricare, ci tocmai cel care pare a fi pus în slujba binelui. Pentru tenacitatea fanatică există justificare, dar depășirea umanului desființează gestul util" (Florica Ichim). Premiul special al juriului — Cannes.

sept. 12 — New York: pr. *Five Easy Pieces*/Cinci piese ușoare/ (r. Bob Rafelson; a. Jack Nicholson, Karen Black). Un tînăr provenind dintr-un mediu privilegiat optează pentru modul de viață al clasei muncitoare, dar nu se mai simte în largul lui în nici unul dintre medii și pleacă încotro vede cu ochii. Studiu original și incisiv al alienării și al autocăutării, pe linia deschisă de *Easy Rider* și *Absolventul*. „Cu acest gen de filme începe să se contureze un fel de neorealism picaresc în cinematograful american contemporan.[. . .] Cu un realism aspru, documentar, aceste filme se implică în rătăcirile fără țintă ale inadaptaților, cei pe care Marcuse îi numea baza umană a piramidei sociale" (D. Pirie). Confirmă talentul unui regizor format la școala televiziunii: *Regele din Marvin Gardens* — 1972; *Poștașul sună întotdeauna de două ori* — 1980; *Văduva neagră* — 1986.

sept. 12 — Pentru a sprijini producția națională, guvernul brazilian decide ca de la 1 ianuarie 1971 toate cinematografele să consacre anual filmului brazilian cel puțin 112 zile de proiecție.

sept. 23 — Moare actorul francez Bourvil (André Raimbourg, n. 27 iul. 1917). Film din 1945. Roluri de comedie. Creează un personaj ale cărui trăsături principale coincid cu cele ale omului Bourvil: bunul simț, bonomia, modestia, sensibilitatea. **Flm**: *Omul care trece prin zid* (1951); *Străbătînd Parisul* (1956); *Tot aurul din lume* (1961); *Cercul roșu* (1970).

sept. — Firmele americane de producție și distribuție „Paramount" și „Universal" fuzionează sub emblema C.I.C. (Cinema International Corporation). Este o soluție de supraviețuire, în raport cu situația critică în care se află marile studiouri amenințate cu dispariția. Concurența lor o reprezintă micile societăți independente pentru care lucrează generația cineaștilor tineri.

oct. 16 — Pr. *Valérie a týden divů*/Valeria și săptămîna minunilor/ (r. Jaromil Jireš; a. Caroslava Schallerova, Helena Anyzova, Petr Kopriva). Basm cu vampiri inspirat din romanul scriitorului ceh Vítězslav Nezval.

O parabolă plină de gingășie și umor a trezirii instinctelor erotice. Premii: Bergamo, Chicago — 1971.

oct. 24 — Alegerile din Chile consemnează victoria candidaților „Frontului de acțiune populară", coaliție a forțelor de stînga ce va impune guvernarea socialistă a președintelui Salvador Allende. Pînă la înlăturarea acestuia, la 11 sept. 1973, cinematografia chiliană de stat va produce 12 lungmetraje de ficțiune, 4 lungmetraje documentare și 150 scurtmetraje. Dincolo de inegalitățile lor artistice, aceste filme „reflectă, cu mai multă fidelitate decît orice altă artă, atmosfera și evenimentele perioadei. Considerabila importanță istorică a acestei experiențe este potențată și de meritele artistice individuale ale unor cineaști caracterizați prin vitalitate, entuziasm și dorință de reușită — Helvio Soto, Enrique Ortega, Miguel Littin, Raul Ruiz, Patricio Guzman" (H. Ehrman).

oct. — Regizoarea angoleză Sarah Maldoror debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Des fusils pour Banta*/Puști pentru Banta/. Povestea unei luptătoare din Guineea Bissau care militează pentru lupta armată și moare înainte de începerea ei. Primul lungmetraj realizat de o regizoare de culoare.

oct. — Lisabona: pr. *O cerco*/Cercul/ (r. António da Cunha Telleș; a. Maria Cabral, Miguel Franco). Strădaniile unei tinere de a-și asigura o existență independentă, confruntările sale cu diverse medii ale societății portugheze, eșecurile ei succesive. „Pentru mine, tema cea mai importantă a filmului e banul și cum poate el să condiționeze viața oamenilor într-o lume mică cum e cea a Lisabonei" (da Cunha Telles). Film simptomatic pentru starea de spirit ce domnește în Portugalia după peste 30 de ani de dictatură, dar și pentru noile probleme pe care începe să și le pună cinematograful din această țară: „neliniștea sa față de o societate gangrenată de sufocarea politică" (J. A. Gili).

oct. — Ia ființă Federația panafricană a cineaștilor. Scopuri: crearea de cinematografii naționale în fiecare țară africană și unirea cineaștilor din zone lingvistice, culturale și politice diferite, care să facă front comun împotriva societăților occidentale acaparatoare. Consideră cinematograful drept un instrument de cunoaștere reciprocă a popoarelor africane, o armă pentru realizarea unității culturale, preludiu al unității politice și ideologice.

nov. 10 — Pr. *Brzezina*/Pădurea de mesteceni/ (r. Andrzej Wajda; a. Daniel Olbrychski, Emilia Krakowska, Olgierd Łukaszewicz). Ecranizare după o nuvelă de J. Iwaszkiewicz. „Este istoria reintegrării în vital a unui tînăr care a pierdut în clipa morții soției firescul opacității sale, mediocrul echilibru vital. [. . .] Această provocare vitală vine din partea unui muribund — fratele tuberculos — care pătrunde în smocking în universul pădurii de mesteceni ca într-o lume de oglinzi care îi multiplică surîsul provocator" (L. Pintilie). În rolul principal, Daniel Olbrychski, unul dintre interpreții preferați ai lui Wajda (*Cenușa* — 1965, *Totul de vînzare* — 1969, *Peisaj după bătălie* — 1970, *Pămîntul făgăduinței* — 1974), îmbină duritatea cu sensibilitatea într-un joc modern, interiorizat.

nov. 16 — Regizorul grec Theo Angelopoulos debutează în filmul de ficțiune, cu *Anaparastassi*/Reconstituirea/ (sc. T. Angelopoulos; a. Toula Stathopoulou, Yannis Totsikas, Thannos Grammenos), triplă reconstituire a unei crime: de către regizor, de către poliție și de către un grup de ziariști. Filmul „vrea să stabilească o dialectică între cele trei nivele. Principiul estetic e că fiecare plan are o valoare autonomă și că fiecare bucată autonomă lucrează pentru ansamblu. Tot ceea ce lipsește din reconstituirea poliției se completează prin celelalte două" (Angelopoulos). Premii: Salonic, Hyères, Berlin — 1971, premiul „Georges Sadoul" — 1971.

dec. 14 — New York: pr. *Love Story* (r. Arthur Hiller; sc. Eric Segal; m. Francis Lay; a. Ali Mac Graw, Ryan O'Neal). Doi tineri studenți se iubesc, se căsătoresc, dar fata moare de leucemie. Mare succes de public (5 milioane de spectatori în primele 5 săptămîni). Această poveste despre dragoste și moarte reprezintă un fenomen de respingere a unui cinematograf maculat de erotism și de violență, o neașteptată recrudescență a melodramei, într-un deceniu în care aceasta nu mai este la modă. „*Love Story* a fost suflul de aer proaspăt al acestui an și își merită succesul de casă. După toate filmele pornografice sau pseudocontestatare ale anului 1970, el a reînviat încrederea în echibrul omului" (H. Hart).

dec. 26 — Oslo: pr. *Love Is War*/Dragostea e război/, debutul regizorului norvegian Ragnar Lasse Henriksen. O fată și iubitul ei se caută reciproc într-un peisaj de vară. Film remarcabil prin calitățile sale poetice și plastice. Premiu pentru imagine — Berlin 1971.

dec. — Moscova: pr. *Pamiat*/Memoria/, de Grigori Ciuhrai. Film documentar de lungmetraj, contrapunctînd interviuri contemporane pe tema Stalingradului — ceea ce a reținut memoria oamenilor și locurilor — cu materialul-document de arhivă despre marea încleștare hotărîtoare pentru soarta celui de-al II-lea război mondial.

— Pr. *Dodeskaden*, de Akira Kurosawa. Tablou sumbru al vieții celor aflați la marginea societății. Marchează o ruptură pe toate planurile față de opera anterioară a regizorului japonez, prin dispariția eroului principal și a linearității povestirii, prin folosirea culorii, a decorurilor stilizate și a fundalurilor pictate. „Am vrut să arăt mizeria cea mai neagră a Japoniei contemporane" (Kurosawa).

— Pr. *Il Conformista*/Conformistul/ (r. Bernardo Bertolucci; a. Jean Louis Trintignant, Stefania Sandrelli, Dominique Sanda). Ecranizare după Alberto Moravia. Urmărind tripla degradare a unei societăți, a unei familii și a unui individ, filmul are în centrul său personajul unui tînăr burghez italian din anii '30, dominat de un sentiment de culpabilitate, și care alege calea conformismului absolut atît pe plan social, cît și politic. „Am vrut să fac analiza fascismului ca boală a burgheziei. Nu m-a interesat fascismul ca fenomen istoric, ci ca fenomen psihologic, precum și raporturile dintre burghezia italiană a anilor '30 și cea de azi" (Bertolucci). Filmul fixează cîteva dintre constantele operei lui Bertolucci: un univers plasat sub semnul dualității, în care personajul masculin își pierde idealul sau rațiunea de a trăi și care caută în femeie și în dragoste un mijloc de a se distruge; o frumusețe formală, de un deosebit rafinament, la care contribuie imaginea semnată de cele mai multe ori de Vittorio Storaro. **Flm:** *Cumătra uscată* (1962); *Înainte de Revoluție* (1964); *Ultimul tango la Paris* (1972); *1900* (1976); *La luna* (1979); *Tragedia unui om ridicol* (1981); *Ultimul împărat* (1987).

— Pr. *Little Big Man*/Micul om mare/ (r. Arthur Penn; a. Dustin Hoffman, Faye Dunaway, Martin Balsam). „Imagine complexă, neobișnuită, de dimensiuni epice a luptelor dintre pionierii Vestului și indieni, culminînd cu atacul lui Custer de la Little Big Horn. Filmul tratează latura indiană a povestirii cu o compasiune reținută, fără condenscendență sau sentimentalism" (E. Katz).

— Se înființează, în Australia, „Film Development Corporation", pentru distribuirea producției naționale în țară și în străinătate.

— Are loc naționalizarea cinematografiei în Volta Superioară și se creează „Societatea națională a filmului" (Sonavoci) profilată, în principal, pe exploatarea sălilor de cinema.

— Regizorul indian Mani Kaul — reprezentant al cinematografului de autor — debutează cu *Uski Roti*/Pîinea unei zile/. Format la școala lui Ozu și Bresson, din stilul cărora a preluat sobrietatea și caracterul voit static. Tema sa preferată: așteptarea deșartă, fără sfîrșit și fără speranță a femeii indiene. **Flm:** *O zi înaintea ținilor de ploaie* (1971); *Nehotărîrea* (1973); *Dhrupad* (1984); *Înțelepciunea lutului* (1986).

— Filmul ivorianului Désiré Écaré *À nous deux, France*/Între noi doi, Franță/ este premiat la Festivalul de la Hyères (m. Memphis Slim; a. Pierre Garnier, Guy Davont d'Anerstad). Aventurile prin care trece un tînăr negru care vrea să cunoască Parisul. „Filmul meu nu este un strigăt de răzbunare sau de revoltă, ci mai degrabă un cîntec al durerii" (Écaré). Pune bazele unui gen nou în filmul african: comedia muzicală cu problematică socială.

— Debutează regizorul algerian autodidact Ali Ghalem, cu filmul *Mektoub?*/Așa era scris?/. Viața muncitorilor nord-africani în Franța, dificultățile lor morale și materiale. „Povestire lineară, de factură tradițională, care prin cîteva trăsături ale stilului amintește de neorealismul anilor '50" (G. Hennebelle).

— Argentinienii Octavio Getino și Fernando Solanas termină *La hora de los hornos*/Ora rugurilor/, film-cheie într-o nouă etapă de existență a cinematografului politic, „un *Crucișător Potemkin* al Americii Latine". Regizorii utilizează „tot arsenalul filmului-document; jurnale de actualități, cadre de montaj, comentariul, reclama, fragmente din alte filme, contrapunctul sunet-imagine, contopindu-le într-o originală și radicală expunere a realității politice și sociale actuale din America de Sud" (D. Wilson). Filmul este interzis în majoritatea țărilor latino-americane și distribuit clandestin în cópii de 8 și 16 mm.

— Filmul din Mauritania, *Soleil O*/Soarele O/ (r., sc. Med Hondo), abordează tema condiției emigrantului de culoare în diverse medii pariziene. „Regizorul folosește un registru bogat de modalități; fals reportaj, comedie, realism documentar, teatru simbolic. [. . .] *Soarele O* este unul dintre filmele africane cele mai originale, cele mai agresive, cele mai abile în combinarea diverselor elemente. (C. M. Cluny). Premii: Locarno, Ouagadougou — 1971.

— Brazilianul Glauber Rocha, aflat în exil, prezintă la Festivalul de la Veneția, *Der Leone Have Sept Cabecas*/Leul are șapte capete/ (a. Rada Rassimov, Jean Pierre Léaud). Film politic, realizat în Republica Congo. Denunță complicitatea burgheziei de culoare cu reprezentanții neocolonialismului; revoluția însă este un leu cu șapte capete și, chiar dacă imperialismul îi taie cîteva, ele cresc la loc. Rocha aplică mitologia personală la realitățile locale, plasîndu-și totodată filmul sub semnul lui Brecht (personaje tipice și epice), Eisenstein (montaj dialectic) și Godard (reflecție politică).

— Scenograful egiptean Chadi Abdel Salem, semnatarul decorurilor la *Faraonul*, de Jerzy Kawalerowicz, și *Cleopatra*, de Joseph Mankiewicz, debutează în regie cu filmul *El Moumia*/Mumia/. Conceput ca un film polițist și de aventuri, el își depășește miza, devenind un omagiu adus culturii egiptene, simbolizată de epoca faraonilor. Premiul „Georges Sadoul"; Premiul criticii — Cartagina.

— Pr. filmului chilian *Voto mas fusil*/Votul și pușca/ (r., sc. Helvio Soto). Filmul a fost realizat în cele 60 de zile care au despărțit alegerile de decizia Congresului de a-l numi pe Salvador Allende președinte al Republicii. „Amestecînd ficțiunea și un fel de reportaj «paralel» semnifictiv, semidocumentar, Soto invită alegătorul de stînga să ia poziție asupra fondului problemei: dacă, pentru ca votul său să fie valabil și să contribuie cu adevărat la schimbarea sistemului politic și a structurilor economice va fi obligat să-și apere votul cu pușca, el o va face?" (C. M. Cluny).

— Regizorul King Hu înființează la Hong Kong propria sa companie de producție și difuzare. Cel de al patrulea lungmetraj al realizatorului și primul al noii companii, *A Touch of Zen*/Semnul lui Zen/ (a. Hsu Feng, Pai Ying), este primul film din Hong Kong prezent într-o competiție cinematografică de anvergură — Cannes 1975. „Pornind de la un complot obscur al cîtorva personaje care refuză să se supună dominației celor puternici, filmul se dezvoltă căpătînd tempoul unui marș justițiar. Privirea amuzată asupra mecanismului acțiunii, secvențele în care luptele devin balete în spațiu caracterizează estetica acestui film" (H. Niogret).

— La Teheran are loc primul festival național al filmului. Marele Premiu revine filmelor *Glysour*, de Masoud Kimiaci, și *Gav*/Vaca/, de Darius Mehrjui, „dramă rurală a mizeriei și disperării, realizată de un cineast cu o scriitură simplă, dar cu un puternic simț al atmosferei" (M. Martin). Producția iraniană în perioada 1970-1975 este de 70-80 lungmetraje anual, în majoritate distribuite doar pe piața internă.

— Ca urmare a dării în funcțiune a unor noi laboratoare moderne de prelucrare a peliculei, producția cinematografică a statului Israel atinge în acest an 15 filme de lungmetraj.

— În R. P. Chineză se realizează o nouă versiune, colectivă, după baletul revoluționar *Hong she miang ze chum* /Detașamentul roșu de femei/ (prima versiune, cea din 1960, fusese regizată de Xie Jin). Filmul va fi prezentat în anul următor la Festivalul de la Veneția, fiind una dintre puținele opere cinematografice chineze din perioada Revoluției culturale ce va circula în lume.

— În Pakistan producția cinematografică concentrată în centrele de la Dacca, Lahore și Caraci atinge 120 de lungmetraje de ficțiune. Cel mai interesant film al anului este *Jibon Theykey Neya* /Viață aparentă/, de Zahir Raihan, care evocă perioada regimului dictatorial al președintelui Ayub Khan.

— Este prezentat filmul *Pratidwandi* /Adversarul/ (r. Satyajit Ray), povestea unui șomer ce caută de lucru. Abordează, de asemenea, problemele acute ale Indiei contemporane. Cel mai bun film al lui Ray, după *Charulata*.

— Pr. *Morte a Venezia* /Moarte la Veneția/ (r., cosc. Luchino Visconti; i. Pasquale de Santis; m. Gustav Mahler; a. Dirk Bogarde, Björn Andressen, Silvana Mangano). Ecranizare după nuvela lui Thomas Mann. Într-o Veneție infestată de holeră, compozitorul Gustav von Aschenbach este fascinat de frumusețea adolescentină a tînărului Tadzio, care devine mai puțin obiectul unei atracții senzuale, cît simbol al perfecțiunii estetice și morale, al frumuseții clasice la care artistul a aspirat întotdeauna, și al tinereții pe care el a pierdut-o. Astfel, filmul se constituie într-o „descriere a vieții trecute și regăsite cu o stranie intensitate, totodată contemplativă și dureroasă, o căutare proustiană a timpului pierdut" (A. Moravia).

„Mi-am luat o aparentă libertate față de modelul literar, dar numai pentru a fi și mai credincios lui Mann. În nuvelă, Aschenbach e scriitor, dar e foarte greu de redat pe ecran problemele și psihologia unui scriitor. Așa că am făcut din el un compozitor și mi-am ales un model real: Gustav Mahler" (Visconti). „Atingînd cu *Moarte la Veneția* o culme a contemplației, detașată de tot ce nu e durere, Visconti a construit un splendid mausoleu solitudinii sale, urmărită cu o implacabilă semeție și uneori cu momente exterioare de plictis și de slăbiciune. Mă întreb unde îl va duce natura sa neliniștită. Cu greu dincolo de *Moarte la Veneția*, deoarece perfecțiunea rareori se repetă" (V. Zurlini). În rolul personajului central, actorul englez Dirk Bogarde atinge una dintre culmile creației sale, jalonată de roluri ambigue, marcate de o anume morbiditate. **Flm**: *Servitorul* (1963); *Pentru țară și rege* (1964); *Accident* (1967); *Căderea zeilor* (1969); *Portar de noapte* (1973); *Providența* (1977).
— Pr. *Il giardino dei Finzi-Contini* /Grădina familiei Finzi-Contini/ (r. Vittorio De Sica; a. Lino Capolicchio, Dominique Sanda, Fabio Testi). Ecranizare după Giorgio Bassani. Drama evreilor din Ferrara, la sfîrșitul anilor '30, avînd în prim plan soarta cîtorva tineri din aristocrația evreiască supusă unor represalii succesive și, în final, exterminării. Tragedia acestei lumi închise se consumă fără violență și fără scene tari, cu o remarcabilă putere de fascinație ce decurge, în principal, din austeritatea mijloacelor de expresie. Acest film, profund umanist, se situează pe linia marilor reușite ale lui De Sica.

1971

ian. 8-16 — La Belgrad are loc primul festival internațional al filmului (FEST). Sub deviza „Această minunată lume nouă" sînt prezentate în acest festival necompetitiv 35 de filme laureate ale altor festivaluri, în anii 1968-1971, semnate de: L. Visconti, I. Bergman. M. Antonioni, F. Fellini, Bo Widerberg, V. De Sica, L. Anderson, L. Buñuel, S. Kubrick, K. Reisz, E. Scola, A. Wajda, R. Altman, J. Boormann, G. Roy Hill, Fr. Rosi, E. Petri, S. Iutkievici, W. Wyler, K. Loach, S. Bondarciuk ș.a.
ian. 21 — Pr. *Szerelem* /Iubire/ (r. Károly Makk; a. Lili Darvas, Mari Törőcsik, Iván Darvas). Unul dintre cele mai frumoase filme despre dăruire, credință și speranță. În climatul de suspiciuni al anilor '50, o noră își îngrijește cu devotament soacra bolnavă, ascunzîndu-i arestarea fiului ei. Premiul juriului — Cannes. Reprezintă începutul unei noi etape, deosebit de fecunde, în cariera regizorului ungur: *Joc de pisici* — 1974; *O noapte foarte morală* — 1977; *O altă privire* — 1982.
ian. 21 — Ia ființă prin decizia parlamentului de la Colombo „Corporația de stat pentru film din Ceylon", care preia ca monopol producția cinematografică din această țară (18-20 lungmetraje anual). După proclamarea republicii Sri Lanka, în 1972, activitatea cinematografică în cadrul corporației va cunoaște o creștere a producției la 25-30 lungmetraje.
febr. 5 — Pr. *Der plötzliche Reichtum der armen Leute von Kombach* /Bogăția neașteptată a oamenilor sărmani din Kombach/ (r. Volker Schlöndorff a. Georg Lehn, Teinherd Hauff, Margarethe von Trotta). În secolul al XIX-lea, un grup de țărani atacă diligența care transportă impozitele; sînt arestați, condamnați și executați. Depășind aventura, filmul descrie un grup social provenit dintr-o lume fără speranță, fiind „un western dialectic și didactic, nu unul folcloric" (Schlöndorff).

febr. 8 — Pr. *Korol Lir* /Regele Lear/ (r. Grigori Kozînțev; a. Iuri Iarvet). Ecranizarea tragediei shakespeariene într-o viziune „ce topește sublimul în grotesc, revelînd nu trăsături de stil ci caracteristici ale istoriei, ale vieții, ale gîndirii" (Kozînțev). „Fantomele, nebunia, rătăcirea solitară a eroului sînt proiectate permanent pe realitatea concretă a unei societăți menținute în afara istoriei, confruntînd nenorocirea lui Lear, alunecarea sa în decădere cu cea permanentă, în care stagnează poporul. Astfel o mișcare din ce în ce mai amplă de distrugere fizică corespunde unei reprezentări din ce în ce mai realiste a stării de haos, în care nebunia celor mari a aruncat țara" (G. Braucourt). Marele Premiu — Teheran 1972.
febr. 20 — Moare scenaristul ceh Jan Prochazka (n. 21 febr. 1929) Film din 1957. Colaborator permanent al regizorului Karel Kachyňa, cu care realizează cîteva dintre cele mai bune filme ale anilor '60: *Cătușe* — 1961; *Zidul înalt* — 1963; *Trăiască Republica!* — 1965; *Căruță spre Viena* — 1966; *Crăciun cu Elisabeta* — 1968.
febr. 26 — Moare, la Paris, actorul francez Fernandel (Fernand Joseph Désiré Contandin, n. 8 mai 1903). Film din 1930. „Monstrul sacru în stare naturală". În ciuda „unui registru foarte larg, care îi permite să interpreteze atît roluri burlești, cît și dramatice" (J. Mitry), în ultima parte a carierei sale, se stereotipează jucînd doar în filme produse, scrise și regizate pentru el. **Flm**: *Angèle* (1934); *Patricia* (1940); *Topaze* (1950); *Oaia cu cinci picioare* (1954); *Vaca și prizonierul* (1959); *Vîrstă ingrată* (1967).
mart. 8 — Moare, la Hollywood, actorul american Harold Lloyd (n. 20 apr. 1893). Film din 1912. „Keaton ca și Chaplin au contractat cu cinematograful o căsătorie din dragoste. Lloyd, una rațională. O rațiune dictată de instinctul, inteligența și ambiția sa. [...] Cantitativ, producția sa e una dintre cele mai prolifice din întregul cinema burlesc: mai mult de 160 scurtmetraje între 1915 și 1921. Cronologic, este cel de al doilea mare creator de burlesc după Chaplin. Calitativ, în creația sa există puține capodopere, dar în fiecare dintre filmele sale dintre 1918 și 1938 apar numeroase momente de o invenție debordantă și de o vivacitate excepțională. Aici el atinge puritatea hieratică și eleganța lui Keaton, egalînd eficacitatea comică a lui Laurel și Hardy" (R. Lacourbe). **Flm**: *Băiatul bunicii* (1922); *Între cer și pămînt* (1923); *Trăiască sportul!* (1925).
mart. — Hamburg: începe turnarea documentarului *Der Hamburger Aufstand, Oktober 1923* /Răscoala din Hamburg, octombrie 1923/ (r. Reiner Ruchtenhager, Klaus Wildenhahn), dedicat insurecției comuniste din Hamburg, înfrîngerii acesteia, și relevînd importanța ei pentru mișcarea revoluționară din Germania. Îmbină imaginea-document cu interviurile luate unor foști combatanți și cu filmările de evocare. Premiul pentru cel mai bun film TV — Mannheim.
apr. 1 — Moare actrița sovietică Izolda Izvițkaia (n. 21 iun. 1932). Film din 1954. Dintr-o scurtă carieră artistică se detașează rolul tinerei revoluționare Mariutka, din filmul *Al 41-lea*, expresie deplină a capacității actriței de a comunica stări contradictorii de mare intensitate, precum și a datelor sale psihofizice: amestec de monumental și fragil, de robustețe și gingășie. **Flm**: *Primul eșalon* (1954); *Pace noului venit* (1961); *În fiecare seară la 11* (1969).
apr. 5 — Pr. *Le Chagrin et la pitié* /Tristețea și mila/ (r. Marcel Ophüls). Documentar de lungmetraj despre ocupația germană în Franța, studiu asupra psihologiei istoriei. Istorie orală și eseu: oameni care au trăit perioada ocupației relatează ce au făcut, dacă au colaborat, au suportat ori

s-au împotrivit. Noutatea filmului constă în comentariul imediat al realizatorilor asupra celor declarate.

apr. 14 — Moare actorul sovietic Sergo Zahariadze (n. 1 iul. 1909). Film din 1934. Interpret al unor eroi de factură romantică (*Gheorghi Saakadze* — 1942, *Kutuzov* — 1944), dar și al unor oameni simpli și curajoși avînd mult umor și multă căldură sufletească (*Ultima zi, prima zi* — 1960, *Tatăl soldatului* — 1965).

mai — Cineastul argentinian Gerardo Vallejo termină după aproape trei ani filmările la *El camino hacia la muerte del viejo Realès* /Drumul spre moarte al bătrînului Realès/. Producție-manifest a grupului de creație argentinian „Cine de Liberación", realizată pe baza observațiilor și a mărturiilor culese de realizatori în timpul unei efective conviețuiri a lor cu familia bătrînului Gerardo Ramon Realès, din regiunea Tucumán. Amplă frescă a unei realități sociale complexe. „Unele episoade sînt evocate chiar de cei care le-au trăit, de la primii conducători sindicali pînă la militanții cei mai importanți. Filmul este comentat chiar de realizator, care cuprinde în același focar chipurile protagoniștilor și relațiile lor cu contextul social, încheindu-se chiar cu moartea eroului imaginată de cineaști, dar [. . .] survenită chiar în momentul terminării filmărilor" (U. Ulive). Marele Premiu – Mannheim.

mai — Moare scenograful francez Jean D'Eaubonne (n. 1903). Film din 1928. Semnează scenografia a peste 120 de filme atît produse comerciale curente, cît și filme de artă în care sensibilitatea sa vivace, gustul pentru prețios și decorativ și îndeosebi vocația evocării își găsesc un rodnic cîmp de afirmare. „Stil rafinat, bazat pe arabescuri liniare" (L. Barsacq), în rezonanță cu filmele baroce ale unui Ophüls (*Caruselul* — 1950, *Plăcerea* — 1951, *Lola Montès* — 1955) sau ale unui Cocteau (*Sîngele unui poet* — 1930, *Orfeu* — 1949).

mai — Este prezentat la Cannes filmul actorului și regizorului turc Yilmaz Güney — *Umut*/Speranța/ — povestea unui sărman vizitiu, șomer, năpădit de datorii, a cărui ultimă speranță — găsirea unei comori — se spulberă, aducîndu-l în pragul nebuniei. „O operă ce conține simplitatea frustă și violența intrinsecă a marilor capodopere neorealiste" (M. Martin). Güney se recomandă a fi „un artist angajat în portretizarea meticuloasă a omului simplu din țara sa, un cineast sensibil ce atacă frontal superstițiile și alienările, un regizor curajos ce-și asumă toate riscurile" (J. L. Passek). Regizorul este în repetate rînduri arestat și condamnat, dar continuă să lucreze ca scenarist în închisoare. **Flm**: *Lupii înfometați* (1967); *Elegie* (1971); *Neliniștea* (1974); *Sărmanii* (1975); *Zidul* (1983).

iun. 1 — Moare regizorul belgian Charles Dekeukeleire (n. 27 febr. 1905). Film din 1927. Venit din domeniul criticii cinematografice, „el devine primul realizator belgian de film experimental, un autodidact perfect, scenarist, regizor, operator și monteur" (P. Davay). Semnează cîteva excelente filme documentare ce exprimă concepția sa despre cineast ca autor, „om care frămîntă materia" (Dekeukeleire), printre care *Teme de inspirație* — Marele Premiu pentru scurtmetraj la Veneția-1938. **Flm**: *Nerăbdare* (1928); *Deochiul* (1937); *Fondatorul* (1947); *Muzeul folcloric* (1956).

iul. 15 — Moscova: pr. *Piroșmani* (r. Gheorghi Șenghelaia; a. Avtandil Varazi, David Abașidze, Zurale Kapianidze), operă biografică de mare frumusețe plastică și profunzime filozofică, evocînd viața și creația pictorului din secolul al XIX-lea, Niko Piroșmanașvili, personalitatea sa și contradicțiile cu o realitate pe care o depășea prin înțelepciune și noblețe,

o realitate care l-a respins și l-a împins la izolare. Mai mult decît latura biografică a filmului se impun valorile sale de analiză psihologică a creației pictorului naiv georgian, expresia umană a operelor sale.

iul. 25 — Pr. filmului senegalez *Emitai*/Zeul tunetului/ (r., sc. Sembène Ousmane; a. Robert Fontaine, Michel Renaudeau, Pierre Blanchard). Transpunerea unui fapt istoric din timpul celui de-al doilea război mondial, cînd Franța a recrutat soldați senegalezi și a luat cu forța orezul țăranilor pentru hrana armatei. „În acest film am vrut să spun, printre altele, că destinul și-l fac oamenii și nu zeii" (Ousmane). Îmbinînd documentul cu ficțiunea, regizorul senegalez „denunță cu forță și violență tarele colonizării în dublul ei proces de exploatare și de aculturalizare a poporului" (J. L. Pouillade).

aug. 20 — Cu două zile înainte de lovitura de stat militară a colonelului Banzer, regizorul bolivian Jorje Sanjińes termină filmul — ulterior interzis — *Coraje del pueblo*/Curajul poporului/ (a. Federico Vallejo, Felicidad Coca, Domitila Chungara). Film politic inspirat din evenimente reale: masacrul ordonat, la 24 iunie 1967, de generalul bolivian Barrientos la mina „Siglo XX". Cu ajutorul supraviețuitorilor și al documentelor fotografice, Sanjines evocă patru masacre similare care au avut loc între 1942 și 1967.

sept. 14 — Prezentarea în cadrul Festivalului de la Pesaro a filmului sovietic *Sciastie*/Fericirea/, realizat de Aleksandr Medvedkin, în 1934, prilejuiește redescoperirea unuia dintre marii creatori ai cinematografului deceniului al patrulea și suscită un deosebit interes — îndeosebi în rîndurile cineaștilor de stînga din țările capitaliste — pentru opera acestui regizor militant care a contribuit la dezvoltarea cinematografului revoluționar și a genurilor acestuia: filmul agitatoric, filmul foileton.

sept. 17 — Berlin: pr. *Goya* (r. Konrad Wolf; a. Donatas Banionis). Ecranizarea romanului lui Lion Feuchtwanger. „Am văzut în Goya nu doar pictorul genial, ci, dintre toți contemporanii săi în raport cu care se evidenția prin marea sa forță emoțională și fantezie, pe cel care credea în adevărul său și se frîngea la fiecare nouă încercare a vieții. În aceasta constă dramatismul vieții și artei lui Goya" (Wolf). Operă de vîrf în cariera unui artist, al cărui crez este de „a face filme pentru a cuceri dreptul ca spectatorul să-și pună probleme pe care el însuși să încerce să le rezolve". **Flm**; *Geneza* (1956); *Stele* (1959); *Profesorul Mamlock* (1961); *Aveam 19 ani* (1968); *Solo Sunny* (1979); *Busch cîntă* (1982).

sept. 20 — În filmul *Frații* (r. Mircea Moldovan, Gică Gheorghe), actorul Emanoil Petruț, distribuit în film de regulă conform datelor exterioare ale „făpturii sale de vlăjgan zdravăn și sincer, de băiat curat la suflet" (D. I. Suchianu) și mai rar în registru dramatic, reușește o compoziție remarcabilă în rolul unui personaj degenerat și abject. În următorii zece ani, în filmografia sa se vor înscrie atît filme de epocă cît și contemporane, atît eroi cît și personaje negative, atît partituri de prim plan cît și secundare. **Flm**: *Brigada lui Ionuț* (1954); *Secretul cifrului* (1959); *Tudor* (1964); *Răpirea fecioarelor* (1967); *Frații Jderi* (1974); *Burebista* (1978); *Dragostea și revoluția* (1983).

sept. 24 — Pr. *Zycie rodzinne*/Viață de familie/ (r., sc. Krzysztof Zanussi; a. Daniel Olbrychski, Maja Komorowska). „O întîmplătoare reuniune de familie se transformă în confruntarea protagonistului cu o lume din care făcuse parte cîndva, o lume pe cale de dispariție, care se dezagregă treptat. Această întîlnire îl obligă să-și verifice toate alegerile făcute în viață,

succesele care poate nu sînt tocmai succese, eșecurile la fel de incerte. Este recapitularea unei existențe încurcate, căreia personajul vrea să-i confere dimensiuni precise" (B. Michalek). Zanussi își demonstrează din nou capacitatea de a selecta din situații de viață, aparent terne și anodine, interogații existențiale, căutînd totodată cauzele neliniștilor morale ce-l frămîntă. Premiul special al juriului — Chicago. Filmul prilejuiește afirmarea Majei Komorowska, actriță formată la școala teatrului lui Grotowski. Ea compensează handicapul unui fizic ingrat printr-un joc de o profundă vibrație dramatică, reținut și totodată plin de fantezie. **Flm:** *Rătăcire* (1974); *Domnișoarele din Wilko* (1979); *Contract* (1980); *Anul soarelui liniștit* (1983).

sept. 26 — Pr. *Sunday, Bloody Sunday*/ Duminică blestemată/ (r. John Schlesinger; a. Glenda Jackson, Peter Finch). Drama unui triunghi, mai puțin obișnuit, îi prilejuiește regizorului englez un sensibil și impresionant tablou al banalității cotidiene, într-o Londră care reflectă sfîșierea interioară a personajelor.

oct. 17 — Pr. *The Go-between*/Mesagerul/ (r. Joseph Losey; sc. Harold Pinter; a. Alan Bates, Julie Christie). La începutul secolului, un băiat de 12 ani, îndrăgostit de sora mai mare a colegului său, devine purtătorul scrisorilor de dragoste dintre aceasta și un argat al familiei. „Un film de o admirabilă sensibilitate și inteligență.[. . .] Descriind primele emoții ale eroului, Losey pune problema barierelor dintre clase. El traduce perfect conspirația tăcerii dictată de ipocrizie și propune, totodată, o meditație cinematografică asupra timpului trecut" (R. Lefevre, R. Lacourbe).

nov. 1 — Moare regizorul sovietic Mihail Romm (n. 24 ian. 1910). Film din 1934. Operă variată ca inspirație tematică și inegală ca valoare artistică. Autor al cîtorva dintre filmele eroic-revoluționare clasice (*Cei 13* — 1937, *Lenin în octombrie* — 1937, *Lenin în 1918* — 1939), precum și al unor pelicule care au marcat renașterea cinematografului sovietic după 1960 (*Nouă zile dintr-un an* — 1962, *Adevărata față a fascismului* — 1965).

nov. 7 — Pr. filmului biografic sovietic *Ceaikovski* (r. Igor Talankin) constituie confirmarea unui talent actoricesc de excepție: Innokenti Smoktunovski (Premiu de interpretare — San Sebastian 1970). Jocul său, bazat mai degrabă pe construcție cerebrală decît pe intuiție, conferă personajelor interpretate o aparentă detașare dublată de autoironie: *Scrisoare neexpediată* — 1960; *Nouă zile dintr-un an* — 1962; *Hamlet* — 1964; *Unchiul Vania* — 1971; *Bariera* — 1979; *La lăsarea nopții* — 1987.

nov. — La Festivalul de la Chicago, Marele Premiu revine filmului canadian, *Mon oncle Antoine*/Unchiul meu Antoine/ (r. Claude Jutra; a: Cl. Jutra, Jacques Gagnon, Jean Duceppe). Cronica intimistă a unui orășel minier din Québec, în anii '40, avînd drept erou un adolescent, căruia viața îi apare ca o înlănțuire de întîmplări extraordinare." „Construcția alternează căldura specială a scenelor de interior cu răceala și umiditatea, indiferente sau chiar ostile, ale exterioarelor. Peisaje magnifice și neliniștitoare, încremenite sub zăpadă, imagini admirabile semnate de Michel Brault" (J. Grant).

dec. 12 — Paris: pr. filmului belgian *Rendez-vous à Bray*/Întîlnire la Bray/ (r. André Delvaux; a. Anna Karina, Bulle Ogier, Mathieu Carrière). În 1917, un tînăr ajunge la Bray pentru a-și revedea prietenul cel mai bun, dar nu găsește decît o casă populată cu amintirile trecutului. Amestec de real și fantastic, de trecut și prezent, film remarcabil prin acuitatea observației, prin adevărul gesturilor și al privirilor, prin rafinamentul ambianței, trăsături caracteristice întregii opere a lui Delvaux. „Un film al unei lungi așteptări, un film în care, dacă ar fi să ne luăm după regulile acțiunii dramatice, am constata că nu se întîmplă nimic, deși conducerea povestirii este făcută cu perfectă măiestrie" (P. Davay).

dec. 15 — Expresie a profundei crize prin care trece cinematograful japonez, firma producătoare „Daiei" se declară falimentară, încetîndu-și activitatea, pe care nu și-o va relua decît în 1975. Alte semne ale crizei: scăderea numărului de spectatori și de săli la o pătrime față de 1960, specializarea studiourilor pe genuri minore („Toei" — filme cu gangsteri, „Shochiku" — comedii sentimentale, „Nikkatsu" — filme erotice), făcînd un evident rabat calității.

dec. 22 — După cinci ani de inactivitate, după o serie de proiecte eșuate (printre care și *Tora, Tora, Tora*), după insuccesul de critică și de public al filmului său *Dodeskaden*, regizorul japonez Akira Kurosawa încearcă să se sinucidă. Gestul său constituie una dintre consecințele și, în același timp, expresiile crizei prin care trece cinematografia japoneză.

— Regizorul danez Christian Braad Thomson debutează cu *Kaere Irene* /Dragă Irene/ (a. Mette Knudsen, Steen Kaaloe). Un film critic despre imposibilitatea de a trăi în sînul unui sistem de valori perimate.

— Regizorul australian Tim Burstall debutează cu filmul *Stork*, dovedindu-se a fi unul dintre cei mai talentați cineaști din țara sa, alături de Peter Weir, Philip Mora, Ken Annam, Donald Crombie și Fred Schepisi. În configurația acestei tinere generații afirmate la începutul anilor '70, Tim Burstall reprezintă filonul comercial. „Filmele sale sînt populare în Australia, iar talentul său este incontestabil, chiar dacă mulți critici îi deplîng compromisurile. Filmele sale includ, ca o noutate în Australia, abordarea temelor contemporane" (G. Bachmann). **Flm:** *Alvin Purple* (1973); *Petersen* (1974); *Elisa Fraser* (1976); *Ținut pustiu* (1984); *Cangurul* (1986).

— Regizorul japonez Noriaki Tsuchimoto deschide cu filmul *Minamata* o serie de documentare pe tema poluării. Realizate în maniera ciné-vérité-ului, ele analizează situația locuitorilor din localitatea Minamata, otrăviți lent cu mercurul eliminat de o uzină din apropiere. „Un document deosebit de atroce, [. . .] al cărui scop nu este doar de a denunța pericolul, ci și de a dovedi necesitatea unor acțiuni eficiente împotriva unei crime legale" (J. Grant).

— Primul film gabonez, *Ou vas-tu Koumba?*/Încotro Koumba?/ (r. Alain Ferrari și Simon Augé), prezintă experiența unui țăran care pleacă la oraș în căutarea unei vieți mai bune.

— Filmul marocan *Wechma*/Urme/, de Hamid Bennani, „dezvăluie un cineast de talent care se inspiră din străfundurile culturii arabo-islamice, ale cărei componente reacționare le denunță cu o virulență care ne face să ne gîndim uneori la Buñuel" (G. Hennebelle).

— Metrajul mediu *Les cinq jours d'une vie*/Cinci zile dintr-o viață/, de regizorul din Mali, Souleymané Cissé, „relatează cu obiectivitate și cu sensibilitate existența unui tînăr pe care școala coranică l-a făcut un inadaptat la viața modernă" (F. Boughedir).

— Regizorul gabonez Pierre Marie Dong se afirmă cu *Sur le sentier du Requiem*/Pe cărarea Recviemului/. Un tînăr cineast, reîntors de curînd în patrie, asistă la o încăierare; imaginile violente ale realității se amestecă cu cele ale fanteziei sale. „Scopul meu a fost să fac publicul conștient de alienarea lui" (P. M. Dong). Premiu la Ouagadougou — 1972.

— Regizorul japonez Shuji Terayama debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *Sho o suteyo machi e deyo* /Să aruncăm cărțile și să ieșim în stradă! /, în care redă criza unui adolescent — raporturile cu părinții și cu sora sa, fuga de acasă, primele experiențe sexuale, relațiile cu prietenii. „Prezentîndu-se ca o multitudine de idei fragmentare, legate între ele la modul descusut, filmul este o suită de dorințe primare ale unor adolescenți pierduți într-o metropolă, de sentimentalisme și de imprecații împotriva puterii. [. . .] Excelentă caracterizare a dezechilibrului bizar, a alternanței de speranță și angoasă în care plutește tineretul japonez de azi" (T. Sato).

— Regizorul algerian Mohamed Ifticene debutează cu lungmetrajul de ficțiune *Le Sang de l'exil*/Sîngele exilului/, povestea prieteniei tragice dintre un francez și un algerian aflat în exil la Marsilia.

— *Et demain*/Și mîine/ (r. Brahim Babai; a. Boudjemaa Bouhada). Viața grea a țăranilor tunisieni și exodul lor spre oraș, unde îngroașă rîndurile șomerilor. „Un film bine făcut, în care măiestria tehnică a regizorului e demnă de remarcat. Primele zece minute sînt de o conciziune admirabilă, iar finalul, în care eroul merge pe stradă printre mașini, sugerează convingător că lumea modernă este pe cale să-l distrugă pe omul care se află la originea ei" (P. Vieyra).

— Senegalezul Babacar Samb debutează în lungmetraj cu *Kodou* — povestea unei fete traumatizate psihic de operația tradițională a tatuării buzelor. Cineastul „pune semn de egalitate între cele mai bune elemente ale tradiției africane și aspectele pozitive ale modernismului european, invitînd spectatorul să facă sinteza necesară" (F. Boughedir).

— *Gishiki*/Ceremonia/ (r. Nagisa Oshima; a. Kenzo Kawarasaki, Atsuo Nakamura, Akiko Koyoma). Cronica unei familii în sfertul de veac care a urmat înfrîngerii în război (1946-1971). „Toată viața familiei este relatată prin evenimentele importante ale acestor 25 de ani: înmormîntări, căsătorii, comemorări. Zilele de ceremonie sînt cele în care membrii familiei simt că legăturile de rudenie le influențează mai mult decît de obicei conduita și în care individul se măsoară cu familia pentru a-și dovedi neputința. Această autoritate spirituală a familiei o simbolizează pe cea a statului" (T. Sato).

— Regizorul suedez Jan Troell realizează primul voleu al dipticului despre emigrația suedeză în America, la mijlocul secolului al XIX-lea: *Utvandrarna*/Emigranții), urmat în 1973 de *Nybygarna*/Lumea nouă/. Ecranizare după romanul lui Wilhelm Molberg (sc. J. Troell, Bengt Forslund). „Aceste filme sînt printre cele mai mari descoperiri cinematografice din viața mea. Această frescă mi-a tăiat răsuflarea" (Ingmar Bergman). Cel mai mare succes de casă înregistrat de „Svensk Filmindustri" (un milion dolari în primele cinci săptămîni").

— *Perkele! Kuvia Suomesta*/Imagini din Finlanda/ (r. Jörn Donner, Jaakko Talaskivi, Erkki Seiro). Interviuri cu muncitori, politicieni, actori, prostituate etc., despre viața de azi din Finlanda. „Întrebările și răspunsurile sînt total spontane. Intervievații și intervievatorii vorbesc de la egal la egal, și unii și ceilalți fiind eroii filmului, cei întrebați putînd să răspundă sau nu" (S. Toiviainen).

— Pr. *Una pelea cubana contra los demonios*/O luptă cubaneză împotriva demonilor/ (r., sc. Tomas Gutiérrez Allea; a. Raul Pomares, Silvano Rey). Pornind de la un fapt real petrecut în anii '30 (o țărancă pretinde că i s-ar fi arătat Fecioara Maria, întîmplarea e exploatată de poliție și de oamenii de afaceri), regizorul realizează o frescă a vieții cubaneze din epocă, în care descifrează condițiile istorice ale Revoluției. El încearcă astfel să ajungă „la originile istoriei, să trezească conștiința rădăcinilor noastre ca țară, ca popor, ca indivizi și, totodată, într-un spațiu sentimental mai profund, rădăcinile noastre ca oameni" (Gutiérrez Allea).

— Pr. *French Connection*/Filieră/ (r. William Friedkin; a. Gene Hackmann, Roy Scheider, Fernando Rey). Film polițist, tratat în manieră semidocumentară, urmărind eforturile unui membru al brigăzii antidrog de a urmări și de a prinde o bandă de traficanți. „Marele merit al filmului este că niciodată mecanismul poliției nu a fost demontat cu atîta conștiinciozitate și chiar amuzament" (D. Pirie). Cinci premii „Oscar": film, regie scenariu-ecranizare, montaj, actor principal. Gene Hackman va rămîne multă vreme, identificat cu personajul polițistului aspru și încăpățînat pînă la obsesie. „Un minunat actor de intuiție, înzestrat cu o capacitate neobișnuită de a întruchipa în cele mai mici detalii emoționale oameni obișnuiți" (E. Katz). Unul dintre cei mai importanți actori hollywoodieni ai anilor '70. **Flm:** *Nu am cîntat niciodată pentru tata* (1970); *Sperietoarea* (1972); *Conversația* (1974); *Principiul dominoului* (1977); *Evrika* (1982); *De două ori într-o singură viață* (1986).

— Pr. *Dias del agua*/Zilele apei/ (r. Manuel Octavio Gomez; i. Jorje Herrera; a. Idalia Anreus, Raul Pomares, Omar Valdès). „Tensiunea inegală a filmului nu reușește să distrugă complet imaginea unui spirit popular, în care se întîlnesc reunite îngerul purității și al eliberării, cu sentimentul gregarului și cu superstiția. [. . .] Tendința experimentalismului eclectic, caracteristic cuplului de cineaști cubanezi Gomez-Herrera, produce aproape pe tot parcursul filmului o atmosferă concret-istorică, de o rară forță și naturalețe" (A. Morosú).

— Moare documentaristul belgian Robert de Wauvrin (n. 1888), pionier al etnocinematografiei, considerată ca instrument științific de documentare și lucru. În anii 1913-1937, el a explorat cea mai mare parte a Americii Latine, aducînd cu sine zeci de kilometri de peliculă în baza cărora s-au realizat 12 filme de lungmetraj.

— Actorul american Clint Eastwood debutează în regie cu *Play Misty for Me*/Un cîntec la cerere/ (a. C. Eastwood, Jessica Walter). Cunoscut interpret de filme de acțiune, devenit celebru datorită pistolarului cu sînge rece pe care l-a creat în „westernurile spaghetti" ale lui Sergio Leone (*Pentru un pumn de dolari* — 1964, *Pentru cîțiva dolari în plus* — 1965, *Bunul, răul și urîtul* — 1966), actor preferat al regizorului Don Siegel (*Inspectorul Harry* — 1971), Eastwood regizează cu siguranță și profesionalism același gen de filme, în care își rezervă rolul principal (*Hoinarul preeriei* — 1973, *Provocarea* — 1977, *Firefox* — 1981).

— Mexico: pr. *Mecanica nacional*/Mecanismul național/ (r., sc. Luis Alcoriza; a. Manolo Fabregas, Lucha Villa, Hector Suarez). Aventurile unui grup de meseriași și mici comercianți care fac un picnic pe marginea unei autostrăzi, în așteptarea trecerii unei curse de automobile. „Studiu critic și satiric al caracteristicilor psihologice ale stereotipului mexican: glumeț, agresiv, vesel, visător, orgolios, neîncrezător și superstițios" (Z. M. Pick).

— Pr. *Last Picture Show*/Ultimul spectacol cinematografic/ (r. Peter Bogdanovich; a. Timothy Bottoms, Jeff Bridges). „Am fost încîntat de ideea de a face un film plasat la începutul anilor '50, explorînd schimbarea ce survine prin moartea unui mic cinematograf de provincie și apariția

televizorului. O întreagă lume de vise s-a sfîrşit şi un alt şir de iluzii a început să se destrame" (Bogdanovich). „*Ultimul spectacol cinematografic* este o capodoperă. Nu e numai cel mai bun film american al unui an relativ sărac în filme bune, ci cea mai impresionantă lucrare a unui regizor american, de la *Cetăţeanul Kane* încoace" (P. D. Zimmerman). Succesul (trei premii Oscar) îl consacră definitiv pe fostul critic de film drept unul dintre cei mai interesanţi regizori ai noii generaţii de cineaşti americani. „Cheia reuşitei sale constă în aptitudinea de a reda viaţă vechilor stiluri şi reţete dragi Hollywood-ului" (G. Crowdus). **Flm:** *Ţinte* (1968); *Luna de hîrtie* (1973); *Cinematograful de altădată* (1976); *Am rîs cu toţii* (1981); *Masca* (1985).

— Premiul Asociaţiei criticilor spanioli revine filmului *Españolos en Paris* /Spaniolii la Paris/ (r. Roberto Bodegas), care, pe tonul unui reportaj reconstituit, relatează cu accente satirice, dar şi cu înclinaţie către pitoresc, existenţa celor care vin să caute de lucru în capitala Franţei.

— Pr. *Diadia Vania*/Unchiul Vania/ (r. Andrei Mihalkov-Koncealovski; a. Innokenti Smoktunovski, Irina Kupcenko, Serghei Bondarciuk). „Model de ecranizare mai ales în ceea ce priveşte durata planurilor, imobilismul atitudinilor, dedramatizarea gesturilor şi a replicilor, aspectul contemporan al acestor personaje pentru care timpul s-a oprit din imposibilitatea lor de a se integra în societate. În ritmul anotimpurilor, al ploii şi al furtunii, noaptea sentimentelor se derulează cu o extremă lentoare, într-un spaţiu închis care găzduieşte incomunicabilitatea şi aparteurile personajelor" (M. Grisolia).

— Premiile criticilor newyorkezi pentru regie şi film revin lui Stanley Kubrick şi operei sale *A Clockwork Orange*/Portocala mecanică/, ficţiune politică redînd o Anglie a viitorului, violentă şi dezolantă, prin intermediul aventurilor unui tînăr gangster care violează şi ucide, e arestat, i se spală creierul, după care e eliberat pentru a constata că societatea a devenit, între timp, şi mai violentă. Expresie paroxistică a pesimismului regizorului, în a cărui operă, caracterizată prin eleganţa şi rafinamentul mijloacelor de expresie, se accentuează viziunea sumbră şi sarcastică asupra condiţiei umane. **Flm:** *Cărările gloriei* (1957); *Dr. Strangelove* (1964); *2001: o odisee spaţială* (1968); *Barry Lindon* (1975); *The Shining* (1979); *Vestele metalice* (1986).

— Pr. *El jardin de tia Isabel*/Grădina mătuşii Isabel/ (r. Felipe Cazals; a. Jorge Martinez de Hoyos, Gregorio Casal, Ofelia Guillemain). În secolul al XVI-lea, o caravelă spaniolă naufragiază pe continentul american. Microcosmosul social constituit de navigatori se dezagregă încetul cu încetul, pe măsură ce pătrund în interiorul continentului. „Un film de aventuri care prin intenţii este unul din cele mai complexe, iar prin sintaxă unul din cele mai simple şi riguroase. Cu Casals şi Ripstein, cinematograful mexican poate aspira la inteligenţă, la un nivel de expresie artistică egal cu cele mai bune producţii internaţionale" (J. de la Colina).

— Dramaturgul Eugen Ionescu este interpretul principal al filmului elveţian *Der Schlamm*/Vaza/ (r. Heinz von Kramer), ecranizare după nuvela sa cu acelaşi titlu. Avînd ca pretext viaţa cotidiană a unui filozof într-un mic sat francez, filmul dezvoltă temele ionesciene: solitudinea, absurdul şi neputinţa.

— Pr. *Wajah Seorang Laki-Laki*/Baladă pentru un bărbat/. Povestea de dragoste, avînd ca fundal rezistenţa indonezienilor împotriva colonialiştilor olandezi în secolul al XIX-lea, reprezintă debutul regizorului Teguh Karya. Considerat în 1973, 1974 şi 1979 (cu filmele *Prima dragoste*, *Nunta* şi, respectiv, *Noiembrie 1828*) drept cel mai bun regizor din Indonezia. Opera sa (9 lungmetraje pînă în 1982) abordează „în spirit umanist şi cu largi implicaţii naţionale problema familiei, în care desluşeşte atît în planul istoric, cît şi în cel al actualităţii, elementele unei permanenţe ce se împletesc cu tema luptei pentru unitate şi independenţă" (J. Liu).

— Actorul italian Nino Manfredi debutează în regie cu *Per grazia ricevuta*/Miracolul/. Episod singular în cariera popularului actor italian (peste 60 de filme, începînd din 1949), unul dintre marii comici ai cinematografului italian postbelic, alături de Sordi, Gassman şi Tognazzi. El „aduce cu sine un univers propriu, o serie de elemente care circulă de la film la film. Personajele sale sînt în perpetuu decalaj faţă de realitate, continuu divizate între eul lor profund şi o realitate agresivă care le alterează personalitatea. Fals răufăcător, fals asasin, emigrant în căutarea integrării, solitar în căutarea paternităţii, Manfredi este aproape întotdeauna, împreună cu personajele sale, în căutarea identităţii lor şi a împlinirii lor afective" (J. A. Gili). **Flm:** *Călăul* (1963), *Operaţiunea San Genaaro* (1966); *Pîine şi ciocolată* (1973); *În numele papei-rege* (1978); *Cap sau pajură* (1982).

— Pr. filmului malaysian *Janaham*/Blestemul/ (r. M. Amin), transpunere pe coordonate locale a mitului lui Oedip.

1972

ian. 1 — Moare actorul francez Maurice Chevalier (n. 12 sept. 1888). Film din 1908. Lucrează atît în Franţa, cît şi în America. În perioada americană creează imaginea-tip a francezului mijlociu sau mai precis a parizianului: zgomotos, zîmbitor, uşuratic, amorezat. „Unul dintre oamenii cei mai simpatici care au apărut vreodată pe ecran. El are talentul de a da un aer inocent celei mai compromiţătoare scene" (E. Lubitsch). **Flm:** *Farmecul unui vals* (1931); *Văduva veselă* (1934); *Tăcerea e de aur* (1947); *Can-Can* (1959); *Copiii căpitanului Grant* (1961).

ian. 28 — Locarno: pr. *La Salamandre*/Salamandra/ (r. Alain Tanner; a. Bulle Ogier, Jean Luc Bideau, Jacques Denis). Pornind de la un fapt divers — acuzaţia de tentativă de omor adusă unei muncitoare şi achitarea acesteia din lipsă de probe, investigaţia unui scriitor dornic să descopere adevărul în acest caz — filmul este nu numai un document asupra vieţii cotidiene, dar şi o cronică a diferitelor modalităţi de cunoaştere a realului. Regizorul încearcă să evoce mai multe atitudini faţă de realitate: „una foarte obiectivă şi realistă în cunoaşterea faptelor, alta dominată de imaginaţie, pe care în film o reprezintă scriitorul, cea de-a treia atitudine, este cea pe care o aduce însăşi eroina filmului" (Tanner).

febr. 2 — Paris: pr. *Franz*, debut regizoral al şansonetistului belgian Jacques Brel. Dragostea imposibilă dintre o fată bătrînă (Barbara) şi un visător ce poartă cu sine disperarea şi moartea (Brel), în ambianţa unei pensiuni de la marginea mării. „Cu detalii ce trimit cînd la Ensor, cînd la Stork, iată o operă extraordinar de flamandă care ne face să regăsim în povestea ei dulce-amară tonul şansonetelor lui Brel: generozitate, dispreţ pentru meschinărie, tandreţe, revoltă, poezie" (P. Davay)

febr. 8 — Pr. *Koziat rog*/Cornul de capră/ (r. Metodi Andonov; a. Katia Pascaleva, Anton Gorcev). Dramă din timpul dominaţiei turce în Bulgaria: vrînd să răzbune moartea soţiei, un tată îşi creşte fiica în ideea vendettei. „Scopul meu a fost să descopăr în scenariul lui Nikolai Haitov ceea ce i-ar interesa pe contemporani. În acest sens, filmul meu nu este

istoric. [. . .] Problema esențială nu este numai sclavajul, vrăjmășia, ci o idee de anvergură națională mai generală: sensul și scopul luptei și al sacrificiului" (Andonov). „Filmul este o alegorie filozofică a violenței și a răzbunării. Această temă este tratată în două variante care se amestecă și se completează pe plan fizic și pe plan psihologic. [. . .] Dus la extrem, chiar și cel mai just mobil devine o negare" (N. Milev).

febr. 11 — Pr. *L'Arcadie, l'Arcadie*/Arcadia, Arcadia/ (r. Pierre Perrault, Michel Brault). Problema raporturilor dintre populația francofonă și cea anglofonă, într-un oraș canadian în perioada 1968-1969. „Filmul încearcă să surprindă aceste momente istorice atît la nivelul revendicărilor colective, cît și la nivelul mai intim al inițiativelor individuale; ilustrează perfect posibilitățile și vocația legitimă a cinematografului direct" (P. Veronneau).

febr. 15 — București: pr. *Puterea și Adevărul* (r. Manole Marcus; sc. Titus Popovici; a. Mircea Albulescu, Ion Besoiu, Amza Pellea). Film politic ce abordează, de pe pozițiile statuate de Congresul al IX-lea al P.C.R., primul sfert de secol de construcție socialistă în România. „Pendulînd între reportaj și analiză de moravuri și de caractere, între cronică și eseu istoric, între reconstituirea aproape documentară și jocul liber al imaginației", filmul este „o critică a trecutului, înțeleasă ca o funcție activă, creatoare a prezentului care își prospectează viitorul" (Fl. Potra). Cel mai important moment în creația lui Manole Marcus, care își dovedește „aplicația reală pentru filmul dramatic modern" (V. Sava). **Flm**: *Viața nu iartă* (1958); *Străzile au amintiri* (1961); *Canarul și viscolul* (1969); *Actorul și sălbaticii* (1975); *Orgolii* (1981); *Mitică Popescu* (1986).

febr. 18 — Moare regizorul, teoreticianul și producătorul englez John Grierson (n. 26 apr. 1898). Clasic al filmului documentar, fondator și animator al școlii documentariste engleze din anii '30, conducător al cinematografiei canadiene de stat (N.F.B.) în perioada 1939-1945, producător al unor filme semnate de Basil Wright, Robert Flaherty, Paul Rotha, Alberto Cavalcanti, Harry Watt etc. „Acest umanist cu studii filozofice a pornit pe urmele unor oameni simpli, s-a identificat cu viața lor, păstrînd totuși distanța pentru o contemplare artistică. Micul pas îndărăt, pe care l-a făcut artistul pentru a-și studia subiectul, a fost cheia mai multor capodopere, e echivalat cu cîmpul electric al unui arc voltaic din care s-a născut poezia: o poezie exactă, serioasă, îngîndurată" (R. Rusan). **Flm**: *Pescadoare* (1929); *Glasul lumii* (1932); *Lumea în acțiune* (1942).

febr. 19 — Mexico City: întruniți la cel de al 6-lea Congres al cinematecilor din America Latină, tineri cineaști din majoritatea țărilor continentului sud-american, mulți dintre ei în conflict cu regimurile de dictatură militară din țările de origine, exprimă tendințele progresiste de reînnoire a cinematografiei în documentul „Cultură națională și decolonizare culturală", declarînd: „Omul, cultura Americii Latine trebuie să devină latino-americane. Metropolele ne-au impus pînă acum modelele lor și au denigrat formele noastre de expresie. Cinematograful nostru de azi nu se poate mulțumi cu funcțiile sale de arhivă. Dimpotrivă, el tinde să se transforme într-o structură culturală nouă și totală, care să folosească toate metodele cinematografului contemporan".

febr. 20 — București: pr. *Felix și Otilia* (r. Iulian Mihu; a. Radu Boruzescu, Julieta Szönyi, Sergiu Nicolaescu). Ecranizarea romanului lui George Călinescu, „în care incizia realistă și verva parodică merg mînă în mînă" (V. Sava), marchează în cariera regizorului Iulian Mihu un

moment important pe linia căutărilor sale de punere în valoare a valențelor expresive ale imaginii cinematografice. Inspirat de opere literare prestigioase sau susținîndu-se scenaristic pe contribuția unor scriitori de valoare, Mihu, cu o certă vocație pentru fresca cinematografică, excelează și aici în „reconstituirea întregului, din aproape în aproape, pe fragmente, în limitele unui realism de amprentă cînd balzaciană, cînd fantastică" (Fl. Potra). **Flm**: *Viața nu iartă* (1958); *Procesul alb* (1965); *Marele singuratic* (1976); *Lumina palidă a durerii* (1979); *Surorile* (1984); *Anotimpul iubirii* (1986).

febr. 21 — Moscova: actorul Nikolai Gubenko debutează în regie cu *Prișol soldat iz fronta*/A venit un soldat de pe front/. Strălucitei cariere a actorului de la Teatrul „Taganka", distribuit începînd din 1964 în filme semnate de Marlen Huțiev, Andrei Mihalkov-Koncealovski ș.a. (*Am 20 de ani* — 1965, *Un cuib de nobili* — 1969), îi corespunde o nu mai puțin reprezentativă traiectorie de creație în regie, caracterizată prin abordarea patetică a unor probleme etice, prin excelenta selecție și conducere a actorilor, prin fluxul liric tumultuos. **Flm**: *Dacă vrei să fii fericit* (1974); *Aripi frînte* (1977); *Și lacrimi și dragoste și viață* (1983).

mart. 4-12 — Regizorul etiopian Salomon Bekele realizează filmul *Situația actuală a cinematografului african*, alcătuit din interviuri luate cineaștilor prezenți la Festivalul de la Ouagadougou.

mart. 7 — Pr. filmului TV *Der Tod der Maria Malibran*/Moartea Mariei Malibran/ (r., sc., i. Werner Schroeter); drama unei celebre primadone din secolul al XIX-lea, moartă la 28 de ani în timpul unei serate muzicale. Film de autor, realizat în lungi planuri fixe, cîteva portrete de femei (a. Christine Kaufmann, Magdalena Montezuma, Candy Darling), și cu o partitură sonoră extrem de elaborată. Se înscrie în preocuparea cineastului vest-german de reînnoire a sintaxei cinematografice, prin crearea în imagine a unui spațiu de tip muzical. „Film didactic prin discurs și fascinant prin mijloacele, altcîndva experimentale, aici cristalizate printr-o tehnică impecabilă. Prima echivalență pe care Schroeter o dă unei opere în film" (J. Bayne).

mart. 9 — Budapesta: pr. *Még kér a nép*/Psalmul roșu/ (r. Miklós Jancsó; i. János Kende; a. Andrea Drahota, Lajos Bálazsovitz, András Bálint). Primul film al lui Jancsó care are ca subiect nu oprimarea, ci înfruntarea oprimării, primul său film „optimist" ce pune capăt ciclului violenței reacțiunii triumfătoare și se încheie printr-o imagine simbolică a proletariatului victorios. Deși își alege un fundal istoric — frămîntările țărănești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea — „filmul nu le analizează pe acestea și nici nu se oprește la tradițiile revoluționare ale istoriei ungare. El se referă la ansamblul revoluției europene moderne, încadrînd într-un model anume caracteristici ale acesteia — în primul rînd acea fraternizare euforică și generală, caracteristică debutului revoluțiilor istorice. Astfel extazul fanatic al contrarevoluției este înlocuit de extazul umanist al revoluției, devenit forță politică eliberatoare" (M. Szabó). Premiu regie — Cannes.

mart. 10 — Pr. *Der Hänndler der vier Jahrzeiten*/Negustorul de legume și fructe/ (r. Rainer Werner Fassbinder; a. Hans Hirschmüller, Irma Hermann, Hanna Schygulla). Distrugerea implacabilă a unui tînăr mic-burghez, fost polițist și militar în Legiunea străină, lansat într-o mică și înfloritoare negustorie. Eșecul relațiilor sale afective, disperarea ce îl împinge la sinucidere decurg dintr-o fatalitate tragică, necruțătoare, cea

a dificultăţilor vieţii de fiecare zi într-un sistem social dat. Cel de al 11-lea lungmetraj, în numai trei ani de la debut, primul său mare succes internaţional, marchează şi o cotitură în cariera regizorului vest-german către „exprimarea lucrurilor pe care le am de spus într-o manieră mai obiectivă în filme mai puţin reci şi orgolioase în perfecţiunea lor, dar mai simple; filme făcute nu pentru mine şi prietenii mei, ci pentru oameni în genere" (Fassbinder).

mart. 20 — Se iniţiază, în Australia, un studiu privind situaţia exactă a distribuţiei, taxelor şi încasărilor, în vederea relansării cinematografiei naţionale care, în perioada 1958-1968, n-a înregistrat nici un lungmetraj.

mart. — Animatorul Peter Foldes realizează în Canada scurtmetrajul *La Faim*/Foamea/. Coşmar suprarealist, realizat cu ajutorul unui ordinator, pe tema sărăciei şi opulenţei care coexistă în lume.

apr. 2-9 — Damasc: are loc primul festival al tînărului cinematograf arab. Ţara gazdă prezintă trei lungmetraje de ficţiune, semnificative prin tematica lor angajată: *Leopardul* (r. Nabile Maleh), despre revolta unui ţăran în 1946 împotriva opresiunii feudale, *Cuţitul* (r. Khaled Hamadé), dramă familială inspirată din realităţile palestiniene, şi *Bărbatul* (r. Faisal Yasri), despre clarificarea conştiinţei politice a maselor în timpul mandatului francez asupra Siriei, în perioada interbelică. Documentarele consacrate problemei palestiniene sînt cele ce domină festivalul: (*Prin suflet şi sînge*, al egipteanului Mustafa Abu Ali, *Rîul este rece*, de irakianul Kassem Haval, şi *De ce Rezistenţa?*, de libianul Christian Ghazi, sînt cele mai bine primite).

apr. 10 — Actriţa americană Jane Fonda primeşte premiul „Oscar"—1971, pentru rolul prostituatei din *Klute* (r. Alan J. Pakula). Este încununarea unei cariere începute în anii '60 cu comedii lipsite de pretenţii (*Duminică la New York* — 1964, *Cat Ballou* — 1965, *Desculţ în parc* — 1967), perioadă în care regizorul Roger Vadim încearcă să facă din ea o nouă Brigitte Bardot (*Barbarella* — 1968). Anii '70 marchează o cotitură în viaţa ei socială şi profesională: consecventa angajare publică pentru cauze democratice şi progresiste, abordarea unor roluri complexe, în filme ca: *Şi caii se împuşcă nu-i aşa?* (1969); *Julia* (1977); *Întoarcerea acasă* (1978); *Sindromul* (1979); *Călăreţul electric* (1980).

apr. 16 — Pr. *Music Lovers*/Amanţii muzicii/ (r. Ken Russell; a. Richard Chamberlaine, Glenda Jackson). Film pseudobiografic inspirat din viaţa compozitorului Piotr Ceaikovski, tratată în stilul exuberant propriu regizorului englez, care îmbină sublimul cu oribilul într-un flux vizual plin de originalitate.

apr. 28 — Moare, la Petroşani, documentaristul român Gabriel Barta (n. 22 oct. 1923). „Rareori am întîlnit un dogmatic mai aspru al onestităţii duse pînă la ultima fotogramă. Un dogmatic al sentimentului curat, dus pînă la milă şi lacrimi" (R. Cosaşu). Realizează filme cu „o distinctă pecete de lirism" (C. Căliman). **Flm**: *Ceferiştii* (1954); *Cei mici despre lumea mare* (1960); *Gara* (1965); *După 20 de ani* (1972).

apr. — Se deschide la Teheran prima ediţie a Festivalului internaţional al filmului, manifestare eterogenă şi cu pronunţat caracter monden, care în cei cîţiva ani de existenţă nu va reuşi să-şi stabilească un profil cert. Prezenţa în selecţie a unui film sud-african — *For the Love of an Eagle* /Pentru dragostea unui vultur/ — duce la boicotarea acestei ediţii de către majoritatea ţărilor africane.

mai 5 — Pr. *La vraie nature de Bernadette*/Adevărata natură a Bernadettei/ (r., sc., Gilles Carle; a. Micheline Lanctôt, Donald Pilon, Reynald Bouchard). Bernadette, o mic-burgheză, îşi părăseşte bărbatul şi oraşul în care locuieşte pentru a se retrage la ţară unde caută o viaţă mai simplă, în mijlocul naturii. Cel mai mare succes de public al lui Carle, care este unul dintre cei mai talentaţi şi mai populari cineaşti din Québec. **Flm:** *Fericita viaţă a lui Leopold Z.* (1965); *Îngerul şi femeia* (1977); *Fantastica* (1980).

mai 24 — Moare actriţa daneză Asta Nielsen (n. 11 sept. 1881). Film din 1910 în Danemarca şi Germania. „Prima vedetă a cinematografului şi prima tragediană a ecranului" (J. Mitry). „Eleonora Duse a Nordului", „Sarah Bernhardt scandinavă", „această fiinţă, care nu era frumoasă, dar avea un chip foarte spiritualizat, palid şi luminat de ochi mari şi expresivi, a fost considerată cea mai înaltă manifestare a feminităţii în cinematograful mut" (G. C. Castello). **Flm**: *Abisul* (1910); *Dansul morţii* (1912); *Îngeraşul* (1913); *Cutia Pandorei* (1919); *Hamlet* (1920); *Mata Hari* (1921); *Uliţa durerii* (1925).

iun. 25 — Moare, la Berlin, actorul Günther Simon (n. 11 mai 1925). Film din 1952. Afirmat internaţional ca protagonist al filmelor lui Kurt Maetzig despre Ernst Thälmann — Premiu naţional al R.D.G. şi Premiu de interpretare la Karlovy Vary — 1956. **Flm:** *Satul condamnat* (1952); *Ernst Thälmann* (1954 şi 1956); *Krupp şi Krause* (1969).

iun. 24 — Zagreb: Marele Premiu al „Festivalului mondial al filmului de animaţie" (ediţia I-a) este atribuit regizorului sovietic Ivan Ivanov Vano pentru filmul-epopee *Cecia pri Kerjenţe*/Bătălia de la Herson/, punere în practică a unei mai vechi năzuinţe a realizatorului de a evoca cu mijloacele animaţiei moderne dramatismul luptei, eposul popular şi istoric, suflul baladei. În cu totul altă tonalitate, filmul *Ave Maria*, realizat în acelaşi an, se dovedeşte un virulent pamflet antirăzboinic şi de înfierare a crimelor comise sub binecuvîntarea bisericii.

iul. 27 — Regizoarea canadiană Mireille Dansereau debutează în lungmetrajul de ficţiune cu *La Vie rêvée*/Viaţa visată/, în care abordează tema ei preferată: condiţia femeii în societatea contemporană. Unul dintre cele mai bune filme turnate de o femeie în Canada (Premiu la Toulon). Foloseşte unele tehnici proprii cinematografului experimental. **Flm:** *Mă mărit, nu mă mărit* (1973); *Familie şi variaţiuni* (1977).

aug. 16 — Moare, la Brunico, actorul francez Pierre Brasseur (n. 27 dec. 1905). Film din 1925. „A fost eroul truculent, fermecător, eretic, dezmăţat, tandru, şmecher, sincer, sarcastic, de care epoca avea nevoie. Pe rînd gigolo viclean, beţivan degenerat, derbedeu muieratic, vagabond îmbrăcat seducător în alb, fante de mahala, asasin fără scrupule, trădător de melodramă şi părinte nobil, el părea că e totul, oricît de fugară îi era apariţia, avînd un aer diabolic ce-i era propriu" (C. Beylie). **Flm**: *Copiii paradisului* (1945); *Porţile nopţii* (1946); *Amanţii din Verona* (1948); *Barbă Albastră* (1951); *Marile familii* (1958); *Cauze drepte* (1963); *Cea mai frumoasă seară din viaţa mea* (1971).

aug. 19 — Pr. *Deliverance*/Eliberare/ (r. John Boorman; a. Jon Voight, Burt Reynolds, Ned Beatty). Patru bărbaţi îşi petrec week-end-ul, încercînd să coboare în canoe un rîu vijelios. Mica lor escapadă se transformă într-o tragică aventură. „Am vrut să arăt că viaţa cotidiană a periferiilor marilor oraşe e construită pe masacrarea naturii: rîul, simbol al forţei, e condamnat să devină un lac întins şi calm. De fapt, America, datorită unui fel de nevroză, s-a îndepărtat de natură şi pare o ţară devastată. E un lucru

care depășește experiența celor patru care fac parte dintr-o lume ce distruge frumosul, încercînd să creeze un spațiu al anului 2001, total dezumanizat“ (Boorman).

sept. 15 — Paris: pr. *Le Charme discret de la bourgeoisie* /Farmecul discret al burgheziei/ (r., cosc. Luis Buñuel; a. Fernando Rey, Paul Francœur, Delphine Seyrig, Bulle Ogier, Stephane Audran). Realitatea plată a vieții burgheze, cu stereotipiile și locurile ei comune — preocupările gastronomice și cele mondene, adulterul elegant și alcoolismul distins, traficul de droguri — nonacțiunea, nonconversația și nongîndirea ce compun condiția naturală a acestei lumi populate de personaje mediocre, inconștiente și ridicole, jucînd prestanța, mimînd distincția și respectabilitatea. Toate acestea „Buñuel le descrie cu acuitatea spiritului și cu un umor extraordinar: aceste dineuri de-o sută de ori întrerupte și mereu reluate, aceste acte sexuale dezordonate, acest apetit pentru bani, această luptă pentru a păstra aurul și puterea — nimeni nu putea să le redea mai bine“ (H. Chapier). „Amestec de comedie-pamflet, vodevil suprarealist și poem oniric“ (J. de Baroncelli).

sept. 22 — Moare actorul sovietic Boris Livanov (n. 8 mai 1904). Film din 1924. Creator al unei ample galerii de portrete, îndeosebi în filme cu caracter dramatic și psihologic. **Flm**: *Dezertorul* (1933); *Deputatul de Baltica* (1937); *Amiralul Ușakov* (1953); *Măsura riscului* (1968).

sept. — Moare animatorul și producătorul american Max Fleischer (n. 17 iul. 1889). Film din 1918, împreună cu fratele său Dave. Creator al unor legendari eroi ai animației: clovnul Koko, marinarul Popeye și Betty Boop. Autor a două lungmetraje de animație: *Aventurile lui Gulliver* — 1939 și *Domnul Bug merge la oraș* — 1961. „Atent observator al realității americane, autor satiric, caustic, abil în folosirea contrapunctului muzical și în utilizarea tuturor sugestiilor vechii arte comice, cu un desen precis, bogat în notații psihologice“ (G. Rondolino).

oct. 4 — Pr. *Ukrascenie ognia* /Îmblînzirea focului/ (r. Daniil Hrabrovițki) impune creația lui Kiril Lavrov — desemnat de altfel cel mai bun actor sovietic al anului — în rolul unui savant pionier în știința rachetelor. Pe linia reușitelor sale anterioare, în *Viii și morții* — 1964, *Nu te naști soldat* și *Frații Karamazov* — 1968, Lavrov creează un personaj perfect adecvat epocii și, totodată, deosebit de actual prin convingătoarea dialectică a reflexivității și acțiunii ce-i caracterizează compozițiile.

oct. 11 — Pr. *L'Attentat* /Atentatul/ (r. Yves Boisset). Indezirabil pentru guvernanții din țara sa de origine, dar și pentru serviciile secrete ale puterilor imperialiste, un militant progresist dintr-o țară a lumii a treia, aflat în emigrație la Geneva, este atras la Paris într-o cursă, torturat și apoi ucis, complicitatea generală așternînd peste acest caz vălul tăcerii. Inspirat explicit din afacerea Ben Barka (1965), filmul, susținut de o strălucită interpretare actoricească (Gian Maria Volontè, Michel Piccoli, Jean Louis Trintignant), deslușește mecanismele „violenței ca mijloc de acțiune politică“ (Boisset).

oct. — La Festivalul de la Cartagina, filmul egipteanului Tewfik Saleh *Al Makhdan Our* /Înșelații/, realizat în Siria, obține Marele Premiu pentru „magistrala analiză a problemei palestiniene, pe care o propune“. În cadrul aceluiași festival, criticii arabi de film reuniți în congres hotărăsc crearea „Uniunii criticilor arabi de film“.

nov. — Pr. *I Meres tou '36* /Zile din '36/ (r., sc. Theo Angelopoulos; a. George Kiritsis, Thanos Grammenos, Yannis Kandilas). În plină dictatură militară, Angelopoulos evocă instalarea în Grecia, în 1936, a unei alte dictaturi, cea a lui Metaxas. Implicat în asasinarea unui lider sindical, un informator al poliției este încarcerat. Un deputat îl vizitează la închisoare, unde este luat ca ostatic. Intriga polițistă este deturnată de Angelopoulos într-un pamflet ce denunță climatul de teroare care precede instalarea dictaturii și corupția puterii aflată în criză. „Am vrut să răstorn, să distrug tiparul cinematografului polițist și al celui politic-polițist, de tipul *Atentatului* lui Yves Boisset. De fiecare dată cînd intriga riscă să devină polițistă, rup, opresc și plec într-o nouă direcție. Am lucrat puțin în maniera brechtiană: fiecare bucată pentru sine și totul pentru tot“ (Angelopoulos).

dec. 8 — Pr. *Obici* /Afecțiune/ (r. Liudmil Staikov; a. Violeta Doneva, Nevena Kokanova, Ivan Kondov). „Filmul este în primul rînd o investigație a psihologiei unei fete din zilele noastre. În ce măsură această fată poate fi un personaj de valoare într-o societate în care eroismul, așa cum l-a trăit generația precedentă, este exclus. În ce măsură mai putem fi eroici? Luîndu-și mătușa drept ideal, eroina trăiește sub influența ei indirectă și reacționează împotriva apatiei mediului și a obișnuințelor mic-burgheze ale familiei sale“ (Staikov).

dec. 21 — New York: pr. filmului suedez *Viskningar och rop* / Strigăte și șoapte/ (r., sc. Ingmar Bergman; i. Sven Nykvist; a. Harriet Andersson, Liv Ullmann, Ingrid Thulin). Două surori vin la căpătîiul celei de a treia, muribundă — prilej de rememorare a unei întregi existențe, a problemelor și obsesiilor fiecăreia. Bergman dezvoltă cîteva concepte pe care le-a introdus încă în *Tăcerea* și în *Persona*: izolarea indivizilor, delimitarea și restrîngerea mediului lor ambiant, reexaminarea întregii lor existențe. Remarcabilă folosire a culorii; Sven Nykvist, colaboratorul fidel al lui Bergman, primește premiul „Oscar“ pentru imaginea acestui film.

dec. 21 — Autoritățile din Bologna sechestrează filmul lui Bernardo Bertolucci, *L'ultimo tango a Parigi* /Ultimul tàngo la Paris/ (i. Vittorio Storaro; a. Marlon Brando, Maria Schneider), sub acuzația de obscenitate. Un bărbat matur și o tînără fată se întîlnesc, întîmplător, într-un apartament de închiriat. Relația lor, pur erotică, sfîrșește prin uciderea bărbatului de către fată. „Filmul rămîne o meditație asupra raporturilor cuplului. Eroii sînt ultimii doi romantici, dar orice posesiune se face prin (sau duce la) distrugerea celuilalt“ (Bertolucci). „Această furie a Erosului este foarte limpede explicată (chiar justificată) și absolvită de orice gratuitate; situația de criză în care se află Paul și Jeanne le creează nevoia de a se smulge din ei înșiși pînă la renunțarea la propriile lor identități, pe tot parcursul acestei crize și al acestei iubiri. Filmul este dialectică între Eros și Tanathos, pe care rareori un cineast a știut s-o exprime astfel“ (J. Delmas).

— Documentaristul belgian Henri Storck termină seria *Fêtes de Belgique* /Sărbători belgiene/ (zece filme începînd din 1969). Filmarea în diferite regiuni ale țării a unor sărbători tradiționale, astfel încît să fie păstrate mărturiile unei vieți populare în curs de dispariție sau denaturare. „Filmul vorbește despre inteligența caldă, despre umorul poetic, proprii autorului, despre dragostea și sensibilitatea sa, despre spiritul său de observație penetrant și ironic, despre fidelitatea crezului său de documentarist, care consideră genul un domeniu misterios, feeric și încîntător“ (P. Davay), un domeniu care „ne ajută nu numai să cunoaștem omul, dar ne învață să ne cunoaștem mai bine pe noi înșine“ (Storck). **Flm**: *Imagini din Ostende*

(1929); *Povestea soldatului necunoscut* (1932); *Borinage* (1933); *Simfonie țărănească* (1942-1944); *Lumea lui Paul Delvaux* (1946); *Gesturile tăcerii* (1960).

— Filmul de debut al regizorului zairez Mambu Zinga Kwami, *Moseka*, documentar despre situația studenților zairezi din Belgia, încercarea lor de a se identifica cu „civilizația", ceea ce îi determină să-și renege tradițiile. Marele Premiu pentru scenariu — Ouagadougou.

— Ia ființă în Suedia asociația „Folkets Bio" (Cinematograful poporului), al cărei obiectiv este crearea unei rețele comerciale de distribuție independentă, controlată de lucrătorii din cinematografie și de spectatorii înșiși. Scop: difuzarea celor mai valoroase filme suedeze și străine.

— Regizorul ivorian Henri Duparc se afirmă cu comedia de lungmetraj *Abusuan* /Familia/, în care condamnă parazitismul familial și exodul rural. Tot în Coasta de Fildeș cunoaște un deosebit succes scurtmetrajul *Amanie* /Veștile/ (r. Gnoan M'Balla). Povestea unui om de la țară, care se stabilește împreună cu cele două neveste la oraș și încearcă să se adapteze, un „film excelent, caracterizat prin simplitate, vivacitate, bogăție de situații" (P. Vieyra).

— *Noua* /Fiica ploii/ (r., sc. Abdelaziz Tolbi; actori neprofesioniști). Ecranizare după o nuvelă de Tahar Ouatar. Filmul ne face să retrăim patru luni dintr-o perioadă-cheie a istoriei algeriene: septembrie-decembrie 1954, adică lunile care au precedat și urmat declanșării luptei armate. [...] Operă didactică foarte completă din punct de vedere estetic, operantă din punct de vedere social" (R. Bassan). „Vreau să dezvălui fisurile structurii noastre sociale pentru a fi remediate" (Tolbi).

— Cineastul ghanez James Kwate Owoo realizează primul său lungmetraj, documentarul *Lupta pentru o Zimbabwe liberă*, oglindă a luptei populare împotriva regimului rasist al lui Jan Smith. Combativitatea regizorului era de altfel evidentă încă de la debutul său cu scurtmetrajul *You Hide Me* /Mă ascunzi/, în care denunța furtul operelor de artă africane de către colecționarii din Occident.

— În cinematografia algeriană își face apariția un nou curent: „cinematograful djidid" sau „cinematograful revoluției agrare". Reprezentanți: Mohamed Bouamari, Abdelaziz Tolbi, Mohamed Ifticene. Filme importante: *Cărbunarul*, *Noua*, *Gorine*, *Jurnalul unui tînăr muncitor*. Caracteristici: reinterpretarea dialectică a luptei de eliberare națională, punerea în evidență a problemelor actuale ale Algeriei, referirea deliberată la lupta de clasă. „Rolul nostru este să depășim evenimentele pentru a le precipita desfășurarea" (Tolbi). „«Cinematograful» djidid este una dintre manifestările cele mai interesante ale celui de-al treilea cinematograf. Izbitoare este modalitatea în care fiecare autor încearcă să se arate didactic. Este unul dintre cele mai reușite exemple de cinematograf incitant" (G. Hennebelle).

— În Dahomey se realizează scurtmetrajul de montaj *Silence et feu de brousse* /Liniște și foc în brusă/ (r. Richard Beby de Medeiros), care opune civilizația occidentală „glacială" civilizației africane „fierbinți". Concluzia autorului: valoarea unei civilizații nu stă numai în gradul ei de dezvoltare tehnică.

— După o serie de documentare, criticul indian Chidananda Das Gupta abordează filmul de ficțiune cu *Bilet Pherat* /Cei ce se întorc din străinătate/, satiră în trei scheciuri la adresa societății bengali, film la granița dintre filmul de divertisment și cel social.

— Regizorul malgaș Benoit Ramampy debutează cu metrajul mediu *Accidentul*, în care, pornind de la un fapt divers pune în discuție raporturile dintre clasele sociale în Madagascar, demonstrează mecanismele unei societăți în care pentru săraci și pentru bogați nu este aceeași măsură. „O mică capodoperă de concizie, de sobrietate, de forță care poate fi comparată cu filmul bolivianului Jorge Sanjines, *Sîngele condorului*" (F. Boughedir).

— Pr. *Sao Bernardo* (r., sc. Leon Hirszman; a. Othon Bastos, Isabel Ribeiro). Ecranizare după clasicul brazilian Graciliano Ramos. Analiza raporturilor de clasă în societatea braziliană a anilor '30, urmărind ascensiunea dublată de dezumanizare a unui țăran ajuns mare proprietar de pămînturi. „Materialul istoric și dramatic al romanului este transpus cu o extraordinară sensibilitate și putere de sinteză; un film matur, inteligent — fiecare plan e o reflexie, fiecare secvență — o demonstrație" (F. Peixoto).

— Pr. *Un dia de noviembre* /O zi de noiembrie/ (r., sc. Humberto Solas; a. Eslinda Nunez, Gildo Torres). „Construit pe o serie de flash-back-uri și proiecții subiective, centrat pe ideea morții privită prin intermediul unui om pe care o maladie incurabilă îl îndepărtează brusc de viața activă, filmul demonstrează încă o dată gravitatea constantă a inspirației lui Solas. Dincolo de portretul unui caracter, reprezintă o schiță pasionantă a vieții cotidiene în Cuba, cu dificultățile, dar și cu certitudinea de a fi creat o societate și un om nou" (M. Martin).

— În Angola, regizoarea Sarah Maldoror realizează *Sambizanga* (a. Elisa Andrade, Domingos Oliveira). Povestea unui muncitor angolez, arestat deoarece a participat la lupta anticolonialistă, și care moare torturat. „Scopul filmului este de a descrie o poveste reală care s-a petrecut la începutul Rezistenței în Angola, în anii '60. [...] Stilul decurge din preocuparea de a aduce pe ecran militanți pe cale de conștientizare" (Maldoror).

— Regizorul Kumar Shahani, reprezentant al cinematografului indian de autor, realizează filmul *Maya darpan* /Oglinda iluziei/, o pledoarie pentru eliberarea individului de sub opresiunea tradiției, pentru ieșirea din izolarea familiei și a culturii brahmanice, pentru a descoperi lumea, libertatea și lupta de clasă. „Am încercat să introduc elemente epice într-o structură de tip liric" (Shahani). Marchează apariția unui limbaj nou în cinematograful indian, prin folosirea intensă a metaforei, precum și a obiectelor și culorilor cu valoare de simbol.

— În Kuweit se realizează primul lungmetraj de ficțiune: *Bas Ya Bahar* /Taci, mare!/ (r. Khaled El-Seddik; a. Saad El-Faraj, Hayyat El-Fahd), dramă cinematografică realistă, inspirată din realitățile unei lumi ce se străduiește să depășească mentalitățile și moravurile unui feudalism anacronic. Filmul prezentat în cîteva festivaluri internaționale se va impune nu numai prin exotism, ci și prin realele sale calități cinematografice. În 1977, Khaled El-Seddik va realiza filmul *Căsătoria lui Zein*.

— Actrița engleză Glenda Jackson primește premiul „Emmy" (echivalentul premiului „Oscar", pentru TV) pentru rolul din *Elisabeta I*, din serialul realizat de BBC. Această compoziție de excepție pune în valoare una dintre fațetele proteicului talent al actriței, a cărei gamă interpretativă se întinde de la rolurile de nimfomană nevrotică din filmele lui Ken Russell (*Femei îndrăgostite* — 1969, *Amanții muzicii* — 1971) la cele biografice (*Incredibila Sarah* — 1976) și la cele de un comic savuros din *Amprenta clasei* — 1973, *Vizita la domiciliu* — 1978, *Pierdut și regăsit* — 1979.

— Roman Karmen realizează documentarul de lungmetraj *Pilaiuşcii kontinent* /Continentul în flăcări/. La 11 ani după filmul dedicat Revoluţiei cubaneze, *Pilaiuşcii ostrov* /Insula în flăcări/, regizorul sovietic străbate continentul sud-american din Panama pînă în Chile pentru a realiza într-un film de montaj — ce pune laolaltă interviuri cu lideri politici, filmări-anchetă şi filmări ale unor manifestaţii de masă şi documente de arhivă — o elocventă imagine a transformărilor revoluţionare de pe acest meridian.

— Pr. *Cabaret* (r. Bob Fosse; a. Liza Minnelli, Michael York, Joel Grey). *Love story* între o cîntăreaţă de cabaret şi un tînăr englez, în Berlinul ascensiunii naziste. Film muzical, „divertisment sofisticat şi plin de stil, adresat persoanelor adulte" (J. R. Taylor). „Dincolo de excepţionala virtuozitate tehnică, de îndrumarea ireproşabilă şi omogenă a actorilor, de subtilitatea luminii şi a decorului, filmul impune o stăpînire unică a limbajului cinematografic, printr-un dispreţ suveran al complezenţei şi inutilului, în interiorul unui univers în care vulgaritatea şi melodrama întind cele mai savante capcane" (P. Vecchiali). Opt premii „Oscar": regie, actriţă, actor secundar, imagine, decoruri, montaj, muzică, sunet. Creaţie excepţională Liza Minnelli, actriţă ce îmbină forţa cu vulnerabilitatea, calmul cu frenezia, dar al cărei talent exploziv şi-a găsit puţine roluri pe măsură: *Cucul steril* — 1969, *New York, New York* — 1977.

— Unul dintre „tinerii lei" de la Hollywood, regizorul Francis Ford Coppola, înregistrează primul său mare succes cu *The Godfather* /Naşul/ (a. Marlon Brando, Al Pacino, James Caan, Robert Duvall, Diane Keaton). Ecranizare după romanul lui Mario Puzo. Saga unei familii de gangsteri newyorkezi, care timp de două generaţii îşi menţin prin crimă şi teroare supremaţia în cadrul mafiei din oraş. „Un film excelent şi avînd puterea de fascinaţie a unei gropi cu şerpi" (L. Halliwell). Acest „dans pe muzica unor timpuri violente, în care singurul partener care nu se schimbă este moartea", devine „mai mult decît un succes uriaş de box-office (detronînd *Pe aripile vîntului* de pe primul loc în clasamentul filmelor cu cele mai mari încasări), ci şi un sindrom, o sursă de imitaţie" (C. Clarens). Trei premii „Oscar": film, actor, scenariu. Înzestrat cu mare vitalitate, dispus să-şi investească banii şi energia în tot felul de afaceri cinematografice şi paracinematografice (societatea producătoare „Zoetrope", revista „City" etc.), Coppola este comparat adesea cu Orson Welles. Cariera sa alternează filmele pretenţioase şi costisitoare (*Naşul I* şi *II* — 1972 şi 1974, *Apocalipsul acum* — 1979) cu altele mai modeste, dar mai profunde (*Conversaţia* — 1974). Alte filme: *Cotton Club* (1984); *Grădini de piatră* (1986).

— Pr. *Ludwig* (r., cosc. Luchino Visconti; i. Arturo Nannuzzi; a. Helmut Berger, Romy Schneider, Trevor Howard). Ciudata personalitate a regelui Ludwig al II-lea al Bavariei (1864-1886), prietenia cu Wagner, nebunia şi moartea sa, îi prilejuiesc lui Visconti reabordarea uneia dintre temele sale preferate: analiza decăderii şi a autodistrugerii unei lumi condamnate de evoluţia istoriei. „Nodul dramatic al confruntării dintre măreţia, nobleţea decăderii şi incertitudinea unui prezent care ascunde uscăciunea şi dezordinea îl determină pe Visconti să aleagă subiecte care să-i permită evocarea nostalgică a trecutului" (E. Comuzio). Rezultatul este o peliculă desăvîrşită sub aspect figurativ, căreia i s-a reproşat însă incoerenţa discursului. Aceasta ţine însă de opţiunea deliberată a regizorului care a vrut să reconstituie o biografie din „elemente dezordonate şi libere, ce evoluează prin ample comentarii, din care sper că portretul personajului, astfel creionat, într-o dezordine ordonată, capătă relief în toată strălucirea sa" (Visconti). În rolul bizarului, efeminatului, capriciosului, chiar fanaticului Ludwig — Helmut Berger realizează una dintre cele mai importante creaţii ale carierei sale, modelată fundamental de întîlnirea cu Visconti (*Căderea zeilor* — 1969, *Grup de familie într-un interior* — 1975).

— Regizorul american Steven Spielberg debutează cu *Duel* /Duel pe autostradă/ (a. Dennis Weaver), film de suspans pe tema ostilităţii maşinii împotriva fiinţei umane: un bărbat într-un automobil este urmărit, ameninţat, agresat de către un camion pe care a vrut să-l depăşească. Marele Premiu — Avoriaz 1973. Încă de la debut, Spielberg se recomandă drept „un campion al filmului de acţiune" (L. Preston) fie el *thriller* (*Fălci* — 1975), ştiinţifico-fantastic (*Întîlnire de gradul trei* — 1977, *E.T.* — 1982) sau aventuri exotice (*Căutătorii arcei pierdute* — 1981, *Indiana Jones şi Templul morţii* — 1984).

— Regizorul algerian Mohamed Bouamari debutează în lungmetrajul de ficţiune cu filmul *El Faham* /Cărbunarul/ (a. Jussef Hajem), care abordează o problematică de actualitate: subdezvoltarea, şomajul, eliberarea femeii, frustrarea sexuală. „Cotidianul — iată un material bogat şi inepuizabil. Cred că eroismul înseamnă viaţa de fiecare zi; aceşti oameni care se trezesc în fiecare dimineaţă şi se întreabă dacă vor avea ce mînca, dar nu încetează să lupte" (Bouamari).

1973

ian. 8 — Pr. *Wesele* /Nunta/ (r. Andrzej Wajda; a. Daniel Olbrychski, Andrzej Łapicki, Wojciech Pszoniak, Maja Komorowska). Ecranizare după piesa lui Stanisław Wyspiański. La sfîrşitul secolului al XIX-lea, într-un sat polonez de la graniţa dintre imperiul ţarist şi cel austro-ungar, are loc nunta dintre un intelectual cracovian şi o ţărancă. „Am vrut să atac tema intelectualului şi a legăturilor lui cu poporul" (Wajda). Filmul îmbină viziunea istorico-politică exuberantă şi violenţa individualist-romantică. „Unitatea de loc şi de timp a piesei, căreia filmul îi rămîne fidel, celebrarea nunţii ca suport pentru a prezenta mituri şi idiosincrazii naţionale, ritmul dinamic al evenimentelor, bogăţia limbii şi frumuseţea versurilor, marea diversitate a interpretărilor posibile predestinau drama lui Wyspiański unei adaptări cinematografice de Wajda, care, cu toate exagerările «baroce», se distinge prin echilibrul perfect al viziunii sale plastice şi al ambianţei sale muzicale" (K. Kreimeir).

ian. 26 — Moare, la Hollywood, actorul american de origine română Edward G. Robinson (n. 12 dec. 1893). Film din 1923. Dintre cele 86 de roluri interpretate, popularitatea i-o aduc cele de „duri", de gangsteri sau de poliţişti cu pistolul în mînă: **Flm:** *Micul Cezar* (1931); *Tot oraşul vorbeşte* (1935); *Dubla existenţă a doctorului Clitterhouse* (1938); *Key Largo* (1948); *Şapte hoţi* (1960); *Soylent Green* (1972).

febr. 5 — Moscova: pr. *Solaris* (r. Andrei Tarkovski; i. Vadim Iusov; a. Natalia Bondarciuk, Donatas Banionis, Iuri Iarvet). Solaris este o planetă îndepărtată ocupată aproape în întregime de un ocean înzestrat cu raţiune, o formă de viaţă raţională cu care savanţii încearcă de mult să stabilească un contact; cînd, în fine, această legătură se realizează, sînt recepţionate imaginile ascunse adînc în sufletul savanţilor, imaginile unor fiinţe dragi, demult dispărute, ce îi silesc pe eroi să se confrunte cu propria lor conştiinţă". „Poem al cunoaşterii prin ştiinţă, axat pe întrebarea dramatică dacă trecutul, conştiinţa, iubirea pentru om a savantului sînt sau

nu integrabile, indispensabile operei sale. [...] În plin cosmos, printre aparate abstracte și peisaje halucinante, Tarkovski recuperează tăria și slăbiciunea zbaterii umane" (R. Rusan).

febr. 18 — Marele Premiu al Festivalului panafrican de la Ouagadougou revine filmului de debut al cineastului marocan Souhel Ben Barka — *Les Mille et une mains* /O mie și una de mîini/ (a. Aissa Elgazi, Chaibane Abdou, Mimsy Farmer). „Pe un ritm de incantație și pe imagini splendide, cu o violență surdă, autorul descrie viața de mizerie a vopsitorilor din Marrakech, aserviți cîtorva exportatori de covoare" (F. Boughedir). „Prima parte privind viața vopsitorilor este un document extraordinar, realizat cu multă sensibilitate. Cea de a doua — răzbunarea fiului de vopsitor — este o melodramă în stil egiptean" (P. Vieyra).

febr. — Paris: pr. *État de siège* /Stare de asediu/ (r. Costa-Gavras; a. Yves Montand, Renato Salvatori). Film politic, turnat în Chile. Confruntarea dintre luptătorii unei gherile urbane dintr-un stat latino-american aflat sub teroarea dictaturii și prizonierul acestora, un funcționar american al unei organizații internaționale care nu era străină în esență de susținerea dictaturii. „Noi nu am vrut să facem un film de suspans, ci am vrut să punem publicului o singură problemă. Întrebarea este nu dacă eroul va trăi sau va muri, ci dacă este sau nu responsabil" (Gavras). „Forța filmului stă în întregime în dialoguri, în interogatoriile ilustrate de secvențe scurte, privind metodele agenților organismului la care lucra eroul și în intervențiile jurnaliștilor și ale senatorilor pe lîngă guvernul dictatorial. Este vorba deci de o operă demonstrativă care renunță la puterea suspansului (acesta este dezamorsat de la începutul filmului) și a cinematografului de acțiune" (C. M. Cluny).

mart. 11 — Moare regizorul italian Carmine Gallone (n. 18 sept. 1886). Film din 1913. Acest „Cecil B. De Mille în versiune europeană" realizează peste 100 de filme în Italia, Franța, Anglia, Germania, Polonia, specializîndu-se succesiv în melodrame interpretate de mari dive ale filmului mut (Lyda Borelli, Soava Gallone), în pelicule istorice și de mare montare (*Ultimele zile ale orașului Pompei* — 1926, *Scipio africanul* — 1937, *Cartagina în flăcări* — 1959), iar după război în filme-operă (*Rigoletto* — 1947, *Trubadurul* — 1949, *Cavaleria rusticană* — 1953, *Tosca* — 1956).

mart. 27 — Moare regizorul sovietic Mihail Kalatozov (n. 28 dec. 1903) Film din 1928. Operă foarte diversă și inegală, în care se remarcă două realizări de excepție: *Sarea Svaneției* — 1930 și *Zboară cocorii* — 1957. „Talentul lui Kalatozov era expresiv și puternic. Tocmai de aceea drumul lui în artă nu a fost simplu. A realizat filme care n-au corespuns întotdeauna talentului său. [...] La Kalatozov, profesionalismul nu înăbușea sentimentul, sufletul. Și atunci cînd găsea o temă care să corespundă tendințelor lui artistice, victoria era deplină" (M. Donskoi). **Flm**: *Bărbăție* (1939); *Cuceritorii aerului* (1941); *Primul eșalon* (1956); *Scrisoare neexpediată* (1960); *Cortul roșu* (1968).

apr. 6 — București: pr. *Veronica* (r. Elisabeta Bostan; m. Temistocle Popa; a. Lulu Mihăescu, Margareta Pîslaru, Dem Rădulescu). Feerie muzical-coregrafică, cu elemente de subiect din lumea basmului și a fabulei clasice, în care itinerează o fetiță pornită în căutarea traistei fermecate cu povești. Cu acest prim musical, Elisabeta Bostan, „printre puținii regizori români cu profil bine definit și preocupări constante: universul copilăriei" (Șt. Oprea), își extinde registrul creației de la filmele cu erou-copil (seria *Năică* — 1963-1967, *Amintiri din copilărie* — 1965) și basmul feeric (*Tinerețe fără bătrînețe* — 1969) la superproducția muzicală pentru copii (*Ma-Ma* — 1976, *Saltimbancii* — 1981). Alte filme: *Promisiuni* (1985).

mai 11 — Moare regizorul sovietic Grigori Kozînțev (n. 9 mart. 1905). Film din 1924. Îndelungată colaborare cu Leonid Trauberg, filmele lor cele mai bune fiind: *Noul Babilon* — 1929, *Trilogia despre Maxim* — 1935-1939, *Oameni simpli* — 1945. Dar realizările sale cele mai de seamă sînt cele trei ecranizări după capodopere ale literaturii universale: *Don Quijotte* — 1957, *Hamlet* — 1964, *Regele Lear* — 1970.

mai 22 — Paris: pr. *La grande bouffe* /Marea crăpelniță/ (r. Marco Ferreri; a. Marcello Mastroianni, Ugo Tognazzi, Michel Piccoli, Philippe Noiret, Andrea Ferreol). Patru bărbați, patru reprezentanți ai marii burghezii — un judecător, un pilot, un proprietar de restaurant, un crainic de radio — hotărăsc într-o zi să se întîlnească pentru ceea ce ei numesc un „seminar gastronomic". Film contradictoriu și provocator, din seria acelor pelicule „de scandal" din care au făcut parte la vremea lor și capodopere ale cinematografiei ca: *Vîrsta de aur* și *Cîinele andaluz*. „*Marea crăpelniță* nu te poate lăsa indiferent pentru că este foarte dur, foarte disperat. Eu cred că așa arată viața noastră, sistemul în care trăim și care nu-i lasă pe oameni să gîndească. În fața morții celor patru bărbați, spectatorii ar trebui să aibă un moment de trezire chiar dacă trebuie să și rîdă, căci au de ce" (Ferreri).

mai — Cannes: pr. lungmetrajului de animație *La Planète sauvage* /Planeta sălbatică/, de René Laloux. Coproducție franco-cehoslovacă inspirată din cartea științifico-fantastică „Omi în serie", de Wul, și realizată pe baza desenelor graficianului Roland Topor. Lupta minusculilor Omi împotriva opresorilor uriași de pe planeta Ygam. „*Planeta sălbatică* este, în primul rînd, un film antirasist și o pledoarie pentru cei pe care puternicii lumii îi numesc viermi și șobolani și pe care îi suprimă printr-un genocid" (A. Tournes). „În *Planeta sălbatică* animația reușește acolo unde eșuează adesea filmul științifico-fantastic cu actori. Filmul creează ființe, peisaje și monștri plauzibili și totodată fanteziști, care evoluează în imponderabilitatea desenului animat" (Claire Clouzot).

mai — Pr. *La Nuit américaine* /Noaptea americană/ (r. François Truffaut; a. F. Truffaut, Jacqueline Bisset, Valentina Cortese, Jean Pierre Léaud, Jean Pierre Aumont). Film cu caracter autobiografic și de confesiune, conceput pe două planuri care alternează și se întrepătrund: întîmplările ce survin în viața unei echipe de filmare, de la primul și pînă la ultimul tur de manivelă, și povestea filmului din film. „*Noaptea americană* este o răscruce în care personajele tuturor filmelor mele se întîlnesc, și un fel de adio, deoarece există în film o serie de lucruri pe care le prezint pentru ultima oară. Există o serie de lucruri amorsate în alte filme, care se termină aici și cărora le pun punct" (Truffaut). „Într-un scenariu care arată ca o adevărată partitură, scrisă și interpretată magistral de Truffaut, nu psihologia personajelor determină ritmul, ci, dimpotrivă, ritmul este cel care determină psihologia personajelor și povestea lor" (P. P. Pasolini).

mai — Cannes: în „Săptămîna criticii" este prezentată coproducția chiliano-cubaneză, *La Tierra prometida* /Pămîntul făgăduit/ (r., sc. Miguel Littin; a. Nelson Villagra, Marcelo Gaete, Anibal Reyna). „Povestea unui grup de țărani săraci, fără pămînt, fără casă, fără lucru, care, într-o zi (în 1932), au crezut în dreptul lor de a obține pămînt, în victoria unei stăpîniri mai drepte, ca și în posibilitatea eliberării întregului popor" (A. Morosu).

iul. 20 — Moare, în condiţii misterioase, actorul Bruce Lee (n. 1941), vedeta filmelor cu arte marţiale (karate, kung-fu etc.), realizate în Hong Kong la începutul acestui deceniu. Popularitatea sa imensă în rîndul tinerilor din toată lumea îi va determina pe producători să lanseze alte vedete cu înfăţişări şi nume asemănătoare (Bruce Li, Bruce Le, Bruce Lei), dar nici una nu va egala modelul.

iul. — Moare regizorul suedez Gustaf Molander (n. 18 nov. 1888). Film din 1920. Face legătura dintre generaţia maeştrilor (Stiller, Sjöstrom) şi cea a renaşterii filmului suedez (Bergman, Sjöberg). O lansează pe Ingrid Bergman în filmul *Intermezzo* — 1937. **Flm**: *O noapte* (1931); *Cuvîntul* (1943); *Femeia fără chip* (1947); *Eva* (1948); *Stimulantia* (1967).

iul. — Regizorul congolez Sebastian Kamba, autorul primelor scurtmetraje din această ţară (*Kakayo, Poporul din Congo va învinge*), realizează şi primul lungmetraj — *La Rançon d'une alliance*/Preţul unei alianţe/. Ecranizare după romanul concetăţeanului său Jean Malonga, filmul urmăreşte conflictul armat dintre două clanuri, evidenţiind organizarea socială, condiţia femeii şi a ţăranului.

aug. 2 — Locarno: pr. *Invitation*/Invitaţie/ (r. Claude Goretta; a. Michel Robin, Jean Luc Bideau, Jean Champion). Proprietarul unei splendide vile îşi invită la un party-surpriză colegii de serviciu, alături de care lucrează de ani de zile în acelaşi birou. „Aceşti oameni, care în întreaga lor viaţă publică mimează siguranţă şi demnitate, vor lăsa să transpară adevărata lor esenţă, fericirea lor standard, valorile convenţionale în care cred şi morala meschină după care îşi conduc existenţa. Acesta este farmecul discret al micii burghezii geneveze" (Fr. Buache). Maniera în care regizorul operează spectografia critică a unei societăţi pornind de la un joc (în evidentă tradiţie Renoir), ştiinţa construirii atmosferei şi a relaţiilor interumane, a portretului colectiv impun atenţiei numele regizorului elveţian Claude Goretta. **Flm**: *Nebunul* (1970); *Dantelăreasa* (1977); *Provinciala* (1980); *Moartea lui Mario Ricci* (1983).

aug. 20 — Moare, la Paris, regizorul francez Jean Pierre Melville (n. Jean Pierre Grumbach, 20 oct. 1917). Film din 1946. Unul dintre premergătorii „noului val francez" în ceea ce priveşte metodele de producţie: decoruri naturale, echipe de filmare restrînse, absenţa vedetelor, finanţare independentă. Realizează îndeobşte adaptări după opere literare ale unor scriitori celebri şi mai puţin celebri (Cocteau, Vercors, Simenon), genul său predilect fiind filmul de suspans, marcat de admiraţia sa pentru cinematograful american al anilor '30. „Eu nu am ambiţia să reinventez cinematograful. El a atins perfecţiunea prin 1934-1935. [...] Fără filmele americane realizate în acei ani, nu m-aş fi apucat niciodată de cinema" **Flm**: *Tăcerea mării* (1949); *Bob incendiatorul* (1955); *Léon Morin, preot* (1961); *Samuraiul* (1967); *Cercul roşu* (1970).

aug. 31 — Moare, la Palm Springs, regizorul american John Ford (n. Sean Aloysius O'Fearna, 1 febr. 1895). Film din 1917. „Unul dintre maeştrii westernului, căruia îi imprimă un conţinut social şi pe care îl ridică la nivelul epopeii antice. [...] Opera sa, care cuprinde peste o sută de filme, se caracterizează prin permanenţa aceluiaşi subiect: prietenia dintre bărbaţi sub semnul unui ideal comun" (J. Mitry). „Toată opera lui are un caracter simplu şi elementar, fiind străbătută de o profundă sinceritate; fiinţele se definesc prin actele lor, prin poziţia lor în spaţiu şi timp, departe de orice simbolism" (A. Frezzato). „Nici un regizor american nu s-a aventurat atît de departe în peisajul trecutului american, în epocile lui Lincoln, Lee, Twain, O'Neill, în epoca celor trei mari războaie, a migraţiilor în Vest şi peste Atlantic, a indienilor din Mohawk Valley şi Sioux, a incursiunilor irlandeze şi spaniole, şi în politica greu de menţinut a oraşelor poliglote şi a statelor de frontieră" (A. Sarris). „Unitatea operei sale nu este dată totuşi de concentrarea asupra problemei americane, ci de viziunea sa politică singulară asupra întregii vieţi. Tema cea mai des abordată este înfrîngerea, eşecul, tragedia, dar şi gloria implicită pe care acestea o aduc" (P. Bogdanovich) **Flm**: *Calul de fier* (1924); *Patrula pierdută* (1934); *Denunţătorul* (1935); *Diligenţa* (1939); *Fructele mîniei* (1940); *Sacrificaţii* (1945); *Draga mea Clementina* (1946); *Omul liniştit* (1952); *Omul care l-a ucis pe Liberty Valance* (1962); *Toamna cheyenilor* (1964).

aug. — Regizoarea senegaleză Safy Faye termină filmul *Kaddu Beykat* /Scrisoare de la ţară/ (a. Assane Faye, Magnette Gueye). Migrarea unui tînăr ţăran la oraş, unde speră să-şi întemeieze o familie. „Filmul meu este o mărturie în formă de scrisoare, în care este vorba de problema monoculturii în Senegal, datorită căreia ţăranii ajung în cea mai neagră mizerie" (Faye).

aug. — Beirut: Institutul de Cinematograf Palestinian al O.E.P.-ului începe editarea unui jurnal cinematografic de actualităţi în scopul de a „propaga mai accelerat informaţiile despre evenimentele cele mai importante privind cauza palestiniană, de a înscrie în sunet şi în imagine istoria cotidiană a Revoluţiei noastre" (F. Abdelaziz).

sept. 3 — Pr. *Monolog* (r. Ilia Averbah; a. Mihail Gluzskii, Margarita Terehova, Marina Neiolova). Un renumit savant în pragul senectuţii trăieşte o criză de conştiinţă ce-l obligă să-şi reexamineze întreaga carieră, să-şi regăsească curajul şi creativitatea tinereţii. „Un caz faustic, în care tribulaţiile eroului nu se nutresc din plasma legendei, ci din ambianţa mai apropiată a vieţii de familie, a şedinţelor, a laboratoarelor şi a conferinţelor de presă. Portretul fermecător al savantului este combinat dintr-o multitudine de planuri, în care montajul scurt şi sincopat surprinde o cantitate impresionantă de fapte unite printr-un patos al credinţei în ideal, regăsită" (R. Rusan).

sept. 26 — Moare actriţa italiană Anna Magnani (n. 7 mart. 1908). Film din 1934. Ea a fost „actriţa tragică ce a dat un nou chip Italiei, care a contribuit la prestigiul cinematografului nostru în toată lumea şi nu prin intermediul unor montări spectaculoase inspirate din Roma antică, ci în filme ai căror eroi sînt oamenii de pe stradă, copiii, femeile, poporul devenit protagonistul istoriei" (C. Lizzani). „O panteră cu ochi de fosfor, care străpung aerul, gata să se apere şi să atace: o fiară splendidă" (F. Zeffirelli). **Flm**: *Teresa Venerdi* (1941); *Roma, oraş deschis* (1945); *Bellissima* (1951); *Trandafirul tatuat* (1955); *Mama Roma* (1962); *Secretul din Santa Vittoria* (1969).

sept. — După şapte ediţii consecutive, desfăşurate la Hyères, în Franţa, „Întîlnirile internaţionale ale tînărului cinematograf" (Rencontres internationales du jeune cinéma), confruntare care impusese atenţiei publicului filme de René Allio, André Delvaux, Claude Lelouch, A. Mihalkov-Koncealovski, îşi desfăşoară cea de-a 8-a ediţie la Toulon. Urmărind ca şi în ediţiile precedente punerea în evidenţă a două tendinţe în cinematografia contemporană — „cinematograful de azi" şi „cinematograful de mîine" —, întîlnirile tînărului cinema „se străduiesc să arate că acest

cinematograf de mîine există, că el este diferit şi că el aduce o nouă scriere cinematografică" (M. Maze).

sept. — Regizorul spaniol Carlos Saura începe filmările la *Prima Angelica*/Verişoara Angelica/ (a. José Luis Lopes Vasquez, Lina Canalejas, Fernando Delgado). Încercare de a explica semnificaţia războiului civil unei generaţii prea tînără ca să-l fi cunoscut direct. „Primul film despre războiul civil care priveşte faptele din punctul de vedere al învinşilor" (Saura). „Saura tratează direct războiul din Spania, fără să recurgă la masca alegoriei şi fără să renunţe la obsesiile sale: societate imuabilă, educaţie religioasă, familii vrăjmaşe, morală retrogradă" (G. Jacob). „Film după film, Saura construieşte o suită romanescă a unei burghezii spaniole închise în apartamentele ei, în domeniile ei, în amintirile şi obsesiile ei. [...] Saura reinventează într-un climat spaniol *Fragii sălbatici* al lui Bergman" (J. Siclier).

oct. 10 — Mannheim: pr. documentarului de lungmetraj *Le Train rouge* /Trenul roşu/ (r. Peter Amman). Reluînd o tematică abordată în 1970 în pamfletul antixenofob, *Braţe de muncă da!, Oameni nu!*, regizorul elveţian realizează un film de propagandă politică inspirat de revenirea în patrie, cu ocazia alegerilor, a muncitorilor italieni din Elveţia. Referirea continuă la condiţiile cotidiene de existenţă ale acestor emigranţi face ca filmul să nu se limiteze doar la speranţa acestor dezrădăcinaţi de a realiza în Italia o lume mai bună, ci să se constituie şi ca o critică a contradicţiilor societăţii elveţiene. Premiu la Mannheim.

oct. 27 — Guvernul camerunez emite un decret pentru crearea Fondului de ajutorare a creaţiei cinematografice naţionale.

nov. 3 — Moare regizorul francez Marc Allégret (n. 22 dec. 1900). Film din 1927. Succesul îndelungatei sale cariere — al cărei apogeu se plasează în anii '30 — se datorează, în principal, preciziei şi competenţei sale de bun meşteşugar, precum şi capacităţii sale de a descoperi talente actoriceşti (Simone Simon, Michèle Morgan, Danièle Delorme, Gérard Philipe, Jeanne Moreau). **Flm**: *Fanny* (1932); *Chemarea primăverii* (1934); *Veninul* (1937); *Frumoasa aventură* (1942); *Ştrengăriţa* (1952); *Balul contelui d'Orgel* (1970).

nov. 21 — Moare operatorul francez Armand Thirard (n. 25 oct. 1899). Printre cele 90 de filme realizate, începînd din 1929, în compania unor regizori ca Julien Duvivier, H. Clouzot, R. Vadim, M. Carné, A. Litvak etc., cîteva exprimă cel mai bine specificul talentului său, cultura imaginii şi gustul pentru o fotografie echilibrată, subordonată atmosferei şi descrierii realiste a mediilor: *Amanţii* — 1937; *Simfonia pastorală* — 1946; *Tăcerea e de aur* — 1947; *Cauze drepte* — 1964.

nov. 26 — Moare actorul englez Laurence Harvey (n. Larushka Misa Skikne, 1 oct. 1928). Film din 1948. Expresia sa obstinată, privirea sa vicleană, jocul său impulsiv îl desemnează pentru personaje ambigue, uneori declarat negative. **Flm**: *Drumul spre înalta societate* (1958); *Vară şi fum* (1962); *Ultraj* (1964); *Veghea de noapte* (1973).

dec. 9 — Filmul *Mongolii*, debutul regizorului iranian Parviz Kimiavi, comedie sarcastică despre munca cineastului şi obsesiile sale, amestec de real şi imaginar, de prezent şi istoric, este distins cu Premiul special al juriului la Festivalul internaţional de la Teheran.

dec. — Roma: pr. *Amarcord* (r., cosc. Federico Fellini; i. Giuseppe Rotunno; a. Bruno Zanin, Armando Brancia, Magali Noel). Imagine nostalgică a oraşului natal al lui Fellini — Rimini — în anii ascensiunii mussoliniene, filmul reia cu umor şi tandreţe (cuvîntul *amarcord*, înseamnă în dialectul romagnol *îmi aduc aminte*) toate temele dragi regizorului. Unitatea de loc şi de timp, puţinătatea personajelor, prezenţa povestitorului constituie liantele numeroaselor întîmplări care dau filmului aspectul unui mozaic. „Mişcarea *din* şi *spre* provincie se suprapune permanent la Fellini cu mişcarea *din* şi *spre* trecut. [...] «Provincie» şi «trecut» semnifică la el *copilărie* — o vîrstă care nu are nici o importanţă şi e aceeaşi sub toate regimurile politice ce s-au perindat în Italia" (L. Codelli). „Eternele premise ale fascismului eu le văd în condiţia de a fi provincial, în lipsa de informare, în ignorarea problemelor concrete şi reale, în refuzul de a aprofunda viaţa fie din lene, din prejudecată, din comoditate, fie din vanitate" (Fellini).

— Regizorul cubanez Manuel Péréz debutează în lungmetraj cu *El hombre de Maisinicu*/Omul din Maisinicu/. Filmul abordează o temă nouă în istoria cinematografului cubanez: lupta împotriva duşmanilor Revoluţiei, în anii imediat următori victoriei acesteia. „Amintind de cinematograful sovietic din anii '30, filmul are o extremă severitate dramatică şi o uimitoare eficacitate, scăpînd cu totul de capcanele didacticismului sau ale sectarismului; e animat de o certitudine umanistă şi un suflu revoluţionar ce transcende rigoarea demonstraţiei. Stilul «poliţist» al filmului este în mod practic eficace atît la nivelul de suspans dramatic, cît şi la cel al reportajului «în direct», autentificat de documente şi mărturii" (M. Martin).

— Sub direcţia lui Rodolfo Echeverria, Banca Naţională a Cinematografiei din Mexic (înfiinţată în 1941 cu scopul de a ajuta şi finanţa producţia naţională) începe o politică nouă, de sprijinire a cinematografului noncomercial, „a producţiei de calitate, printr-o distribuire mai largă a operelor tinerilor cineaşti în Mexic şi în străinătate, de difuzare a filmelor de real prestigiu cultural, rupînd deci cu structurile tradiţionale ale cinematografiei mexicane din deceniile anterioare" (Z. M. Pick).

— An de vîrf pentru producţia cinematografică din Hong Kong (201 filme faţă de 137, produse în 1971, şi 133, în 1972), corespunzînd cu apogeul modei filmelor „karate" pe piaţa cinematografică din Europa Occidentală şi S.U.A. „În marea lor majoritate filmele acestea sînt lipsite de orice ambiţie artistică. Chiar la simplul nivel de fabricaţie nu există nici o preocupare pentru perfecţiune tehnică. Imaginea, adesea neclară, cadrajul ezitant, mişcările de aparat aproximative, lumina plată, dublajul totdeauna detestabil, aceasta este regula generală a sistemului; cei cîţiva puţini regizori, care reuşesc filme de valoare — cel puţin identică — celor europene, constituie excepţii" (H. Niogret).

— Filmul nigerian *Saitane*, de Oumarou Ganda, „făcut din poezie şi umor, subliniază originalitatea creatorului său, care posedă un ton personal şi a cărui fericire de a face film exclude frămîntările depersonalizării care îi rod pe alţi cineaşti" (F. Boughedir).

— Primul lungmetraj malgaş *Le Retour*/Întoarcerea/, de Randrasana Ignace Solo, relatează exodul unei familii de la ţară la oraş şi imposibilitatea ei de a se adapta. „Uluitor de natural, realist şi plin de forţă în descrierea vieţii acestor amărîţi" (F. Boughedir).

— Regizorul spaniol Manuel Guttierrez Aragon debutează cu *Habla mudita* /Alfabetul surdomuţilor/. Un editor între două vîrste îşi petrece vacanţa în Pirinei, unde întîlneşte o păstoriţă mută, pe care vrea să o înveţe să

verbească. Filmul redă o atmosferă poetică, o lume de basm în care eroul își uită obligațiile citadine.

— Primul lungmetraj libian *Drumul*, de Youssef Ghaabane Mohamed, evocă viața unui sat de munte pînă la care nu există nici un drum de acces.

— Regizorul Shyam Benegal debutează în lungmetrajul de ficțiune cu filmul *Ankur*/Sămînța/, a cărui temă este confruntarea dintre clasele sociale în mediul rural. „Am vrut să arăt că cei mai liberali dintre burghezii rurali redevin exploatatori de îndată ce se simt amenințați“ (Benegal). Unul dintre primele filme ale „noului cinematograf indian“ distribuite în rețeaua comercială a cinematografelor din Bombay.

— Regizorul spaniol Victor Erice debutează cu ***El espiritu de la colmena*** /Spiritul stupului/ (a. Fernando Fernan Gomez, Teresa Gimpera, Ana Torrent). În 1940, într-un sat din podișul castilian, o fetiță, impresionată de vizionarea filmului *Frankenstein*, crede în existența monstrului, îl caută și pînă la urmă crede că îl recunoaște într-un individ în afara legii, ce se ascunde prin zonă. „Punctul de plecare a fost redarea destinului modern al anumitor mituri literare și cinematografice. Azi ele sînt pe cale de dispariție, pentru că s-au degradat, s-au fetișizat, au suferit diverse manipulări“ (Erice). „Imagine a tristeții și a frustrării care au urmat după victoria lui Franco, primul film spaniol despre cei care au luptat fără să știe de ce“ (R. Mortimore). Marele Premiu — San Sebastian.

— Pr. *American Grafitti* (r. George Lucas; a. Richard Dreyfuss, Ronny Howard, Paul Le Mat). Tribulațiile de o noapte ale unui grup de adolescenți dintr-un orășel californian al anului 1962 constituie subiectul acestei pelicule de inspirație autobiografică. „Am făcut filmul ca să povestesc cu simpatie viața adolescenților de atunci, dar, totodată, ca să vorbesc despre sfîrșitul unei epoci politice și sociale, al epocii rock. Este sfîrșitul unei întregi ere, cînd tineretul a trebuit să renunțe la un mod de viață plăcut, lipsit de griji, și să accepte preocupări de ordin social și politic“ (Lucas).

— *Maa on syntinen laulu*/Pămîntul e un cîntec pervers/ (r. Rauni Mollberg; a. Moritta Viitamaki, Pauli Jauhojärvi). Prima dragoste a unei fete de la țară, al cărei tată îi omoară iubitul atunci cînd află că e însărcinată. „Nu este un film despre Laponia, deși descrie viața oamenilor de acolo. Tema este universal valabilă. Am făcut un film despre sentimente și emoții care în zilele noastre sînt neglijate“ (Mollberg). Premiu special— Locarno 1974.

— Primul lungmetraj realizat în Volta Superioară, ***Le Sang des parias*** /Sîngele dezmoșteniților/, de Djim Mamadou Kolla, pune problema castelor și a discriminărilor care interzic, de pildă, căsătoria dintre fierari și alte grupuri sociale.

— Regizorii Yves Billon și Jean François Gehiano realizează în Tanzania filmul *Ujamaa* — mărturiile unor țărani din opt sate despre evoluția lor spre socialism, pe care îl definesc drept umanism.

— Pr. documentarului cubanez de lungmetraj ***La nueva escuela***/Școala nouă/, de Jorge Fraga. Constanta preocupare educativă a cinematografului cubanez se verifică din nou prin acest reportaj în cîteva școli rurale, sector de avangardă în sistemul educațional al Cubei, care pornește de la dorința de a lega cît mai strîns școala cu viața. Combină secvențele documentare cu interviurile, comentariul informativ cu cîntecele.

— Pr. *The Sting*/Cacialmaua/ (r. George Roy Hill; a. Paul Newman Robert Redford, Robert Shaw). Comedie retro, în care doi escroci, plin de vitalitate, inventivitate și umor, montează o ingenioasă răzbunare împotriva unui mare gangster care le-a omorît prietenul. „Un joc de șah care se joacă cu pistoale, curaj și gaguri“ (A. Stuart). Mare succes de public datorat în principal celor doi protagoniști. Șase premii „Oscar“: film, regie, scenariu original, decoruri, montaj, muzică.

— În Egipt, Youssef Shahin realizează *Al Ousfour*/Vrabia/, ultimul film din trilogia începută în 1969 cu *Pămîntul*. Coproducție egipteano-algeriană, filmul reconstituie momentul înfrîngerii Egiptului (la 9 iunie 1967) în fața agresiunii israeliene, explicînd prin destinul unor personaje simple zilele de doliu și mînie ale poporului egiptean. „În prima parte a trilogiei mele, am descris lupta felahilor pentru pămînt contra feudalilor anilor '30. În cea de-a doua, am descris procesul degradării unui intelectual egiptean de azi. În *Vrabia*, încerc să denunț tarele societății care au dus la dezastru. Părerea mea, pe care încerc să o transmit prin film, este că trebuie să găsim în societatea egipteană înseși cauzele care au dus la dezastrul nostru. Exemplul vietnamez ne arată că un popor subdezvoltat poate învinge o țară imperialistă, cu condiția de a practica un război popular și de a se organiza în consecință. Acesta este mesajul fundamental al filmului“ (Shahin).

— Regizorul libanez Heiny Srour realizează filmul *Saat at Tahahour Dakat*/Ora libertății a sosit/, consacrat luptei de eliberare în sultanatul Oman. Filmul utilizează atît documente de arhivă, cît și material filmat direct în timpul luptelor duse de Frontul Popular pentru Eliberarea Omanului.

— Pr. filmului brazilian *La Congiura*/Conspiratorii/, de R. Joaquim Pedro de Andrade. Reconstituirea primei revolte, din secolul al XVII-lea, împotriva colonialiștilor portughezi. „O reflecție critică asupra unei revoluții ratate, pînă la un punct aproape imposibilă, prin neparticiparea poporului, o analiză rece, viguroasă, dar reținută. Imaginea captează fapte, omisiuni, naivități, dar în același timp sînt denunțate și prezentate cu minuție date istorice concrete, culese cu onestitate și rigoare, după o anchetă inteligentă“ (F. Peixoto).

— Cu rolul lui Serghei Esenin din filmul *Poi pesniu poet!*/Cîntă, poetule!/ (r. Serghei Urusevski) se impune unul dintre fruntașii tinerei generații de interpreți, actorul Serghei Nikonenko, remarcat și prin creațiile anterioare din *Război și pace* — 1965-1967, *Ziaristul* — 1967, *Un cuib de nobili* — 1969. Preocupat de problemele regiei, Nikonenko obține un premiu pentru filmul său de scurtmetraj, ***Familia lui Petruhin***, la Festivalul de la Oberhausen — 1972. **Flm:** ***Păsări deasupra orașului*** (1974); ***Floare la ureche*** (1976); ***Fericire de țigan*** (1981); ***Corabia străinilor*** (1986).

— Pr. *Mean Streets*/Străzi lăturalnice/ (r. Martin Scorsese; a. Harvey Keitel, Robert de Niro). Existența sordidă a patru tineri newyorkezi, din Cartierul italian, care se întîlnesc într-o cîrciumă unde beau, se ceartă și apoi se încaieră, îi prilejuiesc tînărului regizor Martin Scorsese realizarea primului său film important. El conține multe dintre caracteristicile întregii sale opere: prezența elementului autobiografic (Scorsese însuși s-a născut și a crescut în Little Italy), accentul pe evoluția personajelor și pe dezvăluirea caracterelor, renunțarea la intriga tradițională, adaptarea unui stil vizual plin de tensiune, datorat numeroaselor mișcări de aparat și obiectivelor deformante. **Flm:** ***Alice nu mai locuiește aici*** (1974); ***Șoferul***

de taxi (1976); *New York, New York* (1977); *Taurul furios* (1979); *După program* (1985).

— Regizorul australian Peter Weir debutează în lungmetrajul de ficțiune cu *The Cars That Ate Paris*/Mașinile care au mîncat Parisul/ (a. Terry Camellori, John Meilon, Melissa Jaffa). Niște mașini înarmate cu uriași țepi de oțel și conduse de niște războinici moderni terorizează și distrug un liniștit orășel australian. Film original, înzestrat cu un puternic umor negru, o critică la adresa societății contemporane hipermecanizate. Îl recomandă pe Weir drept unul dintre cei mai promițători regizori australieni. În opera sa, fantasticul va continua să joace un rol important, chiar dacă se va îmbina cu vădite accente de critică socială. **Flm:** *Picnic la Hanging Rock* (1975); *Ultimul val* (1977); *Gallipoli* (1981); *Martorul* (1985).

— Pr. *O, Lucky Man!*/Oh, norocosule!/(r. Lindsay Anderson; a. Malcolm McDowell, Ralph Richardson, Rachel Roberts). „Fabulă filozofică despre nefericirile unui nou Candide rătăcit în secolul XX, filmul povestește eșecurile dureroase ale unui aventurier confruntat cu reprezentanții sistemului. Fiecare secvență se construiește în funcție de un gag vizual atroce sau de o deziluzie ironică. Eroul se lovește succesiv de clasa mijlocie decadentă, de armata atotputernică, de poliția coruptă, de justiția ipocrită, de biserica pitorească, de subproletariatul mizer, de medicina creatoare de monștri și de rechinii capitalismului internațional" (R. Lefevre, R. Lacourbe).

— Comedia nonconformistă a lui Bertrand Blier *Les Valseuses*/ „Dansatoarele"/ impune trei actori: Gérard Depardieu, Patrick Dewaere, Miou Miou — care vor deveni vedetele ecranului francez în anii '70.

— Cinemateca Belgiană instituie Premiul „L'Âge d'or" pentru a recompensa acele pelicule din producția internațională care, asemeni celebrului film realizat de Luis Buñuel, „inovează în domeniul esteticii cinematografice, violentînd prin formula lor artistică obișnuințele, tradiția, media cinematografică curentă". Printre laureați se vor înscrie: *W.R. Misterele organismului*, de Dušan Makavejev, *Povestiri imorale*, de Walerian Borowczyk, *Exproprierea*, de Raul Ruiz, *Comedianții*, de Theodoros Angelopoulos.

— Pr. *The Scarecrow*/Sperietoarea/(r. Jerry Schatzberg; a. Gene Hackman, Al Pacino). Doi vagabonzi — un fost marinar și un fost pușcăriaș — colindă împreună America din dorința de a-și găsi un rost. „Am vrut să exprim inocența unor oameni și felul în care devin victime. Am încercat să fac un film mai optimist decît *Panică în Needle Park* sau *Jurnalul unui copil decăzut*, arătînd cum se trezesc oamenii aruncați mereu spre marginea societății, cu toate eforturile lor de a se integra" (Schatzberg). „Un film care apelează la două dintre miturile americane: drumul și prietenia masculină" (S. Kauffmann). „Filmul cel mai lucid și cel mai critic la adresa unei țări și a societății ei represive, opera cea mai puternică și cea mai riguroasă pe care ne-a oferit-o un cineast american din tînăra generație" (M. Grisolia).

1974

ian. 3 — Moare actorul sovietic Maksim Maksimovici Ștrauh (n. 23 febr. 1900). Film din 1925. Interpret al lui Lenin în filmele lui Serghei Iutkevici: *Omul cu arma* — 1938; *Povestiri despre Lenin* — 1958; *Lenin în Polonia* — 1966.

ian. 3 — Moare actorul italian Gino Cervi (n. 3 mai 1901). Film din 1932. Actor preferat de regizorul Alessandro Blasetti, el devine alături de Vittorio de Sica, Fosco Giachetti, Amedeo Nazzari, una dintre vedetele anilor '30. „A știut să mînuiască spada (*Ettore Fieramosca* — 1937, *O aventură a lui Salvator Rosa* — 1939), să poarte uniforma (*Aldebaran* — 1935), dar și hainele țărănești (*Logodnicii* — 1941), să interpreteze rolul micului burghez în căutare de mici evadări sentimentale (*Patru pași în nori* — 1942) sau să interpreteze personaje negative (*Păcătoasa* — 1940)" (C. Cosulich).

ian. 16 — Criticul francez Bertrand Tavernier debutează în regie cu *L'Horloger de Saint Paul*/Ceasornicarul din Saint Paul/ (a. Philippe Noiret, Jean Rochefort). Un tată află într-o bună zi că fiul lui a omorît un om. Acțiunea urmărește itinerariul moral al personajului, care se străduiește să-și înțeleagă fiul și sfîrșește prin a fi solidar cu el. „Unul dintre cele mai frumoase elogii aduse de cinematograf familiei" (Claire Clouzot), acest film consacră un regizor (premiul „Louis Delluc") care va trece de la drama intimistă contemporană la filmul de epocă, menținîndu-se însă în limitele filmului psihologic. „Un film mă interesează prin ceea ce mă învață datorită emoțiilor care le naște în mine. Această nevoie de a învăța și de a simți ceva nou este esențială în dorința mea de a face cinema. De aceea trebuie neapărat ca fiecare film al meu să fie diferit de precedentul" (Tavernier). **Flm:** *Judecătorul și asasinul* (1975); *Moartea în direct* (1979); *O săptămînă de vacanță* (1980); *O duminică la țară* (1984).

ian. 31 — Moare producătorul american de origine poloneză Samuel Goldwyn (n. Goldfish, 27 aug. 1882). Fondator al firmei „Goldwyn Pictures Corp." (1918), coproprietar al lui „Metro Goldwyn Mayer" și „United Artists", producătorul unor regizori de primă mărime, ca William Wyler, descoperitorul unor talente actoricești, ca Ronald Colman, Gary Cooper, Dana Andrews, Danny Kaye.

ian. 31 — Moare regizorul belgian Paul Haesaerts (n. 15 febr. 1901), realizator a peste 40 de filme de artă, „cineast care a introdus critica comparativă pe ecran în filme ce rămîn excelente instrumente de informare și inițiere artistică prin claritate și formă impecabilă" (P. Davay). **Flm:** *De la Renoir la Picasso* (1949); *Ensor* (1950); *Un secol de aur* (1953); *Umanismul, victoria spiritului* (1955); *Strigăt și cunoaștere* (1963).

ian. — Paris: pr. *Lacombe Lucien* (r. Louis Malle; i. Tonino Delli Colli; a. Pierre Blaise, Aurore Clément, Holger Lowenadler). În timpul războiului, un tînăr țăran francez devine agent al Gestapo-ului, descoperă gustul puterii cu care îl investește noua calitate și bucuria de a-și teroriza semenii; în vara lui 1944, el va fi executat de către partizani. Filmul face obiectul unor controverse care pun în discuție nu substanța artistică și demascatoare antifascistă, ci modalitățile-șablon de abordare a acesteia. „Iată un film mare, cel mai bun realizat de Malle, operă inteligentă care captivează și incomodează. La 30 de ani de la evenimentele pe care le evocă, filmul poate părea unora de neconceput, un sacrilegiu chiar. Azi, timpul a trecut, istoria ne permite să punem distanța necesară între noi și evenimentele istorice, să punem în discuție ideile preconcepute și schemele dramatice. Că 30 000 de francezi au colaborat în timpul ocupației cu inamicul, în Gestapo sau Wermacht, este o realitate pe care trebuie să o cunoaștem. Malle dezvăluie o parte dintre mecanismele psihologice care au putut să-i determine pe acești oameni să treacă în serviciul invadatorilor. Cazul acestui Lacombe Lucien nu este poate tipic decît în măsura în care el reprezintă ceea ce am putea numi gradul zero al conștiinței" (M. Martin).

ian. — În Dahomey are loc naționalizarea sălilor de cinema și a circuitelor de distribuție.

mart. 11 — București: pr. *Păcală* confirmă vocația pentru comedie — aici în tonalitate populară și fantastică — a regizorului Geo Saizescu. În comedia burlescă (*Doi vecini* — 1958), de moravuri (*Un surîs în plină vară* — 1960), muzicală (*Eu, tu și Ovidiu* — 1978) ori satirică (*Secretul lui Bachus* — 1984), Saizescu reușește, susținut de regulă de cei mai populari comici români, să-și impună hazul său truculent.

mart. 28 — Moare actrița franceză Françoise Rosay (n. 19 apr. 1891). Film din 1913. Interpreta preferată și soția lui Jacques Feyder, împreună cu care scrie în 1944 cartea „Le cinéma, notre métier". „O actriță înzestrată cu prezență, autoritate, simț al schimbărilor de umoare, capacitate de a da relieful exact cuvintelor care fixează o situație dramatică: un ansamblu de calități care nu cred că au avut echivalent în cinematograful mondial" (R. Boussinot). **Flm**: *Pensiunea Mimosas* (1935); *Ciudată dramă* (1937); *Femeia cu patru fețe* (1943); *Operațiunea Léontine* (1968).

apr. 4 — Paris: pr. filmului italian *Portiere di notte*/Portar de noapte/ (r. Liliana Cavani; a. Dirk Bogarde, Charlotte Rampling). Film ambiguu și șocant despre relația erotică dintre un fost ofițer SS, devenit portar de hotel, și fosta sa victimă pe care o reîntîlnește întîmplător. „Ceea ce m-a interesat a fost să fac o incursiune în subsolul prezentului și în subconștientul uman" (Cavani). Regizoarea acreditează ideea că „cea mai mare crimă a nazismului a fost că a revelat unor semeni răul ascuns în ei, făcîndu-le necesar acest rău și contaminîndu-i pentru totdeauna" (J. de Baroncelli). „Intenția Lilianei Cavani constă în a fixa sub lupă Răul, astfel încît oribila tumoare a cancerului nazist să fie mărită pînă la monstruozitate" (R. Predal). Această predilecție pentru povești șocante, de o frumusețe vizuală distinsă și morbidă (din acest punct de vedere filmele sale sînt comparate adesea cu cele ale lui Visconti) caracterizează și restul operei lui Cavani. **Flm**: *Dincolo de bine și de rău* (1977); *Pielea* (1981); *Dincolo de ușă* (1982); *Interior berlinez* (1985).

apr. 18 — Moare, la Paris, scriitorul și cineastul francez, academicianul Marcel Pagnol (n. 28 febr. 1895). Film din 1933, în calitate de regizor și scenarist, ecranizîndu-și propriile piese. Om de teatru prin excelență, el nu vede în cinematograf decît un mijloc de a da o mai largă circulație pieselor sale și o posibilitate de a le înregistra pentru posteritate. „Filmul vorbitor trebuie să reinventeze teatrul", el fiind doar „teatru în conservă". „Opera sa cinematografică e valoroasă, în primul rînd, pentru calitățile dramaturgice și spiritul ei meridional" (P. Leprohon), precum și pentru că a impus talentele actoricești ale lui Raimu și Fernandel. **Flm**: *Angèle* (1934); *César* (1936), *Nevasta brutarului* (1938); *Patricia* (1940); *Topaze* (1950).

apr. — Odată cu insurecția, care aduce abolirea regimului fascist din Portugalia, cinematografia lusitană se angajează pe o nouă cale. Este desființată cenzura, sînt prezentate public capodopere ale cinematografiei mondiale interzise sub vechiul regim, se reorientează „Institutul Portughez de Cinema", trecîndu-se la realizarea unor filme care oglindesc prefacerile aduse de „revoluția garoafelor roșii".

mai 14 — Moare actorul român Lazăr Vrabie (n. 25 aug. 1924). Film din 1958. Interpretează mai ales roluri de comuniști, pentru care acțiunea este sau a fost imperativul principal: *Valurile Dunării* — 1960; *Puterea și Adevărul* — 1971.

mai 17 — Pr. *Alice in den Städten*/Alice în orașe/ (r. Wim Wenders; a. Rüdiger Vogler, Yella Rottländer). Povestea reîntoarcerii din America, țara maximei înstrăinări, a unui ziarist-fotograf aflat într-o profundă criză sufletească, drumul acestuia către sine prin redescoperirea copilăriei, alături de micuța Alice, tovarășa sa de călătorie. Într-o tonalitate autobiografică, colorată de un puternic neoromantism al deziluziei, filmele lui Wenders sînt caracterizate prin lentoarea și linearitatea discursului. La el, „evoluția personajelor și problemele lor duc doar la constatarea eșecului sau a imposibilității. În final rămîne doar această evoluție, hazardul lucrurilor, al evenimentelor, al întîlnirilor care nu izbutesc să sfarme barierele ce izolează indivizii într-un univers strîmt și meschin, și care face imposibilă orice comunicare" (H. Welsch). **Flm**: *Mișcare greșită* (1974); *În goana timpului* (1976); *Hammett* (1981); *Starea lucrurilor* (1982); *Paris, Texas* (1984); *Cerul Berlinului* (1987).

iun. — Moare scenograful francez Georges Annenkov (n. 1901). Film din 1926. Excelează în creația de costume, în care aduce erudiție și inventivitate. **Flm**: *Faust* (1926); *Legenda îndrăgostiților* (1943); *Mănăstirea din Parma* (1947); *Caruselul* (1950); *Montparnasse 19* (1957).

iul. — Schimbările politice survenite în Argentina după moartea președintelui Perón și valul de terorism care a urmat îl obligă pe regizorul Fernando Solanas, după doi ani de lucru la filmul său *Los hijos de Fierro* /Fiii lui Fierro/, să intre în clandestinitate. Filmul este terminat în emigrație și prezentat public abia în 1978. Parafrază a celebrului poem „Martin Fierro", scris în secolul al XIX-lea de José Hernandéz, despre un *gaucho* din pampa, filmul împletește temele poemului cu evenimentele semnificative din istoria țării în anii 1945-1973, propunînd ca „fii ai lui Fierro trei personaje arhetipale ce întruchipează principalele forțe politice ale peronismului: tineretul radical, sindicalismul și rezistența clandestină" (P. A. Paranagua).

aug. — Are loc la Mohammedia (Maroc) un colocviu pe tema raportului dintre critică și cinematograful lumii a treia.

sept. 15 — Cu ocazia împlinirii a 70 de ani, regizorul sovietic Serghei Iutkevici primește titlul de Erou al Uniunii Sovietice. Cu o activitate intermitentă în deceniul al 7-lea (*Baia* — 1962, *Lenin în Polonia* — 1966, *Subiect pentru o schiță* — 1968), Iutkevici se dedică îndeosebi teoriei cinematografice. Pe linia permanentei sale legături spirituale cu opera maiakovskiană se situează și filmul său din 1975, *Maiakovski rîde*, valorificare contemporană a filonului satiric și politic din grafica, poezia și dramaturgia marelui scriitor.

sept. — Gdańsk: primul festival național al filmului de ficțiune polonez, competiție anuală destinată lungmetrajelor de cinema și TV. Primul laureat: Jerzy Hoffman și filmul său *Potopul*.

sept. — Marele Premiu al Festivalului filmului bulgar de la Varna revine peliculei lui Hristo Hristov, *Drvo bez koren*/Arbore fără rădăcini/ (a. Nikola Dadov, Nevena Kokanova) — drama unui bătrîn smuls din mediul rural, care locuiește la oraș, împreună cu familia fiului său, și se simte total pierdut în zgomotoasa lume urbană. Atras cu precădere de problemele delicate ale vieții contemporane, Hristov realizează filme ce se remarcă prin finețea analizei psihologice și prin amestecul discret de real și imaginar. **Flm**: *Ultima vară* (1973); *Bariera* (1979); *Camionul* (1980); *Caracteristica* (1985).

oct. 2 — Moare scriitorul și cineastul Vasili Șukșin (n. 1929). Film din 1959, inițial ca actor, apoi și ca regizor. Autorul unei opere unitare prin tematica sa — întîmplări din viața satului, raportul omului cu natura, contrastul dintre efectul benefic al satului și cel malefic al orașului — și prin modul de a povesti, a cărui discontinuitate dă impresia unei suite de instantanee. „Eroii lui apar în scenă dintr-odată, fără preambul, fără descrieri și explicații prealabile. Eroii trăiesc, acționează fără a vorbi prea mult, dar atît de viu. În filmele sale cuvîntul capătă funcționalitate și importanță, am putea spune o valoare unică. Limbajul este luat din viață, nu inventat și impus personajelor. Fiecare frază ajunge la țintă. Filmele lui Sukșin pot fi citite ca o operă în proză de cea mai bună calitate" (G. Gorșin). **Flm**: *Există un asemenea flăcău* (1964); *Oameni ciudați* (1969); *Călina roșie* (1974).

oct. 10 — New York: pr. *A Woman under the Influence*/O femeie dominată/ (r., sc. John Cassavetes; a. Gena Rowlands, Peter Falk). O mamă de familie, care își îndeplinește perfect îndatoririle casnice, se revoltă împotriva condiției sale și e considerată nebună. „Unul dintre cele mai admirabile portrete ale cuplului și mai ales ale femeii pe care ni le-a oferit vreodată cinematograful" (G. Braucourt). Acest film feminist, această pledoarie pentru dreptul fiecăruia de a fi el însuși, acest portret al clasei de mijloc americane se susține prin interpretarea Genei Rowlands, soția și actrița preferată a lui Cassavettes: *Chipuri* — 1968; *Minnie și Moskowitz* — 1971; *Premieră* — 1978; *Gloria* — 1980.

oct. — Paris: pr. *El enemigo principal*/Inamicul principal/, realizat în Peru de cineastul bolivian Jorge Sanjines, aflat în exil. Filmul demască imperialismul ca inamic principal al popoarelor Americii Latine și cheamă la luptă împotriva acestuia, analizînd clarificarea politică a maselor țărănești indiene sub influența factorului catalizator, revoluționar, pe care-l reprezintă un detașament de gherillă.

nov. 1 — Pr. *Jeder für sich und Gott gegen alle*/Fiecare pentru sine și Dumnezeu împotriva tuturor/ (r., sc. Werner Herzog; a. Bruno S., Walter Ladengast, Brigitte Mira). Film inspirat dintr-un caz autentic care de-a lungul vremii a devenit legendă: în secolul trecut, un copil este ținut să crească într-o peșteră, devenind un sălbatic care nu știe nici măcar să vorbească. Dus la Nürnberg de către enigmaticul său temnicier este adoptat de o familie care reușește să-l civilizeze, dar e ucis de niște necunoscuți. „Toată societatea se comportă atît de ciudat, încît omul Kaspar Hauser, neinfestat de societate, de normele și conveniențele ei și fără să aibă idei preconcepute, începe să pună întrebări de bun simț, directe și subtile. Și dintr-odată se relevă cine sînt adevărații neoameni. Kaspar este singura ființă care dă sens vieții, care este om și care emoționează" (Herzog).

nov. 12 — Moare operatorul sovietic Serghei Urusevski (n. 23 dec. 1908). Film din 1935, inițial ca asistent al lui A. Golovnia. Operator de front în anii 1941-1945. Formație de plastician. „Poet al aparatului de filmat, care înscria întotdeauna în imagine temperamentul și măiestria sa pătrunzătoare, capacitatea de a face din aparat un participant însuflețit al evenimentelor din care se năștea apoi filmul" (A. Goncearov). **Flm**: *Învățătoarea din Șatrîi* (1947); *Al 41-lea* (1956); *Zboară cocorii* (1957); *Scrisoare neexpediată* (1960); *Eu sînt Cuba* (1964).

nov. 13 — Moare actorul și regizorul italian Vittorio de Sica (n. 7 iul. 1901). Film din 1918, ca actor (remarcat îndeosebi în filmele lui Mario Camerini) și din 1939, ca regizor. Unul dintre reprezentanții de seamă ai neorealismului. „Adevăratul sens al filmelor mele este căutarea solidarității umane, lupta împotriva egoismului și a indiferenței. În *Sciuscià*, această temă este tratată în cheie tragică, în *Hoți de biciclete* își păstrează caracterul dramatic, dar ia din cînd în cînd un ton comic, în *Miracol la Milano* tonalitatea este burlescă" (De Sica). „De Sica are darul de a comunica intensitatea prezenței umane, grația deconcertantă a unui chip și a unui gest, care, în singularitatea lor, depun mărturie în favoarea omului" (A. Bazin). Cel puțin în perioada neorealistă, numele său este indisolubil legat de cel al scenaristului Cesare Zavattini, după cum, ulterior, lui i se datorează unele reușite actoricești ale Sophiei Loren. **Flm** (regizor): *Umberto D.* (1951); *Ciociara* (1960); *Căsătorie în stil italian* (1964); *Grădina familiei Finzi Contini* (1970).

dec. 5 — Moare regizorul și actorul italian Pietro Germi (n. 14 sept. 1914). Film din 1945. „Deși în limitele unei cariere artistice care pendulează continuu între exigențele artei și cele ale comerțului, trebuie să-i recunoaștem lui Germi, pe lîngă o solidă pregătire profesională și un gust sigur pentru compoziția cinematografică, o grijă deosebită pentru conținut, ceea ce a salvat nu o dată opere gata să eșueze în convențional" (G. Rondolino). **Flm**: *Suflete zbuciumate* (1950); *Feroviarul* (1956); *Divorț italian* (1961); *Serafino* (1968).

dec. 9 — Hollywood: pr. *The Godfather Part II*/Nașul, partea a II-a/ (r. Francis Ford Coppola; a. Al Pacino, Robert de Niro, Diane Keaton, Robert Duvall), care continuă povestea familiei Corleone, exponentă a violenței și a corupției americane. Pentru rolul tînărului Vito Corleone, Robert de Niro primește premiul „Oscar" (rol secundar), consolidîndu-și reputația de unul dintre cei mai buni actori americani ai anilor '70, înzestrat nu numai cu un deosebit talent nativ, ci și cu o remarcabilă voință de a-și perfecționa arta și tehnica: „Trupul actorului este un instrument pe care trebuie să înveți să cînți, așa cum se învață pianul. Ar trebui să existe școli care să educe actorii din copilărie, ca pe muzicieni. Tehnica este primordială și, după ce ai căpătat experiență, o aplici la ceea ce cunoști" (De Niro). **Flm**: *Străzi lăturalnice* (1973); *Șoferul de taxi* (1976); *New York, New York* (1977); *Vînătorul de cerbi* (1977); *Taurul furios* (1979); *Confesiuni sincere* (1981); *Misiunea* (1986).

dec. 10 — Milano: pr. *Gruppo di famiglia in un interno*/Grup de familie într-un interior/ (r., cosc. Luchino Visconti; a. Burt Lancaster, Helmut Berger, Silvana Mangano). Singurătatea unui bătrîn profesor, colecționar de tablouri, este tulburată de apariția unei familii abuzive, care, sub pretextul închirierii unui apartament, îl agresează cu existența ei gălăgioasă și amorală. Critica a văzut în această meditație pe tema singurătății, a bătrîneții și a morții un film-testament (chiar dacă este penultimul în filmografia viscontiană), un film care reunește multe dintre temele-cheie ale operei regizorului italian: tema familiei, a descompunerii, a morții iminente. Totuși, personajul Profesorului nu poate fi asimilat pur și simplu lui Visconti, implicațiile social-politice ale filmului fiind mult mai profunde: „Ca Adrian/Faust al lui Thomas Mann, Profesorul este închis în sine, impermeabil la problemele societății, nevrînd să devină conștient de realitățile ce îl înconjoară. Iraționalismul fascist este proiecția exterioară a singurătății sterile, este consecința culturii sale mausoleu" (U. Finetti).

dec. 12 — New York: pr. filmului suedez *Scener ur ett aktenskap*/Scene din viaţa conjugală/ (r., sc. Ingmar Bergman; a. Liv Ullmann, Erland Josephson). Film în şase episoade urmărind evoluţia unui cuplu care se iubeşte, se înşală, se desparte şi se reîntîlneşte. Liv Ullmann, una dintre interpretele preferate ale lui Bergman (9 filme realizate împreună), conferă o deosebită veridicitate eroinei, amestec de forţă şi de slăbiciune, de mîndrie şi de supunere, de independenţă şi de dependenţă. „Într-o epocă în care sex-appeal-ul dictează statutul majorităţii vedetelor, Liv Ullmann reprezintă întruchiparea integrităţii morale. Plină de bunătate, ea inspiră cinste, [...] îmbinînd înfăţişarea deschisă a lui Ellen Burstyn cu misterul Monicăi Vitti" (P. Cowie). **Flm**: *Persona* (1966); *O pasiune* (1969); *Emigranţii* (1971); *Strigăte şi şoapte* (1972); *Oul de şarpe* (1977); *Sonată de toamnă* (1978); *Iubire* (1982); *Măcar de-ar fi fată* (1985).

dec. 20 — Roma: pr. *Profumo di donna*/ Parfum de femeie/(r., sc. Dino Risi; a. Vittorio Gassman, Alessandro Momo, Agostina Belli). Un ofiţer, care a orbit în timpul unor manevre, călătoreşte de la Torino la Milano, însoţit de ordonanţa lui, pentru a se întîlni cu un camarad de arme, şi el orb, împreună cu care urmează să se sinucidă. O comedie cinică, în care gravitatea se îmbină cu umorul truculent, dovedind maturitatea cineastului Risi, regizor specializat în acest gen de filme. „Caracteristica mea de bază este o anume vitalitate. Eu nu am făcut decît filme în care îmi exprim optimismul, pofta de viaţă, pe care o resimt ca pe un dat al naturii" (Risi). Virtuţile filmelor sale sînt insolitul scenariilor, comicul dialogurilor şi performanţele actorilor. În acest caz — Vittorio Gassman (Premiu de interpretare — Cannes 1975), aflat la cel de al 80-lea film şi la a 12-a colaborare cu Risi (*Depăşirea* — 1962, *Monştrii* — 1963, *Tigrul* — 1967, *În numele poporului italian* — 1971). Personajul ofiţerului orb şi afemeiat pune în evidenţă o parte din larga gamă de posibilităţi a actorului, care trece cu uşurinţă de la teatru la film şi de la comedie la dramă. „Am început cu personaje dure, declarat negative, apoi Monicelli a descoperit în mine vîna comică şi am dezvoltat o anume bonomie, un caracter simpatic, care nu cred că-mi stă în fire. Eu sînt un antipatic din naştere, pentru că sînt timid şi violent" (Gassman). **Flm**: *Orez amar* (1948); *Kean* (1957); *Marele război* (1959); *Armata Brancaleone* (1966); *O nuntă* (1978); *Terasa* (1980). *Familia* (1987).

dec. — Pr. *Melodii Veriiskogo kvartala*/Melodiile cartierului/ (r. Gheorghi Şenghelaia; a. Sofiko Ciaureli, Vahtang Cikalidze, Ilia Ninidze). Două fetiţe ale unui căruţaş sărac vor să devină dansatoare. O zînă bună, spălătoreasa cartierului, le va îndeplini visul. „Film candid, unind cu iscusinţă formula basmului cu cea a musicalului. Rafinamentul folosirii citatelor din musicaluri celebre e completat cu îndrăzneala de a privi datele basmului în termenii banalului şi pămîntescului" (Dana Duma). În rol protagonist se impune prin prospeţimea interpretării Sofiko Ciaureli. **Flm**: *Copacul dorinţelor* (1977); *Interviuri despre probleme personale* (1979); *Căutaţi femeia* (1982); *Milionul* (1986).

— Primul film de ficţiune în Dahomey, lungmetrajul *Sous le signe de Vaudoun*/Sub semnul lui Vaudoun/, de Pascal Abikanlou, analizează lucid contribuţia pozitivă şi cea negativă a tradiţiei africane şi mai ales a magiei şi a riturilor de iniţiere.

— Guvernul senegalez înfiinţează două societăţi naţionale de producţie şi distribuţie, care să controleze sălile de cinema, să aibă monopolul asupra importului de filme şi să contribuie la dezvoltarea cinematografiei naţionale.

— În Africa de Sud, regizoarea Nana Mahomo realizează documentarul de metraj mediu, *Last Grave at Dimbaza*/Ultimul mormînt din Dimbaza/. Rechizitoriu implacabil la adresa politicii de apartheid. Descrie condiţiile inumane de viaţă şi de muncă ale populaţiei de culoare. „După celebrul *Întoarce-te Africa*, de Rogosin, *Ultimul mormînt din Dimbaza* este cel mai bun document asupra situaţiei monstruoase din Africa de Sud, unde 4 milioane de albi oprimă 15 milioane de negri. [...] Dacă unele imagini sînt insuportabile, aceasta nu se datorează goanei după senzaţional, ci dorinţei de a arăta rezultatul logic al unei politici, adică al unei concepţii despre om. [...] Toate măsurile luate de guvernul alb converg spre distrugerea structurilor familiale ale negrilor şi sfîrşesc prin a-i omorî" (J. Grant).

— Pr. *Sunday Too Far Away*/Duminică îndepărtată/ (r. Ken Annam; sc. John Dingwall; i. Geoff Burton; a. John Thompson, Max Cullen, Robert Bruning). „Documentar de ficţiune" australian despre greva tunzătorilor de oi din 1956. „Un film despre ceea ce ştim şi simţim în legătură cu această ţară. Am vrut să arăt că aceşti oameni, deşi tund oile într-un mod foarte special, au multe lucruri comune cu oricare zilier din lumea întreagă. [...] Majoritatea întîmplărilor sînt reale, iar scenariul le-a reprodus cu multă sinceritate; [...] el a ştiut să surprindă foarte bine umorul specific al acestor oameni" (Annam).

— La Festivalul filmului de la Cartagina sînt premiate două filme libaneze abordînd problema palestiniană: lungmetrajul *Kafr Kassem*, de Borhan Alaoiye, evocarea masacrării ţăranilor din satul Kafr Kassem de către militarii israelieni, în anul 1956, şi scurtmetrajul documentar *Noi . . . palestinienii*, de Rafik Hajjar, despre taberele de refugiaţi palestinieni din Liban.

— În Indonezia, scăderea producţiei cinematografice naţionale pînă la 80 de lungmetraje anual şi puternica presiune exercitată de filmul străin asupra pieţii interne produc o reacţie negativă din partea realizatorilor şi a autorităţilor. Concomitent cu reducerea importului de filme străine se adoptă un plan de încurajare a producţiei naţionale, care în 1980 trebuie să ajungă la 500 de filme.

— An record în producţia cinematografică franceză: sînt produse 236 de lungmetraje (faţă de 200, în 1973, şi 169, în 1972). Dintre acestea, doar 95 sînt coproducţii, restul de 141 fiind filme „în întregime franceze".

— Pr. *Allonsanfan* (r., sc. Paolo şi Vittorio Taviani; a. Marcello Mastroianni, Lea Massari). În Italia anului 1816, un intelectual aristocrat, membru al unei organizaţii revoluţionare, îşi trădează tovarăşii şi în cele din urmă este ucis. Ideea filmului: „Cine îşi părăseşte propria clasă, spre a se alătura poporului în lupta revoluţionară, nu poate face cale întoarsă decît cu preţul degradării şi al morţii" (Taviani). „Trădarea lui Fulvio e o trădare în stil italian. Şi tot în stil italian e şi fundalul acestei trădări alcătuite din senzualitate, din veleitarism şi din lîncezeală, în care faptele nu corespund cuvintelor, ci cuvintele dau iluzia că sînt în stare să acţioneze: un fundal melodramatic, de «grande opera» a secolului al XIX-lea, în care mizerul nostru *Risorgimento* se transformă într-un spectacol grandios" (A. Moravia). Împreună cu *San Michele avea un cocoş* (1971), filmul constituie un diptic al revoluţiei şi al condiţiei revoluţionarului, temă tratată cu un extraordinar rafinament plastic, în care culoarea cu valoare de simbol joacă un rol hotărîtor.

— Pr. *Chinatown*/Cartierul chinezesc/ (r. Roman Polanski; a. Jack Nicholson, Faye Dunaway). La Los Angeles, în 1937, un detectiv particular se angajează să elucideze un caz în aparenţă simplu, dar treptat se afundă în hăţişul corupţiei şi al crimelor ascunse sub aura respectabilităţii înaltei societăţi. Important succes de public şi de critică, datorat capacităţii lui Polanski de a crea ambianţa retro şi suspansul (unii cronicari îl compară chiar cu Hitchcock) şi de a conduce o distribuţie desăvîrşită, avînd drept cap de afiş pe Jack Nicholson. „Una dintre cele mai interesante personalităţi ale ecranului american, actor versatil şi cu multe chipuri, capabil nu numai să interpreteze o gamă variată de roluri, ci chiar să-şi schimbe înfăţişarea de la film la film“ (E. Katz). **Flm:** *Easy Rider* (1969); *Cinci piese uşoare* (1970); *Profesiunea: reporter* (1975); *Zbor deasupra unui cuib de cuci* (1975); *Cuvinte de alint* (1983); *Onoarea familiei Prizzi* (1986).

— Actorul sovietic Nikita Mihalkov debutează în regie cu *Svoi sredi ciujih, ciujoi sredi svoih* /Atacul trenului cu aur/, film de suspans plasat în perioada imediat următoare lui Octombrie 1917 şi urmărind recuperarea de către revoluţionari a unei încărcături de aur intrate în posesia anarhiştilor. Considerînd că „regia e o viziune despre lume care îmi dă posibilitatea de a-mi exprima cît mai complet punctul de vedere asupra evenimentelor ce mă înconjoară“, Nikita Mihalkov abordează atît filmul de epocă, cît şi cel de actualitate şi se remarcă prin fineţea investigaţiei relaţiilor umane, prin profunda înţelegere a sufletului feminin şi prin acurateţea redării ambianţei. **Flm:** *Selava iubirii* (1976); *Cinci seri* (1979); *Rubedeniile* (1981); *Fără martori* (1983); *Ochi negri* (1987).

— Cinematografia britanică străbate o criză datorată unor cauze economice şi culturale. Influenţa controlului american asupra producţiei naţionale, strămutarea peste ocean a unor regizori englezi de frunte (Schlesinger, Boorman, Neame, Yates), restricţiile impuse de guvern afectează calitatea producţiei care se concentrează asupra genurilor comerciale.

— Pr. *The Great Gatsby* /Marele Gatsby/ (r. Jack Clayton; a. Robert Redford, Mia Farrow). Ecranizare după romanul lui F. Scott Fitzgerald. „Lucrul cel mai neaşteptat în această fidelă vizualizare a romanului este menţinerea echilibrului între visul lui Gatsby şi realitatea care lucrează împotriva lui. Printre imaginile frumuseţii, adesea ironice, se infiltrează mereu simbolurile urîţeniei vieţii, constituindu-se metaforic drept vestitori ai crizei pe care Fitzgerald o prevăzuse“ (G. Gow). Unul dintre cele mai importante succese ale lui Robert Redford, care „în 1974 este actorul cel mai admirat de spectatori: de publicul feminin pentru frumuseţea lui bărbătească şi deschisă, de cel masculin pentru întruchiparea convingătoare a unor eroi singuratici, cu maxilare puternice şi privire de gheaţă“ (E. Katz). **Flm:** *Butch Cassidy şi Sundance Kid* (1969); *Candidatul* (1972); *Cei mai frumoşi ani* (1974); *Toţi oamenii preşedintelui* (1976); *Călăreţul electric* (1980); *Dincolo de Africa* (1985).

— Buenos Aires: pr. *Patagonia rebelde* /Patagonia răsculată/ (r. Hector Olivera; a. Luis Brandoni, Federico Lupi). Ecranizare după romanul scriitorului argentinian Osvaldo Bayer, evocare a unor revolte muncitoreşti la începutul anilor '20, şi a reprimării lor violente de către armată. Deşi un accident doar în cariera unui regizor specializat în filme comerciale (de altfel acesta îşi va retrage — sub presiunea evenimentelor — opera din difuzare), *Patagonia răsculată* va rămîne unul dintre cele mai interesante exemple de cinema politic sud-american. „Grija pentru detaliu în reconstituire, profunzimea afectuoasă în portretizarea personajelor de muncitori, claritatea expozitivă indubitabilă“ (U. Ulive) sînt caracteristicile principale ale acestui film despre proletariatul argentinian.

— Regizorul Abel Gance, decanul de vîrstă al cinematografului francez, primeşte „Marele Premiu al Cinematografiei Franceze“ cu prilejul împlinirii a 85 de ani. Clasic în viaţă, cu o reputaţie profesională legată îndeosebi de reuşita filmelor sale din anii '20, *Roata* şi *Napoléon*, de utilizarea ecranului triplu, Gance, considerat în acei ani „maestrul nostru al tuturor“ (J. Epstein), continuă să se păstreze în centrul atenţiei, chiar dacă ultimele sale filme (*Austerlitz* — 1960, *Cyrano şi D'Artagnan* — 1963, *Bonaparte şi Revoluţia* — 1971) nu mai aduc nimic nou.

Pr. *The Conversation*/ Conversaţia/ (r., sc. Francis Ford Coppola; a. Gene Hackman). Un expert în domeniul spionajului electronic, deprins doar să înregistreze convorbiri nu să le şi interpreteze, se lasă, pentru prima oară în viaţă, antrenat în descoperirea semnificaţiilor unei înregistrări. Film psihologic pe tema responsabilităţii celor care îşi fac meseria fără să le pese de consecinţe. „Am vrut să arăt naşterea unei îndoieli, a unei treziri de conştiinţă. [...] Filmul se alcătuieşte ca o bucată muzicală. Foloseşte repetiţia sistematică a aceleiaşi scene, aducînd de fiecare dată informaţii noi. Apare un al doilea nivel, apoi un al treilea, şi dintr-o dată totul capătă o semnificaţie neprevăzută. [...] Hackman e ideal pentru acest rol, datorită fizicului lui banal. Este omul invizibil prin excelenţă, care îşi petrece timpul spionîndu-i pe alţii şi îi este atît de teamă că ar putea fi şi el spionat încît, practic, încetează să mai trăiască, se reduce la zero“ (Coppola). „Cel mai bun film al lui Coppola, o piatră de hotar în cinematograful anilor '70. Regizorul a surprins pe celuloid ce înseamnă să trăieşti în epoca amoralităţii şi a dezintegrării sociale pe scară largă“ (S. Farber). Marele Premiu — Cannes.

— Pr. *Vilna zona* /Petrecere la vilă/ (r. Eduard Zahariev; sc. Gheorghi Micev; a. Katia Paskaleva, Iţhak Finţi, Naum Sopov). Satiră acerbă la adresa celor pentru care achiziţionarea de bunuri materiale (vilă, maşină, alimente, obiecte etc.) devine un imperativ categoric şi un criteriu al reuşitei şi prestigiului social. Praznicul oferit de familia Ionkov în cinstea plecării feciorului la armată şi a proiectatei lui căsătorii cu „o partidă“ îi prilejuieşte regizorului bulgar creionarea unui complex tablou psihologic şi social. Incisivitatea discursului şi acurateţea observaţiei sînt trăsăturile sale definitorii. **Flm:** *Dacă trenul nu soseşte* (1967); *Recensămîntul iepurilor de cîmp* (1973); *Vremea bărbaţilor* (1977); *Elegia* (1982).

— Actriţa americană Ellen Burstyn propune casei „Warner“ scenariul lui Robert Getchell, *Alice Doesn't Live Here Anymore* /Alice nu mai locuieşte aici/, colaborează la redactarea definitivă a dialogului, alege regizorul (Martin Scorsese) şi obţine premiul „Oscar“ pentru rolul titular. Povestea văduvei care peregrinează dintr-un oraş în altul, împreună cu fiul ei, îşi cîştigă existenţa servind în restaurante şi doreşte să devină cîntăreaţă, reprezintă una dintre culmile carierei acestei actriţe, formată la şcoala lui Lee Strasberg şi care s-a afirmat abia la 40 de ani. **Flm:** *Ultimul spectacol cinematografic* (1971); *Exorcistul* (1973); *Providenţa* (1977); *Anul viitor în aceeaşi zi* (1978); *De două ori într-o singură viaţă* (1986).

— Pr. *Dayereh mina* /Ciclul/, de Darius Mehrjui, personalitate de seamă a filmului iranian. Un adolescent, al cărui tată este internat în spital, face cunoştinţă cu lumea traficanţilor şi a bursei negre de sînge din Teheran. „Un film virulent, dar poetic, fotografiind admirabil o realitate atroce,

un film în care cîţiva dintre actori sînt demni de cele mai bune filme ale lui Pasolini" (M. Martin). **Flm**: *Vaca* (1969); *Naivul* (1970); *Poştaşul* (1971).
— Pr. *Young Frankenstein* /Tînărul Frankenstein/ (r. Mel Brooks; a. Gene Wilder, Marty Feldman, Peter Boyle, Madeline Kahn). Inteligentă şi spumoasă parodie la filmele lui James Whale, cu Boris Karloff. „Pentru a face un film de groază se pune un mic Frankestein, multă ceaţă, cîteva umbre înfricoşătoare, o picătură de sînge, se agită bine şi se serveşte rece. Toată lumea se sperie. Cu aceleaşi ingrediente, Mel Brooks ne face să rîdem cu lacrimi. De ce? Asta înseamnă geniu! Cum se poate ca un orb să servească supă unui mut, ca un cocoşat să aibă o cocoaşă ce i se plimbă de la dreapta la stînga sau ca în loc de o cicatrice să existe un fermoar? Pentru asta trebuie să te numeşti Mel Brooks" (B. Servateur).
— Pr. *Senjane* /Tatăl/, de Abdellatif Ben Ammar. Un tînăr tunisian, al cărui tată este ucis de o organizaţie secretă colonialistă, este eliminat din liceu pentru participarea la o manifestaţie a elevilor. Angajat muncitor într-o tipografie, „el devine treptat conştient de opresiunea socială şi colonială din ţara sa odată cu părăsirea universului copilăriei şi prima iubire; iubire distrusă de o altă formă de opresiune, aceea exercitată asupra femeii musulmane" (F. Boughedir). Finalul, marcînd sîngeroasa represiune a unei greve şi moartea eroului, punctează tragic această „analiză serioasă a factorilor care pot transforma un bărbat oarecare într-un militant adevărat" (Ammar).

1975

ian. 13 — Pr. *Zidul* (r. Constantin Vaeni; m. Cornelia Tăutu; a. Gheorghe Dinică, Victor Rebengiuc, Mitică Popescu, Gabriel Oseciuc). În anii ilegalităţii, un tînăr utecist acceptă să se izoleze în spaţiul zidit al unei încăperi, unde va tipări un ziar clandestin. La debutul său în filmul de ficţiune, documentaristul C. Vaeni reuşeşte „pasaje cinematografice de mare expresivitate, nuanţări psihologice exacte"(C. Căliman). **Flm**: *Buzduganul cu trei peceţi* (1977); *Ancheta* (1980); *Imposibila iubire* (1983); *Acasă* (1984).

ian. 15 — Pr. *Professione: reporter* /Profesiunea: reporter/ (r., cosc. Michelangelo Antonioni; a. Jack Nicholson, Maria Schneider). Un ziarist încearcă să stabilească un contact cu insurgenţii dintr-o ţară africană. Întorcîndu-se la hotelul său din acel loc îndepărtat, descoperă că vecinul său de cameră e mort. Ceea ce îi prilejuieşte un schimb de identitate. „Protagonistul încearcă să trăiască un raport iluzoriu cu realitatea, dar nu are mijloacele (culturale şi umane) pentru a o putea descifra. De aici derivă decizia lui de a renunţa la propria identitate, de a-şi anula trecutul şi viitorul şi de a trăi (sau de a încerca să trăiască) viaţa altuia, adică un viitor diferit de cel ce-i fusese predestinat. [...] Numai că cine vrea să iasă din propria sa viaţă falsă, moare pentru că a rîvnit la adevăr" (L. Micciché). „Un film despre moarte ca soluţie necesară pentru angoasa imposibilităţii de a trăi o existenţă devenită fără semnificaţie, [...], un film despre alienarea ideologică (eliminarea voluntară a propriei persoane drept consecinţă a pierderii finalităţilor ideologice ale propriei clase), [...] un film splendid, crud şi emoţionant despre un om care moare în dulcea indiferenţă a lumii" (V. Giacci).

ian. 26 — Moare actriţa sovietică Liubov Orlova (n. 29 ian. 1902). Film din 1934. Marile succese şi renumele internaţional i le aduc rolurile interpretate în comediile muzicale ale soţului său, Grigori Aleksandrov: *Toată lumea rîde, cîntă şi dansează* — 1934; *Circul* — 1936; *Volga-Volga* — 1938; *Primăvara* — 1947. „Înzestrată cu o voce caldă şi cu un surîs luminos, actriţă de un delicat lirism şi de o exuberanţă molipsitoare, Orlova a fost pentru mulţi ani echivalentul sovietic al starurilor cinematografice occidentale" (A. M. Ripellino).

febr. 17 — Pr. *Filip cel bun* (r. Dan Piţa; i. Florin Mihăilescu; a. Mircea Diaconu, Ileana Popovici, Gheorghe Dinică, George Constantin). Portretul moral al tînărului inocent, cinstit, generos, incapabil de a accepta compromisul, aflat în situaţia de a alege un drum în viaţă şi de a înţelege exemplul celor vîrstnici. „La primul său film de lungmetraj şi, totodată, la primul său film de actualitate, regizorul Dan Piţa se dovedeşte, „prin elocvenţa expresiei cinematografice, cel mai profund şi original analist al caracterelor şi relaţiilor sociale pe care-l dă cinematografia naţională, înainte de a se defini ca şcoală" (V. Sava). **Flm**: *Nunta de piatră* (1972); *Tănase Scatiu* (1976); *Bietul Ioanide* (1979); *Concurs* (1982); *Dreptate în lanţuri* (1983); *Pas în doi* (1985).

febr. 22 — Pr. *Zemia obiecana* /Pămîntul făgăduinţei/ (r. Andrzej Wajda; a. Daniel Olbrychski, Wojcieh Pszoniak, Andrzej Seweryn). Ecranizare după romanul lui Władysław Reymont. Frescă a societăţii polone de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd are loc falimentul nobilimii rurale şi ascensiunea sălbatică a capitalismului industrial. „Cei trei eroi ai filmului — un polonez, un neamţ şi un evreu — pun împreună bazele unei fabrici, sînt legaţi de interese comune, de apartenenţa la aceeaşi clasă. Acest conglomerat polono-germano-evreiesc al oraşului Łódź din acea vreme prezintă un interes deosebit, frapează prin pitoresc, prin diversitatea tipurilor şi a atitudinilor. De aceea firele secundare ale acţiunii ca şi personajele de plan doi constituie una dintre raţiunile existenţei acestui film" (Wajda). Violenţa anumitor secvenţe, precum şi opulenţa scenografică, i-a făcut pe unii critici să vorbească despre „naturalism baroc".

mart. 28 — Dallas: pr. *Jaws* /Fălci/ (r. Steven Spielberg; a. Roy Scheider, Robert Shaw, Richard Dreyfuss). Film de groază şi suspans, ecranizare după best-seller-ul lui Peter Benchley. „*Fălci* este o poveste despre supravieţuire, despre trei personaje principale (un şef de poliţie, un vînător de rechini profesionist şi un ecolog), despre viaţa lor timp de zece zile, cînd un rechin uriaş apare în zona unei liniştite staţiuni de vacanţă, ameninţînd vieţile oamenilor şi prosperitatea economică a oraşelului. Întrebarea e: cine va supravieţui?" (Spielberg). „Un film de divertisment, extraordinar de bine făcut, [...] catalog al tehnicilor suspansului hitchcockian" (J. Monaco), deoarece mai bine de jumătate din film rechinul rămîne nevăzut, în schimb imaginile subiective (din punctul de vedere al monstrului) fac incursiunile sale foarte înfricoşătoare. Susţinut de o uriaşă campanie publicitară, *Fălci* devine unul dintre cele mai mari succese americane de box-office, punct culminant al modei filmelor-catastrofă.

mart. — Regizorul american John Huston filmează în Maroc *The Man Who Would Be King* /Omul care vroia să fie rege/, ecranizare după o nuvelă de Rudyard Kipling. Povestea a doi aventurieri, care, în India anului 1880, izbutesc să fie recunoscuţi drept regii unui trib îndepărtat — dar pe care îi pierde lăcomia — îi prilejuieşte lui Huston un nou film pe tema eşecului, temă care stă la baza celor mai bune filme ale sale (*Şoimul blestemat* — 1941, *Comoara din Sierra Madre* — 1948, *Moby Dick* — 1956, *Paradisul* — 1971). „Viaţa înseamnă strădanie şi nu cîştig. Importantă

este vînătoarea şi nu vulpea. De aceea filmele despre succes nu m-au interesat niciodată prea mult" (Huston). „Cel mai notabil cineast al «generaţiei pierdute», capabil să cocheteze fie cu [...] balena *Moby Dick*, fie cu *Biblia* (1966), continuă să ne surprindă, mereu altul şi mereu fidel acestei vieţi de doi bani prin care face o [...] plimbare (*Plimbare cu dragostea şi moartea* — 1969), ajungînd în [...] *Paradis*, întîlnindu-i mereu alături pe Abel şi Cain. Dovadă a unei persistente pofte de viaţă, oricare ar fi scenariul, Huston îl deviază, deplasează miza, scriind un film ca pe un poem, cu toate culorile, disonanţele, umorul, şi cu îmbuibarea unei Ame ici fabuloase şi totodată triste, mizere. Este poate unicul dintre marii regizori care nu a îmbătrînit odată cu generaţia sa" (M. Ciment). Alte filme: *Annie* (1982); *La poalele vulcanului* (1984); *Onoarea familiei Prizzi* (1986).

apr. 14 — Moare actorul american Fredric March (n. Ernst Fredrick Mc Intyre Bockel, 31 aug. 1897). Film din 1929. Interpretează o gamă variată de roluri în drame, melodrame, comedii, filme de aventuri, dar măsura talentului şi-o dă în portretizarea unor personaje cu tulburări psihice, ca de pildă cele din filmele *Dr. Jekyll şi Mr. Hyde* — 1932 şi *Cei mai frumoşi ani ai vieţii noastre* — 1946, pentru care obţine premii „Oscar". **Flm**: *Anna Karenina* (1935); *Nevastă-mea vrăjitoarea* (1942); *Moartea unui comis-voiajor* (1951); *Procesul maimuţelor* (1960); *Soseşte vînzătorul de gheaţă...* (1973).

apr. 17 — Los Angeles: pr. *The Day of the Locust* /Ziua lăcustei/ (r. John Schlesinger; a. Donald Sutherland, Karen Black, William Atherton). Ecranizare după romanul lui Nathanael West. În Hollywoodul anilor '30, un tînăr scenograf este martorul uimit al excentricităţilor şi violenţei vieţii din metropola cineaştilor. Deşi majoritatea criticii a considerat că rămîne mult sub valoarea romanului lui West, opera lui Schlesinger constituie, prin acurateţea reconstituirii epocii, prin dramatismul situaţiilor şi prin calitatea interpretării, unul dintre cele mai izbutite exemple de film despre lumea filmului, gen care, în anii '70, cunoaşte o deosebită vogă, de la *Începutul*, de Gleb Panfilov (1970), la *Ultimul magnat*, de Elia Kazan (1976), de la *Valentino*, de Ken Russell (1977), la *Acei oameni minunaţi cu aparatele lor de filmat*, de Jiři Menzel (1979).

apr. 25 — Viena: pr. *Totstellen* /A face pe mortul/ (r. Axel Corti). Un tînăr zidar, venit de la ţară într-un mare oraş, începe să-şi clădească o casă. Implicarea lui într-un conflict cu autorităţile îi atrage condamnarea la închisoare. În timp ce părinţii sînt goniţi din casă şi soţia naşte, eroul se sinucide în celulă. Film de ascuţită critică socială. Marele premiu austriac pentru artă cinematografică.

mai 12 — Cannes: *Chronique des années de braise* /Cronica anilor de foc/ (r., sc. Mohamed Lakhdar Hamina; a. Jorge Voyagis, M. Lakhdar Hamina, Larbi Zekkal). Cronică a celor 15 ani de luptă anticolonialistă (1939-1954), pelicula comemorează 20 de ani de la începutul revoluţiei algeriene. „Nu este un film despre revoluţie, ci un film despre cum se ajunge la revoluţie. Un film despre sistemul colonial şi împotriva oricărui sistem represiv. [...] În loc să apeleze la aroganţă şi demonstraţie, se bazează pe sensibilitate şi persuasiune. Nu am vrut să demonstrez ceva anume. Majoritatea scenelor se bazează pe amintiri din copilărie pe care le povestesc simplu; filtrîndu-le prin propria-mi sensibilitate. [...] După părerea mea, filmul este mai mult decît politic" (Lakhdar Hamina). „Un cert progres faţă de creaţia sa anterioară, Hamina a făcut o operă interesantă prin funcţia ideologică a diverselor personaje şi, mai ales, prin lupta dintre linia legalistă şi cea insurecţională" (G. Hennebelle). Marele Premiu — Cannes.

mai 30 — Moare actorul francez Michel Simon (n. 9 apr. 1895). Film din 1925. „Importanţa lui Michel Simon depăşeşte importanţa rolurilor create de el. Este un personaj mare prin el însuşi. El pare chiar întruchiparea teatrului şi a cinematografului. Împreună cu Charles Laughton şi Orson Welles, este unul dintre cei trei coloşi ai secolului" (J. Renoir). **Flm**: *Boudu, salvat de la înec* (1932); *Atalanta* (1934); *Suflete în ceaţă* (1938); *Frumuseţea diavolului* (1949); *Vaporul lui Emil* (1961); *Cea mai frumoasă seară din viaţa mea* (1971).

iun. 2 — Los Angeles: pr. *Nashville* (r. Robert Altman; a. Karen Black, Keith Carradine, Geraldine Chaplin). În Nashville, capitala muzicii country, se organizează un mare concert cu prilejul unei campanii electorale, „Filmul îşi prezintă personajele într-un mod discursiv, fără a se opri în mod special asupra nici uneia dintre întîmplări. Rezultă un interesant caleidoscop de scurte întîlniri, frînturi de viaţă ce coexistă întîmplător" (Ph. Strick). Recunoscut pentru consecvenţa cu care răstoarnă convenţiile şi clişeele cinematografului american tradiţional, Altman foloseşte mereu acelaşi ton incisiv pentru „a demitiza imaginea omului orgolios şi arogant, [...] pentru a respinge istoria înţeleasă ca alibi, pentru a ne distrage gîndul de la alienarea noastră reală" (A. Frezzato). **Flm**: *M.A.S.H.* (1970); *Imagini* (1972); *Trei femei* (1977); *O nuntă* (1978); *Popeye* (1980); *Onoare secretă* (1984); *După terapie* (1986).

iun. 4 — Paris: pr. *India Song* (r., sc. Marguerite Duras; a. Delphine Seyrig, Michel Lonsdale, Mathieu Carrière); povestea unei femei din anii '30, soţie de ambasador în India, care se sinucide, înecîndu-se în apele Gangelui. „*India Song* poate fi citit şi ca un film antiimperialist, personajele sale murind de boala colonială, adică de izolarea de lumea înconjurătoare a băştinaşilor, izolare care treptat îi înstrăinează unul de altul" (C. Clarens). Dincolo de această posibilă interpretare, filmul — cu aspectul său fantomatic, cu atmosfera sa lîncedă, cu personajele care se mişcă nefiresc, cu dialogul în întregime din *off* şi cu lipsa de cronologie a întîmplărilor — constituie una dintre cele mai reuşite încercări ale scriitoarei Marguerite Duras de a găsi un echivalent filmic stilului său literar. „Cred că ceea ce au numit oamenii cinematograf de-a lungul vremii a murit. De aceea cinematograful trebuie să dezvolte o nouă dimensiune, pe care încep să o găsesc în *India Song* şi pe care sper să o explorez în viitoarele mele filme" (Duras). **Flm**: *La musica* (1966); *Nathalie Granger* (1973); *Baxter, Vera Baxter* (1977); *Agatha şi lecturile nelimitate* (1981); *Copiii* (1984).

iun. 5 — Culver City: pr. *Love and Death* /Dragoste şi moarte/ (r., sc. Woody Allen; a. W. Allen, Diane Keaton). În Rusia anului 1812, un om condamnat la moarte îşi revede întreaga viaţă. Subiectul este un pretext de a parodia „Război şi pace", de Tolstoi, şi monumentala ecranizare a lui Bondarciuk, Allen presărîndu-şi, totodată, filmul cu citate din Eisenstein, Bergman şi fraţii Marx. „Cu ochelari ca în secolul XX şi cu nevroza marilor oraşe, eroul lui Allen trece cu greu şi lipsit de eroism prin tradiţionalele războaie, dueluri şi necazuri conjugale, oprindu-se adesea pentru a vedea Moartea sau pentru a purta discuţii absurde cu iubita" (G. Brown). Această „primă comedie consacrată subiectului grav al morţii şi sfîrşitului tuturor lucrurilor" (R. Benayoun) face din Allen „reversul comic al lui Ingmar Bergman" (E. Comuzio).

iun. — Pr. filmului senegalez *N'Diangane* (r. Mahama Traore; a. Fatim Diange, Mame N'Diaye). Povestea tragică a unui copil trimis de tatăl său la școală, unde învață versete din Coran, iar în timpul liber cerșește pentru profesorul său. Trama reprezintă un simbol pentru un întreg popor care urmează cuvîntul de ordine al unei structuri birocratice. „Scopul nostru nu este estetica, ci etica; [...] am abordat o problemă a colonizării culturale. La început, religia musulmană nu era o religie africană, ci o formă de colonizare spirituală venită prin țările arabe, așa cum colonizarea politică și economică ne-a venit din Franța. [...] Noua formă de cultură bazată pe religia musulmană este o formă de alienare: cei care o predau sînt primii care profită de bunăstarea socială, devenind reprezentanții direcți ai burgheziei" (Traore). Premiu la Taormina.

iul. 26 — Moare, la București, istoricul, criticul de film și producătorul Ion Cantacuzino (n. 7 nov. 1908). Publicistică cinematografică în anii '30. Conducător al Oficiului Național al Cinematografiei (1940-1943), joacă un rol hotărîtor în organizarea pe baze industrial-cinematografice a acestei instituții, în înzestrarea sa tehnică și concentrarea tuturor cadrelor de profesioniști. Activitate de pionierat desfășurată după 1965 în domeniul istoriei cinematografului românesc.

iul. — Regizorul japonez Akira Kurosawa termină filmul *Dersu Uzala* /Vînătorul din taiga/ (a. Maksim Munzuk, Iuri Solomin), coproducție sovieto-japoneză. Epopee umană și ecologică redînd aventurile unui explorator rus în taiga, la începutul secolului. Film bazat pe amintirile ghidului lui Uzala, Vladimir Arseniev. Poem despre măreția omului și despre contopirea lui cu natura, filmul este opera unui cineast familiarizat nu numai cu literatura rusă (Gorki, Dostoievski), pe care a ecranizat-o anterior, ci și cu sufletul poporului rus, ceea ce a făcut pe mulți critici să vadă în *Dersu Uzala* un film mai degrabă rusesc decît japonez. Premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin.

iul. — Roma: pr. *C'eravamo tanto amati* /Atît de mult ne-am iubit/ (r., sc. Ettore Scola; a. Nino Manfredi, Vittorio Gassman, Stefania Sandrelli, Stefano Satta Flores). Trei camarazi din Rezistență încearcă să-și facă fiecare cîte un rost în societate (cea italiană postbelică). Prin intermediul acestor destine individuale, Scola parcurge istoria Italiei timp de trei decenii, realizînd „un film despre dragoste și prietenie, despre degradarea dragostei și a prieteniei, deci despre melancolie" (Scola), un film despre eșec, așa cum consemnează și ultima sa replică: „Am crezut că vom schimba lumea și de fapt lumea e cea care ne-a schimbat pe noi". Cel de al nouălea film al lui Scola concentrează cîteva dintre caracteristicile întregii sale opere: analiza sarcastică a viciilor naționale și extinderea situațiilor cotidiene la dimensiuni metafizice, denunțarea corupției, nostalgia față de epoci revolute, amestecul de bufonerie, pitoresc și compasiune. **Flm**: *Drama geloziei* (1970); *Cea mai frumoasă seară din viața mea* (1972); *Terasa* (1980); *Noaptea de la Varennes* (1982); *Balul* (1983); *Familia* (1987).

aug. 9 — Pr. *Per le antiche scale* /Pe scările de demult/ (r. Mauro Bolognini; a. Marcello Mastroianni, Françoise Fabian, Lucia Bosé). În anii fascismului, într-un azil de nebuni, un doctor, care își exercită farmecele masculine atît asupra bolnavelor, cît și asupra colegelor sale, emite teoria că nebunia e o boală virală. Distins cu Premiul special al juriului la Locarno, acest film (ca și cele precedente ale lui Bolognini) este opera „unui artist original, situat între Visconti și Fellini. Un realizator intimist, departe de orice modă" (A. Tassone). Universul filmelor sale, aflat sub semnul erotismului, al bolii și al morții, este de o frumusețe barocă, remarcabilă prin organizarea armonioasă a spațiului și prin rafinamentul coloristic. **Flm**: *La Viaccia* (1961); *Metello* (1970); *Bubu* (1971); *Libera, dragostea mea* (1974); *Moștenirea Ferramonti* (1976); *Dama cu camelii* (1980); *La Veneziana* (1985).

aug. 15 — Los Angeles: rolul gangsterului pervers din *Dog Day Afternoon* /După-amiază de cîine/ (r. Sidney Lumet) reprezintă unul dintre marile reușite actoricești ale lui Al Pacino. „Există în nervosul și scundul Pacino o uluitoare energie, o intensitate și o concentrare exemplare. Dar și un simț al nebuniei. Gesturi puține, mobilitate a fizionomiei aparent redusă, un ton al glasului foarte scăzut, la limita șoaptei. Iar în privire o anume fatalitate" (P. Newhouse). **Flm**: *Panică în Needle Park* (1971); *Nașul I* și *II* (1972 și 1974); *Bobby Deerfield* (1977); *Dreptate pentru toți* (1979); *Scarface* (1983); *Revoluția* (1985).

aug. 22 — Paris: pr. *Le vieux fusil* /Pușca veche/ (r. Robert Enrico; a. Romy Schneider, Philippe Noiret). Fiica și soția unui medic de provincie sînt asasinate sălbatic de fasciști în chiar preziua armistițiului. În rolul medicului care își răzbună familia, Philippe Noiret înscrie încă o reușită în variata galerie de personaje cărora le-a dat viață. (Premiul „César"). „Am abordat tot felul de roluri în filmele cele mai diverse și, adesea, cu excelenți regizori, grație cărora am reușit să nu mă limitez la un singur *emploi* și să pot trece de la fantezie la dramă, rămînînd credibil pentru spectatori" (Noiret). **Flm**: *Zazie în metrou* (1961); *Viață la castel* (1965); *Fata bătrînă* (1971); *Marea crăpelniță* (1973); *Deșertul tătarilor* (1976); *Prietenul meu Vincent* (1983); *Măști* (1987).

aug. — Moare compozitorul sovietic Dmitri Șostakovici (n. 25 sept. 1906). Autor al muzicii la 35 de lungmetraje, Șostakovici a colaborat cu unii dintre cei mai importanți regizori sovietici, Leonid Trauberg, Grigori Kozînțev, Aleksandr Dovjenko, Serghei Iutkevici, Mihail Kalatozov, la filme-reper pentru istoria cinematografiei mondiale ca: *Noul Babilon* (1929); *Tinerețea lui Maxim* (1935); *Miciurin* (1949); *Hamlet* (1964). Tot el semnează partitura reeditării sonorizate a filmelor lui Eisenstein, *Crucișătorul Potemkin* și *Octombrie*.

aug. — Guvernul britanic creează o comisie pentru studiul perspectivelor cinematografului național. Această comisie formată din profesioniști ai filmului și televiziunii constată că industria cinematografică britanică a fost prea multă vreme colonia economică și culturală a Hollywood-ului, subliniind totodată resursele creatoare autohtone.

sept. 22 — Pr. *Premia* /Premiul/ (r. Serghei Mikaelian; a. E. Leonov, V. Samoilov, Mihail Gluzskii). Film de actualitate, de o construcție cinematografică austeră. Doisprezece oameni ai zilelor noastre, doisprezece lucrători de pe un șantier de construcții, adunați într-o încăpere modestă, se privesc cu autoexigență, își regîndesc munca, luptă împotriva propriilor greșeli. O analiză incisivă, gradată și tensionată, percutînd adînc în conștiințe, dezvăluind căile posibile de formare a automatismelor și chiar a erorii: o dezbatere sobră și curajoasă, care atrage prin vigoarea eticii pe care o afirmă, prin poziția sa politică comunistă.

sept. 25 — Pr. *Örökbefogadás* /Adopțiune/ (r., cosc. Márta Mészáros; a. Kati Berek, Gyöngyvér Vigh). O femeie singură, trecută de 40 de ani, se împrietenește cu o adolescentă crescută la orfelinat. Raporturile dintre cele două femei sînt destul de tensionate, amîndouă aflîndu-se în momente cruciale ale vieții lor. Cu veridicitate și luciditate, Márta Mészáros realizează o peliculă sinceră, chiar dacă pe alocuri dură, despre condiția femeii într-o

societate în care comunicarea între oameni nu se face lesne. Marele Premiu — Berlin.
sept. — Pr. filmului marocan *El Chergui* /Tăcere violentă/ (r., sc. Moumen Smihi; a. Leila Shenna, Abdelkader Montrea). Pentru a-și împiedica soțul să-și mai ia o nevastă, o femeie recurge la farmece și la magie. Evidențiază una dintre contradicțiile țărilor eliberate de colonialism: necesitatea înnoirii și necesitatea întoarcerii la tradiție. „Vreau ca filmul meu să fie perceput ca o mitologie a societății marocane" (Smihi). Marele Premiu la Toulon.
sept. — Moscova: pr. *Proșu slova* /Cer cuvîntul/ (r. Gleb Panfilov; a. Inna Ciurikova). Povestea unei campioane de tir care ajunge primăriţa unui oraș și încearcă să facă față tuturor încercărilor la care o supun viața socială și personală. „Uvarova e din categoria acelor idealiști care au făcut Revoluția, care au apărat-o în timpul războiului, care au construit Magnitogorsk-ul. Mulți dintre ei continuă să opereze cu aceleași mijloace și concepte. Dar viața se schimbă și astfel apar situațiile complexe, contradictorii între mentalitatea lor și realitatea exterioară" (Panfilov). Ca în toate filmele sale, regizorul sovietic analizează cu finețe și umor universul feminin. Complexitatea, umanismul, sensibilitatea, farmecul eroinelor sale se datorează, în bună măsură, interpretei sale preferate (și soția sa) Inna Ciurikova. **Flm**: *Prin foc nu se trece* (1968); *Începutul* (1970); *Valentina* (1981); *Vassa* (1983).
oct. 8 — Pr. *L'Histoire d'Adèle H.* /Povestea Adelei H./ (r. François Truffaut; a. Isabelle Adjani). Iubirea Adelei Hugo (fiica marelui scriitor) pentru un tînăr locotenent englez își găsește interpreta ideală în tînăra actriță Isabelle Adjani, una dintre marile revelații ale ecranului francez în anii '70, fenomenul generației sale. „După Michèle Morgan, Brigitte Bardot și Jeanne Moreau a trebuit să așteptăm 15 ani pînă să apară o succesoare. Iat-o! Ea se numește Isabelle Adjani și este idealul oricărui regizor" (Cl. Pinoteau). **Flm**: *Palma* (1974); *Nosferatu* (1979); *Posesiune* (1981); *Cuartet* (1981); *Vară ucigașă* (1983); *Ishtar* (1987).
oct. 10 — Pr. *Die verlorene Ehre der Katharine Blum* /Onoarea pierdută a Katharinei Blum/ (r., sc. Volker Schlöndorff și Margarethe von Trotta; a. Angela Winckler, Mario Adorf, Dieter Laser). Ecranizare după romanul lui Heinrich Böll. O tînără menajeră în casa unui avocat se implică în acțiunea de evadare a unui individ arestat pentru considerente politice. Acest fapt declanșează asupra ei o adevărată prigoană din partea poliției și a presei. „Filmul este simplu și clar ca o demonstrație, nervos și încordat ca o bună dramă polițistă, călduros ca o pledoarie. El are verva și veridicitatea unei cronici de actualitate și chiar așa trebuie luat, deoarece ficțiunea abia dacă depășește realitatea" (M. Martin). „Cinematograful meu preferat nu este nici cel de artă și experiment, nici cel comercial. Trebuie găsită o cale, n-aș spune de mijloc, ci alternativă, un cinematograf care să redea realitatea și totodată să atragă marele public. Acest lucru l-am reușit cu *Katharina Blum*" (Schlöndorff).
oct. 13 — Pr. filmului grec *O Thiasos* /Comedianții/ (r., sc. Theodoros Angelopoulos; a. Eva Kotamanidou, Vangelis Kazan, Stratos Pahis). Film politic. Inspirîndu-se din mitul Atrizilor, pe care îl transpune în secolul XX, Angelopoulos istorisește întîmplările tragice din viața unei trupe de actori ambulanți formată dintr-o singură familie, în care adulterul soției determină moartea soțului și răzbunarea copiilor, care își ucid mama și pe amantul ei. Trama este însă doar un pretext, iar personajele au rol de a oglindi istoria Greciei din perioada 1939-1952. „Povestea filmului e o succesiune de ocupații. Am vrut să arăt istoria acestei epoci ca actuală. Trecutul e prezent, trecutul condiționează prezentul" (Angelopoulos).

nov. 1 — E ucis pe plaja de la Ostia criticul literar, poetul, romancierul, eseistul, teoriticianul, scenaristul și regizorul Pier Paolo Pasolini (n. 5 mart. 1922). Film din 1949, ca scenarist, și din 1961, ca regizor. El „devenise parte integrantă a existenței noastre prin cuvintele sale, prin filmele sale și prin lupta pe care o ducea, în intenția de a ne face conștienți de o situație generală neliniștitoare, de anxietatea, de angoasa sa în fața viitorului omului și societății" (A. Tortorella). „Forță a trecutului, Pasolini își caută cu furie arheologică frații, printre ruine, printre primitivi și sălbatici și îi descoperă printre lumpenproletarii din periferiile orașelor ori din colțurile de cîmpii uitate. Aceste personaje ale sale sînt niște «schelete vii». O lume arhaică — preumană, prenaturală, pregramaticală — devine ambianța filmelor sale, fie că ele se desfășoară în epoca noastră sau în trecut" (G. Aristarco). **Flm**: *Accattone* (1961); *Evanghelia după Matei* (1964); *Oedip rege* (1967); *Decameronul* (1971); *Povestiri din Canterbury* (1972); *Salò* (1975).
nov. 21 — Paris: pr. *One Flew Over the Cuckoo's Nest* /Zbor deasupra unui cuib de cuci/ (r. Milos Forman; a. Jack Nicholson, Louise Fletcher). Un deținut, care vrea să scape de regimul muncii forțate, simulează nebunia și e transferat într-un azil de nebuni unde îi instigă pe pacienți să se revolte împotriva tratamentului, a regulamentului spitalului și a sorei șefe, care e o fiară cu aparență calmă și binevoitoare. Acest film de un cutremurător dramatism poate fi citit în numeroase feluri. „Un erou de proporții supraomenești încearcă să reintroducă respectul de sine și simțul individualității într-un grup de dezmoșteniți înfrînți și lipsiți de personalitate; un conflict simbolic între bine și rău, dorință și abstinență, individ și autoritate; un coșmar kafkian al omului normal închis printre nebuni; o alegorie politică a revoluției împotriva autorității, caracteristică Americii anilor '60" (J. J. Dawson). Cinci premii „Oscar": film, regie, actor, actriță, scenariu, ecranizare.
nov. 26 — Războiul civil din Liban inspiră regizorilor Jocelyn Saab și Jorg Stocklin realizarea documentarului de lungmetraj *Le Liban dans le tourment* /Libanul în furtună/. În același an, un alt documentar *Beyrouth, ya Beyrouth*, de Maroun Bagdadi, se face ecoul acelorași evenimente.
dec. 23 — Roma: pr. *Pasqualino Settebellezze* /Pasqualino, șapte frumoase/ (r, sc. Lina Wertmüller; a. Giancarlo Giannini). Eroul, un personaj vanitos, laș și abject, îl căsăpește pe amantul surorii sale, intră în ospiciu unde violează o pacientă, ajunge într-un lagăr de concentrare nazist unde o seduce pe comandantă, devine supraveghetor și își execută cel mai bun prieten. „Operă provocatoare și iritantă, avînd meritul că iese din schemele așa-zisei comedii în stil italian, filmul își are rădăcinile într-o cultură de sorginte populară, pe care încearcă să o lege strîns de istorie și nu să o rezolve într-un joc pur parodic" (G. Cremonini). Cineastă cu preocupări preponderent politice, „în tradiția lui Chaplin și nu a lui Costa-Gavras" (D. Jacobs), Lina Wertmüller îmbină comicul cu tragicul și cu melodramaticul, politicul cu bufoneria, patosul cu grotescul, avînd drept principal scop polemica împotriva sistemului. Filmele sale impun numele actorului Giancarlo Giannini. **Flm**: *Mimi Metallurgico rănit în onoare* (1972); *Film de dragoste și anarhie* (1973); *Sfîrșitul lumii în patul nostru într-o noapte ploioasă* (1978); *Răzbunare* (1979); *Camorra* (1985).

dec. — Pr. *Cursa* (r. Mircea Daneliuc; i. Florin Mihăilescu; a. Mircea Albulescu, Tora Vasilescu, Constantin Diplan). Doi bărbaţi şi o femeie sînt forţaţi de împrejurări să parcurgă împreună sute de kilometri în cabina unui treiler care transportă o piesă-gigant. „Lumea printr-un parbriz" (R. Rusan), strălucit debut cu un film de actualitate al regizorului Mircea Daneliuc. **Flm**: *Ediţie specială* (1977); *Proba de microfon* (1980); *Croaziera* (1981); *Glissando* (1982); *Iacob* (1987).

dec. — Londra: pr. *Barry Lindon* (r., sc. Stanley Kubrick; i. John Alcott; a. Ryan O'Neal, Marisa Berenson). Ecranizare după Thackeray. Ascensiunea şi decăderea unui aventurier irlandez din secolul al XVIII-lea. „Extinzînd canavaua picarescă a lui Thackeray la dimensiunile unei plase suficient de mari pentru a cuprinde o secţiune semnificativă a vieţii şi culturii din secolul al XVIII-lea — imaginile filmului trimit permanent la Gainsborough, Constable, Hogarth — Kubrick a tratat drama cu abstracţie rece şi cu un picturalism pedant. Dar acest stil ciudat şi apatic operează ca o soluţie acidă în care este dizolvată drama lui Thackeray. Rămîne sîmburele narativ şi tematic al evoluţiei acestui aventurier şi imaginea unei lumi descompuse şi condamnabile" (R. Combs). Premii „Oscar" pentru imagine, scenografie, costume, muzică.

dec. — Moscova: pr. *Zerkalo*/Oglinda/ (r. Andrei Tarkovski; a. V. E. Boskakov, Margarita Tereşkova, Alla Demidova). „Filmul este povestea vieţii mamei mele; el relatează şi o parte din viaţa mea. În timpul războiului, noi am trăit într-un sat din împrejurimile Moscovei în care locuiau scriitori şi artişti. Stăteam într-o casă părăsită în care se găseau munţi de cărţi, mai ales cărţi de artă cu numeroase ilustraţii, cărţi părăsite ca nişte copii abandonaţi de părinţii lor, aşa cum eram şi noi. *Oglinda* nu este legat numai de istorie, dar şi de aspiraţiile mele ca autor. Filmul este o confesiune. Noi avem o datorie faţă de cei care ne-au dat viaţa: trebuie să le declarăm dragostea noastră" (Tarkovski). „Avem de a face cu o autobiografie reflectată într-o oglindă spartă, o amintire ce străluceşte în ciuda meandrelor reveriei; deşi construit pe răsturnarea cronologiei, el nu ascultă numai de regulile obişnuite ale dramaturgiei, ale întoarcerii în timp. Ar fi în van să încerci să reuneşti raţional bucăţile acestui puzzle, atîta timp cît jocurile prezentului şi ale trecutului se complică cu o dualitate între real şi imaginar, într-un labirint cu o cvadruplă intrare, în care este foarte dificil să desluşeşti exact ce este un «ce» anume. [...] *Oglinda* este opera cea mai personală a lui Tarkovski care luminează retrospectiv două dintre filmele sale precedente: *Copilăria lui Ivan* şi *Andrei Rubliov*" (M. Martin).

dec. — Operatorul român Ovidiu Gologan primeşte Marele Premiu al Asociaţiei Cineaştilor din România „pentru întreaga activitate artistică şi contribuţia adusă la dezvoltarea artei cinematografice româneşti". Format la şcoala actualităţilor cinematografice, în cadrul O.N.C., unde lucrează din 1936, Gologan se consacră după 1950 filmului de ficţiune. Maestru al imaginii alb-negru pe care o compune cu un ochi de pictor. **Flm**: *La Moara cu noroc* (1956); *Pădurea spînzuraţilor* (1964); *Facerea lumii* (1971).

— Pr. filmului japonez *Den'en ni shisu*/De-a v-aţi ascunselea la ţară/ (r., sc. Shuji Terayama; a. Kantaro Suga, Hiroyuki Takano, Kaoru Yuchikusa). Un film despre memorie, realizat în alb-negru pentru prezent şi în color pentru trecut. Operează pe mai multe nivele, legate destul de firav între ele: imaginarul, memoria, eul, realitatea. „Am încercat să anulez frontiera tradiţională dintre interior şi exterior; toate obiectele care de obicei se află în interiorul casei în filmul meu sînt în afară, în timp ce elementele de peisaj sînt în interior. [...] Ceea ce mă preocupă este conflictul dintre peisajul rural al copilăriei şi cel citadin al prezentului, în care primul subzistă totuşi" (Terayama).

— Pr. filmului marocan *La Guerre du pétrole n'aura pas lieu*/Războiul petrolului nu va avea loc/ (r. Souhel Ben Barka; m. Gheorghe Zamfir; a. Claude Giraud, Hassan Ganonni, Claudio Gora). Încercările neizbutite ale unui tînăr ministru dintr-o ţară producătoare de petrol de a îmbunătăţi condiţiile de viaţă ale muncitorilor. Subiect de mare actualitate, abordat foarte rar de cinematograful african. „Filmul se bazează pe două constatări: absenţa unei adevărate burghezii naţionale legate de masele populare şi prezenţa în aparatul de stat a unor intelectuali reformişti izolaţi de acestea. [...] Scopul meu a fost să prezint situaţia aşa cum e ea, pentru a-i îndemna pe spectatori să mediteze" (Ben Barka).

— *L'ultima donna*/Ultima femeie/ (r., cosc. Marco Ferreri; a. Gérard Depardieu, Ornella Muti, Michel Piccoli, Renato Salvatori). Un tînăr „e tocmai în perioada în care repetă (inconştient) structura socio-economică a familiei în care a crescut şi s-a format. Dar el se confruntă cu o serie de probleme ce decurg din relaţiile cu soţia sa, care reacţionează pe un alt plan — acela al condiţiei ei în societate. Bărbatul nu mai înţelege, raporturile sale sociale sînt frustrante, el se simte inutil. Tocmai această manieră de a descoperi logica unui cuplu, o logică determinată, în care atît personalitatea bărbatului cît şi cea a femeii sînt negate, devine procesul întregului film" (Ferreri).

— Premiul „Georges Sadoul" este decernat unor filme africane: producţiei cameruneze *Muna Moto*/Copilul altuia/, de Jean Dikongue Pipa, şi producţiei din Mauritania *Nationalité immigré*/Naţionalitatea emigrant/, de Sidney Sokhana. Primul e „o meditaţie asupra puterii în societatea actuală cameruneză care rămîne sclava tradiţiilor şi a unor obiceiuri nefaste, cum ar fi tribalismul" (D. Pipa). Deşi în aparenţă o pură elegie, această poveste de dragoste dintre doi tineri care nu se pot căsători din cauza sărăciei „loveşte în paraziţii care sufocă societatea neagră" (J. Delmas).

— Ia fiinţă, la Sydney, „Şcoala naţională australiană pentru film şi televiziune". Director: istoricul de cinema polonez Jerzy Toeplitz.

— An de vîrf în producţia cinematografică olandeză: sînt realizate 11 filme de lungmetraj (media anilor 1966—1974 fiind doar de 6). Succes, de asemenea, pe planul audienţei: 10% din totalul încasărilor şi 9% din totalul spectatorilor aparţin filmelor din producţia autohtonă.

— În continuă scădere, producţia cinematografică din Taiwan atinge nivelul de 34 de filme de lungmetraj (1971 — 97; 1972 — 68; 1973 — 41; 1974 — 44).

— Regizoarea norvegiană Anja Breien realizează *Hustruer*/Soţiile/, un film despre condiţia femeii în zilele noastre, pledoarie pentru emanciparea şi eliberarea acesteia de sub tutela bărbatului. Premiu la Chicago — 1976. Preocupată în principal de problemele sociale ale lumii în care trăieşte, pe care le tratează cu siguranţă şi cu sobrietate, Anja Breien se recomandă drept una dintre cele mai puternice personalităţi ale cinematografului norvegian contemporan. **Flm**: *Cazul Anders* (1970); *Jocul dragostei şi al singurătăţii* (1977); *Vînătoarea de vrăjitoare* (1981); *Soţiile, după 10 ani* (1985).

— Regizorul suedez Stig Björkman realizează filmul *Den vita väggen* /Zidul alb/. Drama singurătății unei femei divorțate, pe care filmul o urmărește pe parcursul unei zile. „Regizorul nu limitează filmul doar la descrierea unui tip feminin, ci atacă problema situației femeii într-o societate în care e din ce în ce mai puțin loc pentru raporturi umane" (M. Milesi). În rolul principal, Harriet Andersson — una dintre actrițele preferate ale lui Ingmar Bergman (*O vară cu Monica* — 1952, *Noaptea saltimbancilor* — 1953, *Prin oglindă* — 1961 *Strigăte și șoapte* — 1972) realizează o creație excepțională, „oscilînd între răceală și căldură, umor și disperare, și personificînd un milion de femei aflate în abisul dintre sclavie și emancipare" (P. Cowie). Premiu de interpretare — Moscova.
— Pr. filmului australian *Picnic at Hanging Rock*/Picnic la Hanging Rock/ (r. Peter Weir; a. Rachel Roberts, Dominic Guard, Helen Morse). La începutul secolului, într-un pension de fete din înalta societate, aflat în apropierea Melbourne-ului, au loc o serie de dispariții misterioase. „Acest film, de o frumusețe formală neobișnuită, ne antrenează într-un climat de mister impregnat de romantism victorian și amplificat de splendoarea unui cadru natural minunat filmat" (J. P. Piton, F. Schall). „Cheia filmului rezidă în tabloul crepuscular al unei lumi în care nevoile cele mai legitime sînt reprimate și care nu mai poate controla energiile pe care le-a deturnat de la funcțiile lor" (R. Bassan).
— Regizoarea belgiană Chantal Ackerman, adepta unui cinematograf feminin și feminist prin excelență, se impune atenției publicului și criticii cu *Jeanne Dielman, 23 Quai du Commerce, 1080 Bruxelles* (a. Delphine Seyrig). „Am vrut să arăt adevărata valoare a cotidianului feminin. Mi se pare mult mai fascinant să privesc o femeie — care poate fi toate femeile — făcînd patul timp de trei minute decît o cursă de mașini care durează 20 de minute" (Ackerman). Eliminînd aproape total personajele masculine, urmărind existența monotonă a unor femei nemulțumite de viața ce-o duc, care execută zilnic aceleași activități, ca un ritual, și sufocate mereu de același spațiu, regizoarea „reia cinematograful de unde îl lăsase Antonioni în *Aventura*, îmbogățindu-l cu experiența avangardei americane" (J. de Baroncelli).
— Documentarul *Tre scener med Ingmar Bergman*/Trei scene cu Ingmar Bergman/ (r. Jörn Donner) dezvăluie portretul artistic și moral al creatorului suedez, unul dintre cei mai autobiografici regizori contemporani. „Personajele filmelor mele sînt exact ca mine, adică animale mînate de instincte, și care, în cel mai bun caz, gîndesc atunci cînd vorbesc. Corpul constituie partea lor principală, cu un mic lăcaș pentru suflet" (Bergman). El e totodată unul dintre regizorii care înțeleg cel mai bine universul feminin, pe care îl investighează în mai toate filmele sale: „Cred că Bergman e mai degrabă feminin decît feminist. Eroinele sale nu sînt privite dintr-un unghi masculin, ci studiate într-un spirit de totală complicitate. Ele sînt pline de nuanțe, în timp ce bărbații sînt schematici și lineari" (F. Truffaut). Temele preferate de Bergman — incomunicabilitatea, teama în fața trecerii implacabile a timpului, teama de moarte — sînt tratate în filme cu puține personaje și întîmplări, cu puține spații de joc și desfășurîndu-se într-un timp limitat. Discursul său filmic nu este însă lipsit de trimiteri la realitățile contemporane: „Avem totul. Dar în mijlocul acestei vieți pline există un mare vid. În filmele mele descriu acest vid și tot ceea ce inventează omul pentru a-l umple. În felul acesta, vreau să dau un sens spiritual unei civilizații care stă sub semnul absenței materiale". (Bergman). **Flm:** *Închisoarea* (1948); *Noaptea saltimbancilor* (1953); *A șaptea pecete* (1957); *Fragii sălbatici* (1957); *Tăcerea* (1963); *Persona* (1965); *Strigăte și șoapte* (1972); *Oul de șarpe* (1977); *Fanny și Alexander* (1982).

1976

ian. 27 — Burbank: pr. *Taxi Driver*/Șoferul de taxi/ (r. Martin Scorsese; sc. Paul Schrader; a. Robert De Niro, Jodie Foster, Peter Boyle). Un fost combatant în Vietnam, introvertit și singuratic, devine șofer de taxi în New York, unde, influențat de violența și de mizeria din jurul său, comite o crimă. „Am încercat să creez un erou existențialist, inspirat din Sartre și Camus, și să-l transplantez în contextul american. Un om care nu înțelege ceea ce i se întîmplă, dar pornirile lui destructive, în loc să se îndrepte împotriva propriei persoane, așa cum se întîmplă în Europa sau în Japonia, se îndreaptă împotriva celorlalți. E un fenomen tipic american" (Schrader). Intenționînd să creeze o imagine pur documentară a realității, filmul prezintă New York-ul ca pe „o hazna poluată, taxiul lui Travis Bickle fiind ca un batiscaf, din care eroul vede tot gunoiul și toată mizeria care îl obsedează: prostituate, drogați, maniaci, străzi murdare, violență fără sens" (M. Dempsey). Influențat stilistic de expresionismul lui Lang, de realismul rece și distant al lui Bresson, dar și de violența din filmele de groază ale lui Roger Corman.
ian. 30 — În timpul unei repetiții cu *Dansul morții*, de Strindberg, la Teatrul Regal din Stockholm, regizorul Ingmar Bergman este arestat sub acuzația de evaziune fiscală. Deși incidentul sfîrșește cu scuze din partea oficialităților, Bergman părăsește Suedia (unde nu va reveni pînă în iulie 1978) și se stabilește la München, unde își continuă activitatea teatrală și cinematografică.
ian. 31 — Solothurn: pr. *Die Erschiessung des Landesverräters Ernst S.* Execuția trădătorului Ernst S / r. R. (Dindo). Film-anchetă pornind de la cazul real al unui elvețian condamnat la moarte pentru înaltă trădare în favoarea Germaniei fasciste. Demască atît pe adevărații colaboraționiști, cît și sistemul politic care, vrînd să-i acopere, a creat țapi ispășitori.
febr. 1 — Moare pictorul, cineastul și teoreticianul de film Hans Richter (n. 1888). Film din 1921 în Germania și în S.U.A. Unul dintre corifeii cinematografului de avangardă al anilor '20. Consideră că poezia unui film constă în ritm și nu în subiect. Realizează pelicule abstracte, suprarealiste și experimentale. El urmărește „crearea unei dinamici vizuale prin juxtapunerea și contrapunerea elementelor separate, analiza cu ajutorul materialului filmic a diverselor posibilități de compunere și descompunere a reprezentării cinematografice" (R. Bassan). **Flm:** *Ritm* (1921-1925); *Fantome înainte de amiază* (1928); *Vise ce se pot cumpăra cu bani* (1946); *Dadascope* (1957).
mart. 14 — Moare coregraful și regizorul american Busby Berkeley (n: William Berkeley Enos, 29 nov. 1895). Film din 1930. „El a copleșit publicul din epoca «depresiunii economice» cu filme de divertisment evazioniste și foarte încărcate, care au marcat hotărîtor evoluția musicalului american. Grandoarea viziunii sale, ostentativele, vulgarele, eroticele, uluitoarele, inimitabilele sale extravaganțe coregrafice au impresionat și vor impresiona publicul de film încă multă vreme. În fiecare număr el folosea zeci de fete care executau într-un spectaculos unison mișcări

ritmice, definite de unii critici drept caleidoscopuri din trupuri de femei" (E. Katz). **Flm** (coregraf): *Strada 42* (1933); *Parada aurului 1935* (1935); *America Melody 1937*; (1936); *Cu toții pe scenă* (1944).

mart. 17 — Moare, la Roma, regizorul italian Luchino Visconti (n. Luchino Visconti di Modrone, 2 nov. 1906). Film din 1942. Precursor al neorealismului (*Obsesie* — 1943), în perimetrul căruia realizează și una dintre operele de referință ale acestuia (*Pămîntul se cutremură* — 1948), dar și unul dintre filmele sale de crepuscul (*Rocco și frații săi* — 1960), Visconti se dedică în principal unor somptuoase reconstituiri de epocă (*Senso* — 1954, *Ghepardul* — 1963, *Căderea zeilor* — 1969, *Moarte la Veneția* — 1971, *Ludwig* — 1972, *Inocentul* — 1976). „Filmele mele redau adesea istoria unei familii, autodistrugerea și descompunerea ei. Întotdeauna m-a interesat examenul unei societăți bolnave" (Visconti) fie că este o familie contemporană, măcinată de mizeria exodului spre nord (*Rocco și frații săi*) ori de dezorientarea morală (*Tremurătoarele stele ale Ursei* — 1965), fie de destinul tragic al familiei von Essenbach, portret feroce și dur al Germaniei naziste din 1933 (*Căderea zeilor* — 1969) sau de povestea de moarte, de nebunie și disperare, desfășurată pe fundal istoric, din *Ludwig* — 1972. „Chiar acuzația de romanesc și de cantonare în tradiția *ottocento*, puse în circulație de o anumită critică, se bazează pe prezența în operele lui Visconti a unor constante dramatice ce pot fi urmărite cu ușurință. [...] Într-adevăr, de multe ori, filmele sale sînt un fel de «sagă», povestiri ce încep de la un nucleu de pornire familial, din care se nasc succesiv, în tragic crescendo, destine diverse, și se dezlănțuie conflicte. Familia reunită, plină de speranțe și iluzii, este scena de început, introducerea dramei din poveștile lui Visconti (povestiri despre pierzanii și salvări, destine colective tragice și luări de conștiință individuale); familia este deci centrul catastrofei și al perspectivei pozitive ce o transcede" (U. Finetti). „Visconti nu pleacă atît de la o necesitate istorică «dată», cît dezvoltă, din punct de vedere istoric, viziunea sa proprie,[...] pornește în căutarea fenomenelor complexe care dau substanță faptului uman. Examinarea pe care o întreprinde devine o constantă cercetare psihologică, spirituală, socială: devine dramă. Compoziția pictural-epică depășește decorativismul și caligrafia chiar și formalismul întîlnit în elementele compoziționale ale diferitelor cadre, tocmai pentru că sentimentul și reflecția nu sînt juxtapuse și deci nu se stingheresc, ci izbutesc să realizeze o sinteză tot mai intimă" (G. Aristarco).

apr. 3 — Paris: Academia de artă și tehnică cinematografică constituită din 2 000 de cineaști — regizori, actori, tehnicieni — desemnează prin vot secret cele mai bune realizări ale anului precedent ce vor fi recompensate, pentru prima dată, cu premiul „César" (denumire derivînd de la numele sculptorului care a realizat statuetele-premiu), echivalent francez al „Oscarului" american.

apr. 5 — Moare producătorul și regizorul american Howard Hughes (n. 24 dec. 1905). Una dintre cele mai excentrice figuri de la Hollywood. Îmbină pasiunea pentru pilotaj (în anii '30 deține numeroase recorduri de zbor) cu cea pentru film.

apr. 5 — New York: pr. *All the President's Men*/Toți oamenii președintelui/ (r. Alan J. Pakula; a. Robert Redford, Dustin Hoffman). Doi reporteri de la „Washington Post" descoperă legăturile Casei Albe cu afacerea Watergate. Un film despre istorie, inocență și culpabilitate, în care tensiunea luptei dintre bine și rău se creează în ciuda faptului că pe ecran nu apar decît exponenții binelui. „Un film polițist plasat în mediul clasei mijlocii. În locul lumii barurilor de noapte cu cîntărețe decăzute, cartofori escroci, pistolari, o lume care nu iese la lumina zilei, noi arătăm o lume în care oamenii umblă prin soare, își tund iarba din grădină, își plătesc la timp impozitele, duc o viață ordonată în case frumoase și curate. E lumea spectatorului obișnuit. Corupția se află la nivelul sistemului, fiind mult mai periculoasă și mai amenințătoare" (Pakula). Premii „Oscar" pentru scenariu-ecranizare, rol secundar (Jason Robards), scenografie, sunet.

apr. 19 — Pr. *Mere roșii* (r. Alexandru Tatos; sc. Ion Băieșu; i. Florin Mihăilescu; a. Mircea Diaconu, Ion Cojar, Carmen Galin). Portretul moral al unui tînăr chirurg implicat în confruntarea a două feluri de a concepe sănătatea publică și comportarea medicului față de bolnav. Debutul regizorului Al. Tatos „se caracterizează prin sinceritatea retrăirii intelectual-emoționale a mesajului generos propus de scenariu, prin franchețea și naturalețea soluțiilor cinematografice (inclusiv cele umoristice), prin căldura umană care colorează o realitate ușor de recunoscut ca ambianță a vieții noastre de toate zilele" (Fl. Potra). **Flm**: *Rătăcire* (1977); *Casa dintre cîmpuri* (1979); *Secvențe* (1982); *Fructe de pădure* (1983); *Întunecare* (1985).

apr. 23 — Moare regizorul englez Carol Reed (n. 30 dec. 1906). Film din 1936. Opera acestui excelent artizan (al cărei punct culminant se situează la sfîrșitul anilor '40 și începutul anilor '50) se caracterizează printr-un deosebit simț al ambianței și al atmosferei, prin capacitatea de a surprinde detaliul semnificativ, prin înțelegerea față de personaje și prin abilitatea cu care e condusă povestirea. Supus diverselor influențe și mode, Reed abordează o gamă largă de genuri, de la *thriller*-ul cu elemente expresioniste (*Al treilea om* — 1949) la musical (*Oliver* — 1968), de la drama cu ton documentar (*Sub stele* — 1939) la melodrama cu elemente de suspans (*Trapez* — 1956) și de la filmul de montaj premiat cu „Oscar" (*Adevărata glorie* — 1945) la ecranizarea convențională și greoaie (*Agonie și extaz* — 1965).

apr. — Mexico City: pr. *Actas de Marusia*/Fapte din Marusia/, realizat de regizorul chilian Miguel Littin (a. Gian Maria Volontè, Diana Braho, Claudio Obregon). „Pentru a reînvia fapte petrecute în 1907, am pornit de la relatarea unui prieten, autor și compozitor, care știa faptele de la un bătrîn muncitor. Era necesar să pornesc de la aceste voci multiple, pentru că episodul grevei de la Marusia și represiunea sa sîngeroasă nu au fost înregistrate de istoria oficială" (Littin).

iun. 14 — Moscova: pr. *Tabor uhodit v nebo*/Șatra/ (r. Emil Loteanu; m. Evgheni Doga; a. Svetlana Toma, Grigori Grigoriu). Tragica poveste de dragoste dintre Rada și Zobar, doi țigani mîndri și liberi, este cea mai izbutită ilustrare a tipului de cinema practicat de regizorul sovietic Emil Loteanu, un cinematograf ce mizează mai mult pe pitorescul situațiilor, măreția peisajului, accentele copleșitoare ale muzicii decît pe profunzimea discursului sau pe analiza psihologică. Aceste calități și defecte sesizabile încă de la primul său film important (*Poienile roșii* — 1966) se accentuează treptat, operele sale devenind tot mai spectaculoase, mai costisitoare, dar mai discutabile pe planul conținutului emoțional. **Flm**: *Așteptați-ne în zori* (1964); *Lăutarii* (1971); *O dramă la vînătoare* (1978); *Anna Pavlova* (1983); *Luceafărul* (1986).

iun. 18 — Los Angeles: pr. *Silent Movie*/Comedie mută '77/ (r. Mel Brooks; a. M. Brooks, Marty Feldman, Dom De Luise). Luînd drept pretext do-

rința unui producător alcoolic de a face în anii '70 o comedie mută, Brooks își concepe filmul ca pe o cascadă de gaguri cu trimitere directă la marii maeștri ai genului, de la Chaplin și Keaton la Stan și Bran și frații Ritz. Alături de Woody Allen, Mel Brooks este cel mai important realizator american de comedie al anilor '70, și sub haina gagului, a paradoxului, a citatului cinematografic el „urmărește atingerea substratului serios al umorului. În *Producătorii* (1968), el atacă neofascmismul, în *Șei în flăcări* (1974) — bigotismul, șovinismul și religia, în *Tînărul Frankenstein* (1974), în care dă viață biruind moartea, îl sfidează pe însuși Dumnezeu" (J. Holoway). În filmele sale se afirmă o serie de actori comici — Gene Wilder, Marty Feldman, Dom De Luise, Madeline Kahn — cu care colaborează în tripla sa calitate de regizor, scenarist și actor. **Flm**: *Marea neliniște* (1977); *Istoria lumii I* (1981); *A fi sau a nu fi* (1983).

iul. 27 — Pr. *The Devil's Playground*/Terenul de joc al diavolului/ (r., sc. Fred Schepisi; a. Arthur Digman, Nick Tate, Simon Burke). Încercările prin care trece un băiat de 13 ani într-un seminar catolic din Australia anului 1953 reprezintă pentru debutantul Fred Schepisi un prilej de a-și afirma capacitatea de a crea atmosfera intolerantă și încărcată de prejudecăți a colegiului și de a creiona o serie de portrete deosebit de convingătoare. Filmul este laureat cu cele mai importante dintre premiile anuale ale cinematografiei australiene (film, imagine, regie, scenariu, interpretare).

aug. 2 — Moare, la Hollywood, regizorul german Fritz Lang (n. 5 dec. 1890). Film din 1919. Reprezentant de frunte al expresionismului cinematografic german. În cariera sa, desfășurată pe parcursul a patru decenii în Europa și în Statele Unite, „Lang a încercat totul: drama politico-socială, fresca istorică, filmul științifico-fantastic, filmul polițist și de spionaj și chiar westernul. Psihologic, ceea ce domină opera cineastului sînt conceptele care marchează cu adevărat subiectele: fatalitatea, destinul, moartea, puterea dominatoare, binomul dreptate-nedreptate, răzbunarea. Abundența operei sale, diferitele epoci și diversele contexte politico-sociale provoacă inevitabil inegalități atît între filmele sale, cît și în ceea ce privește valoarea lor intrinsecă. Dar nu este mai puțin adevărat că opera sa a marcat cinematograful și că stilul cineastului are o originalitate incontestabilă și necontestată" (M. Doneux). „Opera sa ilustrează genial ideea că nimeni nu poate judeca pe nimeni, că toată lumea e vinovată, că toată lumea e victimă. Stilul lui Lang? Un calificativ suficient: inexorabil. Fiecare plan, fiecare cadraj, fiecare deplasare a actorilor, fiecare gest are ceva decisiv și inimitabil" (F. Truffaut). **Flm**: *Moartea obosită* (1921); *Nibelungii* (1924), *Metropolis* (1927); *„M"* (1931); *Furie* (1936); *Ministerul groazei* (1944); *Rancho Notorious* (1952); *Cei 1 000 de ochi ai doctorului Mabuse* (1960).

sept. 26 — Pr. *Raba liubvi*/Sclava iubirii/ (r., cosc. Nikita Mihalkov; a. Elena Solovei, Rodion Nahapetov, Aleksandr Kaliaghin). În Crimeea anului 1919, în climatul de seră ce-i ține pe ultimii reprezentanți ai vechiului cinematograf rus departe de clocotul revoluției și al războiului civil, o echipă de filmare turnează o melodramă exotică. La primul ei contact cu imaginile cinematografice ce redau deschis și brutal realitățile timpului, dar sesizînd în același timp pentru prima oară anacronismul tipului de artă căreia i se consacră cu patimă și candoare, vedeta feminină a filmului trăiește dramatic această revelație. „Superbă demonstrație a puterii pe care o are cinematograful asupra vieții" (Dana Duma),fil-

mul impresionează prin rafinamentul imaginii și prin personalitatea interpretei Elena Solovei. Apreciind frumusețea ei, plină de grație și inocență, precum și jocul ei discret, în semitonuri, Nikita Mihalkov o va distribui și în filmele sale următoare: *Piesă neterminată pentru pianină mecanică* — 1977, *Cîteva zile din viața lui Oblomov* — 1980.

oct. 10 — Paris: pr. *Le Corps de mon ennemi*/Trupul dușmanului meu/ (r. Henri Verneuil; a Jean Paul Belmondo, Bernard Blier, Marie France Pissier). Ecranizare după romanul lui Felicien Marceau. Un om eliberat din închisoare pornește în căutarea celor care au făcut ca el să fie condamnat pe nedrept. Sondaj în lumea marilor familii burgheze dintr-un oraș din nordul Franței. „Disecția mediului e feroce, iar descoperirea micii localități metamorfozate de progres constituie un mare moment de cinema *à l'italienne*, dezvăluind angrenajele mecanismului economico-politic, revelînd legăturile existente între fotbalul profesionist, marele capital și manipularea electoratului" (G. Braucourt). Pentru Verneuil, maestru al filmului comercial, autor al unor vîrfuri de box-office, acest film este unul dintre cele mai bune din bogata sa carieră. **Flm**: *Oameni fără importanță* (1955); *Președintele* (1961); *Week-end la Zuydeoote* (1964); *Clanul sicilienilor* (1968); *Cu I de la Icar* (1979); *Vulturii* (1984).

oct. 10 — Pr. *Doplnenie kam zakona za zastita*/Amendament la legea apărării statului/ (r. Ludmil Staikov; a. Stefan Ghețon, Ivan Kondov, Gheorghi Gheorghiev Gheț, Violeta Doneva). Film politic redînd lupta în ilegalitate a Partidului Comunist Bulgar în perioada interbelică. „Intențiile lui Staikov nu se limitează la reconstituirea faptelor istorice, ci la redarea unei viziuni contemporane asupra acelor evenimente" (S. Micheli). Marele Premiu — Varna.

oct. 27 — Paris: pr. *Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mère, ma sœur et mon frère*/Eu, Pierre Rivière, care mi-am ucis mama, sora și fratele/ (r. René Allio). Avînd în centrul său un paricid comis în secolul al XIX-lea de un țăran normand, filmul este „un emoționant document de etnologie țărănească, o dramă rurală á la Flaubert sau Zola, o dramă a pămîntului" (M. Martin). Interpretat de neprofesioniști și făcînd dovada unei exemplare conștiințe istorice, în spiritul unui realism al esențelor și nu al reconstitirii, filmul se susține și prin virtuțile sale plastice.

oct. 28 — Roma: „Associazione Nazionale di Autori Cinematografici (Asociația națională a autorilor de film) adoptă un document care consemnează criza filmului italian, scăderea producției (de la 200 de pelicule, în '74-'75, la 160, în '75-76'), ca și diminuarea profiturilor (din totalul de beneficii italiene care se ridică la 60% din totalul încasărilor, jumătate revin americanilor și altor participanți străini la coproducții). Aceeași semnificație o are și textul adoptat (la 10 nov. 1976) de „Associazione Nazionale di Cultura cinematografica (Asociația națională de cultură cinematografică).

oct. — Roma: pr. *Il deserto dei tartari*/Deșertul tătarilor/ (r. Valerio Zurlini; a. Jacques Perrin, Max von Sydow, Vittorio Gassman, Giuliano Gemma). Ecranizare după romanul lui Dino Buzzati. Încartiruiți într-o fortăreață, undeva la marginea deșertului, un grup de militari așteaptă sosirea tătarilor împotriva cărora trebuie să lupte. Filmul, ca și romanul, este „ o alegorie a vieții omenești ca stație-triaj, ca permanentă așteptare a unei ocazii ce nu se va ivi niciodată sau se va ivi odată cu moartea" (Fl. Potra). „Stilul realist și atenția elegiacă acordată lumii sentimentelor, proprii activității regizorale ale lui Zurlini, au condus la o lectură originală

care, confruntată cu romanul, lasă să transpară un fel de ambiguitate ambiţioasă, plină de semnificaţii şi trimiteri culturale care îşi au originea în alegoria aşteptării inutile, în absenţa timpului şi în istorie, văzută ca dimensiune specific determinată" (G. Bogza). În contextul creaţiei lui Zurlini (*Vară violentă* — 1959, *Cronică de familie* — 1962, *Prima noapte de linişte* — 1972) filmul este considerat a fi „opera sa de bază, o solidă capodoperă" (G. L. Rondi).

nov. 10 — Pr. *L'Affiche rouge*/Afişul roşu/ (r. Frank Cassenti). Un grup de artişti amatori evocă activitatea eroică, prinderea şi lichidarea de către nemţi, în februarie 1944, a celebrului grup de rezistenţi „Manoukian", format în majoritate de imigranţi. „Pentru a înţelege prezentul trebuie să înţelegem trecutul. Azi nu se vorbeşte de fel de cei care s-au bătut nu numai pentru Franţa, ci şi pentru socialism. Este falsificat rolul evreilor şi al comuniştilor în Rezistenţă, continuitatea între brigăzile internaţionale şi rezistenţii imigranţi" (Cassenti). „Filmul e totodată reflecţie şi cercetare asupra istoriei, asupra regiei de cinema şi de teatru, asupra raportului film-spectator" (A. Cornand).

nov. 15 — Moare actorul francez Jean Gabin (n. Alexis Moncorgé, 17 mai 1904). Film din 1930. „Gentlemanul cinematografului elisabetan la periferia filmului cotidian" (J. Prévert). Cariera sa se împarte net în două perioade: cea antebelică, cînd lucrează sub îndrumarea unor regizori ca Renoir, Carné, Grémillon şi devine întruparea mitului romantic al omului în afara legii urmărit de fatalitate, şi perioada postbelică (1952-1976), cînd optează pentru realismul psihologic, compunînd portrete savuroase de vagabonzi şi bogătaşi, escroci şi avocaţi, gangsteri şi judecători. **Flm**: *Pépé le Moko* (1936); *Iluzia cea mare* (1937); *Suflete în ceaţă* (1938), *Noaptea amintirilor* (1939); *Un minut de adevăr* (1952); *Străbătînd Parisul* (1956); *Marile familii* (1958); *Domnul* (1964); *Clanul sicilienilor* (1969); *Afacerea Dominici* (1973); *Anul sfînt* (1976).

nov. 23 — Regizorul japonez Akira Kurosawa primeşte titlul de „persoană cu merite culturale deosebite", distincţie acordată pentru prima oară unui regizor de film. „Kurosawa reînvie geniul samurailor, clasă socială abolită în urmă cu un secol. Admiraţia lui pentru samurai este evidentă nu numai în filmele de epocă, ci şi în cele contemporane (*A trăi* sau *Paradis şi infern*). Lui Kurosawa îi place să prezinte eroi conştienţi de responsabilitatea şi misiunea lor, ceea ce este prima virtute a samuraiului. Puterea voinţei le asigură în general victoria" (T. Sato). „Există unii care spun că opera mea nu e realistă. Dar eu simt că din simpla copiere a aspectului exterior al lumii nu rezultă nimic real. Pentru a descoperi realul trebuie să scrutezi foarte atent lumea ta, să cauţi acele lucruri care contribuie la această realitate pe care o simţi în adînc. [...] Cred că toate filmele mele au a o temă comună, decurgînd dintr-o întrebare: De ce oamenii nu pot să trăiască în înţelegere, în bucurie, în bunătate? De ce oamenii nu încearcă să fie mai fericiţi împreună?" (Kurosawa). „Omul trebuie să lupte pentru a menţine speranţa în mijlocul acestei lumi lipsite de speranţă şi în această luptă toţi oamenii sînt fraţi. Aceasta este ideea centrală a filmelor lui Kurosawa, care, în majoritatea lor, înfăţişează drumul de la disperare la speranţă şi de aceea filmele lui sînt atît de semnificative" (D. Richie). **Flm**: *Judo Saga* (1947); *Rashomon* (1950); *A trăi* (1952); *Cei şapte samurai* (1954); *Tronul însîngerat* (1957); *Barbă Roşie* (1965) *Dodeskaden* (1970); *Vînătorul din taiga* (1975); *Kagemusha* (1980); *Ran* (1984).

nov. 23 — Moare, la Paris, scriitorul francez André Malraux (n. 3 nov. 1901). Relaţia sa cu cinematograful e marcată pe plan teoretic de eseul „Schiţă asupra unei psihologii a cinematografului" (1940), iar pe cel practic de filmul *Speranţa* (1939-1945).

dec. 23 — Roma: în rolul titular din *Casanova*, de Federico Fellini, actorul de origine canadiană Donald Sutherland realizează una dintre cele mai interesante creaţii ale carierei sale jalonate de cîteva personaje de un deosebit relief: chirurgul expansiv şi pus pe farse macabre din *M.A.S.H.* (1970); detectivul sobru şi sigur pe sine din *Klute* (1972), arhitectul frămîntat de gîndul obsesiv al morţii fiicei sale din *Nu privi acum* (1974), introvertitul, aparent calm şi îndurător, care ascunde o violenţă nebănuită din *Ziua lăcustei* (1975). Alte filme: *Oameni obişnuiţi* (1980); *Revoluţia* (1985).

— Pr. *Network*/Reţeaua/ (r. Sidney Lumet; sc. Paddy Chayefsky; a. Peter Finch, Faye Dunaway, William Holden). Povestea singulară a unui reporter TV, care a murit pentru că emisiunea lui nu a mai întrunit aprecierea publicului, e de fapt o denunţare a mijloacelor tot mai necinstite folosite de televiziunea americană pentru a-şi manipula spectatorii. În această lume, în care totul e o afacere, individul nu are decît două perspective: alienarea sau dezumanizarea. Pentru rolul reporterei, adaptată perfect sistemului, Faye Dunaway obţine premiul „Oscar". Această actriţă „cu gesturi de infantă care a ales să fie manechin, cu zîmbetul unei Gioconde rătăcite în «Harper's Bazaar», şi cu aerul că trece mereu pe lîngă fericire" (C. Beylie) este una dintre vedetele cu cel mai mare succes ale deceniului. **Flm**: *Bonnie şi Clyde* (1967); *Aranjamentul* (1969); *Cartierul chinezesc* (1974); *Campionul* (1979); *Scumpă mamă* (1981); *Supergirl* (1984).

— Pr. filmului australian *Caddie* (r. Donald Crombie; a. Helen Morse). În Sydney-ul anilor '20-30, o femeie cu doi copii se desparte de bărbatul care o înşală şi este nevoită să se descurce singură, angajîndu-se chelneriţă în diverse localuri. „Expansivitatea domoală a regiei lui Crombie şi scenariul cu final deschis şi construit din episoade de Joan Long ne trimit cu gîndul la cinematograful populist american din perioada în care e plasat filmul, la opera lui Frank Capra şi mai ales a lui John Ford" (T. Pulleine). Frumuseţea şi prospeţimea filmului realizat de debutantul australian constă în faptul că reuşeşte să surprindă şi să transmită spectatorului acel sentiment de provizorat, de aşteptare şi de speranţă care caracterizează viaţa fiinţelor menite să se zbată pentru mai bine. Premiul special al juriului şi Premiul de interpretare feminină — San Sebastian.

— Pr. filmului algerian *Omar Gatlato* (r., sc. Merzak Allouache; a. Boualem Bennani). „Filmul meu este povestea unui grup de tineri, din care se detaşează un caz precis: Omar" (Allouache), „un antierou, un hoţ care, ca şi prietenii lui, nu-şi află rostul şi locul în noua societate algeriană şi care trăiesc în universul unei subculturi, ale cărei elemente sînt muzica populară şi cultul unei anume virilităţi tipic mediteraneene" (G. Hennebelle).

— După o carieră obscură, actorul american Sylvester Stallone ajunge peste noapte în topul vedetelor hollywoodiene datorită filmului *Rocky*, al cărui scenariu îi aparţine (r. John Avildsen). Succesul neaşteptat al acestui film minor şi destul de demodat, despre un boxer ce ajunge celebru după ce înfrînge o serie de piedici şi de adversari (premiul „Oscar" pentru film şi regie), deschide perspectiva mai multor continuări: *Rocky II*, *III* *IV* (1979-1986). Alte filme: *F.I.S.T.* (1978); *Rambo* (1982); *Cobra* (1986)

— Pr. filmului american *Carrie* (r. Brian De Palma; a. Sissy Spacek). Povestea fetei sfioase și retrase, dar înzestrată cu puteri telekinetice, care seamănă distrugere și moarte pentru a se răzbuna pe colegii care au umilit-o, stă la baza unui inspirat film de groază și suspans, în care De Palma își reia motivele familiare (exploatarea, vinovăția, sexualitatea reprimată), confirmîndu-și reputația de „mic Hitchcock". **Flm**: *Felicitări* (1968); *Surorile* (1973); *Furia* (1978); *Scarface* (1983); *Incoruptibilii* (1987).

— Pr. filmului indian *Manthan* /Vîrtejul/ (r. Shyam Benegal). Un tînăr inginer pleacă la țară ca să înființeze o cooperativă, dar se lovește de suspiciunea și de împotrivirea localnicilor. Unul dintre cei mai talentați regizori ai cinematografului indian, Benegal are predilecție pentru teme sociale prin intermediul cărora redă un bogat tablou al comportărilor umane cu valoare de universalitate. „Deși nu este un poet ca Satyajit Ray, Benegal creează filme bogate din punct de vedere narativ, urmărind noile schimbări ale societății indiene" (G. Moskovitz).

— Pr. filmului tunisian *Al Sufara* /Ambasadorii/ (r., sc. Naceur Ktari; a. Sid Ali Kouiret, Jacques Rispal, Tahar Kebaili), inspirat dintr-un fapt divers: asasinarea unui tînăr algerian de către un portar parizian. „Am vrut să arăt condiția emigrantului maghrebin, într-o formă accesibilă atît spectatorilor arabi cît și francezi. [. . .] Am vrut să mă aliez acestor emigranți pentru a-i ajuta să depășească complexele de inferioritate și să-i incit să reacționeze" (Ktari). Film politic, pe linia celor realizate de Costa-Gavras și Yves Boisset.

— Actrița suedeză Gunnel Lindblom, interpreta multor filme de Ingmar Bergman (*Izvorul fecioarei* — 1959, *Tăcerea* — 1963), debutează în regie cu filmul *Paradistorg* /Piața Paradis/, care redă fericirea aparentă a unei familii din marea burghezie; sub această aparență senină se regăsesc însă problemele universale ale foametei, războiului, poluării, violenței. „Filmul circumscrie prăbușirea idealurilor burgheze, disperarea care apare în fața unei lumi incomprehensibile" (L. Codelli). În 1980 ea realizează *Sally și libertatea*.

— Pr. filmului etiopian *Mirt Sost shi Amit* /Recolta celor 3 000 de ani/ (r., sc. Hailé Gerima; a. Kasu Asfaw, Werke Abraha, Melaku Mekounen). Revolta unui țăran, considerat nebun, împotriva latifundiarului pe care îl omoară și apoi se sinucide. Film politic care „redă viața de zi cu zi, munca, alienarea țăranului etiopian. Este un film care reflectă emoțiile și sentimentele mele și care examinează cauzele subdezvoltării noastre" (Gerima). „Pare un film de Flaherty, regîndit de Vigo: descrierea documentară este depășită printr-un punct de vedere social, atitudinea autorului nefiind nici contemplativă, nici resemnată, ci activă, un apel la conștiință" (M. Martin).

— Regizorul tunisian Brahim Babai evocă în filmul de montaj *Victoire d'un peuple* /Victoria unui popor/ istoria țării sale de la colonizare și pînă la independență, folosind documente de arhivă.

— Coproducția ivoriano-franceză, *La Victoire en chantant* /Spre victorie cîntînd/, de Jean Jacques Annaud, primește premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin. „Filmul reconstituie explicit o microsocietate — armata, biserica, burghezia, învățămîntul, adică o adevărată structură instituțională. Personajele sînt investite cu o funcție socială precisă. [. . .] La urma urmei, ne putem întreba dacă *Spre victorie, cîntînd* nu este o vastă metaforă, dacă mica lume de la Fort-Coulais nu trimite la alte locuri de pe malurile Marnei" (J. L. Pouillade).

— Regizorul iranian Parviz Kimiavi realizează filmul *Baghe Sangui* /Grădina de piatră/, important reper în producția cinematografică contemporană din această țară, film despre Darvish Khan, un cioban surdomut dintr-un sat izolat, care își construiește o grădină bizară din pietre agățate de trunchiuri de copaci. „Am vrut să fac, la început, un film despre el și fiul său. Apoi, să evoc prăpastia dintre tradiție și modernism în țara mea. În fine, să sugerez problema trăită de artiști în Iran: ei lucrează în vid, avînd senzația că agață pietre de arbori, sentimentul că nu sînt înțeleși de concetățeni și de putere, reprezentată în film prin armată, șefi religioși și funcționari" (Kimiavi).

— La Festivalul de la Taormina, coproducția turco-elvețiană *Otobüs* /Autobuzul/, avîndu-l ca regizor și protagonist pe cineastul turc Bay Okan, film despre situația dramatică a emigranților turci, contactul lor brutal cu realitatea Occidentului „civilizat", alta decît cea imaginată, este distins cu premiul pentru debut. „Insolit și excepțional, *Autobuzul* e unul dintre cele mai frumoase filme, dintre cele mai generoase și puternice despre egoismul social și despre emigrație" (G. Collpart).

— Două scurtmetraje documentare, realizate de cineaști din unele țări socialiste, în Africa, se înscriu în fruntea palmaresului Festivalului de la Leipzig: *Cui i-e frică de omul negru*, turnat clandestin, în Namibia, de regizoarea din R.D.G. — Sabine Katine (Marele Premiu) — o analiză a stărilor de lucruri ce întîrzie accesul la independență a acestei bogate țări africane, și *Angola: Victoria de la esperanza* /Angola, victoria speranței/, de regizorul cubanez José Massip — (Premiul FIPRESCI), evocare a 400 de ani de istorie, de la sosirea portughezilor pînă la luptele ce au culminat cu proclamarea Republicii Populare Angola, în 1975.

1977

ian. 12 — Moare, la Paris, regizorul francez Henri Georges Clouzot (n. 20 nov. 1907). Film din 1931, inițial ca scenarist și, din 1942, ca regizor. Maestru al filmului de suspans, considerat un Hitchcock al francezilor, deși filmele sale sînt mai violente, mai morbide și mai lipsite de umor decît cele ale modelului său american. „A-i reproșa lui Clouzot urîțenia lumii pe care o descrie este echivalent cu a acuza un vulcanolog că e responsabil de scurgerile de lavă. Clouzot deplînge pur și simplu faptul că lumea este ceea ce este: o junglă neiertătoare, scena unei lupte continue și fără cruțare" (R. Lacourbe). **Flm**: *Corbul* (1943); *Quai des Orfèvres* (1947); *Salariul groazei* (1953); *Misterul Picasso* (1955); *Adevărul* (1960).

ian. 13 — Moare Henri Langlois (n. 13 nov. 1914), personalitate marcantă a vieții cinematografice europene, unul dintre fondatorii Cinematecii Franceze (1934) și timp de mai multe decenii animator al acesteia. Pasionat arhivist și colecționar de documente cinematografice, cu merite incontestabile în salvarea patrimoniului celei de a 7-a arte, el a excelat deopotrivă și în activitatea de propagare a valorilor cinematografului mondial, pus în slujba culturii publicului și a noilor generații de cineaști francezi.

ian. 14 — Moare actorul englez Peter Finch (n. William Mitchell, 28 sept. 1916). Film din 1936. „Bărbat de o frumusețe aspră, înzestrat cu inteligență, dar și cu căldură, el s-a dovedit capabil să creeze roluri în care îmbină forța cu subtilitatea" (E. Katz). **Flm**: *Un oraș ca Alice* (1956); *Procesele lui Oscar Wilde* (1960); *Departe de lumea dezlănțuită* (1967); *Duminică blestemată* (1971); *Rețeaua* (1976).

ian. 28 — Pr. *Barwy Ochrone* /Camuflaj/ (r. Krzysztof Zanussi; a. Zbigniew Zapasiewicz, Piotr Garlicki). Un universitar, animat de un profund dispreț față de sine însuși și față de un sistem de învățămînt care promovează mediocrități, este mentorul unui tînăr asistent cu care poartă îndelungi discuții de o complexitate aproape dostoievskiană. „Sînt convins că lumea științei, lumea universitarilor este confruntată cu probleme de conștiință mai des decît restul oamenilor. De aceea mă și interesează. În sistemul nostru social și în tradiția noastră culturală, un om de știință, un profesor universitar își asumă multe responsabilități și se ocupă de probleme universale. De aceea acest mediu mă interesează mai cu osebire. Desigur am făcut multe filme care nu au nici o legătură cu el, în schimb ele se concentrează cu toate asupra aceleiași teme: problema conștiinței" (Zanussi).

febr. 7 — Moare regizorul indian Ritwik Ghatak (n. 4 nov. 1926). Film din 1952. „Poate singurul cineast indian care utilizează cinematograful ca pe un instrument dinamic, încărcat cu violență și tandrețe, capabil să transmită experiența unui om care cunoaște viața și a suferit" (P. Parrain). Filmele sale se situează de preferință în lumea refugiaților din Bengalul oriental. Spre deosebire de Satyajit Ray și Mrinal Sen, temperamente mai contemplative, el se lansează în polemică, protestînd violent împotriva nedreptății, a egoismului, a nefericirii. **Flm**: *Steaua ascunsă după un nor* (1960); *Firul de aur* (1965).

febr. 9 — Pr. *Providence* /Providența/ (r. Alain Resnais; sc. David Mercer; a. John Gielgud, Dirk Bogarde, Ellen Burstyn, David Warner). Un scriitor alcoolic și bolnav trăiește o noapte de coșmar în care chinurile bolii se contopesc cu cele ale creației ultimului său roman, ai cărui eroi sînt membrii familiei sale văzuți prin prisma sentimentelor și resentimentelor lui. „Eu definesc uneori *Providența* astfel: un tată cheamă în judecată pe membrii familiei sale, imaginîndu-și, prin intermediul unei ficțiuni pe care o elaborează, un fel de complot împotriva lui. Și, la sfîrșitul filmului, acuzatorul se trezește că a devenit acuzat. Ceea ce m-a interesat a fost că puteam prin acest procedeu să pun în scenă conflicte, emoții, fără a fi preocupat de motive și justificări. Am încercat astfel să facem un cinematograf pur intuitiv" (Resnais). „Un film foarte literar ca inspirație, dar foarte specific cinematografic prin esența sa. Un miraculos acord între inteligență și sensibilitate, între arta de a filma și aceea de a explora invizibilul" (J. de Baroncelli).

febr. 21 — Moare animatorul american John Hubley (n. 21 mai 1914). Film din 1936. Format la școala lui Disney, el devine unul dintre promotorii unui nou stil în animație, practicat în cadrul companiei U.P.A. în anii '40. Creator al personajului din seria «Mr. Magoo». „Prin cele 42 de filme de scurt și mediumetraj, prin nenumărate spoturi publicitare și prin cele 82 de pelicule alfabetice și aritmetice destinate emisiunilor TV, Hubley ne-a lăsat o operă a cărei vitalitate și forță plastică, grafică și umană va rămîne unică în istoria animației" (A. Martin). **Flm**: *Ursul muzical* (1949), *Rooty Toot Toot* (1952); *Pasărea lunii* (1959); *Despre stele și oameni* (1962); *Pălăria* (1964); *Zi cu vînt* (1968); *Ouă* (1971); *Cu toții în carusel* (1975).

febr. 25 — Pr. *Człowiek z marmuru* /Omul de marmură/ (r. Andrzej Wajda; a. Jerzy Radziwiłowicz, Krystyna Janda, Tadeusz Łomnicki). O tînără regizoare își alege drept subiect pentru lucrarea de diplomă cazul real al unui muncitor stahanovist al anilor '50, prezent adesea în actualitățile cinematografice de epocă. Investigațiile sale aruncă o lumină actuală asupra unei epoci revolute. „Acțiunea filmului se derulează la mai multe nivele și diferitele elemente juxtapuse sfîrșesc prin a forma un întreg, ca un mozaic: materialul documentar al anilor '50, documentele imaginate (portretul lui Birkut), flash-back-uri (povestea lui Birkut), un film-cadru (căutările regizoarei). Scopul filmului nu este reconstituirea unui personaj necunoscut; centrul său nu este Birkut, ci întrebările despre trecut și discutarea trecutului astăzi" (K. Eder). „Mi s-a părut interesant să prezint un personaj care exercita aceeași profesiune ca și mine, în mediul meu, pentru că îi cunosc bine pe acești oameni. În plus, ei sînt întotdeauna acolo unde apar și se formează miturile și legendele" (Wajda). Succes deosebit al filmului în Polonia: în primele trei luni de la premieră este văzut de 2,7 milioane de spectatori.

mart. 4 — Moare, la București, în cursul cutremurului de pămînt, actorul Toma Caragiu (n. 21 aug. 1925). Film din 1955. „Un zîmbet subțire, virat brusc dinspre amar spre maliție; un fleac de privire somnolentă, absentă sau fals absentă; o bagatelă de inerție mimată sau de interes și el mimat, dintr-o șocantă și neobosită luptă a contrariilor purtată la vedere. Desen ideal pentru portretul unui actor de comedie. Păcăleală minunată pentru cel ce nu știe să vadă dincolo de liniile lui. Căci în adîncul straturilor de aparențe se află un actor pentru toate rolurile, pentru toate stările, pentru toți oamenii" (E. Sîrbu). **Flm**: *Străzile au amintiri* (1961); *Haiducii* (1965); *Bariera* (1972); *Actorul și sălbaticii* (1974); *Premiera* (1976); *Gloria nu cîntă* (1977).

mart. 21 — Moare actrița și regizoarea japoneză Kinuyo Tanaka (n. 28 nov. 1910). Film din 1924; interpretă în 230 de filme. Una dintre cele mai mari actrițe japoneze și una dintre cele mai cunoscute în Europa. Interpreta preferată a lui Kenji Mizoguchi (*Femeia din Osaka* — 1940; *Viața curtezanei O'Haru* — 1952; *Povestirile lunii palide după ploaie* — 1953; *Guvernatorul Sansho* — 1954) și a altor mari cineaști japonezi ca: Gosho, Kinoshita, Ozu, Kurosawa. **Flm**: *Cei 47 de ronini* (1932); *Legenda lui Narayama* (1958); *Barbă Roșie* (1965); *Sandokan 8* (1974); *Viața unui regizor* (1976).

mart. 29 — Moare animatorul francez Peter Foldes (n. 22 aug. 1924). Film din 1949 în Anglia, Franța și Canada. „El aduce în animația franceză o dezinvoltură grafică agresivă decurgînd din disonanțe savuroase și provocatoare. După 1967, cînd descoperă posibilitățile animației pe ordinator, el devine un pionier al acestui tip de artă, fiind primul care a reușit să introducă un desen individualizat în mașină și să anime figuri în situații complexe și credibile" (A. Martin). **Flm**: *Geneză animată* (1952); *Apetit de pasăre* (1965); *Mai repede* (1966); *Chipuri de femei* (1971); *Foamea* (1972); *Visul* (1976).

mart. — Berlinul de Vest: pr. *The Serpent's Egg* /Oul de șarpe/ (r., sc. Ingmar Bergman; i. Sven Nykvist; a. Liv Ullmann, David Carradine). În toamna anului 1923, într-un Berlin cuprins de xenofobie, inflație și haos politic, un trapezist și o cîntăreață de cabaret cad victimele unui doctor care face experiențe pe oameni, împingîndu-i la sinucidere, prefigurare a coșmarului nazist. Titlul se datorează convingerii lui Bergman că „nazismul e ca un ou de șarpe. Prin coaja lui subțire se poate discerne viitoarea reptilă". *Oul de șarpe* marchează o ruptură în opera lui Bergman, care „pentru prima dată pune pe același plan sau cel puțin în paralel problemele sociale cu preocupările existențiale" (Y. Alion). „În ciuda familiarității temei tipic bergmaniene — incapacitatea omului de a acționa în

fața injustiției — forța filmului constă, printre altele, în modul în care descompune mecanismul suspiciunii: felul în care eroul, ce nu pare a fi evreu și nu are veleități politice, începe să se simtă vinovat, să-și piardă identitatea și să nu mai creadă în inocența sa" (J. Pym).

apr. 8 — New York: pr. *Three Women* /Trei femei/ (r., sc. Robert Altman; a. Shelley Duvall, Sissy Spacek, Janice Rule). Destinul ciudat a trei femei într-o lume închisă, în care bărbații sînt aproape inexistenți, și transferurile de personalitate care se produc între ele. O poveste făcută din tăceri, obsesii și solitudini și care reface de mai multe ori ciclul naștere-moarte, pendulînd între sinucidere și autoregenerare. Un film foarte elaborat și, pe alocuri, abscons, dar care impresionează prin „arta de a organiza spațiul, prin singularitatea locurilor, prin autenticitatea personajelor, chiar și cele secundare, prin generozitatea unui decupaj care dă actorilor o mare latitudine de expresie" (O. Barrot). Premiu de interpretare: Shelley Duvall — Cannes.

apr. 11 — Moare poetul și scenaristul Jacques Prévert (n. 4 febr. 1900). Film din 1932. Reprezentant de seamă al realismului poetic, cel mai inspirat dintre scenariștii-dialoghiști francezi ai anilor '30-'40. „Prévert a fost artizanul inspirat al unei expresii dramatice noi. Vocația sa profundă a fost aceea de a permite descoperirea unui stil specific național, susceptibil să exprime angoasele, îndoielile, speranțele unei societăți la un moment dat" (Fr. Gevaudan). **Flm**: *Crima domnului Lange* (1935); *Suflete în ceață* (1938); *Trubadurii diavolului* (1942); *Copiii paradisului* (1945); *Amanții din Verona* (1948); *Păstorița și coșarul* (1953); *Notre-Dame de Paris* (1956).

apr. 11 — Pr. *Vozhojdenie* /Prețul vieții/ (r. Larisa Șepitko; a. Boris Plotnikov, Anatoli Solonițin). În timpul ocupației hitleriste în Bielorusia, doi partizani sînt capturați. Unul acceptă să colaboreze, celălalt preferă moartea. Film psihologic, de un deosebit dramatism, din care nu lipsesc nici meditația filozofică, nici referirile biblice. „Aș spune că tot filmul meu e o călătorie spre umanitate, către devenirea ființei umane în interiorul celor două personaje: eroul a găsit în el o ființă umană la nivelul căreia trebuie să se ridice, trădătorul a descoperit în el un monstru care îl îngrozește. Să nu uităm că în fiecare dintre noi există ambele personaje, toată viața noastră fiind un amestec de Bine și de Rău" (Șepitko). Marele Premiu — Berlin.

apr. 30 — Marele Premiu al Festivalului internațional de la Oberhausen și Premiul FIPRESCI sînt acordate documentarului suedez *Agripino* (r. Jan Lindquist). Film despre acțiunea unui țăran peruan venit la Lima pentru a-și cere în fața autorităților drepturile sale, cele ale micii comunități țărănești din care face parte — un sat îndepărtat, ai cărui locuitori cultivă o bucată de pămînt arid.

mai 4 — Moare operatorul francez Christian Matras (n. 29 dec. 1903). Film din 1926. Reputat pentru talentul său de a folosi lumina, el colaborează, printre alții, cu regizorii Jean Renoir și Max Ophüls. **Flm**: *Iluzia cea mare* (1937); *Idiotul* (1946); *Caruselul* (1950); *Lola Montès* (1955); *Thérèse Desqueyroux* (1962); *Calea Lactee* (1969).

mai 11 — Moare actrița americană Joan Crawford (n. Lucille Fay Le Sueur, 23 mart. 1904). Film din 1926. Reușește să se mențină timp de decenii printre vedetele Hollywood-ului, trecînd cu o uimitoare capacitate de adaptare de la tînăra plină de viață și antren, care dansează charleston și cucerește inimile bărbaților, la eroina lacrimogenă din melodrama de succes, la femeia fatală (matură) și, în sfîrșit, la rolul de victimă (bătrînă) din filme de groază și suspans. „Puține dintre filmele sale au fost filme mari; ea a avut însă întotdeauna succes de public, mai ales la cel feminin, căruia i-a plăcut s-o vadă suferind îmbrăcată în vizon" (L. Halliwell). **Flm**: *Falimentul dragostei* (1928); *Grand Hôtel* (1932); *Femeile* (1939); *Mildred Pierce* (1945); *Johnny Guitar* (1954); *Ce s-a întîmplat cu Baby Jane?* (1962).

mai 17 — Cannes: este prezentat filmul senegalez *Ceddo* (r., sc. Sembène Ousmane; a. Tabara Ndiaye, Mamadou Noiayey Diagne, Mustapha Yade). Lupta pentru putere politică și religioasă într-un trib african, în secolul al XVII-lea, dublată de distrugerea spiritualității africane de către misionarii creștini și musulmani. „Regizorul găsește în trecut cauzele alienării prezentului, ale corupției burgheziei, ale complicităților religioase și ale contradicțiilor politice" (B. Amengual). El „conduce acțiunea cu multă abilitate, de la pompozitatea primelor scene spre un final sîngeros și foarte plauzibil" (N. Andrews). Cotitură în creația lui Sembène Ousmane, care trece de la un stil eminamente realist la o stilizare marcată.

mai — Marele Premiu al Festivalului de la Cannes revine filmului italian *Padre padrone* (r., sc. Paolo și Vittorio Taviani; a. Omero Antonutti, Saverio Marconi, Marcella Michelangeli). Aduce pe ecran cazul real al lui Gavino Ledda, tînăr cioban analfabet, care pînă la 20 de ani trăiește izolat în munți, împreună cu turmele sale, și care, într-o bună zi, se revoltă împotriva tatălui ce îi impune această viață, pleacă la oraș, învață carte și devine lingvist. „Film al unei voințe, *Padre Padrone* este și un elogiu adus cuvîntului, forței sale de a anihila singurătatea, de a-l raporta pe om la univers" (Magda Mihăilescu).

un. 3 — Moare regizorul italian Roberto Rossellini (n. 8 mai 1906). Film din 1936. Părintele neorealismului, cineast ce a străbătut cu o surprinzătoare consecvență și unitate de concepție drumul de la deschiderea metaforică și eseistică — adoptată brusc, tocmai pentru a rupe cu neorealismul — la proza didactică din filmele sale ulterioare de televiziune. „Neorealismul meu personal nu e altceva decît o poziție morală care poate fi rezumată astfel: dragostea față de aproape. [...] Încerc să acționez împotriva slăbiciunii care îi face pe oameni prizonierii voluntari ai lașității și ai inconștienței, ai dorinței de a fi în armonie cu toți și cu toate, prizonieri ai idolatriei regulii" (Rossellini, 1945). „E nevoie ca oamenii să participe la misterele lor. E nevoie să iasă din stadiul empiric. E nevoie să vadă, să vadă, să vadă. Și cu cît ei se văd în imagini reale cu atît mai mult se cunosc, se înțeleg, dacă sînt inteligenți. Ce fac eu? Încerc să fac vizibil ceea ce am văzut, am citit, am înțeles, am savurat: țara, războiul neînțelegerea, ideile" (1975). Aceleași principii le regăsim într-una dintre ultimele sale declarații: „Mijloacele audio-vizuale și îndeosebi cinematograful și televiziunea pot și trebuie să ne ajute să găsim orientări mai sigure, în loc să ne facă să înșiruim nervos și maniacal lucruri spuse și răsspuse, chiar pe tonuri diferite, și care alimentează emotivitatea noastră și rătăcirile noastre împotriva raționalității. Aceste mijloace, mai ales pentru că sînt atît de prezente în viața cotidiană, nu trebuie să conducă la principiul plăcerii, nici în formele sale cele mai arhaice, nici la sofisticări estetice, nici la primitivism, ci la concretețea inteligenței" (1977).

iul. 8 — Pr. *Hitler eine Karriere* /Hitler, o carieră/ (r. Joachim C. Fest, Christian Herrendoerfer). Film de montaj, transpunere în imagini — document al monografiei istoricului german J. C. Fest. În contextul dezbaterii publice, cu profunde rezonanțe politice, privind proiectul legii referitoare

la prescrierea crimelor de război, filmul stîrnește în Germania o puternică reacție polemică. Concentrîndu-se pe portretul Führer-ului și pe cariera sa politică (remarcabilă analiză filmică a discursului demagogic și a regiei marilor serbări fasciste), filmul oferă acestora „un spațiu excesiv în raport cu analiza cauzelor care l-au adus pe Hitler la putere, forțelor care i s-au opus și consecințelor politicii sale" (J. Roy).

iul. 24 — Moare, la București, actorul, poetul și criticul de film Emil Botta (n. 17 sept. 1911). Activitate de cronicar din 1930. Film din 1939. Cîteva creații remarcabile, în general personaje stranii, frămîntate de contradicții neliniștitoare, pradă unor acute crize de conștiință. **Flm:** *Se aprind făcliile* (1939); *Viața nu iartă* (1958); *Pădurea spînzuraților* (1963); *Răscoala* (1965); *Faust XX* (1966); *Reconstituirea* (1970); *Dincolo de nisipuri* (1974).

aug. 19 — La Montreal se deschide primul festival mondial al filmului, manifestare necompetitivă în care sînt prezentate 112 lungmetraje și 75 scurtmetraje din întreaga lume. Scop: „prezentarea în fața publicului canadian a celor mai bune producții cinematografice internaționale, astfel încît acesta să fie capabil să cunoască marile curente mondiale ce animă cinematografia, să-și exerseze spiritul critic și, în consecință, să se intereseze și de cinematografia națională de calitate".

sept. 5 — Pr. *Neokoncennaia piesa dlia mehaniceskogo pianina* /Piesă neterminată pentru pianină mecanică/ (r. Nikita Mihalkov; a. Aleksandr Kaliaghin, Elena Solovei, Evghenia Glușenko). Ecranizare după piesa „Platonov", de A. P. Cehov, filmul „compune textul ca o partitură pentru un concert de cameră. Un concert început senin, cu rîsete inocente ca un clinchet de clopoței, și sfîrșit grav într-un hohot de plîns. Un concert dirijat magistral de la pianissimo la fortissimo, care-l consacră pe Nikita Mihalkov (în dublă postură de regizor și actor) ca un interpret, poet și filozof al operei cehoviene" (Adina Darian). „O tensiune, o electricitate se instalează în spațiul larg deschis și în profunzimea cîmpului. Recunoști astfel acea mizanscenă dinamică în statica sa, pe care Bazin o celebra la Wyler și Welles. Ca și în *Nunta* lui Wajda, o lume uită că moare, visînd că se apără. Frumusețea imaginilor, știința condiționărilor, autenticitatea locurilor și cea a personajelor invită la o comparație cu Visconti, dacă acesta n-ar fi cel mai adesea sarcastic și nu amar" (B. Amengual). „Un film melancolic, elegiac, evocator și premonitoriu deopotrivă și după *Doamna cu cățelul*, în timp, prima veritabilă capodoperă de film cehovian" (Fl. Potra).

sept. 6 — Moare, la New York, operatorul Eugen Schüfftan (n. 21 iul. 1893). Film din 1926 în Germania, Franța și S.U.A. Inventator în 1921 al unui procedeu de filmări combinate ce realizează racordul optic între diverse elemente de decor, machete și filmări în natură (efectul Schüfftan). „Unul dintre marii operatori ai secolului. A lucrat cu mulți regizori proeminenți — Wilder, Pabst, Carné, Duvivier, Ophüls — unii dintre aceștia datorîndu-i în bună măsură renumele" (J. L. Passek). **Flm:** *Șlagărul* (1931); *Atlantida* (1932); *Suflete în ceață* (1938); *S-a întîmplat mîine* (1944); *Ulisse* (1953); *Trei camere în Manhattan* (1965).

oct. 10 — Pr. *Smierc prezydenta* /Moartea președintelui/ (r., cosc. Jerzy Kawalerowicz; a. Zdzislaw Mrozewski). În 1922, Gabriel Narutowicz, om de știință, independent, este ales președintele Poloniei. După cîteva zile este asasinat de către un pictor naționalist și fanatic. „L-am gîndit ca un film politic, un film născut dintr-un paradox care a declanșat în epocă un adevărat cutremur moral. [...] Victima n-a vrut să devină președintele țării, mai mult, nimeni, nici stînga, nici dreapta, nu-l dorea, dar, paradoxal, a fost ales. Și, tot paradoxal, omul care l-a ucis n-ar fi vrut să tragă în el, totuși l-a împușcat numai pentru a nimici un simbol" (Kawalerowicz). „Reconstituire istorică extrem de fidelă, meditație asupra puterii și a dramei angajării personale" (M. Amiel).

nov. 2 — Pr. *La Vie devant soi* /Cu viața în față/ (r. Moshé Misrahi; a. Simone Signoret, Samy Ben Youb, Claude Dauphin). O bătrînă evreică, fostă prizonieră la Auschwitz, fostă patroană de bordel, adoptă un copil arab. „Drumul spre moarte al acestei bătrîne doamne, ce retrăiește momente ale tragediei sale trecute, și trezirea la viață a copilului într-o lume bolnavă, coruptă, din care dragostea e absentă, nevoia ambilor de a-și găsi o rațiune de a fi, o identitate, o apartenență culturală" (G. Langlois). Premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin — 1978. Rol capital în cariera actriței Simone Signoret, a cărei subtilă compoziție presupune asumarea urîtului, diformului, sordidului pentru a revela prin contrast frumusețea interioară a personajului. Premiul „César". **Flm:** *Trubadurii diavolului* (1942); *Macadam* (1947); *Casca de aur* (1952); *Thérèse Raquin* (1953); *Drumul spre înalta societate* (1959); *Corabia nebunilor* (1965); *Mărturisirea* (1970); *Ferma suspiciunilor* (1972); *Dragă necunoscută* (1980); *Guy de Maupassant* (1982).

nov. 28 — Pr. *Podranki* /Aripi frînte/ (r. Nikolai Gubenko; a. Alioșa Kustov, I. Budraitis, Jana Bolotova). Un scriitor de 35 de ani, orfan în al doilea război mondial, vizitează căminul unde și-a petrecut copilăria, rememorîndu-și viața la orfelinat, educația militară ce se primea acolo, primele pîlpîiri ale dragostei. „Filmul este un memento liric și acuzator al dramelor impuse celor foarte tineri de urgia războiului. Destine modificate brutal și nedrept, aduceri aminte și regrete tardive ale celor ce au izbutit să trăiască, dar care nu au putut înlocui niciodată absența dragostei părintești" (Adina Darian). „Filmul încearcă să regăsească în experiența copilăriei, întotdeauna bogată în posibilități, universalitatea artei cu care realitatea socială contemporană se întîlnește atît de rar" (B. Amengual).

dec. 3 — La Festivalul de la Londra este prezentat în premieră mondială filmul indian *Shatranj ke Kilari* /Jucătorii de șah/ (r., sc. Satyajit Ray; a. Richard Attenborough, Amjat Kham, Sanjeev Kuman). În 1856, doi tineri nobili împătimiți de șah joacă partide interminabile, în timp ce în jurul lor au loc importante manevre politice — compania Indiilor Orientale hotărăște înlăturarea regelui Nawab, izbucnește războiul, regele abdică, englezii pun mîna pe putere — pe care ei nici nu le bagă în seamă. Metaforă de o usturătoare ironie la adresa indolenței și a nepăsării care au marcat istoria Indiei. „Filmul are spiritul, precizia și minuțiozitatea miniaturilor indiene" (N. Andrews). Primul film realizat de Ray în limba hindi, ceea ce îi asigură o mai mare circulație în India.

dec. 25 — Moare, la Vevey (Elveția), actorul și regizorul american Charles Chaplin (n. 16 apr. 1889), considerat unul dintre geniile cinematografiei, personalitate artistică de primă mărime a secolului XX. Film din 1914 (79 filme de scurtmetraj și lungmetraj). O operă umanistă profund implicată, ca și autorul ei, în toate marile probleme ale epocii. Premiul „Oscar" 1971 — pentru întreaga activitate. „Veveriță cu chip de om, Charlot a sărit fără să obosească prin toată pădurea cuprinsă între 1900 și 2000. S-a urcat cu nemaipomenită agilitate pe fiecare lucru și pe fiecare eveni-

ment, înțelegîndu-l pînă la vîrf. Timpul liber și l-a petrecut în nişte meserii: dansator, vînzător de ziare, băiat de prăvălie, boxer, pictor, infirmier, distribuitor de piane, bețiv, îndrăgostit, fiind pe rînd toată omenirea din timpul său. Charlot a luat o pînză ieftină și cu gesturi nervoase a poftit secolul XX înăuntru " (M. Sorescu). „Comicul cu cea mai mare deschidere spre social, viziunea sa este — precum basmul — maniheistă: lumea se împarte în foarte buni și foarte răi. Adevăratul geniu al lui Chaplin nu stă atît în burlesc, în comedia în sine (deși printre păcatele tinereților sale figurează cîteva nestemate de acest gen), cît în melodramă, pe care a dus-o la perfecțiune. Într-o lume care rîde-plînge, personajul lui Chaplin e un fel de cuceritor în zdrențe și cu melon" (A. Bădescu). „Comediile lui Chaplin, împotrivindu-se degradării subiectului în obiect, au contribuit la progresul umanității mai mult decît multe tratate pretențioase de etică și pedagogie" (H. Wald). „Chaplin nu e un fenomen, e un geniu. Acest Molière al cinematografului e o rezultantă a timpurilor noastre" (Camil Petrescu).

dec. — Los Angeles: pr. *Close Encounters of the Third Kind* /Întîlnire de gradul trei/ (r., sc. Steven Spielberg; a. Richard Dreyfuss). Un tehnician din Indiana e martorul apariției unei farfurii zburătoare, ceea ce-i trezește irepresibila dorință de a lua cît mai aproape contact cu navele extraterestre. „Este un film pentru oamenii care vor să-și folosească imaginația și nu pentru cei care își încrucișează brațele și spun: «Dovedește!» Eu nu pot dovedi. Și nici nu știu dacă cineva dorește asta, dar cu toții vrem să știm că nu sîntem singuri" (Spielberg). „Fără a avea perfecțiunea sau profunzimea vizuală a filmului *2001*, de Kubrick, fantasticul divertisment al lui Spielberg este — după filmul lui Kubrick — cea mai impresionantă aventură cinematografică în domeniul științifico-fantastic. Kubrick caută apocalipsul, Spielberg doar epifania" (G. Stewart). Producție deosebit de costisitoare, dar care aduce și un record de încasări, *Întîlnire ...* se remarcă prin performanțele trucajelor (Douglas Trumbull) și ale imaginii. Vilmos Zsigmond obține premiul „Oscar", confirmîndu-și reputația ca unul dintre cei mai de seamă operatori ai cinematografului american contemporan. **Flm:** *Eliberare* (1972); *Sperietoarea* (1972); *Vînătorul de cerbi* (1978); *Poarta Paradisului* (1981).

— Pr. *Annie Hall* (r., cosc. Woody Allen; a. W. Allen, Diane Keaton). Această „comedie romantică despre un orășean nevrotic din zilele noastre" (Allen) urmărește relația dintre un bărbat și o femeie care își consumă întîlnirea, dragostea, disensiunile și despărțirea, în lungi discuții pline de un umor, pe alocuri, absurd. Filmul realizează „portretul unui evreu intelectual din New York, conștient de izolarea și de inutilitatea sa în sînul societății nord-americane, purtînd pe umerii săi tone de culpabilitate, obsedat de eșecul relațiilor sale amoroase, preocupat de problema sexului, a morții și de alte întrebări metafizice, adept înrăit al psihanalizei" (A. Remond). Patru premii Oscar — film, regie, scenariu original, interpretare feminină (Diane Keaton).

— Are loc reorganizarea industriei cinematografice ungare prin constituirea a zece studiouri autonome, dintre care cinci consacrate lungmetrajelor de ficțiune: „Budapest", „Dialog", „Hunnia", „Objectiv", „Társulás". Pe lîngă acestea, studioul „Béla Balázs" (creat în 1958) continuă să funcționeze ca un atelier experimental deschis tuturor realizatorilor preocupați de înnoirea limbajului cinematografic.

— Pr. *Star Wars* /Războiul stelelor/ (r., sc. George Lucas; a. Mark Hamill, Harrison Ford, Carrie Fischer). Aventurile intergalactice a doi justițiari care luptă împotriva tenebrosului Darth Vader și a Planetei morții. „Am vrut să fac un basm modern, un mit. Dar una dintre condițiile principale pentru o astfel de realizare este o țară exotică și îndepărtată, ceea ce pe planeta noastră nu mai există. Nu mai avem nici Orient misterios, nici insule ale comorilor. Există însă un spațiu imens și misterios în afara Terrei. Te poți duce acolo și poți ateriza pe orice planetă" (Lucas). Inspirat din benzile desenate, din literatura științifico-fantastică, din westernuri și din filmele cu samurai, *Războiul stelelor* a fost inițial conceput pentru copiii de 14 ani și chiar mai mici, dar s-a dovedit a fi — ca și filmele lui Disney — un divertisment pentru publicul de toate vîrstele, „pentru școlarul care mai dăinuie în noi toți" (S. Zito). „*Războiul stelelor* este un Tom Jones al anului 1977" (T. Curtis Fox). Aventurile eroilor se continuă în *Imperiul contraatacă* (1980) și în *Întoarcerea lui Jedi* (1983).

— Regizorul tunisian Ridha Behi debutează cu *Le Soleil des Hyènes* /Soarele hienelor/ (a. Larbi Doglemi, Mahmoud Morsi, Ahmed Snoussi). Alterarea și distrugerea vieții unui sat mediteranean prin transformarea lui în localitate turistică, finanțată de nemți. Filmul urmărește trei personaje: bogătașul satului care susține proiectul, fierarul satului care rezistă o vreme, ca pînă la urmă să cedeze, pescarul care continuă să lupte împotriva „progresului" modern. Inspirat dintr-o situație reală și filmat în decoruri reale.

— Prezență inedită la Festivalul internațional al filmului de la Berlin: *Mababangong Bangungat* /Coșmarul parfumat/, realizat în Filipine de regizorul Kidlat Tahimik, obține Premiul FIPRESCI. Eroul filmului, încrezător în iluzia paradisului american, descoperă nemijlocit coșmarul orașului modern din țările capitaliste dezvoltate.

— Tînăra actriță franceză Isabelle Huppert se impune atenției publicului și criticii în filmul elvețian *La Dentellière* /Dantelăreasa/ (r. Claude Goretta), în care interpretează rolul unei fete sensibile și retrase, pe care o dragoste nefericită o aduce în pragul nebuniei. Înzestrată cu o liniște și o fragilitate aparente, ce ascund o extraordinară frămîntare și forță interioară, Huppert va dovedi că poate interpreta la fel de bine fete inocente și femei pierdute, eroine visătoare și serafice, precum și criminale feroce. „O eroină de Henry James, purtînd în ea un secret pe care nici ea însăși nu știe să-l descifreze" (P. I. Remy). **Flm:** *Violette Nozière* (1978); *Moștenitoarele* (1980); *Pasiune* (1981); *Păstrăvul* (1982); *Semnat Charlotte* (1985); *Fereastra de la dormitor* (1986).

— Pr. filmului indonezian *Serangan Fajar* /Drumul/ (r. Arifi C. Noer), film-epopee ambițios evocînd lupta pentru independență din anii 1945-1950. „Triumf al regizorului Noer, interpretare cinematică a istoriei, cu multe momente în care este exploatată aproape magic forța de atracție a mediului investigat" (D. Elley).

— Pr. *Chikuzan Hitori Tabi* /Viața lui Chikuzan/ (r. Kaneto Shindo; i. Kiyomi Kuroda; a. Chikuzan Tatkahashi, Ryuzo Hayashi, Nobuko Otawa). Portretul unui cîntăreț orb, care cîntă la un instrument tradițional (shamizer). „Film semidocumentar despre peregrinările acestui muzicant prin nordul Japoniei. Tonul melancolic al cîntecelor sale reflectă viața grea a pescarilor" (R. Holloway). Strălucită încununare a îndelungatei colaborări dintre Shindo și operatorul său Kiyomi Kuroda.

— Filmul *Torentul Revoluţiei* (r. Yi Liu), realizat în 1965 şi interzis în China în timpul revoluţiei culturale, este prezentat în premieră în primăvara anului 1977 odată cu lichidarea „bandei celor 4". Filmul „evocă magistral tinereţea eroică a celor care în 1927 aveau 20 de ani, cei ce au înfăptuit revoluţia chineză" (R. Bergeron). Anul 1977 a marcat un reviriment pe planul producţiei: 26 de filme de lungmetraj.
— Atena: pr. *Iphigenia* (r. Michael Cacoyannis; m. Mikis Theodorakis; a. Irene Papas, Costa Kazakos) încheie trilogia cinematografică inspirată cineastului grec de marele tragedii ale antichităţii. Împreună cu *Electra* (1962) şi *Troienele* (1971), este o exemplară transpunere modernă, cinematografică a capodoperelor antichităţii.

1978

ian. 11 — Paris: pr. *Préparez vos mouchoirs!* /Scoateţi-vă batistele! / (r. Bertrand Blier; a. Carole Laure, Gérard Depardieu, Patrick Dewaere). Pentru a o face să-şi recapete bucuria de a trăi, un tînăr burghez îşi oferă nevasta unui necunoscut. „Fabulă misogină, a cărei morală pare a fi: «Nu încercaţi să le faceţi pe femei fericite pentru că o să vă frigeţi degetele», filmul lui Blier apare ca o reflecţie asupra sfîrşitului cuplului tradiţional, al cărei scop este de a te face să rîzi sau să surîzi prin intermediul dulcelui său delir. Cel mai reuşit film al lui Blier, cel mai fin şi amuzant, cel mai finisat. O comedie constituită dintr-o enumerare de situaţii pline de haz, cel mai adesea tratate cu fineţe" (Y. Alion). Premiul „Oscar" — pentru cel mai bun film străin.

mart. 13 — pr. *Pokój z widokiem na morze* /Camera cu fereastră spre mare/ (r., cosc. Janusz Zaorski; a. Marek Bargielowski, Piotr Fronczewski, Gustaw Holoubek). De-a lungul dramaticei lupte pentru salvarea unui tînăr, care, urcat la ultimul etaj al unui imobil, vrea să se sinucidă, se construieşte o pasionantă dezbatere despre responsabilitatea omului faţă de propria-i viaţă, despre libertatea alegerii conştiente şi despre dreptul de a interveni în destinul celuilalt. „Leopardul de argint" — Locarno.
mart. 22 — pr: *La Zizanie* /Zîzania/ (r. Claude Zidi; a. Louis de Funès, Annie Girardot). Gîlceava dintre primarul unui orăşel de provincie şi soţia sa constituie pretextul unei comedii burleşti, de tipul celor care au făcut din Claude Zidi unul dintre cei mai populari realizatori francezi ai genului. Succesul filmelor sale se datorează atît cascadei de gaguri, cît şi centrării lor pe o vedetă comică (Louis de Funès, Pierre Richard, Daniel Auteuil). **Flm:** *Îmi sare ţandăra* (1974); *Aripioară sau picior* (1976); *Animalul* (1977); *Subdotaţii* (1980); *Şperţarii* (1984).

apr. — Moscova: pr. *Sibiriada* /Siberiada/ (r., cosc. Andrei Mihalkov-Koncealovski; a. Vladimir Samoilov, Vitali Solomin, Natalia Andreicenko, Nikita Mihalkov, Liudmila Gurcenko). „Istoria transformării conştiinţei unei naţiuni, tratată concentrat şi intimist prin istoria unui mic sat din îndepărtata Siberie, departe de orice influenţă civilizatoare. Prin acest exemplu vreau să analizez cum s-a schimbat în timp conştiinţa poporului rus. Filmul acesta mi-a adus, poate, mai mult decît cele ce l-au precedat, un plus pe planul meseriei, al artei, al limbajului, al tehnicii comunicării cu semenii" (Mihalkov-Koncealovski). Frescă epică, cronică istorică şi poem, filmul străbate 60 de ani de istorie a Uniunii Sovietice. „Din punct de vedere cinematografic, filmul este de o amploare şi de o somptuozitate impresionante. Ecranul lat face magnific grandiosul peisaj natural, iar mizanscena este dublată de un ritm dramatic care nu slăbeşte niciodată" (M. Martin). Premiul special al juriului — Cannes 1979.

mai 24 — Paris: pr. *Violette Nozière* (r. Claude Chabrol; a. Isabelle Huppert). Inspirat dintr-un caz real, întîmplat în Franţa anului 1933 şi care a stîrnit în epocă reacţii contradictorii, filmul redă soarta unei tinere femei condamnate la moarte pentru paricid, graţiată şi, în 1945, reabilitată. Unul dintre cele mai bune filme ale lui Chabrol din a doua parte a carierei sale.
mai 24 — Cannes; pr. *El recurso del metodo* /Recurs la metodă/ (r., cosc. Miguel Littin; a. Nelson Vilagra, Alain Cuny, Katy Jurado), coproducţie franco-mexicano-cubaneză. Ecranizare după romanul lui Alejo Carpentier. O republică imaginară din America de Sud e condusă de un dictator care îşi petrece majoritatea timpului la Paris discutînd literatură cu prietenii şi cultivînd snobismul fiicei sale, iar atunci cînd regimul se află în pericol se întoarce în ţară pentru a recurge la drastice represalii. „Prototipul descris de Carpentier şi Littin cu multă ironie este cel al tiranului luminat şi are drept model cinci personaje istorice — venezueleanul Gusman Blanco, guatemalezul Cabrera, mexicanul Porfirio Diaz, dominicanul Leonidas Trujillo şi cubanezul Gerard Machado — cărora le combină trăsăturile şi acţiunile. Toţi cinci au rămas vreme îndelungată la conducerea statului lor, au făcut din administraţia publică o afacere de familie, s-au remarcat prin ferocitatea fără precedent a represiunilor sociale şi politice, s-au distins prin idolatria faţă de Paris, faţă de poezia şi arta franceză" (M. Manciotti). Littin realizează un film politic al cărui discurs îmbracă haina unui baroc greoi.
mai — Marele Premiu al Festivalului de la Cannes revine filmului italian *L'albero degli zoccoli* /Arborele de saboţi/ (r. Ermanno Olmi). Urmărind viaţa cîtorva familii de ţărani dintr-o fermă lombardă, la sfîrşitul secolului trecut, Olmi îşi construieşte filmul ca pe o acumulare de întîmplări, printre care şi cea care justifică titlul: alungarea uneia dintre familii de către stăpînul locului, pentru că tatăl a îndrăznit să taie o bucată dintr-un copac pentru a face saboţi fiului său. „Viaţa mizeră e redată prin intermediul succesiunii anotimpurilor, a raporturilor dintre cei mari şi cei mici, a nunţilor şi a naşterilor, a muncilor pe cîmp şi în grajd, a sărbătorilor ţărăneşti, a conflictelor şi a farselor, a superstiţiilor prosteşti şi inofensive. Limbajul lui Olmi e realist şi, totodată, înzestrat cu un fel de luminozitate calmă, proprie unei anume picturi lombarde. Viguroasă şi animată, succesiunea imaginilor are complexitatea romanului şi inserează în adevărul existenţei cadenţele unui umil poem" (M. Manciotti).
mai — Cannes: animatorul francez Jean François Laguionie obţine Marele Premiu pentru scurtmetrajul *La Traversée de l'Atlantique à la rame* /Traversarea Atlanticului cu vîsle/. Călătoria unui cuplu într-o ambarcaţie fragilă se constituie într-o parabolă despre perisabilitatea sentimentelor, despre relativitatea trăirilor unor „eroi simpatici pentru că sînt slabi, foarte umani, un fel de antieroi" (Laguionie). **Flm:** *Domnişoara şi violoncelistul* (1965); *O bombă la întîmplare* (1968); *Masca diavolului* (1971); *Gwen* (1985).
iul. 24 — Pr. *Wodzirej* /Prezentatorul/ (r., sc. Feliks Falk; a. Jerzy Stuhr). Ambianţa e mereu sărbătorească, dar în culisele divertismentului, în pauzele unui bal, între numerele de la parada modei sau de la pomul de iarnă, autorul îşi dezvăluie necruţător personajul aflat într-o sufocantă goană după o amăgitoare şi măruntă glorie. Prezentatorul ajunge n vîrful ierarhiei spectacolelor provinciale, folosind delaţiunea şi şantajul,

necinstindu-şi iubirea, trădîndu-şi prietenul. O dramă a răului, lucid şi perfect dozată, se construieşte din gesturile banale ale vieţii moderne; cu pasiune sarcastică şi justiţiară, tînărul autor polonez dezvăluie ritmat şi tranşant itinerariul suficienţei, orgoliului, josniciei, cuibărite în întunericul spaţiilor închise şi al sufletelor mohorîte.

aug. 23 — Paris: pr. *Je suis timide, mais je me soigne*/Sînt timid, dar mă tratez/ (r., cosc. Pierre Richard). Aventurile comice ale unui tînăr îndrăgostit de o misterioasă necunoscută, căreia nu îndrăzneşte să-i mărturisească sentimentele. Nouă ipostază a personajului comic impus de Pierre Richard, un blond simpatic, distrat, extravagant, timid şi neîndemînatic, călcînd mereu în străchini, „prin excelenţă un comic «de caracter», apropiat ca factură de Pierre Étaix şi Bourvil şi nu de Fernandel şi de Funès" (J. de Baroncelli). **Flm:** *Distratul* (1970); *Marele blond cu o gheată neagră* (1972); *Îmi sare ţandăra* (1974); *Jucăria* (1976); *Capra* (1981).

aug. 26 — Moare actorul american de origine franceză Charles Boyer (n. 28 aug. 1897). Film din 1920. Unul dintre „marii amanţi" ai ecranului american interbelic, personificarea farmecului galic. Vocea sa voalată, privirea sa onctuoasă, zîmbetul perfid îl desemnează ulterior pentru roluri ambigue şi chiar declarat negative. **Flm:** *Mayerling* (1936); *Contesa Walewska* (1937); *Lumina de gaz* (1944); *Madame de ...* (1953); *Desculţ în parc* (1967).

aug. 30 — Paris: pr. *Molière ou la vie d'un honnête homme*/Molière sau viaţa unui om cinstit/ (r., sc. Arianne Mnouschkine). Film de mare amploare, ambiţios deopotrivă pe planul reconstituirii istorice şi culturale, cît şi pe cel al afirmării unui mesaj contemporan decurgînd din relaţia creator-putere, viaţă personală-viaţă publică. „Mai mult decît «viaţa unui om onest», filmul redă contextul istoric al unei epoci făcute din confuzie şi scîntei de gîndire, din revoltă şi subversiune. Filmul reuşeşte să-şi îndeplinească ambiţia de a aborda mai multe genuri cu egală măiestrie: cronică, farsă, comedie, scene intimiste, mare spectacol" (C. Gela). Rod al colaborării dintre cinematografia şi televiziunea franceză şi al participării celor 200 de angajaţi de la „Théâtre du Soleil", ca interpreţi şi realizatori ai costumelor şi decorurilor (pe generic nu figurează vedete), filmul continuă experienţa Ariannei Mnouschkine cu *1789*, reportaj al spectacolului de teatru cu acelaşi titlu. „Nu pot nega că am făcut acest film pentru că îmi place cinematograful popular, pentru că îmi plac marile filme americane şi pentru că voiam ca acest film să fie înţeles şi simţit de oamenii care n-au habar de cum era pe vremea lui Ludovic al XIV-lea" (Mnouschkine). Două premii „César" pentru imagine şi decor.

oct. 23 — Pr. *Înainte de tăcere* (r., sc. Visarion Alexa; i. Nicu Stan; a. Ion Caramitru, Liviu Rozorea, Valeria Seciu, Mircea Diaconu), ecranizarea nuvelei „În vreme de război", de I. L. Caragiale, marchează debutul cinematografic al regizorului de teatru Alexa Visarion, un creator „care ştie ce vrea, debordează de personalitate, inventează neostenit cu o bărbăţie austeră un univers despuiat de detalii pitoreşti, un univers coerent, masiv, de o rafinată, esenţializată simplitate" (Ecaterina Oproiu). **Flm:** *Înghiţitorul de săbii* (1981); *Năpasta* (1982).

oct. — În Noua Zeelandă, ca rezultat al eforturilor depuse de un grup de cineaşti condus de John O'Shea, se creează Comisia cinematografică, menită „să încurajeze şi să participe la realizarea, promovarea, distribuirea şi exploatarea filmelor cu specific neozeelandez". Printre regizorii care

se vor afirma în anii următori se numără: Geoff Murphy, Paul Maunder, John Laing.

nov. 8 — Moare operatorul englez Geoffrey Unsworth (n. 1914). Film din 1938. Unul dintre cei mai buni operatori britanici, mai ales în domeniul filmului color. **Flm:** *Bancnota de un milion de lire sterline* (1954); *Beckett* (1964); *2001: o odisee spaţială* (1970); *Cabaret* (1972); *Tess* (1979).

nov. 27 — Pr. *Bez znieczulenia*/Fără anestezie/ (r., cosc. Andrzej Wajda; a. Zbigniew Zapasiewicz, Ewa Dalkowska, Andrzej Seweryn, Krystyna Janda). Drama unui ziarist, al cărui dublu eşec — profesional şi sentimental — survenit pe neaşteptate, îl împinge la sinucidere. „Concluzia dramei e mai puţin interesantă decît desfăşurarea ei, care e la fel de ambiguă ca şi finalul. Deoarece pendulează între descrierea unui mecanism de expulzare (raporturile cu colegii şi cu superiorii de la ziar etc.) şi redarea fenomenelor de autodistrugere (băutura, neglijenţa vestimentară, văicăreala sentimentală), ne e greu să determinăm care dintre ele e mai puternică" (G. Haustrate). „La baza acestui univers se află incertitudinea, lipsa de criterii stabile, relativismul, care sînt atît de periculoase încît pot deveni mortale. Totul poate fi în acelaşi timp adevăr şi minciună, drept şi nedrept, succes şi eşec. În jurul nostru există multe persoane, prieteni foarte vii care iau parte la viaţa artistică, socială, politică şi deodată dispar fără urmă. Aceste absenţe instantanee sînt destul de frecvente, aşa că m-am gîndit că trebuie să vorbesc despre ele" (Wajda).

dec. — Budapesta: pr. *Angi Vera* (r., sc. Pál Gábor; a. Veronika Pap). Evocare a exagerărilor şi a greşelilor anilor '50, în Ungaria, prin intermediul cazului unei tinere infirmiere care denunţă proasta funcţionare a spitalului unde lucrează, este înscrisă într-o şcoală de partid, se îndrăgosteşte de profesorul ei, căsătorit şi cu copii, se autodenunţă pentru această relaţie şi, în cele din urmă, ajunge ziaristă. „Ceea ce mi s-a părut pasionant în nuvela lui Endre Vészi, după care am scris scenariul, este faptul că îşi confruntă eroii cu toate schimbările etice şi morale pe care societatea le impune individului în momentele de răscruce ale istoriei. Pe scurt, este vorba despre responsabilitatea individului şi despre caracterul individual al responsabilităţii, despre alegeri greşite şi despre consecinţele lor care au o dimensiune socială, despre faptul că răspundem de toate actele noastre şi că nu ne putem disculpa de greşeli aruncînd vina asupra societăţii. Angi Vera e un fel de Julien Sorel. Datorită evenimentelor, ea constată că există o «sutană» care, purtată convenabil, o poate propulsa în sus pe scara socială" (Gábor). Marele Premiu — Chicago 1979. Premiul pentru regie — San Sebastian 1979.

— Pr. *An Unmarried Woman*/O femeie necăsătorită/ (r., sc. Paul Mazursky; a. Jill Clayburgh). Părăsită după 17 ani de căsătorie de bărbatul pe care îl iubeşte, o femeie se vede silită să-şi schimbe existenţa şi să-şi asume o independenţă căreia îi descoperă treptat gustul. Remarcabil prin „bogăţia micilor detalii semnificative, [filmul] îşi adună adevărurile cu o onestitate a intenţiilor şi cu o acurateţe a observaţiei, destul de rare în cinematograful american cu pretenţii intelectuale" (D. Malcolm). Obţinînd cele mai bune rezultate pe planul îndrumării actorilor şi bun scenarist, Mazursky compune cu mînă sigură şi cu vioiciune povestirea, presărînd-o cu notaţii ironice mai degrabă asupra obiceiurilor (sexul, psihanaliza, comportarea boemă a artiştilor de avangardă) decît asupra psihologiilor. Filmele sale sînt „fără pretenţii, personale, pline de o inteligenţă fină şi

înțelegătoare, și de o afecțiune autobiografică pentru burghezia mijlocie din New York și din Los Angeles, aceste două versiuni diametral opuse ale visului american" (H. Bromell). „Filmele mele nu sînt sentimentale, ci au sentiment. Încerc să redau viața așa cum e ea, adică o combinație de puțină bucurie și multă suferință" (Mazursky). **Flm:** *Bob & Carol & Ted & Alice* (1969); *Harry și Tonto* (1974); *Stația următoare, Greenwich Village* (1976); *Willie și Paul* (1979); *Furtuna* (1982); *Beverly Hills* (1986).
— Filmul debutantului Philip Noyce *Newsfront*/Jurnal de război/ cucerește șase dintre premiile anuale ale Academiei de cinema australiene (film, regie, scenariu, actor, montaj, efecte speciale). „Un studiu deosebit și original a două companii rivale de filme de actualități, din anii '40-'50, care îmbină excepțional materialul de epocă cu reconstituirea. Noyce inserează pe nesimțite multă istorie socială a Australiei, își modelează actorii pentru a forma un ansamblu omogen și concepe o secvență de inundație de o mare virtuozitate, care începe ca un gag în stil Buster Keaton și se transformă treptat în tragedie" (J. Gillett).
— Pr. *The Deer Hunter*/Vînătorul de cerbi/ (r. Michael Cimino; i. Vilmos Zsigmond; a. Robert De Niro, Christopher Walken, John Savage). Trei prieteni, tineri oțelari dintr-un orășel din Pennsylvania, trăiesc groaznica experiență a războiului din Vietnam, care îi marchează profund, dar pe fiecare în alt fel. „Întrebarea pe care o pune filmul meu este: cum mai poate duce cineva o viață normală după o asemenea experiență? Alternativa este fie sinuciderea, fie întoarcerea la viață cu un dram de speranță" (Cimino). Urmărindu-i pe eroi înainte de război, în timpul acestuia, și după, făcîndu-i să treacă prin marile ritualuri ale vieții — nunta, vînătoarea și focul bătăliei — *Vînătorul de cerbi* este în primul rînd un omagiu sobru și emoționant adus prieteniei masculine. Implicațiile sale politice stîrnesc însă reacții violente și contradictorii, criticii considerîndu-l fie „cel mai mare film antirăzboinic de la *Iluzia cea mare*" (S. Farber), fie „o periculoasă reafirmare a patriotismului și a eroismului american prin distorsionarea gravă a istoriei" (M. Kinder). Ca și *Întoarcerea acasă* și *Apocalipsul acum*, celelalte două filme despre războiul din Vietnam, create în aceeași perioadă, el nu pune problema responsabilității Americii, ci numai a consecințelor acestui război asupra cetățeanului american de rînd, oferind viziunea subiectivă a acestuia asupra evenimentelor. Premiul „Oscar" — film, regie, actor secundar, montaj.
— În *Primo amore*/Ultima romanță de dragoste/ (r. Dino Risi), actorul italian Ugo Tognazzi interpretează rolul unui actor de variété, bătrîn și fanfaron, care-și părăsește colegii pentru a lansa la Roma o tînără speranță. Aceasta va reuși însă fără el. Un rol pe măsura acestei remarcabile vedete a comediei italiene din ultimele trei decenii, a cărei carieră evoluează de la comicul truculent și gros, cu accente vulgare, la un comic cu tonuri melancolice, uneori chiar dramatice. **Flm:** *Patul conjugal* (1963); *Tată de familie* (1967); *Marea crăpelniță* (1973); *Roman popular* (1974); *Terasa* (1980); *Bunul rege Dagobert* (1984); *Ultimul minut* (1987).
— Actrița și scenarista vest-germană Margarethe von Trotta realizează *Das zweite Erwachen der Christa Klages*/A doua deșteptare a Christei Klages/. Pentru a asigura finanțarea unei creșe, eroina filmului jefuiește împreună cu doi prieteni o bancă. Primul dintre aceștia e capturat, celălalt e ucis de către un polițist. După îndelungi peregrinări, Christa e scoasă de sub acuzare prin mărturia mincinoasă a unei funcționare de la banca respectivă. Deși nu condamnă direct terorismul — pentru eroină „alegerea

ei este o eroare și nu o greșeală, de vreme ce în preajma sa se trezesc o seamă de conștiințe" (Fr. Audé) — filmul nu devine o apologie implicită a acestuia, ci scoate în prim plan sentimentele de generozitate, de prietenie, forța vieții ce dezarmează raționamentul rigid.

1979

febr. 5 — București: pr. *Nea Mărin, miliardar* (r. Sergiu Nicolaescu) aduce pe ecran aventurile comice ale unui personaj de imensă popularitate — un fel de „Păcală cu televizor" (Ecaterina Oproiu), creat și impus de actorul Amza Pellea, unul dintre actorii ce știu a „trăi deopotrivă lacrima și rîsul" (S. Stănculescu). Afirmat în cinematografie mai întîi prin interpretarea unor personaje centrale din filme istorice, A. Pellea își confirmă pe parcursul carierei capacitatea de a crea în toate registrele — comic, dramatic, tragic —, de a realiza compoziții memorabile în filme de toate genurile. **Flm:** *Setea* (1960); *Tudor* (1962); *Neamul Șoimăreștilor* (1964); *Răscoala* (1965); *Dacii* (1967); *Mihai Viteazul*; *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte* (1971); *Puterea și Adevărul* (1972); *Tată de duminică* (1975); *Osînda* (1976); *Imposibila iubire* (1984).
febr. 12 — Moare regizorul francez Jean Renoir (n. 15 sept. 1894). 35 de filme realizate în perioada 1924-1969. „Renoir este unul dintre cei patru sau cinci mari autori de film din întreaga istorie a cinematografului. În legătură cu el, se pot cita marile nume ale literaturii sau artelor plastice: Auguste Renoir, Balzac, Beaumarchais, Diderot. Densitatea, bogăția și fremătarea operei sale o situează deasupra rigorilor arhitecturale ale unui Lang sau Eisenstein, în acea zonă a fidelității față de mișcare, de spontaneitatea creatoare a vieții proprie cinematografului pur" (H. Agel). Principal reprezentant al realismului poetic francez, el consideră că cineastul se afirmă ca artist, nu prin copierea naturii, ci prin felul în care o abordează, prin ceea ce aduce oamenilor, prin reconstruirea realității. „Secretul operei lui Renoir este familiaritatea. Tema ei principală — raporturile dintre bărbați și femei. Cel de al doilea mare subiect — raporturile dintre stăpîni și slugi. Caracteristici: originalitate, sinceritate, simplitate ce nu exclude fantezia, realism ce nu exclude poezia, pesimism abia mascat" (F. Truffaut). **Flm:** *Nana* (1926); *Cățeaua* (1931); *Crima domnului Lange* (1935); *Iluzia cea mare* (1937); *Regula jocului* (1939); *Jurnalul unei cameriste* (1946); *Fluviul* (1951); *Caleașca de aur* (1953).
febr. 20 — Moare animatorul englez George Dunning (n. 1920). Film din 1942 în Canada și Anglia. Unul dintre marii regizori ai animației moderne, remarcabil prin fantezia și originalitatea stilului său de sorginte suprarealistă. **Flm:** *Dulapul* (1959); *Omul zburător* (1961); *Viermele* (1972); *Submarinul galben* (1968).
febr. — Berlin: în cadrul festivalului filmului, actorul sovietic Anatoli Solonițîn primește Premiul de interpretare pentru rolul titular din *Dvadțat șest dnei iz jizni Dostoievskogo*/26 de zile din viața lui Dostoievski/ (r. Aleksandr Zarhi). Interpret preferat al lui Andrei Tarkovski, dar și colaborator al altor importanți regizori din tînăra generație (Panfilov, Șepitko, Gubenko), Solonițîn creează personaje marcate de conflictul dintre inteligență și rațiune, eroi aflați în căutarea armoniei interioare. **Flm:** *Andrei Rubliov* (1966); *Prețul vieții* (1977); *Călăuza* (1979); *S-a oprit un tren* (1982).
febr. — Roma: pr. *Cristo si è fermato a Eboli*/Eboli/ (r. Francesco Rosi; a. Gian Maria Volontè, François Simon, Lea Massari, Irene Papas).

Ecranizare după romanul lui Carlo Levi, care îşi relatează propria experienţă de exilat politic în sudul Italiei, acolo unde „n-a ajuns niciodată nici Cristos, nici timpul, nici sufletul omului, nici speranţa, nici legătura dintre cauză şi efect, nici raţiunea, nici istoria“. Filmul descrie itinerariul spiritual al unui om ce descoperă această lume, faţă de care rămîne însă un observator neutru şi pasiv. „Rosi abandonează realitatea contemporană care i-a inspirat filmele anterioare (chiar dacă putem descoperi o analogie între impasul social şi politic contemporan şi mizeria intelectuală şi fizică a ţăranilor din Lucania) pentru o dublă întoarcere la izvoare (trecutul istoric — 1934 şi trecutul etnografic — universul înţepenit al unei civilizaţii). Cineastul este ispitit să găsească originea blocajului actual al societăţii italiene şi totodată o relaţie intimă, afectivă cu cei dezmoşteniţi“ (J. Magny).

mart. 23 — Pr. *Die Ehe der Maria Braun* /Căsătoria Mariei Braun/ (r. Rainer Werner Fassbinder; a. Hanna Schygulla, Klaus Löwitsch, Ivan Desny). În Germania Occidentală, imediat după război, o presupusă văduvă, Maria Braun, trăieşte o idilă cu un ofiţer american, întreruptă brusc de apariţia soţului care îl ucide pe ofiţer şi este întemniţat. Reapariţia lui după ani şi ani va curma o altă „idilă“ a Mariei, de data aceasta cu un om de afaceri francez. Prin intermediul vieţii amoroase şi sociale a eroinei, Fassbinder urmăreşte istoria Germaniei de la înfrîngerea celui de-al treilea Reich la miracolul economic postbelic şi la colaborarea cu foştii inamici. Unii critici au văzut chiar în soţul Mariei Braun fantoma vechii Germanii care irumpe, din cînd în cînd, în prezent. „Un film despre amînarea sentimentelor, despre espectativa adevăratei vieţi, pe care timpul a blocat-o. [...] Caracterul lui exemplar rezidă în a fi arătat cum nu sentimentele, nu sufletele oamenilor, ci în primul rînd tehnicizarea rece a stat la baza reconstrucţiei naţiunii. Iată de ce R.F.G. a devenit, aşa cum e azi, un stat în care valorile materiale contează mult mai mult decît cele omeneşti“ (U. Jaeggi). „Una dintre operele emblematice ale Noului Film German“ (Fl. Potra).

mart. 24 — Se deschide la Sceaux, în apropiere de Paris, prima ediţie a Festivalului internaţional al filmelor realizate de femei. Existenţa acestei manifestări este o nouă confirmare a importanţei şi a amplorii luate de cinematograful feminin în anii '70, cinematograf care îşi defineşte tot mai mult trăsăturile tematice şi stilistice. „Femeile-regizor — în loc să abstractizeze concretizează, în loc să sintetizeze risipesc, în loc să tindă spre alegorie — încearcă să refacă viaţa reală. Ele fac din personaje fictive ceva familiar şi din cele familiare ceva obişnuit“ (M. Pally). Printre numele cele mai importante ale cinematografului feminin din acest deceniu se numără: Liliana Cavani şi Lina Wertmüller (Italia), Chantal Akerman (Belgia), Anja Breien (Norvegia), Larisa Şepitko şi Lana Gogoberidze (U.R.S.S.), Márta Mészáros (Ungaria), Margarethe von Trotta şi Jutta Brückner (R.F.G.), Agnieszka Holland şi Barbara Sass (Polonia), Sarah Maldoror (Senegal), Mai Zetterling (Suedia), Nadine Trintignant, Marguerite Duras şi Yannick Belon (Franţa), Věra Chytilova (Cehoslovacia), Mireille Dansereau (Canada), Elisabeta Bostan şi Malvina Urşianu (România) etc.

apr. 10 — Moare compozitorul italian Nino Rota (n. 31 dec. 1911). Film din 1933. Celebritatea şi-o dobîndeşte datorită constantei colaborări cu Federico Fellini, de la *Şeicul alb* (1952) la *Repetiţie cu orchestră* (1979). Alături de Ennio Morricone şi Henry Mancini, este unul dintre cei mai

cunoscuţi şi mai prolifici compozitori postbelici de muzică de film. **Flm**: *Rocco şi fraţii săi* (1960); *Romeo şi Julieta* (1968); *Naşul* (1972); *Moarte pe Nil* (1978).

mai 3 — München: pr. *Die Blechtrommel* /Toba de tinichea/ (r. Volker Schlöndorff; a. David Bennent, Mario Adorf, Angela Winkler, Daniel Olbrychski). Ecranizare după romanul lui Günter Grass. „Fresca a 20 de ani de ascensiune şi cădere a nazismului, într-o regiune limitrofă a Germaniei. Tratarea istoriei (şi a Istoriei) este însă deformată, văzută de jos în sus, din punctul de vedere al unui copil — Oskar — care s-a hotărît să nu mai crească şi care datorită acestei determinări voit şi dublu minoritare (copil şi pitic) face din scena istorică o monstruoasă paradă de uriaşi“ (D. Dubroux). „Oskar este „un produs al secolului XX. Pentru mine, el are două particularităţi specifice epocii: refuzul şi protestul. Îşi refuză lumea cu atîta îndîrjire, încît nici măcar nu mai creşte. Evoluţie zero. Protestează atît de tare încît vocea lui sparge sticla“ (Schlöndorff). „Deşi trimite la evenimente precise şi reale, *Toba de tinichea* este un film oniric, eterogen şi profund baroc, ale cărui sensuri secundare sînt pe cît de multiple, pe atît de difuze. O operă ancorată în sensibilitatea contemporană, reuşind sinteze estetice complexe şi multiforme care îmbogăţesc totodată gîndul şi privirea. Din acest punct de vedere, filmul lui Schlöndorff este una dintre operele marcante ale sfîrşitului anilor '70“ (R. Bassan). Marele Premiu — Cannes; „Oscar“ pentru cel mai bun film străin.

mai 29 — Moare actriţa americană Mary Pickford (n. Gladys Smith, 8 apr. 1893). Film din 1909. Supranumită „micuţa Mary“, „fata cu bucle de aur“, „logodnica Americii“, ea este una dintre primele vedete ale ecranului american, fermecîndu-şi publicul cu aerul ei copilăresc, cu veselia ei spontană şi cu inocenţa ei firească. „Ea era fata pe care orice tînăr şi-ar fi dorit-o drept soră“ (A. Cooke). „Dulceaţa şi luminozitatea ei erau dublate de un anume realism. În ciuda profesiunii sale de credinţă, ea ştia că succesul nu e un lucru dinainte hărăzit. Nimic mai potrivit cu o epocă în care optimismul fără margini era dublat de convingerea că trebuie să te zbaţi ca acest optimism să devină realitate“ (R. Griffith, A. Mayer). **Flm**: *Vila singuratică* (1909); *Denunţătorul* (1914); *Biata fetiţă bogată* (1917); *Pollyana* (1920); *Micul lord Fauntleroy* (1921); *Tess din Ţara furtunilor* (1922); *Cocheta* (1929).

mai — Moscova: pr. *Osennîi marafon* /Maratonul de toamnă/ (r. Gheorghi Danelia; a. Oleg Basilaşvili, Marina Neiolova, Natalia Gundareva). Comedie tristă, avînd drept erou un profesor specializat în traduceri, angoasat de perspectiva bătrîneţii, care îşi împarte viaţa între căminul conjugal şi o tînără amantă geloasă şi posesivă. Pe linia realizărilor anterioare ale regizorului georgian: comedii populare inspirate din contemporaneitate şi nelipsite de o anume vervă satirică. **Flm**: *Păşind prin Moscova* (1963); *Afonia* (1975); *Şoimul* (1977); *Planeta Kinzaza* (1986).

mai — Pr. *Apocalypse, now* /Apocalipsul, acum/ (r. Francis Ford Coppola; i. Vittorio Storaro; a. Martin Sheen, Marlon Brando, Robert Duvall). În timpul războiului din Vietnam, colonelul Willard „în misiune specială“ navighează în susul unui rîu în căutarea unui alt colonel, Kurtz, care a ales o altă viaţă, o altă lege. Fost element de elită al armatei americane, Kurtz s-a transformat, după dispariţia sa în junglă, în „rege“ al unei populaţii primitive şi a impus în regiunea pe care o stăpîneşte o teroare sîngeroasă, rînduieli oribile, ce depăşesc prin cruzime şi violenţă chiar şi

războiul modern, spectaculos prezentat în prima parte a filmului. „Nu este un film despre războiul din Vietnam, ci un film de război, o experiență a războiului, a aventurii, a scufundării în tenebre și în irațional" (S. Toubiana). „Oricine a studiat condiția umană a fost fascinat de război, fie că a trăit sau nu această experiență; [...] e de necrezut acest elan spre autodistrugere aproape ca o plăcere sexuală. Poate o simplă extraordinară eliberare de energie și, în același timp total inutilă, total absurdă" (J. Milius). „Pariu gigantic, supraomenesc, *Apocalipsul* poate marca pentru Coppola o cotitură decisivă; și nu numai pentru el, ci și pentru o bună parte din cineaștii hollywoodieni care ar vrea să se angajeze în aventuri ambițioase. Cu acest film, Coppola intră în cohorta copiilor teribili ai Hollywood-ului : Griffith, Stroheim, Welles." (M. Tessier).

mai — Moscova: pr. *Piat vecerov*/Cinci seri/ (r. Nikita Mihalkov; a. Liudmila Gurcenko, Stanislav Liubșin). Un bărbat și o femeie, care s-au iubit și pe care războiul i-a despărțit, se reîntîlnesc după mulți ani, timp în care ea a dus o viață liniștită, dar marcată de amintirea acestei iubiri, iar el o existență agitată și instabilă. Filmul pune în valoare una dintre fațetele proteicului talent al Liudmilei Gurcenko, actriță care trece cu o uimitoare ușurință de la filmul muzical (*Ma-Ma* — 1976) la tragicomedie (*Gară pentru doi* — 1984), de la comedia romantică (*Logodnica mecanicului Gavrilov* — 1981) la rolurile complex-dramatice (*Siberiada* — 1977). Alte filme: *Aplauze, aplauze* (1984); *A doua încercare a lui Viktor Krohin* (1986).

iun. 11 — Moare actorul american John Wayne (n. Marion Michael Morrison, 26 mai 1907). Film din 1927. Interpret a peste 250 de roluri, în principal westernuri și filme de acțiune, colaborator și prieten al regizorului John Ford, care îl descoperă și îl impune cu filmul *Diligența* (1939). „Imaginea eroului interpretat de el a atins de-a lungul anilor proporții mitice. Treptat, Wayne a devenit una dintre cele mai mari atracții pentru publicul de cinema. Iar pe măsură ce s-a maturizat și trăsăturile sale s-au asprit, el a devenit întruchiparea spiritului american. Îmbrăcat de obicei în costum de cowboy sau în uniformă de ofițer, el este întruchiparea justițiarului, a luptătorului pentru cauze drepte" (E. Katz). „Oscar" 1969 — pentru întreaga activitate cinematografică. **Flm**: *Șapte păcate* (1940); *Rîul roșu* (1948); *Omul liniștit* (1952); *Rio Bravo* (1959); *Omul care l-a ucis pe Liberty Valance* (1962); *Rio Lobo* (1970); *Pistolarul* (1976).

iul. 1 — Moare, într-un accident de automobil, regizoarea sovietică Larisa Șepitko (n. 6 ian. 1938). Film din 1963. Tema constantă a creației sale — „o operă puternică, pătimașă, gravă, avînd ca dominantă dramatismul sobru, ascetic" (V. Diomin) — este lupta dintre vechi și nou ca o consecință inevitabilă a trecerii timpului, relativitatea și subiectivismul adevărului. **Flm**: *Arșița* (1962); *Aripi* (1966); *Tu și eu* (1971); *Prețul vieții* (1976).

iul. — Moscova: pr. *Stalker*/Călăuza/ (r. Andrei Tarkovski; a. Aleksandr Haidanovski, Anatoli Solonițîn, Nikolai Grinko, Alissa Freindlih). Aventura a trei bărbați — Călăuza, Savantul și Scriitorul — care pătrund într-o zonă ciudată și interzisă, unde se spune că dorințele cele mai puternice pot deveni realitate. Elementul fantastic servește aici unei incursiuni în conștiința umană. Critica a relevat filiația dostoievskiană a operei, precum și reflectarea problematicii contemporane de tip ecologic. Dar mai presus de aceasta s-a remarcat înscrierea acestui film straniu și de o deosebită frumusețe formală în permanențele universului etic și filozofic al cineastului: „Indiferent dacă sînt bune sau rele, filmele mele sînt, în ultimă analiză, despre un singur lucru: manifestarea extremă a credinței în datoria morală și lupta pentru aceasta. [...] Mă interesează un erou care merge pînă la capăt, fără să țină seama de nimic, pentru că numai un asemenea om poate izbîndi" (Tarkovski).

aug. 10 — Pr. *Aktorry prowincjonalni*/Actori de provincie/ (r., cosc. Agnieszka Holland; a. Tadeusz Huk, Halina Labonarska). Un actor de provincie trece printr-o criză profesională și conjugală și toate eforturile de a o depăși se dovedesc zadarnice. După o experiență importantă ca regizoare de televiziune și ca scenaristă a lui Andrzej Wajda, Agnieszka Holland realizează acest film cu o reală vocație pentru realismul cotidian, în spatele căruia se ascunde un discurs profund despre disperarea celor aflați într-o lume închisă, în care orice inițiativă se lovește de un zid.

sept. 22 — La 17 ani de la declarația-program adoptată la Oberhausen, realizatorii de film vest-germani întruniți cu ocazia Festivalului de la Hamburg adoptă o declarație-bilanț, deschidere către filmul anilor '80: „Forța filmului german stă în diversitatea și varietatea sa. [...] Fantezia nu se lasă administrată! Filmul german al anilor '80 nu mai poate fi manipulat de comitete, instituții și interese de grup. [...] Filmul de ficțiune nu poate fi despărțit de cel documentar, autorii de film consacrați de cei ai generațiilor tinere, filmele care oglindesc mediul de filmul narativ și de filmul-spectacol. Noi am înțeles că numai spectatorii pot fi asociații noștri, ei sînt oameni care muncesc, care au dorințe, visuri și interese, ei sînt oamenii care se duc la cinema".

oct. — La Varna are loc prima ediție a Festivalului mondial al filmului de animație, manifestare bianuală pusă sub deviza : „Umanism, mișcare, frumusețe". Marele Premiu al ediției revine italianului Bruno Bozzetto, pentru filmul *Allegro non troppo*. În anii '80, alături de cele de la Annecy, Zagreb și Ottawa, festivalul de la Varna devine un forum al animației mondiale.

nov. 16 — Pr. *Amator*/Amatorul/ (r., sc. Krzysztof Kieślowski; a. Jerzy Stuhr). Un modest slujbaș dintr-o fabrică devine peste noapte cineast amator. *Hobby*-ul se transformă curînd într-o pasiune, pasiunea de a surprinde existența în manifestările ei așa-zis minore, de a arăta ceea ce de obicei se trece sub tăcere. Această obsesie se dovedește a fi în ultimă instanță nocivă atît pentru autorul filmelor, care suferă treptat un proces de dezumanizare, cît și pentru subiecții peliculelor respective, ale căror acțiuni, la prima vedere reprobabile, își au adesea rațiuni pe deplin omenești. „Patosul analitic în investigarea condiției omului modern, identificarea concepției artistice cu atitudinea politică, curajul de a nu ignora posibila erupție a tragicului chiar și în cel mai tihnit cotidian, apetența pentru valorile morale constituie pilonii de rezistență ai filmului" (Eugenia Vodă).

dec. 22 — Moare producătorul american Darryl F. Zanuck (n. 5 sept. 1902). Director al studioului „Warner Brothers" (1928-1933), apoi întemeietor al studiourilor „20th Century", la conducerea cărora rămîne pînă în 1956, cînd devine producător independent. Înzestrat cu o inepuizabilă energie și un neobișnuit simț al anticipării gustului publicului, el este cel mai longeviv dintre magnații de la Hollywood. „Menirea noastră este în primul rînd să distrăm spectatorul, dar atunci cînd putem nu ne dăm în lături să-l și instruim".

dec. — Pr. *All That Jazz*/Tot acest jazz/ (r. Bob Fosse; a. Roy Scheider, Jessica Lange, Ann Reinking). Portretul unui coregraf de pe Broadway, a cărui existență și moarte se confundă cu spectacolele pe care le concepe. Film cu evident caracter autobiografic, făcut de un regizor, fost coregraf, care cunoaște îndeaproape vicisitudinile și culisele profesiei. „Viziuni, erotism, spectacol, moarte sînt elementele care se asociază într-o feerie de imagini ce evocă lumea lui Ken Russell sau pe cea a lui Fellini" (G. Dagneau).

— Pr. *Moskva sliozam ne verit*/Moscova nu crede în lacrimi/ (r. Vladimir Menșov; a. Vera Alentova, Aleksei Batalov). Comedie sentimentală pe o temă foarte frecventă în cinematograful sovietic: destinul femeii celibatare, împlinirea sa umană prin maternitate și afirmarea sa socială prin muncă și perseverență. Cu detalii realiste și accente melodramatice, filmul obține un răsunător succes național și internațional. Premiul „Oscar" pentru cel mai bun film străin — 1980.

— Pr. *Tess* (r. Roman Polanski; a. Nastassia Kinski, Peter Firth). Coproducție franco-britanică. Ecranizare după romanul lui Thomas Hardy. Povestea romanescă, melodramatică și totodată reală și tragică a unei tinere țărănci de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, violată de stăpînul său, pe care se răzbună ucigîndu-l. Intenționînd să facă un film care „să contravină valului de violență și sex care caracterizează în prezent cinematograful", Polanski redă „istoria unei epoci întrupate într-un personaj. [...] Tabloul mizeriei, al foamei, al opresiunii de toate felurile, al beției, al ineficienței unui cler neputincios chiar dacă înțelegător, al persistenței credințelor semipăgîne, al imposibilității în care se află spiritele cele mai luminate de a aplica în viață teoriile pe care le descoperă" (M. Amiel).

— Pr. *Mad Max*/Nebunul Max/ (r. George Miller; a. Mel Gibson). Într-o lume a viitorului nu prea îndepărtat, pustiită și dezolantă, un polițist, menit să-i intercepteze pe automobiliștii care au beția vitezei, se răzbună pe cei care i-au ucis soția și copilul. Cel mai mare succes de casă australian al anului. Film de debut al regizorului George Miller. Combinînd diferite genuri (polițist, groază, western, științifico-fantastic), Miller realizează un film dur, violent, cu mult suspans, al cărui stil suferă numeroase influențe (recunoscute de autor) de la benzile desenate la „westernurile spaghetti" ale lui Sergio Leone. Personajul principal, îmbinare de samurai, cowboy, pilot de curse, războinic, va reapare în *Mad Max II* (1982), film ce va face din Miller rivalul australian al lui Spielberg și Lucas.

— Urmare a victoriei Revoluției populare sandiniste din Nicaragua se creează la Managua un Institut de Cinema, organism de stat pentru producția cinematografică ce instuționalizează încercările ivite spontan în timpul războiului civil. „Vom crea un cinematograf nicaraguaian, căutînd un limbaj cinematografic care trebuie să se nască din realitatea noastră concretă și din experiența particulară a culturii noastre".

— Pr., la Washington, cu *Don Giovanni* (r. Joseph Losey; a. Ruggero Raimondi, John Macandry, Eda Moser). Opera lui Mozart, interpretată de mari cîntăreți, sub bagheta lui Lorin Maazel, devine în regia lui Joseph Losey un spectacol cinematografic rafinat, un reper important în efortul de reînnoire a genului, întreprins în deceniul 9 și de alți cineaști ca: Zeffirelli (*Traviata*), Syberberg (*Parsifal*) și Rosi (*Carmen*). „Pentru mine, este vorba în primul rînd de a arăta că opera este, înainte de toate, o artă populară și că mii de oameni din întreaga lume vor avea acces la această capodoperă care depășește limitele istoriei, fiind nespus de actuală, [...]

Să fie vorba de o nouă formulă de artă? Cred că da, pentru că nu e vorba de o operă filmată. Sînt, înainte de orice, cineast, iar *Don Giovanni* al meu este un film care povestește o istorie, care pune în scenă bărbați și femei confruntați cu slăbiciunile lor, cu teama lor de moarte, cu ambiguitățile lor, confruntați de asemenea cu rivalitățile de clasă, cu o situație socială încordată la extrem" (Losey).

1980

ian. 10 — Pr. *Bizalom*/Încrederea/ (r. István Szabó; a. Ildikó Bánsági Péter Andorai). În timpul războiului, un bărbat și o femeie, care se ascund de nemți sub identități false, sînt nevoiți să locuiască împreună ca soț și soție. Filmul urmărește drumul lor de la neîncredere și chiar ostilitate la încredere și dragoste. „Tema principală a filmului meu este încercarea la care secolul XX îi supune pe oameni. S-a spus adesea că ființa umană e slabă și nu poate duce dificilele sarcini pe care i le dă istoria. Dar nu întotdeauna omul e vinovat de acest lucru. În secolul nostru, sarcinile trasate de istorie sînt mult prea grele. Istoria apare ca un regizor care repartizează oamenilor roluri. Le putem accepta, fără a avea însă capacitatea și talentul de a le juca" (Szabó). Film de o extraordinară sensibilitate și care sondează, cu multă finețe, psihologia umană în momente limită. Premiul pentru regie — Berlin.

apr. 11 — Pr. *Dyrygent*/Dirijorul/ (r. Andrzej Wajda; a. John Gielgud, Krystyna Janda, Andrzej Seweryn). Un celebru dirijor vizitează orașul natal pentru a da un concert simfonic; vizita sa devine un test pentru tăria căsătoriei unei tinere violoniste, dominată de soțul ei, un tînăr dirijor care se gîndește numai la cariera sa. „Bătrînul dirijor a făcut carieră pentru că s-a consacrat în întregime muzicii, artei. Tînărul vrea să facă carieră folosind o anume tactică, șiretenii, stratageme; el îi oprimă pe ceilalți. Deci e din nou vorba de atitudinea morală în fața artei, a profesiunii, a anturajului. Tînăra femeie înțelege tot și de aici admirația față de bătrînul maestru și disprețul față de tînăr" (Wajda). „Nu trebuie să limităm *Dirijorul* la o parabolă despre putere, ci să-l considerăm ca o sumă de reflecții despre capacitatea de creație și artă, despre dragoste și ambiție, despre tinerețe și bătrînețe, Wajda abordînd aici tema conflictului dintre generații" (J.M. Bescos).

apr. 29 — Moare regizorul Alfred Hitchcock (n. 13 aug. 1899). Film din 1925. „Numele, profilul și vocea sa lugubră au devenit în toată lumea emblema filmului de suspans, caracterizat printr-o notă de insolență și folosind tehnici pur cinematografice" (L. Halliwell). „Opera lui Hitchcock va trăi mult mai mult decît oricare alta, deoarece fiecare dintre filmele sale a fost făcut cu atîta artă și cu atîta grijă, încît poate rivaliza cu orice film recent, foarte atractiv, prezentat în cinematografe sau la TV. [...] Hitchcock n-a fost niciodată preocupat să știe exact (cu atît mai puțin să explice) ce spun filmele sale. Dar nu există un alt cineast care să știe atît de bine ca el să descrie procedeele folosite pentru a explica mecanismul povestirilor pe care și le spune în același timp lui și nouă" (F. Truffaut). „Cînd spun că nu mă interesează conținutul este asemenea pictorului căruia nu-i pasă dacă merele pe care le pictează sînt dulci sau acre. Ceea ce contează e stilul lui, maniera în care le pictează. De aici provine emoția. Fiecare formă de artă dă libertate artistului să interpreteze în maniera sa și astfel să creeze emoția. [...] Dar, uneori, un film este privit

numai prin conținutul lui, fără nici o atenție pentru stilul sau maniera în care e făcut. Deși, la urma urmei, aceasta e baza artei cinematografice" (Hitchcock). „Hitchcock este poetul existențial al cinematografului, iar galeria sa de bărbați și femei, vînători și vînați, suferă pentru noi toți, victime ale secolului angoasei. Ca mărturii personale, filmele sale sînt eseuri despre angoase. Ca documente sociale, ele stabilesc termenii calcului puterii care constituie rădăcinile politice ale angoasei noastre. Dar mai există și o a treia dimensiune a *thriller*-ului hitchcockian, cea care dă profunzime cadrului psiho-politic: meșteșugul său. Acesta nu este doar de domeniul măiestriei tehnice, ci este mai degrabă o problemă de etică a relațiilor dintre cineast și spectator. Și s-ar putea ca principala cauză pentru care noi reacționăm atît de puternic la cinematograful lui Hitchcock să se datoreze faptului că el ni se adresează direct nouă" (J. Monaco). **Flm**: *Chiriașul* (1926); *Șantaj* (1929); *39 de trepte* (1935); *Rebecca* (1940); *Fascinație* (1945); *Notorious* (1946); *Străini în tren* (1951); *La nord prin nord-vest* (1959); *Psihoza* (1960); *Păsările* (1963); *Complot de familie* (1976).

apr. — Tokio; pr. *Kagemusha* (r. Akira Kurosawa; a. Tatsuya Nakadai). „Cînd am studiat istoria Japoniei, am descoperit că a existat o bătălie în care întreaga armată a fost distrusă. Evenimentul m-a fascinat prin singularitatea lui: într-o tabără n-a murit nimeni, în cealaltă au murit toți generalii. Am încercat să înțeleg cum de s-a întîmplat așa ceva. Așa am ajuns la personajul care s-a aflat în spatele armatei distruse. Am descoperit că el avea mai multe dubluri. Așa că m-am hotărît ca eroul filmului să fie una dintre ele, un fost hoț care ar fi trebuit executat, dar care este iertat cu condiția să preia identitatea altcuiva. Deci filmul este atitudinea unei singure ființe umane față de evenimentul istoric" (Kurosawa). Avînd, printre altele, „cele mai frumoase bătălii realizate în cinematograf de la *Aleksandr Nevski* încoace" (A. Tassone), acest „film-bilanț, film-sinteză — toate elementele atît cele tematice, cît și cele estetice ale universului lui Kurosawa își află aici expresia perfectă — recapitulează totul continuînd însă să experimenteze și să împingă mai departe meditația" (Fr. Ramasse).

mai — În satul salvadorian Chalatenango, 800 de locuitori sînt uciși de trupele guvernamentale. Pornind de la relatarea acestui episod sîngeros al războiului civil, documentarul de lungmetraj *El Salvador: el pueblo vencera*/Salvador: poporul va învinge/ (r. Diego De La Texera), realizat în clandestinitate de cineaștii Frontului de Eliberare „Farabundo Marti", evocă tradițiile luptei din această țară, prezintă viața de zi cu zi a celor ce înfăptuiesc revoluția. Filmul joacă un rol important în demascarea propagandei calomnioase, desfășurată de susținătorii juntei militare din Salvador, îndeosebi prin intermediul televiziunii americane.

iul. 24 — Moare actorul englez Peter Sellers (n. Richard Henry Sellers, 8 sept. 1925). Film din 1951. Unul dintre cei mai populari comici ai ecranului britanic și mondial din ultimele decenii; apreciat pentru capacitatea sa de a se deghiza și de a interpreta astfel mai multe roluri în același film, Sellers își investește personajele cu propriile sale trăsături: vitalitate trepidantă, umor ironic și mușcător, inocență dublată de perfidie. **Flm**: *Topaze* (1962); *Dr. Strangelove* (1964); *Pantera roz* (1964); *Optimiștii* (1972); *Cinci detectivi la miezul nopții* (1976).

sept. — Pr. *Ordinary People*/Oameni obișnuiți/ (r. Robert Redford; a. Donald Sutherland, Timothy Hutton, Mary Tyler Moore). Trauma psihică a unui adolescent care se crede pe nedrept vinovat de moartea fratelui său, culpabilitate cultivată de atitudinea distantă a mamei și de slăbiciunea resemnată a tatălui, constituie pentru debutantul în regie Robert Redford canavaua unei melodrame bine conduse, dar realizată după rețete convenționale. Aceste date îi determină pe critici să compare filmul cu *Kramer contra Kramer*, de Robert Benton (1979). Faptul că ambele sînt cîștigătoarele principalelor premii „Oscar" în 1979 și, respectiv, 1980 confirmă nevoia de a elogia valorile umane ale unor filme care apelează la sentimente și nu la violență și erotism.

nov. 7 — Moare actorul american Steve McQueen (n. 24 mart. 1930). Film din 1956. Interpret de filme de acțiune, „seducătoare combinație de erou antieroic, însingurat în mijlocul societății, introvertit exuberant" (E. Katz). **Flm**: *Cei șapte magnifici* (1960); *Locotenentul Bullit* (1968); *Papillon* (1973); *Un dușman al poporului* (1977); *Vînătorul* (1980).

nov. — Pr. *Raging Bull*/Taurul furios/ (r. Martin Scorsese; a. Robert De Niro, Cathy Moriarty, Joe Pesci). Film inspirat din viața și cariera boxerului Jack La Motta. „Viața lui La Motta începînd din 1941, trecînd prin perioada marilor succese și sfîrșind cu umilințele îndurate în anii '50 și cu activitatea sa de prezentator într-un local de noapte, este recreată cu un minimum de recuzită, cu foarte puține secvențe în afara casei și a ringului, fără nici un fel de artificii. Conflictul acestei drame rămîne strict interior, astfel încît violența — explozivă în certurile conjugale, mai brutală, dar disciplinată, agresivă, dar stilizată în meciurile de box — este întotdeauna generatoare de semnificație. [...] La Motta se izbește de zidul sorții sale" (R. Combs). Scorsese vede în existența lui La Motta povestea mîntuirii „unui tip care a cucerit ceva, a pierdut totul și apoi s-a salvat singur".

— Actrița vest-germană Hanna Schygulla interpretează rolul titular din filmul lui Rainer Werner Fassbinder, *Lili Marleen*, „un film despre strălucire și oroare", o poveste de dragoste inspirată din povestea unui cîntec celebru și a interpretei sale. Actriță descoperită și impusă de Fassbinder, care o distribuie în majoritatea filmelor sale (de la *Dragostea e mai rece decît moartea* — 1969 și pînă la *Lili Marleen*), și de alți regizori ai tînărului cinematograf vest-german (Straub, Schlöndorff, Lilienthal, Wenders), Hanna Schygulla este considerată „cea mai feminină vedetă a filmului german contemporan", „o nouă Marlene Dietrich". **Flm**: *Scene de vînătoare din Bavaria inferioară* (1968); *Lacrimile amare ale Petrei von Kant* (1972); *Mișcare greșită* (1974); *Căsătoria Mariei Braun* (1978); *Povestea lui Pierra* (1983); *Delta Force* (1986).

ADDENDA

1981

Filme

— *Die Bleierne Zeit*/ Anii de plumb / (r. Margarethe von Trotta; p. R.F.G.). „Leul de aur“ şi Premiul FIPRESCI — Veneţia.
— *Mephisto* (r. István Szabó; p. Ungaria—Austria—R.F.G.). „Oscar“ şi premiul „D. W. Griffith“ pentru cel mai bun film străin; Premiul FIPRESCI—Cannes.
— *Chariots of Fire*/Carele de foc/ (r. Hugh Hudson; p. Marea Britanie). „Oscar“ pentru cel mai bun film, scenariu original, costume, muzică.
— *Teheran'43* (r. Aleksandr Alov, Vladimir Naumov; p. U.R.S.S.). Medalia de aur — Moscova.
— *Deprisa, Deprisa!* (r. Carlos Saura; p. Spania). „Ursul de aur“ — Berlin.
— *Dyeli* (r. Fadika Kramo-Lanciné; p. Coasta de Fildeş). Marele Premiu la Ouagadougou.
— *Eles não usam black tie*/Ei nu poartă ţinută de seară / (r. Leon Hirszman; p. Brazilia). Premiul special al juriului şi Premiul FIPRESCI — Veneţia.
— *Lebensläufe* /Cursul vieţii) / (r. Winfred Junge; p. R.D.G.). „Porumbelul de aur“ — Leipzig; Premiul FIPRESCI — Berlin.
— *Das Boot*/Barca/ (r. Wolfgang Petersen; p. R.F.G.). Premiul „D. W. Griffith“ pentru cel mai bun film străin.
— *La Guerre du feu*/Războiul focului/ (r. Jean Jacques Annaud; p. Franţa-Canada). „César“ pentru cel mai bun film şi regie.
— *Luotuo Xiangzi*/Băiatul cu ricşa/ (r. Ling Zifeng; p. R.P. Chineză). „Cocoşul de aur“ pentru cel mai bun film chinez al anului.
— *The French Lieutenant Woman*/Logodnica locotenentului francez/ (r. Karel Reisz; p. Marea Britanie). Premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune pentru cel mai bun film englezesc al anului.
— *Croaziera* (r. Mircea Danieliuc). Marele Premiu ACIN.

Cineaşti

— Actriţa franceză Isabelle Adjani: Premiu pentru interpretare feminină la Cannes (*Possession*/Posesiune/; r. Andrzej Zulawski, şi *Quartet* /Cuartet/, r. James Ivory).
— Regizorul american Waren Beatty: „Oscar“ (*Reds*/Roşii).
— Actorul australian Mel Gibson: Premiul naţional pentru interpretare (*Gallipoli*; r. Peter Weir).
— Actorul englez John Gielgud: „Oscar“ pentru rol secundar (*Arthur*; r. Steve Gordon).
— Actorii americani Katharine Hepburn şi Henry Fonda: „Oscar“ pentru rolurile principale din filmul *On Golden Pond*/Pe lacul auriu/; r. Mark Rydell.
— Regizorul iugoslav Emir Kusturica: „Leul de aur“ (debut)— Veneţia (*Sjécaš li se Dolly Bell?* /Vă amintiţi de Dolly Bell?).

— Actorul francez Michel Serrault: „César" (*Garde à vue* /Sub supraveghere; r. Claude Miller).
— Actorul italian Ugo Tognazzi: Premiul de interpretare — Cannes (*La tragedia di un uomo ridiculo* /Tragedia unui om ridicol; r. Bernardo Bertolucci).
— **Au murit**: Stephen Bosustow, regizor de animaţie american (n. 1911); Mario Camerini, regizor italian (n. 1895); René Clair, regizor francez (n. 1898); Cornel Coman, actor român (n. 1931); Gislain Cloquet, operator francez (n. 1924); Mark Donskoi, regizor sovietic (n. 1901); Allan Dwan, regizor american (n. 1885); Abel Gance, regizor francez (n. 1889); Heinosuke Gosho, regizor japonez (n. 1902); Robert Krasker, operator australian (n. 1913); Datt Nargis, actriţă indiană (n. 1929); Lotte Reiniger, regizor de animaţie german (n. 1898); Glauber Rocha, regizor brazilian (n. 1938); Karl Struss, operator american (n. 1891); Nathalie Wood, actriţă americană (n. 1938); William Wyler, regizor american (n. 1902).

Evenimente varia

— Cineaştii englezi Robert Bolt, Roy şi John Boulting, Joseph Losey, Jack Gold, Laurence Olivier, Harold Pinter, John Schlesinger şi alţii publică în „Times" (aprilie) o scrisoare deschisă prin care cer guvernului să treacă la măsuri energice de salvare a industriei cinematografice britanice aflate în criză.
— Regizorul din Sri Lanka, Lester James Peries, este omagiat printr-o amplă retrospectivă la Festivalul de la La Rochelle (Franţa).
— Lupta populaţiei de culoare din Africa de Sud împotriva apartheidului este oglindită în documentarele produse în această ţară: *This we can do for justice and for peace* /Ce putem face pentru pace şi dreptate/ (r. Kewin Harris) şi *A Wike from Mourning* / O veghe din durere/ (r. Chris Austin).
— Sînt prezentate la Festivalul de la San Sebastian filmele *Segoviaco imesa* /Evadare din Segovia/ (r. Imanuel Uribe) şi *Sieste cale* /Şapte lovituri/ (r. Javier Rebollo, Juan Ortuoste) — primele lungmetraje de ficţiune basce.
— Documentarele *El Salvador, another Vietnam* /Salvador, un alt Vietnam/ (r. Glenn Silver, Tete Vasconcellos; p. S.U.A.) şi *La decisión de vencer: los primeros frutos* / Decizia de a învinge: primele rezultate/ (r. colectivă) — primul lungmetraj salvadorian — sînt premiate (ex aequo) la Leipzig cu Marele Premiu.

1982

Filme

— *Gandhy* (r. Richard Attenborough; p. Marea Britanie). „Oscar" (cel mai bun film, regie, scenariu original, imagine, montaj, decoruri, costume, actor principal).
— *Missing* /Dispărutul/ (r. Costa-Gavras; p. S.U.A.). Marele Premiu — Cannes.
— *Yol* /Drumul/ (r. Serif Gören; p. Turcia-Elveţia). Marele Premiu şi Premiul FIPRESCI — Cannes; premiul „D. W. Griffith" pentru cel mai bun film străin.
— *Die Sehnsucht der Veronika Voss* /Nostalgia Veronicăi Voss/ (r. Rainer Werner Fassbinder; p. R.F.G.). „Ursul de aur" — Berlin.

— *Der Stand der Dinge* /Starea lucrurilor/ (r. Wim Wenders; p. R.F.G.). „Leul de aur" şi Premiul FIPRESCI — Veneţia.
— *Meksika v ogne* /Mexicul în flăcări/ (r. Serghei Bondarciuk; p. U.R.S.S. -Mexic-Italia). Marele Premiu — Karlovy Vary.
— *36 Chowrignee Street* /Strada Chowrignee 36/ (r. Aparna Sen; p. India). Marele Premiu — Manila.
— *Finye* /Vîntul/ (r. Souleymané Cissé; p. Mali). Marele Premiu — Cartagina; Marele Premiu — Ouagadougou, 1983.
— *La maxima felicidad* /Fericirea maximă/ (r. Maurizio Wallerstein; p. Venezuela). Marele Premiu — Huelva.
— *Crac* (r. Frédéric Back; p. Canada). Marele Premiu — Ottawa.
— *Busch singt* /Busch cîntă/ (r. Konrad Wolf; p. R.D.G.). Marele Premiu — Leipzig; Premiul FIPRESCI — Berlin, 1983.
— *Noci korotka* /Noapte scurtă/ (r. Mihail Betikov; p. U.R.S.S.). Marele Premiu — Mannheim.
— *La Notte di San Lorenzo* /Noaptea Sfîntului Laurenţiu/ (r. Paolo şi Vittorio Taviani; p. Italia). Premiul special al juriului — Cannes.
— *Imperativ* (r. Krzysztof Zanussi; p. R.F.G.). Premiul special al juriului şi Premiul FIPRESCI — Veneţia.
— *Amok* (r. Souhel Ben Barka; p. Maroc-Senegal-Guineea). Premiul FIPRESCI — Karlovy-Vary.
— *Lonely Hearts* /Inimi singuratice/ (r. Paul Cox; p. Australia). Premiul naţional pentru cel mai bun film australian al anului.
— *E.T. — Extraterestrul* (r. Steven Spielberg; p. S.U.A.). „Oscar"(sunet, efecte speciale, muzică) şi premiul „D. W. Griffith" pentru cel mai bun film.
— *Danton* (r. Andrzej Wajda; p. Franţa). Premiul „Louis Delluc"; Premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune pentru cel mai bun film străin.
— *Pink Floyd-The Wall* /Zidul/ (r. Alan Parker; p. Marea Britanie).

Cineaşti

— Regizorul italian Michelangelo Antonioni: Premiul celei de-a XXXV-a ediţii a Festivalului de la Cannes.
— Actriţa franceză Nathalie Baye: „César" (*La Balance* /Balanţa; r. Bob Swaim).
— Regizorul german Werner Herzog: Premiu pentru regie — Cannes (*Fitzcarraldo*).
— Actriţa americană Jessica Lange: „Oscar" — rol secundar (*Tootsie*; r. Sidney Pollack); Premiu pentru interpretare — Moscova 1983 (*Frances*; r. G. Glifford).
— Actorul francez Michel Piccoli: Premiu de interpretare — Berlin (*Une étrange affaire* /O afacere ciudată/; r. Pierre Granier-Deferre).
— Regizorul român Ion Popescu Gopo: Marele Premiu ACIN pentru întreaga activitate din domeniul creaţiei cinematografice.
— Regizorul olandez Orlow Seunke: „Leul de aur" (debut) — Veneţia (*De Smaak van Water* /Gustul apei/).
— Actriţa americană Meryl Streep: „Oscar" şi premiul „D. W. Griffith" (*Sophie's Choice* /Alegerea Sofiei/; r. Alan J. Pakula).
— Actorul sovietic Mihail Ulianov: Premiu pentru contribuţia profesională — Veneţia (*Ciastnaia jizni* /Viaţă particulară/; r. Iuli Raizman).

— **Au murit**: Alexandre Alexeieff, regizor de animaţie francez (n. 1901); Ingrid Bergman, actriţă seudeză (n. 1915); Jiři Brdečka, regizor de animaţie ceh (n. 1917); Alberto Cavalcanti, regizor brazilian (n. 1897); Rainer Werner Fassbinder, regizor german (n. 1946); Henry Fonda, actor american (n. 1905); Ovidiu Gologan, operator român (n. 1912); Anatolii Golovnia, operator sovietic (n. 1900); Henry King, regizor american (n. 1892); Teinosuke Kinugasa, regizor japonez (n. 1896); Doru Năstase, regizor român (n. 1933); Elio Petri, regizor italian (1929); Tudor Posmantir, operator şi regizor român de film documentar (n. 1893); Romy Schneider, actriţă de origine austriacă (n. 1938); Anatoli Soloniţîn, actor sovietic (n. 1934); Jacques Tati, actor şi regizor francez (n. 1908); King Vidor, regizor american (n. 1894); Konrad Wolf, regizor din R.D.G. (n. 1925).

Evenimente varia

— Se inaugurează la Cannes, cu ocazia celei de-a XXXV-a ediţii jubiliare, noul „Palat al Festivalului".
— Primul lungmetraj de ficţiune din Irlanda (Eire): *Angel* (r. M. I. Jordan).
— Noi festivaluri internaţionale: Manila, Montreal („World Film Festival") şi Tokio (Festivalul Asiei de sud-est şi Pacificului).
— Oglindă a perioadei de teroare instaurată de dictatura militară, filmele *Pra frentre Brasil!* /Hai, Brazilia!/ (r. Roberto Farias; p. Brazilia) şi *Las ultimas dias de la victima* /Ultimele zile ale victimei/ (r. Adolfo Aristarain; p. Argentina) primesc drept de difuzare după schimbările politice petrecute în aceste ţări. Şase premii principale la „Granada Festival", în Brazilia, şi, respectiv, Premiul juriului la Festivalul filmului ibero-american de la Huelva încununează cele două filme.
— La Pordenone (Italia), sub auspiciile Bienalei de la Veneţia, are loc prima ediţie a „Zilelor cinematografului mut", consacrată lui Max Linder. Ediţiile următoare vor omagia pe Mack Sennett (1983), Thomas Ince (1984) şi comedia italiană primitivă (1985).
— Un incendiu catastrofal distruge cea mai mare dintre cinematecile continentului sud-american, cea din Ciudad de Mexico. Peste 6 000 de filme, dintre care 3 300 (mexicane) sînt distruse.
— Revista britanică „Sight and Sound" publică ancheta „Cele mai bune zece filme din istoria cinematografului", organizată cu ocazia a 50 de ani de apariţie a revistei. Sînt clasate, în ordinea punctajului obţinut, filmele *Citizen Kane* /Cetăţeanul Kane/; *La Règle du jeu* /Regula jocului/; *Shichinin no samurai* /Cei şapte samurai/; *Singin' in the Rain* /Cîntînd în ploaie/; *8½*; *Bronenoseţ Potiomkin* /Crucişătorul Potemkin/; *The Magnificent Ambersons* /Splendoarea Ambersonilor/; *Vertigo* /Ameţeala/; *The General* /Mecanicul „Generalei"/. Pe primele locuri în „clasamentul" regizorilor: O. Welles, A. Resnais, Ch. Chaplin, J. Ford, L. Buñuel, A. Kurosawa, F. Fellini, A. Hitchcock, J. L. Godard, B. Keaton.

1983

Filme

— *Fanny och Alexander* /Fanny şi Alexander/ (r. Ingmar Bergman; p. Suedia). Premiul „Golden Globe"; „Oscar" (cel mai bun film străin, imagine, decor, costume); „César" 1984 (cel mai bun film străin).

— *Prénom: Carmen* /Prenumele: Carmen/ (r. Jean Luc Godard; p. Franţa). „Leul de aur" — Veneţia.
— *Vassa* (r. Gleb Panfilov; p. URSS). Marele Premiu — Moscova.
— *Narayama bushiko* /Legenda Narayamei/ (r. Shohei Imamura; p. Japonia). Marele Premiu — Cannes.
— *Ascendancy* /Ascensiunea/ (r. Edward Bennett; p. Marea Britanie). „Ursul de aur" — Berlin.
— *La colmena* /Stupul/ (r. Mario Camus; p. Spania). „Ursul de aur" şi Premiul CIDALC — Berlin.
— *Terms of Endearment* /Cuvinte de alint/ (r. James L. Brooks; p. SUA). „Golden Globe" (cel mai bun film, scenariu, interpretă principală, interpret rol masculin secundar); „Oscar" (aceleaşi ca mai sus, plus scenariu, ecranizare).
— *Mikan no taikyoku* /Partida de go neterminată/ (r. Junyo Sato, Duan Jishun; p. Japonia-China). Marele Premiu — Montreal.
— *Chenghan jiushi* /Amintiri din vechiul Beijing/ (r. Vu Yigong; p. China). Marele Premiu — Manila.
— *Hasta cierto punto* /Pînă la un punct/ (r. Tomás Gutiérrez Allea; p. Cuba). Marele Premiu — Huelva.
— *Carmen* (r. Carlos Saura; p. Spania). Premiu pentru valoare artistică la Cannes.
— *Možnosti dialogu* /Dialogul este posibil/ (r. Jan Svankmayer; p. Cehoslovacia). „Ursul de aur" (s.m.) şi Premiul CIDALC — Berlin; Marele Premiu — Annecy.
— *Mann versus mann* /Om contra om/ (r. Shashi Anand; p. India). Marele Premiu — Oberhausen.
— *Nicaragua: Report from the Front* /Nicaragua, raport de pe front/ (r. Deborah Shaffer, Tom Sigel; p. S.U.A.). „Porumbelul de aur" — Leipzig.
— *First Contact* /Primul contact/ (r. Bob Connolly, Robert Anderson; p. Noua Zeelandă). Marele Premiu — Paris (Festivalul „Cinéma du réel").
— *Sargento Getulio* /Sergentul Getulio/ (r. Hermano Penna; p. Brazilia). Premiul naţional pentru cel mai bun film brazilian al anului; „Leopardul de bronz" — Locarno.
— *Kazoku* /Joc de familie/ (r. Yoshimitsu Morita; p. Japonia). Premiu naţional pentru cel mai bun film japonez al anului.
— *Utu* (r. Geoff Murphy; p. Noua Zeelandă). Premiu naţional pentru cel mai bun film neozeelandez al anului.
— *La Vie est un roman* /Viaţa e un roman/ (r. Alain Resnais; p. Franţa).
— *The Day After* /Ziua de după/ (r. Nicholas Meyer; p. S.U.A.).
— *E la nave va* (r. Federico Fellini; p. Italia).

Cineaşti

— Regizorul italian Michelangelo Antonioni: Premiu special pentru întreaga creaţie — Veneţia.
— Regizorul francez Robert Bresson: Premiu pentru film de autor — Cannes (*L'Argent*/ Banii).
— Actorul american Robert Duvall: premiul „Golden Globe" şi „Oscar" (*Tender Mercies* /Milă şi tandreţe; r. Bruce Beresford).
— Actorii englezi Michael Caine şi Julie Walters: premiul „Golden Globe" şi Premiu de interpretare al Academiei Britanice de Film şi Televiziune (*Educating Rita* /Educînd-o pe Rita; r. Lewis Gilbert).

Amza Pellea și Emanoil Petruț au murit 1983

— Actorul polonez Virgiliusz Gryn: Premiu pentru interpretare — Moscova (*Pastorale heroika* /Pastorala eroică/; r. Henryk Bielski).
— Actrița sovietică Evghenia Glusenko: Premiu de interpretare — Berlin (*Vliublion po sobstvennomu jelaniiu* /Îndrăgostit la propria-i dorință/; r. Serghei Mikaelian).
— Actrița sovietică Liudmila Gurcenko: Premiu de interpretare — Leningrad (*Vogzal dlia dvoih* /Gară pentru doi/; r. Eldar Riazanov).
— Regizorul japonez Akira Kurosawa: premiul „Kawakita Memorial" — pentru întreaga activitate creatoare.
— Actrița franceză Sophie Marceau: „César" (*La Boum*, r. Claude Pinoteau).
— Actrița greacă Irene Papas; Premiu de interpretare — Chicago (*Erendira*; r. Ruy Guerra) și *Il disertore* /Dezertorul/, r. Giuliano Berlinguer).
— Regizorul francez Maurice Pialat: „César" (*À nos amours* /Pentru dragostea noastră/).
— Regizorul francez Eric Rohmer: Premiu de regie — Berlin (*Pauline à la plage* /Pauline la plajă/).
— Actrița germană Hanna Schygulla: Premiu de interpretare — Cannes (*Storia di Pierra* /Povestea lui Pierra/; r. Marco Ferreri).
— Regizorul austriac Xaver Schwarzenberger: Premiu pentru film de autor — Berlin (*Der stille Okean* /Oceanul liniștit/).
— Actrița americană Barbra Streisand: premiul „Golden Globe" pentru regia filmului *Yentl*.
— Regizorul chinez Tang Xiadou: „Cocoșul de aur" (*Liao Zhong Kai*)
— Regizorul sovietic Andrei Tarkovski: Premiul pentru film de autor și Premiul FIPRESCI — Cannes (*Nostalghia* /Nostalgia/).
— Actorul italian Gian Maria Volontè: Premiu de interpretare masculină — Cannes (*La Mort de Mario Ricci* /Moartea lui Mario Ricci/; r. Claude Goretta).
— **Au murit**: Grigori Aleksandrov, regizor sovietic (n. 1903); Robert Aldrich, regizor american (n. 1918); Aleksandr Alov, regizor sovietic (n. 1923); Luis Buñuel, regizor spaniol (n. 1900); George Cukor, regizor american (n. 1898); Dolores del Rio, actriță mexicană (n. 1905); Lotte Eisner, filmolog german (n. 1896); Louis de Funès, actor francez (n. 1914); X Amza Pellea, actor român (n. 1931); Emanoil Petruț, actor român (n. 1922); Ralph Richardson, actor englez (n. 1902); Maurice Ronet, actor francez (n. 1927); Grigori Roșal, regizor sovietic (n. 1898); Norma Shearer, actriță americană (n. 1900); Gloria Swanson, actriță americană (1898); Satsuo Yamamoto, regizor japonez (n. 1910).

Evenimente varia

— 20-23 octombrie — La Funchal, în insula Madeira, 160 de regizori de film din 47 de țări participă la „Prima Ansambleia Mundial dos Realisadores de Cinema" (Prima întîlnire mondială a realizatorilor de film). Ședințele conduse de cei trei președinți ai reuniunii, Manuel de Oliveira, René Clément și Joris Ivens, au dezbătut „rolurile și responsabilitățile publice ale realizatorului de film" și „drepturile autorului de film".
— *Canne amère* /Trestia de zahăr amară/ (r. Jacques Arcelin), documentar filmat clandestin în Haiti, care descrie starea jalnică a acestei țări în ultimii ani de domnie ai dinastiei Duvalier.

— *Alcino y el condor* /Alsino și condorul/ (r. Miguel Littin) — primul film de ficțiune al noii cinematografii nicaraguaiene (coproducție cu Cuba, Mexic și Costa Rica) este distins la Moscova cu o medalie de aur.
— În Japonia sînt produse două lungmetraje, documentarele politice de montaj: *Tokyo saiban* /Procesul de la Tokio/ (r. Masaki Kobayashi), despre judecarea criminalilor de război, și *Yogen* /Profeția/ (r. Susumu Hani), despre victimele bombardamentului atomic.
— Tragedia războiului civil din Liban oglindită de documentarele cineaștilor libanezi: *Beirut al liqa* /Întîlnire la Beirut/ (r. Borhan Alaoye), *Taht al inqaad* /Sub ruine/ (r. Jean Chamoun), *Hurub saghira* /Războaie mici/ (r. Maroun Bagdadi).

1984

Filme

— *Paris, Texas* (r. Wim Wenders; p. S.U.A.). Marele Premiu și Premiul FIPRESCI — Cannes.
— *Amadeus* (r. Milos Forman; p. S.U.A.). „Oscar" (cel mai bun film regie, scenariu, ecranizare, interpret principal, sunet, scenografie, machiaj); premiul „Golden Globe" (cel mai bun film, regie, scenariu, interpret principal).
— *Rok spokojnego słońca* /Anul soarelui liniștit/ (r. Krzysztof Zanussi; p. Polonia - U.R.S.S. - R.F.G.). „Leul de aur" și premiul „Pasinetti" — Veneția.
— *Love Streams* /Fluviile dragostei/ (r. John Cassavetes; p. S.U.A.). „Ursul de aur" — Berlin.
— *La Diagonale du fou* /Diagonala nebunului/ (r. Richard Dumbo; p. Franța-Elveția); „Oscar" (cel mai bun film străin).
— *El norte* (r. Gregory Nava; p. S.U.A.). Marele Premiu — Montreal.
— *Vamos, patria a caminar!* /Haideți să umblăm prin țară!/ (r. colectiv; p. Guatemala). Marele Premiu — Oberhausen.
— *Une tragédie grecque* /O tragedie greacă/ (r. Nicole van Goethen; p. Belgia). Marele Premiu — Annecy.
— *Khandar* (r. Mrinal Sen; p. India). Premiul special al juriului — Montreal.
— *Ahlam al madina* /Visurile orașului/ (r. Mohamed Malass; p. Siria). Premiul I — Cartagina.
— *Imposibila iubire* (r. Constantin Vaeni). Premiul „Targa d'oro" — Avelino.
— *Yesterday* (r. Radoslaw Piwowarski; p. Polonia). Marele Premiu — San Sebastian; Premiul FIPRESCI — Veneția.
— *La Femme publique* /Femeia publică/ (r. Andrzej Zulawski; p. Franța). Premiul special al juriului — Montreal.
— *Les Favoris de la lune* /Favoriții lunii/ (r. Otar Ioseliani; p. Franța). Premiul special al juriului — Veneția.
— *Heimat* /Patria/ (r. Edgar Reitz; p. RFG). Premiul FIPRESCI — Veneția.
— *No habrá mas penas ni olvido* /Nu va mai fi nici durere, nici uitare/ (r. Hector Olivera; p. Argentina). Premiul special al juriului și Premiul FIPRESCI — Berlin.

— *Napló — Gyermekeimnek* /Jurnal pentru copiii mei/ (r. Márta Mészáros; p. Ungaria). Premiul special al juriului — Cannes; Premiul național pentru cel mai bun film unguresc al anului.
— *Skønheden og udyret* /Frumoasa și bestia/ (r. Nils Malmros; p. Danemarca). Premiul criticilor danezi pentru cel mai bun film danez al anului.
— *Horea* (r. Mircea Mureșan; p. România). Marele Premiu ACIN.
— *H timi tis agapis* /Prețul iubirii/ (r. Tonia Marketaki; p. Grecia). Marele Premiu al Ministerului Culturii pentru cel mai bun film grecesc al anului.
— *Les Ripoux* /Șperțarii/ (r. Claude Zidi; p. Franța). „César" 1985 (cel mai bun film, regie, montaj).
— *Ghaire-baire* /Casa și lumea/ (r. Satyajit Ray; p. India).

Cineaști

— Actrița britanică Peggy Ashcroft: „Oscar" și „Golden Globe" pentru interpretarea unui rol secundar (*A Passage to India* /Un drum spre India; r. David Lean).
— Actrița sovietică Inna Ciurikova: Premiu de interpretare — Berlin și Valladolid (*Voenno polevoi roman* /Amintirea unei mari iubiri/ (r. Piotr Todorovski).
— Actorul francez Alain Delon: „César" (*Notre histoire* /Povestea noastră/; r. Bertrand Blier).
— Actrița americană Sally Field: „Oscar" și „Golden Globe" (*Places in the Heart* /Locuri în inimă; r. Robert Benton).
— Actorul englez Albert Finney: Premiu de interpretare — Berlin (*The Dresser* /Cabinierul/; r. Peter Yates).
— Regizorul american John Huston: Premiu special pentru contribuția adusă la dezvoltarea cinematografiei — Cannes.
— Regizoarea canadiană Micheline Lanctot: „Leul de argint" (debut) — Veneția (*Sonatine* /Sonatina/).
— Actorul britanic Dudley Moore: „Golden Globe" — *Micki and Maude* (r. Blake Edwards).
— Compozitorul italian Ennio Morricone: Premiul Academiei Britanice de Film și Televiziune (*Once Upon a Time in America* /A fost odată în America; r. Sergio Leone).
— Actorul tailandez Haing S'Ngor: „Oscar" și Premiul Academiei Britanice de Film și Televiziune pentru interpretarea unui rol secundar. (*The Killing Fields* /Cîmpiile morții; r. Roland Joffé).
— Actrița franceză Pascale Ogier: Premiu de interpretare feminină — Veneția (*Les Nuits de la pleine lune* /Nopțile cu lună plină; r. Eric Rohmer).
— Regizorul britanic Alan Parker: premiul „Michael Balcon" al Academiei Britanice de Film și Televiziune pentru contribuția la dezvoltarea cinematografiei.
— Regizorul italian Ettore Scola: Premiu pentru regie — Berlin și „César" (*Le bal* /Balul/).
— Actrița americană Elisabeth Taylor: Premiul „Cecil B. De Mile" pentru întreaga activitate.
— Actorul american James Stewart: „Oscar" omagial.

— Actorul indian Naserudin Shah: Premiu pentru interpretare la Veneția (*Paar*; r. Gontam Goosh).
— Regizorul francez Bertrand Tavernier: Premiu de regie — Cannes (*Un dimanche à la campagne* /O duminică la țară/).
— Actrița ungară Dorothea Udvaros: Premiu de interpretare feminină — Montreal și Vevey (*Te rongyos élet* /Oh, viață!/; r. Péter Bacsó).
— **Au murit**: Richard Basehart, actor american (n. 1919); Richard Burton, actor britanic (n. 1925); Jackie Coogan, actor american (n. 1914); Cornel Dumitrescu, operator și regizor român (n. 1903); Jeanette Gaynor, actriță americană (n. 1906); Yilmaz Güney, regizor turc (n. 1937); Joseph Losey, regizor american (n. 1909); James Mason, actor britanic (n. 1909); Sam Peckinpah, regizor american (n. 1925); William Powell, actor american (n. 1892); Paul Rotha, regizor și filmolog englez (n. 1907); Irvin Shaw, scriitor, scenarist american (n. 1912); Wolfgang Staudte, regizor german (n. 1906); D. I. Suchianu, critic român (n. 1895); François Truffaut, regizor și critic francez (n. 1932); Georges Wakevitch, scenograf francez (n. 1907); Johnny Weissmüller, actor american (n. 1904).

Evenimente varia

— În Angola sînt realizate primele lungmetraje din această țară: documentarul *Memoria de un dia* /Memoria unei zile/ (r. Orlando Fortunato) și filmul de ficțiune *Nelisita* (r. Ruy Duarte).
— Documentarul bolivian de lungmetraj, *Las banderas de amanecer* /Steagurile zorilor/ (r. Jorge Sanjines), evocă, utilizînd documente cinematografice, evenimentele politice din această țară în perioada de la 1979 (represiunea militară soldată cu peste 300 de victime) pînă în 1984 (greva foamei a liderilor sindicali încarcerați).
— Ciné-vérité-ul britanic *Carry Greenham Home* /Duceți spiritul de la Greenham acasă/ (r. Amanda Richardson, Reeban Kidrom), oglindă a acțiunilor de masă (aici întreprinse de femeile engleze) pentru stăvilirea înarmării nucleare și a extinderii bazelor de rachete.

1985

Filme

— *Otak na službenom putu* /Tata în călătorie de serviciu/ (r. Emir Kusturica; p. Iugoslavia). Marele Premiu și Premiul FIPRESCI — Cannes.
— *Sans toit ni loi* /Fără acoperiș și fără lege/ (r. Agnès Varda; p. Franța). „Leul de aur" și Premiul FIPRESCI — Veneția.
— *Idi i smotri!* /Du-te și vezi!/ (r. Elem Klimov; p. U.R.S.S.); *I. Kathodos ton ennia* /Coborîrea celor nouă/ (r. Christos Siopachos; p. Grecia) și *A Soldier Story* /Povestea unui soldat/ (r. Norman Jewison; p. S.U.A.) Marele Premiu (ex aequo) — Moscova.
— *Wetherby* (r. David Hare; p. Marea Britanie); *Die Frau und der Fremde* /Femeia și străinul/ (r. Rainer Simon; p. R.D.G.). „Ursul de aur" (ex aequo) — Berlin.
— *Padre nuestro* /Tatăl nostru/ (r. Francisco Regueiro; p. Spania). Marele Premiu — Montreal.
— *Out of Africa* /Dincolo de Africa/ (r. Sydney Pollack; p. S.U.A.). „Oscar" (cel mai bun film, regie, scenariu, ecranizare, imagine, decoruri muzică, sunet).

— *La historia oficial* /Istoria oficială/ (r. Luis Puenzo; p. Argentina). „Oscar“ (cel mai bun film străin).
— *Jumping* (r. Osamu Tezuka; p. Japonia). Marele Premiu — Zagreb, Hiroshima.
— *Anna & Bella* (r. Borge Ring; p. Danemarca). „Oscar“ (animaţie); Marele Premiu — Los Angeles.
— *Fantastes* /Fantezii/ (r. Prijit Pjarn; p. India). Marele Premiu — Varna.

— *Povo da lua, povo do sangue* /Popor al lunii, popor al sîngelui/ (r. Marcello G. Tassara; p. Brazilia, şi *Em nome da segurança nacional* /În numele securităţii naţionale/ (r. Renato Tapajos; p. Brazilia). Marele Premiu (ex aequo) — Oberhausen.

— *Kipko purunpam* /Adînca noapte albastră/ (r. Pae Chang Ho; p. Coreea de Sud). Marele Premiu — Tokio (Festivalul filmelor din ţările Asiei şi Pacificului).

— *Cosi parla Bellavista* /Aşa vorbeşte Bellavista/ (r. Luciano di Crescenzo; p. Italia). Marele Premiu — Vevey (Festivalul internaţional al comediei cinematografice).

— *Hohenfeuer* /Foc pe înălţimi/ (r. Fredi M. Murer; p. Elveţia). „Leopardul de aur“ — Locarno.

— *Adela* (r. Mircea Veroiu; p. România). Marele Premiu — San Remo.
— *The Two Rivers* /Cele două fluvii/ (r. Mark Newman; p. Africa de Sud). Marele Premiu — Nyon.

— *The Lightship* /Vasul far/ (r. Jerzy Skolimowski; p. SUA). Premiul special al juriului — Veneţia.
— *Szirmok, viragok, koszoruk* /Florile himerei/ (r. László Lugossy; p. Ungaria). Premiul special al juriului — Berlin.
— *Tangos, el exilio de Gardel* /Tangouri, exilul lui Gardel/ (r. Fernando E. Solanas; p. Franţa-Argentina). Marele premiu special al juriului — Veneţia.

— *Birdy* (r. Alan Parker; p. Marea Britanie). Marele premiu special al juriului — Cannes.
— *The Purple Rose of Cairo* /Trandafirul purpuriu din Cairo/ (r. Woody Allen; p. S.U.A.). Premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune pentru cel mai bun film; Premiul FIPRESCI — Cannes.
— *Redl ezredes* /Colonelul Redl/ (r. István Szabó; p. Ungaria-Austria). Premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune; Premiul juriului — Cannes.

— *Visages des femmes* /Chipuri de femei/ (r. Désiré Écaré; p. Coasta de Fildeş). Premiul FIPRESCI — Cannes.
— *Tiempo de morir* /Timp pentru a muri/ (r. Jorge Ali Triana; p. Columbia-Cuba). Premiul pentru cel mai bun film — Rio de Janeiro.
— *Hustruer ti ar etter* /Soţiile, după zece ani/ (r. Anja Breien). Premiul „Amanda“ pentru cel mai bun film norvegian al anului.
— *Petrina chronina* /Anii de piatră/ (r. Pantelis Voulgaris; p. Grecia). Marele Premiu — Salonic.
— *Pas în doi* (r. Dan Piţa). Marele Premiu ACIN; Menţiune de onoare — Berlin 1986.

octavian Cotescu +

— *Ye Shan* /Munţii sălbatici/ (r. Yan Xucshu; p. China). Premiul „Cocoşul de aur“ (cel mai bun film chinez al anului, regie, actriţă în rol principal, actor în rol secundar, costume, sunet).
— *Adieu, Bonaparte!* (r. Youssef Shahin). Premiu pentru cel mai bun film egiptean al anului.

Cineaşti

— Actriţa ungară Juli Básti: Premiu de interpretare — Moscova (*A vörös grófnő* /Contesa roşie; r. Miklós Biró).
— Regizorul argentinian Manuel de Oliveira şi regizorul american John Huston: „Leul de aur“ special (ex aequo) — Veneţia.
— Actorul francez Gérard Depardieu: Premiu de interpretare — Veneţia (*Police* /Poliţia; r. Maurice Pialat).
— Actorul brazilian Fernando Fernan Gomez: Premiu de interpretare — Berlin (*Stico*; r. Jaime de Armiñan).
— Compozitorul francez Maurice Jarre: Premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune (*Witness* /Martorul; r. Peter Weir).
— Regizoarea belgiană Marion Hänsel: „Leul de argint“ (debut) — (*Dust* /Praf/).
— Actorul american William Hurt: Premiul Academiei Britanice de Film şi Televiziune; Premiu de interpretare — Cannes şi „Oscar“ (*Kiss of the Spider Woman* /Sărutul femeii-păianjen; r. Hector Babenco).
— Actriţa australiană Jo Kennedy: Premiu de interpretare — Berlin (*Wrong World* /Lume strîmbă; r. Jan Pringle).
— Cu ocazia împlinirii vîrstei de 85 de ani, regizorul indian V. Shantaram primeşte „Premiul omagial Dadasaheb Phalke“ pentru „contribuţia adusă la dezvoltarea cinematografiei indiene“.
— Actorul din R.F.G. Detlev Kügov (în *Wodzeck*; r. Oliver Hebrich) şi actorul danez Lars Simonsen (*Tro håb og kaerlighed*) /Întoarce-te şi trage!/; r. Bille August) — Premiu de interpretare (ex aequo) — Moscova.
— Regizorul american Paul Schrader: Premiu pentru cea mai bună contribuţie artistică — Cannes (*Mishima*).
— Regizorul american Robert Benton: „Ursul de argint“ — Berlin (*Places in the Heart* /Locuri în inimă/).
— Regizoarea Fina Torres din Venezuela: Premiul „Opera Prima“ — Cannes (*Oriane*).
— Actorul american Paul Newman: „Oscar“ omagial.
— Regizorul francez André Téchiné: Premiu pentru regie — Cannes (*Rendez-vous* /Întîlnirea).
— **Au murit**: Louise Brooks, actriţă americană (n. 1906); Yul Brynner, actor american (n. 1915); Octavian Cotescu, actor român (n. 1931); Serghei Gherasimov, regizor sovietic (n. 1906); Henry Hathaway, regizor american (n. 1898); Mirel Ilieşu, regizor român (n. 1923); Serghei Iutkevici, regizor sovietic (n. 1904); Ado Kyrou, filmolog francez (n. 1923); Jean-Paul Le Chanois, regizor francez (n. 1931); Michael Redgrave, actor englez (n. 1908); Simone Signoret, actriţă franceză (n. 1921); Orson Welles, actor, scenarist, producător, regizor american (n. 1915).

Evenimente varia

— „Anul internaţional al animaţiei“, în cadrul programelor UNESCO, şi patronat de Asociaţia Internaţională a Filmului de Animaţie (ASIFA),

care serbează 25 de ani de existenţă. Două noi festivaluri de animaţie: Hiroshima şi Los Angeles. Pentru prima oară, palmaresul acestora cuprinde o categorie specială de filme: „animaţie asistată de computer".
— Un nou festival internaţional al filmului: „Tokyo International Film Festival", cu şase secţiuni necompetitive — 1. Festivalul festivalurilor; 2. Filmul japonez contemporan; 3. Filmul fantastic; 4. Cinematograful feminin; 5. Filmul de animaţie; 6. Cele mai bune 30 de filme de pe toate meridianele — şi una competitivă (Tînărul cinema 1985). Maratonul celor 137 de filme din 42 de ţări prezente pe ecranele festivalului este deschis de premiera absolută a filmului *Ran*, de Akira Kurosawa.
— Se fondează, în Cuba, „Fundaţia pentru cinematograful latino-american". Preşedinte, scriitorul Gabriel Garcia Márquez. Prima iniţiativă a fundaţiei: crearea unei şcoli superioare de cinema, condusă de regizorul argentinian Fernando Birri, pentru studenţii din „Lumea a treia".
— Producţia cinematografică mondială, bilanţ statistic: India — 912 filme (741 în 1984); S.U.A. — 330 (318); Japonia — 319 (333); Bangladesh — 311; Taiwan — 187; Filipine — 152; U.R.S.S. — 150; Franţa — 150 (164); Thailanda — 120; R. P. Chineză — 114; Hong-Kong — 105 (110); Pakistan — 90 (82); Italia — 84 (113); Brazilia — 83 (101) Coreea de Sud — 80; Turcia — 80; Spania — 77; Mexic — 73 (66); Birmania — 70 (60); Egipt — 70; Sri Lanka — 50; Marea Britanie — 58 (53); Cehoslovacia — 50; Argentina — 48 (38); Iran — 33; Iugoslavia — 27; Canada — 27 (35); Polonia — 24; Australia — 25; România — 26 (25); Suedia — 20; Olanda — 20; Finlanda — 18; Austria — 18; Israel — 15; Cuba — 12; Grecia — 10; Norvegia — 10; Noua Zeelandă — 2; Bolivia — 2.
— Spectatorii de cinema în lume: India — 4,700 milioane; S.U.A. — 1,060 milioane (1,190 milioane în 1984); Franţa — 172,2 milioane (187 milioane); Japonia — 151,1 milioane; (150,5 milioane); Italia — 131 milioane; Spania — 115 milioane (118,6 milioane); R.F.G. — 102 milioane (112 milioane); Marea Britanie — 70,2 milioane.

1986

Filme

— *Stammheim* (r. Reinhard Hauff; p. R.F.G.). „Ursul de aur" — Berlin.
— *Platoon* /Plutonul/ (r. Oliver Stone; p. S.U.A). Patru premii „Oscar" (film, regie, sunet, montaj) şi Premiul pentru regie — Berlin 1987.
— *The Mission* /Misiunea/ (r. Roland Joffé; p. Marea Britanie). Marele Premiu — Cannes.
— *Offret* /Sacrificiul/ (r. Andrei Tarkovski; p. Suedia-Franţa). Marele premiu special al juriului; Premiul FIPRESCI — Cannes.
— *Backlash* /Strada pe care se moare/ (r. Bill Bennett; p. Australia). Marele Premiu — Karlovy Vary.
— *De Aanslang* /Asaltul/ (r. Fons Rademakers; p. Olanda). „Oscar" pentru cel mai bun film străin.
— *A Room with a View* /Camera cu vedere/ (r. James Ivory; p. SUA). Trei premii „Oscar" (scenariu-adaptare, decoruri, costume).
— *Le Rayon vert* /Raza verde/ (r. Eric Rohmer). „Leul de aur"; Premiul FIPRESCI şi premiul OCIC — Veneţia.
— *Storia d'amore* /Poveste de dragoste/ (r. Francesco Maselli; p. Italia) şi *Ciujaia, belaia i riaboi* /Porumbiţa sălbatică/ (r. Serghei Soloviov; p. URSS). Marele premiu special al juriului (ex aequo) — Veneţia.

— *Thérèse* (r. Alain Cavalier; p. Franţa). Premiul special al juriului — Cannes şi cinci premii „César" (film, regie, imagine, montaj, tînără interpretă).
— *Der schwarze Tanner* /Bradul negru/ (r. Xavier Koller; p. Elveţia). Marele premiu special al juriului — Karlovy Vary; Premiul FIPRESCI — Montreal; Premiul pentru regie — San Sebastian.
— *La messa è finita* /Slujba s-a terminat/ (r. Nanni Moretti; p. Italia). Premiul special al juriului — Berlin.
— *Welcome in Vienna!* /Bun sosit la Viena!/ (r. Axel Corti; p. Austria). Marele Premiu — Chicago; Premiu pentru regie — San Sebastian.
— *Jezioro Bodienski* /Bodensee/(r. Janusz Zaorski; p. Polonia). „Leopardul de aur" — Locarno.
— *37,2 le matin* /37,2 dimineaţa/ (r. Jean Jacques Beineix; p. Franţa). Marele Premiu – Montreal.
— *La mitad del cielo* /Cealaltă jumătate a cerului/ (r. Manuel Gutierrez Aragon; p. Spania). Marele Premiu – San Sebastian.
— *Rid Essed* (r. Nouri Bouzid; p. Tunisia). Marele Premiu — Taormina.
— *Pismo miortvogo celoveka* /Scrisoare de la un mort/ (r. Konstantin Lapuşinski; p. U.R.S.S.). Marele Premiu; Premiul FIPRESCI — Mannheim; Premiu pentru regie şi imagine — Madrid 1987 („Festivalul filmului fantastic").
— *Tom Go To the Bar* /Tom merge la bar/ (r. Dean Parisot; p. S.U.A.). „Ursul de aur" (s.m.) — Berlin.
— *Peel* (r. Jean Campion; p. Australia). Marele Premiu (s.m.) — Cannes.
— *Manner* /Bărbaţii/ (r. Doris Dörrie; p. R.F.G.). Marele Premiu — Vevey.
— *40 m² Deutschland* /40 m² Germania/ (r. Tevfik Baser; p. R.F.G.). „Leopardul de argint" — Locarno.
— *Rao Saheb* / (r. Vijaya Mehta; p. India) şi *Nyamanton* (r. Seic Oumar Sissoko; p. Mali). Premiul special al juriului (ex aequo) — Mannheim.
— *Vesničko ma střediskovâ* /Dragul meu sătuc/ (r. Jiri Menzel; p. Cehoslovacia). Premiul special al juriului — Montreal.
— *La pelicula del rey* /Filmul regelui/ (r. Carlos Sorin; p. Argentina). „Leul de argint" (debut) — Veneţia.
— *Malcolm* (r. Nadia Tass; p. Australia). Premiul naţional australian pentru cel mai bun film al anului.
— *Hannah and Her Sisters* /Hannah şi surorile ei/ (r. Woody Allen; p. S.U.A.). Premiul criticilor din New York pentru film, regie şi rol secundar feminin şi două premii „Oscar" (interpreţi de roluri secundare — Michael Caine şi, respectiv, Dianne Wiest).
— *Le Déclin de l'Empire Américain* /Declinul Imperiului American/ (r. Denys Arcand; p. Canada). Premiul FIPRESCI — Cannes; Premiul criticilor din New York pentru cel mai bun film al anului.
— *X* (r. Oddvar Einarson; p. Norvegia). Premiul special al juriului — Veneţia.
— *Le Nom de la rose* /Numele trandafirului/ (r. Jean Jacques Annaud; p. Franţa - Italia). „César" pentru cel mai bun film străin.
— *Paradise* /Paradisul/ (r. Ishu Patel; p. Canada). Premiul special — Annecy.
— *Budet laskovii dojd* /Va fi o ploaie blîndă/ (r. Nazim Tuliabadgiaev; p. U.R.S.S.). Premiul special al juriului — Zagreb.

Cineaşti

— Regizorul sovietic Gheorghi Şenghelaia: „Ursul de argint" — Berlin (*Puteşestvie molodogo kompozitora* /Odiseea unui tînăr compozitor/).
— Regizorul japonez Masashiro Shinoda: „Ursul de argint" — Berlin — pentru viziunea artistică a filmului *Yari no Gonza* /Luptătorul cu lancea/.
— Regizorul american Martin Scorsese: Premiul pentru regie — Cannes (*After Hours* /După program).
— Operatorul suedez Sven Nykvist: Premiul pentru contribuţia artistică la Cannes, pentru filmul *Offret* /Sacrificiul/; r. Andrei Tarkovski.
— Regizoarea vest-germană Margarethe von Trotta: Premiul de onoare — Karlovy Vary pentru filmul *Rosa Luxemburg*.
— Regizorul spaniol Carlos Saura: Premiul special al juriului la Montreal pentru „Trilogia dansului" (*Bodas de sangre* /Nunta însîngerată/ — 1981; *Carmen* — 1983; *El amor brujo* /Amorul vrăjitor/ — 1986).
— Regizorul francez Jean Luc Godard: „César" (de onoare) pentru ansamblul operei sale.
— Regizorul francez Eric Rohmer: Marele premiu special al juriului la Montreal pentru ansamblul filmelor din seria „Comedii şi proverbe": *Soţia aviatorului* — 1981, *O căsătorie frumoasă* — 1982, *Pauline la plajă* — 1983, *Nopţile cu lună plină* — 1984, *Raza verde* — 1985, *Prietenul prietenei mele* — 1986.
— Regizorul şi producătorul american Steven Spielberg: Premiul memorial „Irving Thalberg".
— Actriţa franceză Charlotte Valandrey şi actriţa braziliană Marcelia Cartaxo: Premiul de interpretare (ex aequo) — Berlin (*Rouge baiser* /Sărutarea roşie/; r. Vera Belmont şi, respectiv, *A hora da estrela* /Ora stelei/; r. Susana Amaral).
— Actorul israelian Tuncel Kurtiz: Premiul de interpretare — Berlin (*Hyinch Hagdi* /Zîmbetul mieluşelului; r. Shimon Dotan).
— Actriţa poloneză Barbara Sukowa şi actriţa braziliană Fernanda Torres: Premiul de interpretare (ex aequo) — Cannes (*Rosa Luxemburg* /; r. Magarethe von Trotta; p. R.F.G.) şi, respectiv, *Eu sei que vou te amor* Iubeşte-mă totdeauna sau niciodată; r. Arnaldo Jabor; p. Brazilia).
— Actorul englez Bob Hoskins şi actorul francez Michel Blanc: Premiul de interpretare (ex aequo) — Cannes (*Mona Lisa*; r. Neil Jordan şi, respectiv, *Tenue de soirée* /Ţinută de seară/; r. Bertrand Blier).
— Actriţele americane Jane Fonda, Anne Bancroft şi Meg Tilly: Premiul de interpretare (ex aequo) — Karlovy Vary (*Agnes of God* /Sora Agnes/; r. Norman Jewison).
— Actorul sovietic Leonid Filatov: Premiul de interpretare — Karlovy Vary (*Cicerin*; r. Aleksandr Zarhi).
— Actorul american Paul Newman: „Oscar" pentru rolul din *The Colour of Money* /Culoarea banilor/; r. Martin Scorsese.
— Actriţa americană Marlee Matlin: „Oscar" pentru rolul din *Children of a Lesser God* /Copiii tăcerii/; r. Randa Haines.
— Actriţa poloneză Krystyna Janda: Premiu de interpretare — Montreal (*Laputa*; r. Helma Sanders-Brahms; p. R.F.G.).
— Actorul american Denis Hopper: Premiul de interpretare — Montreal (*Blue velvet* /Catifeaua albastră/; r. David Lynch).
— Actorul italian Carlo Delle Piane: Premiul de interpretare — Veneţia. (*Regalo di Natale* /Cadoul de Crăciun; r. Puppi Avati).

— Actriţa italiană Valeria Golino: Premiul de interpretare — Veneţia (*Storia d'amore* /Poveste de dragoste/; r. Francesco Maselli).
— Actriţa franceză Marie Rivière: Premiul „Pasinetti" — Veneţia (*Le Rayon vert* /Raza verde/; r. Eric Rohmer).
— Actorul francez Daniel Auteuil: „César" pentru rolurile din filmele lui Claude Berri, *Jean de Florette* şi *Manon de Sources*.
— Actriţa franceză Sabine Azema: „César" pentru rolul din filmul *Mélo* (r. Alain Resnais).
— Actriţa franceză Micheline Presle: Premiul de interpretare — Taormina (*Beau temps, mais orageux en fin de journée* /Timp frumos, dar cu furtună la sfîrşitul zilei/; r. Gérard Frot-Coutaz).

Au murit: — John Alcott, operator englez (n. 1931); Ilia Averbah, regizor sovietic (n. 1934); Elisabeth Bergner, actriţă germană (n. 1901); James Cagney, actor american (n. 1900); Pasquale Festa Campanile, scenarist şi regizor italian (n. 1928); Coluche (Michel Colucci), actor francez (n. 1945); Broderick Crawford, actor american (n. 1912); Emilio Fernandez, regizor american (n. 1904); Carry Grant, actor american (n. 1904); Elsa Lancester, actriţă britanică (n. 1902); Vincente Minnelli, regizor american (n. 1910); Niazi Mustapha, regizor egiptean (n. 1908); Lilli Palmer, actriţă germană (n. 1915); Otto Preminger, regizor american originar din Austria (n. 1907); Andrei Tarkovski, regizor sovietic (n. 1932); Willard Van Dyke, regizor american (n. 1907).

Evenimente varia

— Ecranizarea romanului finlandez „Soldatul necunoscut" /*Tuutematon sotilas*/, de Väinö Linno (r. Rauni Mollberg), aduce în sălile de cinematograf din Finlanda 2,8 milioane de spectatori din totalul de 5 milioane de locuitori ai acestei ţări.
— Pentru perfecţiunea animaţiei cu plastilină şi introducerea acestei tehnici pentru prima oară într-un film mai lung de 45 de minute (*The Adventures of Mark Twain* /Aventurile lui Mark Twain), animatorul american Will Vinton este distins la Festivalul „Cinanima '86", de la Espinho (Spania), cu un premiu special al juriului.

1987

Filme

— *Tema* (r. Gleb Panfilov; p. U.R.S.S., 1979). „Ursul de aur" şi Premiul FIPRESCI — Berlin.
— *Umi To Dokuyaku* /Marea şi otrava/ (r. Kei Kumai; p. Japonia). Premiul special al juriului — Berlin.
— *Sous le soleil du Satan* /Sub cerul Satanei /(r. Maurice Pialat; p. Franţa). Marele Premiu — Cannes.
— *Pokaianie* /Căinţa/ (r. Tenghiz Abuladze; p. U.R.S.S.). Premiul special al juriului şi Premiul FIPRESCI — Cannes.
— *Au revoir, les enfants!* /La revedere, băieţi! / (r. Louis Malle; p. Franţa). „Leul de aur" — Veneţia.
— *Lunga vita alla Signora!* /La mulţi ani Doamnei!/ (r. Ermanno Olmi; p. Italia) şi *Maurice* (r. James Ivory; p. Marea Britanie). „Leul de argint" — Veneţia.
— *Pliumbum* /Joc periculos/ (r. Vladimir Abdraşitov; p. U.R.S.S.). Premiul special al juriului — Veneţia.

— *Intervista*/Interviu/ (r. Federico Fellini; p. Italia). Marele Premiu — Moscova.
— *Bohater roku*/Eroul anului/ (r. Feliks Falk; p. Polonia) şi *Kurier*/Curierul/ (r. Karen Şahnazarov; p. U.R.S.S.). Premiul special al juriului (ex aequo) — Moscova.
— *Curriculum vitae*/(r. Pavel Koujsky; p. Cehoslovacia). „Ursul de aur" (s.m.) — Berlin.
— *Parad*/Parada/ (r. Jerzy Kucia; p. Polonia). Marele Premiu — Varna.
— *The Man Who Was Planting Trees*/Omul care a plantat copaci/(r. Frédéric Back; p. Canada). Marele Premiu — Hiroşima.
— *Children of a Lesser God*/Copiii tăcerii/ (r. Randa Haines; p. S.U.A.). „Ursul de argint" special pentru „sensibilitatea tratării unui subiect deosebit" — Berlin.
— *Smacian sviat*/O lume putredă/ (r. Boiko Kanev; p. Bulgaria). Marele Premiu — Annecy.
— *Fiul fluviului* (r. Fernando Sommariba; p. Nicaragua). „Porumbelul de aur" — Leipzig.

Cineaşti

— Regizoarea ungară Márta Mészáros (pentru filmul *Szerelmeimnek*/Jurnal pentru iubirile mele/) şi regizorul spaniol Fernando Trueba (pentru *El Año de las Luces*/Anul luminii): „Ursul de argint" (ex aequo) — Berlin.
— Regizorul vest-german Wim Wenders: Premiul pentru regie — Cannes (*Der Himmel über Berlin*/Cerul Berlinului).
— Regizorul italian Federico Fellini: Premiul de onoare pentru întreaga sa operă — Cannes.
— Regizorul american Joseph Mankiewicz: „Leul de argint" pentru întreaga sa operă — Veneţia.
— Regizorul ceh Karel Zeman: Premiul special ASIFA pentru întreaga sa activitate — Hiroşima.
— Regizorul iugoslav Dušan Vukotić: Premiul special ASIFA pentru „cariera excepţională ca regizor, profesor şi animator al animaţiei iugoslave" — Varna.
— Regizorul palestinian Michel Khleifi, stabilit în Belgia: Marele Premiu la San Sebastian (*Noces en Galilée*/Nuntă în Galileea).
— Regizorul senegalez Ousmane Sembène: Premiul pentru regie — Pyiong Yang (*La Noire de...*/Negresa din ...).
— Regizorul cubanez Santiago Alvarez: „Porumbelul de aur" pentru măiestria artistică a creaţiei sale — Leipzig.
— Actriţa braziliană Ana Beatriz Nogueira: Premiul de interpretare — Berlin (*Vera*; r. Sergio Toledo).
— Actorul italian Gian Maria Volontè: Premiul de interpretare — Berlin (*Il caso Moro*/Cazul Moro/; r. Giuseppe Ferrara).
— Actriţa americană Barbara Hershley: Premiul de interpretare — Cannes (*Shy People*/Oameni timizi/; r. Andrei Mihalkov-Koncealovski).
— Actorul italian Marcello Mastroianni: Premiul de interpretare — Cannes (*Oci ciornîie*/Ochi negri/; r. Nikita Mihalkov).
— Actorii englezi James Wilby şi Hugh Grant: Premiu de interpretare (ex aequo) — Veneţia (*Maurice*; r. James Ivory).
— Actorul englez Anthony Hopkins: Premiul de interpretare — Moscova (*84, Charing Cross Road*/Strada Charing Cross 84/; r. David Jones).

— Actriţa ungară Dorothea Udvaros: Premiul de interpretare — Moscova (*Csok, anyu...*/Cu drag, mama.../; r. János Rózsa).
— **Au murit**: — Fred Astaire, actor american (n. 1899); Mary Astor, actriţă americană (n. 1906); Alessandro Blasetti, regizor italian (n. 1900); Ioana Creangă, critic de film român (n. 1946); Alexandru David, operator român (n. 1934); Bob Fosse, regizor american (n. 1927); Rita Hayworth, actriţă americană (n. 1918); Attila Hörbiger, actor austriac (n. 1896); John Huston, regizor american (n. 1906); Igor Ilinski, actor sovietic (n. 1901); Danny Kaye, actor american (n. 1913); Lee Marvin, actor american (n. 1924); Norman McLaren, regizor de animaţie canadian (n. 1914); Geraldine Page, actriţă americană (n. 1924); Lino Ventura, actor francez (n. 1918).

Evenimente varia

— „100 de ani Hollywood", „50 de ani Cinecittà", „50 de ani de la crearea Cinematecii Franceze", „40 de ani Cannes", „25 de ani de la Manifestul de la Oberhausen", jubilee cinematografice onorate cu numeroase manifestări omagiale — expoziţii, retrospective, gale, publicaţii speciale.
— Sub deviza „Pentru independenţă, prietenie şi pace" are loc la Pyong Yang prima ediţie a „Festivalului filmului din ţările nealiniate şi în curs de dezvoltare". Participă filme din 34 de ţări. Marele Premiu „Torţa de aur" este atribuit filmului coreean *Dorazi*/Floare de cîmp/. Filmul libian *Glontele* şi cel egiptean *Inocentul* obţin (ex aequo) premiul „Torţa de argint". Printre laureaţi, operatorul român Nicolae Girardi, pentru imaginea filmului *Ciuleandra*; r. Sergiu Nicolaescu.
— În fruntea clasamentului filmelor cu cele mai mari încasări din istoria cinematografiei, publicat de revista americană „Variety", continuă să se afle filmul lui Steven Spielberg *E.T. — Extraterestrul*. El este urmat de alte patru filme ştiinţifico-fantastice realizate în ultimele două decenii în S.U.A., „vîrfuri ale box-office-ului": *Star Wars*/Războiul stelelor/(r. George Lucas, 1977); *Return of the Jedi*/Întoarcerea lui Jedi/(r. Richard Marquard, 1983); *The Empire Strikes Back*/Imperiul contraatacă/ (r. Irvin Kershner, 1980); *Jaws*/Fălci/ (r. Steven Spielberg, 1975).
— „Explozia video" (S.U.A. peste 24 milioane de magnetoscoape, Japonia — 11 milioane, Marea Britanie — 7,1 milioane, R.F. Germania — 4,9 milioane, Franţa — 2,2 milioane etc.) îşi spune cuvîntul asupra existenţei cinematografului.
În S.U.A., unde mai bine de jumătate din numărul familiilor sînt deţinătoare de magnetoscoape, numărul magazinelor specializate în vînzarea casetelor video îl depăşeşte în 1986, pe cel al sălilor de cinema (27 000 faţă de 22 000), iar pentru prima oară cifra de afaceri a business-ului casetelor o depăşeşte pe cea a cinematografiei (2,3 bilioane de dolari faţă de 1,6 bilioane). Studiile dedicate problemei evidenţiază: schimbarea obişnuinţelor spectatorului permanent al cinematografelor, care în proporţie de peste 30% părăseşte sălile de proiecţie în favoarea spectacolului video la domiciliu; tendinţa de adaptare la noile realităţi a marilor producători şi distribuitori de filme, care, în faţa concurenţei video, dar şi a necesităţii de a acoperi costurile sporite ale filmelor — în 1987 costul mediu al unui film american ajunge la 16 milioane dolari, de patru ori mai mult decît în 1977 — se angajează activ pe piaţa secundară a casetelor video.

1988

— A 38-a ediţie a Festivalului internaţional al filmului din Berlinul Occi-
dental decernează „Ursul de aur“ filmului chinezesc *Hong Gaoliang* /Sorgul
roşu/ (r. Zhang Yimou). „Ursul de argint“ este obţinut de filmele *Komisar*
/Comisarul/ (r. Aleksandr Askoldov; p. U.R.S.S.) şi *La deuda interna* /Da-
toria internă/ (r. Miguel Pereira; p. Argentina), de regizorul polonez
Janusz Zaorski, (pentru filmul *Matka Królów* /Mama Kroll şi fiii ei/) şi
de regizorul american Norman Jewison (pentru *Moonstruck* /Lunaticii/).
Actriţa Holly Hunter (în *Broadcasting News* /Telejurnal/; r. J. L. Brooks;
p. S.U.A.), actorii Jörg Pose şi Manfred Möck (în *Einer Trage des andeen*
last /Poveri străine/; (r. Lothar Warneke; p. R.D.G.) au fost distinşi cu
Premiul de interpretare.
— Academia Artelor şi Tehnicilor Cinematografice din Franţa, prezidată
de actriţa Jeanne Moreau, atribuie premiile „César“. Filmul *Au revoir,*
les enfants! /La revedere, băieţi!/ (r. Louis Malle) obţine 6 premii „César“
(cel mai bun film, regizor, scenarist, imagine, sunet, montaj); filmul
Le grand chemin /Drumul mare/ (r. Jean Loup Hubert) este distins cu
două premii „César“ (cea mai bună actriţă – Anémone; cel mai bun
actor – Richard Bohringer).
— În cadrul celei de-a 31-a ediţii a Festivalului filmului de autor de
la San Remo, actorul român Victor Rebengiuc (în *Moromeţii*, r. Stere
Gulea) este distins cu Premiul de interpretare.
— Premiile „Oscar“: *The Last Emperor* /Ultimul împărat/ (r. Bernardo
Bertolucci) este distins cu 9 premii „Oscar“ (cel mai bun film, regie,
adaptare cinematografică, muzică – Ennio Morricone, imagine – Vittorio
Storarro, decoruri, costume, montaj, efecte sonore). Patru premii „Oscar“
(scenariu original, actriţă în rol principal – Cher, actor şi actriţă în rol se-
cundar — Vincente Gardenia şi, respectiv, Olimpia Dukakis) sînt atribuite
filmului *Moonstruck* /Lunaticii/. Actorul Michael Douglas obţine „Oscar“-ul
pentru interpretarea rolului principal din filmul *Wallstreet* (r. Oliver
Stone). „Oscar“-ul pentru cel mai bun film străin: *Babettes Goeslehed*
/Serbarea Babettei/ (r. Gabriel Axel; p. Danemarca).
— La a 41-a ediţie a Festivalului internaţional al filmului de la Cannes,
Marele Premiu „Palme D'Or“ este atribuit filmului danez *Pelle Erobreren*
/Pelle cuceritorul/ (r. Bille August). Filmul britanic *A World Apart* /O
lume aparte/ (r. Chris Menges) este distins cu Premiul special al juriului.
Premiul de interpretare feminină este acordat (ex aequo) interpretelor
aceluiaşi film, actriţele Barbara Hershey, Jodhi May şi Linda Mvusi.
Actorul Forest Whitaker obţine Premiul de interpretare masculină
pentru rolul din filmul american *Bird* /Pasărea/ (r. Clint Eastwood).
Premiul juriului a revenit filmului polonez *Nu vei ucide niciodată* (r.
Krzistof Kiéslowski), iar cel de regie argentinianului Fernando Solanas,
pentru filmul *Sur* /Sudul/. Filmul englezesc *Drowning by Numbers* /Îne-
caţi cu toptanul/ (r. P. Greenway) a obţinut Premiul pentru cea mai
bună contribuţie artistică.
— Premiul „Lenin“ este acordat regizorului gruzin Tenghiz Abuladze
pentru trilogia: *Molba* /Ruga/, *Drevo jelaniia* /Copacul dorinţelor/,
Pokaianie /Căinţa/.

Bibliografie selectivă

AGEE, James, *Agee on Film*, London, Peter Owen, 1963.

AGEL, Henri, *Les grands cinéastes*, Paris, Ed. Universitaires, 1960.

AGRAMONTE, Arturo, *Cronologia del cine cubano*, Havana, ICAIC, 1966.

ALBERTI, Walter, *Il cinema di animazione 1832—1956*, Torino, Radio Italiana, 1957.

ANDERSON, Joseph — RICHIE, Donald, *The Japanese Film. Art and Industry*, Tokyo, Tuttle, 1965.

ARISTARCO, Guido, *Cinematografia ca artă*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1965.

ARMES, Roy, *French Cinema* (2 vol.), London, Zwemmer/New York, A.S. Barnes, 1966.

BANASKIEWICZ, Wladyslaw — WITGZAC, Witold, *Historia filmu polskiego*, Warszawa, Wydartfilm, 1966.

BARDÈCHE, Maurice — BRASILLACH, Robert, *Histoire du cinéma* (2 vol.), Paris, Denoel & Steele, 1935; Paris, André Martel, 1954.

BARNOUW, Eric — KRISHNASWAMY, S., *Indian Film*, New York, Columbia University Press, 1963.

BENAYOUN, Robert, *Le Dessin animé après Walt Disney*, Paris, Pauvert, 1961.

BÉRANGER, Jean, *La grande aventure du cinéma suédois*, Paris, Terrain Vague, 1960.

BÉRANGER, Jean, *Le nouveau cinéma scandinave*, Paris, Terrain Vague, 1968.

BJÖRKMAN, Stig, *Film in Sweden. The New Directors*, London, Tantivy Press, 1977.

BORDE, Raymond — BUACHE, Freddy, *Le Cinéma allemand réaliste*, Lyon, Serdoc, 1965.

BOUSSINOT, Roger, *Encyclopédie du cinéma*, Paris, Bordas, 1967.

BROŽ, Jaroslav — FRÍDA, Myrtil, *666 profilu zahraničnich režisěru*, Praha, Čs. Filmový Ustav, 1977.

BROWNLOW, Kevin *The Parade's Gone By*, London, Secker and Wartburg, 1968.

BUACHE, Freddy, *Le Cinéma américain* (2 vol.), Lausanne, L'Âge d'Homme 1974, 1985.

BUACHE, Freddy, *Le Cinéma Suisse*, Lausanne, L'Âge d'Homme, 1978.

CANTACUZINO, Ion (sub red.), *Contribuţii la istoria cinematografiei în România 1896—1948*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1971.

CANTACUZINO, Ion — GHEORGHIU, Manuela (sub red.), *Cinematograful românesc contemporan, 1949—1975*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1976.

CANTACUZINO, Ion, RÎPEANU, Bujor, T., *Producţia cinematografică din România, 1897—1970*, (3 vol.), Bucureşti, A.N.F., 1970—1975.

CARANFIL, T., *Vîrstele peliculei* (2 vol.), Bucureşti, Ed. Meridiane, 1982, 1984.
CASTELLO, Giulio Cesare, *Il divismo*, Torino, Radio Italiana, 1957.
CERAM, C. W., *Eine Archäologie des Kinos*, Hamburg, Rowohlt, 1965.
CERVONI, Albert, *Les Écrans de Sofia*, Paris, Lherminier, 1976.
CLOUZOT, Claire, *Le Cinéma français depuis la Nouvelle Vague*, Paris, Fernand Nathan, 1972.
COISSAC, Michel, *Histoire du cinématographe*, Paris, Cinéopse, 1925.
COURTADE, Francis — CADARS, Pierre, *Lé Cinéma nazi*, Paris, Eric Lösfeld, 1972.
COWIE, Peter, *A Concise History of Film* (2 vol.), London, Zwemer, s.a.
COWIE, Poter, *Film in Sweden. Stars and Players*, London, Tantivy Press, 1977.
COWIE, Peter (sub red.), *International Film Guide* 1963; 1964; 1965 ... *1987* (24 vol.), London, Tantivy Press, 1963—1987.
CRISTIAN, Cornel — RÎPEANU, Bujor, T., *Dicţionar cinematografic*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1974.
DARIAN, Adina, *Mirajul statuetei de aur. Oscar '55*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1985.
DAVAY, Paul, *Le Cinéma de Belgique*, Bruxelles, Gembloux, 1973.
DESLANDES, Jacques, *Histoire comparée du cinéma, I*, Tournai, Casterman 1966.
DESLANDES, Jacques — RICHARD, Jacques, *Histoire comparée du cinéma, II*, Tournai, Casterman, 1968.
DI NUBILA, Domingo, *Historia del cine argentino*, Buenos Aires, Cruz de Malta, 1960.
EISNER, Lotte, *L'Écran démoniaque*, Paris, Losfeld, 1965.
****Enciclopedia dello spettacolo* (10 vol), Roma, La Maschera, 1954—1968.
ESNAULT, Philippe, *Cronologie du cinéma mondial dès origines à nos jours*, Paris, Les Grands Films Classiques, 1963.
****Film Lexicon degli autori* (7 vol.), Roma, Bianco e Nero, 1958—1967.
FRITZ, Walter, *Geschichte des Osterreichisher Film*, Wien, Bergland, 1969.
FUZELLIER, Etienne, *Dictionnaire des œuvres et des thèmes du cinéma mondial*, Paris, Hachette, 1976.
GARCIA RIERA, Emilio, *El cine mexicano*, Mexico, Era, 1966.
GHIRARDINI, Lionello, *Storia generale del cinema 1895—1953* (2 vol.), Milano, Marzorati, 1959.
GILLI, Jean, A., *Le Cinéma Italien*, Paris, UGE, 1979.
GLIFFORD, Denis, *The British Film Catalogue: 1895—1970*, McGraw-Hill, New York, 1973.
GREGOR, Ulrich — PATALAS, Enno, *Geschichte des Films*, Gütersloh, Sigbert Mohn, 1952.
HALLIWELL, Leslie, *The Filmgoer's Book of Quotes*, London/New York/Sydney/Toronto/ Granada, 1978.
HALLIWELL, Leslie, *Halliwell's Film Guide*, London/New York/Sydney/Toronto/ Granada, 1978.
HALLIWELL, Leslie, *Halliwell's Filmgoer's Companion*, London/New York/Sydney/Toronto/ Granada, 1980.
HAVELKA, Jiři, *Kronika našeho filmu 1898—1965*, Praha, Čs. Filmový Ustav, 1967.
HENNEBELLE, Guy, *Quinze ans de cinéma mondial 1960—1975*, Paris, Du Cerf, 1975.

HIBIN, Nina, *Eastern Europe*, London, Zwemmer, 1969.
JACOBS, Lewis, *The Rise of the American Film*, New York, Harcourt, 1968.
JEANCOLAS, Jean Pierre, *15 ans d'années trente*, Paris, Stork, 1983.
JEANNE, René — FORD, Charles, *Histoire encyclopédique du cinéma* (6 vol.), Paris, Laffont, 1947—1962.
KAEL, Pauline, *I Lost It at the Movies*, Boston/Toronto, Atlantic, 1965.
KAEL, Pauline, *Chitty Chitty Bang Bang*, London, Calder & Boyars, 1970.
KATZ, Ephraim, *The Film Encyclopedia*, New York, Crowell, 1979.
****Kino Enţiklopediceski slovar*, Moskva, Sovetskaia Enţiklopedia, 1986.
****Kinoslovar* (2 vol.), Moskva, Sovetskaia Enţiklopedia, 1966—1970.
KNIGHT, Arthur, *The Liveliest Art*, New York, Macmillan, 1957.
KOLAR, Jan, S. — FRÍDA, Myrtil, *Československý nemý film 1898—1930*, Praha, Československý Film, 1962.
KRACAUER, Siegfried, *Cinema tedesco*, Milano, Mondatori, 1954.
****Kratkaia istoria sovetskogo Kino 1917—1967*, Moskva, Isskustvo, 1969.
KRAUTZ, Alfred (sub. red), *International Directory of Cinematographers Set—and Costume Designers in Film* (5 vol.), München, K. G. Saur, 1981—1986.
KYROU, Ado, *Le Surréalisme au cinéma*, Paris, Terrain Vague, 1963.
LAMPRECHT, Gerhard, *Deutsche Stummfilme 1903—1931* (9 vol.), Berlin, Deutsche Kinemathek, 1968—1969.
LEBEDEV, Nikolai A., *Ocerk istorii kino SSSR*, Moskva, Goskinoizdat, 1947.
LEFEVRE, Raymond — LACOURBE, Roland, *30 ans de cinéma britannique*, Paris, Cinéma '76, 1976.
LEPROHON, Pierre, *Histoire du cinéma* (2 vol.), Paris, Du Cerf, 1961, 1963.
LEPROHON, Pierre, *Maeştrii filmului francez*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1969.
LEYDA, Jay, *Kino. Storia del cinema russo e sovietico* (2 vol.), Milano, Saggiatore, 1964.
LIZZANI, Carlo, *Storia del cinema italiano 1895—1961*, Firenze, Parenti, 1961.
LO DUCA, *Histoire du cinéma*, Paris, PUF, 1964.
LOW, Rachel, *History of British Film* (3 vol.), London, Allen & Unwin, 1949, 1950, 1951.
MENDEZ LEITE, Fernando, *Historia del cine español* (2 vol.), Madrid, Rialp, 1965.
MICHELI, Sergio, *Il cinema bulgaro*, Padova, Marsilio, 1971.
MITROPOULOS, Aglae, *Découverte du cinéma grec*, Paris, Seghers, 1968.
MITRY, Jean, *Dictionnaire du Cinéma*, Paris, Larousse, 1963.
MITRY, Jean, *Le Cinéma expérimental*, Paris, Seghers, 1974.
MITRY, Jean, *Filmographie universelle* (16 vol.), Paris, IDHEC, 1963.
MITRY, Jean, *Histoire du cinéma* (5 vol.), Paris, Ed. Universitaires, 1967—1980.
MOUSSINAC, Léon, *La Naissance du cinéma*, Paris, Povolozky, 1925.
MOUSSINAC, Léon, *Panoramique du cinéma*, Paris, Au Sens Pareil, 1925.

NEMESKÜRTY, István, *A magyar film története 1912—1963*, Budapest, Gondolat, 1965.
****Ombre elettriche. Saggi e ricerche sul cinema cinese*, Milano, Electa, 1982.
OPROIU, Ecaterina, *Un idol pentru fiecare*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1970.
PAOLELLA, Roberto, *Storia del cinema mute*, Napoli, Giannini, 1956.
PAOLELLA, Roberto, *Storia del cinema sonoro 1926—1939*, Napoli, Giannini, 1966.
PARRAIN, Philippe, *Regards sur le cinéma indien*, Paris, Du Cerf, 1969.
PASINETTI, Francesco, *Storia del cinema dalle origini ad oggi*, Roma, Bianco e Nero, 1939.
PFLAUM, H. G. — PRINZLER, H. H., *Film in der Bundesrepublik Deutschland*, Bonn, Internationes, 1985.
POTRA, Florian, *Experienţă şi speranţă. Ecran românesc*, Bucureşti, E.P.L., 1968.
POTRA, Florian, *Voci şi vocaţii cinematografice*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1975.
POTRA Florian, *Aurul filmului* (2 vol.), Bucureşti, Ed. Meridiane, 1984, 1987.
PROLO, Adriana Maria, *Storia del cinema muto italiano 1904—1915*, Milano, Poligono, 1951.
RAMSAYE, Terry, *A Million and One Nights. A History of Motion Picture Through 1925*, New York, Simon & Schuster, 1964.
RASMUSSEN, Bjorn, *Filmens hven, hvad, hvor*, Kotenhavn, Politikens, 1968.
REICHOW, Joachim — HANISCH, Michael, *Filmschauspieler A—Z*, Berlin, Henschel, 1974.
RIEUPEYROUT, J. L., *La grande aventure du western 1894—1964*, Paris, Du Cerf, 1982.
ROTHA, Paul, *The Film till Now. A Survey of World Cinema*, London, Vision Press, 1963.
SADOUL, Georges, *Le Cinéma français 1890—1962*, Paris, Flammarion, 1962.
SADOUL, Georges, *The Cinema in the Arab Countries*, Beirut, Interarab Centre, 1966.
SADOUL, Georges, *Histoire générale du cinéma* (6 vol.), Paris, Denoël, 1947—1975.
SADOUL, Georges, (editat de É. Breton), *Dictionnaire des films*, Paris, Ed. du Seuil, 1975.
SADOUL, Georges (editat de. É Breton şi M. Marie), *Dictionnaire des cinéastes*, Paris, Ed. du Seuil, 1981.
SARRIS, Andrew, *The American Cinema. Directors and Directions 1929—1968*, New York, Dutton, 1968.
SHALE, Richard (sub red.), *Academy Awards*, New York, Ungar, 1978.
***„*Sovetskie hudojestvenniie filmi. Anotirovannii katalog*" (4 vol.), Moskva, 1961—1966.
SUCHIANU, D. I. — POPESCU, Constantin, *Filme de neuitat* (4 vol.), Bucureşti, Ed. Meridiane, 1972, 1975, 1976, 1977.
TOEPLITZ, Jerzy, *Geschichte des films* (2 vol.), Berlin, Henschel, 1975, 1979.
TOKALI, Attila, *Regards sur le cinéma turc*, Ankara, Başnur, 1966.
UUSITALO, Karl, *Suomalaisen elokuvan vuosikimmenet 1896—1963*, Helsinki, Helsingisse kustannososakeyhtiö, 1965.

VERONNEAU, Pierre, *Les Cinémas canadiens*, Paris, Lherminier, 1978.
VIEYRA, Paulin Saumanou, *Le Cinéma africain dès origines à 1973*, Paris, Présences africaines, 1975.
VIVIÉ, Jean, *Traité général de la technique du cinéma*, Paris, BPI, 1944.
WAGENKNECHT, Edward, *The Movies in the Age of Innocence*, Oklahoma Press, 1963.
WRIGHT, Basil, *The Long View. An International History of Cinema*, London/New York/Sydney/Toronto/ Granada, 1976.
ZGLINICKI, Friedrich, *Der Weg des Films. Die Geschichte des Kinematographie und ihrer Vorläufer*, Berlin, Rembrandt, 1956.

Sigle de țări*

AA Albania
AE Algeria
AF Afganistan
AG Argentina
AO Angola
AT Australia
AU Austria
BA Bangladesh
BE Belgia
BL Brazilia
BO Bolivia
BR Birmania
BU Bulgaria
C China
CC R. P. Chineză
CE Sri Lanka
CF Rep. Congo
CG Zair
CI Ciad
CK Columbia
CL Chile
CM Camerun
CN Canada
CR Costa Rica
CS Cehoslovacia
D Germania
DK Danemarca
DM Benin
EC Ecuador
ET Ethiopia
FI Finlanda
FR Franța
GB Gabon
GE R. D. Germană
GH Ghana
GN Guineea
GR Grecia
GT Guatemala
GW R. F. Germania
HK Hong-Kong
HO Honduras
HT Haiti
HU Ungaria
IE Irlanda (Eire)
II India
IK Islanda
IO Indonezia
IQ Iraq
IR Iran
IS Israel
IT Italia
IV Coasta de Fildeș (Côte d'Yvoire)
JO Iordania
JP Japonia
KE Kenya
KM R. P. D. Coreeană
KO Coreea de Sud
KU Kuwait
LB Liberia
LE Liban
LU Luxemburg
LY Libia
MG R. D. Madagascar
ML Mali
MP Mongolia
MR Maroc
MU Mauritania
MX Mexic
MY Malaysia
NE Olanda
NI Nicaragua
NO Norvegia
NP Nepal
NR Nigeria
NZ Noua Zeelandă
PE Peru
PH Filipine
PK Pakistan
PL Polonia
PN Panama
PT Portugalia
PY Paraguay
R Rusia
RM România
SA Africa de Sud
SD Sudan
SG Senegal
SO Somalia
SP Spania
SU Arabia Saudită
SV El Salvador
SW Suedia
SZ Elveția
SY Siria
TH Thailanda
TI Tunisia
TU Turcia
TZ Tanzania
UA Egipt
UG Uganda
UK Marea Britanie
UR URSS
US SUA
UY Uruguay
V Vietnam
VE Venezuela
VT Burkina Faso
YE R. D. Yemen
YU Iugoslavia
ZA Zambia
ZI Zimbabwe

* Conform standardelor Federației Internaționale a Arhivelor de Film F.I.A.F.).

INDICI

INDICE DE FILME

A

B

C

E

F

H

J

K

L

N

O

Ș

T

Ț

U

V

W

X

Y

Z

INDICE DE PERSOANE

A

B

D

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

W

X

Y

Z

EMATOGRAPHE LUMIER

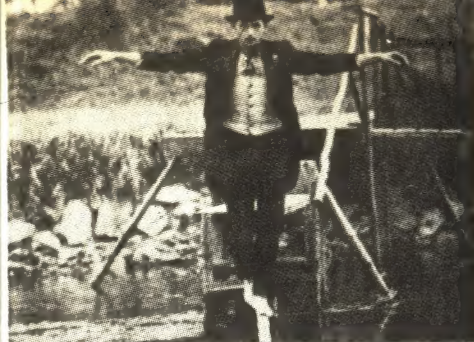

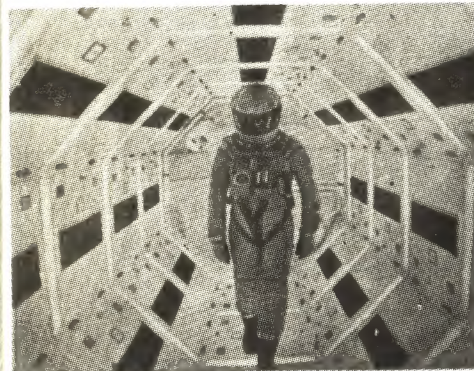

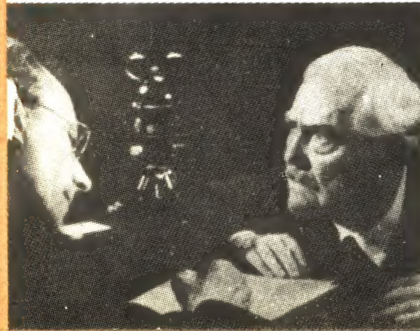

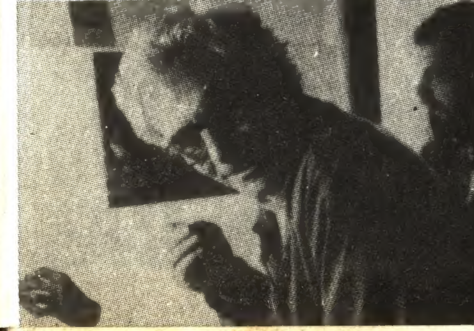

Redactor : ISABELA POPOVICI
Tehnoredactor : MARILENA DAMASCHINOPOL

Bun de tipar : 15. 10. 1988
Coli de tipar : 38.

Tiparul executat sub comanda
nr. 689 la
Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România